167
C
8

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
167
C
8
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

JO. ORTWINI WESTENBERGII

JCTI ET ANTECESSORIS DUM VIVERET
IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA
LONGE CELEBERRIMI

OPERA OMNIA
JURIDICA

NUNC PRIMUM COLLECTA
ATQUE
IN TRES TOMOS DISTRIBUTA.

CURANTE
JOANNE HENRICO JUNGIO.

TOMUS III. ET ULTIMUS.

Hanoveræ & Bremæ
APUD GEORG. LUDOW. FÖRSTERUM. 1758.

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD
LECTOREM BENEVOLUM.

Non minus verum, quam egregium eſt, quod ex ſententia Socratis, qui primus Philoſophiam de cœlo devocaſſe creditus eſt, Divinus docet Plato *, quodque poſt eos ſuo tempore ſemper in ore habuit Imperator Philoſophiſſimus, Marcus Aurelius Antoninus, tum demum beatam fore Rempublicam, ipſumque genus humanum, ſi Philoſophi regnarent in civitate, aut Reges & Potentes legitime & juſte philoſopharentur **: Philoſophiam innuentes, quæ Lex eſt vitæ, quæque virtutes continet, nec non officia, & bene vivendi diſciplinam: Quæque nos primum

 ad

* de Rep. Libr. v. ** Capitolin. *in Marco* c. 27.

Digitized by Google

ad Dei cultum, deinde ad Jus hominum, quod in generis humani ſocietate ſitum eſt, erudit; ſeu artem, quæ optimos homines facit, bonos & malos cognoſcit, & contra Leges agentes recte tractat vel punit; Adeoque Divina noſſe, & gubernare humana; Quo nihil Reip. magis ſalutare ac neceſſarium concipi poteſt.

Quod non tantum profeſſus eſt, ſed & re ipſa præſtitit MARCUS AURELIUS ANTONINUS Imperator, qui PRINCEPS fuit optimus, &, æquo jure cum omnibus agens, juris fuit religioſiſſimus*, Legum ambigua mire diſtinxit, Leges ſeveriores novis Conſtitutionibus temperavit, & Remp. ſaluberrimis & æquiſſimis Conſtitutionibus conſtituit ac firmavit **.

Quibus quantum ſplendoris Juri Romano ac-

* *l.* 87. §. *ult. D. de leg.* 2. *l.* 5. *C. de repud.* ** S. Aur.Vict. *de Caeſ. in Marco.* v. infr. Diſſ. 1. §. 29. *& ſeqq.*

acceſſerit, non melius apparere poteſt, quam ſi ipſa earum Conſtitutionum fragmenta exponantur ac illuſtrentur; Quod ſequentibus *Diſſertationibus* præſtare conatus ſum.

In quibus illud in primis agendum viſum eſt, ut eas colligerem Leges, in quibus ipſa verba Conſtitutionum ſuperſunt, easque & ipſa verba, quibus uſi ſunt Impp. neque dubium habent; exhiberem, iisque exhibitis expoſitionem & illuſtrationem ſubjicerem.

Sunt ſane & multæ aliæ Leges, in quibus D. Marci Conſtitutiones, quantum ad ſenſum attinet, proponuntur, ſed ipſa verba tamen non referuntur. Quas ſi omnes omnino pro merito exponere animus eſſet, res immenſi eſſet laboris, ſcopum noſtrum & rationem inſtituti longe excedens, ac proinde eas intactas relin-

 quen-

Digitized by Google

quendas eſſe duxi; Quin & ſunt contra, præter exhibitas, aliæ, quæ D. Marco a quibusdam tribuuntur, ſed an recte, ab aliis dubitatur; Quas, ubi juſtæ dubitandi rationes ſubeſſe videbantur, omittendas cenſui.

Quales maxime ſunt ſequentes:

1. *l.* 1. *C. de hered. inſt.* quæ ita habet:

Imp. Titius Ælius Antoninus A.

Anteſtiano *ſeu* Antheſtiano.

qui deportantur, ſi heredes ſcribantur, tanquam peregrini capere non poſſunt, ſed hereditas in ea cauſa eſt, in qua eſſet, ſi ſcripti non fuiſſent. Sine die & conſule. In cujus inſcriptione in plerisque Codicibus exhibetur, Titius Ælius Antoninus A: ſed quis ſit Imp. Titius Ælius Antoninus, merito dubitatur. In Editione enim B. de Tortis habetur; Ticius

ELIUS ANTONINUS A. A. A. * In aliis, M. ÆLIUS. In nonnullis, T. AURELIUS. In pleriſque vero veteribus, TITUS ÆLIUS ANTONINUS. Ut probabile ſit, legendum eſſe, TITUS ÆLIUS ANTONINUS. Qui nullus alius eſt, quam TITUS ANTONINUS PIUS, qui hoc prænomine ab aliis ANTONINIS Impp. diſcernitur. vid. *l.* 1. *C de edend. l.* 1. *C. de proc. l.* 2. *C. ſi adverſ. cred.* Cont. Cuj. ad *d. l.* 1. *C. de her. inſt.* Foquelin. ad §. 2. *I. de vulgar. ſubſt.* II. *l.* 1. *C. de impub. & al. ſubſt.* cujus verba hæc ſunt:

M. ÆLIUS ANTONINUS A.

Secundo.

Cum heredes ex diſparibus partibus inſtituti, & invicem ſubſtituti ſunt, nec in ſubſtitutione facta eſt ullarum partium mentio; verum eſt, non alias par-

* add. Diſſ. XXXIII. §. 1. Diſſ. XXXVI. §. 1.

Digitized by Google

partes teſtatorem ſubſtitutioni tacite inſeruiſſe, quam quæ manifeſte [in] inſtitutione expreſſæ ſunt. D. CLARO & SEVERO *Conſſ.* 171.

Sed nec hic Codices conveniunt. In d. Editione B. de Tortis habetur, IMPERATOR TICIUS ELIUS A. A. A. *Secundo.* In aliis, M. ÆLIUS & ANTONINUS; & proinde Imp. MARCO adſcribi ſolet. Sed tum legendum eſſet, M. AURELIUS ANTONINUS. M. enim ÆLIUS & ANTONINUS Impp. nuſquam conjunctim occurrunt. Verus ejus Legis auctor etiam eſt TITUS ÆLIUS ANTONINUS PIUS; uti apparet, tum ex ſubjectis Conſulibus CLARO & SEVERO, qui Conſules fuerunt ſub ANTONINO PIO, A.U.C. 898. poſt natum Chriſtum 147. tum ex §. 2. *l. de vulgar. ſubſt.* ubi D. PIUM ſic reſcripſiſſe aperte dicitur: *Etſi ex diſparibus partibus* ait (Imp.) *heredes ſcriptos invicem ſubſtituerit, & nullam*

men-

Digitized by Google

mentionem partium in ſubſtitutione habuerit; *eas videtur in ſubſtitutione partes dediſſe*, *quas in inſtitutione expreſſit. Et ita* D. Pius *reſcripſit.* add. Cont. Cuj. ad *d. l.* 1. Muret. ad *d.* §. 2.

111. *l.* 1. *C. de his qui in exil. dat. vel. ab ord. mot. ſunt.* quæ ſic exhibetur:

Imp. M. Antoninus A. Diogeni.

Quibus poſthac ordini ſuo, *vel advocationi ad tempus interdicitur*, *poſt impletum temporis ſpatium non prorogabitur infamia.*

Et ita quidem in plerisque habetur Editionibus, ſine Conſulum ſubſcriptione; ſed in MS. Codice Contii (quomodo & expreſſum id eſt in Edit. Ruſſardi) additur: *Pars Edicti Imperatoris propoſita Romæ* v. *Idus Julias*, *duobus Aſpris Conſulibus.* Quæ propoſitio incidit in tempora *Antonini Caracallæ.* Duo enim *Aſpri*,

** teſti-

teſtibus Faſtis, Conſules fuere A. U. C. 964. poſt N.C. 213. cum imperio præeſſet Antoninus Caracalla. Et ita legendum eſſe probabile reddit *l.* 3. §. 1. *D. de decur.* Ubi Ulp. reſcripſit: *Sed ſi quis ob falſam cauſam, vel aliam de gravioribus, non ad tempus ſit relegatus, ſed ad tempus ordine motus, in ea eſt cauſa, ut poſſit in ordinem redire.* Imperator *enim* Antoninus Edicto propoſito *ſtatuit, ut cuicunque, aut quacunque cauſa, ad tempus ordine, vel advocationibus, vel quo alio officio fuiſſet interdictum, completo tempore nihilo minus fungi honore, vel officio poſſit. Et hoc recte; neque enim exaggeranda fuit ſententia, quæ modum interdictioni fecerat.* add. *l.* 3. *C. ex quib. cauſ. infam. irr. l.* 13. §. 1. *D. ad L. Corn. de falſ.* Quibus accedit, quod per *Antoninum* ſimpliciter poſitum, in Jure noſtro, plerumque

Digitized by Google

que intelligatur *Antoninus Caracalla.* v. *l.* 17. *D. de ſtat. hom. l. ult. pr. D. de Senat. l.* 18. §. 2. *D. de min. l.* 12. *pr. D. de relig. l.* 32. *pr. D. de don. int. vir. & ux. l.* 12. §. *ult. D. de fideic. lib.*

IV. *l.* 2. *D. de SCto Silan.* cujus verba hæc ſunt: Divus Marcus Commodus Piſoni *reſcripſit in hæc verba:*

Cum conſtiterit apud te, Piſo *Cariſſime*, Julium Donatum, *poſteaquam conterritus adventu Latronum profugerit villam ſuam, vulneratum eſſe, mox teſtamento facto purgaſſe officium ſervorum ſuorum: nec pietas pro ſervis, nec ſollicitudo heredis obtinere debet, ut ad pœnam vocentur, quos abſolvit Dominus ipſe.* Hæc enim Lex non D. Marci & Commodi eſt, ſed ſolius Commodi, qui in nummis & lapidibus modo L. Aurelius Commodus, modo Marcus Commodus An-

TONINUS dicitur, modo M. COMMODUS ſimpliciter vocatur. v. Goltz. *in Theſ. c.* 4. *p.* 81. 82. Rupert. *Obſ. ad Synopſ. Beſold. c.* XIV. Occo *Impp. Rom. Numism. p.* 217. Ut recte inter Leges, quæ COMMODO tribuuntur, eam referat Cl. Wieling. *Jurispr. reſt. p.* 369.

v. Edictum Imp. MARCI de *Chriſtianis*. Hiſtoriam, quæ contigerit, cujusque occaſione Edictum illud a D. MARCO ſit conditum, paucis, ex verſione Stephani, ita refert Xiphilin. *in M. Antonin. Philoſ. Quum* MARCUS *Legionem unam haberet ex militibus Melitenis (hi omnes Chriſtum colunt) ad eum Præfectus Prætorianorum venit, neſcientem in illo prælio quid conſilii caperet, timentemque toti exercitui, eique fertur dixiſſe, nihil eſſe, quod ii, qui Chriſtiani nominantur, precibus impetrare non poſſint, eſſeque*

que Legionem unam in exercitu hominum hujus generis. Qua re cognita Marcum *ab iis petiiſſe, ut Deo ſuo ſupplicarent; quod cum feciſſent, Deum eos exaudiſſe ſubito, percuſſiſſeque hoſtes fulmine, ac Romanos pluvia recreaſſe. His rebus* Marcum *vehementer obſtupefactum Edicto Chriſtianos honore affeciſſe, ipſamque Legionem* Fulminatricem *appellaſſe. Atque his de rebus Epiſtola* Marci *extare dicitur.* add. Tertull. *Apol. c.* 5. Euſeb. *Chron. Lib. poſt.* N. MMCLXXXVIII. *Hiſt. Eccl. L.* V. *c.* 5. Zonar. *Annal. L.* XII.

Quam Epiſtolam Baron. *Annal. Eccleſ. ad Ann. Chriſti* 176. Ant. Benbellon. de Godent. *Comm. ad Edict. Imp. Dioclet. de malef. & Manich. in Cod. Hermog. P.* II. *c.* V. §. 3. aliique, eandem eſſe volunt, quæ exhibetur apud Juſtinum Martyrem *Apol.* II. *in fin. n.* 2. Sed uti, Epiſtolam

aliquam Imp. Marci ea de re extitiſſe Latinam, vix negari poteſt, ſic dicta Epiſtola, quæ nunc legitur in Apologetico Juſtini *d. l.* multis, iisque magni nominis Viris, non ſine ratione, ſuſpecta videtur & ſpuria. Ipſa Epiſtola ſane pluribus verbis concepta eſt, quam ut hic commode locum inveniat. Ne quid tamen deſideretur, & ut eo melius de ea judicari poſſit, eam integram exhiberi operæ pretium videtur.

Inſcriptio Epiſtolæ, vertente Sylburgio, ita habet: Marci *Imperatoris Epiſtola ad Senatum Romanum*; *qua teſtatur*, *Chriſtianos victoriæ Romanorum contra Barbaros cauſam fuiſſe.*

Ipſius autem Epiſtolæ partes poſſunt conſtitui duæ.

Quarum priore, ipſa Hiſtoria, prout contigiſſe dicitur, præmittitur, cujus verba hæc ſunt:

Digitized by Google

ſunt: *Imperator Cæſar* M. AURELIUS ANTONINUS [*Philoſophus*] *Germanicus*, *Parthicus*, *Sarmaticus*, *Populo Romano & Sacro Senatui Salutem. De magnitudine conſilii inſtitutique mei vos certiores feci. Supra modum conſequutæ ſunt in Germania ærumnæ graves, ad confinium periclitantibus laborantibusque, & a ſeptuaginta quatuor Draconibus nono milliario oppreſſis nobis in Cotino. Qui cum non longe abeſſent, exploratores id nobis indicarunt: & itidem Pompejanus copiarum noſtrarum militarium Præfectus ea ſignificavit, quæ prius nobis cognita erant. Oppreſſus autem eram ab ingenti multitudine, cum mecum eſſent copiæ delectæ Legionis Primæ, Decimæ, Geminæ, Ferentariorum, Miſtæ. Cum ergo renunciatum eſſet, exercitum ex omni turba conferta noningentorum ſeptuaginta millium adeſſe: ipſe*

Digitized by Google

ipſe quoque vires meas inquirens, & copiarum numerum iniens, & cum multitudine Barbarorum atque hoſtium conferens, ad rem Divinam, Diis Patriis, per preces faciendam, decurri. Neglectus autem ab illis, & vires meas in anguſtum redigi cernens, evocavi eos, qui apud nos Chriſtiani *dicuntur, ac per inquiſitionem magnum inveni numerum, acriusque in eos infremui: Quod quidem minime factum oportuit, propter eam, quam in eis comperi eſſe virtutem: Unde illi pugnam, non autem a telorum, armorumque expeditione, neque a tubarum claſſico, exordiuntur; quod ingratum hoc eis ſit, propter Deum, quem in conſcientia gerunt. Quapropter æquum eſt, quos* ἀθέους *a Deo alienos eſſe ſuſpicati ſumus, ut eos norimus, Deum conſcientia ſuapte ſponte illapſum atque ibi incluſum [ſeu potius incolentem] habere. Nam pro-*

Digitized by Google

projicientes ſe in terram non pro me tantum, ſed & pro exercitu, qui tum ibi aderat, univerſo, precati ſunt; ita ut ſolatio nobis eſſent, in præſenti fame & ſiti: in quintum enim jam diem, aquam, quod ea defeciſſet, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ, & in finibus hoſtium eramus. Simul atque illi in terram ſunt provoluti, & Deum precatione invocarunt, quem ego ignorabam, confeſtim aqua de cœlo eſt conſequuta: ad nos quidem illa frigidiſſima, in Romanorum vero imminentes hoſtes grando ignea. Sed & cum Oratione illa illico præſentia Dei adfuit, tanquam inſuperabilis & invicti. Inde igitur incipientes, permittemus hiſce Chriſtianis *eſſe, ut ne id genus armorum adverſus nos* [*precibus*] *illi utentes voti compotes fiant.*

Quibus præmiſſis pars altera ſubjicitur, quæ

 Edi-

Edictum Imperatoris exponit, verbis ſequentibus: *Quocirca conſulens ſtatuo, ne hominem hujusmodi, quod videlicet* Chriſtianus *ſit, accuſare liceat. Si quis autem inveniatur* Chriſtianum, *propterea quod* Chriſtianus *ſit, deferre, delatum ipſum* Chriſtianum, *qui hoc ſit profeſſus, nulloque alio crimine accuſatum, quam quod* Chriſtianus *ſit, manifeſto ſe pro eo gerere, delatorem vero ipſum vivum comburi volo. At* Chriſtianum *confeſſum, ac proinde eo nomine tutum atque ſecurum, is, cui Provinciæ præfectura credita eſt, ad pœnitentiam ejusmodi profeſſionis, & ſtatum illiberalem non traducet. Hæc vero etiam Senatusconſulto confirmari volo, & Conſtitutionem in foro Trajani proponi jubeo, ut legi poſſit. Illam quoque in Provincias mittendam curabit* Veraſius Pollio *Præfectus. Quicunque autem hac uti, & habere exemplar* vo-

Digitized by Google

voluerit, ne recipere id ex eo, quod a nobis profectum eſt, prohibeatur.

Dictam autem Epiſtolam genuinam non eſſe, multa coarguunt. Non enim Imperatores iſtis temporibus alia lingua quam Latina ad Senatum ſcribere ſolebant, neque ad Senatum & populum ſimul, ſed ad Senatum tantum; neque Senatum *Sacrum* vocare, quod a moribus Romanorum illo tempore plane erat alienum. Neque veriſimile eſt, Euſebium Epiſtolam illam præteriturum fuiſſe, ſi extitiſſet, qui non ſolet talia præterire, ne Latina quidem, quæ ipſe Græce convertere ſolet, uti multa ex Tertulliano. Ut mittam ſtyli inelegantiam & obſcuritatem, δεξάκοντις, aliaque prorſus improbabilia. Fides ſane illius Epiſtolæ vel ex eo ſolo convellitur, quod Juſtinus Martyr martyrio

jam coronatus ſit Anno Chriſti 168. dudum ante quam victoria de Quadis reportata eſt, quod contigit A. C. 174. Auctore Euſebio; poſtquam L. VERUS, Severo & Herenniano Coſſ. inter Concordiam & Altinum extinctus erat, A. poſt C. N. 171. uti oſtenſum ſupra Diſſert. 1. §. 16. De quibus aliisque eo pertinentibus plenius diſſerentes videantur Scaliger ad *Euſeb.* Chron. *Lib. Poſt.* Pag. 223. & ſeq. Salmaſ. ad *Capitolin. in vita* MARCI *c.* XXIV. Witſ. *Diatrib. de Legion. Fulminatric. Chriſtianor. ſub Imp. Marc. Aur. Anton.* aliique. Ad quos, ne actum agam, B. Lectorem remitto.

Illud tamen paucis addendum, male etiam ad confirmationem dicti Edicti in partes vocari Ulpianum, dum in *l.* 3. §. *ult. D. de Decur.* ſic reſpondet: *Eis, qui* Judaicam Superſtitionem *ſequun-*

quun-

Digitized by Google

quuntur, D. Severus & Antoninus, *honores adipiſci permiſerunt, ſed & neceſſitates impoſuerunt, quæ ſuperſtitionem non læderent.* Quaſi illa Conſtitutio ſit Veri & Antonini, in gratiam *Chriſtianorum*, etiam ante partam de Quadis victoriam, vivo adhuc Vero Imp. promulgata. Nam non eſt illa Sanctio Veri & Antonini, ſed Impp. Severi & Antonini ſcil. Caracallæ, neque de *Religione Chriſtiana* loquitur, ſed de *Superſtitione Judaica* proprie dicta, cujus etiam mentio in *l.* 21. *C. de Hæret.* Licet enim in quibusdam Editionibus, pro Severi & Antonini habeatur Veri & Antonini, & ſic legendum cenſeat Alciat. *Diſpunct. L.* III. *c.* 8. & alibi *Superſtitio Judaica* videatur ſignificare Sectam *Chriſtianorum*, v. Arrian. *L.* II. *c.* 9. Suet. *in Claud. c.* 25.

 Lipſ.

Lipſ. ad *Tacit. Ann. L.* xv. *c.* 44. & ita eam etiam accipiat Alciat. *d. l.* re ipſa tamen diverſæ (uti notum) fuere Religiones, quemadmodum varia fuiſſe ſuperſtitionum genera notant Impp. in *l.* 49. *C. de Decur.* Neque ratio patitur, ut lectio *d.* §. *ult.* mutetur, uti recte contra Alciat. monuit A. Auguſtin. ad *Modeſt. ad l.* 15. §. 6. *D. de excuſ.* Lectionem enim illam tuetur Codex Florentinus, a quo ſine gravi ratione recedendum non eſſe, nunc conſtat inter Eruditos. Non etiam ſolet VERUS Imp. ANTONINO præferri, ſed ubi Divi Fratres conjunguntur, hic ordo (quem & ratio temporis & Imperii exigit) ſervatur, ut MARCUS ANTONINUS VERO præponatur. v. d. Diſſert. 1. §. 13. Idemque efflagitat fides hiſtorica. Quandoquidem bellum ab Imp. MARCO, cum Quadis, qui Marco-

comannorum vicini erant, geſtum eſt, ſubactis jam Marcomannis & Jaſygibus, v. Dio *L.* LXXI. & ex eo Xiphil. *in M. Antonin. Philoſ.* & Victoria de Quadis, maxima illis clade illata, ope pluviæ, ad preces Chriſtianorum, Divinitus largiſſime miſſæ, parta, non ſub VERO & ANTONINO, ſed mortuo jam L. VERO. Quippe qui, uti dictum, mortuus eſt A. C. CLXXI. cum victoria illa parta ſit A. C. CLXXIV. cum Imp. MARCUS ſolus præeſſet Imperio. Uti memoriæ prodidit Euſeb. *Chron. Lib. Poſt. ad Ann. D.* CLXXIV.

Illud denique verbo monendum cenſeo, Diſſertationes haſce noſtras, variis luculentis Indicibus, in uſum Lectorum, locupletatas eſſe, opera & induſtria Viri Juvenis Doctiſſimi, & ad majora nati, ABRAHAMI HAVERCAMPI,

Viri

Digitized by Google

P R Æ F A T I O.

Viri Clariſſimi, SIGEBERTI HAVERCAMPI, Collegæ Conjunctiſſimi, Filii digniſſimi.

Quantum vero ad errores attinet typographicos, quoſdam hic notari curavimus. Præter quos ſi qui forte deprehendantur & alii, eos humanitati & ingenuitati tuæ committimus.

CORRIGENDA.

Pag. 10. §. 8. *lin.* 8. *&* 12. del. *l.* 1. *C. de imp. & al. ſubſt.* *P.* 16. §. 30. l. 8. l. Vadimoniorum. *P.* 96. §. 6. *l.* 2. poſt *Ducis* add. v. Cuj. *ad* §. 6. *J. de teſt. ord.* *P.* 104. in *inſcript.* l. Trigenſimo. *P.* 107. *l. pen.* l. admiſerint *P.* 115. *l.* 4. l. Severus. *P.* 249. §. 2. *l.* 5. l. caup. *P.* 320. *l.* 9. l. Conſtitutionis. *P.* 332. §. 24. *l.* 2. l. ignoraverint. *P.* 364. §. 3. *l.* 10. l. *& re jud.*

JOAN-

Digitized by Google

JOANNIS ORTWINI WESTENBERGII
JCTI ET ANTECESSORIS

DIVUS MARCUS,

SEU

DISSERTATIONES

AD

CONSTITUTIONES
MARCI AURELII ANTONINI
IMPERATORIS.

DISSERTATIO I.

I. Marci Aurelii Antonini *origo*, *& Parentes.* II. *Ubi & quando natus ſit?* III. IV. *Quodnam ipſius primum fuerit nomen, & quomodo deinceps vocatus?* V. *An* Pius *cognominatus ſit?* VI. VII. *An &* Philoſophus? VIII. *A quo adoptatus ſit?* IX. *Quam habuerit uxorem?* X. *Quomodo, & a quibus ad dignitates provectus ſit?* XI. XII. *Quem primum habuerit Imperii ſocium.* XIII. XIV. *Quinam in Jure noſtro veniant nomine* Divorum Fratrum? XV. Theophilus *notatus.* XVI. XVII. *Quemadmodum* L. Vero *mortuo, ſolus Imperio præfuerit?* XVIII. *Eaque ratione* ſolius Marci, *quin &* Antonini *nomine venire ſoleat?* XIX. XX. *Quemadmodum poſtea A. C.* 176. *filium ſuum* Commodum *Imperii conſor-*

Digitized by Google

tem fecerit? XXI. *Qui non eſt idem cum* Vero, *contra* Pith. XXII. *Quando ſit mortuus?* XXIII. Marci Aurelii Antonini *laudes.* XXIV. *Studia & eruditio.* XXV. *In Philoſophia.* XXVI. *Et Jure.* XXVII. XXVIII. *In primis in Jure Naturæ.* XXIX. XXX. XXXI. *Quomodo Jus Romanum auxerit, emendaverit, multa nova conſtituerit, & ſic Remp. Legibus conſtituerit & firmarit?* XXXII. Capitolinus *exponitur.* XXXIII. XXXIV. *Quas per* Conſtitutiones Divi Marci *intelligamus.*

MARCUS AURELIUS ANTONINUS IMP. antiquiſſimo & nobiliſſimo genere natus, quippe cujus origo paterna à Numa Pompilio, materna à Malennio Salentinorum Rege pendebat, Eutrop. *Brev. Rom. Hiſt. L.* VIII. *c.* 5. *Ed. Cell.* Capitolin. *in Marc. c.* 1. Patrem habuit *Annium Verum*, *Anniæ* ſeu *Galeriæ Fauſtinæ* uxoris Antonini Pii Imp. fratrem, v. Capitol. *in Antonin. Pio. c.* 1. 4. *Marc. c.* 1. 5. Matrem *Domitiam Calvillam*, Calviſii Tulli bis Conſulis filiam. Avum Paternum *Annium Verum*, (cujus & ipſe mentionem facit *Lib.* 1. *de reb. ſuis*, ſive *iis, quæ ad ſe pertinere cenſebat*, §. 1.) qui, a Veſpaſiano & Tito Cenſoribus in Patricios adſcitus, Conſul fuit & Urbi Præfectus, Aviam *Rupiliam Fauſtinam* Rupilii Boni Conſularis filiam: Proavum *Annium Verum*, Prætorium, ex Succubitano municipio Hiſpaniæ factum Senatorem. Avum Maternum *Calviſium Tullum*, Proavum *Catilium Severum*, bis Conſulem & Urbi Præfectum. Capitol. *in Marc. d. c.* 1.

II. Natus eſt Romæ, ſexto Cal. Majas, in monte Celio, in hortis, Avo ſuo Annio Vero iterum & Augure Coſſ. A. C. 121. v. Capit. *d. c.* 1.

III. Principio *avi ſui* i.e. ætatis ſuæ (v. Hor. II. *Serm. Sat.* VI.

y.

Digitized by Google

ỳ.97.& 1.*Ep.Od.ult.* ỳ.26.27. S.Aur.Vict. *in Tit.*)nomen habuit *Catilii Severi* materni Proavi: uti Capit. *d.c.* 1. ex Dione emendat Cl.Salmaſius. Xiphil. *Epit. Dion. in Hadrian. circ.fin.* Ἦν δὲ οὗτος ὁ Ἀντωνῖνος Μάρκος, ὁ Κατίλιος πρότερον ὀνομαζόμενος Ἀννίου Βήρου τοῦ τρὶς ὑπατεύσαντος καὶ χιλιαρχήσαντος ἔγγονος. *Erat porro* Marcus Antoninus, *qui* Catilius *ante appellabatur*, *filius Annii Veri*, *qui tertium Conſul ac Tribunus militum fuerat.* Poſt togam virilem vero, (quam accepit anno ætatis xv. Capit. *in Marc. c.* 4.) adoptatus eſt ab Avo paterno, & *Annius Verus* appellatus. Poſt exceſſum autem patris, qui non longe poſt ſecutus eſt, ab Hadriano Imp. *Annius Veriſſimus* vocatus eſt, πρὸς τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς ῥήματος ἔννοιαν, Xiphil. *d. l.* hoc eſt, uti id explicat Caſaub. ad Capit. *d. c.* 1. quod eſſet veritatis amantiſſimus, tenaciſſimus. Deinde cum juſſu Hadriani ab Antonino Pio adoptatus eſſet, abolito *Annii* nomine, *Aurelii* nomen adſcivit. Et denique, mortuo Antonino Pio, etiam *Veri* nomen ſuſtulit, & *Antonini* accepit. Capit. *in Marc. c.* 1. 5. 7. Lampr. *in Anton. Diadumen. c.* 6. ut plene poſtea MARCUS AURELIUS ANTONINUS dictus ſit.

IV. *Marcum Antoninum Verum* vocant Eutrop. *L.* VIII *cap.* 5. & Caſſiod. *Chron. Marcum Bojonium* vero S. Aur. Victor, *de Cæſ. in Marc.* ex eo forte, quod adoptatus eſt ab Antonino Pio, qui *Titus Aurelius Fulvius Bojonius Antoninus* vocatus eſt. v. Capit. in *Anton. Pio. c.* 1. Eutrop. *L.* VIII. *c.* 4.

V. *Pium* cognominatum, tradit Suidas in voc. Μάρκος. Μάρκος, ait, Βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Εὐσεβὴς ἐπικληθείς. *Marcus Romanorum Imperator cognomento* Pius. Qui locus, uti ſuſpectus eſt Merico Caſaubono, in *not.* ad teſtimonia de Marco, Libris Marci Imp. τῶν εἰς ἑαυτὸν *de reb. ſuis*, præmiſſa, ita Antoninum Philoſophum, *Pium* non minus, quam Antoninum qui eum adoptaverat, tum in Faſtis, tum non uno loco in jure noſtro, v. *l.* 42. *l.* 30. §. 6. *D. de fideic. lib.* vocari ſtatuit P. Faber, *Lib.* III. *Sem. c.* 12. Quemadmodum & Pius ipſe *Hadria-*

drianus, propter adoptionem ab Hadriano factam, aliquando dicitur. v. §. 2. *I. de SCt. Tert. l.* 37. *D. de jud.* junct. *l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul de vi publ.* Vin. *comm. ad d.* §. 2. Cl. Van Eck. *ad t: D. ad SCt. Tert.* §. 1. Quam ſententiam non tantum probabilem reddit, quod Marco mortuo, Commodus ejus filius, aliique deinde Impp. *Pii* cognominati ſint, Xiphil. *Epit. Dion. in Commod.* Lamprid. *in Commod. c.* 8. *Nov.* 78. *c.* 5. ſed etiam confirmare videtur *l.* 6. §. 8. *D. de excuſ. Eſt autem* (inquit Modeſtinus JC.) *Imperatoris* Commodi *conſtitutionibus inſcriptum capitulum*, *ex* Epiſtola Antonini Pii, *in qua manifeſtatur*, *&* *philoſophos habere immunitatem tutelarum. Sunt autem hæc verba:* Conſimiliter autem his omnibus, *Divus Pater meus*, mox ingrediens principatum, conſtitutione exiſtentes honores & immunitates firmavit, *ſcribens*, Philoſophos, Rhetores, Grammaticos, Medicos, immunes eſſe &c. Ubi Commodus *Divum patrem* ſuum vocat, eumque *ſcripſiſſe* dicit *Philoſophos*, *Rhetores*, *Grammaticos*, *Medicos*, *immunes eſſe*, qui paulo ante *Antoninus Pius* appellatus eſt, qui utique alius quam *Marcus Aurelius Antoninus* Imp. eſſe nequit; cui, utpote & ipſi Philoſopho, vel maxime conveniebat, ſtatim in initio Principatus, immunitates & Privilegia Philoſophis, aliiſque Eruditis, jam ante conceſſa firmare. v. *l. ult.* §. *ult. D. de mun. & hon.*

VI. Multi etiam eum *Philoſophum* cognominatum ſtatuunt. Et ſane in multis MSS. codicibus Capitolini *in Marco*, (teſte Caſaub. *ad Capit. in Marc. pr.*) hæc inſcriptio legitur, *M. Antoninus Philoſophus*, cui ſimilis eſt illa in Dionis ſeu Xiphilini & Zonaræ codicibus, Μάρκος Ἀντωνῖνος Φιλόσοφος. Statimque Capitolinus incipit, *Marco Aurelio in omni vita Philoſophanti viro &c.* quemadmodum & Suidas in v. Μάρκος. Μάρκος, ait, ὁ καὶ Ἀντωνῖνος, Βασιλεὺς Ῥωμαίων, ὁ ἐπαινετὸς κατὰ πάντα Φιλόσοφος. *Marcus qui & Antoninus*, *Romanorum Imperator*, *laudatus ille per omnia Philoſophus.* Philoſtratus etiam *in vita Philiſci*,

liſci, Ἀντωνῖνος, inquit, δὲ ἦν Αὐτοκράτωρ ὁ τοῦ Φιλοσόφου παῖς. *Antoninus Imperator erat* Philoſophi *filius*. Quin & Juſtinianus Imp. *Nov.* 108. *Præf.* §. 2. *in f.* de Marco noſtro loquens, ὁ Φιλόσοφος, dicit, ἐν Βασιλεῦσι Μάρκος. *Philoſophus* (ſic vertendum, non *Philoſophatus*) *inter Imperatores Marcus*: nec non *Nov.* 22. *cap.* 19. *in fin.* ὁ Φιλοσοφώτατος ἐθέσπισε Μάρκος. *Philoſophiſſimus ſancivit Marcus*. v. *l. ult. in fin. C. de rep.* ut & *N.* 60. *c.* 1. *pr.* Καθὰ καὶ Μάρκος ὁ Φιλοσοφώτατος τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ γέγραφε νόμων. *Sicut & Marcus Philoſophus Imp.* ſeu *Philoſophiſſimus Imperatorum* (uti vetus habet MS.) *in ſuis conſcripſit Legibus*. Eoque pertinet quod Vulcatius Gallicanus *in Avid. Caſſ. c.* 1. ex epiſtola Veri memorat, Marcum Antoninum ab Avidio Caſſio per contemtum, *Philoſopham aniculam* vocatum eſſe; nec non illud ejusdem Avidii Caſſii, apud Vulcat. Gallic. *in Avid. Caſſ. c.* 13. *An ego Proconſules, an ego Præſides putem; qui ob hoc ſibi à Senatu, & ab Antonino Provincias datas credunt, ut luxurientur, ut divites fiant. Audiſti Præfectum Prætorii* noſtri Philoſophi, *ante triduum quam fieret, mendicum & pauperem, ſed ſubito divitem factum.*

VII. Nusquam tamen legitur, vel vivo ei, vel mortuo, à populo vel Senatu cognomen *Philoſophi*, uti Cæſari Octaviano *Auguſti*, v. Sueton. *in Aug. c.* 7. Trajano *Optimi*, v. Xiphil. *Epit. Dion. in Trajan.* T. Aurelio Antonino *Pii*, Capitol. in *Anton. Pio*, *c.* 5. delatum eſſe; omnes etiam ſaxorum inſcriptiones, omnes nummi hoc cognomen ignorant: quin & non Marcum tantum, ſed etiam L. Verum & Commodum ita appellatum eſſe, ex *Apologia* Juſtini Martyris 2. *ad Anton. Pium*, nec non *inſcriptione legationis* Athenagoræ ad Marcum, manifeſtum eſt. In fronte enim *Apologiæ* Juſtini Martyris hæc ſunt verba: Καὶ Οὐηρισσίμῳ υἱῷ Φιλοσόφῳ, καὶ Λουκίῳ Φιλοσόφου. Et paulo poſt ſubjicitur, ὑμεῖς μὲν οὖν ὅτι λέγεσθε εὐσεβεῖς, καὶ Φιλόσοφοι, καὶ Φύλακες δικαιοσύνης, καὶ ἐρασταὶ

παιδείας, ἀκούετε πανταχοῦ. *Ac vos quidem & Philoſophi, & Juſtitiæ cuſtodes, & eruditionis amatores, quod ſic vocemini, ubique auditis. Legatio* autem Athenagoræ pro Chriſtianis ad Marcum, ſic inſcribitur, Αὐτοκράτορσιν Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Ἀντωνίνῳ, καὶ Λουκίῳ Αὐρηλίῳ Κομμόδῳ, Ἀρμενιακοῖς, Σαρματικοῖς, τὸ δὲ μέγιστον, φιλοσόφοις. *Imperatoribus Marco Aurelio Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, Armeniacis, Sarmaticis, & quod maximum eſt, Philoſophis.* Ut non ſine ratione Cl. Caſaubonus, & Salmaſius *ad Capitolin. in Marc. pr.* eosque ſecutus Rupertus *Obſ. ad Beſold. Synopſ. in Marc.* titulum *Philoſophi* Marco, ob ſummum Philoſophiæ ſtudium, cui deditus erat, ceu meritum virtutis elogium, ἐπιθέτως, non ἐπωνύμως cenſeant datum fuiſſe.

VIII. Patre mortuo, ab Avo paterno adoptatus & educatus eſt, Capitol. *in Marc. c.* 1. 4. ſed poſtea Hadriani juſſu adoptatus eſt ab Antonino Pio (qui & ipſe poſt Ælii Veri Cæſaris mortem ab Hadriano adoptatus erat, Spart. *in Ælio Vero, c.* 6.) ea lege, ut quemadmodum Antoninus ab Hadriano adoptabatur, ita ſibi ille non tantum adoptaret Marcum Antoninum fratris uxoris ſuæ filium, & L. Verum Ælii Cæſaris, qui ante ab Hadriano adoptatus erat, filium, ſed & Marcus ſibi L. Commodum ſeu Verum adoptaret. v. Spart. *in Adrian. c.* 24. Capitol. *in Anton. Pio, c.* 4. *in Marc. c.* 5. Spart. *in Æl. Vero, c.* 5. 6. 7. Ad exemplum Auguſti, qui non ante Tiberium adoptavit, quam is Germanicum adoptaſſet, ut protinus, adoptione facta, inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe. Sueton. *in Tib. c.* 15. Tacit. *Annal. L.* IV. *c.* 57. §. 11. *I. de adopt.*

IX. Uxorem, poſt exceſſum Adriani, duxit *Anniam* ſeu *Galeriam Fauſtinam* juniorem, conſobrinam ſuam, Antonini Pii filiam; repudiata L. Cejonii Commodi filia, quæ ei, cum virilem togam, quinto decimo ætatis anno, ſumſiſſet, ex Hadriani voluntate deſponſata erat. Capitol. *in Marc. c.* 4.

6.

6. 19. in *Anton. Pio*, *c.* 1. 10. Quam, cum complures ex ea liberos ſuſtuliſſet, v. Herodian. *L.* 1. *Hiſt. c.* 2. Capitol. *in Marc. c.* 20. 21. 22. in radicibus montis Tauri, in vico Halalæ, ſubito morbo (doloribus podagricis, uti tradit Xiphil. *in Epit. Dion. in Marco*) exanimatam amiſit. Capit. *in Marco*, *c.* 26.

X. Ad dignitates adhuc infans ab Hadriano provectus eſt. Sexenni enim Honorem Equi publici (ſic locum vexatiſſimum reſtituit Eruditiſſ. Salmaſius, quem ſequitur Clar. Græv. *Præf. in Tom.* 1. *Ant. Rom.*) Hadrianus detulit, & octavo ætatis anno in Saliorum collegium eum retulit. Capitol. *in Marc. c.* 4. Deinde cum quinto decimo ætatis anno virilem togam ſumſiſſet, paulo poſt Præfectus Urbi, Latinarum feriarum cauſâ, creatus eſt. Annos autem agens octodecim, gratia ætatis facta, Quæſtor; & adhuc Quæſtor, ab Antonino Pio Conſul deſignatus, Cæſariſque appellatione donatus eſt. Poſtea vero, cum Fauſtinam duxiſſet uxorem, Tribunitia poteſtate, nec non imperio extra Urbem Proconſulari, ornatus, ab eodem Antonino Pio, finem vitæ ſibi adeſſe ſentiente, vocatis amicis ac Præfectis, ut ſucceſſor Imperii omnibus commendatus atque firmatus, poſt Pii exceſſum, Regimen publicum ſuſcipere à Senatu coactus eſt. Capitol. *in Marc. c.* 4. 5. 6. 7.

XI. Sed non ſolus Imperio præfuit; ſimul atque enim Imperium ſuſcepit, licet ei ſoli iſtud à Senatu delatum eſſet, *Lucium Verum*, fratrem ſimul & filium adoptivum, ut fidem datam ſervaret, in ſocietatem potentiæ adſcivit, Cæſaremque & Auguſtum dixit, filiamque ſuam *Lucillam* ei uxorem dedit, & *Lucium Aurelium Verum Commodum Antoninum* vocavit. Capitol. *in Marc. c.* 7. in *Vero*, *c.* 3. S. Aurel. Vict. *de Cæſ. in Marc.* Caſſiod. *Chron.*

XII. Atque ita tum primum Romana Reſp. duobus æquo jure Imperium adminiſtrantibus paruit, cum usque ad eos ſingulos ſemper habuiſſet Auguſtos. Nam ipſi ſunt, qui primum

Digitized by Google

mum *duo Auguſti* appellati ſunt, & quorum Faſtis Conſularibus ſic nomina præſcribuntur, ut dicantur non tantum *duo Antonini*, ſed & *duo Auguſti*; tantumque hujus rei novitas & dignitas valuit, ut Faſti conſulares nonnulli ab his ſumerent ordinem Conſulum. Eutrop. *L.* VIII. *c.* 6. Capitol. *in Marc. c.* 7. *in Vero, c.* 5.

XIII. Iidemque ſunt, qui in Jure noſtro *Divi Fratres*, v. §. 6. 10. *I. de excuſ. tut. l.* 7. *D. de D. R. l.* 13. §. 1. *D. de off. Præſ. l.* 3. *D. de in jus voc. l.* 36. *D. de jud. l.* 42. *D. de cont. emt. l.* 28. *D. de teſt. mil. l.* 26. *D. de pœn. l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parric. l.* 6. *D. de mun. & hon.* nec non *Fratres Imperatores*, appellantur. *l.* 33. *D. de pœn. l.* 38. §. 4. *D. ad L. Jul. de adult.* Non tantum enim *Divus Marcus cum Fratre ſuo* reſcripſiſſe legitur, *l.* 31. *D. ad L. Corn. de falſ.* ſed & *Divus Marcus & Lucius* Impp. *l.* 57. §. 1. *D. de R. N.* Impp. *Antoninus & Verus* Auguſti, *l.* 17. *D. de S. P. R. l.* 29. *D. de prob. l.* 37. *D. de pact. l.* 3. *pr. D. de transact. D. Marcus & Verus*, *l.* 24. *D. de tut. & curat. dat. D. Marcus & Lucius Verus*, *l.* 11. §. 23. *D. de leg.* 3. & paſſim in legibus noſtris, junguntur.

XIV. Licet enim *L. Verus* Marci Antonini filius eſſet adoptivus & gener, fuit tamen ejuſdem & jure adoptionis frater; ut plenius monitum §. VIII.

XV. Ut adeo vehementer erret Theophilus, in antiquaria juris enarratione, cæteroquin haud quaquam ſpernendus auctor, dum in *Paraphr. ad* §. 6. *I. de excuſ. tut.* Divos Fratres *Severum* & *Antoninum* fuiſſe ſtatuit; Τῦτο γοῦν, inquit, (uti in plerisque editionibus habetur, licet in editione Fabrotti, quod mireris, verba Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν ſine ulla admonitione omiſſa ſint) οἱ θειότατοι Ἀδελφοὶ, Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν. *Id enim Divi Fratres Severus & Antoninus reſcripſerunt. Marcus* enim & *Verus*, uti jam dictum, fratres erant adoptivi, *Severus* autem & *Antoninus* Pater & filius naturales. v. Spart. *in Severo, c.* 10. 16. *& ibid. Caſaub.* Niſi forte

forte pro Σεϐῆρος, Βῆρος, uti cenſet Scaliger *ad Euſeb. p.* 220. vel, quod malim, Οὐῆρος, ſcriptum ſit. Add. A. Huber. *P.* I. *Digr. L.* III. *c.* 26.

XVI. Sed L. Verus, poſtquam cum Marco Antonino imperaverat annis fere undecim, uti tradunt Capitol. *in Vero*, *c.* 11. Eutrop. *L.* VIII. *c.* 5. Caſſiod. *Chron.* & nummi confirmant, v. Rupert. *Obſ. ad Beſold. Synopſ. in Marc.* Severo & Herenniano Coſſ. A. C. 171. inter Concordiam & Altinum, apoplexia extinctus eſt. Capit. *d. l.* Eutrop. *d. l.* Caſſiod. *d. l.*

XVII. Poſt cujus obitum Marcus Antoninus ſolus Remp. tenuit, plurimaque de jure ſancivit. Unde non paucæ D. Marci Conſtitutiones, v. *l.* 2. *D. de offic. Jurid. l.* 10. *pr. D. de in jus voc. l.* 7. §. 8. *D. de don. inter vir. & ux.* Orationes, v. *l.* 1. *pr. l.* 2. 7. *D. de fer.* Reſcripta, v. *l.* 39. *D. de adopt. l.* 8 *l.* 10. *pr. D. de pact.* Decreta, *l.* 13. *D. quod met. cauſ. l.* 25. §. 16. *D. de hered pet. l.* 3. §. 2. *D. de injuſt. rupt. irr. teſt.* & Edicta, v. §. 14. *I. de uſuc.* in jure noſtro occurrunt. Eoque pertinet, quod Imp. in §. 6. *I. de excuſ.* ait, *Propter paupertatem excuſationem tribui, tam Divos Fratres, quam* per ſe Divum Marcum *reſcripſiſſe.*

XVIII. Solius enim *Marci* nomine in legibus noſtris appellari ſolet; licet & nonnunquam tum apud Vulc. Gall. *in Caſſ. c.* 8. 11. 13. 14. tum in Jure noſtro, v. *inſcript. l.* 1. *C. de nec. her. inſt.* junct. *Coſſ. ſubj.* tantum *Antoninus*, ab ejusdem tamen ætatis maxime Jurisperitis, dicatur: veluti à Scævola in *l.* 24. *D. ad municip.* dum ait, *Et ita Imperatores Antoninus & Verus (Auguſti) reſcripſerunt.* Papyrio Juſto, *inſcr. l.* 60. *D. de pact.* in verb. *Imperator Antoninus Avidio Caſſio reſcripſit.* nec non Marcello, *l.* 7. *D. de in integr. reſt.* in verb. *Divus Antoninus Marcio Avito Prætori de ſubveniendo ei, qui abſens rem amiſerat, in hanc ſententiam reſcripſit; l.* 3. *in fin. D. de conj. cum emanc. lib.* in verb. *Sicut etiam Imperator Antoninus in perſona neptis ex filia reſcripſit; l.* 3. *D. de his quæ in teſt. del.* in verb. *Sententia Imperatoris Antonini Auguſti Pudente & Pollione*

B *con-*

conſulibus. A quo Marcello & alibi *Aurelius Imp. Antoninus* dicitur; *l. 48. D. de cond. & dem.* ad *Marcum* enim *Antoninum* noſtrum, non vero ad *Antoninum Pium*, uti cenſet Grot. de Vit. Juriſc. *L. 11. c. 8. §. 4.* iis verbis reſpici, vel inde liquet, quod nusquam *Aurelius* de Antonino Pio, ſed de Marco perpetuo dicatur, in antiquis lapidum nummorumve inſtrumentis. Unde etiam emendanda inſcriptio *l. 1. C. de pet. hered. l. 1. C. de imp. & al. ſubſt. & l. 1. C. quom. & quand.* ubi pro *M. Ælius Antoninus*; legendum *M. Aurelius Antoninus*, uti tum ex prænomine *Marci*, quod in *dd. ll.* præmittitur, tum ex nominibus Coſſ. *Clari & Cethegi* in *d. l. 1. C. de pet. hered.* & *d. l. 1. C. de imp. & al. ſubſt.* qui in Marci annum decimum incidunt, facile intelligitur; add. Illuſtr. Ezech. Spanh. *ad Conſt. Antonini*, quæ eſt in *l. 17. D. de ſtat. hom. Exerc. 11. c. 9.*

XIX. Cum autem Marcus Imp. annos fere ſex ſolus imperaſſet, Pollione & Apro Coſſ. A. C. 176. (ſeu ut Caſſiod. *Chron.* & Proſp. Aquit. *Chron.* tradunt, Commodo & Quintillo Coſſ. A. C. 177.) filium ſuum *Commodum Antoninum* Imperii conſortem fecit. Lamprid. in *Commod. c. 2.*

XX. Quorum, ſub nominibus *D. Marci* & *Commodi*, nec non *Antonini & Commodi filii*, ſimiliter frequens in jure noſtro mentio eſt, variaque Reſcripta, *l. 14. D. de off. Præſ. l. 33. §. 1. D. de adm. & peric. tut. l. 15. §. 2. l. 26. D. de excuſ.* Orationes, *l. 16. D. de ſponſal. inſcr. & pr. l. 60. D. de R. N.* aliæque Conſtitutiones occurrunt.

XXI. Ut parum recte ſentiant, qui cum Pith. *not. ad collat. leg. Moſaic. tit. 4. L. Verum* cum *Commodo* confundunt, cum nusquam Verus, vel in noſtris, vel in aliis libris *Commodus* vocari ſoleat. Licet enim idem, quod à Marco & Commodo reſcriptum eſt in *l. 14. D. de off. Præſ.* Divis Fratribus tribuatur in *l. 13. §. ult. D. eod. l. pen. §. 2. D. ad L. Pomp. de parric.* ex eo tamen non ſequitur, *Commodum*, cujus in *d. l. 14.* mentio fit, *Verum* eſſe; potuit enim Marcus

id

Digitized by Google

id ipſum, & cum Vero fratre, & cum Commodo filio, diverſis temporibus, reſcripſiſſe: quemadmodum & diverſi Impp. eandem rem diverſis perſonis, non raro reſcripſiſſe, leguntur. v. Merill. IV. *Obſ. c.* 16. Menag. *Amœn. c.* 31. Cl. van Eck. *ad t. de O. J.* §. 50.

XXII. Sed non diuturnum fuit hoc commune Marci & Commodi Imperium. Poſtquam enim cum eo triennium fere regnaſſet, & fortunatam Remp. virtute & manſuetudine ſua reddidiſſet, octavo decimo anno (ſecundum alios 19. v. Proſp. Aquit. *Chron.*) Imperii ſui, ſexageſimo & primo vitæ (ſecundum Xiphil. 59.) Commodo & Vero Coſſ. A. C. 179. Vindobonæ in Pannonia, omnium mortalium gemitu, ultimum diem clauſit. Capitol. *in Marc. c.* 18. Eutrop. *L.* VIII. *c.* 7. Caſſiod. *Chron.*

XXIII. Imperator ſane fuit omnium, qui unquam Principatum tenuerunt, optimus, Xiphil. *in Marc.* ut nec ipſa adulatio talem videatur poſſe confingere; Capit. *in Vero, c.* 11. Imperiumque ita adminiſtravit, ut & victis hoſtibus, Parthis ſcil. Quadis, Marcomannis, aliiſque Germaniæ populis (unde & *Parthicus* & *Germanicus* dictus eſt, v. Capit. *in Marc. c.* 8. 12. 17. 21. 22. Xiphil. *in Marc.* Eutrop. *L.* VIII. *c.* 5. *& ſeqq.*) Triumphator extiterit magnificus; & æquo jure cum omnibus agens, quippe qui imaginem ſtatus popularis, in quo per æquitatem juriſque æquabilitatem res adminiſtrentur, jam inde a teneris, uti ipſe teſtatur *L.* 1. *de reb. ſuis*, §. 14. animo conceperat, juris fuerit religioſiſſimus: *L.* 67. §. *ult. D. de leg.* 2. ut mirari cum facilius, quis, quam laudare poſſit. Eutrop. *L.* VIII. *c.* 7.

XXIV. Adjumento fuerunt (neque enim de Vita ejus, rebuſque geſtis, quod jam dudum fecerunt alii, commentarium ſcribere animus eſt) liberalium artium ſtudia, quibus ſupra omnes Imperatores excelluit. Adeo quidem, ut non tantum famam, quod Philoſophorum ſpecie Remp. vexaret,

 pur-

purgaverit, Capit. *in Marc. c.* 23. Platoniſque ſententiam, (quam ſemper in ore habebat, Capit. *in Marc. c.* 27.) *Florere Reſp. ſi aut Philoſophi imperarent, aut Imperatores converſarentur cum Philoſophis*, re ipſa probaverit; ſed & librum *Inſtitutionis Imperialis* filio reliquerit, Niceph. *Eccleſ. Hiſt. L.* III. *c.* 31: aliaque egregia conſcripſerit, v. Herod. *L.* I. *c.* I. Suid. *in voc.* Μάρκος, Ipſ. Marc. *de reb. ſuis*, *L.* III. §. 12. Ex quibus Libri ejus XII. τῶν εἰς ἑαυτὸν i. e. *de rebus ſuis*, ſeu *de iis*, *quæ ad ſe pertinere cenſebat*, doctiſſimis notis Merici Caſauboni, ut & eruditiſſimo commentario Th. Gatakeri illuſtrati, etiamnum ſuperſunt.

XXV. Maxime quidem ſtudiis incubuit Philoſophicis, Philoſophiæ deditus Stoicæ, Eutrop. *L.* VIII. *c.* 6. Capit. *in Marc. c.* 3. (quæ ad dogma Chriſtianum, præ ceteris priſcorum Philoſophorum ſcitis, uti in *Præloqu. ad M. Antonin. de reb. ſuis*, multis oſtendit Cl. Gatakerus, proxime acceſſit) tantumque in Philoſophia enituit, ut iturus ad bellum Marcomannicum, timentibus cunctis, ne quid fatale proveniret, rogatus ſit non adulatione, ſed ſerio, ut præcepta Philoſophica ederet, & per ordinem pareneſeon, hoc eſt, præceptionum, per triduum diſputaverit. v. Capit. *in Marc. c.* 16. Vulcat. Gall. *in Avid. Caſſ. c.* 3. S. Aur. Vict. *de Caſ. in Marc.*

XXVI. Studuit tamen & Juri, Præceptore maxime uſus JCto egregio *L. Voluſio Mæciano;* Capitolin. *in Marc. c.* 3. qui floruit ſub Antonino Pio, & Marco, Impp. v. Bertrand. *de Jurisper. L.* I. *p.* 93. *& ſeqq.* Grot. de *Vit. Juriſc. L.* II. *c.* 7. §. 10 *ſeqq.* & Marco noſtro, nec non L. Vero, cariſſimus fuit, uti ipſi fatentur Div. Fratres, Doctrinæ ejus & virtutibus ſimul teſtimonium dantes, in *l.* 17. *D. de jur. patr. Sed & Voluſius Mæcianus* (inquiunt) *amicus noſter, ut & juris civilis, præter veterem & bene fundatam peritiam, anxie diligens, religione Reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis adfirmavit,*

non

non arbitratum ſe aliter reſpondere debere. Vid. infr. Diſſert. XIV.

XXVII. In primis autem Jus Naturale fideliter excoluit, (uti teſtantur & ipſi inimici ejus, interque eos Avidius Caſſius apud Vulcat. Gallic. in *Avid. Caſſ. c.* 13. *Marcus Antoninus*, ait, *philoſophatur, & quærit de clementia, & de animis, & de honeſto & juſto* &c. *nec ſentit pro Rep.*) ejusque fundamentum, in dictamine rectæ rationis, veriſſimo Juris naturalis fonte, v. Ep. ad Rom. *c.* 2. ℣ſ. 14. 15. ſapientiſſime poſuit; ſimulque eos, qui rationi naturali vivunt convenienter, feliciter agere poſſe, non uno loco oſtendit. Egregie ipſe Marcus *Lib.* 1. *de reb. ſuis. Edit. Gatak.* §. 17. Diis acceptum refero, *quod de modo vitæ naturæ convenienter agendæ, claras ſatis ac frequentes eas, cogitationes, in animo habuerim, ut, quantum ad Deos attinet, ac ſuggeſtiones, adjutationes, inſpirationes, ab ipſis profectas, nihil obſtet omnino, quo minus juxta naturæ præſcriptum confeſtim vivam, niſi ipſe tandem in culpa ſim, qui Deorum ſubmonitiones, & tantum non claras præceptiones neutiquam obſervem.* Et mox *L.* 11. §. 5. *Animumque ab aliis omnibus cogitationibus abducas. Abduces autem, ſi tanquam vitæ tuæ noviſſimam actionem unamquamque peregeris, temeritate omni liberam, & declinatione per affectus vim* a rationis dictamine. Item *L.* III. §. 12. *Si* rationi rectæ *obſecutus, ſedulo, ſtrenue, placide egeris, nec extra inſtitutum acceſſorium aliquod reſpexeris, ſed genium tuum purum integrumque ſervaveris, ac ſi illum ſtatim redditurus eſſes; huic, inquam, ſi adhæſeris, nihil ulterius expectans, nihil fugitans, ſed quod præ manibus eſt, juxta* naturæ dictamen, *agere, & in dictis quibusque, heroico animo, veritatem libere proloqui, contentus, proſpere plane victurus es.* Ut & *L.* IV. §. 4. *Si intellectus nobis communis eſt, etiam* ratio, *qua rationales dicimur, communis eſt. Si hæc, lex quoque communis eſt. Hoc ſi conceditur, cives ſumus, & hoc dato politiæ alicujus participes, & ex conſequenti civitatis inſtar mundus eſt.* Nec non *L.*

IV. §. 12. *Duo iſta ſemper in promtu habenda ſunt, alterum,* πρὸς τὸ πρᾶξαι μόνον ὅπερ ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς καὶ νομοθετικῆς λόγος ὑποβάλλῃ; *nihil ut facias, niſi, quod partis, regere legemque dare natæ* (i. e. mentis, v. Gatak. *ibid.*) *ratio ſuggerit, idque ad generis humani utilitatem. Alterum, ut in partem diverſam tranſeas, ſi quis affuerit, qui te corrigat.*

XXVIII. Unde hunc fontem perpetuo fodiendum monet; *L.* VII. §. 59. Ἔνδον βλέπε, inquit, ἔνδον ἡ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀεὶ ἀναβλύειν δυναμένη, ἐὰν ἀεὶ σκάπτῃς. *Introſpice te, intus eſt boni fons, qui perenniter ſcatebit, ſi jugiter foderis.* Ex eoque omnem Juſtitiæ rationem deducit, *L.* XI. §. 1. dum ait, *Propria ſunt animæ rationalis & iſta, proximos deligere, veracem & verecundum eſſe, nihil ſibi præferre, quod & legis eſt proprium. Ita inter* rectam rationem, *&* Juſtitiæ rationem, *nihil intereſt.* Ultimumque dicit ſeu extremum, *L.* XII. §. 31. ἕπεσθαι τῷ λόγῳ καὶ τῷ θεῷ. *Rationi ac Deo obſequi.*

XXIX. Ut mirum non ſit, ſi legum ambigua ſub hoc Imp. mire diſtincta, leges ſeveriores novis conſtitutionibus temperatæ, & ipſa Reſp. conſtitutionibus ſaluberrimis conſtituta ac firmata ſit. v. S. Aur. Vict. *de Cæſar. in Marc.* Caſſiod. *Chron.*

XXX. Quarum multas memorat Capitol. *in Marc. c.* 9 *& ſeqq. Liberales*, inquit, *cauſas ita munivit, ut primus juberet,* apud Præfectos ærarii Saturni, unumquemque civium natos liberos profiteri, intra trigeſimum diem, nomine impoſito. *Per Provincias Tabulariorum publicorum uſum inſtituit, apud quos idem de* originibus *fieret, quod Romæ apud Præfectos Ærarii, ut ſi forte aliquis in Provincia natus cauſam liberalem diceret, teſtationes inde ferret, atque hanc totam legem de aſſertionibus firmavit* (v. *infr.* Diſſ. VII. §. 15.). Aliasque de Menſariis, & auctionibus *tulit. d. c.* 9. Porro *c.* 10. *Senatum multis cognitionibus, & maxime ad ſe pertinentibus, judicem dedit.* De ſtatu defunctorum, *intra quinquennium quæri*

juſſit

Digitized by Google

juſſit (v. *l.* 1. §. 3. *D ne de ſtat. def. poſt quinquenn. quær. l.* 2. *pr. D. de colluſ. deteg.*). *Senatoribus detulit, ut quoties de eorum capite eſſet judicandum, ſecreto pertrectaret, atque ita in publicum prodiret, nec pateretur Equites Romanos talibus intereſſe cauſis. Senatum* appellationibus *à Conſule judices dedit. Judiciariæ rei ſingularem diligentiam adhibuit, faſtis dies judiciarios addidit; ita ut ducentos triginta dies, annus, rebus agendis, litibusque diſceptandis, conſtitueret.* Prætorem Tutelarem *primus fecit, quum ante tutores a Conſulibus poſcerentur, ut diligentius de tutoribus tractaretur* (v. §. 4. *I. de Attil. tut. infer. l.* 3. §. 9. *D. de excuſ.*). *De* Curatoribus *vero, cum ante non niſi ex lege Lætoria, vel propter laſciviam, vel propter dementiam, darentur, ita ſtatuit,* ut omnes adulti curatores acciperent, non redditis cauſis. (v. *l.* 1. §. *ult. D. de min.*). Deinde *c.* 11. *Cavit &* ſumtibus publicis; *&* calumniis quadruplatorum *interceſſit, appoſita falſis delatoribus nota.* Delationes, *quibus Fiſcus augeretur, contemſit. De* alimentis publicis *multa prudenter invenit;* omnique rei frumentariæ conſuluit. v. *infr. Differt* XVII. Gladiatorum ſpectacula *multifariam temperavit. Temperavit etiam* ſcenicas donationes, *jubens,* ut quinos aureos ſcenici acciperent, *ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur.* Vias *etiam urbis atque itinerum diligentiſſime curavit. Datis Juridicis Italiæ conſuluit, ad id exemplum, quo conſulares viros reddere jura præceperat. Leges etiam addidit,* de viceſimâ hereditatum, de tutelis libertorum, de bonis maternis, *& item* de filiorum ſucceſſionibus pro parte materna; (v. *pr. I. de SCt. Orphit.*) utque Senatores peregrini quartam partem in Italia poſſiderent. *Dedit præterea* Curatoribus regionum *ac* viarum *poteſtatem, ut vel punirent, vel ad Præfectum Urbi puniendum remitterent, eos, qui ultra vectigalia quicquam ab aliquo exegiſſent.* Et denique *c.* 13. *Tanta peſtilentia fuit, ut vehiculis cadavera ſint exportata, ſarracisque. Tunc autem Antonini* Leges ſepeliendi *ſepulchrorumque aſperrima ſanxerunt;*

quan-

Digitized by Google

quandoquidem caverunt, ne uti quis vellet (forte cum Salmaſ. legendum *ne quis belle*) fabricaret ſepulchrum: *quod hodieque ſervatur*. Quibus addi poteſt, quod Xiphil. *Epit. Dion.* in *Marc.* ait, *Marcus non delectabatur cædibus*, *idque ex eo licet animadvertere*, *quod Romæ ſpectabat gladiatores*, *tanquam athletas certantes ſine periculo*. Nec non, quod notat S. Aur. Vict. *de Caſ. in Marc. Legum ambigua mire diſtincta*, *vadimoniorumque* * *Solenni remoto*, *denunciandæ litis operiendæque ad diem commode jus introductum*. *Data cunctis promiſcue Civitas Romana*. De quo tamen vid. Ill. Ezech. Spanh. *ad Conſt. Anton. Exerc.* 11. *c.* 2.

XXXI. Sed multo plures Conſtitutiones D. Marci occurrunt in libris Juris noſtri, Inſt. ſc. Pandectis & Codice. Quibus cum conſultiſſimus Princeps, Jus Romanum, tum auxerit, tum in multis mutaverit & emendaverit, tum vero egregie exornaverit, operæ pretium ſane eſt, ut eo magis conſtet, quantum ſplendoris, per æquiſſimas hujus Imp. conſtitutiones, Juri Romano acceſſerit, in *Conſtitutiones* MARCI, paulo accuratius inquirere, fragmenta earum colligere, eaque commentariis illuſtrare.

XXXII. Ait quidem Capitolin. *in Marc.c.*11. Marcum Imp. *jus magis vetus reſtituiſſe*, *quam novum feciſſe*. Sed iſtud non ita accipiendum, quaſi Marcus in nullo Jus antiquum emendaverit nullaſque novas leges promulgaverit; ipſe enim Capitolinus, quædam, primum eum conſtituiſſe, uti §. XXX. vidimus, notavit, & abunde hoc docebunt ea, quæ deinceps ex legibus noſtris proferentur: v. §. *ult. I. de uſuc. pr. I. de SCt. Orph. pr.* §. 1. *I. de eo*, *cui lib. cauſ. bon. add. l.* 1. §. *ult. D. de min. l.* 1. §. 1. *D. quand. appell.* Adeoque illud voluiſſe videtur, Marcum Antoninum Imperatorem, Jus antiquum, in multis neglectum forte & male abrogatum, reſtituiſſe, neque facile & ſine evidenti utilitate Jus vetus mutaſſe, vel novum conſtituiſſe; quippe qui, ſi quis alius,

pro-

Digitized by Google

probe novit, jus novum aliquando iniquum eſſe, (quo ſenſu Jus *novum* accipitur, in Edicto Prætoris, quod eſt in *l.* 1. §. 1. *D. quod quisque jur. in alt. ſtat.* v. *l.* 3. *pr. l.* 2. *D. eod.*) & in rebus novis conſtituendis evidentem utilitatem eſſe debere, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum viſum eſt. *l.* 2. *D. de conſtit. Princ.* v. Rhadam. *ſeu* Diſſ. *N. de Jur. Rhadam. p.* 20. *& ſeq.*

XXXIII. *Conſtitutiones* autem *Marci Imp.* cum dicimus, omnes eas intelligimus, quæ toto eo tempore, quo imperio præfuit, promulgatæ ſunt. Licet enim annos aliquot una cum *Marco Verus* & *Commodus* regnaverint, eorumque nomina multis Conſtitutionibus ſimul inſcripta ſint, a ſolo *Marco* tamen eas profectas, & proinde ei ſoli adſcribendas eſſe, nulli dubitamus.

XXXIV. *L. Verus* enim vitæ erat luxurioſæ, magisque delicias, quam adminiſtrationem Reip. curabat, quum contra *Marcus* horis omnibus Reip. actibus incubaret, omniaque, quæ ad bellum erant neceſſaria, diſponeret, & ordinaret. v. Capit. *in Marc. c.* 8. Spart. *in Vero, c.* 10. Quod & ipſe *Marcus* ſatis aperte ſignificavit, cum gratias ageret Senatui, quod fratrem conſecraſſet; *Occulte* enim, ut ait Capit. *in Marc. c.* 20. *oſtendit, omnia bellica conſilia ſua eſſe, quibus Parthi ſuperati ſunt.* Eaque haud dubie ratio eſt, quare Capitolinus Leges ſupra memoratas a *Marco Antonino* latas eſſe referat, neque *L. Veri*, niſi *c.* 13. ullam mentionem faciat. *Commodi* autem neque ea tum ætas erat, neque id ingenium, ut ei talia adſcribi poſſint. Unde & Tryphoninus, in *l.* 67. §. 3. *D. de R. N. Orationi D. Marci* adſcribit, quod Paulus tribuit *Orationi Antonini* & *Commodi* in *inſcr. l.* 60. *D. eod.* & Reſcriptum *Divi Marci*, quod eſt in *l.* 2. *C. ut in poſſeſſ. leg.* ab Alexandro Imp. *Divo Marco* adſcribitur & *Commodo*

Digitized by Google

in *l.* 2. *C. eod.* v. Cl. Noodt ad *t. D. de off. Præf. Urb.* & *infr.* Diſſert. XIII. §. 10.

XXXV. Cum vero quædam Conſtitutiones *Divorum Fratrum*, quædam ſolius *Marci*, quædam *Marci & Commodi* nominibus inſcriptæ ſint, eodem ſervato ordine, quem & temporis ratio exigit, *Marci Aurelii Antonini Conſtitutiones* examinandæ ſunt.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO SECUNDA.

CAPUT I.

I. *Tranſitus ad* Conſtitutiones Principum. II. III. *Quid ſit* Conſtitutio Principis? IV. *Quam variae ſint* Leges Regiæ? V. *An unquam lata ſit* Lex Regia, *de qua* l. 1. pr. *&* D. de Conſtit. Princ. *&* §.6. I. de J. N. G. & C. *dubium.* VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XV. *Variæ de ea re Eruditorum ſententiæ referuntur.* XVI. Legem Regiam *revera & quidem primum Auguſti temporibus latam videri.* XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI. *Probationes exhibentur.* XXXII. *Rationes dubitandi quædam removentur.* XXXIII. XXXIV, XXXV. XXXVI. *Non tamen ſemel tantum & in perpetuum eam latam, ſed ſub ſeqq. Impp. repetitam.* XXXVII. *Neque ſtatim ſed ſucceſſu temporis* Regiam *dictam eſſe.*

PRiusquam autem, ad ipſas MARCI AURELII ANTONINI Imp. Conſtitutiones, quæ ſuperſunt, accedamus, de *Conſtitutionibus Principum* quædam præmittenda ſunt.

II. Eſt autem *Conſtitutio Principis* nihil aliud, quam *Principis Placitum*, §. 3. *I. de J. N. G. & C.* ſeu id, *quod Principi* vel Imperatori (uti ſtatim ſequitur) *placuit*, *ut Legis habeat vigorem.* De quo Ulp. *in l.* 1. *pr.* & §. 1. *D. de conſt. Princip. Quod Principi placuit* Legis *habet vigorem*, *utpote cum* Lege Regia, quæ de Imperio ejus lata eſt; *Populus ei & in eum, omne ſuum imperium & poteſtatem conferat. Quodcunque igitur Imperator per* Epiſtolam *&* ſubſcriptionem ſtatuit

tuit, *vel* cognoſcens decrevit, *vel* de plano interlocutus eſt, *vel* Edicto *præcepit*, Legem *eſſe conſtat. Hæc ſunt, quas vulgo* Conſtitutiones *appellamus*. Quæ totidem fere verbis repetuntur §. 6. *I. de J. N. G. & C.* add. *l.* 2. §. 12. *in f. D. de O. J.*

III. Ait Ulpianus, Populum R. *Lege Regia*, omne ſuum imperium & poteſtatem, in Principem contuliſſe, adeoque Principem vi ſummi imperii, ſeu Majeſtatis, jus legis condendæ habere.

IV. Complures autem occurrunt *Leges Regiæ*: I. *Lex Regia charitatis*; de qua Jacobus Apoſtolus *Epiſt. c.* II. ỷ. 8. Εἰ μὲν τοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν, κατὰ τὴν γραφήν· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, καλῶς ποιεῖτε. *Quod ſi* Legem Regiam *præſtatis*, *ſecundum ſcripturam*, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, *bene facitis.*

II. *Jus Regium Iſraëliticum*; quod duplex ſtatui ſolet, *Jus* ſcil. *Regium Moſis*, Deut. XVII. ỷ. 15. & *ſeqq.* & *Samuelis.* I Sam. VIII. ỷ. II. & *ſeqq.*

III. *Leges Regiæ*, quæ a *Regibus* Romanis latæ ſunt. v. *l.* 2. §. 36. *D. de O. J. l.* 2. *D. de mort. inf.* Coll. Leg. Moſ. & Rom. T. 4. §. 8. Dion. Halicarn. *Antiq. Rom. L.* II. *c.* 24. & *ſeqq.*

IV. *Lex Regia*, quæ de *Regia Majeſtate* lata eſt, eamque Imperatoribus Romanis conceſſit; de qua ſola Ulp. d. l. loquitur, uti ex verbis, *quæ de ejus Imperio lata eſt*, manifeſtum eſt.

V. Sed an unquam lata ſit talis *Lex Regia?* & quo tempore? mire variant Eruditi.

VI. Multi *Legem Regiam* cum ipſa Urbe natam contendunt, nullamque eſſe aliam, quam eam, qua Romulo, primo Romanorum Regi, Regia poteſtas data eſt; v. Dionyſ. Halic. *Antiq. Rom. L.* II. *c.* 4. 5. 6. eoque referunt verba Liv. *L.* XLIV. *c.* 6. *Ex utro tandem genere ea Lex eſſe videtur, quam abro-*

Digitized by Google

abrogamus, *an vetus* Regia Lex, *ſimul cum ipſa Urbe nata?* Quam a ſubjecta materia *Regiam* dictam, temporibusque Cæſarum, maxime vero Auguſti, in Remp. revocatam eſſe ſtatuunt. v. P. Manut. *de Leg. Rom. c.* 2. Cuj. ad §. 6. *I. de J. N. G. & C.* Hotom. *Antiq. Rom. L.* 1. *P.* 1. Coraſ. Miſc. *L.* VI. *c.* 8. *n.* 3. Giphan. ad *d.* §. 6. Rittersh. ad *d.* §. 6. A. Matth. Coll. Pand. *Diſp.* 111. *th.* 5. Carpzov. *de Lege Reg. German. C.* 1. *Sect.* VIII. *n.* 12. *& ſeqq.*

VII. Quemadmodum autem d. Livii locus de Lege Regia, non quæ de Regia poteſtate, ſed quæ a Rege lata eſt, ab aliis non male accipitur; ita veriſimile non eſt, ſi vel maxime de ea ibi ageretur, Auguſtum, qui, ne Regiæ dominationis ſuſpectus fieret, nomen *Romuli*, *Regis*, *Dictatoris*, & maxime *Domini* aſpernatus eſt, imo ut maledictum & opprobrium ſemper exhorruit, vid. Dion. Caſſ. *L.* LIII. *p.* 507. Sueton. *in Aug. c.* 52 53. Tacit. *Ann. L.* III. *c.* 56. paſſurum fuiſſe, legem revocari, qua regia poteſtas Romulo data eſt.

VIII. Quidam ex L. XII. Tab. *Regio imperio duo ſunto: Hique præeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Judices, Conſules, appellantor.* eam repetendam cenſent, atque interpolatione levi, tributum uni, quod illic duobus aſſignatur. v. H. Bernh. in *Rom. Princ.*

IX. Verum hæc Lex non Decemvirorum, ſed Ciceronis eſt, *L.* III. *c.* 3. *de Legib.* Platonico more Legislationis imaginem, in ficta, ad inſtar Romanæ, & condenda Rep. adumbrantis: uti rectiſſime monet V. Cl. J. F. Gronov. *Orat. de Leg. Reg. p. m* 27. Add. Pollet *Hiſt. For. Rom. L.* III. *c.* 4. *à pr.*

X. Nonnulli ad Sullanam Dominationem deſcendunt, Legemque illam Regiam eſſe, quæ a L. Flacco Interrege, in favorem Syllæ Dictatoris, *ut* ſcil. *omnia, quæcunque ille feciſſet, rata eſſent*, lata eſt; vid. Cic. *Or.* III. *cont. Rull. c.* 2. *L.* 1. *c.* 7. *de LL.* eamque ſub Principibus, maxime vero Auguſto, inſtauratam eſſe ſtatuunt. v. Muret. ad *l.* 1. *pr. D. de conſt.*

Digitized by Google

conſt. Pr. Broeus *ad* §. 6. *I. de J. N. G. & C.* Bach. *ad a. l.* 1. *D. de conſt. Princ. n.* 1. Cujus ſententiæ etiam aliquando fuit M. Schoock, *Diſp. Hiſt. exhib. C. Octav. Cæſ. Aug.* habita *Groning. A.* 1647: *th.* 97. Teſtis locupletiſſimus eſt, (ait Schook d. l.) Appian. *L.* 1. *Bell. civ.* ſic per Interpretem ſuum loquens, *Lucius Valerius Flaccus Interrex a Senatu proditus, deſtituta Coſſ. civitate, Carbone & Mario interfectis, tulit legem, ut Sylla perpetuus Dictator crearetur, & quæcunque is feciſſet rata eſſent. Unde cum Populus Romanus vidiſſet, ſe nihil amplius ſecundum Leges decernere poſſe, nullumque in Rep. ſibi relictum eſſe locum, ut qui arbitrabatur rem amplius ad ſe non pertinere, Syllam Dictatorem & Principem, qui pleno jure regnaret, creavit, & ita ſub Rege fuit. Poſtmodum vero populus jugo ſervitutis adſuetus,* Lege Regia *omnem poteſtatem in Principem transfudit, ut, quod neceſſum erat pati,* Legis Regiæ *titulo contegeretur.* Hæc Appian.

XI. Sed non habentur hæc eo modo apud Appian. *d. L.* 1. quo exhibentur a Schoockio; verba Appiani per Interpretem loquentis *Edit. Steph. p.* 411. 412. & *Toll. p.* 686. hæc ſunt: *Tum Sylla ſcripſit Flacco, rogaret Quirites, ex ipſius Syllæ ſententia, velintne jubeantque, quoniam præſens rerum ſtatus ita poſtulet, Dictatorem creari, revocato priſco more poſt annum quadringenteſimum: idque non ad certum aliquod tempus, ſed donec res Urbanæ ac Italicæ, totumque imperium, bellorum procellis concuſſum eatenus, ordinatum firmatumque fuerit. Quæ rogatio haud dubie ad ipſum ſpectabat: nec diſſimulavit cupiditatem, adjecto in fine literarum, ſi ita viſum fuerit Patribus, ſe potiſſimum Reip. navaturum hanc operam. His literis in Urbem perlatis, S. P. Q. R. inops conſilii, quippe qui nec legitima comitia retineret, nec in ſua poteſtate eſſet, per comitiorum ſimulacrum libenter accepit oblatam libertatis fucatæ ſpeciem, creavitque Syllam tyrannum poteſtate ſingulari, ad tempus quantum ipſi libeat. Nam & olim Dictatura tyrannis*

erat

Digitized by Google

erat, circumſcripta brevi tempore: ſed tum amotis terminis nihil ei deſiit ad abſolutam tyrannidem. Verbis tamen res coboneſtata eſt, Dictatorem eum creatum perferendis legibus, quas ipſi ferre viſum fuerit, conſtituendæque Reip. Sic P. R. Imperio Regum aſſuetus circiter C. Olympiadas, atque alius ferme totidem regimini populari ſub annuis Conſulibus, rurſum ad Regni formam rediit, peracta apud Græcos CLXXV. Olympiade. Quorum ſane longe alius ſenſus eſt.

XII. Plerique eam temporibus Auguſti adſcribunt; & Alii quidem, ſub Auguſto eam latam, ſub ſequentibus autem Imperatoribus repetitam ſtatuunt. Neque ſtatim *Legem Regiam*, ſed ſucceſſu temporis, cum firmatum jam ſatis imperium, neque exoſum amplius eſſet nomen *Regum*, ita vocatam eſſe. v. Bach. ad τα' πρῶτ. *p.* 42. 43. nec non ad §. 6. *I. de J. N. G. & C.* Vin. ad *d.* §. 6. *n.* 1. Wiſſ. *ad l. Diſp.* 111. *th.* 24. Voet. *de Stat. Sect.* 11. *c.* 1. *n.* 4. 6. *Ampl.* Ulr. Hub. *P.* 1. *Digreſſ. L.* 1. *c.* 16. *& ſeqq.* B. G. Struv. *Hiſt. Jur. c.* 2. §. 1.

XIII. Alii vero Legem, qua Populus omne ſuum imperium, & poteſtatem, in Principem contulerit, ea formula atque expreſſis iſtis verbis, nullam latam eſſe cenſent; pro explorato tamen ponunt, rem ipſam ſine nomine extitiſſe, atque id ipſum tempus, quo *Legem Regiam* neque audire quiſquam hoc ſenſu, neque loqui tacitum ferret, fuiſſe, quo illa tacite & paulatim nata, & quaſi per conſuetudinem introducta ſit. vid Gronov. *d. Orat. de Leg. Reg. p.* 31. *& ſeqq.* Bockelm. *ad t. D. de conſt. Princip.* §. 22.

XIV. Nonnulli denique temporibus Veſpaſiani eam natam & latam aſſerunt. v. Zaſ. *ad leg.* 1. *D. de conſt. Princip.* A. Cont. *Lect. ſubſeciv. Lib.* 1. *cap.* 6. Clapmar. *de Arcan. Rerump. L.* 11. *c.* 15.

XV. Quæ ſententiarum diverſitas quoſdam forte movit, ut Legem Regiam in dubium vocarent, & merum figmentum ſeu σόφισμα πολιτικὸν eſſe cenſerent. Tentavit id Vultei.

comm.

Digitized by Google

comm. ad §. 6. *I. de J. N. G. & C. n.* 6. ubi, quæ de Lege Regia dicuntur, refert ad Jus Regium, ex 1 Sam. VIII. ẏ. 11. & *ſeqq.* vel aliarum gentium, quæ Reges ſuos habuerunt, more repetitum, idque non latum, ſed ad exemplum illarum uſurpatum eſſe: & poſtea ex profeſſo defendere conatus eſt M. Schoockius, *Epiſt. de Figmento Legis Regiæ*, ed. *Groning.* 1661. & *Tr.* (qui inde natus eſt) *de Quadrupl. Leg. Reg. S.* III. ed. *Francof. ad Viader.* 1668.

XVI. Sed Legem quandam, qua Populus Romanus omne Imperium & poteſtatem Principi & in Principem conceſſit, & quidem Auguſti temporibus, expreſſe latam, ſub ſequentibus Imperatoribus autem repetitam eſſe, niſi omnem antiquis ſcriptoribus, & monumentis, fidem derogare velimus, dicendum videtur.

XVII. Docet hoc I. Pomponius, (qui vixit temporibus Hadriani, Antonini Pii, nec non Divorum Fratrum, arg. *l. pen. D. de ſtip. ſerv.* junct. *l.* 7. *pr. D. de reb. dub. & l.* 42. *D. de don. int. vir. & ux. l. pen. D. de pollic.* v. Rupert. *ad Enchirid.* Pompon. *c.* 1. G. Grot. *de Vit. JCtor. L.* II. *c.* 7. §. 1. cum adhuc in recenti eſſet memoria conſtitutum primum Imperium) dum in *l.* 2. §. 11. *D. de O. J.* ait, *conſtituto Principe, datum eſt ei jus, ut, quod conſtituiſſet, ratum eſſet.*

XVIII. II. Ulpianus, (qui ſub Antonino Caracalla, & Alexandro Severo floruit. Spart. *in Alexand. c.* 2. Lamprid. in *Alexand. c.* 26. v. Bertrand. de *Jurisperit. L.* 1. *c.* 22. G. Grot. *de vit. JCtor. c.* 10. §. 1. & *ſeqq.* Cl. van Eck. ad *t. D. de O. J.* §. 36.) in *d. l.* 1. *pr. D. de conſt. Princ. Quod Principi placuit*, inquit, *legis habet vigorem, utpote cum* Lege Regia, quæ de imperio ejus lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conferat. Pro *Lege Regia*, enim minime ibi legendum *Lege Remmia*, cujus mentio in *l.* 1. §. 2. *D. ad SCt. Turpill.* Uti contra hiſtoriæ, omniumque codicum fidem, voluit Alciat. ad *l.* 15. *D. de V. S. n.* 1. nec non Coraſ. *L.* VI. *Mi-*

Digitized by Google

Miſcell. c. 8. *n.* 1.

XIX. III. Aurelius Arcadius Chariſius (qui circa tempora Diocletiani vixit, v. Bertrand. *de Juriſperit. L.* 1. *c.* 34. Cl. van Eck, *ad t. D. de O. J.* §. 39.) in *l. un. pr. D. de off. Præf. Prætor.* verb. *Regimentis Reip. ad Imperatores perpetuos tranſlatis.*

XX. IV. Imp. Alexander in *l.* 3. *C. de teſtam.* Antigono in hæc verba reſcribens, *Ex imperfecto teſtamento nec Imperatorem hereditatem vindicare poſſe, ſæpe conſtitutum eſt. Licet enim* Lex Imperii ſolennibus Juris Imperatorem ſolverit: *nihil tamen tam proprium Imperii eſt, quam Legibus vivere.* Quæ *Lex Imperii* eadem eſt cum *Lege* noſtra *Regia*, ſic dicta, quod de imperio Principis lata ſit. §. 6. *I. de J. N. G. & C.* Vin. ad *d.* §. 6.

XXI. V. Imp. Juſtinianus in *l.* 1. §. 7. *C. de vet. jur. enucl.* ſeu *Conſt. de concept. Dig.* §. 7. *Lege antiqua*, ait, *quæ* Regia *nuncupatur*, omne jus omniſque poteſtas Populi Romani in Imperatoriam tranſlata ſunt poteſtatem. add. §. 6. *I. de J. N. G. & C.* nec non Theoph. ad *d.* §. 6.

XXII. Quos omnes in id conſpiraſſe, ut ſcientes volentes Legem latam eſſe fingerent, minime eſt probabile.

XXIII. Sed ne domeſticis quaſi teſtimoniis tantum, ad probandam *Legem Regiam*, uti videamur, docent id ipſum etiam Hiſtoriæ Romanæ fideliſſimi & accuratiſſimi Scriptores.

XXIV. Sic enim VI. Strabo, qui ipſius Auguſti temporibus floruit, de Auguſto loquens, Geogr. *L. ult. in fin.* Ἐπεὶ τοι γὰρ ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου. *Nam cum Civitas ei totius imperii adminiſtrationem permiſiſſet, & pacis & belli poteſtatem ad annos vitæ &c.* Ubi Cl. Caſaub. recte notat, *Legem Regiam* intelligi, quæ de Auguſti imperio lata eſt, quo Populus ei & in eum omne imperium conceſſit. Ne-

D que

que captandum τὸ ἐπιτρέψαι. quaſi ſimplicem permiſſionem & tolerationem ſignificet. Ἐπιτρέπειν enim ibi (uti & alibi) *committere* ſignificat & *curæ tradere*, uti ex ipſo loco, & belli paciſque conceſſa poteſtate, facile intelligitur. add. Dionyſ. Hal. *L.* 11. *c.* 14. Coccej. ad *l.* 1. *D. de conſt. Pr. p.* 531. *& ſeqq.* Struv. *Hiſt. Jur. c.* 2 §. 1. Quemadmodum τὸ *permittere* etiam Latinis in eadem hac cauſa eodem ſenſu poſitum, v. Amm. Marcell. *L.* XIV. *c.* 5. Suet. *in Calig. c.* 10. v. §. *ſeq.* 26. *&* 35. & poteſtatem facere legitimam non uno loco ſignificat in jure noſtro. v. *l.* 24 *pr. D. ad L. Jul. de adult. l.* 1. §. 38. 40 41. *D. de aq. quot. l.* 5. §. 12. *D. de jur. imm.*

XXV. VII. Tacitus *L.* 1. *Annal. c.* 1. *Non Cinnæ, non Syllæ longa dominatio; & Pompeji Craſſique potentia cito in Cæſarem, Lepidi atque Antonii arma in Auguſtum ceſſere.* Qui cuncta, diſcordiis civilibus feſſa, nomine *Principis*, ſub Imperium accepit.

XXVI. VIII. Ammianus Marcellinus *L.* XIV. *c.* 5. *Ideo Urbis venerabilis, poſt ſuperbas efferataſque gentium cervices oppreſſas, lataſque leges, fundamenta libertatis, & retinacula ſempiterna, velut frugi parens, & prudens, & dives,* Cæſaribus *tanquam liberis ſuis* regenda Patrimonii jura permiſit. Quæ de *Lege Regia* accipienda, ibidem recte monet Doctiſſimus Lindebrogius.

XXVII. IX. Dion Caſſius, Hiſtoriæ Romanæ, & maxime eorum, quæ ſub Auguſto, Tiberio, Gajo, contigerunt, accuratiſſimus ſcriptor; qui Lib. LIII. rem omnem pleniſſime exponit, & ſi quis alius, in iis, quæ memoriæ prodidit, fidem meretur, quippe qui cum Alexandro Mammeæ filio A. U. C. 981. poſt N. C. 229. II. Conſul fuit, Actorumque publicorum tum inſpiciendorum, tum deſcribendorum, poteſtatem habuit. v. Leuncl. *Præf. in Dion. de Vit. Dion. hiſt. fide & judic. præſtant.* Ut eum Res geſtas moreſque Romanorum ignoraſſe, vel ſcientem contra hiſtoriæ fidem,

Digitized by Google

dem, quæ ſequuntur, tradidiſſe, ab omni probabilitatis ratione alienum ſit.

XXVIII. Res autem ex relatione Dionis ita ſe habet. Cum Octavianus Cæſar ex die pugnæ Actiacæ IV. Non. Sept. A. U. C. 723. ante N. C. 30. ſolus rerum potitus eſſet, Senatus Populusque Romanus mox A. U. C. 724. decrevit, ut Cæſar per omnem vitam Tribunitiam poteſtatem haberet, eique, qui ipſum imploraſſet, intra pomœrium, ac extra, usque ad D. paſſus (quod nulli Tribuno conceſſum erat) auxilium ferre poſſet; utque ad eum provocationes fierent, ac ipſe omnibus judiciis ſuffragium quaſi Minervæ ferret, i. e. ad exemplum Minervæ omnium judiciorum præſes eſſet, ipſamque abſolvendi poteſtatem haberet. vid. Gronov. *de Lege Reg. p.* 52. *& ſeqq.* & Diſſert. Noſtr. *de Calcul. Minerv. p.* 20. 21. Annoque ſequenti ipſis Cal. Jan. juramento omnia ejus acta confirmata ſunt. Quin & eodem anno *Imperatoris* nomen, non quale propter victoriam tribui vetuſto more ſolebat, ſed quo ſumma Imperii demonſtraretur, accepit; pauloque poſt A. U. C. 726. *Princeps Senatus* dictus eſt. Quibus cum contentus non eſſet Auguſtus, quo magis honor ejus augeretur, ad Imperium in Rep. unius hominis, volentibus civibus, ne coacti viderentur, ſtabiliendum, animum adjecit. Eamque in rem A. U. C. 727. Cæſare VII. & M. Vipſ. Agrippa III. Coſſ. Orationem in Senatu habuit, qua dixit, licet perpetuum poſſet habere imperium, ſe tamen omne imperium deponere, omniaque, Arma, Provincias, Reditus, Legesque Populo reſtituere. Quæ ubi peroravit, omnes (cum frequenter etiam dicenti adhuc occlamaſſent) multis eum verbis precati ſunt, ut ſolus imperii ſummam gereret, (μοναρχεῖσθαι τὶ δεόμενοι, ait Dion *L.* LIII. *p.* 503.) multisque, quibus id perſuaderent, adductis argumentis, tandem eo compulerunt, ut Principatum ſolus obtineret, μέχρι οὗ κατηνάγκασαν δῆθεν αὐτὸν αὐταρχῆσαι. *Eaque arte Cæſar, cum im-*

perium deponere ſe velle ſimulaſſet, *effecit*, *ut ei a Senatu Populoque confirmaretur*. Ut autem longius Romanos, a ſuſpicione Regiæ poteſtatis ſibi propoſitæ, abduceret, imperium ſibi per decennia & quinquennia prorogari curavit, continuatisque decenniis per totam vitam imperium obtinuit. Atque hoc pacto omne Populi Senatusque imperium ad Auguſtum rediit; οὕτω μὲν δὴ τό τε τοῦ δήμου καὶ τὸ τῆς γερουσίας κράτος πᾶν ἐς τὸν Αὔγουστον μετέστη. Dion. *d. L.* LIII. *p.* 503. 506. 507.

XXIX. Quia autem nomen *Regni* Romanis exoſum erat, porro *eod. Lib. p.* 507. *& ſeq.* per modum digreſſionis, docet Dion, quemadmodum Imperatores ſub titulis Conſulis, Proconſulis, Imperatoris, Cenſoris & Tribuni plebis, ſummam poteſtatem habuerint; ſed & jus aliquod, *quod nulli unquam Romano aperte & in omnibus conceſſum erat*, quod ſcil. *legibus ſoluti ſint*, & eo ipſo omnia agendi licentia ipſis data ſit. Λέλυνται γὰρ (ait *p.* 509.) δὴ τῶν νόμων, ὡς αὐτὰ τὰ Λατινικὰ ῥήματα λέγει. τουτέστιν ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως εἰσὶ, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. i. e. *Legibus enim ſoluti ſunt*, uti ipſa Latina verba dicunt, *hoc eſt liberi ſunt ab omni coactione Legum, nec ulla ſcripta Lege tenentur*.

XXX. Licet autem Legibus revera jam ſolutus eſſet Auguſtus, quippe in quem omne Senatus Populique Romani imperium jam collatum erat, ut ipſi Leges ſcribi non poſſent, v. Plin. *Paneg. c.* 65. poſtmodum tamen A. U. C. 730. cum pollicitus eſſet populo viritim centenos denarios, negaſſetque ſe prius id proſcripturum, quam Senatus aſſenſiſſet, Senatus eum Lege non tantum *Cincia*, ſed omni Legum neceſſitate liberavit, ut vere plena poteſtate, perſecteque ſui juris, legibusque ſolutus, agere aut non agere ſuo arbitrio poſſet. Verba Dionis ſunt *d. L.* LIII. *p.* 515. *& ſeq.* Πάσης, ὥσπερ εἴρηταί μοι, αὐτὸν τῆς τῶν νόμων ἀνάγκης ἀπήλλαξαν, ἵν' ὡς καὶ αὐτοτελὴς ὄντως καὶ αὐτοκράτωρ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν νόμων, πάντα τε ὅσα βούλοιτο ποιοίη, καὶ πάνθ' ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο μὴ πράττη. i.e. *Omni eum legum neceſſitate libe-*

ra-

ravit, *ut*, veluti demonſtratum eſt a me, *reapſe poteſtatis abſolutæ tamque ſui ipſius Imperator*; *quam legum*, *omnia quæcunque vellet ageret*; *& omnia quæcunque nollet non faceret.* Sed & poſtea A. U. C. 731. Auguſto XI. & Calpurnio Piſone Coſſ. decretum, ut Tribunus plebis perpetuus eſſet, ut, quoties Senatus haberetur, etiamſi conſulatum non gereret, de quibuscunque rebus referre poſſet: ut Proconſulare imperium ſemper haberet, neque id in urbem intrans deponeret; aut renovando ei opus eſſet: ut major ipſi in Provinciis quam præfectis earum ſemper eſſet poteſtas. Dion *d. L.* LIII. *p.* 518. 519. Imo, ut alia prætereamus; A. U. C. 735. C. Sentio & Q. Lucretio Coſſ. decretum, ut Magiſter morum per quinque annos eſſet, poteſtatemque Cenſoriam per id temporis, Conſularem autem quamdiu viveret, haberet: ut ſemper ei faſces XII. præferrentur, ac in medio Conſulum ſemper ſella curuli ſederet: ut omnia emendaret ſuo arbitrio, ac Leges quas vellet ferret, quibus *Auguſtarum* nomen indiderunt; ac obtemperaturos ſe illis unanimiter velle juramento obſtringere profeſſi ſunt. Dion *L.* LIV. *p.* 527. *& ſeq.*

XXXI. Ex quibus manifeſtum videtur, Senatum Populumque Romanum, omne imperium ſuum ac poteſtatem, lege quadam ſeu Senatusconſulto, & quidem Auguſto VII. & M. Vipſanio Agrippa III. Coſſ. A. U. C. 727. in Auguſtum Imperatorem expreſſe contuliſſe.

XXXII. Simulque apparet, qua ratione factum ſit, ut poſtquam ſumma in Rep. poteſtas Auguſto data eſſet, legibus tamen (quod non pauci in contrarium urgent) deinceps tum in genere, tum poſtmodum Lege Voconia iterum in ſpecie, v. Dion Caſſ. *Lib.* LVI. *in f.* ſolutus ſit. Neque enim hoc A. U. C. 727. ſtatim & ſimul (uti quibusdam viſum eſt) ſed poſtmodum demum dicta occaſione factum videtur. Auguſtus enim, ut volentibus imperare videretur, omnemque Regiæ dominationis ſuſpicionem a ſeſe amoveret, non tantum

per decennia curavit ſibi prorogari imperium, Legibusque ſpecialiter ſe ſolvi, ſed & cum Legibus nominatim jam ſolutus eſſet, Legum ferendarum, omniumque emendandorum poteſtatem in ſe conferri; iisque artibus ſummum Imperium & Monarchiam ſibi firmavit. Quod & ſequentibus Impp. curæ fuit; qui, ut umbram quandam priſtinæ Reip. & ſimulacra libertatis Senatui Populoque Romano relinquerent, uti de Tiberio loquitur Tac. *L.* I. *Ann. c.* 77. de multis non tantum ad Senatum retulerunt, v. Suet. *in Tib. c.* 30. Dion Caſſ. *L.* LVII. *p.* 606. ſed & ſimiliter ſe Legibus ſolvi, v. Dion Caſſ. *L.* LIX. *p.* 651. Leges, veluti Æliam Sentiam, v. Dion *Lib.* LV. *p.* 557. Sueton. *in Aug. c.* 40. Papiam Poppæam, v. Dion Caſſ. *L.* LVI. *p.* 578. Tac Ann. *L.* XIII. *c.* 25. Juniam Norbanam, v. Tac. Ann. *L.* II. *c.* 59. Juniam Vellejam, v. Grut. *p.* 470. *n.* I. junct. *l.* 2. *pr.* §. 1 *D. ad SCt. Vellej.* ad populum ferri, & cum jam ſub Tiberio Comitia e Campo ad Patres tranſlata eſſent, Tac. *L.* I. *Ann. c.* 15. Comitia tamen quædam haberi, permiſerunt. v. Tac. *Ann. L.* I. *c.* 81. *L.* XII. *c.* 5. 26. 41. *L.* XIV. *c.* 28. *Hiſt. L.* I. *c.* 15. Plin. *Paneg. c.* 63. *& ſeqq.* Hotm. *Ep. ad D. de conſt. Princ.* §. 2.

XXXIII. Verum enim vero, non lata eſt dicta *Lex Regia* in perpetuum, ſed ſequentium Imperatorum temporibus repetita eſt, uti iterum laudatus Dion Caſſius aliique teſtatum faciunt.

XXXIV. Quantum enim ad Tiberium attinet, refert Dion Caſſius *Hiſt. L.* LVII. *p* 602. 603. Tiberium, cum omnia pro imperio ageret, verbis tamen id recuſaſſe, ſocios imperii ac collegas petiiſſe, reliquos vero contradixiſſe, *ſolique omnia detuliſſe.* Nec non Tacit. *L.* I. *Annal. c.* 7. & *ſeqq.* ſtatim Conſules Senatumque Populi Romani in verba ejus juraſſe, ſed cum famæ dediſſe, ut vocatus electusque a Rep. videretur, adeoque cum diu Principatum impudentiſſimo animo recuſaſſet, tandem quaſi coactum, & querentem miſeram & oneroſam ſibi injungi ſervitutem, Imperium recepiſſe. Eoque per-

pertinet illud Tiberii apud Sueton. in Tib. *c.* 29. *Dixi & nunc & ſæpe alias P. C. bonum & ſalutarem Principem*, quem vos tanta ac tam libera poteſtate inſtruxiſtis, *Senatui ſervire debere, & univerſis civibus ſæpe, & plerumque etiam ſingulis.*

XXXV. Idem de Cajo Caligula teſtatur Sueton. in Calig. *c.* 14. *Ingreſſus*, inquit, *Urbem, ſtatim conſenſu Senatus & irrumpentis in curiam turbæ, irrita Tiberii voluntate, qui teſtamento alterum nepotem ſuum prætextatum adhuc coheredem ei dederat*, jus arbitriumque omnium rerum illi permiſſum eſt. De Claudio Dion Caſſius *L.* LX *p.* 665. dicens, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐς τὴν αὐταρχίαν ἥκοντα ἦν αὐτῷ ἐψηφίσαντο. *& reliqua quæ ad ſummum imperium pertinebant ipſi decreverunt.* & paulo poſt, Οὕτω μὲν... τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔλαβε. *ita ſummum* ſeu *abſolutum imperium accepit.* De Galba & Othone, idem Sueton. *in Galb. c.* 11. 14. *in Othon. c.* 7. 8. De Veſpaſiano denique Tacit. *L.* IV. *Hiſt. c.* 3. dum ait, *& Romæ Senatus*, cuncta Principibus ſolita, *Veſpaſiano decrevit, lætus & ſpei certus.* Ubi C. Pichena in *not.* addit, *ex antiqua ſcil. Lege, quæ appellatur* Regia.

XXXVI. Quænam autem fuerint illa, docet fragmentum Legis Regiæ, tum temporis repetitæ, quod primo in templo Capitolino, ſed poſtea in Lateranenſi Baſilica ſe vidiſſe ait Franciſcus de Albertinis, *de Mirand. vet. Rom. Lib.* II. Ubi & ſæpius vidit Smetius, & etiamnum ſervatur. v. Gruter. *Corp. Inſcr. p.* 242. Pichen. *d. l.* A. Auguſtin. *de Leg. Rom.* voc. *Regia. & ibidem not.* Roſin. *L.* VII. *Antiq. c.* 12. Hotm. *in Ind. LL. Rom.* Coccej. *ad l* 1. *pr. D. de conſt. Pr. p.* 520. *& ſeqq.* Rupert. *ad Enchirid.* Pompon. *L.* 1. *c.* 12. *Ampl.* Huber. *P.* 1. *Digreſſ. L.* 1. *c.* 31. Qui etiam verba ejus, quæ extant, exhibent, fidemque ejus pluribus adſtruunt.

XXXVII. Non tamen ſtatim temporibus Auguſti Lex illa *Regia* dicta videtur; erat enim hoc nomen tum temporis valde exoſum: unde & ipſe Auguſtus, nomen *Romuli, Regis, Dictatoris*, & *Domini*, uti §. VII. jam monitum, ut ma-

Digitized by Google

maledictum & opprobrium ſemper exhorruit. v. Dion Caſſ. *L.* LIII. Sueton. *in Aug. c.* 52. 53. Tacit. *Ann. L.* III. *c.* 57. Sed cum de Imperio Principis lata eſſet, *Lex Imperii*, v. *l.* 3. *C. de teſtam.* forte & *Lex Auguſti*, v. *l.* 14. §. 1. *D. de manum.* nec non *Auguſtum Privilegium*, *l. un.* §. 14. *C. de cad. toll.* primis temporibus dicta eſt. Succeſſu temporis autem, firmato jam ſatis imperio, cum Imperium *Regnum*, v. Tacit. *Ann. L.* XII. *c.* 66. *L.* XIII. *c.* 14. & Imperatores Græcis non tantum βασιλεῖς, v. *l.* 9. *D. ad L. Rhod. de jact.* (quales revera erant, v. Appian. Ἐμφυλ. *præf.*) ſed & Latinis *Reges* dicerentur, v. P. Papin Stat. *L.* IV. *Sylv.* 1. Lamprid. *in Heliogab. c.* 34. *in Alex. c.* 38. nomen *Regium* etiam paulatim de iis, quæ ad Imperatores pertinent, uſurpari cœpit; uti apud Capitolin. *in Marc. c.* 5. aliosque Hiſtoriæ Aug. Scriptores non uno loco videre eſt. Eaque ratione Lex illa, qua revera Regia poteſtas Principi data, poſterioribus temporibus, maxime a JCtis, *Regia* vocata eſt. v. Rupert. *ad Enchirid.* Pompon. *L.* 1. *c.* 12. Gronov. *de Leg. Reg. p.* 96. *& ſeqq.* Ampl. Huber. *Digreſſ. P.* 1. *L.* 1. *c.* 29. *n.* 4.

CAPUT II.

I. *Principem R. vi ſummi Imperii ſeu Majeſtatis* Leges *ſeu* Conſtitutiones *condidiſſe.* II. *Quotuplices ſint* Conſtitutiones Principum? III. *Quo nomine vocentur* Generales? IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. *Quid ſit* Reſcriptum? XI. *Quænam* Reſcripti *ſint* ſpecies? XII. *Quænam* Reſcriptorum *requiſita?* XIII. XIV. *Quid ſit* Decretum? XV. *An ſententiæ Judicum etiam vim juris obtineant?* XVI. *Quæ ratio diverſitatis?* XVII. XVIII. XIX. *Quid* Edictum? XX. XXI. XXII. *Alia* Conſtitutionum *nomina.*

CUm itaque Senatus Populusque Romanus, apud quem ſumma, Legumque ferendarum poteſtas erat, v. Dionyſ.

nyſ. Halic. *L.* II. *c.* 14. *L.* VI. *c.* 58. *L.* VII. *c.* 52. *L.* IX. *c.* 54. Lege Regia omne jus ſuum & poteſtatem in Principem contulerit, recte ex eo Ulp. in *d. l.* I. *pr. D. de conſt. Princ.* infert, omne, quod Principi placuit, legis habere vigorem. add. *l. fin. pr. C. de LL.*

II. Sunt autem *Principum Conſtitutiones* vel *Generales*, vel *Speciales. d. l.* I. §. 1. 2. *D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C.* Theoph. ad *d.* §. 6.

III. Conſtitutiones *Generales* vocantur fere vel *Reſcripta*, vel *Decreta*, vel *Edicta. d. l.* I. §. I. *d.* §. 6. Theoph. *d. l.*

IV. *Reſcriptum*, ſeu *Reſcriptio*, v. *l.* 8. *l.* 9. *D. de offic. Præſ. l. un. C. ſi cont matr. vol. tut. dat. ſit*, quo Princeps vel ad libellos partium, v. *l.* 19. §. 9. *D. loc. cond. l.* 17. *pr. D. de jur. patr.* vel ad conſultationes Præſidum, Proconſulum, Legatorum, Prætorum, aliorumque Magiſtratuum, reſpondet. v. *l.* 3. §. 1. 2. 3. *D. de teſtib. l.* 31. *D. de re jud. l.* 7. *pr. D. de in int. reſt.* Theoph. *d. l.* Licet & JCti non ſemel *reſcripſiſſe* legantur. v. *l.* 38. §. 2. *D. de act. emt. l.* 46. *D. de man. teſtam. l.* 29. §. 1. *D. de ſtat. lib. l.* 58. *D. de leg.* 3. *l.* 44. *D. de re jud. l.* 20. §. 1. *D. de ſtip. ſerv.* Menag. *Amœn. c.* 20. *p.* 101. *& ſeqq.*

V. Moris enim erat, Principem, quamvis præſentem, ſcripto, ſeu per libellos, adire; Tacit. *Annal. L.* IV. *c.* 39. Hinc Sueton. *in Aug. c.* 53. *Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, ut quendam joco corripuerit, quod ſic ſibi libellum porrigere dubitaret, quaſi elephanto ſtipem.* Ut & in *Domit. c.* 17. *Profeſſusque conſpirationis indicium, & ob hoc admiſſus, legenti traditum à ſe libellum & attonito ſuffodit inguina.* Nec non Mart. *L.* IV. *Epigr. ult.*

Dante tibi turba querulos, Auguſte, libellos,
Nos quoque, qui domino carmina parva damus,
Poſſe Deum rebus pariter, Muſiſque vacare,
Scimus, & hæc etiam ſerta placere tibi.

add. *l.* 33. *D. de re jud. l.* 5. *D. ad SCt. Turp. l.* 6. *D. ad L. Jul. de vi publ. l. un. C. de vend. rer. fiſc.* L. x. Briſſon. *de Form.* L. III. *p. m.* 292. *& ſeqq.* & *Sel. Ant. L.* III. *c.* 7.

VI. Quibus libellis vel ipſi Principes ſubſcribebant, v. *l.* 32. §. 14. *D. de recept. qui arb. rec.* Lamprid. in Commod. *c.* 13. *Ipſe Commodus in ſubſcribendo tardus & negligens, ita ut libellis una forma multis ſubſcriberet.* vel eorum nomine alii, *Magiſtri* ſc. *libellorum*, v. *inſcr. l. un. D. de offic. Præf. Prat. l.* 12. *pr. D. de diſtr. pign.* & poſtea *Quæſtores Palatii.* v. *l. ult. C. de div. reſcr. N.* 114. *c.* 1.

VII. Quod ut clarius appareat, libelli a Celſo JCto ſubſcripti exemplum, ex lapide Romano, quod exhibet V. Cl. Briſſon *d. L.* III. *Sel Ant. c.* 7. *& d. L.* III. *de Form. p.* 292. ſubjiciemus. Verba autem Libelli & ſubſcriptionis ita habent: CUM ANTE HOS DIES CONJUGEM ET FILIUM AMISERIM, ET OPPRESSUS NECESSITATE CORPORA EORUM FICTILI SARCOPHAGO COMMENDAVERIM, DONEC IS LOCUS QUEM EMERAM ÆDIFICARETUR VIA FLAMINIA, INTER MILIARIUM II. ET III. PARTE LÆVA, ROGO DOMINE IMPERATOR, PERMITTAS MIHI IN EODEM LOCO IN MARMOREO SARCOPHAGO, QUEM MIHI MODO COMPARAVI, EA CORPORA COLLIGERE, UT QUANDO ME ESSE DESIERO PARITER CUM IIS PONAR.

SEPULCRUM FIERI PLACET.

JUBENTIUS CELSUS PROMAGISTER SUBSCRIPSI. III. NON. NOVEMB. ANTIO POLLIONE ET OPIMINIO COSS.

VIII. Idem extat apud Grut. *Corp. Inſcript. pag.* 607. *n.* 1. quibusdam tamen, ut & nominibus Coſſ. paulo aliter expreſſis, ANTIO (ſcil.) POLLIONE ET OPIMIANO COSS. ORDINARIIS. SEVERO ET SABINIANO COSS. qui conſules fuerunt A. U. C. 907. poſt N. C. 155. Ubi & illud notatu dignum, quod IV. Coſſ. tum *Ordinariorum*, tum *Suffectorum*, nomina ibi legantur; quale exemplum etiam occurrit in *l.* 20. §. 6.

§. 6. *D. de her. pet.* in verbis SCti, quod ibi exhibetur, prioribus; PRIDIE IDUS MARTIAS, QUINTUS JULIUS BALBUS, ET PUBLIUS JUVENTIUS CELSUS, TITUS AUFIDIUS, OENUS SEVERIANUS CONSULES VERBA FECERUNT. *Quintus Julius Balbus* enim & *Publius Juventius Celſus* Conſules fuere *Ordinarii* A. U. C. 881. poſt N. C. 129. *Titus* autem *Aufidius Fronto* (ſic plene vocatur) & *Arrius* (ſic leg.) *Severianus* Conſules fuere *Suffecti* ex Cal. Mart. v. Alciat. *Parerg. L.* v. *c.* 10. Cl. Almelov. *Faſt. R. Conſ. præf.* & *ad d. A.* 881. Quemadmodum & aliquando quatuor *Suffecti* conjunguntur ſine Ordinariis. v. Gruter. *Inſcr. p.* 189. *n.* 12. & *p.* 574. *n.* 6. Almelov. *d. præf.*

IX. Neque in contrarium facit *l.* 3. *C. de ſerv. Reip. manumitt.* dum ibi *Legis Vectibulici* (forte *Vettii Libici* legend. cum Cuj.) *poteſtate SCto* Jubentio Celſo iterum & Neratio Marcello Coſſ. *facto ad provincias porrecta* dicitur, quaſi dicto Anno ſuffectus tantum fuerit *Neratius Marcellus*. Conſules enim Suffecti eo anno fuere complures. *Ordinarii* ſcil. *P. Juventius Celſus* II. & *Q. Julius Balbus*, *Suffecti* vero ex Cal. Mart. *T. Aufidius Fronto* & *Arrius Severianus*; ex Cal. autem Nov. *C. Neratius Marcellus* & *Cn. Lollius Gallus*. v. Cl. Alm. *ad d. A.* 881. Cui ſimile exemplum eſt in *C. Octaviano* XI. & *C. Calpurnio Piſone* Coſſ. qui a Dione Caſſ. *L.* LIII. *p.* 617. referuntur ad A. U. C. 731. p. N. C. 23. quorum prior fuit *Ordinarius*, & poſterior *Suffectus*. v. Cl. Almelov. *d. præf.* & *ad A. U. C.* 730.

X. Et quidem Latinis Latine, Græcis vero Græce reſcribi ſolebat. v. *l.* 9. *D. ad L. Rhod. de jact. l.* 16. *D. de S. P. R. l.* 37. *D. de jud.* junct. *l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 48. *D. de jud. l.* 3. *D. de cuſtod. reor.* Quem etiam in finem Magiſter Epiſtolarum Græcarum, inter alios Magiſtros erat, prout ex Joſeph. *L.* I. *c.* 7. & Eunap. *in Nimphid.* obſervavit V. Cl. J. Gothofr. *de Imper. Marc. c.* 2.

XI. Sunt autem Reſcriptorum variæ ſpecies: 1. *Annota-*

Digitized by Google

tiones, ſeu *Subnotationes* & *Subſcriptiones* Principis, ad libellum privati, in cauſa privata, factæ. *l.* 6. 7. *C. de div. reſcript. l.* 1. *C. de prec. Imp. off. l.* 1. *C. ſi nupt. ex reſcr. l.* 5. *C. ad L. Corn. de ſic. l.* 1. *C. quom. & quand. jud ſent. prof. deb. pr. I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.*

II. *Epiſtolæ*, ſeu *Literæ*, v. *l.* 7. *C. Theod. de Prætor.* i. e. reſcripta Imperatorum, ad Præſidis vel Magiſtratus relationem, de negotio dubio factam, data. v. *l.* 3. §. 1. *D. de teſtib.* §. 4. *I. de fidej. l.* 5. §. 1. *D. de jur. Imm.* Theoph. *ad* §. 6. *I. de J. N. G. & C.*

III. *Pragmaticæ Sanctiones*, ſeu *Leges Pragmaticæ*, i. e. Principis juſſiones, quæ de publico negotio, ex conſilii ſententia, vel ad preces Univerſitatis, manarunt; *ſi quando corpus aut ſchola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel univerſitas preces fuderit:* uti ait Imp. in *l.* 7. *pr. &* §. 1. *C. de div. reſcript.*

XII. Quæ ut vim & auctoritatem juris habeant, requiritur I. Ut preces impetrantium veritate nitantur, quæ clauſula ſemper ſubintelligitur; *l.* 7. *pr. C. de div. reſcr. l.* 5. *C. ſi contr. jus vel util. publ.* II. Ne ſint damnoſa fiſco, vel juri utilitative publicæ contraria; *l.* 3. *l.* 7. *C. de prec. Imp. off. l. ult. C. ſi cont. jus vel util. publ.* III. Ut, ſi beneficia ſint perſonalia, adjectum habeant diem & Conſulem: *l.* 4. *C. de div. reſcr.* ut ſcil. conſtet, quo tempore tale beneficium conceſſum, & an juſto tempore ſupplicatum ſit; v. *l* 1. *l.* 2. *l.* 3. *C. ut lit. pend. vel poſt. prov. vel def. ſent. null. lic. Imp. ſupp. l. ult. C. ſent. reſc. non poſſ. l.* 16. *C. de tranſ. N.* 113. *c.* 2. Et IV. denique ut manu Principis ſubſcripta ſint. *l.* 3. *C. de div. reſcr.* Quæ ſubſcriptio *encauſto*, ſeu cocti muricis & triti conchylii ardore, i. e. liquore purpureo, quo ſoli utebantur Imperatores, facienda. *l.* 6. *C. de div. reſcr.* v. Pancirol. *Rer. Memorabil. L.* 1. *c.* 1. & ibid. Salmuth. *in not.*

XIII. *Decretum* eſt Principis ſententia, inter partes litigan-

gantes, cauſa cognita, prolata; cum ſcil. Princeps *cognoſcens decrevit, vel de plano interlocutus eſt. d. l. 1. §. 1. D. de conſt. Princ. §. 6. I. de J. N. G. & C. l. f. C. de LL.*

XIV. Ipſi enim Principes in cauſis gravioribus, ſæpenumero extra ordinem, i. e. extra locum, ſtrepitum, formulasque judicii, judicabant, partibusque auditis ſententiam pronunciabant, v. *l. 3. D. de his quæ in teſtam. del. l. 13. D. quod met. cauſ. l. 41. D. de hered. inſtit. §. ult. I. de vulg. ſubſt. Nov.* 88. *præf.* Qualium *Imperialium ſententiarum in cognitionibus prolatarum*, ſeu *Decretorum*, complures libros collegit Paulus JCtus, uti docent inſcriptiones *l. ult. D. de jur. patron. l. ult. D. de hered. inſtit. l. ult. D. ad SCt. Trebell. l* 38. *D. de min. l.* 97. *D. de acq. vel omitt. her.*

XV. Id autem quod de ſententia Principis dicitur, ad ſententiam Judicis minime extendendum eſt. De qua non tantum nusquam in jure hoc dicitur, ſed imo expreſſe contrarium conſtitutum eſt, res ſcil. inter alios judicatas aliis non præjudicare, neque emolumentum afferre. *l. 63. D. de re jud. l. 2. C. quib. res jud. non noc. l. 1. C. int. al. act. vel jud. al. non nocer.*

XVI. Cujus diverſi juris ratio non longe petenda; Princeps enim ſummam poteſtatem, & proinde jus etiam condendæ Legis habet, quod de Prætore vel Judice dici nequit. Accedit, quod Princeps citra odium vel gratiam judicare præſumatur, quæ ratio in Judice ſæpe ceſſat.

XVII. *Edictum*, ſeu *Lex Edictalis*, eſt, quam Princeps motu proprio ad utilitatem ſubditorum promulgat. *d. l. 1. §. 1. D. de conſt. Princ. §. 6. I. de J. N. G. & C. l. 3. C. de LL. §. ult. I. de uſuc.* Theoph. *ad d. §. 6.*

XVIII. Quæ vel ad totum Populum, vel Provinciales, vel etiam ad Præfectum Prætorio dirigebatur, v. *l. 6. C. de ſec. nupt.* & per programma publicum promulgabatur: *d. l. 3. C. de LL.* cujus initium fere eſt, *Hac Edictali Lege. d. l. 6.*

C. de ſec. nupt. Hac perpetua Lege. l. 2. *C. ubi quis de curial. vel cohortal. Hac in perpetuum valitura Lege ſancimus. l.* 6. *C. de div. præd. urb.* v. Hottm. *ad d.* §. 6. Qualia ſunt Edicta XIII. Novellis ſubjecta.

XIX. Et hæc quidem ſunt, quas vulgo *Conſtitutiones* appellamus. *d. l.* 1. §. 1. *D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C.*

XX. Non raro tamen etiam Principum conſtitutiones *Orationes* audiunt. v. *l.* 8. *pr.* §. 2. 3. 4. 6. 8. *D. de tranſact. l.* 32. *pr. &* §. 1. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 3. *C. de LL.*

XXI. Solebant enim Principes, ſi quando adhibitâ Senatus auctoritate aliquid conſtituere vellent, ea de re primum Orationem in Senatu habere; quo facto Senatus ſecundum eam Senatusconſultum condebat. v. *l.* 20. §. 6. *D. de her. pet. l.* 16. *D. de R. N. l.* 32 *pr.* §. 2. *D. de don. int. vir. & ux.* Suet. in *Claud. c.* 25. Unde, quod uno loco *Oratione*, alio loco *Senatusconſulto* conſtitutum eſſe, non ſemel legitur. v. *d. l.* 8. *D. de tranſact.* junct. *l.* 23. §. 2. *D. de condict. indeb. l.* 1. junct. *l.* 12. *D. de reb. eor. qui ſub. tut. ſunt ſin. decr. non alien. l.* 1. *l.* 7. *C. de præd. min.* Briſſon *L.* 1. *Sel. Ant. c.* 16.

XXII. Quin & aliquando *Mandata* dicuntur, *t. t. C. de mand. Princ. Sacræ formæ & juſſiones*, *l.* 20. *C. de SS. Eccl. N.* 114. *pr.* & *c.* 1. nec non θεῖαι κατάθεσεις, i. e. *Sacræ* ſeu *Divinæ Diſpoſitiones. N.* 113. *c.* 1. *pr.*

CAPUT III.

I. II. *Quænam ſint* conſtitutiones Singulares, ſeu *Privilegia?* III. *An Privilegia ſint licita?* IV. *Privilegiorum* prima diviſio. V. *Quænam ſint* Favorabilia? VI. *Quænam* Odioſa? VII. Diviſio ſecunda. VIII. *Quænam ſint Privilegia* cauſæ *ſeu* Realia? IX. *Quænam ſint* Perſonæ *ſeu* Perſonalia? X. *Exempla Privilegiorum perſonalium, quæ ad heredes & ſucceſſores extenduntur.* XI. *Tranſitus ad Reſcripta* Divorum Fratrum.

Con-

Digitized by Google

Conſtitutiones Principum *Singulares*, ſunt jura ſingularia, certæ perſonæ vel cauſæ contemplatione, præter jus commune conſtituta. *d. l.* 1. §. 2. *D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C. l.* 16. *D. de L. L.*

II. Eaque fere uno nomine *Privilegia* vocari ſolent. *l.* 196. *D. de R. J.* Dicuntur enim *Privilegia* quaſi *privæ leges, quia veteres* priva *dixerunt, quæ nos* ſingula *dicimus.* Gell. *L.* x. *c.* 20. Hinc Iſidor. *L.* IV. *c.* 18. Privilegia *ſunt Leges privatorum, quaſi privatæ Leges, nam* privilegium *inde dictum, quod in privatos feratur lex.* add. *c.* 25. *v. Hic autem. x. de V. S. c.* 3. *diſt.* 3.

III. Quæ apud Athenienſes, v. Demoſth. in *Orat. cont. Ariſtogit.* & Romanos, ex Sacratis Legibus, & L. XII. Tabb. erant prohibita; v. Cic. *pro dom. c.* 17. *pro Sext. c.* 30. *L.* III. *de Leg. c.* 18. derogant enim æqualitati civium, quam obſervari Reip. intereſt. Sed centuriatis tamen comitiis ferri poterant, Cic. *d. L.* III. *de Leg. c.* 19. & poſtea ſub Imperatoribus & ſtatu Monarchico frequentius conceſſa ſunt.

IV. Sunt autem 1. *Privilegia* vel *Favorabilia*, vel *Odioſa. l.* 1. §. 2. *D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C.*

V. *Favorabilia* ſunt, quæ in favorem alicujus conceſſa ſunt; ſi ſcil. Princeps alicui ob meritum indulſit, vel ſine exemplo ſubvenit, vel pœnæ gratiam fecit. *d. l.* 1. §. 2. *d.* §. 6. *I. de J. N. G. & C. l.* 7. *C. de prec. Imp. off. l. pen. C. de calumn.*

VI. *Odioſa* vero, quæ in alicujus odium & pœnam conſtituta ſunt. *d. l.* 1. §. 2. *d.* §. 6. *l.* 40. *pr. D. de cond. indeb.* Qualis erat Lex *de Vi*, quæ à Pompejo in Milonem lata eſt; qua nominatim *cædem in via Appia factam, & incendium Curiæ, & domum M. Lepidi interregis oppugnatam, comprehendit:* cui obſiſtere M. Celius Tribunus Pl. conatus eſt, quod *privilegium* diceret in Milonem ferri, uti docet Aſcon. Ped. *Arg. Orat. pro Milon.* Nec non Lex, quæ a P. Clodio lata eſt in Ciceronem, *Ut* ſcil. *qui civem R. indemnatum necaſſet, ei a-*

qua

Digitized by Google

qua & igni interdictum eſſet. v. Vell. Pat. *L.* II. *c.* 45. Dion Caſſ. *L.* XXXVIII. *p.* 67. Plut. *in Cic.* Quod crudele ac nefarium *privilegium* merito dicit Cic. *Orat. pro dom. c.* 17, 18. Nam dicta Lex ſeu Plebiſcitum tantundem valebat, ac ſi dictum eſſet, *Velitis jubeatis Quirites, ut M. Tullio aqua & igni interdictum ſit.* Cic. *d. c.* 18 Licet enim P. Clodius, ut populum falleret, verbis uſus eſſet generalibus, nulla *Ciceronis* nominatim facta mentione, adeoque dicta Lex prima ſpecie contra *Ciceronem* non videretur introducta, re ipſa tamen ea Lege & quidem ſolus *Cicero* petebatur, uti docet Vellej. Pat. *d. L.* II. *c.* 45. nec non Dion Caſſ. *d. L.* XXXVIII. 67. Quandoquidem ipſe in cives Catilinariæ conjurationis indicta cauſa animadverterat. Taleſque ſunt Leges, quibus pœna ſolito gravior, uti ex cauſa fieri poteſt, irrogatur. *d. l.* I. §. 2. *D. de conſt. Pr. d.* §. 6. *I. de J. N. G. & C.* v. *l.* 16. §. *f. D. de pœn. l.* 5. §. 1. *C. ad L. Jul. Maj.*

VII. II. Privilegia ſunt vel *Cauſæ*, vel *Perſonæ*, ſeu *Realia*, vel *Perſonalia. l.* 196. *D. de R. J. l.* I. §. 43. *D. de aq. quot. & æſt.*

VIII. Privilegia *Cauſæ* ſeu *Realia* ſunt, quæ cauſæ vel rei conceſſa ſunt, & cum ea ad heredes alioſque ſucceſſores, etiam ſingulares, tranſeunt. *d. l.* 196. *l.* 68. *D. de R. J. l.* I. §. 43. *D. de aq. quot. & æſtiv.* Qualia ſunt, Immunitas prædiis data; *l.* 3. §. I. *D. de cenſib. l.* 4. *D. de jur. immun.* Beneficium quod datur judicatis; *l.* 29. *D. de re jud. l. ult.* §. 1. *C. de uſur. rei jud.* nec non Privilegium prælationis, quo funeris impenſa omne creditum præcedit. *l. pen. D. de relig.*

IX. *Perſonæ* vero, ſeu *Perſonalia*, quæ perſonæ conceſſa cum eadem extinguuntur. *d. l.* 196. *l.* 68. *D. de R. J. l.* I. §. 43. *D. de aq. quot. & æſt.* Qualia ſunt, Beneficium competentiæ; *l* 12. *l.* 18. *pr. D. ſol. matr. l.* 63. §. 1. *D. pro ſoc.* Dotis; *l. un. C. de priv. dot. l.* 12 §. 1 *C. qui pot. in pign.* Pupillorum, *l.* 19. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poſſ.* Minorum, Profeſſorum,

Stu-

Studioſorum, ſimiliumque.

X. Licet autem *Privilegia Perſonalia* ad heredes & ſucceſſores ordinario non tranſeant, ex juſta tamen ratione ad alios etiam aliquando extenduntur. Sic Privilegium Dotis uxori datum etiam liberis ejus conceditur; *d. l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign. N.* 91. *præf.* ſic Privilegium Legatis aliiſque, qui Reip. cauſa abſunt, competens, etiam comitibus eorum tribuitur; *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 41. §. 2. *D. de excuſ.* ſic denique Privilegium Fori & immunitatis, quo gaudent Scholares, non tantum Profeſſoribus & Studioſis, ſed & eorum uxoribus, liberis, omnibuſque, qui ad eos pertinent, competit. v. *l.* 13. *C. de dign. l.* 6. *C. de Prof. & Med. Auth. Habita. C. ne fil. pro patr.* Rebuff. *de priv. Univ. priv.* 150. 166. Sichard. *ad d. Auth. n.* 11. Cothm. *Reſp. Acad.* 14. *& ſeqq.* Lanſ. *de Acad. Lit. L.*

XI. Porro Privilegia ſunt *Gratioſa* vel *Remuneratoria*, *Precaria* vel *Conventionalia*, *Perpetua* vel *Temporalia*, *Abſoluta* vel *Relata*, de quibus vid. Hahn. *ad* Weſ. *ad t. D. de conſt. Princ. n.* 2. Bockelm. *ad d. t* §. 18. dicta enim de *Conſtitutionibus Principum* pro ratione inſtituti ſufficere putamus; ac proinde ad ipſas *D. Marci* Conſtitutiones accedemus, & primum quidem *Divorum Fratrum Reſcripta* videbimus.

Digitized by Google

DISSERTATIO TERTIA.

Scævola *Libro Primo Digeſtorum.*

IMPERATORES ANTONINUS & VERUS ita reſcripſerunt: *Privatis pactionibus non dubium eſt non lædi jus cæterorum. Quare transactione, quæ inter heredem & matrem defuncti facta eſt, neque teſtamentum reſciſſum videri poſſe, neque manumiſſis vel legatariis actiones ſuæ ademtæ. Quare quicquid ex teſtamento petunt, ſcriptum heredem convenire debent: qui in transactione hereditatis aut cavit ſibi pro oneribus hereditatis, aut, ſi non cavit, non debet negligentiam ſuam ad alienam injuriam referre. l. 3. pr. D. de transact.*

CAPUT I.

I. *Cui hoc* Reſcriptum *debeamus.* II. *Facti ſpecies.* III. IV. V. Privatis *pactionibus jus cæterorum non lædi.* VI. *Licet aliquando ſecus fiat in pactionibus* Publicis. VII. *Per transactionem, quæ inter heredem & matrem defuncti facta eſt, teſtamentum non eſſe reſciſſum, neque Actiones manumiſſis vel legatariis ademtas.* VIII. *Quid proprie dicatur* reſcindi? IX. X. *Quomodo teſtamentum reſcindatur?* XI. XII. *Teſtamentum reſciſſum non eſſe demonſtratur.* XIII. XIV. *Ac proinde ſcriptum heredem conveniendum eſſe.* XV. XVI. XVII. *Rationes dubitandi removentur.* XVIII. *Aliam eſſe* Hereditatem, *alia* Bona & res hereditarias. XIX. *Ex quo ulterius res exponitur.* XX. *Simulque ſcrupulus, qui ex* l. 20. C. de transact. *moveri poſſet, tollitur.*

I. Cui debeamus Elegantiſſimum hoc *Reſcriptum Divorum Fratrum*, quod in Digeſtis primo loco occurrit, ex inſcriptione *d. l* 3. manifeſtum eſt, Q. *Cerbidio Scævolæ* ſcil. JCto,

JCto, v. *l.* 38. §. *f. D. de vulg. & pup. ſubſt.* qui ſub ipſis *Divis Fratribus* floruit, cujusque conſiliis in jure dictando Marcus Aurelius Antoninus Imp. præcipue uſus eſt. Capit. *in Marc. c.* 11. Ut adeo mirum non ſit, tum hoc, tum alia *Divorum Fratrum Reſcripta*, in ſcriptis *Scævolæ* reperiri; v. *l.* 29. *pr. D. de prob. Diſſ.* VII. *l.* 24. *D. ad munic. Diſſ.* XXII. ſimulque ex eo appareat, pro *Antoninus & Verus* hic minime legendum *Antoninus & Severus*, uti in quibusdam habetur Codicibus: *Antoninus* enim & *Verus* ſunt iidem, qui *Divi Fratres* in legibus noſtris appellari ſolent; *Severus* autem & *Antoninus* ſc. *Caracalla* fuere pater & filius naturales. v. Spart. *in Severo c.* 10. & ibid. Caſaub. Uti jam ſupra à nobis monitum *Diſſert.* 1. §. 13. *& ſeqq.*

II. Facti ſpecies autem, de qua conſulti ſunt Impp. talis eſt: *Titius, Matre ſua præterita, Sejum teſtamento ſcribit heredem, & præterea ſervis quibusdam bene de ſe meritis libertatem, amicis vero legata relinquit: Sejus mortuo Titio hereditatem ex teſtamento adit: Mater præterita Sejo movet Querelam teſtamenti inofficioſi: Tranſigitur inter Matrem & Sejum heredem, ita ut Sejus partem bonorum daret Matri, eaque contenta Mater Querela abſtineret: Sejus convenitur à manumiſſis & legatarus, ut legata præſtet: Sejus excipit ſe ſolum non teneri: Litem ſibi motam eſſe, tranſactum eſſe, Matrem accepiſſe partem bonorum, & proinde illam pro rata conveniendam eſſe:* Aditi ſunt Impp. vel à partibus, vel à Magiſtratu, quod magis videtur; Qui reſcripſerunt, *tranſactione, quæ inter Heredem & Matrem defuncti facta eſt, neque teſtamentum reſciſſum, neque manumiſſis vel legatariis actiones ademtas eſſe.*

III. Ajunt Impp. *Privatis pactionibus non dubium eſt non lædi jus cæterorum.* Scil. præmittunt regulam, ex ipſo juris naturalis limpidiſſimo fonte hauſtam, ex qua deciſio quæſtionis propoſitæ aperte fluit.

F 2 IV.

IV. Notiſſimum enim, & omnium animis inſitum, Juris Naturalis præceptum eſt, alterum innocentem neque lædendum, neque ei nocendum eſſe. Hinc Cic. *de offic. L.* III. *c.* 5. *Neque vero hoc ſolum natura, id eſt jure Gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis civitatibus Reſp. continetur, eodem modo conſtitutum eſt, ut non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. Hoc enim ſpectant leges, hoc volunt, incolumem eſſe civium conjunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coërcent, atque hoc multo magis exigit ipſa naturæ ratio, quæ eſt lex Divina & humana: cui parere qui volet (omnes autem parebunt, qui ſecundum naturam volent vivere) nunquam committet, ut alienum appetat, & id, quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat:* & paulo poſt, *Ex quo efficitur hominem naturæ obedientem homini nocere non poſſe.* nec non *L.* 1. *de off. c.* 7. *Juſtitiæ primum munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus injuria: deinde ut communibus utatur pro communibus, privatis ut ſuis.* Hinc Gajus in *l.* 1. *pr. D. de alien. jud. mut. cauſ. fact. Omnibus modis Proconſul id agit, ne cujus deterior cauſa fiat ex alieno facto.* Item Julianus in *l.* 25. §. 2. *in f. D. ad SCt. Treb. Hoc amplius, etſi ignoraſſet filius codicillos a patre factos, nihilominus heredes ejus pretium præſtare debebunt, ne factum cujusquam alteri damnum adferat.* nec non Paulus in *l.* 155. *pr. D. de R. J. Factum cuique ſuum non adverſario nocere debet.* add. *l.* 74. *D. de R. J. l.* 1. *C. int. al. act. l.* 12. *C. de acq. poſſ.* Hinc denique idem Paulus JC. in *l.* 27. §. 4. *D. de pact. Ante omnia animadvertendum eſt, ne conventio in alia re facta, aut cum alia perſona, in alia re aliave perſona noceat.* Ut & Diocletianus & Maximianus Impp. in *l.* 25. *C. de pact. Debitorum pactionibus, creditorum petitio nec tolli, nec mutari poteſt.* nec non in *l.* 2. *C. int. al. act. Inter alios factam transactionem abſenti non poſſe facere præjudicium, notiſſimi juris eſt.* add. *l.* 26. *C. de pact. l.* 25. *l.* 26. *C. de tranſact.*

V.

V. Cumque jus publicum, quod omnium civium in Rep. commune eſt, pactis privatorum neque mutari, *l.* 38. *D. de pact.* neque privatorum conventione juri publico derogari poſſit; *l.* 45. §. 1. *D. de R. J.* Privatis pactionibus etiam jus cæterorum lædi non poſſe, ultro intelligitur.

VI. Non autem fruſtra dicitur *Privatis pactionibus* jus cæterorum lædi non poſſe; in Publicis enim, quæ fiunt a perſonis publicis in cauſis publicis, *l.* 5. *D. de pact.* quandoque ſecus eſt. Licet enim ordinario nulli jus ſuum detrahere vel auferre liceat, §. *ult. I de his qui ſunt ſui vel alien. jur.* inſignem tamen id patitur limitationem, ſi utilitas publica aliud exigat. *d.* §. *ult.* Unde ſi Princeps cum hoſtibus pacem faciat, neque ea aliis conditionibus obtineri, vel iniri poſſit, privatorum injurias ob publicam utilitatem remittere poteſt. arg. *l.* 1. §. 2. *D. de J. & J. c. In noſtra. x. de injur.* Vin *de pact. c.* 2. §. 2. add. Grot. *de Jur. Bell. ac Pac. L.* 11. *c.* 14. §. 7. *L.* 111. *c.* 20. §. 7. *& ſeqq.* Duaren *comm. ad t. D. de transact. c.* 3.

VII. Præmiſſa regula Impp. ſecundum Jus naturæ ex ea inferunt: *Quare transactione, quæ inter heredem & matrem defuncti facta eſt, neque teſtamentum reſciſſum videri poteſt* (ſic leg. v.), *neque manumiſſis vel legatariis actiones ſuæ ademtæ.*

VIII. *Reſcindi* proprie (improprie enim hoc verbum etiam de iis uſurpatur, quæ ipſo jure nulla ſunt, *l.* 5. §. 2. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt. l.* 5. *C. de reſc. vend. l.* 9. *C. de præd. min. ſin. decr. non alien. t. D. quæ ſent. ſin. appell. reſcind.*) dicuntur, quæ ab initio ſubſiſtunt, & rata ſunt. Sic acta reſcinduntur, Cic. *Phil.* 1. *c.* 9. *Phil.* 11. *c.* 42. Sueton. *in Claud. c.* 11. Uſucapio, *l.* 35. *pr. in f. D. de O. & A.* §. 4. *I. de act.* Traditio, §. 6. *I. de act.* Sententia & res judicata, *l.* 42. *D. de re jud. l.* 2. *D. de jur. aur. ann.* Emtio Venditio, *l.* 1. §. 12. *D. ſi quid in fraud. patr. l.* 1. *C. de fid. & jur. haſt. fiſc. t. t. D. & C. de reſcind. vend.* Transactio, *l.* 1. *C. ſi adv. transact.* nec non ultima voluntas ſeu judicium patris, *l.* 1. *D. de legat. præſt.* & Teſtamentum.

Digitized by Google

l. 8. §. *pen. D. de inoff. teſtam. l.* 34. §. *ult. D. de teſt. mil. l.* 36. *D. de ſtat. lib. l.* 24. *l.* 34. *pr. C. de inoff. teſt. l.* 16. *C. fam. erciſc.*

IX. Et quidem quantum ad teſtamentum attinet, reſcinditur illud, vel per Querelam inofficioſi teſtamenti; *l.* 8. §. *pen. D. de inoff. teſt. Nov.* 115. *c.* 3. §. *ult. in f. c.* 4. §. *ult.* vel per Bonorum poſſeſſionem contra tabulas. *l.* 1. *D. de legat. præſtand. l.* 17. *C. de collat.*

X. Reſcinditur autem teſtamentum per Querelam inofficioſi tum demum, cum inofficioſum eſſe conſtat, *l.* 16. *C. fam. erciſc.* & per ſententiam tale pronunciatum eſt. *l.* 8. §. *pen. D. de inoff. teſt.*

XI. Cum itaque teſtamentum hic necdum inofficioſum pronunciatum ſit, neceſſario ſequitur, id per tranſactionem, quæ inter *Heredem* & *Matrem* defuncti facta eſt, reſciſſum non eſſe; adeoque neque manumiſſis (qui & ipſi legatarii ſunt, *l.* 77. *D. de leg.* 3.) neque cæteris legatariis, actiones ſuas, ex Teſtamento ſcil. ipſis competentes, ademtas eſſe.

XII. Tranſactio enim inter alios facta, aliis, uti jam monitum, non nocet, *l.* 2. *C. int. al. act. vel jud. al. non noc.* neque alter paciſcendo alterius obligationem exſtinguere poteſt. *l.* 25. *C. de pact.* Quemadmodum de utroque eleganter etiam reſpondet Ulp. in *l.* 29. §. 2. *D. de inoff. teſtam.* dum ait: *Quamvis, inſtituta inofficioſi teſtamenti accuſatione, res tranſactione deciſa ſit, tamen teſtamentum in ſuo jure manet: & ideo datæ in eo libertates, atque legata, usque quo Falcidia permittit, ſuam habent poteſtatem.*

XIII. Adeoque concludunt Impp. *Quare quicquid ex teſtamento petunt, ſcriptum heredem convenire debent.* Modo loquendi elliptico, ut ſubaudiatur *de eo omni*, vel ſimile; quales locutiones etiam apud alios paſſim notare licet. Sic Terent. *Hecyr. Act.* II. *Sc.* 3. *Quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.* Ubi Donat. *Deeſt* in eo, *ut ſit* in eo quod me accuſat. Id. *Eunuch. Act.* IV. *Sc.* 3. *Eunuchum quem dediſti nobis,*

Digitized by Google

nobis, quas turbas dedit. Sic Plaut. *Moſtel. Act. v. Sc. 1. ỳ. 5. Oſtium quod in angiportu eſt, horti pateſeci fores.* Nec non Gell. *L. v. c. 14. Nam quas venabatur feras, membra opimiora mihi ſuggerebat.* Item *L. vi. c. 13. Unusquisque commentus paratusque ibat, quod quæreret.* Vid. Sanct. *Minerv. L. 11. c. 9. & L. iv. c. 2.* & *ibid.* Celeber. Periz. *in Animadverſ.* A. Popm. *de uſu antiq. locut. L. 11. c. ult.*

XIV. Et ſane ſumma ratione, Actionem ex teſtamento contra *ſcriptum heredem*, non vero matrem concedunt; Heres enim ſcriptus adeundo hereditatem, cum legatariis & fideicommiſſariis quaſi contrahit, *l. 3. §. ult. in f. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur. l. 5. §. 2. D. de O. & A. §. 5. I. de obl. quæ quaſ. ex contr.* & proinde ſolus, ad præſtanda legata teſtamento relicta, quaſi ex contractu obligatus eſt. *dd. ll.* add. *l. 2. pr. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. 2. C. de hered. vel act. vend.*

XV. Ne tamen videantur Impp. exceptionem Heredis, Matrem ſcil. accepiſſe partem bonorum, neglexiſſe, rationem dubitandi ſimul removent, dum ſubjiciunt: *Qui in transactione hereditatis aut cavit ſibi pro oneribus hereditatis, aut ſi non cavit, non debet negligentiam ſuam ad alienam injuriam referre.*

XVI. Non enim habet Heres ſcriptus quod queratur ſe ſolum conveniri, nam *Aut cavit ſibi pro oneribus hereditatis*, i. e. ſtipulando ſibi proſpexit, pro qua parte ipſe de oneribus hereditatis teneretur, pro qua parte vero teneretur mater; quo caſu ſi vel maxime integra legata ſolverit, partem à Matre repetere poteſt, perinde ac in ſtipulationibus emtæ & venditæ hereditatis juris eſt: *l. 2. C. de hered. vel act. vend.* Aut *non cavit;* quo caſu *non debet negligentiam ſuam ad alterius injuriam referre.* Habet enim quod ſibi imputet, quare ita transegerit, & in transigendo ſibi non caverit & proſpexerit: cum damnum, quod quis culpa ſua ſentit, ſentire non videatur. *l. 203. D. de R. J.*

Digitized by Google

XVII. Incommoda ſane ordinario eum ſequuntur, quem ſequuntur commoda, *l.* 10. *D. de R. J. l.* 7. *pr. D. de peric. & comm. rei vend. l.* 1. *C. eod.* §. 3. *I. de emt. & vendit.* & hereditas heredes ad legata præſtanda obligat; *l.* 17. *D. de duobus reis:* adeo ut, ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti, hereditatem ab inteſtato adierit, legata nihilominus præſtare debeat. *l.* 1. *pr. l.* 2. *D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Non tamen illud huc pertinet, ut ex eo inferri poſſit, Matrem pro ea parte bonorum, quam vi transactionis accepit, conveniendam eſſe.

XVIII. Quod ut eo rectius intelligatur, ſciendum, aliam eſſe *Hereditatem*, alia *Bona* & *Res hereditarias;* maxime, cum Seneca, vel quem ſibi conſtituit Adverſarium, hanc diſtinctionem non ſatis percipiens, eam *L.* VI. *de Benef. c.* 6. inter acutas Jurisconſultorum ineptias, inepte referendam cenſeat. *Hereditas* enim eſt res incorporalis, & *Jus hereditatis* ſignificat; §. *un. I. de reb. corp. l.* 119. *D. de V. S.* quæ etiam ſine ulla re hereditaria, ſi ſcil. damnoſa ſit, eſſe poteſt: *d. l.* 119. *D. de V. S. l.* 50. *pr. D. de hered. pet. l.* 32. *D. mandat. Bona* vero ſeu *Res hereditariæ* res ſingulæ ſunt, maxime corporales, & ſingula corpora denotant. *d.* §. *un. I. de reb. corp. & incorp. l. ult. C. de quaſt.*

XIX. Licet igitur mater partem bonorum ſeu rerum hereditariarum acceperit, *Hereditas* tamen ſeu Jus hereditatis in eam, per transactionem interpoſitam, ne quidem pro ea parte, tranſlatum eſt; Tum quia *Hereditas*, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, non etiam pactis defertur: §. *ult. I. per quas perſon. cuiq. acq. l.* 15. *l.* 19. *l. ult. C. de pact. l.* 4. *C. de inut. ſtip. l.* 5. *C. de pact. conv. l. ult. D. de ſuis & leg. hered.* Tum quia, qui adeundo hereditatem ſemel heres factus eſt, ſemper heres eſt. *l.* 88. *in f. D. de hered. inſt. l.* 7. §. 10. *in f. D. de min. add. l.* 55. §. 2. *D. ad SCt. Trebel.* Adeo, ut licet res hereditarias amiſerit, imo hereditatem in jure ceſſerit, nihilominus heres, adeoque & legatariis & creditoribus obligatus maneat. *l.* 43.

§. 3.

Digitized by Google

§. 3. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* Ulp. *Tit.* 19. §. 14.

XX. Habet denique tranſactio vim quidem & auctoritatem rei judicatæ, *l.* 20. *C. de tranſact.* & res judicata manumiſſis & legatariis, niſi appellaverint, etiam nocet: *l.* 29 *D. de inoff. teſt. l.* 5. §. 1. *l.* 14. *pr.* §. 1. *D. de appell.* Sed longe aliud eſt, *tranſactionem auctoritatem habere rei judicatæ*, aliud, *rem eſſe judicatam;* quantum enim ad effectum attinet, in decidendis controverſiis auctoritatem habet rei judicatæ, in aliis inter tranſactionem & rem judicatam notiſſimæ ſunt differentiæ. Vid. Wiſſ. Donell. Brunnem. ad *d. l.* 20.

CAPUT II.

I. *An contrarius ſibi ſit* Scævola *in* l. 14. D. de tranſact. II. *Verba* d. l. 14. III. IV. *An integra ſit Lectio Codicis Florentini?* V. *Et quomodo ſupplenda?* VI. *Caſus* d. l. 14. *& Reſponſum* Scævolæ. VII. *Inter* d. l. 14. & *d. l.* 3. *D. de tranſact. non eſſe Antinomiam.* VIII. IX. *Neque* Scævolam, *neque* Tribonianum *incuſandos.* X. *Conciliationes* Accurſii. XI. XII. XIII. *Ex quibus prima probatur.* XIV. XV. XVI. XVII. *Difficultates removentur.* XVIII. *Poſſe tamen quandoque & verum heredem conveniri, neque obeſſe verba* d. l. 14. conveniendum eſſe. XIX. *Id quod in* d. l. 14. creditoribus *conceditur, ſecundum jus novum etiam ad* legatarios *recte extendi.*

ET hæc quidem ſatis plana & aperta videntur, ſed negotium faceſſit ejusdem *Scævolæ* Reſponſum, quod ex libro Reſponſorum ejus ſecundo, ſub eodem titulo, in *l.* 14. *D. de tranſact.* relatum eſt. Quod ita ſcriptum eſt, ut Reſcriptum hoc noſtrum *Divorum Fratrum*, eaque quæ adhuc dicta ſunt, penitus ſubvertere videatur.

II. Dicta Lex autem 14. *D. de tranſact.* ita habet:

Scævola *Libro Secundo Reſponſorum.*

Controverſia inter legitimum & ſcriptum heredem orta eſt: eaque, transactione facta, certa lege finita eſt. Quæro, creditores quem convenire poſſunt? Reſpondit, ſi iidem creditores eſſent: (qui transactionem feciſſent) ſi alii creditores eſſent, propter incertum ſucceſſionis, pro parte hereditatis, quam uterque in transactione expreſſerit, utilibus conveniendus eſt.

III. Sic legitur in Codice Florentino; ſed ſenſu plane nullo; & exemplo, ut videtur, notabili imperfectionis, læſæque virginitatis Pandectarum Florentinarum. Quod enim A. Cont. Vir cæteroquin Eruditiſſimus ad *d. l.* 14. monet, Lectionem Florentinam defendi poſſe, ſi intelligamus, coheredem eundemque creditorem, qui tranſegit, debere eum convenire quicum tranſegit, alios creditores vero utrumque; textus Florentinus non admittit, neque ex eo intelligi poteſt. Ut de reſtituendo hoc loco plerique merito ſint ſolliciti.

IV. A. Faber *Ration.* ad *d. l.* 14. ex verbis Bartoli conjicit eum legiſſe, *qui transactioni interfuerunt.* Nec enim veriſimile eſſe, eosdem, qui de ſucceſſione litigarunt, fuiſſe creditores hereditarios, & proinde hanc legem ſic reſtituendam cenſet: *Sive iidem creditores eſſent, qui transactioni interfuiſſent, ſive alii creditores eſſent, propter incertum ſucceſſionis &c.* Incerto fundamento, & auctoritate nulla.

V. F. Taurellus vero ad *d. l.* 14. notat, in vetuſto manuſcripto haberi: *qui transactionem feciſſent: id obſervandum de ære alieno, quod inter eos conveniſſet. Si alii* &c. quemadmodum & habetur in Ed. Ven. de Anno 1507. Quam lectionem ipſe rectiorem putat, & ſecutus eſt Haloander, probantque Viri Summi, & de Jure noſtro optime meriti, Cuj. *ad d. l.* 14. Huber. *Eunom. Rom. ad d. l.* 14. Noodt *L.* 11. *Probab. c.* 2. Neque ſine ratione; maxime cum confirmetur per Baſil. L. XI. *T. l.* 13. ubi hic locus ita redditur: Εἰ μὲν οἱ αὐτοὶ δανεισταὶ ἦσαν τῆς κληρονομίας, ἕπονται τοῖς συμφωνηθεῖσιν. Εἰ δὲ ἄλλοι

εἰσὶ

εἰσὶν οἱ δανεισταὶ, οὐτιλίας ἀγωγὰς ἔχουσι καθ᾽ ἑκατέρου πρὸς τὰ κληρονομιαῖα μέρη. id eſt, *ſiquidem iidem creditores hereditarii eſſent, id obſervant* ſeu ſequuntur *quod inter eos conveniſſet, ſi vero alii creditores eſſent, adverſus utrumque utiles actiones habent pro portionibus hereditariis.*

VI. Secundum quam Lectionem, caſus hic talis eſt: *Titius Sejum teſtamento ſcribit heredem: Mortuo Titio inter Sejum Scriptum heredem, & Legitimum*, qui ſcil. ab inteſtato poſſet ſuccedere, *oritur controverſia; Transigitur inter Sejum & heredem Legitimum, ea lege, ut uterque partem hereditatis haberet: Quæritur, Creditores quem convenire poſſint?* utrum Sejum heredem Scriptum, an Legitimum, an utrumque? *Reſpondet* Scævola diſtinguendo. Aut, inquit, iidem creditores ſunt, qui transactionem fecerunt, aut alii: *Si iidem creditores ſunt, id obſervandum eſt de ære alieno, quod inter eos convenit. Si alii creditores ſunt, propter incertum ſucceſſionis, uterque conveniendus eſt, pro parte hereditatis, quam in transactione expreſſit; ſed Utilibus, non directis Actionibus.* Quod Reſcripto *Divorum Fratrum* aperte contrariari videtur.

VII. Et ſunt ſane JCti Celeberrimi, qui de conciliatione harum Legum deſperantes, hic Antinomiam agnoſcunt, Scævolamque in *d. l.* 14. non ex animi ſui ſententia reſpondiſſe, ſed, ut amico rem gratam acceptamque faceret, à certo jure quam oporteret longius receſſiſſe, ſtatuunt.

VIII. Sed, quod pace Virorum Clariſſimorum dixerim, probabile non videtur, tum Scævolam, tum Tribonianum, reliquosque laborum focios, tantæ ſocordiæ atque oſcitantiæ fuiſſe, ut obliti eorum, quæ ante ſcripſerint, poſtmodum plane contraria traderent, & leges aperte pugnantes, ſub eodem titulo, locis non longe a ſe invicem remotis, collocarent. Tum & Scævolam defendit præſumtio non tantum communis, in meliorem partem facienda, arg. *l.* 51. *pr. D. pro ſoc.* ſed &, qui in ſcriptis ejus paſſim elucet, candor

ejus ſingularis, ſtudiumque æquitatis, quo omnia ad æquitatem deflectere, & ſecundum ea, quæ proponerentur, reſpondere ſolitus eſt; *v. l.* 13. §. 1. *D. de ann. leg. l.* 26. *l. ult. D. de pec. conſt. l.* 39. *D. de min. l. ult.* §. *pen. D. de lib. leg.* nec non prudentia, etiam aliis laudata: ob quam ab Impp. Arcadio & Honorio *Prudentiſſimus Conſultorum*, *l.* 3. *C. Theod. de teſtam. & cod. Prudentumque Coryphæus* a Modeſtino vocatus eſt. *l.* 13. §. 2. *D. de excuſ. tut.* De quo pluribus contra Conn. differit Duaren. ad *l.* 122. *D. de V. S.* Hub. *Eunom. Rom. ad d. l.* 14. *n.* 4.

IX. Ut adeo ſatius fuerit, ex conſilio Imp. noſtri Juſtiniani, diverſitatis rationes hic excutere; §. 15. *Conſt. de conf. Dig. ad Sen. & omn. pop.* quam Antinomiam ſtatuere, vel exiſtimationi & famæ ſummi JCti Q. Cerbidii Scævolæ quicquam detrahere.

X. Et Accurſ. quidem triplicem conciliandi rationem exhibet. Quarum prima eſt, *d. l.* 14. *D. de transact.* loqui de *Creditoribus; d. l.* 3. *D. eod.* vero de *Legatariis*. II. In *d. l.* 14. pro magna parte ad quemlibet bona pervenire; in *d. l.* 3. vero nihil vel parum advenire legitimo. III. In *d. l.* 14. agi de teſtamento irrito, falſo ſcil. vel nullo; in *d. l.* 3. vero de teſtamento irritando, & per Querelam teſtamenti inofficioſi reſcindendo.

XI. Ex quibus primam maxime probant & amplectuntur Cujac. *d. l.* 14. Pac. Ἐναν. *Cent.* 11. 12. Bach. *ad* τὰ πρ. *ad t. de transact. c. ult. n.* 4. Hub. *præl. ad d. t. n.* 11. & *Eunom. Rom. ad d. l.* 3. & 14. *n.* 9. Voet. *comm. ad d. t. n.* 22. aliique, quorum ſententiæ & nos calculum ſubjicimus.

XII. Lex enim 14. aperte loquitur de *Creditoribus*, Lex 3. vero de *Legatariis;* inter Creditores autem & Legatarios hac parte multum intereſt, uti docet Papinian. in *l.* 3. *pr. D. de pign. & hyp.* dum ait: *Sed Creditor non bene Legatariis (per omnia) comparatur, cum legata aliter valere non poſſint, quam*

Digitized by Google

ſi teſtamentum ratum eſſe conſtaret. Cum enim legata in *d. l.* 3. teſtamento relicta proponantur, neque alia actione quam actione ex teſtamento peti poſſint, Legatarii utique alium, quam eum, qui ex teſtamento heres eſt, convenire nequeunt, qui ſolus ipſis quaſi ex contractu obligatus eſt. *l.* 5. §. 2. *D. de O. & A.* §. 5. *I. de obl. quæ quaſ. ex cont.* Quod in Creditoribus ſecus eſt, quibus omnes heredes, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato ſuccedentes, obligati ſunt. *l. ult. C. de hered. act.* Cum itaque in caſu *d. l.* 14. non conſtet, quis proprie heres ſit, an Sejus teſtamento Scriptus, an Legitimus? Non ſine ratione Scævola reſpondet, *propter incertum ſucceſſionis* utrumque, pro ea parte hereditatis, quam ex transactione habet, a creditoribus conveniendum eſſe. Quia vero unus tantum eorum verus heres eſt, qui ſolus directis tenetur actionibus, *l. ult. C de hered. act. Utilibus* hoc caſu agendum eſt.

XIII. Cum itaque Caſus hic ſit ſingularis, & ab eo, de quo *Divi Fratres* in *l.* 3. *D. de transact.* reſcripſerunt, plane diverſus, rationes, ad firmandum illud Reſcriptum prolatas, hic ceſſare, non difficulter intelligitur.

XIV. Licet enim transactio inter alios facta, aliis non noceat, *l.* 2. *C. int. al. act. vel jud. al. non noc.* & creditorum petitio pactis privatorum neque tolli, neque mutari poſſit; *l.* 25. *C. de pact.* non tamen illud hic obſtat, quo minus a Scævola ſic reſponderi potuerit. Non enim hic habent Creditores, quod querantur: cum incertum ſit, quis proprie heres ſit, uti in ipſa *l.* 14. aperte dicitur; iisque ſufficiat, quod utrumque convenire poſſint. Ut adeo, transactionem inter Scriptum heredem & Legitimum initam, Creditoribus hic nocere, eorumve jus mutaſſe, dici nequeat.

XV. Certi etiam juris eſt, pactis non deferri hereditatem, *l.* 15. *l.* 19. *l. ult. C. de pact.* eumque, qui ſemel heres factus eſt, ſemper heredem manere; *l.* 88. *in f. D. de hered. inſt.* nec

non, quod reſponſum eſt, quamdiu poſſit valere teſtamentum, tamdiu legitimum non admitti. *l.* 89. *D. de R. J.* Sed neque hæc Reſponſo Scævolæ contraria ſunt; cum enim hic non conſtet, uter prior, uter poſterior adierit hereditatem, an quis ex teſtamento, an ab inteſtato heres ſit? Sed controverſia inter heredem Scriptum & Legitimum tranſactione deciſa, adeoque de facto quæſtio ſit, prædicta jura huc non pertinere, manifeſtum eſt.

XVI. Illud majoris momenti videri poſſet, quod jus noſtrum non patiatur, aliquem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere: *l.* 7. *D. de R. J.* §. 5. *I. de hered. inſtit.* ſed procedit id tantum initio inſpecto; ex poſt facto enim contingere poteſt, ut teſtator pro parte teſtatus ſit, pro parte vero inteſtatus, uti docet Papinian. in *l.* 15. §. 2. *D. de inoff. teſt.* dum ait: *Filius, qui [de] inofficioſi actione adverſus duos heredes expertus, diverſas ſententias judicum tulit; & unum vicit, ab altero ſuperatus eſt: & debitores convenire, & ipſe à creditoribus conveniri pro parte poteſt, & corpora vindicare, & hereditatem dividere. Verum enim eſt familiæ erciſcundæ judicium competere: quia credimus, eum legitimum heredem pro parte eſſe factum; & ideo pars hereditatis in teſtamento remanſit. Nec abſurdum videtur pro parte inteſtatum videri.* add. *l.* 19. *l.* 24. *D. eod.* Neque eſt, quod quis excipiat, id ipſum dd. ll. per ſententiam, non etiam per tranſactionem fieri; cum hereditas ordinario non magis per ſententiam, quam per pacta vel tranſactiones, acquiri poſſit. arg. §. *ult. I. per quas perſ. cuiq. acq.*

XVII. Non obſtat denique *l.* 2. *C. de hered. vel act. vend.* quæ de Emtore hereditatis loquitur, qui *Utilibus* actionibus invitus conveniri nequit.

XVIII. Plane ſi Creditorum interſit, utrum potius conveniant, & in ſe ſuſcipere velint onus probandi, uter ex tranſigentibus verus heres ſit, id ipſis minime negandum eſſet;

Digitized by Google

ſet; neque negaturus fuiſſet Scævola, ſi de eo caſu conſultus fuiſſet: quippe qui creditoribus non ſimpliciter neceſſitatem imponit, utrumque pro parte conveniendi, ſed eo caſu, de quo rogatus erat, utrumque pro parte *conveniendum eſſe*, vel conveniri poſſe, reſpondit. v. Connan. *Comm. Jur. Civ. L.* v. *c.* 6. nec non Clariſſ. J. Voet *Comm. ad ad t. D. de transact. n.* 22. Quemadmodum *videbitur*, aliquando accipitur pro *videri poterit*, *nocet*, pro *nocere poterit*, *l.* 21. *pr. D. de ſtat. lib. pervenit*, pro *pervenire potuerit*, *l.* 55. *D. de A. R. D.* aliaque ſimilia alibi occurrunt. v. Celeberr. Noodt *L.* 11. *Prob. c.* 6. *n.* 3. & *de Form. em. dol. c.* 12.

XIX. Sed nec illud ſine ratione monet Celeber. Voet, *d. l.* id quod in *d. l.* 14. *D. de transact.* Creditoribus conceditur, ſecundum principia juris noviſſimi etiam ad Legatarios produci poſſe. Ex quo enim placuit Legata non tantum ab inteſtato quoque relinqui poſſe; ſed & teſtamento data, herede ſcripto hereditatem repudiante, ab heredibus legitimis præſtanda eſſe, *Nov.* 1. *c.* 1. 2. nulla ratio eſt, ob quam id Legatariis negari debeat.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO QUARTA.

Calliſtratus *Libro Primo Cognitionum.*

INterdum, ex juſtis cauſis, & certis perſonis, ſuſtinendæ ſunt cognitiones: veluti ſi inſtrumenta litis apud eos eſſe dicantur, qui Reip. cauſa aberunt. Idque Divi Fratres in hæc verba *reſcripſerunt: Humanum eſt propter fortuitos caſus dilationem accipi; veluti quod pater litigator filium vel filiam, vel uxor virum, vel filius parentem amiſit: & in ſimilibus cauſis, cognitionem ad aliquem modum ſuſtineri. l. 36. pr. D. de jud.*

I. *Uſus* dilationum *in Judiciis frequens.* II. *Dilationes tamen non facile concedendæ.* III. *Sed ob juſtas tantum cauſas ſeu caſus fortuitos, exigente humanitate ſeu æquitate.* IV. *Quinam ſint* caſus fortuiti? V. VI. *Exemplum* 1. *Si quis filium vel filiam, virum vel uxorem amiſerit, ob animi dolorem.* VII. VIII. *Quis modus, & quodnam tempus ſepeliendi, & lugendi, fuerit apud Romanos?* IX. *Alia jura ſingularia ratione funeris & luctus.* X. XI. XII. *Plura exempla juſtarum cauſarum.* XIII. XIV. *Exponitur* l. 2. §. 3. D. ſi quis caut. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp. *&* L. XII. *Tabb. ibidem allegata.* XV. *Quis ſit* Dies diffiſus? XVI. XVII. *Quis* Morbus Sonticus? XVIII. *Iterum aliæ juſtæ cauſæ.* XIX. *Quid ſit* cognitionem ſuſtineri? XX. *Ad quas cognitiones hoc Reſcriptum pertineat?*

I. Vix ullum judicium, vix etiam ulla judicii pars eſt, qua non *Dilationum*, maxime probatoriarum, frequens uſus ſit, & Judex, inſtrumentorum vel perſonarum gratia, dilationem rerum neceſſitate dare non cogatur. *v. l.* 1. *C. de dilat.*

II.

II. Non equidem facile & ſine cauſæ cognitione dilationes concedendæ ſunt, *l. 4. C. de dilat.* & quantum fieri poteſt amputanda eſt dilationum materia, *l. 2. C. de temp. & repar. appell.* ne per earum impetrationem lites protrahantur. *l. 1. l. 4. C. de dilat.* Unde & per Imp. noſtrum MARCUM conſtitutum, ut in pecuniariis cauſis dilatio ordinario plus ſemel tribui non poſſit; *l. 7. D. de fer. l. 1. C. de dilat.* in Capitalibus autem, Reo tres dilationes, Accuſatori duæ dari poſſint. *l. ult. D. de fer.* Utilitatis tamen litigantium gratia, dilationes quandoque ſæpius concedendæ ſunt, ſi ſcil. urgentiſſima ratio & neceſſitas id exigat. *d. l. 7. D. de fer. l. 1. C. de dilat.*

III. Juſtas autem cauſas, ob quas dilatio concedenda ſit, varias eſſe, addito exemplo, docent hoc *Reſcripto* DIVI FRATRES, (quod, ut & alia, v. *l. 3. §. 6. D. de teſtib. Diſſ.* VIII. *l. 5. §. 6. D. de jur. imm. Diſſ.* XXIV. notavit *Calliſtratus*, qui claruit ſub Severo *l. 2. §. 6. de jur. fiſc.*) dum ajunt: *Humanum eſt, propter fortuitos caſus dilationem accipi.* Quibus verbis, id ipſum naturali rationi & æquitati conveniens eſſe, ſignificant. Sic ipſi DIVI FRATRES in *l. 24. D. ad municip.* Humanum eſt, *reliquorum uſuras neque ab ipſo, qui in adminiſtratione honoris reliquatus eſt; neque a fidejuſſore ejus, & multo minus a magiſtratibus, qui rationes acceperint, exigi. Diſſ.* XXII. §. 8. Nec non DIVUS MARCUS in *l. 37. D. de fideic. lib. Æquius videtur Trophimo ex cauſa fideicommiſſi præſtari libertatem, quam ſine conditione reddendarum rationum datam eſſe conſtat; neque* humanum fuerit, *ob rei pecuniariæ quæſtionem libertati moram fieri.* Sic & Ulp. in *l. 13. §. 1. D. de don. int. vir. & ux. Cum igitur deportatione matrimonium minime diſſolvatur, & nihil vitium mulieris incurrit*, humanum eſt, *donationem, quæ mortis cauſa ab initio facta eſt, tali exitio ſubſecuto confirmari, tanquam ſi mortuo marito rata habebatur.* nec non *l. 22. §. 7. D. ſol. matr. Quid tam* humanum eſt, *quam ut fortuitis caſibus mulieris maritum,*

 vel

vel uxorem viri participem eſſe? Sic denique Dioclet & Maximian. in *l. 2. C. de reſcind. vend. Rem majoris pretii ſi tu vel pater tuus minoris diſtraxerit*, humanum eſt, *ut vel pretium te reſtituente emtoribus fundum venundatum recipias, auctoritate judicis intercedente, vel, ſi emtor elegerit, quod juſto pretio deeſt, recipias.* add. *l. 3. D. de off. Prætor. l. 84. D. de hered. inſt. §. 14. C. de rei uxor. action.* Quemadmodum & *Humanitas* & *Ratio humanitatis*, pro *Æquitate* & *Ratione æquitatis*, non uno loco ponitur. Cic. *L. II. de offic. c. 5. Si quid importetur nobis incommodi, propulſemus ulciſcamurque eos, qui nocere nobis conati ſunt, tantaque pœna afficiamus, quantum* æquitas humanitasque *patitur.* Triphonin. in *l. 12. §. 5. D. de captiv. & poſtlim. rev.* Humanitatis rationi congruum eſt *eos Codicillos* (qui ſcil. tempore captivitatis ſcripti ſunt) *ita ſuum effectum habere, quaſi in medio nulla captivitas interceſſiſſet.* Ulp. in *l. 6. D. de appell. Non tantum ei, qui ad ſupplicium ducitur, provocare permittitur, verum alii quoque nomine ejus; Non tantum ſi ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit: Neque diſtinguitur, utrum neceſſarius ejus ſit, credo enim* humanitatis ratione *omnem provocantem audiri debere.* add. Sen *Ep. 88. l. 13. D. de lib. & poſt. l. 86. pr. D. de acq. her. l. 16. §. 1. D. de compenſ. l. 47. §. 1. D. de fidej. l. 1. §. 27. D. de quæſt. l. 1. pr. D. quand. appell.* Quam humanitatis ſeu æquitatis rationem cum ſemper ante oculos haberet Marcus Imp. ob eam in *l. 31. D. ad L. Corn. de falſ.* ab eodem laudatur *Calliſtrato*, dum ait: *Sed* Divus Marcus, *cum* Fratre ſuo, pro ſua humanitate *hanc rem temperavit.*

IV. Ajunt autem Impp. *Humanum* eſſe, *propter fortuitos caſus, dilationem accipi. Caſus*, ait Feſtus, *dicimus ea, quæ fortuito hominibus accidunt.* Unde & *fortuiti* dicuntur, ad differentiam *voluntariorum*, *l. 4. C. de inſtit. & ſubſt.* eorumque qui *culpa* accidunt: *l. 23 D. de R. J.* ut adeo per *caſus fortuitos* hoc loco intelligendum ſit, *ſi quid inopinatum emergat,* uti

uti ait Ulp. in *l 7. D. de fer.* ſeu omne id, quod humano captu prævideri non poteſt, *l. 2. §. 7. D. de admin. rer. ad civ. pertin. l.* 6. *C. de pign. act.* vel cui prævifo non poteſt reſiſti. *l.* 18. *D. commod. l.* 15. §. 2. *D. locat. l.* 1. §. 4. *D. de O. & A. l.* 4. *C. de peric. tut. l.* 23. *D. de R. J.* §. 2. *I. quib. mod. re contr. obl.* Qui, cum impoſſibilium nulla ſit obligatio, *l.* 185. *D. de R. J.* in nullo præſtantur negotio; *l.* 23. *D. de R. J. l.* 6. *C. de pign. act. l.* 4. *C. de peric. tut.* & ob id dilationibus etiam merito locum faciunt. *l.* 7. *D. de fer. l.* 1. *C. de dilat.*

V. *Veluti quod pater litigator filium vel filiam, vel uxor virum, vel filius parentem amiſit.* Ob animi ſcil. dolorem, & luctus impedimentum. Licet enim non pauci à luctu defunctorum abſtinendum cenſuerint, & exempla extiterint eorum, qui liberos juvenes ſine lacrymis extulerunt, quique in Senatum aut aliquod publicum officium à rogo redierunt, & ſtatim aliud egerunt. v. Senec. *Ep.* 99. Val. Max. *L.* 11. *c.* 6. *n.* 7. 12. P. Mel. *de Sit. Orb. L.* 11. *c.* 2. Plerorumque tamen animis inſitum, omnes bonos interitu ſuorum quam graviſſime mœrere oportere. vid. Cic. *L.* 111. *Tuſc. Quæſt. c.* 26. Ut & impium multis viſum ſit, amicos vita functos non lugere. Catull. *Argonaut. circ. fin.*

Sed poſtquam tellus ſcelere eſt imbuta nefando,
Juſtitiamque omnes cupida de mente fugarunt,
Perfudere manus fraterno ſanguine fratres,
Deſtitit extinctos natus lugere parentes,
Optavit genitor primævi funera nati.

Ipſe etiam Seneca agnoſcit naturale deſiderium ſuorum, & in amiſſione cariſſimorum neceſſarium morſum, & firmiſſimorum quoque animorum contractionem. *Conſolat. ad Marc. c.* 7. Quin & inhumanitatem, non virtutem, dicit, funera ſuorum, iisdem oculis, quibus ipſos videre, nec commoveri ad primam

familiarium diviſionem; neque ſentire amiſſo amico dolorem. *Ep.* 99 Eoque pertinet illud Cic. *ad Brut. Ep.* 9. *Accepiſti tu quidem dolorem (id enim amiſiſti, cui ſimile in terris nihil fuit) & eſt dolendum in tam gravi vulnere, ne id ipſum, carere omni ſenſu doloris, ſit miſerius, quam dolere.* Imo ne Sancti quidem à fletu & luctu mortuorum abſtinuerunt, v. Geneſ. XXIII. *v.* 2. L. *v.* I. *& ſeqq.* II. Sam. I. *v.* 17. *& ſeqq.* III. *v.* 31. 35. XVIII. *v. ult.* & ipſe Servator luctum Marthæ & Mariæ, ſuper Lazaro Fratre, non tantum non improbavit, ſed & ipſe commotus eſt & flevit. Joann. XI. *v.* 19. 33. 34.

VI. Legiſlatores ſane Romani luctum non prohibuerunt, ſed *certo modo* tantum, & *tempore* circumſcripſerunt.

VII. De modo ſepeliendi, & lugendi, multa cauta ſunt à Decemviris in LL. XII. Tabb. aliisque; nec non ab ipſis noſtris DIVIS FRATRIBUS, uti conſtat ex fragmentis LL. XII. Tabb. a J. Gothofr. in x. Tabulam collatis, Paulo I. *Sent. Tit. ult.* & Capitolin. *in Marco c.* 13. add. ſupr. *Differt.* I. §. 30.

VIII. Quantum ad tempus attinet, Numa Pompilius luctui, habita ætatum ac temporum ratione, modum præſcripſit: nimirum pueros ac minores triennio non lugendos; majores natu non plures menſes lugere iis quos vixiſſent annis permiſit, usque ad denarium numerum. Neque amplius ulli ætati conceſſum. Itaque longiſſimum luctus tempus decimo menſe fuit terminatum. Ac tamdiu etiam mulieres à morte maritorum viduæ permanebant. Quod ſi quæ intra decimum menſem iterum nupſiſſet, eam leges Numæ vaccam prægnantem immolare jubebant. Plutarch. *in Num* Sed ſucceſſu temporis receptum videtur, ut Parentes, & filii majores ſex annis, anno lugeri poſſent (i. e. deberent, v. Paul. *L.* IV *Sent. Tit. ult.* §. *ult.*) minores menſe, maritus decem menſibus, & cognati proximioris gradus octo; & ſi quis contra feciſſet infamium numero haberetur: Paul. *L.* I. *Sent. Tit. ult.* §. 13.

quem,

quem, ut & alia quædam, quæ in aliis editionibus deſiderantur, ex Libro vetuſtiſſimo Veſuntione ad ſe perlato, exhibet Cujac. *L.* XXI. *Obſ.* 12. 13. Quod tamen poſtea iterum mutatum, ut ſcil. Parentes & liberi utriusque ſexus, nec non & cæteri agnati vel cognati, ſecundum pietatis rationem, & animi ſui patientiam, prout quisque voluerit, lugeri poſſint; qui autem eos non eluxit non notetur infamia. *l.* 23. *D. de his qui not. infam.* (quam à Triboniano interpolatam, & ſecundum poſteriora tempora inflexam, non ſine ratione ſuſpicatur Cuj. *d. L.* XXI. *Obſ.* 12. aliique, V. Clariſſ. Schulting. ad Paul. *d. l.*) Mariti vero ab uxoribus per integrum annum lugeantur; *l.* 2. *C. de ſec. nupt.* & ſi contra factum ſit, Viduæ intra annum luctus nubentes infamia notentur. *d. l.* 2. *l.* 1. *C. eod. l.* 1. *D. de his qui not. infam.* add. Cuj. *d. L.* XXI. *Obſ.* 12. VI. *O.* 32. & *tr. de Div. Temp. c.* 13. Kirchman. *de Fun. Rom Lib.* IV. *c.* 10.

IX. Sed & alia jura ſingularia, ratione funeris & luctus, introducta ſunt. Non tantum enim funus ducentem, juſtave mortuo facientem, vel qui cadaver proſequuntur, (quod & Reſcripto *Divorum Fratrum* comprobatum eſſe, eodem *Lib.* 1. *Cognit.* notavit idem *Calliſtratus*) in jus vocare non licet; *l.* 2. *l.* 3. *D. de in jus vocand.* ſed & noviſſime a Juſtiniano conſtitutum, ut heredes defuncti, intra nonum a morte ejus diem, nullo modo conveniri poſſint: *Nov.* 115. *c.* 5. §. 1. Ubi inquit Imp. *Sancimus nulli penitus eſſe licentiam, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut conjugem, aut agnatos vel cognatos, aut alios affines ejus, aut fidejuſſores, ante novem dierum ſpatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in judicium eos vocandi, ſive debiti gratia, quod a defuncto deſcendit, ſive alterius cujuscunque cauſæ nomine ad memoratas perſonas ſpecialiter pertinentis* &c. add. Harmenop. *L.* V. *T.* 12. Quod *Novendium* Imp. retinuit ex *Novendialibus* anti-

 quo-

Digitized by Google

quorum *feriis*, quibus defunctis parentari ſolebat, de quibus vid. Feſt. in voc. *Novendiales Feriæ*. Auguſtin. in Geneſ. *c. pen.* Cuj. *tr. de Div. Temp. c.* 6. Kirchm. *de Fun. Rom. L.* IV. *c.* 6. Eandemque ob cauſam, DIVI FRATRES iis, qui liberos, parentes, vel conjuges amiſerunt, dilationem quandam concedi voluerunt. Summa ſane æquitatis ratione; cum utique valde inhumanum eſſet, ſi quis eo tempore, quo luctui indulget & funus curat, quo de aliis rebus vix ſerio cogitare licet, in judicio adeſſe, & cauſam agere vel defendere deberet.

X. *Et in ſimilibus cauſis.* Veluti II. Si teſtes aliunde evocandi ſint; arg. *l.* 3. *§. ult. D. de teſtib. l.* 21. *D. de uſur.* vel inſtrumenta exhibenda, quæ apud alium ſunt, vel longinque abſunt; *l.* 7. *D. de fer. l.* 6. *§. pen. l.* 7. *pr. D. de edend.* maxime ſi apud eos eſſe dicantur, qui Reip. cauſa aberunt. *l.* 36. *pr. D. de jud.*

XI. III. Si quis Advocatum non habeat, vel Advocatus abſit, ut ejus opera uti nequeat. arg. *l.* 15. *§. ult. l.* 23. *§. ult. D. ex quib. cauſ. maj.*

XII. IV. Si quis adverſa valetudine laboret. *l.* 60. *D. de re jud.* Tum quia afflictis non eſt addenda afflictio; tum quia vehementior morbus plerumque etiam retundit aciem mentis, qua in judiciis maxime opus eſt. Quemadmodum & judicatum, in accuſatione P. Scipionis Africani, a Tribunis Plebis, cum duo QQ. Petilii illi diem dixerunt, & pecuniæ captæ à Rege Antiocho reum accuſarunt, teſte Liv. *L.* XLVIII. *c.* 52.

XIII. Quod & nominatim caverunt Decemviri in LL. XII. Tabb. uti docet Ulp. in *l.* 2. *§.* 3. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp.* dum ait: *Si quis judicio ſe ſiſti promiſerit, & valetudine, vel tempeſtate, vel vi fluminis prohibitus ſe ſiſtere non poſſit, exceptione adjuvatur, nec immerito; Cum enim in tali promiſſione præſentia opus ſit, quemadmodum* po-

Digitized by Google

potuit ſe ſiſtere, qui adverſa valetudine impeditus eſt? Et ideo Lex duodecim Tabularum, *ſi Judex vel alteruter ex Litigatoribus morbo ſontico impediatur, jubet* DIEM *judicii* ESSE DIFFISUM.

XIV. Idem docet Feſtus in voc. *Reus.* Sed Fragmentum iſtius Legis paulo aliter exhibet: *Numa*, inquit, *in ſecunda Tabula, ſecunda Lege, in qua ſcriptum eſt*, QUID HORUM FUIT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO. Unde de vera lectione utriusque loci, inter Interpretes non convenit. Sunt enim qui cum Bud. in *d. l.* 2. §. 3. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. c.* pro *diffiſum* legendum cenſent *diffuſum.* v. Pollet. *Hiſt. For. Rom.* L. IV. *c.* 15. Quemadmodum habetur apud Gell. *L.* XIV. *c.* 2. *Atque in rerum quidem* diffuſionibus, *comperendinationibus, & aliis quibusdam legitimis in rebus, ex ipſa Lege Julia, & ex Sabini Maſſurii, & quorundam aliorum Juriſperitorum commentariis commoniti & adminiculati ſumus.* Et paulo poſt: *Sed enim ego homines cum conſiderabam, alterum fidei, alterum probri plenum, ſpurciſſimæque vitæ ac defamatiſſimæ, nequaquam adduci potui ad abſolvendum: Juſſi igitur* diem diffundi &c. Alii vero cum Cuj. *L.* III. *Obſ.* 40. apud Feſtum pro *diffenſus* reſtituunt *diffiſus*, uti habetur in *d. l.* 2. §. 3. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. c.* Sed neutro loco, quantum quidem ad hoc verbum attinet, emendatione opus eſt. Probabile eſt, verba L. XII. Tabb. ita concepta eſſe, IS DIES DIFFENSUS ESTO. Videntur enim Veteres promiſcue dixiſſe *Diſſinſum* & *Deffenſum*, pro quo poſteriores dixere *diffiſſum* & *diffiſum.* v. Th. Marcil. *in Collect. Duod. Tab. c.* 4. Ritterſh. *Dodecad.* ſeu *Comment. in LL.* XII. *Tab. Claſſ.* III. *P.* III. *cap.* 4. Nam conſuetum fuit veteribus literis *E* & *I.* uti indifferenter, uti docet Gell. *L.* X. *c.* 24. A. Popm. *de uſu ant. loc. L.* 1. *c.* 1. & manifeſtum eſt ex Pandectis Florentinis, in quibus literarum *E* & I. frequentiſſima occurrit commutatio. v. Briſſ. *Parerg. Lib. ſing.* add *l.* 43. §. 6. *D. de proc.*

Digitized by Google

proc. l. 23. *D. de jud. l.* 70. *D. eod. l.* 11. §. 1. *D. de pign. act. l.* 1. §. 2. *D. de in rem verſ. l.* 31. *D. ex quib. cauſ. maj. l.* 3. §. 11. *D. de neg. geſt. l.* 1. §. 4. *D. de calumn. l.* 3. §. 2. *D. naut. caup. ſtab. l.* 13. §. 4. *D. de uſufr.* ubi *voluptate* ſcriptum, pro *voluptati.* Et ſi ita legatur, omnis difficultas evaneſcit, neque *voluptarium*, vel *voluptare*, ibi reſtituere neceſſe eſt. Quemadmodum & *proprietate* in *l.* 4. *D. de uſufr. accr.* legitur pro *proprietati*, *actione* pro *actioni*, *l.* 1. *pr. D. de dot. præl. exceptione* pro *exceptioni*, *l.* 9. §. 2. *D. de lib. cauſ. genere* pro *generi; l.* 80. *D. de R. J.* & vice verſa (ut alia nunc tranſeamus) *actioni* pro *actione*, in *l.* 30. *D. de pec. conſt. l.* 3. §. 13. *D. ad exhib. inſtitutioni* pro *inſtitutione*, *l. ult. D. de her. inſt. pubertati* pro *pubertate: l.* 14. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* quin & *poſſidet* pro *poſſedit* in *l.* 1. §. 45. *D. de vi & vi arm.* uti ibidem legendum monuit Bandius v. Grot. *Flor. Sparſ. ad l.* 1. *D. d. t.*

XV. Eſt autem dies *diffiſus* idem qui *dilatus*, uti aperte docet Julianus in *l.* 60. *D. de re jud.* dum ait: *Morbus ſonticus etiam invitis litigatoribus ac Judice diem differt.* Dies enim *diffinditur* cum differtur, & dilatio diffindit ſive dividit unum diem judicialem ſeu utilem in duos. Quo ſenſu etiam hoc verbo uſus eſt Liv. *Lib.* IX. *c.* 38. dum ait: *Legem Curiatam de imperio ferenti triſte omen* diem diffidit. nec non Horat. *Lib.* II. *Serm. Sat.* I. *v.* 78. 79. dum canit:

—— —— *Niſi quid tu docte Trebati*
Diſſentis. Equidem nihil hic diffindere *poſſum.*

Ubi vetus Commentator; *ait Trebatius*, *infirmare*, *mutare*, differre. *Utitur Trebatius juris antiqui verbo*, *Prætor enim ſolebat dicere*, hic dies diffiſſus eſto. add. Lambin. Cruq. *ad d. l.* Th. Marcil. in *Coll. Duod. Tab. c.* 4. Rittersh. *Comment. in LL.* XII. *Tab. Claſſ.* III. *P.* III. *cap.* 4. Ut adeo ex his A. Gell. *d. L.* XIV. *c.* 2. omnino emendandus, & ibidem pro *diffuſionibus*, *diffi-*

diffiſionibus, pro *diffundi* vero *diffindi*, reſtituendum ſit. add. D. Goth. *ad d. l. 2. §. 3. D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. c. Fragm.* XII. *Tabb. ad t. de jud. c.* 5.

XVI. Non tamen quælibet adverſa valetudo, vel vitium aliquod imbecillitatis, atque invalentiæ ſufficit, ſed requiritur, ut *morbus* ſit *Sonticus*, id eſt, talis, qui cujusque rei agendæ impedimento eſt, uti ait Julianus in *l.* 60. *D. de re jud.* ſeu qui cuique rei nocet, uti inquit Javolenus in *l.* 113. *D. de V. S.* add. *l.* 4. §. 5. *l. ult.* §. 1. *D. de Ædilit. Edict.* Quemadmodum & *Morbum ſonticum* expoſuit Sextus Cæcilius morbum vehementiorem, vim graviter nocendi habentem, apud Gell. *Lib.* XX. *c.* 1. aliique. Feſt. in voc. *Sonticum.* A qua ſententia non longe abit Ælius Stilo, qui per *Morbum Sonticum* intelligit certum cum juſta cauſa, teſte Feſt. *d. l. Sonticum Morbum* (inquit) *in* XII. *ſignificare ait* Ælius Stilo *certum cum juſta cauſa*, *quem nonnulli putant eſſe qui nocet*, quod ſontes *ſignificet nocentes.* Nævius ait, *ſonticam eſſe oportet cauſam quamobrem perdas mulierem.* Quæ Ælii expoſitio in priorem fere incidit.

XVII. Sive autem morbus perpetuus ſit, ſive temporalis, nihil intereſt; quin enim, ſi quis v. c. febri laboret, & hic morbus ſonticus ſit, minime dubitandum eſt. Quid enim litiganti magis impedimento eſt, quam motus corporis contra naturam, quem febrem appellant? ait Julianus in *l.* 60. *D. de re jud.* add. *l.* 45. *D. de jud. d. l.* 2. §. 3. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. c.* Gell. *L.* XVI. *c.* 4. Niſi forte quis ſanus alias ac robuſtus leviſſima febri correptus ſit, aut tam veterem quartanam habeat, ut in ea omnibus negotiis ſupereſſe ſoleat. Quo caſu morbum ſonticum habere vix dici poſſet. *d. l.* 60. *D. de re jud. l.* 4. §. 5. 6. *D. de Ædil. Ed.*

XVIII. v. Si tempeſtas, vis hoſtium, aliave ſimilis juſta cauſa intercedat. *l.* 7. *D. de fer. d. l.* 2. §. 3. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp. l.* 1. *l. pen. C. de dilat.* Ob quas & Va-

I di-

dimonium deferentes excuſandi ſunt. *d. l.* 2. §. 3. *D. ſi quis caut. in jud ſiſt. c.* Senec. *de Benef. L.* IV. *c.* 39.

XIX. *Cognitionem ad aliquem modum ſuſtineri*, i. e. differri, ſuſpendi. Sic Ulp. in *l.* 5. §. 1. *D. de pet. her. Divus Hadrianus Trebio Sergiano reſcripſit, ut Ælius Aſiaticus daret ſatis de hereditate, quæ ab eo petitur, & ſic falſum dicat. Hoc ideo, quia* ſuſtinetur hereditatis petitionis judicium, *donec falſi cauſa agatur;* ut & in *l.* 7. *pr.* §. 1. *D. eod. Si quis libertatem ex teſtamento ſibi competiſſe dicat, non debebit Judex de libertate ſententiam dicere, ne præjudicium de teſtamento cognituro faciat, & ita Senatus cenſuit; ſed & Divus Trajanus reſcripſit,* differendum *de libertate judicium, donec de inofficioſo judicium aut inducatur, aut finem accipiat. Ita demum autem* ſuſtinentur liberalia judicia, *ſi jam de inofficioſo judicium conteſtatum eſt.* Sic & Paul. in *l.* 24. §. *ult. D. de lib. cauſ. Si is, qui in libertatem proclamat, furti aut damni injuria ab aliquo arguatur, Mela ait interim eum cavere debere, judicio ſe ſiſti; ne melioris conditionis ſit, qui dubiæ libertatis eſt, quam qui certæ: ſed* ſuſtinendum judicium *ne præjudicium libertati fiat.* Nec non Pompon. in *l.* 35. *D. de jur. fiſc. Apud Julianum ſcriptum eſt: ſi privatus ad ſe pertinere hereditatem Lucii Titii dicat, altero eandem hereditatem fiſco vindicante; quæritur, utrum Jus Fiſci ante excutiendum ſit, &* ſuſtinendæ actiones *cæterorum? An nihilominus inhibendæ petitiones creditorum ſingulorum, ne publicæ cauſæ præjudicetur: idque Senatusconſultis expreſſum eſt.* add. *l.* 1. §. 3. *D. ſi fam. furt. fec. dic. l.* 6. §. 7. *D. de injuſt. rupt. irr. teſtam.*

XX. Quod autem de *Cognitione* hic dicitur, non tantum ad *Extraordinarias cognitiones* (de quibus in primis egit Calliſtratus *Libris ſex de cognit.* v. *l.* 9. *l.* 19. *D. de off. Præſ.* quæque κατ' ἐξοχὴν aliquando *Cognitiones* dicuntur, v. Suet. *in Claud. c.* 5. *l.* 2. *C. de ped. jud.* Cl. Noodt *de Juriſd. L.* 1. *c.* 7. Diſſert. *N.* IX. *de Cauſ. Obl. c. ult.*), ſed ad omnia Judicia pertinet:

Digitized by Google

tinet: tum quia omnium judiciorum, quantum ad hanc cauſam attinet, eadem eſt ratio; v. *l.* 32. *pr. D. ad L. Aquil.* tum quia mos dandorum Judicum Pedaneorum jure novo abrogatus eſt, *l.* 2. *C. de ped. jud.* & omnia judicia facta ſunt extraordinaria. §. *ult. I. de interdict.*

Digitized by Google

DISSERTATIO QUINTA.

Ulpianus *Libro trigeſimo primo ad Edictum.*

SI ignorantes fidejuſſores debitorem ſolviſſe, vel etiam acceptilatione, ſive pacto liberatum, ex ſubſtantia debitoris ſolverunt, non tenebuntur mandati. Quod & ad Actionem Fidejuſſoris pertinet; & hoc ex Reſcripto DIVORUM FRATRUM intelligere licet. Hujus verba hæc ſunt: *Catullo Juliano. Si hi, qui pro te fidejuſſerant, in majorem quantitatem damnati, quam debiti ratio exigebat, ſcientes & prudentes auxilium appellationis omiſerint, potes mandati agentibus his æquitate judicis tueri te.* Igitur ſi ignoràverunt, excuſata ignorantia eſt, ſi ſcierunt, incumbebat eis neceſſitas provocandi. Cæterum dolo verſati ſunt, ſi non provocaverunt. Quid tamen ſi paupertas eis non permiſit? Excuſata eſt eorum inopia: ſed & ſi teſtato convenerunt debitorem, ut, ſi ipſe putaret, appellaret, puto rationem eis conſtare. *l.* 8. §. 7. 8. *D. mand.*

I. *Fidejuſſores, quod pro reo principali ſolvunt, repetere poſſe.* II. *Sed varias eſſe exceptiones.* III. *Exc.* 1. *Si quis pro invito & prohibente fidejuſſerit.* IV. 2. *Si fidejuſſor donandi animo interceſſerit.* V. 3. *Si pro pupillo vel minore ſine tutoris vel curatoris auctoritate fidejuſſerit.* VI. 4. *Si quis fidejubeat pro adoleſcente luxurioſo.* VII. 5. *Si quis fidejuſſerit mandante muliere intercedente.* VIII. 6. *Si quis ob fidejuſſionem mercedem pactus ſit.* IX. 7. *Si fidejuſſor ita ſolverit, ut ſolutio debitori non proſit.* X. 8. *Si fidejuſſor de ſolutione a ſe facienda reum principalem non fecerit certiorem.* XI. 9. *Si fidejuſſor plus ſolverit, quam mandatum.* XII. 10. *Si fidejuſſor ex ſua perſona omiſerit exceptionem,*

qua

Digitized by Google

qua reus uti non potuit. XIII. 11. *Si ſciens eam omiſerit, qua reus uti potuit.* XIV. 12. *Si fidejuſſores in majorem quantitatem damnati, quam debiti ratio exigebat, ſcientes Appellationis auxilium omiſerint.* XV. XVI. XVII. *Ut tamen & illa varias limitationes recipiat.*

I. Cum, ex naturali æquitate, nemini officium ſuum, quod ejus, cum quo contraxit, non ſui commodi cauſa, ſuſcepit, damnoſum eſſe debeat; *l.* 61. §. 5. *D. de furt. l.* 7. *D. teſtam. quemadm. aper. l.* 27. §. 15. *D. ad SCt. Treb. l.* 140. *D de R. J.* merito Fidejuſſores, ſi quid pro Reo principali ſolverint, vel per *Actionem Mandati Contrariam*, § 6. *I. de fidejuſſ. l.* 6. §. 2. *l.* 10. §. 11. *l.* 20 §. 1. *l.* 53. *D. mand. l.* 6. *C. eod.* vel per *Actionem Negotiorum geſtorum* repetere poſſunt. *d. l.* 6. §. 2. *l.* 20. §. 1. *D. mandat.*

II. Non deſunt tamen Caſus, quibus Fidejuſſores id, quod ſolverunt, ob aliam æquitatis rationem, repetere nequeunt.

III. Ceſſat enim Repetitio, 1. Si quis pro invito & prohibente fidejuſſerit; quo caſu neque *Actio Mandati*, *l.* 6. §. 2. *l.* 40. *D. mand.* neque *Negotiorum geſtorum*, neque *Directa*, neque *Utilis*, locum habet. *d. l.* 40. *D. mand.* De quo cum dubitaretur apud antiquos, & quidem magnos auctores, uti ait Imp. in *l. ult. C. de neg. geſt.* ipſe omnem dubitationem amputavit, & ſecundum Pomponium & Paulum, *d. l.* 40. nec non Julianum, *d. l. ult.* conſtituit, ut tali caſu nequidem Actio Negotiorum geſtorum, ſive Directa ſive Utilis, competat, licet res bene geſta ſit; *d. l. ult. C. de neg. geſt.* quæ una eſt ex L. Deciſionibus Codici repetitæ prælectionis inſertis. Neque ſine ratione. Licet enim natura æquum ſit, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem, *l.* 14. *D. de cond. indeb.* & malæ fidei poſſeſſor, qui ſciens in rem alienam impendit, impenſas non tantum neceſſarias, ſed & uti-

utiles, ſervare poſſit, *l.* 36. §. *ult. l.* 38. *D. de hered. pet. l.* 5. *C. de R. V.* id tamen merito hanc limitationem recipit, niſi quis prohibente & denunciante domino impenſas fecerit, qui non tam alterius negotium geſſiſſe, quam donandi animo interceſſiſſe videtur. Quamvis moribus quorundam locorum contraria ſententia recepta ſit, quatenus ſcil. debitor principalis cum fidejuſſoris jactura fieret locupletior. vid. Groenew. *ad d. l. ult.* Cl. Voet. *comm ad D. de neg. geſt. n.* 11.

IV. II. Si aperte donandi animo interceſſerit. *d. l.* 6. §. 2. *D. mand. l.* 4. *D. l.* 12. *C. de neg. geſt. l.* 32. *D. de pact. l.* 9. §. 3. *D. ad SCt. Maced.*

V. III. Si quis pro pupillo vel minore, ſine tutoris vel curatoris auctoritate promittente, fidejuſſerit. *l.* 25. *D. de fidej.* Qui enim accedit obligationi, quam novit Jure Civili non ſubſiſtere, ſimiliter donare, & ex ſua perſona obligari voluiſſe videtur. *l.* 13. *pr. D. de minor. l.* 2. *C. de fidej. min.* v. Diſſert. *N.* 1. *de Cauſ. Obl. C.* IV. §. 22.

VI. IV. Si Adoleſcens luxurioſus, qui luxu & laſcivia diffluit, & in re familiari ſolutus eſt, uti ait Feſt. in voc. *Luxa membra.* ſeu res contra morem & ſupra modum profundit. v. Non. Marcell. *c.* IV. *n.* 286. mandet tibi, ut pro meretrice fidejubeas, vel ei credas; quia ſimile eſt, quaſi perdituro pecuniam ſciens credideris, & adverſus bonam fidem mandatum eſt. *l.* 12. §. 11. *D. mand.* Unde nec bonæ fidei emtor videtur, qui a luxurioſo, & protinus ſcorto daturo pecuniam, ſervos emit, neque eos uſucapere poteſt. *l.* 8. *D. pro emt.*

VII. V. Si quis mandante muliere intercedente fidejuſſerit. *l.* 7. *l.* 32. §. 2. *D. ad SCt. Vellej.* Quia Senatusconſultum Vellejanum mulieres pro aliis intercedere non patitur, *l.* 1. *pr. l.* 2. §. 1. *l.* 32. §. 2. *D. ad SCt. Vellej.* neque fidejuſſor facti proprii ignorantiam prætendere poteſt. *d. l.* 7. *D. eod.*

VIII. VI. Si quis mercedem pactus ſit ob ſuam fidejuſſionem,

ſionem, & ex perſona alterius ex eventu litis caverit ſibi certam quantitatem dari: quem nullam actionem ob calliditatem ſuam habere iidem Divi Fratres reſcripſerunt, quia mercede pactus acceſſit ad redemtionem litis alienæ. *l.* 6. §. *ult.* *D. mand.* Quod Marcellus declarat ita demum procedere, ſi id actum ſit, ut, qui pecunia data ſpopondit, ſuo periculo ſponderet. *d. l.* 6. § *ult.*

IX. VII. Si fidejuſſor ita ſolverit, ut ſolutio debitori non proſit; veluti, ſi non ipſi creditori, ſed falſo procuratori ſolverit, quem creditoris procuratorem eſſe putabat. Quo caſu id, quod ſolutum eſt, non a debitore, ſed falſo procuratore repetendum eſt. *l.* 26. §. 5. *D. mand. l.* 14. *D de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſec.*

X. VIII. Si fidejuſſor ſolvens, cum poſſet, non certioraverit reum, & ita in cauſa fuerit, ut & reus deinde ſolvat, quod ſolvere eum non oportebat; dolo enim proximum eſt, ſi poſt ſolutionem non nuntiaverit debitori. Cedere tamen reus indebiti actione fidejuſſori debet, ne duplum creditor conſequatur. *l.* 29. §. 3. *D. mand.*

XI. IX. Si fidejuſſor plus ſolverit quam mandatum eſt; §. 8. *I. de mand.* diligenter enim fines mandati cuſtodiendi ſunt: quia qui exceſſit aliud quid agere videtur. *l.* 5. *pr. D. mand d.* §. 8. *I. eod.*

XII. X. Si fidejuſſor ex ſua perſona omiſerit exceptionem, qua reus uti non potuit, ipſe autem honeſte uti poteſt, neque Debitori Principali de indemnitate cavere velit. vid. *l. pen. D. ad SCt Velléj. l.* 29. §. *ult. D. mand.* Cuj. XI. *Obſ.* 40. *in f.* Ampl. Hub. *Eun. ad l.* 10. §. 12. *D. mand. n.* 4. Si enim Exceptio, qua ſolus fidejuſſor uti poteſt, ſit minus honeſta; v. c. moratoria, aliud dicendum: *l.* 10. §. 12. *D. mand.* neque enim noxæ debet eſſe fidejuſſori, ſi pudori ſuo pepercerit. *l.* 48 *pr. in f. D. eod.* v. Cuj. A. Hub. *d. l. n.* 3.

XIII. XI. Si ſciens eam omiſerit, qua reus uti potuit. Si

Si modo habeat facultatem rei conveniendi, deſiderandique, ut ipſe ſuſciperet potius judicium, vel ſuo vel procuratorio nomine; *l.* 10. §. 12. *l.* 29. *pr. D. mand. l.* 10. *C. eod.* & exceptio talis ſit, quæ non ad apices juris pertineat. Quædam enim etſi ſciens omittat, fraude caret, ut puta ſi exceptionem Procuratoriam omiſit, ſive ſciens ſive ignarus; de bona fide enim in mandato agitur, cui non congruit de apicibus juris diſputare, ſed de hoc tantum, debitor fuerit, nec ne: *l.* 29. §. 4. *D. mand.* add. Wiſſ. Brunnem. *ad l.* 10. *C. mand.* ſi ſcil. Exceptio Procuratoria opponatur qualitati perſonæ, vel ſolennitati Mandati. Non enim id pertinet ad Exceptionem Procuratoriam, quæ ratione ipſius Mandati objicitur, quod ſcil. Procurator Mandatum non habeat; quippe quæ prorſus neceſſaria eſt, quia, ſi Procurator Mandatum non habet, quæcunque ab eo aguntur, nulla ſunt. *l.* 24. *C. de proc.* Multoque minus ad omnes Exceptiones Dilatorias extendendum, quæ neque omnes apices Juris continent, neque, ſi vel maxime contineant, ob id in judiciis, etiam b. f. repelli poſſunt. v. *l.* 2. *pr. l.* 3. *pr. D.* §. 10. *I. de except.* Quod enim JCtus ait *de apicibus juris diſputandum non eſſe*, non indiſtincte procedit, ſed ad caſum ſubjectum, quo fidejuſſor Exceptionem Procuratoriam omiſit, ſimilesque, reſtringendum eſt. v. Brunnem. A. Huber. *ad d. l.* 29. §. 4. *D. mand.*

XIV. XII. Ex Reſcripto hoc noſtro DIVORUM FRATRUM (quod, ut & alia, v. *l.* 1. *pr. D. de inſp. vent. l.* 3. §. 4. *D. ſi cui plus quam per L. Falc. l.* 5. *pr. D. de coll. l.* 17. *pr. D. de jur. patr. l.* 27. *pr. D. de lib. cauſ. l.* 1. §. 27. *D. de quæſt. l.* 1. §. 3. *D. de appell. l.* 1. *D. an per al. l.* 6. *pr. D. de mun. l.* 8. *D. de poll.* & ad *dd. ll.* Diſſ. *ſeqq.* exhibet Ulpianus qui Papiniani Aſſeſſor, ipſiusque Alexandri tutor & Prætorio Præfectus fuit, v. Lampr. *in Alex. c.* 26. *l.* 4. *C. loc. cond.* & inter Coryphæos Legum prudentum refertur a Modeſtino in *l.* 13. §. 2. *D. de excuſ.*) *ſi fidejuſſores, in majorem quantitatem damnati, quam de-*

debiti ratio exigebat, *ſcientes & prudentes auxilium appellationis omiſerunt.* *l.* 8. §. 8. *D. mand.* Quo caſu ſi fidejuſſores contra debitorem mandati agant, debitor æquitate Judicis & exceptionis ſe tueri poteſt. *d. l.* 8. §. 8. *D. mand. l.* 10. *C. eod.* Ubi enim imperitia & injuria Judicis fidejuſſores condemnantur, (uti contingit, ſi in majorem quantitatem damnentur, quam debiti ratio exigit, ſeu Reus Principalis debet, quia Fidejuſſor in plus quam debet Reus Principalis non tenetur, v. §. 5. *I. de fidej.*) non debet injuria ipſis facta debitorem contingere; arg. *l.* 51. *pr. D. l.* 8. *l.* 15. *C. de evict.* & habent quod ſibi imputent, imo contra bonam fidem agunt & dolo verſantur, ſi ſcientes non provocaverint. *d. l.* 8. §. 8. *D. mand. l.* 10. *C. eod. l.* 31. §. 2. *in f. D. de neg. geſt.*

XV. Non tamen id indiſtincte procedit, uti ad hoc *Reſcriptum d. l.* 8. §. 8. monet Ulpianus. Loquuntur enim Divi Fratres de iis Fidejuſſoribus, *qui* damnati *ſcientes & prudentes auxilium appellationis omiſerunt:* igitur ſi ſcierunt, incumbit eis neceſſitas provocandi; ſi ignoraverunt, excuſata ignorantia eſt, *d. l.* 8. §. 8. *D. mand.* ſecundum regulam, quæ docet facti ignorantiam non nocere. *l.* 8. *l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign. l.* 10. *C. eod.*

XVI. Accipiendum etiam id eſt de iis Fidejuſſoribus, qui appellationi faciendæ ſufficiunt; ſi enim tenuioris ſint conditionis, ut paupertas appellare non permittat, excuſata erit inopia. *d. l.* 8. §. 8. *D. mandat.* Quæ & aliis excuſationibus & privilegiis locum facit. v. §. 6. *I. de excuſ. tut. l.* 7. *l. ult. l.* 40. §. 1. *D. eod. l.* 6. §. 5. *ult. D. de offic. Præſ. l. f.* §. *f. C. de mod. mulct. l.* 1. §. 12. *D. de collat. l.* 6. *D. ſi cui plus quam per Leg. Falcid.*

XVII. Temperatur denique id Reſcriptum ab Ulp. ut aliud dicendum ſit, ſi fidejuſſores teſtato convenerint debitorem, ut ſi ipſe appellandum putet appellet, & debitor omiſſa appellatione ſententiam in rem judicatam prolabi paſſus ſit. *d. l.* 8. §. 8. *in f D. mandat.* v. Brunnem. *ad l.* 10. *C. mand. n.* 3.

Digitized by Google

DISSERTATIO SEXTA.

Papirius Juſtus *Libro Primo Conſtitutionum.*

IMPERATORES ANTONINUS & VERUS AUGUSTI Sextio Vero in hæc verba reſcripſerunt: *Quibus menſuris, aut pretiis, negotiatores vina comparent, in contrahentium poteſtate eſſe: Neque enim quisquam cogitur vendere, ſi aut pretium, aut menſura, diſpliceat; Præſertim ſi nihil contra conſuetudinem regionis fiat. l. 71. D. de contr. emt.*

I. *Cui debeamus hoc Reſcriptum.* II. *Vina ad menſuras vendi ſolita.* III. *Menſurarum ponderumque uſum antiquiſſimum eſſe.* IV. V. *Eaque publica auctoritate conſtituta & munita.* VI. *Species menſurarum rerum liquidarum.* VII. VIII. IX. X. Corbem *menſuræ genus fuiſſe*; *contra* Cuj. XI. *Quid ſit* pretium? XII. *Quibus menſuris vel pretiis contrahentes emant, in contrahentium poteſtate eſſe.* XIII. XIV. XV. *Non tantum ſi ſecundum, ſed & ſi contra conſuetudinem regionis fiat.* XVI. *Dubia removentur.*

I. Reſcriptum hoc DIVORUM FRATRUM, ut & complura alia, reliquum nobis fecit induſtria *Papirii Juſti*, qui ſub ipſis *Divis Fratribus*, ut & *Marco* ſolo floruit, eorumque Conſtitutiones collegit, & xx. Libris complexus eſt, uti ex Indice Pandectis Florentinis præmiſſo manifeſtum eſt. v. Cuj. *L.* 1. *Obſ. c.* 4. Bertrand. *de Jurisperit. L.* 1. *c.* 24. Grot. de *Vit. JCtor. L.* 11. *c.* 8. §. 13. Licet enim ibi, ut & in inſcript. h. aliarumque legum *Conſtitutionum* tantum in genere fiat mentio, per eas tamen DIVORUM FRATRUM Conſtitutiones maxime intelligendas eſſe, ex ipſis legibus, quæ ex dictis *Libris Conſtitutionum* excerptæ ſunt, facile intelligitur. vid. præ-

præter *h. l. n. l.* 14. *D. de S. P. U. l.* 17. *D. de S. P. R. l.* 30. *D. de reb. auct. jud. poſſ. l.* 4. *D. de curat. bon. dand. l.* 3. *D. ad L. Jul. de annon. l.* 18. *D. ad SCt. Turp. l.* 21. *D. de appell. l.* 37. *D. de pact. l.* 7. *D de publican. l.* 35. *D. de re jud. l.* 18. *D. ad municip. l.* 13. *D. de decur. l.* 9. *D. de adm. rer. ad civ. pert. l.* 13. *D. de pollic. l.* 60. *D. de pact.*

II. Ajunt autem Impp. *Quibus menſuris, aut pretiis, negotiatores vina comparent, in contrahentium poteſtate eſſe.* Scil. Vina, aliaſque res liquidas, ad *menſuram* fere vendi, ut, quamdiu admenſio nondum facta eſt, Emtio Venditio imperfecta ſit, vulgo notum eſt. v. *l.* 35. §. 5. *D. de contr. emt. l.* 1. §. 1. *& ſeqq. D. l.* 2. *C. de peric. & comm. rei vend.*

III. Et quidem *Menſurarum* (quarum, ut & *Ponderum*, inventio apud Græcos ab Iſidoro *L.* XVI. *c.* 24. Sidoni Argivo, a Plinio *L.* VII *c.* 56. Phidoni Argivo, a Strabone *L.* V. Phædoni Elidenſi, a Gellio Palamedi, v. Plin. *d. l.* a Diogene Laërtio *L.* IX. ex Ariſtoxeno Pythagoræ, apud Hebræos ab Iſidoro *d. l.* Moſi, a Joſepho vero *L.* I. *Antiq. Jud. c.* 3. Caino adſcribitur) Uſus antiquiſſimus, & inter homines, ad promovenda commercia, non tantum utilis, ſed & neceſſarius eſt.

IV. Unde & apud pleroſque Populos certæ menſuræ ac pondera publica auctoritate conſtituta ſunt. Apud Hebræos ſane Moſes juſſu Dei O. M. Legem promulgavit, ut menſuræ & pondera juſta haberentur, neve in iis perverſitatem exercerent. Lev. XIX. ℣. 35. 36. Deut. XXV. ℣. 13. *& ſeqq.* add. Prov. XX. ℣. 10. Apud Athenienſes Menſuris atque Ponderibus præfecti ſunt Μετρονόμοι, i. e. Magiſtratus XV. Virorum in Piræeo, IX. vero in Urbe. Suid. *in voc.* Μετρονόμοι. Apud Romanos vero Menſuræ ac Pondera publica, v. Feſt. in *voc. Pondera Publica.* in Capitolio ſervabantur; ut ad eas tanquam Lydium lapidem privatorum menſuræ ac pondera exigerentur, uti teſtatur *Amphora*, ſeu *Quadrantal* in Capitolio poſitum, Jovique conſecratum, ſecundum illud R. Fann. *de pond. & menſ.* K 2 *Am-*

Amphora ſit cubus: quem ne violare liceret,
Sacravere Jovi Tarpejo in monte Quirites.

Nec non *Congius*, temporibus Veſpaſiani in Capitolio collocatus, ejusque inſcriptio notabilis, hiſce verbis concepta: IMP. CÆSARE. VESPAS. VI. T. CÆS. AUG. F. IIII. COS. MENSURÆ. EXACTÆ. IN CAPITOLIO. P. X. V. L. Pœt. *de Rom. Græc. Menſ. L.* III. Gruter. *Inſcr. p.* CCXXIII. *n.* 3. Eorumque, ut & fori, rerumque in foro venalium, curam agebant Ædiles; v. Cic. *L.* III. *de Leg. c.* 3. Plaut. *Rud. Act.* III. *Sc.* 3. ỳ. 43. 44. qui de iis jus dicebant, &, ſi quas falſas & iniquas menſuras inveniebant, eas frangebant. *l.* 13. §. 8. *D. loc. cond.* Juv. *Sat.* X. ỳ. 100. *& ſeqq.*

An Fidenarum, Gabiorumque eſſe poteſtas,
Et de menſura vis dicere, vaſa minora
Frangere pannoſus vacuis Ædilis Ulubris.

Nec non Perſ. *Sat.* I. ỳ. 129 130.

Seſe aliquem credens, Italo quod honore ſupinus
Fregerit Heminas Areti Ædilis iniquas.

Et poſtmodum ex conſtitutione Honorii & Theodoſii Defenſores Civitatum. *l.* 9. *C. de def. civ.*

V. Cum vero ita Menſuræ ac Pondera non omnibus ſatis paterent, multique ſucceſſu temporis ex libidine pondera ac menſuras ſibi componerent, & Suſceptores tributorum menſurarum ac ponderum normam excederent, Impp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius, Modios æneos vel lapideos cum Sextariis atque ponderibus, per manſiones, ſingulasque Civitates juſſerunt collocari, ut unusquisque tributarius, ſub ocu-

oculis conſtitutis rerum omnium modis, ſciat, quid debeat Suſceptoribus dare. *l.* 9. *C. de ſuſcept.* add. Amm. Marcell. *L.* XXVII. Eosque ſecutus Imp. Juſtinianus noviſſime ſanxit, ut qui publica tributa exigunt, juſtis ponderibus & menſuris utantur, neque tributarios lædant: & , ſi collatores gravari ſeſe putent, habeant licentiam ſpecierum quidem menſuras & pondera a glorioſiſſimis Præfectis, aëris vero & argenti & reliquorum metallorum pondera a glorioſiſſimo per tempora Comite ſacrarum largitionum accipere: utque hæ menſuræ & pondera in ſanctiſſima cujusque Civitatis Eccleſia ſerventur, ut ſecundum ea, & gravamen collatorum, & fiſcalium illatio, & militares & aliæ expenſæ fiant. *Nov.* 128. *c.* 15.

VI. Sunt autem *Menſuræ* aliæ rerum *aridarum*, aliæ *liquidarum*: quarum, v. c. Vini, ſpecies maxime notabiles apud Romanos fuere I. *Culeus;* v. *l.* 17. §. 1. *D. de ann. leg.* i. e. uter ſeu ſaccus ex corio bubulo factus, v. Iſid. *L.* v. *c.* 37. Theoph. *ad* §. 6. *I. de publ. jud.* quæ maxima erat menſura, Amphoras capiens XX. R. Fann. *d. l.*

Eſt & bis decies quam conficit Amphora noſtris
Culeus: *Hac nulla eſt major menſura liquoris.*

add. Plin. *L.* XIV. *c.* 4.

II. *Amphora;* v. *l.* 3. *pr* §. 1. *l.* 13. *D. de trit. vin. ol.* ab anſis, quas utraque parte habebat, ſic dicta, ut & *Quadrantal*, eo quod ex pede Romano in quadrum facto conſtaret; quæ Urnas continet duas, Columell. *de R. R. L.* XII. *c.* 20. Sextarios XLVIII. Feſt. *in voc. Quadrantal.* & *Publica pondera.* Unde *Vinum Amphorarium* dictum eſt, *l. ult.* §. 2. *l.* 6. *D. de trit. vin. ol.* ad differentiam vini *dolearis*. *l.* 1. §. 4. *D. de peric. & comm. rei vend.*

III. *Urna; l.* 13. *pr. D. de inſtr. vel inſtrum. leg.* continens Amphoræ ſemiſſem, ſeu Amphoram dimidiam. v. Columell. *d. L.* XII. *c.* 20. R. Fann. *d. l.*

Digitized by Google

IV. *Congius;* (unde *Congiarium*, v. *d. l.* 13. *D. de inſtr. vel inſtrum. leg.*) i. e. Amphoræ pars octava, capiens Sextarios ſex. Feſt. *in voc. Publica pondera.* Unde cognomen *Tricongii* datum *Novellio Torquato Mediolanenſi*, cum tres congios uno impetu, ſpectante miraculi gratia Tiberio Principe, epotaſſet. Plin. *L.* XIV. *c.* 22.

V. *Sextarius;* v. *d. l.* 13. i. e. Congii pars ſexta. Feſt. *in voc. Publica pondera.* Qui ad uſum quotidianum fere emi ſolebat, uti docet Horat. 1. *Serm. Sat.* 1. dum ait, ỷ. 73.

Neſcis quid valeat nummus, quem præbeat uſum?
Panis ematur, olus, vini Sextarius.

VI. *Hemina;* quæ Sextarii continet dimidium. Gell. *L.* III. *c.* 14.

VII. *Quartarius;* v. Liv. *L.* V. *c.* 42. ſeu Sextarii pars quarta. v. L. Pœt. *de Rom. Græc. Menſ. L.* III. Et (ut minores menſuras tranſeamus) quæ hoc ſenſu iis, qui de menſuris ac ponderibus ſcripſerunt, vix nota eſt VII. *Corbis.*

VII. *Corbem* enim menſuræ genus eſſe, quo in vino metiendo uſi fuere antiqui, aperte docet Ulp. in *l.* 1. §. *ult. D. de peric. & comm. rei vend.* dum ait: *Si doliare vinum emeris, nec de tradendo* [*eo*] *quicquam convenerit, id videri actum, ut ante evacuarentur, quam ad vindemiam opera eorum futura ſit neceſſaria. Quod ſi non ſint evacuata, faciendum, quod veteres putaverunt*, per corbem venditorem menſuram facere, *& effundere. Veteres enim hoc propter menſuram ſuaſerunt*, ſi quanta menſura eſſet non appareat: videlicet ut appareat, quantum emtori perierit.

VIII. Negat ſane Cuj. *L.* 11. *Obſ. c.* 36. *Corbem* Menſuræ genus eſſe, ejusque loci longe alium ſenſum eſſe contendit: ſcil. menſuram per corbem facere a veteribus dictum eſſe, ac ſi per cribrum dixiſſent, ut ſic, quod ex dolio diffunditur, quaſi

Digitized by Google

quaſi in vas aliquod effluat ſtatim & effundatur; vix enim eſſe ut *Corbis* liquorem contineat, cum fiat ex viminibus, Varr. 1. *de Re Ruſt. c.* 22. & proprie cogendis fructibus comparata ſit. *l* 8. *D. de inſtr. vel inſtrum. leg.* Quin & D. Gothofr. ad *d. l.* 1. §. *ult.* eumque ſecutus Salmuth ad Pancirol. *L.* 1. *Rer. Memorabil. t.* 25. monent, Ulpianum eo loco jocoſe dicere, & moleſto lectori facetias ac jocos reponere. Eo quod ſuperiore paragrapho dixerit, laudandum eſſe venditorem ſi non effundat, cum poſſit effundere; deinde hortetur eum, ut dolia gratis concedat, aut ſi id nolit locet. Si ne iſta quidem venditori ſedeant, ut vinum vendat minimò adverſarii detrimento. Quod ſi neque hoc placuerit, & ante vindemiam, quo tempore doliorum opera neceſſaria futura ſit, nondum evacuata ea fuerint, integrum eſſe venditori, ex faceta & joculari veterum ſententia, *menſuram per corbem facere*, hoc eſt effundere.

IX. Sed neque probant Viri Cl. veterem illum per Corbem, id eſt cribrum, effundendi morem, neque jocoſe ſed ſerio loquitur JCtus, neque verba *d.* §. *ult.* illam expoſitionem admittunt. Poſtquam enim Ulp. §. præcedenti 3. docuerat licere venditori vini, ſi diem ad metiendum præſtituerit, ejusque interſit inania vaſa eſſe, præmiſſa denunciatione, ut emtor aut tollat vinum, aut ſciat futurum ut effunderetur, vinum effundere: porro *d.* §. 4. ſubjicit quid dicendum ſit, ſi doleare vinum quis emerit, nec de tradendo [eo] quicquam convenerit? id ſcil. videri actum, ut ante evacuarentur vaſa, quam ad vindemiam opera eorum futura eſſet neceſſaria; & ſi non ſint evacuata, faciendum eſſe quod veteres putaverunt, ut ſcil. venditor *per corbem menſuram faciat*, & effundat, ut hoc pacto appareat, *quanta menſura ſit, & quantum emtori perierit.* Quæ utique verba *Corbem* menſuræ genus fuiſſe aperte oſtendunt: quandoquidem ſi per *Corbem* tanquam cribrum vinum effunderetur, de *Menſura*, & *quantum Emtori perierit*, neuti-

tiquam conſtare poſſet.

X. Neque movent rationes, quibus in contrarium nituntur Diſſ. Licet enim *Corbis* ex viminibus fiat, & cogendis fructibus inſerviat, non tamen ex eo inferri poteſt, ex viminibus maxime tenuioribus, arctiſſime conjunctis, & gypſo ſimilive materia vel corio obductis, corbes fieri non poſſe, quæ liquorem contineant; neque *Corbium* alium uſum, quam ad fructus cogendos, fuiſſe. Nam uti *Viminum*, ita *Corbium*, plurimus & varius uſus fuit. Ex viminibus enim non tantum *Corbes* factæ ſunt, ſed & *Crates*, v. Virg. I. *Georg.* ỳ. 25 quibus quandoque Caſtrorum loca conſepta ſunt; v. Liv. *L.* x. *c.* 38. Cæſ. de *Bell. Gall. L.* v. *c.* 40. & *Clypei* pellibus inducti, v. Cæſ. *de Bell. Gall. L.* II. *c.* 33. Flor. *L.* III. *c.* 20. Frontin. *L.* I. *c.* 7. *n.* 6. & *Naves* quoque corio obductæ, militibus rebusque militaribus transvehendis idoneæ. Lucan. *de Bell. Civ. L.* IV. ỳ. 131. *& ſeqq.*

Primum cana ſalix madefacto Vimine parvam
Texitur in puppim, caſoque inducta juvenco,
Vectoris patiens, tumidum ſupernatat amnem.

Add. Cæſ. *de Bell. Civ. L.* I. *c.* 54. Plin. *L.* IV. *c.* 16. *Corbes* vero non tantum *Meſſoriæ* fuere, v. Cic. *pro Sext. c.* 38. ſed & *Pabulatoriæ*, Columel. *L.* VI. *c.* 3. & ad rem penuariam, *l.* 3. §. *ult. D. de pen. leg.* nummosque ſervandos adhibitæ. v. Plaut. *Menæch. Act.* I. *Sc.* 4. Aſcon. Ped. *in Verr. p. m.* 50. Quin & ad metiendum *Labro culeari* uſi fuere antiqui, uti docet Cat. *de R. R. c.* II. 154. & monuit Bud. *ad d. l.* I. §. *ult. D. de peric. & comm. rei vend Urnasque* & *Amphoras* habuere *Sparteas*, uti ex eodem Catone de R. R. *d. c.* II. obſervavit Turneb. *Adverſ. L.* VII. *c.* 23. imo ipſa *Corbis* ſeu *Cophinus* & aridorum & liquidorum *Menſura* fuit *Bœotica*, congios capiens tres, uti memoriæ prodidit J. Poll. *Onom. L.* IV. *c.* 23. Ubi add.

Jun-

Jungerm. Ut adeò nihil obſtet, quo minus credamus, *Corbem* & apud Romanos menſuræ genus, & quidem ab aliis diverſum (licet aliud velle videantur tum Bud. tum Turneb. *d. l.*) fuiſſe, quo in vino metiendo uſi fuerunt Antiqui.

XI. *Pretium*, cujus ſimul mentionem faciunt Impp. nihil aliud eſt, quam id quo res quæ venditur æſtimatur, *l.* 1. *pr. D. de contr. emt. l.* 16. §. *f. D. de pign. l.* 21. *C. de jur. dot.* in pecunia numerata (cujus uſus quoque antiquiſſimus eſt, & Trojanis temporibus antiquior, cognitus jam temporibus Joſephi, Geneſ. 42. *& ſeqq.* Jacobi, Gen. 33. ℣. 14. imo & ipſius Abrahami, Gen 23. ℣. 9. Act. 7. ℣. 16.) conſiſtens. *l.* 1. §. 1. *D. de contr. emt.* §. 2. *I, l.* 9. *C. eod. l.* 1. *pr. D. de rer. perm.* Idque I. *Legitimum* eſt ſeu *Legale*, per Legem ſcil. conſtitutum: quale, *quantum poſſibile* eſt, maxime ratione annonæ, publice conſtitui Reipublicæ intereſt; *v. l.* 1. §. 11. *D. de off. Præf. Urb.* 11. *F.* 27. §. 4. omnium enim rerum pretia, propter locorum ac temporum aliarumque circumſtantiarum diverſitatem, Legibus definiri nequeunt. *l.* 63. §. *ult. D. ad L. Falcid. l.* 3. *D. de eo quod cert. loc.* II. *Commune* ſeu *Vulgare*, quod non ex affectu nec utilitate ſingulorum, ſed communiter fungitur. *d. l.* 63. *pr. D. l.* 33. *D. ad L. Aquil.* III. *Voluntarium*, quod voluntate ſeu conventione partium conſtituitur. *h. n. l.* 71.

XII. Reſcribunt autem Impp. *quibus menſuris aut pretiis negotiatores vina comparent, in contrahentium poteſtate eſſe:* addita ratione, quia nemo *cogitur vendere, ſi aut pretium aut menſura diſpliceat.* Eſt enim Emtio Venditio Contractus Conſenſualis, ad quem ordinario nemo cogi poteſt, *l.* 11. *C. de contr. emt.* ut ne quidem juſto pretio quis vendere vel emere teneatur; *l.* 9. *D. de act. rer. am. l.* 70. *D. de R. V.* & contra in pretio *naturaliter*, i. e. *negotiative*, contrahentibus ſeſe circumvenire liceat, *l.* 16. §. 4. *D. de min.* junct. *l.* 22. §. *ult. D. loc. cond. N.* 97. *c.* 1. ne libertas commerciorum reſtringatur vel impedia-

 tur.

Digitized by Google

tur. Dummodo neque Venditor neque Emtor lædatur ultra dimidium; quo caſu ex Conſtitutione Diocletiani & Maximiani Emtio Venditio reſcindi poteſt. *l.* 2. *C. de reſcind. vend.*

XIII. Subjiciunt denique Impp. *Præſertim ſi nihil contra conſuetudinem regionis fiat.* Tolerabilia enim ſunt, quæ vetus conſuetudo comprobat; *l.* 13. §. 1. *D. de pollicit.* ut & ea, quæ ſunt moris & conſuetudinis, in bonæ fidei judiciis venire debeant. *l.* 31. §. 20. *D. de Æd. Ed.*

XIV. Quid ergo dicendum, ſi quid contra conſuetudinem regionis fiat? An illud nullum, neque in poteſtate contrahentium poſitum erit? Sic videri poſſet; quia Conſuetudo Legem imitatur & pro Lege cuſtoditur: §. 9. *I. de J. N. G. & C. l.* 32. *pr.* §. 1. *D. de LL.* Jus publicum autem pactis privatorum mutari nequit, *l.* 38. *D. de pact.* & a forma publica recedere non licet, *l.* 42. *D. de pact. l.* 11. *pr. D. de S. P. U. l.* 1. *C. de ædif. priv.* ut, quod contra Legem fit, ipſo jure nullum ſit. *l.* 5. *C. de LL.* Sed magis eſt ut ſubſiſtat. Dum enim dicunt Imperatores, *præſertim ſi nihil contra conſuetudinem regionis fiat.* ſimul includunt caſum, ſi quid contra conſuetudinem regionis fiat; Tò *præſertim* enim idem ſignificat quod *maxime*, quæ particulæ plerumque ſunt incluſivæ, ut ſcil. exprimant caſum minus dubitabilem, ſed ſimul tamen comprehendant caſum magis dubitabilem & contrarium. vid. *l.* 3. *pr. D. de lib. hom. exhib. l.* 130. *l.* 90. *l.* 96. *D. de R. J.*

XV. Contra conſuetudinem enim regionis in hac cauſa pacta conventa fieri poſſe manifeſtum eſt ex loco Pauli in *l.* 18. §. 3. *D. de dol.* ubi, poſtquam præmiſit de eo, qui ſciens commodaſſet pondera, ut venditor emtori merces adpenderet, Trebatium de dolo dare actionem, ipſe ſubjicit: *Atquin ſi majora pondera commodavit, id quod amplius mercis datum eſt, repeti condictione poteſt: ſi minora, ut reliqua merx detur, ex emto agi poteſt.* Niſi ſi ea conditione merx venit, ut illis ponderibus traderetur, *cum ille decipiendi cauſa affirmaſ-*

ſet,

Digitized by Google

ſet, *ſe æqua pondera habere.* Nec non ex Reſcripto Diocl. & Maximian. in *l.* 19. *C. de loc. cond.* quod ita habet: *Circa locationes atque conductiones maxime fides contractus ſervanda eſt, ſi nihil ſpecialiter exprimatur contra conſuetudinem regionis. Quod ſi alii remiſerint contra legem contractus*, atque regionis Conſuetudinem, *penſiones, hoc aliis præjudicium afferre non poteſt.* neque emendatione Cuj. *L.* XVI. *Obſ. c.* 24. indiget. v. Robert. *Anim. L.* 1. *c.* 14. Ut & ex *l.* 8. *C. eod.* ubi ita Imp. Alexander: *Licet certis annuis quantitatibus fundum conduxeris, ſi tamen expreſſum non eſt in locatione,* (ut mos regionis poſtulabat) ut, ſi quæ hic tempeſtatis vel alio cœli vitio damna accidiſſent, ad onus tuum pertinerent. *Et quæ evenerunt ſterilitates ubertate aliorum annorum repenſatæ non probabuntur: rationem tui juxta bonam fidem haberi recte poſtulabis: eamque formam, qui ex appellatione cognoſcet, ſequetur.* add. *l.* 72. *D. de contr. emt.* junct. *l.* 31. §. 20. *D. de Æd. Ed.*

XVI. Neque hiſce contrarium eſt, quod dictum, *Conſuetudinem* juris ſpeciem eſſe, & proinde contra eam nihil fieri poſſe; arg. *l.* 5. *C. de LL. Conſuetudo* enim non ſemper Jus non ſcriptum ſeu Moribus introductum, ſed & ſæpe aſſuefactionem, tum unius, v. *l.* 3. *C. de Ep. aud.* tum multorum, ſeu id, quod in regione aliqua fieri ſolet & frequentatur, ſignificat. *d. l.* 19. junct. *l.* 8. *C. de loc. cond. l.* 50. §. *ult. D. de leg.* 1. junct. *l.* 34. *D. de R. J. l.* 13. *D. de uſur.* Quo ſenſu quoque *Conſuetudo* in *h. n. l.* 71. accipienda videtur. Tum & Jus publicum quandoque pactis privatorum mutari poteſt, *l.* 31. *D. de pact.* ſi ſcil. pactiones non ad publicam læſionem, ſed rem familiarem, reſpiciant; *l.* 7. §. 14. *D. de pact.* neque indiſtincte quod contra leges fit nullum eſt, ſed imprimis, an Jus ſit prohibitivum, & quænam mens ſit Legislatoris, conſiderandum eſt. v. Vin. *L.* 1. *Q. c.* 1.

L 2 DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO SEPTIMA.

Scævola *Libro Nono Digeſtorum.*

IMPERATORES ANTONINUS ET VERUS AUGUSTI Claudio Apollinari reſcripſerunt in hæc verba: *Probationes, quæ de filiis dantur, non ſola adfirmatione teſtium conſiſtunt; ſed & Epiſtolas, quæ uxoribus miſſæ allegarentur, ſi de fide earum conſtitit, nonnullam vicem inſtrumentorum obtinere*, decretum eſt. *l.* 29. *pr. D. de prob.*

I. *Inter controverſias, quæ de ſtatu alicujus moventur, celebrem eſſe, qua quæritur, an quis filius ſit, an non ſit?* II. *Probationem, aliquem filium eſſe, ratione* matris *non eſſe difficilem.* III. *Sed ratione* patris *difficillimam.* IV. *Intereſſe tamen Reip. ne ſtatus liberorum etiam reſpectu patris incertus ſit.* V. VI. VII. *Proinde varias ſpecies probationum admiſſas eſſe. Et quidem* 1. *Si quis ex uxore alicujus natus ſit, & in quantum hoc procedat.* VIII. 2. *Si quis pro filio a patre habitus ſit.* IX. 3. *Si quis communi viciniæ fama pro filio habitus ſit.* X. 4. *Si quis os vultumque patris referat.* XI. 5. *Si quis* filius *ab aliquo in epiſtola ad uxorem miſſa, aliove inſtrumento, nominatus ſit.* XII. *Ut tamen limitetur.* XIII. *Scrupulus removetur.* XIV. *An Profeſſiones parentum probent?* XV. *Iniqua* Autumni *in* Scævolam *cenſura notatur.*

I. Inter Controverſias, quæ de ſtatu alicujus moventur, celebris eſt, qua quæritur, *An quis filius ſit alicujus, an non ſit?* quippe a cujus rei probatione & deciſione cauſa alimentorum, ſucceſſionis, aliaque ſimilia pendent.

II. Eſt autem illa probatio, *aliquem* ſcil. *alicujus* filium *eſſe*,

eſſe, ratione *Matris* minime difficilis, quandoquidem Mater ex ipſo partu cognoſcitur, eamque filium vel filiam edidiſſe, per obſtetrices, aliosque teſtes, qui tempore nativitatis adfuerunt, probari poteſt: v. *l.* 1. §. 13. *D. de inſp. ventr.* ut recte moneat Paulus in *l.* 5. *D. de in jus voc. Matrem* ſemper certam eſſe, etiamſi vulgo conceperit.

III. Sed ſecus eſt ratione *Patris*, de quo non æque conſtat, ut nequidem ipſe Pater, filium aliquem ex ſeſe genitum eſſe, certus eſſe poſſit. Unde Telemachus apud Hom. *Odyſſ. L.* 1. ÿ. 215. 216.

Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι. αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ οἶδ'. οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
Mater quidem me inquit ejus eſſe; cæterum ego
Neſcio. Non enim ullo pacto aliquis ſemen ipſe cognovit.

Ut & Menand. apud Stob. *Serm.* LXXIV. *p.* 449.

Ἔστι δὲ μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρός,
Ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς οἶδεν υἱὸν, ὁ δ' οἴεται.
Mater magis amat liberos, quam pater;
Suum enim ipſa filium certo cognoſcit, ille putat.

Nec non Ovid. *L.* II. *Amor. Eleg.* 13.

Sed tamen aut ex me conceperat, aut ego credo,
Eſt mihi pro facto ſæpe quod eſſe poteſt.

Ut hæc probatio, cum nihil intercedat, quod cadit in ſenſus externos, reſpectu Patris perdifficilis & fere impoſſibilis ſit; *l.* 83. *D. de cond. & dem.* ubi, ſi quis ab aliquo inſtitutus ſit ſub conditione, *ſi ſeſe filium teſtatoris eſſe probaverit*, Paulus JC. reſpondet, *filium, de quo quæritur, non ſub ea conditione inſti-*

 tutum

tutum videri, quæ in poteſtate ejus eſt, & ideo teſtamentum nullius eſſe momenti. add. G. Forn. II. *Select. c.* 6. Niſi forte vis quædam propria inſita eſſet patribus, uti de Pſyllis tradit Plin. *L.* VII. *c.* 2. vel certa ſigna corporibus eorum impreſſa eſſent, quæ in liberos tranſirent, uti de Seleucidis refert Juſtin. *L.* XV. *c.* 4. eos anchoram in femore, veluti notam generis naturalem, habuiſſe; vel denique uxor cum marito carceri, arci, vel ſimili munito loco incluſa ſit, circumque poſitæ cuſtodiæ & vigiliæ, ne cui ad eam aditus pateat, eaque juſto tempore, dum clauſtro illi incluſa eſt, partum enixa ſit. Licet ne ſic quidem res ſatis tuta ſit, cum vix aliquis ab imbre aureo, quo Danaë concepiſſe fingitur, ſecurus eſſe queat; de quo venuſte Horat. *L.* III. *Carm. Od.* 16. ℣. 1. *& ſeqq.*

Incluſam Danaën turris ahenea,
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ, munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris,
Si non Acriſium, Virginis abditæ
Cuſtodem pavidum Jupiter, & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter & patens,
Converſo in pretium Deo.

IV. Cum autem non tantum liberorum, ſed & ipſorum Patrum, & Reip. interſit, ne ambigua ratione Patris ſoboles, ſtatusque liberorum ſemper incertus ſit, ſumma ratione placuit Legumlatoribus, ut loco probationum directarum, quæ hic haberi nequeunt, admittantur præſumtiones probabiles ac prægnantes, iisque ſtetur, donec contrarium probatum ſit.

V. Quarum variæ ſunt ſpecies: Et quidem *Prima* & potiſſima, *Si quis ex uxore alicujus, qui cum ea aſſidue moratus eſt,*

Digitized by Google

eſt, *natus ſit. l.* 6. *D. de his*, *qui ſui vel alien jur. ſunt.* Sive nuptiales tabulæ factæ ſint, ſive factæ non ſint, dummodo vicinis vel aliis ſcientibus uxorem, liberorum procreandorum cauſa, domi habuerit. *l.* 9. *l.* 13. *C. de nupt. d. l.* 6. *mf.* Pater enim eſt ſeu pro tali habetur, quem nuptiæ demonſtrant: *l.* 5. *D. de in jus voc.* adeo ut, ſi quis neget ita natum filium ſuum eſſe, id non attendatur, *d. l.* 6. neque mater aliud aſſerens audiatur, etiamſi id jurato aſſeveret, *l.* 3. §. *pen. in f. D. de jurej.* vel apud acta profeſſa ſit; uti idem *Scævola* in eadem noſtra *l.* 29. ſubjicit §. 1. & proinde hic locum habeat verſiculus publice, ut Suidas ait, receptus, γυναικὶ μὴ πίστευε μηδ' ἂν ἀποθάνῃ. *Ne crede mulieri etiam morituræ ſtatim.* ſtultusque dicatur filius, qui ex matris teſtimonio regno renunciavit. Menoch. *Arb. Jud. Quæſt. caſ.* 89. *n.* 8. Brunn. *ad l. n.* 29. §. 1. Imo licet Mater de adulterio convicta ſit; crimen enim adulterii, quod mulieri objicitur, infanti non præjudicat, cum poſſit & illa adultera eſſe, & infans eum patrem habuiſſe. *l.* 11. §. 9. *D. ad L. Jul. de adult.*

VI. Ut ei, qui ſe filium ejus eſſe affirmat, qui teſtamento id denegavit, & tamen eum exheredavit, de inofficioſo teſtamento cauſa ſuperſit, ex ſententia Ulp. in *l.* 27. §. 1. *D. de inoff. teſtam.* Quemadmodum & ſuo tempore Auguſtus Imp. Tectium infantem, a Tectio patre exheredatum, in bona paterna, reſciſſo teſtamento, ire juſſit, neque de ſtatu filii poſt mortem patris quæri paſſus eſt, quem Petronia Matre, quam Tectius Pater, quoad vixit, in matrimonio habuerat, natum velut in proprio jure, & ab iis mutuo educatum, apparebat; Val. Max. *L.* VII *c.* 7. *n.* 3. Ærod. *Rer. Jud. L.* III. *T.* 14 *c.* 3. Et A. Jacobus Coren Supremæ Batavorum Curiæ quondam Senator, cum uxor quædam 34. poſt nuptias ſeptimana partum ederet, tempore partus autem aſſeveraret, ſe partum illum ex marito non concepiſſe, ſed ex alio, cum quo tempore proclamationum rem ha-

habuerat, partum tanquam legitimum a marito ſuſcipiendum eſſe, reſpondit. *Conſil.* XII.

VII. Sed Maritus tamen a contraria probatione non excluditur, ſi ſcil. demonſtrare poſſit, ſeſe naturaliter patrem eſſe non poſſe. Veluti, ſi abſuerit per decennium, & reverſus anniculum invenerit in domo ſua, vel ea valetudine, vel ætate ſit, ut generare non poſſit. *d. l.* 6. *D. de his, qui ſui vel alien. jur. ſunt.* junct. *l.* 1. §. 14. *D. de agn. & al. lib.* Licet in Anglia etiam Pater habeatur, qui per decennium abſuit, ſi modo quatuor maria, quibus Britanni cinguntur, non tranſierit. v. Chamberlan. *in Noviſſ. Stat. Angl. p.* 1. *c.* 18. Ampl. Hub. *Eunom. ad d. l.* 6.

VIII. II. Si quis ut filius a Patre habitus & educatus ſit. *Nec enim facile credendum, ſubjectam eam, quam ambo parentes dicuntur caram filiam habuiſſe, reſcripto* eorundem DIVORUM FRATRUM, *ad* Lucium Tiberianum *emiſſo, declaratur. l.* 1. § 3. *D. de quæſt.* add *c. Per tuas.* 10. *x. de prob.*

IX. III. Si quis communi viciniæ fama pro filio habitus ſit. arg. *l.* 9. *C. de nupt. c. Illud quoque.* 10. *x. de præſumt.* Licet enim ſit Fama

Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri,

uti ait Virg. *Æn. L.* IV. ẏ. 188. ſæpe tamen circa res veras verſatur, verumque dicere ſolet, v. Mart. *L.* VII. *Ep.* 8. & proinde in obſcuris, ubi difficilis eſt probatio, & a conjecturis omnia pendent, uti hic, fama etiam præſumtioni locum facit, & attendenda eſt. *d. c.* 10. *x. de præſumt. l.* 6. *C. ne de ſtat. defunct. poſt quinquenn. quær.*

X. IV. Si quis os vultumque ejus referat, qui Pater eſſe dicitur. Similitudo enim magnam prægnantemque facit præſumtionem, uti contra Menoch. II. *Arb. Jud. Q.* 89. *n.* 97. *& ſeqq.* aliosque, non ſine ratione ſtatuunt P. Zach. *Q. Med.* *Leg.*

Digitized by Google

Leg. L. 1. *T.* v. *Q.* 4. Coraſ. *Miſcell.* *L.* 11. *c.* 22. Hahn. *ad Weſ. ad t. D. de agn. & al. lib. n.* 4. nam cauſam habet non imaginationem, ſed naturalem, vim ſcil. inſitam ſeminibus, ob quam ſimile ex ſimili naſcitur, Liberique plerumque ſimiles ſunt ſuis parentibus: v. Ariſt. *Pol.* *L.* 11. *c.* 2. Gell. *L.* XII. *c.* 1. ut vix aliud majus maternæ pudicitiæ ſignum & teſtimonium habitum ſit, quam oris ſimilitudo. Catull. *Carm.* 62.

Sit ſuo ſimilis Patri
Manlio, & facile inſciis
Noſcitetur ab omnibus,
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Martial. *L.* VI. *Epigr.* 27.

Eſt tibi, quæ Patria ſignatur imagine vultus,
Teſtis maternæ, nata, pudicitiæ.

Horat. *Carm.* *L.* IV. *Od.* V. ℣. 20. *& ſeqq.*

Culpari metuit fides:
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum domuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ.

Maxime, ſi & alia concurrant, v. c. ſimilitudo animi, morum, morborumque, quæ vix eſt, ut ab imaginatione matris derivari queat. Terent. *Heaut.* *Act.* V. *Sc.* III. ℣. 14. *& ſeqq.*

Sed, quod magis credendum ſiet,
Quod eſt conſimilis moribus,
Facile convinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probe:
Nam illi nihil vitii eſt relictum, quin ſit & idem tibi.

Digitized by Google

Licet imaginationem quandoque effectu non deſtitui, neque contraria deeſſe exempla, concedamus. v. Ariſt. *de Hiſt. Animal. L.* VII. *c.* 6. Plin. *L.* VII. *c.* 11. 12.

XI. v. Si quis *filius* ab aliquo in *Epiſtola* ad uxorem miſſa, aliove inſtrumento, nominatus ſit. *Probationes* enim, *quæ de filiis dantur*, *non in ſola adfirmatione teſtium conſiſtunt*, quatenus ſcil. teſtimonia locum habent, *ſed & Epiſtolæ quæ uxoribus miſſæ allegantur*, *ſi de fide earum conſtitit*, *nonnullam vicem inſtrumentorum obtinere decretum eſt*, uti hoc noſtro *Reſcripto* tradunt, ſimulque ſtatuunt Divi Fratres. Summa ſane ratione. Qui enim talem mittit epiſtolam ad uxorem, *Titiumque* v. c. *filium* nominat, ſimul eum pro filio habet; neque ulla genuina magis comprobatio, quam ex familiari & Epiſtolico Conjugum (quibus optime de liberis ſuis conſtat) inter ſe communicatione, haberi poteſt. Unde & non tantum in hac, ſed & aliis ſimilibus cauſis, veluti, cum de ætate liberorum quæritur, profeſſiones annotationesque non tantum Patris Matrisque, ſed & Avi, recipiuntur. *l.* 13. *l.* 16. *D. de prob. l.* 1. *C. ſi min. maj. ſe dix.*

XII. Monent autem Impp. tales Epiſtolas, ſi de iis conſtet, *nonnullam* tantum *vicem inſtrumentorum obtinere*, ne quis de plena probatione id accipiat. Non enim Epiſtolis, vel nudis aſſeverationibus, vel profeſſionibus, ſed matrimonio legitimo concepti, vel adoptione ſolenni, filii patri conſtituuntur, *l.* 14. *l.* 13. *C. de prob.* neque profeſſio, vel aſſeveratio nuncupantium filios, qui non ſunt, veritati præjudicat, *l.* 5. *C. de teſtam.* add. *l.* 12. *D. de jur. patr. l.* 4. *C. de her. inſt.* cum & blandiendi cauſa talia nomina nonnunquam extraneis tribuantur; v. *l.* 58. §. 1. *D. de her. inſt.* ſed prægnanti tantum præſumtioni locum facit, donec per contrariam probationem elidatur. *d. l.* 14. *d. l.* 13. *C. de prob. l.* 1. §. 14. *D. de agn. & al. lib.* Ut emendatione Catharin. *Obſ. ad l. h n.* 29. qui ſuo periculo legendum monet, *ſi de fide earum conſtitit nonnihil*, *vicem inſtru-*

Digitized by Google

ſtrumentorum obtinere, minime opus videatur.

XIII. Scriptura ſane ordinario probat contra ſcribentem, *l.* 11. *C. qui pot. in pign.* & quisque propriæ confeſſioni ſtare debet: *l.* 13. *C. de non num. pec. l.* 25. §. *ult. D. de prob.* ac proinde talis Epiſtola, utique contra maritum ſcribentem, plenam fidem facere videri poſſet. Sed illud indiſtincte non procedit, & in iis tantum rebus locum habet, quæ conſenſu & confeſſione noſtra perfici poſſunt: veluti, ſi quis ſeſe aliquid debere ſcripſerit, vel confeſſus ſit; non etiam in conſtituenda conſanguinitate, quæ ex generatione vel adoptione tantum oritur. *d. l.* 13. *d. l.* 14. *C. de prob.*

XIV. Illud majorem difficultatem continet, maxime ratione ejus, quod de *Profeſſione* parentum dictum, ne quidem eam ſcil. plenam fidem mereri, quod idem MARCUS noſter primus conſtituit, ut unusquisque Romæ apud Præfectos ærarii Saturni natos liberos profiteretur, intra diem trigeſimum, nomine impoſito; in Provinciis autem idem apud Tabularios publicos fieret, indeque, ſi cauſa liberalis dicenda eſſet, teſtationes ferrentur. v. Capitol. *in Marc. c.* 9. & *Gord. c.* 4. *l.* 2. §. 1. *D. de excuſ.* ſupr. Diſſert. 1. §. 30. Quemadmodum & ante MARCI tempora, clarorum Virorum ortus in acta publica relati ſunt: v. Suet. *in Tib. c.* 5. *Calig. c.* 8. Serv. *ad Virg. Georg. L.* II. ẏ. 502. (quem cum Capit. *d. l.* committere neceſſe non videtur, licet de eo ambigat P. Burg. *Elect. c.* 6.) & hujusmodi profeſſionum ſpeciem quandam jam præmonſtravit Servius Tullius, dum in recens natorum capita aliquid Junonis Lucinæ Templo inferri, patresque in cenſu habendo, non facultates modo, ſed ſuum quoque & uxoris, & liberorum nomen, ætatemque profiteri, inſtituit. Dionyſ. Halic. *L.* IV. *c.* 19. Briſſ. *L.* I. *Antiq. c.* 5. Cenſus autem & monumenta publica potiora teſtibus eſſe, Marcello auctore, Senatus cenſuit: *l.* 10. *D. de prob.* adeoque Tabulæ profeſſionum publicæ pleniſſime probant, ut ne quidem teſtibus in

 con-

Digitized by Google

contrarium locus ſit. Verum enim vero evaneſcit difficultas, ſi diſtinguatur inter profeſſionum Tabulas, & ipſas Profeſſiones, quæ Tabulis continentur. Tabulæ, in quas Profeſſiones relatæ ſunt, publica ſunt monumenta; Profeſſiones, quæ iis continentur, privatæ affirmationes. Quatenus Præfectus Ærarii vel Tabularii teſtantur *Titum* v. c. profeſſum eſſe, eatenus affirmatio publica eſt; proficiſcitur enim a perſona publica & ab ipſis actis, de eo, quod viderunt, affirmantibus, quæ teſtibus infringi non poteſt: ſed affirmatio ipſa Parentum, natum ſibi eſſe filium filiamve, tota privata eſt, poſita in teſtimonio privato parentum, quæ contrariis probationibus infirmari poteſt. v. Donell. *ad d. l.* 14. *C. de prob.*

XV. Ex dictis autem, ut opinor, manifeſte apparet, iniquam prorſus cenſuram contra *Scævolam*, JCtum æquitatis ſtudioſiſſimum, v. ſupr. Diſſ. III. *c.* 2. §. 8. inſtituiſſe Autumnum ad *h. n. l.* 29. quaſi *Scævola* velit, profeſſionem parentum contra filium admittendam, & credendum parentibus adverſus ſuum ſanguinem malignantibus, quo ita omnes familiæ ſubverterentur: cum hoc DIVORUM FRATRUM *Reſcriptum d. l.* 29. *Digeſtorum* eum in finem notaverit, ut eo ipſo probationes, quæ de filiis dantur, faciliores redderet, & §. 1. profeſſionem Matris iratæ, quæ gravida repudiata, & abſente Marito filium enixa, ut ſpurium in actis profeſſa eſt, filio non obeſſe, ſed veritati locum ſuperfore, aperte ſubjecerit. v. Ampl. Hub. *Eunom. ad h. n. l.* 29. ubi & merito ipſum Autumnum vix ferendi erroris reum peragit, quod moneat *Legem noſtram* 29. in Pandectis Florentinis ſigno parentheſeos incluſam, (quo paſſim in eo volumine ſignantur ſuperflua) & proinde eliminandam eſſe. Quin & deceptum Alciat. qui ſecutus fidem quorundam αὐτόπτων eam ſuppleverit. *L.* 1. *Diſp. c.* 6. Quandoquidem *d. l.* 29. tum in Pandectis Flor. tum aliis habetur codicibus, & in eundem ſenſum in Baſilicis *L.* XXII. *T.* 1. *n.* 29. expreſſa; neque in Codice

Flor.

Digitized by Google

Flor. ſignis eſt inlcuſa, ſed lex *ſeq. pen.* & *ult. D. eod.* quæ in parentheſi ſunt poſitæ, & in multis codicibus, & Baſil. non reperiuntur. Uti ex Taurell. nec non Char. ad *d. l. pen.* monuit Pacius; quemadmodum nec Alciat. *d. l.* reſtituit legem noſtram 29. ſed d. legem *pen.* quam membrum ſeu paragraphum facit legis *n.* 29. & *ult.* in eo tantum deceptus, quod *d. l. pen.* non tanquam membrum d. legis *n.* 29. ſed ut lex ſeparata habeatur in Codice Florentino.

Digitized by Google

DISSERTATIO OCTAVA.

Calliſtratus *Libro Quarto de Cognitionibus.*

Teſtes non temere evocandi ſunt per longum iter: & multo minus milites avocandi ſunt a ſignis, vel muneribus, perhibendi teſtimonii cauſa. Idque *Divus Hadrianus* reſcripſit. Sed & DIVI FRATRES reſcripſerunt: *Quod ad teſtes evocandos pertinet, diligentiæ judicantis eſt explorare, quæ conſuetudo in ea provincia, in quam judicat, fuerit. Nam ſi probabitur, ſæpe in aliam civitatem, teſtimonii gratia pleroſque evocatos: non eſſe dubitandum, quin evocandi ſint, quos neceſſarios in ipſa cognitione deprehenderit. l.* 3. §. 6. *D. de teſtib.*

I. *Ea, quæ ad adminiſtrationem Juſtitiæ pertinent, ac proinde etiam Probationes, adjuvari, Reip. intereſſe.* II. *Probationem fieri, tum per Tabulas, tum maxime per* Teſtes. III. IV. *An Teſtes inviti dicant teſtimonium?* V. VI. *Exponitur* Lex XII. Tabb. de teſtibus. VII. *Quid conſtitutum a* Juſtiniano? VIII. IX. *Eſſe tamen qui excipiuntur, & quidem* 1. *Qui Legibus prohibentur ad teſtimonium cogi*, ad l. 4. D. de teſt. X. *An etiam excuſentur ſenes, valetudinarii & milites*, ad l. 8. l. 19. D. de teſtib. XI. 2. *Excipi* Illuſtres, *&* qui ſupra illos ſunt, *& Quinam illi?* XII. 3. Μεσίτας, *& qui illi?* XIII. *Quomodo nolentes cogantur?* XIV. XV. XVI. *Quod ſi teſtes ſint abſentes, & in alieno territorio, an eos evocare liceat?*

I. Quemadmodum nihil eſt, quod ad conjungendos homines, tuendamque ac conſervandam Societatem Politicam magis valet, quam Juſtitia; v. Cic. de *Off. L.* 1. *c.* 7. *L.* II. *c.* 12. *L.* III. *c.* 6. ut ſine ea, non ſolum nulla Reſp. nulluſque ho-

hominum cœtus, vel domus, conſtare, Macrob. *in Somn. Scip. L.* I. *c.* I. ſed nec illi quidem, qui maleficio ac ſcelere paſcuntur, vivere poſſint: Cic. *de Off. L.* II. *c.* II. ſic omnia, quæ ad adminiſtrandam Juſtitiam faciunt, expedita eſſe, ac proinde probationem veritatis, ne quis ob ejus defectum jure ſuo & cauſa privetur, *c. f. u. de teſt. cog.* neve delicta impunita maneant, *l.* 51. §. 2. *D. ad L. Aquil.* quovis modo adjuvari, publice privatimque intereſt.

II. Fit autem Probatio, tum per Tabulas ſeu inſtrumenta, tum maxime per Teſtes; Quint. *L.* v. *c.* 1, §. 7. Paul. *Sent. L.* v. *T.* v. §. 3. *l.* 11. *l.* 15. *C. de fid. inſtr.* cum nulla firmior ſit probatio, quam quæ hominum ſcientia nixa eſt, Quint. *d. L.* v. *c.* 7. in quorum duorum vel trium ore omne conſiſtit verbum. Deut. XIX. ỳ. 15. Matth. XVIII. ỳ. 16. II. Cor. XIII. ỳ. 1. *l.* 12. *D. de teſtib.*

III. Ut ſumma ratione, jurique Divino convenienter, v. Lev. v. ỳ. 1. Divinus Plato, teſtes ad dicendum teſtimonium non tantum volentes adhiberi poſſe, ſed & invitos ad id cogendos eſſe cenſeat. *Lib.* XI. *de Legib. circ. fin. Si quis* (inquit) *volens teſtimonium ferre nolit, is qui eo opus habet ipſum accerſat. Ille vero vocatus ad judicium appareat. Et ſi quidem noverit, & voluerit teſtimonium ferre, ferat. Si vero neſcire ſe dixerit, tres Deos, Jovem, & Apollinem, & Themidem, juret, revera ſe neſcire, & ſic de judicio diſcedat. Qui vero ad teſtimonium dandum vocatus non comparuerit, reus ſit damni ſecundum Legem ei, qui ipſum vocavit.* Quemadmodum apud Athenienſes in illos, qui ad teſtimonium dicendum in jus venire recuſabant, mulcta mille Drachmarum conſtituta erat, uti ex Iſæo tradit Suidas *in voc.* Κλητῆρες. add. J. Poll. Onom. *L.* VI. *c.* 6.

IV. Quantum ad Romanos attinet, Teſtes primis temporibus inviti teſtimonium dicere indiſtincte non tenebantur. Nam duo apud eos Teſtium erant genera: Unum *Volunta-*

rio-

riorum, in cauſis ſcil. Civilibus; Alterum vero *Neceſſariorum*, quibus ſcil. Judex in publicis Judiciis teſtimonium denunciabat: uti docet Quint. *L.* v. *c.* 7. add. *l.* 4. *l.* 24. *l.* 21. *D. de teſtib.*

V. Neque aliud cautum invenitur a Decemviris, uti quibusdam viſum eſt ob duo maxime *LL.* XII. *Tabb.* capita. Quorum alterum hiſce verbis conceptum notavit Feſt. in voc. *Portum*, & *Vagulatio*. CUI TESTIMONIUM DEFUERIT, IS TERTIS DIEBUS OB PORTUM OBVAGULATUM ITO. Sed quis ejus ſenſus ſit (quem ſeſe ignorare ingenue fatetur Balduin. *ad LL.* XII. *Tab. c.* 49.) ipſe docet Feſtus in dicta voce *Vagulatio*. dum ait, Vagulatio *in Lege Duodecim Tabularum ſignificat quæſtionem cum convicio.* Ex qua Feſti interpretatione apparet, illud voluiſſe Decemviros, ut ſi cui teſtimonium defuerit (pro quo male quidam cum Salm. *Obſ. ad Jus Att. p.* 817. legunt *defugerit*) ut non poſſit intentionem ſuam teſtibus probare, *is tertiis diebus*, i.e. trinundino, *ob portum*, i. e. domum adverſarii, penes quem rem ſuam eſſe contendit, Feſt. in d. voc. *Portum. obvagulatum ire* poſſit, i. e. rem ſuam cum convicio repetitum. Quod Plautus vocat *pipulo aliquem differre ante ædes.* Aul. *Act.* III. *Sc.* III. ỳ. 31. 32. dum ait:

Ita me bene amet Laverna, te jam, niſi reddi
Mihi vaſa jubes, pipulo hic differam ante ædes.

Pipulum enim convicium eſt, a pipatu pullorum declinatum, uti docet Varr. *de L. L. Lib.* VI. §. 5. ac proinde *pipulo differre*, conviciari ac diffamare. v. Ræv. *ad LL.* XII. *Tab. c.* XI. Rittersh. *ad dd. LL. Claſſ.* III. *p.* III. *c.* 6.

VI. Alterum vero ex Codice, qui fuit in Bibliotheca Johannis Biturigum Ducis, reſtitutum, ita habet: QUI SE SIRIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FUERIT, NI TESTIMONIUM

NIUM FARIATUR, IMPROBUS INTESTABILISQUE ESTO. v. Gell. *L.* XV. *c.* 13. Eodemque modo legitur in Codice MS. qui extat in Bibliotheca publica Illuſtris Friſiorum Academiæ, quæ eſt Franequeræ. Quod ita acceptum eſt, quaſi illi, qui denunciati teſtimonium detrectant, improbi inteſtabilesque eſſe hoc capite jubeantur; cum tamen ejus longe alius ſenſus ſit, & ad eum tantum pertineat, *qui ſe ſirit* ſeu *ſierit*, i. e. ſiverit, v. Plaut. *Epid. Act.* III. *Sc.* III. ℣. 19. *Bachid. Act.* III. *Sc.* II. ℣. 18. *& Sc.* III. ℣. 62. *Trin. Act.* II. *Sc.* IV. ℣. 120. *Mercat. Act.* III. *Sc.* IV. ℣. 28. add. Cuj. *L.* IX. *Obſ. c.* 10. *teſtarier*, i. e. in teſtem adhiberi (verbum enim *teſtari* ex eorum numero eſt, quæ *communia dici ſolent*, v. Gell. *d. l.* infr. Diſſ x. §. 8.) *Libripenſve fuerit*, ſive in Teſtamento, quod per æs & libram fiebat, v. §. 1. *I. de teſtam. ord.* ſive alio negotio, quo emancipatio nexusve fiebat, v. Ulp. *Tit.* XIX. §. 3. Caj. *L.* 1. *Inſt. T.* VIII. §. 3. Theoph. ad § 6. *I. quib. mod. patr. pot. ſolv.* nec teſtimonium *fariatur*; i. e. teſtimonium de eo, cui tanquam teſtis interfuit, dicere, detrectet. Recte enim in dd. Cod. MSS. legitur *fariatur*, neque pro eo vel cum Cuj. ad §. 6. *I. de teſtam. ord.* reponendum *feriatur*, vel cum Hotm. *Ant. L.* III. *p.* 442. *fateatur*, vel cum Salm. *Obſ. ad Jus Att. p.* 816. *fari iatur.* Nam veteres *fariari* dixerunt pro *fari*, quemadmodum *aggrediri* pro *aggredi*, Plaut. *Moſtell. Act.* V. *Sc.* 1. ℣. 16. *moriri* pro *mori*, v. Plaut. v. *Aſin. Act.* 1. *Sc.* 1. ℣. 108. Ovid. *Metam. L.* XIV. *Fab.* V. ℣. 215. Ter. *Eun. Act.* III. *Sc.* 1. ℣. 42. & ſimilia. Eumque horum verborum ſenſum eſſe, aperte docet Theoph. *ad* §. 6. *I. de teſtam. ord.* dum ait, *improbum inteſtabilemque* eſſe, qui, cum quidam teſtamentum ordinaret, rogatus ſe teſtem adhiberi paſſus eſt, ſed mortuo teſtatore noluit adeſſe, & teſtimonium perhibere, agnita ſubſcriptione ſua ſignoque. Quia talem Leges odio proſequuntur, neque ex alieno teſtamento quicquam capere ſinunt, neque jus teſtandi concedunt, ne-

que in alieno teſtamento teſtem eſſe permittunt. Licet id ad teſtem teſtamentarium (quod nec dicit Theoph. uti eum velle putat Ræv. *ad LL.* XII. *Tabb. d. c* X.) minime reſtringendum, ſed ad alios ſimiles, uti jam monitum, referendum ſit. Ut adeo in hoc capite (quemadmodum & multis aliis, v. Grot. *de Jur. Bell. ac Pac. L.* I. *c.* II. §. 5. *n.* 10. *c.* III. §. 2. *n.* 2. *L.* III. *c.* IX. §. 10. *n.* 2. 3.) Decemviri ſecuti ſint Legem Atticam Solonis, qua Actio dabatur in eum, qui in teſtimonium adhibitus, poſtea teſtimonium dicere abnuiſſet; quæ Græcis δίκη λειπομαρτυρίας dicebatur, i. e. *Actio deſerti* ſeu *declinati teſtimonii*, v. J. Poll. *L.* VIII. *c.* 6. ad differentiam ψευδομαρτυρίας, i. e. *Actionis falſi teſtimonii*, cujus crebra fit mentio apud Demoſthenem aliosque. v. Ræv. *ad LL.* XII. *Tabb. c.* X. J. Gothofr. *ad dd. LL. Tabb.* VII. *c.* IV. *L.* 6. Rittershuſ. ad *dd. LL. Claſſ.* III. *p.* I. *c.* 19.

VII. Sed primus Juſtinianus Imp. Conſtitutionem promulgavit, qua juſſit, ut unusquisque, non ſolum in judiciis Criminalibus, ſed etiam in Pecuniariis, de his, quæ novit, teſtimonium perhibere cogatur. Cujus ſumma (ipſa enim non extat) habetur in Baſil. *L.* XXI. *T.* I. *c.* 39. indeque tranſlata eſt in *t. C. de teſtib.* ſub *l.* 16. Licet enim Commentatores Græci ad *L.* XXVIII. *Baſ. T.* IV. *p.* 280. Conſtitutionem illam *Zenonis* vocent; recte tamen eam Juſtiniano vindicat Vir Summus Cujacius, *L.* VIII. *Obſ. c.* 13. & *L.* XIII. *Obſ. c.* 39. quandoquidem ipſe Imp Juſtinianus dictam Conſtitutionem ſuam agnoſcit, ad eamque ſeſe refert in *l.* 19. *C. de teſtib.* dum ait: *Si quando invitos teſtes in pecuniariis cauſis* ex noſtra Lege *aliquis trahere maluerit.* add. *l.* 18. *C. de fid. inſtr. N.* 90. *c.* 5.

VIII. Sunt tamen, qui dicta Conſtitutione excipiuntur: Et quidem I. *Qui Legibus prohibentur ad teſtimonium cogi.* Qui vero ſint iſti, docet Paulus JC. in *l.* 4. *D. de teſtib.* dum ait: *Lege Julia Publicorum judiciorum* cavetur, *ne invito denun-*

Digitized by Google

nuncietur, ut teſtimonium dicat adverſus ſocerum, generum, vitricum, privignum, ſobrinum, ſobrinam, ſobrino natum, eosve, qui priore gradu ſunt. Item, *ne liberto ipſius, liberorum ejus, parentium viri, uxoris.* Item, *patroni, patronæ: & ut ne patroni patronæ adverſus libertos; neque liberti adverſus patronum cogantur teſtimonium dicere.* add. *l.* 6. *l.* 12. *C. de teſtib.*

IX. Quæ Exceptio non tantum locum habet in cauſis Criminalibus, ad quas eam reſtringunt Græci, Baſ. *L* XXI. *T.* 1. ſed etiam in Civilibus. Licet enim *Lege Julia Publicorum Judiciorum* id cautum ſit, non tamen a ratione alienum eſt, id ipſum ad cauſas quoque Civiles extendere; quemadmodum prohibitiones ex *L. Julia de Vi*, de quibus *l.* 3. §. 5. *D. de teſtib.* ibidem generaliter accipiuntur. Tum & Imp. *d. l.* 16. jubet, ut in *utrisque* cauſis, tum Civilibus, tum Criminalibus, teſtes cogi poſſint, ut Exceptio, quæ ſubjicitur, ad utrasque etiam cauſas pertineat. Quinimo ipſe Imp. in *d. l.* 16. id ſatis aperte declarat, dum inquit: *Exceptis perſonis, quæ Legibus prohibentur ad teſtimonium cogi*, quæ utique nullæ ſunt aliæ, quam quæ in *d.* Legis Juliæ Publicorum Judiciorum capite enumerantur. Et ita in Senatu Pariſienſi judicatum refert A. Robert. II. *Rer. Jud. c. ult. in marg.*

X. Non deſunt ſane, qui Exceptis perſonis annumerant Senes, Valetudinarios, Milites, aliosque ex juſta cauſa abſentes. Idque aperte docere videtur Scævola in *l.* 8. *D. de teſtib.* dum ait: *Inviti teſtimonium dicere non coguntur ſenes, valetudinarii, vel milites, vel qui cum magiſtratu Reip. cauſa abſunt, vel quibus venire non licet. l.* 9. *D. de teſtib.* Nec non Ulp. in *l.* 19. *pr. D. eod.* dum inquit: *Inviti teſtimonium non dicunt Publicani; item is, qui non detrectandi teſtimonii cauſa aberit; item is, qui quid exercitui præbendum conduxerit.* Verum enim vero, dum Scævola & Ulp. tradunt, eos *invitos teſtimonium non dicere*, non hoc volunt, eos *nullo modo* cogi teſtimonium dicere, ſed *invitos non cogi dicere teſtimonium*

N 2

nium in judicio. Nulla enim ratio eſt, ob quam illi, quorum in *d. l.* 8. & 19. fit mentio, a teſtimonio dando in totum excuſati eſſent; ſed ratio, ob quam inviti teſtimonium non dicunt, in eo conſiſtit, *quia venire non poſſunt*, uti ex ipſa *l.* 8. manifeſtum eſt, in verb. *vel quibus venire non licet*, nec non ex eo, quod de militibus in *h. n. l.* 3. §. *ult.* monet Calliſtratus: *milites* ſcil. *avocandos non eſſe a ſignis*, ſcil. militaribus (de quibus v. Plin. *L.* x. *c.* 4. Roſin *Ant. R. L.* x. *c.* 5. M. Aug. Cauſ. de la Chauſ. *de Sign. mil.*) quibus adhærere, neque ab iis diſcedere debent, *l.* 31. *C. de loc. cond. l.* 45. *D. ex quib. cauſ. maj. vel muneribus*, ſeu *numeris*, uti habetur in *d. l.* 31. & legiſſe videntur Græci Baſil. *L.* xxI. *T.* I. *l.* I. §. 5. dum vertunt, ἀπὸ τῶν ἰδίων τάξεων ἢ ἀριθμῶν, & non improbabiliter in *l. n.* 3. §. 6. legendum cenſet Catharin. *Obſ. ad d.* § 6. Subveniendum itaque iis, quatenus juſta excuſatione utuntur, mittendique aliqui ex judicio ad domum eorum, vel ubi morantur, ut coram jusjurandum præſtent & deponant. arg. *l.* 15. *D. de jurej.* Quod & conceſſum eſt Egregiis, *d. l.* 15. v. c. Epiſcopis, *N.* 134. *c.* 7. & Mulieribus. *N.* 124. *c.* 1. cum olim ad tempora usque Urgulaniæ, quæ prima aliud obtinuit, fœminas, ipſas etiam Virgines Veſtales, in foro & judicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, mos fuiſſet. v. Tacit. *Ann. L.* 11. *c.* 34.

XI. 11. Excipiuntur *Illuſtres*, & *qui ſupra illos ſunt, niſi ſacra forma* ſeu Divina juſſio *interveniat*. Sunt autem *Illuſtres* primi ordinis Senatores; Iſid. *L.* IX. *c.* 4. quales ſunt Præfecti Prætorio, Præfecti Urbi, Quæſtores, Magiſtri Officiorum, Comites Largitionum, Comites rerum privatarum, Comites domeſticorum Equitum & Peditum. *l.* 32. *pr. C. de appell. l.* 2. *C. de temp. appell. l.* 6. *C. ubi cauſ. fiſc. l. un. C. ne rei mil. comit. l.* 11. *C. de adſeſſ. l.* 1. *C. de adv. diverſ. judicior. l. ult. C. de ſuſcept.* Not. Dign. *Imp. Ord.* & ibid. Pancir. *c.* 2. Nec non qui ex Officiis ſunt Protoſpatharii. v. Græc. *ad L.*

XXVIII.

Digitized by Google

XXVIII. *Baſ. T.* IV. *p.* 280. *Super illuſtres* vero, qui ſuper Illuſtres ſunt, §. 10. *I. de injur.* ſeu eos præcedunt, *l.* 26. §. 1. *C. de uſur.* & majore dignitate decorantur; *l.* 38. *C. de appell.* quales erant Patricii & Conſules. v. *l.* 1. *l.* 3. *C. de Conſ.* §. 4. *I. quib. mod. patr. pot. ſolv.*

XII. III. Denique μεσῖται, niſi utraque pars conſentiat. *N.* 90. *c.* 8. Quinam vero fuerint illi, non ſatis conſtat. Quidam enim per eos proxenetas ſeu conciliatores contractuum intelligunt; nonnulli ſequeſtres rei litigioſæ, apud quos res litigioſa deponitur; alii vero ſequeſtres pacis, ſeu arbitros honorarios, quorum ſententia probabilis eſt. Cuj. ad *N.* 90.

XIII. Reliqui itaque non excepti, ac proinde quoque Magiſtratus, *l.* 21. § 1. *D. de teſtib.* etiam inviti teſtimonium dare, ejusque dicendi cauſa in judicium venire coguntur. *d. l.* 16. *C. l.* 19 *C. de teſtib. Nov.* 90. *c.* 8. Ut nolentes etiam trahi, *d. l.* 19. vel mulctæ dictione, pignorumque capione, aliisve modis, quibus contumaces in ordinem rediguntur, coërceri poſſint; v. *l.* 1. §. 3. *D. de ventr. inſp. l.* 3. §. 9. *D. de tab. exh. l. un pr. D. ſi quis jus dic. non obtemp.* Moribus Arreſto, civili detentione ſeu cuſtodia, nec non æſtimatione pecuniaria. v. Cl. Voet. *ad t. D. de teſtib. n.* 13.

XIV. Sed quid ſi teſtes abſentes ſint, & in alio territorio habitent? An ex aliena quoque Jurisdictione evocari poſſunt? Et quidem non temere eos evocandos per longum iter, & ratio vult, & D. Hadrianus reſcripſit, *h. n. l.* 3. §. *ult. D. de teſtib.* cum plerumque id valde ſit oneroſum, & vix quis ſine captione a rebus ſuis avocari poſſit. *l.* 7. *D. teſtam. quemadm. aper.* Sed ſi juſta cauſa aliud exigat, Divi Fratres in hoc noſtro Reſcripto conſuetudinem Provinciæ, in qua judicatur, in primis attendendam ſtatuunt: *Quod ad teſtes evocandos pertinet* (inquiunt) *diligentiæ judicantis eſt examinare, quæ conſuetudo in ea provincia, in quam judicat* (*Accuſa-*

 tivo

tivo poſito pro *Ablativo*, uti & ſæpe alibi. v. *l.* 121. *D. de leg.* 1. *l.* 13. *in f. D. de man. teſt. l.* 1. §. 1. *D. de Carb. Ed. l.* 1. §. 2. *D. quis ord. in bon. poſſ. l.* 14. *D. de fideic. lib. l.* 32. §. 5. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 8. *pr. D. de nov.*) *fuerit. Nam ſi probabitur, ſæpe in aliam Civitatem teſtimonii gratia pleroſque evocatos, non eſſe dubitandum, quin evocandi ſint, quos neceſſarios in ipſa cognitione deprehenderit.* Tolerabilia enim ſunt, quæ vetus conſuetudo comprobat, *l.* 13. §. 1. *D. de pollic.* ſervarique ſolent, quæ in eodem genere frequenter facta ſunt. *l.* 3. *C. de ædif. priv.* Per *Conſuetudinem* enim hic, uti & alibi, non jus moribus totius populi introductum, ſeu non ſcriptum, ſed id quod in regione aliqua frequentatur, intelligendum eſt. v. *l.* 19. *C. de loc. cond.* junct. *l.* 8. *C. eod. l.* 32. §. 6. *D. de adm. tut. l.* 50. §. *ult. D. de leg.* 1. junct. *l.* 34. *D. de R. J. l.* 13. *D. de uſur.* ſupr. Diſſert. VI. §. 17.

XV. Quod ſi vero talis non extet conſuetudo, & *cauſa* ſit *pecuniaria*, ut perfecta per omnia ſit probationum omnibus facultas, Imp. ulterius conſtituit, ut Judex cauſæ, interpoſita interlocutoria, Litigatores eorumve Procuratores mittat in illam Provinciam, vel locum, ubi teſtes degunt, ut apud Præſidem ejus Provinciæ, vel Deſenſores Civitatis, teſtes interrogentur & examinentur, iiſque examinatis geſta ſeu Acta publica, in quæ teſtimonia relata ſunt, ad Judicem cauſæ remittantur. *d. l.* 16. *C. de teſtib. l.* 18. *& Auth. ſeq. C. de fid. inſtr. Nov.* 90. *c.* 5. Ipſum enim judicium per hoc alio non transfertur, ſed ibi ſententia definitiva danda, ubi lis conteſtata eſt. *d. N.* 90. *c.* 5. ſecundum *l.* 30. *& l.* 34. §. 1. *D. de jud.*

XVI. Sed ſi cauſa criminalis ſit, jus antiquum, quo *teſtimonia in judiciis publicis non abſentes nec per tabellas dare, ſed coram & præſentes dicere cogebantur*, Quint. *Dial. de Orat. c.* 36. ſervari, teſteſque omnibus modis apud Judices præſentari jubet. *d. N.* 90. *c.* 5. Tum quia in iis de magnis

eſt

Digitized by Google

eſt periculum, ut ipſis teſtibus potius quam eorum teſtimoniis credendum ſit; *l.* 3. §. 3. *D. de teſtib.* tum quia tormentis quandoque locus eſt. *d. N.* 90. *c.* 5. *inf.* Licet enim extra territorium jus dicenti impune non pareatur, *l. f. D. de juriſd.* & par in parem non habeat imperium, *l.* 4. *D. de rec. l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Treb.* hoc tamen caſu aliud dicendum eſt, quandoquidem Imp. hic parendi neceſſitatem impoſuit. *d. N.* 90. *c.* 5. add. *N.* 134. *c.* 5. *Auth. Si vero. C. ad L. Jul. de adult.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO NONA.

Marcianus *Libro ſecundo Inſtitutionum.*

IN *Libro ſecundo de Adulteriis Papiniani* Marcianus notat: DIVUS MARCUS & LUCIUS IMPERATORES *Flaviæ Tertullæ* per *Menſorem libertum* ita reſcripſerunt. *Movemur & temporis diuturnitate, quo ignara juris in matrimonio Avunculi tui fuiſti, & quod ab Avia tua collocata es, & numero liberorum veſtrorum; idcirco [que] cum hæc omnia in unum concurrant, confirmamus ſtatum liberorum veſtrorum in eo matrimonio quæſitorum, quod ante annos quadraginta contractum eſt, perinde ac ſi legitime concepti fuiſſent. l.* 57. §. 1. *D. de R. N.*

Papinianus *Libro tricgenſimo ſexto Quæſtionum.*

Idem Pollioni in hæc verba reſcripſerunt. *Inceſtæ nuptiæ confirmari non ſolent: & ideo abſtinenti tali matrimonio pœnam præteriti delicti, ſi nondum reus poſtulatus eſt, remittimus. l.* 38. §. 6. *D. ad L. Jul. de adult.*

I. *Jus legitimandi liberos illegitimos ſoli competere Principi, ſeu ſummam poteſtatem in Rep. habentibus.* II. *Ejus rei exemplum eſſe in d. l.* 57. § 1. III. *Quinam ſint* Divus Marcus & Lucius Impp. IV. *Ea, quæ in libellis ſupplicibus proponebantur, & ad rem faciebant, in Reſcriptis ab Impp. repeti ſolita.* V. *An licitum ſit matrimonium cum Fratris vel Sororis filia? Et quænam* Ἀδελφιδῆς? VI. *Non ſemel in eo erratum fuiſſe.* VII. *Rationes, quibus* Divi Fratres *moti ſtatum liberorum confirmarunt, varias fuiſſe.* VIII. *Quodnam tempus* diuturnum *ſit &* longum? IX. *An diuturnitas temporis juſta cauſa ſit remittendæ vel mitigandæ pœnæ?* X. *Mu-*

X. *Mulieribus ob juris ignorantiam ſubveniri.* XI. *Nepotes Neptesque ſæpe apud Avias educatos eſſe.* XII. *Numeri liberorum in delictis rationem haberi.* XIII. *Quæ non proſunt ſingula, ſæpe multa juvare.* XIV. Divorum Fratrum *humanitatem etiam moribus probatam eſſe.* XV. *An per hoc Reſcriptum ipſum matrimonium cum avunculo confirmatum ſit?* ad l. 38. §. 6. D. ad L. Jul. de adult. XVI. *An id* Diſpenſationem contineat? *an* Legitimationem? XVII. *Non ſemper id, quod Lege prohibente factum eſt, nullum eſſe.*

I. Inter partes Poteſtatis Eminentis ſeu Summi Imperii, quæ aliis Jura Majeſtatis, nec non Regalia, dicuntur, v. *L.* 11. *F. T.* 56. merito quoque refertur Legum condendarum, gratiæque faciendæ poteſtas; ac proinde etiam Jus Legitimandi, ſeu jura Legitimorum liberis illegitime natis tribuendi facultas. v. *N.* 89. *c.* 9. §. 1. Cum enim ſoli Principi ſeu Summæ Poteſtati Leges ſubjectæ ſint, *N.* 105. *c.* 2. §. *ult. in f.* Jus quoque contra eas reſtituendi ac ſubveniendi, ei ſoli, non etiam Prætori, aliisve Magiſtratibus, competit. v. *l.* 2. §. 10. *D. de poſtul. l.* 27. *pr. D. de pœn.*

II. Cujus rei inſigne prorſus exemplum notavit *Marcianus* JC. in *L.* 11. *Papin. de Adult.* qui floruit ſub Antoninis & Alexandro Severo (cui quoque a conſiliis fuit), v. §. 2. *I. de his qui ſui vel al. jur. ſunt. l. ult.* §. 11. *D. de publican.* Lampr. *in Alex. c. ult.* & inter alia *Inſtitutionum Libros* XVI. v. *Ind. Pand. Flor. præmiſſ. inſcr. l.* 19. *D. de R. N.* §. 1. *I. ad L. Aquil.* nec non *Notas* (uti & Paulus & Ulpianus) ad Papinianum, Librosque ejus *de Adulteriis*, compoſuit. *h n. l.* 57. §. 1. *D. l.* 7. *D. ad L. Jul. de adult. l.* 1. §. 6. *C. de vet. jur. enucl.*

III. Ait autem *Marcianus* JC. Divus Marcus & Lucius Imperatores Flaviæ Tertullæ *per* Menſorem libertum *reſcripſerunt. Divum Marcum & Lucium Imperatores*

 ecs-

eoſdem eſſe, qui alibi *Divi Fratres*, & quandoque *Divus Marcus* & *Lucius Verus* vocantur, v. *l.* 11. §. 23. *D. de leg.* 3. monitum jam ſupra Diſſert. 1. §. 13. Illud notabile eſt, quod *Divi Fratres* hic per *Menſorem libertum* reſcripſerint, cum cæteroquin Impp. ad eam rem opera maxime Magiſtrorum Libellorum uti ſolerent, uti ſimiliter oſtenſum Diſſert. 11. C. 11. §. 6.

IV. Ipſius vero Reſcripti pars prior ita concepta eſt: *Movemur & temporis diuturnitate, quo ignara juris in matrimonio Avunculi tui fuiſti, & quod ab Avia tua collocata es, & numero liberorum veſtrorum.* Scil. præmittunt Impp. rationes, libello ſupplice haud dubie propoſitas, quibus inducti fuerint, ut Flaviæ Tertullæ ejusque liberis ſuccurrerent; ne, cum Juris religioſiſſimi eſſent, uti de *Marco Imp.* dicitur in *l.* 67. §. *f. D. de leg.* 2. *l.* 5. *C. de repud.* temere contra inſtituta & jura Romanorum aliquid admittere viderentur. Quemadmodum & alibi, tum a *Divis Fratribus*, v. *l.* 3. §. 4. *D. ſi cui plus quam per Leg. Falcid. l.* 1. §. 3. *D. de appell. l.* 2. *C. de proc. l.* 2. *C. de alend. lib.* tum aliis Imperatoribus, quæ alicujus momenti videntur, in Reſcriptis ex libellis ſupplicantium repetuntur, v. *l.* 19. §. 9. *D. loc. cond. l.* 6. *l.* 17. *C. de transact. l.* 4. *C. de cont. emt. l.* 4. *C. de rer. perm. l.* 3. *C. de her. inſt. l.* 4. *C. de imp. & al. ſubſt. l.* 6. *C. de ing. man. l.* 1. *C. de interd. l.* 22. *C. de don.* Briſſon de *Form. L.* III. *p.* 193. *& ſeqq.* & verbum *movendi* eodem hoc ſenſu ſæpiſſime poſitum reperitur. v. *l.* 54. *D. ad SCt. Treb. l.* 38. *D. de min. l.* 74. § 1. *D. ad SCt. Treb. l.* 5. §. 2. *D. de his qui effud. l.* 2. *D und. cogn. l.* 3. §. 7. *D. de cond. cauſ. dat. cauſ. non ſec. l.* 7. §. 8. *D. de dol. l..* §. 4. *D. de min.*

V. Matrimonia enim *cum Fratris* vel *Sororis filia*, apud Romanos ad Claudii usque tempora, licet Lege nulla eſſent prohibita, v. Tacit. *Ann. L.* XII. *c.* 6. inceſta tamen ſunt habita, teſte Suet. *in Claud. c.* 26. eoque pertinet illud Catulli ad Aufilenam *Carm. ſc.* 112.

Au-

Aufilena, viro contentus vivere ſolo
Nuptarum laus eſt e laudibus eximiis.
Sed quoivis quamvis potius ſuccumbere fas eſt;
Quam Matrem fratres efficere ex patruo.

Quia liberi ex tali conjunctione ſuſcepti ſuæ matri & filii, & fratres patrueles, efficiuntur. Sed primus Claudius Imp. ut Agrippinam, Germanici fratris ſui filiam, ducere poſſet, Senatusconſultum fieri curavit, *quo juſta inter Patruos fratrumque filias nuptiæ, etiam in poſterum, ſtatutæ ſunt*. Tacit. *d. L.* XII. *Ann. c.* 7. Suet. *d. c.* 26. add. Ulp. *Fragm. T.* V. §. 6. Coll. LL. Moſ. & Rom. *T.* VI. §. 24. Quod cum ſucceſſu temporis a quibusdam ad *Sororum* etiam *filias* extenderetur, Imp. Nerva conſtitutionem promulgavit, qua prohibuit Ἀδελφιδῆν γαμεῖν, i. e. *Sororis filiam* ducere uxorem. Dion Caſſ. *L.* LXXXVIII. & ex eo Xiphilin. *in Nerv.* Licet enim ἀδελφιδῆς ſæpe ita ponatur, ut ſignificet *fratris filiam*, de eaque dictam conſtitutionem Nervæ accipiant Grot. *not. ad L.* II. *de Jur. B. ac P. c.* V. §. 14. *n.* 1. Pith. *ad Coll. Leg. Moſ. & Rom. T.* VI. §. 2. aliique, magis tamen eſt, ut per eam apud Dion. Caſſ. & Xiphil. *d. l. Sororis filia* intelligenda ſit. Verbum enim ἀδελφιδῆς non tantum *fratris*, ſed & *ſororis filiam* denotat; J. Poll. *Onom. L.* III. *c.* 2. quemadmodum & ipſe Dion Caſſ. *L.* LIII. *p.* 496. Marcellam, quæ Sororis Auguſti erat filia, ipſius vocat ἀδελφιδῆν, & Procopius *Art. Hiſt. p.* 29. *l.* 19. Juſtinianum dicit Juſtini ἀδελφιδοῦν, qui Juſtini ex ſorore nepos erat. v. Alem. *ad Proc. d. l.* & *p.* 27. *l.* 6. Ipſe quoque Marcus noſter filiam ſuam Lucillam fratri ſuo adoptivo deſpondit; v. Capit. *in Marco, c.* 7. quod minime probabile eſt eum facturum fuiſſe, ſi Nerva talia matrimonia lege lata prohibuiſſet. Accedit, quod adulterium cum *Sororis filia* committi notet Papinianus; *l.* 11. §. 1. *D. ad L. Jul. de adult.* ex ter-

tio gradu uxorem ducere licere, *ſed tantum Fratris filiam, non etiam Sororis*, & *Sororis proneptem* matrimonio jungi non poſſe, Ulpianus, Coll. Leg. Moſ. & Rom. *T.* VI. §. 2. *l* 56. *D. de R. N.* & Paulus; *l.* 39. *D. eod.* matrimonium inter *Avunculum* & Sororis filiam non ſubſiſtere, Marcianus, *h. n. l.* 57. §. 1. nec non Papinianus; *l. ult. pr. D. de condict. ſin. cauſ.* & denique matrimonium non licere contrahere cum *Sororis filia & ex ea nepte*, ſtatuant Diocletianus & Maximianus. Coll. Leg. Moſ. & Rom. *T.* VI. §. 4. Ex quibus ſequi videtur, Matrimonium cum *Fratris filia* poſt Imp. Nervam multo tempore adhuc licitum, ſed cum *Sororis filia & nepte* prohibitum fuiſſe. Donec primum per Conſtantinum & Conſtantem, (lex enim 17. *C de nupt.* interpolata eſt) *l.* 1. *C. Theod. de inceſt. nupt.* v. Cuj. *L* VIII. *Obſ. c.* 28. Pith. ad *Coll. Leg. Moſ. & Rom. d. l.* Hotm de *Rit. Nupt. c.* 5. & deinceps iterum per Zenonem in *l. ult. C de inceſt. nupt.* (quæ vulgo male *Anaſtaſio* adſcribitur, Cuj. *d. l.*) ſub pœna capitis interdictum eſt. v. Cuj. *L.* XIII. *Obſ. c.* 16. Hotm. *d. l.* add. VV. CC. Noodt 11. *O.* 5. Schult. ad Ulp. *T.* v. §. 6. Aleand. ad *Gaj. I. L.* 1. *T.* IV. §. 3. Oiſel. *ibid.*

VI. Non tamen omnibus illa diſtinctio æque fuit cognita, maxime fœminis, quibus jus civile ignorare permittitur. *l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign.* Sane non ſemel in eo iſtis temporibus erratum fuiſſe, tum ex *h. n. l.* 57. §. 1. tum ex *l. ult. D. de cond. ſin. cauſ.* manifeſtum eſt.

VII. Rationes autem, quibus ſeſe motos dicunt Divi Fratres, proponuntur quatuor: I. *Temporis diuturnitas.* II. *Juris ignorantia.* III. *Quod* Flavia Tertulla *ab Avia collocata erat. &* IV. *Numerus liberorum.*

VIII. Quantum ad I. *Temporis* ſcil. *diuturnitatem* attinet, tempus *diuturnum* & *longum* in genere fere promiſcue accipi, vulgo notum eſt. v. *l.* 33. *D. de L L.* junct. *t. C. quæ ſit long. conſuet. l. ult. C. ſi maj. fact. alien. fact. ſin. decr. rat. hab.* In ſpecie vero acceptum nonnunquam *quinquennium* ſignificat; *d.*

l.

l. ult. l. 1. §. 13. *D. de ſepar.* ſæpius ſpatium x. vel xx. annorum; v. *l.* 2. *l.* 7. *C. de præſcr. long. temp. l.* 16. §. 3. *D. qui & a quib. man.* infr. Diſſ. xv. §. 18. ſed quandoque etiam xxx. v. *l. un. C. Theod. de act. cert. temp. fin.* imo & xl. annorum. v. *l.* 2. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *ann.* Quo ſenſu & hic poni, ex ipſius Reſcripti noſtri verbis finalibus, *quod ante quadraginta annos contractum eſt,* apertum eſt.

IX. Diuturnitas temporis quidem Jure noſtro proprie cauſa non eſt remittendæ, vel mitigandæ pœnæ, uti quibusdam, ob male intellectam *l.* 25. *D. de pœn.* (quæ de diutino tempore, quo quis in reatu & carcere fuit, loquitur, v. *l.* 23. *C. eod.* Suet. *in Aug. c.* 32.) viſum eſt. Sed tamen aliquam temporis rationem, etiam in delictis, habendam cenſuit Trajanus; qui, cum Plinius de ſervis damnatis, qui ſe publicis miniſteriis miſcuerant, ad eum ſcripſiſſet, *reddere pœnæ, poſt longum tempus, pleroſque jam ſenes & modeſte viventes, ſeſe nimis ſeverum arbitrari*, reſpondit, *eos, qui ante decem annos damnati erant, ad pœnam non eſſe revocandos.* v. Plin. *L.* x. *Ep.* 40. 41. Neque in totum tempus in cauſa delictorum negligi, docet non tantum jus præſcriptionis, quo Accuſationes xx. annis exſtinguuntur, *l.* 12. *C. ad L. Corn. de falſ.* ſed & hoc noſtrum Reſcriptum, ut & *Nov.* 139. *præf.* & *c.* 1. ubi propter longum tempus ipſæ nuptiæ illicitæ confirmantur.

X. 11. Ratio eſt *Juris ignorantia*, quia Flavia Tertulla *juris ignara in matrimonio Avunculi fuerat.* Mulieribus enim Jus Civile ignorantibus ob ſexus infirmitatem fere ſubvenitur, *l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign. l.* 11. *l. ult. C. eod.* non in cauſis Civilibus tantum, *dd. ll.* ſed etiam in delictis, *l.* 15. §. 4. 5. *D. ad L. Corn. de falſ.* imo in ipſo crimine inceſtus, quo mulieres in jure errantes non tenentur: *l.* 38. §. 24. *D. ad L. Jul. de adult.* dummodo inceſtum non Jure Gentium, ſed Jure Civili prohibitum (quale hic eſt, v. *l. ult. D. de R. N.*) admirint. *d. l.* 38. §. 2. add. *l.* 4. *C. de inceſt. nupt. Nov.* 139. *præf.* & *c.* 1.

O 3 XI.

Digitized by Google

XI. III. Movit etiam Impp. quod Flavia Tertulla *ab Avia collocata erat*, in ætate haud dubie minori. Nepotes enim neptesque, ob naturalem parentum ad educandum ſtimulum, v. *l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.* non raro apud avias morantur & educantur, v. *l.* 2. *C. ubi pup. educ. deb.* ab iisque in matrimonium collocantur. Ut adeo hic non tam *Flavia Tertulla*, quam avia, cui mòrem geſſit, peccaſſe videatur. Ætati ſane, ob conſilii imbecillitatem, v. *l.* 1. *pr. D. de min.* in omnibus pœnalibus judiciis, *l.* 108. *D. de R. J. l.* 6. *pr. D. ad L. Jul. pec. l.* 37. §. 1. *D. de min.* etiam inceſti, *l.* 4. *C. de inceſt. nupt.* ſuccurritur; quod ob hanc cauſam ab ipſis Divis Fratribus *Claudiæ* remiſſum eſſe, memoriæ prodidit Papinianus. *l.* 38. § 4. *D. ad L. Jul. de adult.* Maxime cum matrimonium palam contractum eſt; *l ult. D. de R. N.* quale inceſtum per illicitam matrimonii conjunctionem admiſſum excuſari ſolet. *d. l.* 38. §. 7. 4. *D. ad L. Jul. de adult.*

XII. Accedit denique IV. *Numerus liberorum;* quorum etiam in cauſis delictorum rationem haberi æquiſſimum eſt, ne alieno admiſſo pœnam luant, quos nulla contingit culpa: *l.* 7. *pr. D. de bon. damn.* ut numerum liberorum favorabilem apud ſe cauſam facere, reſcribere non dubitaverit Hadrianus. *d. l.* 7. §. 3.

XIII. Quibus præmiſſis rationibus ſubjicitur altera pars Reſcripti, ſeu ipſa Impp. conſtitutio, ſequentibus verbis expreſſa: *Idcircoque cum hæc omnia in unum concurrunt, confirmamus ſtatum liberorum veſtrorum in eo matrimonio quæſitorum, quod ante annos quadraginta contractum eſt, perinde ac ſi legitime contractum eſſet.* Scil. non raro contingit, ut quæ non proſunt ſingula, multa juvent, uti monet Ovid. *Rem. Am.* ỳ. 420. Exemplum eſt in cauſa Probationum, in qua probationes imperfectæ ordinario non ſufficiunt, *l.* 6. *D. de prob.* ſed, ſi tamen tales plures concurrant, quandoque fidem faciunt. v. *l.* 3. §. 2. *D. de teſtib. l.* 19. *C. de R. V. l. ult. C.*

de

Digitized by Google

de prob. Cum itaque complures hic concurrant cauſæ, quarum ſingulæ fere ad ipſum inceſtum excuſandum ſufficiunt, precibus Flaviæ Tertullæ indulgendum, ſtatumque liberorum ejus, licet ex prohibita ac inceſtuoſa conjunctione nati ſint, confirmandum cenſent. Et quidem non ſimpliciter ſtatum eorum confirmant, ut ex tempore Reſcripti demum pro legitimis habeantur, ſed jura legitimorum iis ita tribuunt, ut *perinde* eos haberi velint, *ac ſi* in ſtatu juſti matrimonii *legitime concepti fuiſſent;* adeoque eos natalibus quaſi reſtituunt, v. *N.* 89. *c.* 9. in quibus omnes homines initio ante Leges Civiles fuerunt. v. *l.* 2. *D. de nat. reſt.* Per *ſtatum* enim hic non ſtatus *libertatis*, nec *Civitatis*, ſed familiæ intelligendus. v. J. Mercer. *L.* 11. *Opin. c.* XI.

XIV. Quæ *Divorum Fratrum* humanitas moribus quoque fere probata eſt. Ut Curia non tantum Pariſienſis cenſuerit, Reſcripto Principis legitimos etiam fieri ex damnato coitu natos; v. Coſtal. ad *l.* 19. *D. de ſtat. hom.* ſed & pleriſque receptum, ut nati ex matrimonio putativo, bona fide ſcil. & palam contracto, ſint legitimi, ſive error & bona fides utriusque, ſive alterutrius conjugum intervenerit, v. Covarr. *de Matrim. c.* VIII. §. 1. 2. 3. Trentac. *L.* III. *Var. Reſol. T. de Matrim. Reſol.* IV. *n.* 14. *& ſeqq.* Maynard. *L.* IV. *Deciſ. Tholoſ.* 5. 6. Morn. *ad h. n. l.* 57. §. 1. Brunnem. *ibid. n.* 5. atque ita in ſimili caſu, quo quis uxoris defunctæ ex ſorore neptem uxorem palam duxerat, ex eaque filium ſuſceperat, a ſuprema Friſiorum Curia judicatum ſit. v Sand. *Lib.* II. *Tit.* 1. *Def.* 8.

XV. Illud quæſitum eſt, an & ipſum matrimonium cum Avunculo initum per hoc Reſcriptum confirmatum ſit? Quod non videtur; inceſtæ etiam nuptiæ confirmari non ſolebant, uti iidem *Divi Fratres* Pollioni reſcripſerunt, *l.* 38. §. 6. *D. ad L. Jul. de adult.* ac proinde diſtrahi conjunctionem illicitam juſſerunt. *d. l.* 38. §. 4. Cujus Reſcripti verba

ex

Digitized by Google

ex Papiniano ſupra ſunt exhibita: qui maxime floruit ſub Severo, v. Spart. *in A. Caracall. c.* 8. & ſumma tum Juriſprudentiæ, ut & Juris Aſylum & Doctrinæ Legalis theſaurus dicatur Spart. *in Sever. c.* 21. tum dignitatis gloria, fuit illuſtris. v. Spart. *d. c.* 21. *d. c* 8. *l.* 40. *D. de R. C.* Quemadmodum & Theodoſius & Arcadius erroris aut ætatis lubrico lapſis ita demum ſuccurrunt, ſi conjunctio illicita ſine procraſtinatione dirimatur. *l.* 4. *C. de inceſt. nupt.* Sed nec illud a *Flavia Tertulla* petitum apparet, eo forte, quod Avunculus idemque maritus Flaviæ Tertullæ e vita jam diſceſſerat: quod probabile facit tum tempus matrimonii, quod ante XL. annos contractum erat; tum quod Flavia Tertulla ſola libellum ſupplicem Impp. obtulerit, eique ſoli reſcriptum ſit. Ut confirmationis matrimonii, de qua rogati non erant, quodque nullum amplius erat, Impp. rationem non habuerint. Cæteroquin enim, ſi & illud confirmare voluiſſent, non minus id in eorum poteſtate poſitum fuiſſet, quam Juſtiniani, qui poſtmodum Meſopotamiam & Oſdroenen Provincias incolentibus conceſſit, ut nuptiæ illicitæ ab iis contractæ in illa ſinerentur forma, *N.* 154. *c.* 1. incoliſque Syndios Pagi & Hebræis in Tyro inſula habitantibus, qui ſimiliter prohibitis ſeſe junxerant matrimoniis, ut & uxores, quas duxerant, retinerent, & filios, qui ex illis nati aut naſcituri erant, haberent ſucceſſores. *N.* 139. *c.* 1.

XVI. Sed & de eo diſputatum, an Reſcriptum hoc noſtrum *Diſpenſationem* contineat? an *Legitimationem?* & an *Legitimatio per Reſcriptum Principis* temporibus *Divorum Fratrum* jam cognita fuerit? Et ſi quidem accurate loqui velimus, per dictum Reſcriptum Flaviæ Tertullæ ejusque liberis contra jus ſuccurri, ejusque gratiam fieri, ac proinde eo (hoc ſenſu) *Diſpenſationem* contineri, (quemadmodum & vocatur *c. per Venerabilem.* 13. *x. qui fil. ſint legit*) non Legitimationem per Reſcriptum Principis proprie dictam,

eam-

eamque eo tempore nondum cognitam fuiſſe ſtatuendum videtur. *Legitimatio* enim per *Reſcriptum Principis* per Juſtinianum primum introducta eſt, *N.* 89. *c.* 9. *pr.* & ita quidem, ut in liberis naturalibus tantum, non etiam in iis, qui ex complexibus nefariis, aut inceſtuoſis, aut damnatis proceſſerint, locum habeat. *d. N.* 89. *c.* 9 Sed ſi *Legitimatio* latiori ſenſu accipiatur, pro omni actu, quo liberi qualeſcunque illegitimi jus legitimorum conſequuntur, quin confirmatio illa ſtatus liberorum Flaviæ Tertullæ etiam *Legitimationis* nomine comprehendi poſſit, nihil impedit. add. *d. c.* 13. *x. qui fil. ſint leg.*

XVII. Ex dictis autem ſimul apparet, non ſemper id, quod Lege prohibente factum eſt, prorſus nullum eſſe, omnique effectu carere. Cujus rei & alia exempla non pauca occurrunt alibi, ſive negotia publica ſpectemus, ſive privata. Huc enim pertinent I. Acta C. Julii Cæſaris: quæ Juri Legibusque Romanorum contraria fuiſſe, ac proinde jure reſcindi potuiſſe, nemo negaverit, ſed pacis tamen cauſa, auctore maxime Cicerone, ſervata ſunt. v. Dion Caſſ. *L.* XLIV. *circ. fin.* Cic. *Phil.* 1. *c.* 7.

II. Quæ a Barbario Philippo, ſeu Barbio Philippico, uti eum Suidas vocat, eo tempore, quo pro libero habitus Prætura functus eſt, edicta & decreta ſunt: quæ, cum ſervus Prætor eſſe nequeat, *l.* 175. *pr. D. de R. J. l.* 12. *§.* 2. *D. de jud. l.* 11. *l.* 38. *C. de liberal. cauſ.* nullius ſane momenti erant, ſed ob utilitatem publicam rata habenda eſſe placuit. *l.* 3. *D. de off. Præt.*

III. Quæ a Magiſtratibus & Judicibus, qui a Tyrannis conſtituti fuerant, more judiciorum ſervato, legitime geſta, vel ſponte apud eos transacta ſunt: quæ, licet ſimiliter ſummo jure non ſubſiſterent, ob eandem tamen utilitatis rationem non infirmata ſunt. v. *l.* 2. *l.* 5. *l.* 8. *l.* 9. *l.* 13. *C. Theod. de infirm. his quæ ſub Tyrann.*

Digitized by Google

IV. Adoptio non jure facta: quæ a Principe confirmari poteſt. *l.* 38. *D. de adopt.*

V. Nuptiæ inter Senatorem & libertinam initæ: quæ Lege Julia & Papia erant prohibitæ, *l.* 44 *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. de R. N.* ſed ſi indulgentia Principis permiſſum eſſet libertinam uxorem habere, juſtæ fieri poterant. *l.* 31. *D. eod.*

VI. Matrimonium a muliere intra tempus luctus contractum, quod eſt illicitum: *l.* 1. *D. de his qui not. infam. l.* 2. *C. de ſec. nupt.* ſed ſi tamen nuptiæ celebratæ ſint, matrimonium non reſcinditur, ſed mulier, una cum marito, ſi eam ſciens duxit, infamia notatur, aliisque quibusdam incommodis punitur. *d. l.* 1: *D. de his qui not. infam. l.* 1. *l.* 2. *C. de ſec. nupt. N.* 22. *c.* 22.

VII. Teſtamentum, in quo liberi, quos teſtator in poteſtate habet, ſunt præteriti, quod Jure Civili nullum eſt: *pr.* §. 5. *I. de exher. lib. l.* 30. *D. de lib. & poſt. l.* 1. *D. de inj. rupt. & irr. fact. teſt.* ſed, ſi filius v. c. præteritus patri ſuperſtes bonis paternis ſponte ſeſe abſtineat, Jure Prætorio ex bono & æquo ſuſtinetur. *l.* 17. *D. de injuſt. rupt. & irr. fact. teſt.* Et ſimilia. v. Vin. 1. Q. 1. Wiſſ. *ad l.* 5. *C. de LL.*

DIS-

DISSERTATIO DECIMA.

Ulpianus *Libro viceſimo quarto ad Edictum.*

TEmporibus Divorum Fratrum cum hoc incidiſſet, ut maritus quidem prægnatem mulierem diceret, uxor negaret, Conſulti *Valerio Priſciano Prætori Urbano* reſcripſerunt in hæc verba: *Novam rem deſiderare* Rutilius Severu *videtur, ut uxori, quæ ab eo diverterat, & ſe non eſſe prægnatem profiteatur, cuſtodem apponat: & ideo nemo mirabitur, ſi nos quoque novum conſilium & remedium ſuggeramus. Igitur, ſi perſtat in eadem poſtulatione, commodiſſimum eſt, eligi honeſtiſſimæ fœminæ domum, in quam* Domitia *veniat: & ibi tres obſtetrices, probatæ & artis & fidei, quæ a te aſſumtæ fuerint, eam inſpiciant. Et ſi quidem vel omnes, vel duæ renunciaverint prægnatem videri, tunc perſuadendum mulieri erit, ut perinde cuſtodem admittat, atque ſi ipſa hoc deſideraſſet. Quod ſi enixa non fuerit, ſciat maritus, ad invidiam exiſtimationemque ſuam pertinere; ut non immerito poſſit videri captaſſe hoc ad [aliquam] mulieris injuriam. Si autem vel omnes, vel plures, non eſſe gravidam renunciaverint, nulla cauſa cuſtodiendi erit. l. 1. pr. D. de inſp. ventr. cuſt. part.*

I. II. *Non poſſe Leges ita ſcribi, ut omnes caſus comprehendant; ac proinde novam rem, novum remedium poſtulare.* III. *Quo ſenſu hic dicatur* Res nova? IV. *Marito ob juſtam cauſam permitti, ut mulier inſpiciatur, ventrique cuſtos apponatur.* V. *Priusquam autem id fiat, mulierem apud Prætorem rogari poſſe, an ſe putet eſſe prægnantem?* VI. *Quid ſi mulier non reſpondeat, aut ad Prætorem non veniat?* VII. *Si interrogata dixerit, ſe eſſe prægnantem, ordinem SCtis expoſitum ſequi oportere.* Tò ſequetur *enim ſenſu paſſivo, (ut & mul-*

P 2 *ta*

Digitized by Google

ta alia deponentia) poſitum eſſe. VIII. *Si negaverit, Prætorem obſtetrices adhibere.* IX. *Quid hic ſit* inſpicere? X. *Quod ſi mulier inſpici ſe non patiatur, vel non veniat, eam juſtis remediis in ordinem redigi.* XI. *In quantum peritis in arte ſua credendum?* XII. Tò perſuadere *aliquando neceſſitatem continere.* XIII. *Si mulier enixa non fuerit, vel omnes vel plures obſtetrices gravidam non eſſe renunciaverint, an injuriarum agere poſſit?* XIV. *An tempus* XXX. *dierum ſervandum ſit?*

I. Neque Leges, neque Senatusconſulta (uti in *l.* 10. *l.* 11. *D. de LL.* rectiſſime monet ſapientiſſimus, & Edicti Perpetui conditor ſubtiliſſimus, Julianus) ita ſcribi poſſunt, ut omnes caſus, qui quandoque inciderint, comprehendantur, ſed ſufficit ea, quæ plerumque accidunt, contineri. Et ideo de his, quæ primo conſtituuntur, aut interpretatione, aut Conſtitutione Optimi Principis certius ſtatuendum. Natura enim quotidie novas deproperat edere formas, *l.* 2. §. 18. *C. de vet. jur. enucl.* & ſortes humanæ multæ ſunt, propter varios caſus, qui nec dici, nec enumerari poſſunt. *l. ult. C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *ann.* Unde, ſi quid tale contingat, & Leges latæ per interpretationem ad id accommodari nequeant, Auguſtum implorandum eſt remedium. Quia ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus præpoſuit, ut poſſit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere, atque ita quod imperfectum eſt Imperiali ſanctione replere. *d. l.* 2. §. 18. *C. de vet. jur. enucl.* add. *Nov.* 74. *præf.*

II. Cum itaque temporibus DIVORUM FRATRUM accidiſſet, ut *Rutilius Severus* uxorem ſuam *Domitiam*, quæ ab eo diverterat, (quod iſtis temporibus frequenter, etiam bona gratia, fiebat, v. Juv. *Sat.* VI. ÿ. 224. *& ſeqq. l.* 32. §. 10. *l.* 62. *pr. D. de don. int. vir. & ux.*) prægnantem eſſe diceret, uxor vero

vero negaret, & ob id uxori cuſtodem apponi deſideraret, neque SCta de liberis agnoſcendis locum haberent, Principes, de eo a Valerio Priſciano Prætore Urbano conſulti, ſubveniendum cenſuerunt, *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. de inſp. ventr.* & remedium Reſcripto hoc noſtro (quod, ut & alia v. ſupr. Diſſert. v. *pr.* & §. 14. nobiliſſimo v. *l.* 4. §. 1. *D. de excuſ.* debemus Ulpiano) ſuggeſſerunt.

III. Ajunt autem Divi Fratres: *Novam rem deſiderare* Rutilius Severus *videtur, ut uxori, quæ ab eo diverterat, & ſe non eſſe prægnatem profiteatur, cuſtodem apponat: & ideo nemo mirabitur, ſi nos quoque novum conſilium & remedium ſuggeramus.* Non novum eſt, ut mariti officium non præſtent, agnoſcendisque & alendis liberis ſeſe ſubducere conentur; unde & mulieribus SCtis de agnoſcendis & alendis liberis, Planciano ſcil. ratione partus, qui poſt divortium editur, eoque, quod, ratione liberorum conſtante matrimonio natorum, temporibus Divi Hadriani conditum eſt, proſpectum eſt. v. *l.* 1. *pr* §. 1. *& ſeqq. l.* 3. §. 1. *D. de agn. & al. lib.* Sed raro contingit, ut maritus uxori, ei maxime quæ divertit, de partu concepto litem moveat, ejusque educationem in ſeſe ultro ſuſcipiat. Ut merito *Novam rem* Rutilium Severum deſiderare dicant Impp. id eſt inauditam & inuſitatam. Quemadmodum eodem hoc ſenſu *cauſam Novam & inuſitatam* dicit Cic. *ad Att. L.* III. *Ep.* 24. *Novum ac inuſitatum genus dicendi*, Id. *pro Arch. Poët. c.* 2. *Novum conſilium*, C. Nep. *Eumen. c.* VIII. *n.* 4. *Novi generis edictum*, Flor. *L.* III. *c.* 21. *Novas & uſu incognitas religiones*, Paul. 1. *Sent.* XXI. §. 2. nec non *Novam pœnam*, quæ extraordinaria eſt, Juſtinianus §. 6. *I. de publ. jud.* cæteroquin enim pœna *culei*, de qua ibi loquitur Imp. non nova, ſed antiquiſſima erat, ipſa ſcil. L. XII. Tabb. in parricidas conſtituta; v. Cic. *ad Heren. L.* 1. *c.* 13. imo a Tarquinio Rege M. Tullio Duumviro, quod Librum, ſecreta civilium Sacrorum continentem, cuſtodiæ ſuæ commiſſum,

miſſum, corruptus, Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, jam irrogata. v. Val. Max. *L.* 1. *c.* 1. *n.* 13.

IV. *Igitur, ſi perſtat in eadem poſtulatione, commodiſſimum eſt, eligi honeſtiſſimæ fœminæ domum, in quam* Domitia *veniat, & ibi tres obſtetrices, probatæ & artis & fidei, quæ a te aſſumtæ fuerint, eam inſpiciant.* Licet itaque rem novam deſideret *Rutilius Severus*, ſi tamen in illa poſtulatione *perſtet*, i. e. perſeveret, v. Cic *pro Roſc. com. c. ult.* & *de Off. L.* III. *c.* 9. cum deſiderium ejus juſta ratione nitatur, ne ſcil. uxor, ódio mariti, viſceribus ſuis vel vim inferat, vel falſum partum ſupponat, v. *l.* 39. *D. de pœn. l.* 4. *D. de extr. crim. l.* 1. §. 13. *D. de inſp. ventr.* mulierem inſpici, ventrique cuſtodem apponi permittunt.

V. Priusquam vero id fiat, evocari mulier ad Prætorem poterit, & apud eum interrogari, an ſe putet prægnantem, cogendaque erit reſpondere. *l.* 1. §. 2. *D. de inſp. ventr.*

VI. Sed quid ſi non reſponderit, aut ſi non veniat ad Prætorem, numquid SCti Planciani pœnam adhibemus, ut ſcil. liceat marito non agnoſcere? v. *l.* 1. §. 6. *D. de agn. & al. lib.* an vero pro confeſſa habenda eſt? Neutrum placuit. Finge enim non eſſe eo contentum maritum, qui ſe patrem potius optet, quam carere filio velit: quo caſu prior pœna locum habere nequit. Neque qui tacet ſemper conſentire videtur; *l.* 142. *D. de R. J. c.* 44. *de R. J. in* 6. licet quandoque ſecus ſit, *c.* 43. *de R. J. in* 6. & tacens nonnunquam hanc contumaciæ pœnam ferat, ut ſilentium ejus pro confeſſione habeatur. v. *l.* 11. §. 4. 7. *D. de interr. in jur. fac.* Cogenda igitur erit mulier remediis Prætoriis, & in jus venire, & ſi venit reſpondere, pignoraque ejus capienda & diſtrahenda, ſi contemnat, vel multis, aliisve modis, quibus contumaces in ordinem rediguntur, coërcenda. *l.* 1. § 3. *D. de inſp. ventr.* add. *l. un. pr. D. ſi quis jus dic. non obtemp.* ſupr. Diſſert. VIII. §. 13. Niſi forte jusjurandum maritus uxori deferre malit; quod

&

& in hac cauſa locum habere idem docet Ulp. in *l.* 3. §. 3. *D. de jurej.*

VII. Quid ergo, ſi interrogata dixerit ſe prægnantem? *Ordo SCtis expoſitus ſequetur. l.* 1. §. 4. *D. de inſp. ventr.* Ubi pro *SCtis* quidam malunt *SCti*, & pro *ſequetur*, *ſervetur*. Sed nihil mutandum eſt. Verbo *ſequetur* enim Ulp. ibi uſus eſt paſſive, quemadmodum & multa alia, quæ *Deponentia* dici ſolent, eodem ſenſu non raro uſurpantur: veluti *moderari*, *l.* 15. *D. de neg. geſt. morari*, *l.* 5. §. 1. *D. ut leg. ſeu fideic. ſerv. c. cav. demoliri*, *l.* 37. *D. de damn. inf. l.* 23. §. 2. *D. de uſurp. & uſuc. l.* 10. §. 1. *D. quib. mod. uſuſf. am. arbitrari*; *l.* 27. §. 4. *D. de rec. l.* 12. §. 5. *D. de relig. l.* 13. §. 1. *D. de uſufr.* Cic. *pro Mur. c.* 16. A. Bynckersh. 1 *Obſ.* 25. *interpretari*, *l.* 12. *D. de R. J. l.* 13. §. *ult. D. de reb. dub. l.* 18. *D. de LL. l.* 4. §. 1. *D. de appell. partiri*, Cic. *de Orat. L.* 111. *c.* 30. *polliceri*, *l.* 1. §. 18. *D. de exerc. act. tueri*, *l.* 17. *D. de inj. rupt. & irr. fact. teſt. l.* 7. *pr. D. adipiſci*, §. 4. *I. de legat. de cur. fur. oblivisci*, *l.* 60. § 6. *D. de R. N. exequi*, *l.* 19. *pr. D. de juriſd. l.* 2. *D. de re jud. perſequi*, *l.* 49. §. 1. *D. ad L. Aquil.* & ſimilia. v. Gell. *L.* xv. *c.* 13. Briſſ. *parerg.* Opuſc. *de Latin. Vet. JCtor. p.* 328. 329. 333. 334. 349. 381. 382. & ibid. Cl. Duker. in *not.* Scip. Gent. *L.* 1. *parerg. c.* 18. G. Forſter. 1. *O.* 4. ſupr. Diſſ. viii. §. 6. Quænam vero intelligat SCta, ex *l.* 1. §. 3. *D. de inſp. ventr.* manifeſtum eſt, ea ſcil. quæ de liberis agnoſcendis condita erant, quæ, ſi mulier diſſimularet vel negaret ſe prægnantem, locum non habebant. *d. l.* 1. §. 3.

VIII. Quod ſi vero uxor negaverit ſe eſſe prægnantem, tum ſecundum hoc Reſcriptum Prætor debebit obſtetrices adhibere, *l.* 1. §. 4. *D. de inſp. ventr.* non etiam maritus, vel mulier, quibus hoc non permittitur. *l.* 1. §. 5. *D. eod.*

IX. Prætor autem honeſtæ matronæ domum eligere debet, in quam *Domitia* veniat, & tres obſtetrices, (5. requirit Prætor in caſu *l.* 1. §. 10. *D. eod.*) non qualeſcunque, ſed pro-

Digitized by Google

probatæ artis & fidei, adhibere, quæ eam *inſpiciant*, i. e. examinent, & habita diligenti & accurata ſignorum & circumſtantiarum indagatione, ſcrutentur, an gravida videatur? an ſecus? *d. l.* 1. §. 6. *D. de inſp. ventr.* Hoc ſenſu enim τὸ *inſpicere* hic accipiendum eſſe, docet tum *Edictum Prætoris, de inſpiciendo ventre cuſtodiendoque partu*, quo obſtetrices ventrem mulieris, ea invita, tangere prohibentur; *l.* 1. §. 10 *D. de inſp. ventr.* tum Paul. II. *Sent.* XXIV. §. 7. ubi *marito* dicit hoc caſu *permitti ventrem inſpicere;* tum locutiones aliæ prorſus ſimiles. Sic enim *conditionem teſtium*, qui ad teſtamentum adhibentur, *cum ſignant*, *inſpici debere*, *l.* 22. §. 1. *D. qui teſtam. fac. poſſ.* annuumque legatum *per ſingulos annos*, *inſpecta conditione legatarii capi*, idem ait Ulpianus. *l.* 23. *D. quand. dies leg. ced.* Sic quoque *Valetudinarios inſpicere*, inter alia, ad officium Tribunorum refert Macer. *l.* 12. § 2. *D. de re mil.* Sic denique Antonium *a puero inſpicit* Cicero; *Phil.* 11. *c.* 18. Suetonium *propius inſpexit* Plinius; *L.* x. *Ep.* 95. nec non *ſententiam mulieris* Palæſtrio apud Plautum. *Mil. glor. Act.* II. *Sc.* I. ỳ. 51. Quæ utique de alia inſpectione, quam quæ fit conſiderando, examinando, ſcrutando, intelligi nequeunt.

X. Quid ergo, ſi inſpici ſe non patiatur, vel ad domum non veniat? Æque Prætoris auctoritas interveniet, *l.* 1. §. 7. *D. de inſp. vent.* ut ſcil. juſtis remediis (de quibus ex *d. l.* 1. §. 3. jam monitum §. 6.) in ordinem redigatur.

XI. *Et ſi quidem vel omnes, vel duæ renunciaverint prægnatem videri, tunc perſuadendum mulieri erit, ut perinde cuſtodem admittat, atque ſi ipſa hoc deſideraſſet.* Peritis enim in ſua arte credendum, v. *l.* 12. *D. de ſtat. hom. l.* 3. §. *ult. D. de ſuis & leg. her. l.* 6. *C. de re mil. l. pen. C. de jud.* dummodo omnes vel duæ mulierem ſibi gravidam videri aſſerant, dictumque jurejurando confirment. In ore enim duorum vel trium omne conſiſtit verbum: Deut. XIX. ỳ. 15. Matth. XVIII. ỳ. 16. II Cor. XIII. ỳ. 1. *l.* 12. *D. de teſtib.* add. *l.* 17. §. *ult. l.* 18. *l.* 27.

l. 27. §. 3. *D. de rec. l.* 39. *D. de re jud.* & quemadmodum teſti injurato non creditur, *l.* 9. *pr. C. de teſtib.* ſic nec artifici de negotiis artis ſuæ reſpondenti ſine jurejurando fides adhibetur.. v. *l.* 11. §. 1. *C. de advoc. diverſ. judicior. l.* 6. §. 1. *C. de ſec. nupt.* junct. *N.* 7. *c.* 3. §. 2. *l.* 20. *C. de fid. inſtr.* junct. *N.* 49. *c.* 2. §. 2. *N.* 64. *c.* 1. Coſtal. ad *l.* 1. *D. de inſp. ventr.* Brunnem. *ad d. t. n.* 4. Voet *ad d. t. n.* 2. Quod tamen, cum ſolo ſenſu externo hæc res non percipiatur, & in eo facile errari poſſit, ita accipiendum, ut non requiratur jusjurandum veritatis, ſed ſufficiat credulitatis, ſi ſcil. obſtetrices jurent, uti aperte Impp. *mulierem ſibi prægnatem videri.* add. Brunem. *d. l.* Voet. *d. l.*

XII. Cum autem dicunt *Divi Fratres perſuadendum mulieri eſſe, ut cuſtodem admittat*, civiliter & humaniter id dictum accipiendum eſt, & *perſuaſio* intelligenda, quæ neceſſitatem continet. v. *l.* 1. §. *ult. D. de lib. exhib.* Non enim liberæ *Domitiæ* voluntati (uti ex prædictis conſtat) id relinquitur, ſed continet hæc pars Reſcripti maxime remedium, quod Impp. principio promiſerant, ipſamque adeo eorum Conſtitutionem, qua *Rutilio Severo* hoc caſu ventri cuſtodiam apponere permittunt. add. Paul. II. *Sent. T.* XXIV. §. 7. Exemplo Lycurgi, qui fratris viduæ gravidæ (quæ ſub ſpe matrimonii partus abolitionem promiſerat) cuſtodes miſit, qui enitenti adeſſent, eamque obſervarent; teſte Plutarcho *in Lycurg.* ne ſcil. mulier partui noceat, falſumve partum ſupponat. v. ſupr. §. 4.

XIII. *Quod ſi enixa non fuerit, ſciat maritus ad invidiam exiſtimationemque ſuam pertinere; ut non immerito poſſit videri captaſſe hoc ad aliquam mulieris injuriam. Si autem vel omnes, vel plures, non eſſe gravidam renunciaverint, nulla cauſa cuſtodiendi erit.* Unde quæſitum, an ergo mulier injuriarum experiri poſſit? Et magis puto (ait Ulp.) agere injuriarum poſſe; ſic tamen, ſi injuriæ faciendæ cauſa maritus deſideraverit. Cæterum, ſi non injuriæ faciendæ animo, ſed quia

Digitized by Google

juſte credidit, vel nimio voto liberorum ſuſcipiendorum ductus eſt, vel ipſa eum illexerat, ut crederet, quod conſtante matrimonio hoc ſingebatur, æquiſſimum erit ignoſci marito. *l.* 1. §. 8. *D. de inſpic. ventr.* Cum enim injuria ſine animo injuriandi non inferatur, *l.* 5. *C. de injur.* ceſſante delicto, Actio quoque injuriarum eo caſu locum habere nequit.

XIV. Meminiſſe autem oportebit, tempus non eſſe præſtitutum hoc *Reſcripto*, quamvis in *SCtis de liberis agnoſcendis* 30. dies præſtituantur mulieri. Quid ergo? ſemper dicemus marito licere uxorem ad Prætorem evocare? an vero & ipſi 30. dies præſtituimus? Et putem (inquit idem Ulp.) Prætorem cauſa cognita debere maritum & poſt 30. dies audire. *d. l.* 1. §. 9. *D. de inſp. ventr.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO UNDECIMA.

Paulus *Libro nono Reſponſorum.*

D*Ivi* Marcus & Verus Cornelio Proculo. *Si quando deſint in Civitate, ex qua pupilli oriundi ſunt, qui idonei videantur eſſe tutores, officium ſit Magiſtratuum inquirere ex vicinis Civitatibus honeſtiſſimum quemque, & nomina Præſidi Provinciæ mittere, non ipſos arbitrium dandi ſibi vindicare. l. 24. D. de tut. dat.*

I. *Impuberes in tutela eſſe naturali juri conveniens eſſe.* II. *Unde apud pleraſque gentes receptum* Jus Tutelarum. III. IV. *Cui Magiſtratui apud Romanos permiſſum ſit dare tutores?* V. *A quo & quando lata ſit* Lex Attilia, *ut &* Lex Julia & Titia? VI. Prætorem Tutelarem *primum a* D. Marco *conſtitutum eſſe.* VII. VIII. *Quid poſtmodum obtinuerit? & ab Imp.* Juſtiniano *conſtitutum ſit?* IX. *Quid ſignificent verba* ſecundum ſuam juriſdictionem? X. *Exponitur* l. 10. D. de tutel. XI. XII. XIII. *Quid faciendum, ſi in Civitate deſint, qui tutores ſint idonei? & an tutoris datio mandari poſſit?* XIV. *Quid juris, ſi Præſes cauſam remittat?*

I. Impuberes in tutela eſſe Naturali Juri conveniens eſt, ut is, qui perfectæ ætatis non ſit, alterius tutela regatur, uti rectiſſime monet Juſtinianus Imp. §. 6. *I. de Attil. tut.* Inter omnes enim conſtat, fragile & infirmum eſſe hujusmodi ætatum conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorum inſidiis expoſitum, uti de minoribus ait Ulp. *l. 1. pr. D. de min.* aliorumque libidine infeſtum, uti Cic. *pro M. Cœl. c. 4.* ut ineuntis ætatis inſcientia aliorum conſtituenda ſit ac re-

genda prudentia. v. Cic. *de Off.*, *L.* 1. *c.* 34. *l. ult. D. de man. vind.*

II. Unde apud Romanos non tantum, ſed & alias gentes, Tutelarum jus receptum. v. Demoſth. *Orat. contr. Aphob.* Diog. Laërt. *de vit. Phil. L.* 1. *in Solon.* Diod Sic. *L.* XII. *c.* 15. Alex. ab Alex. *L.* VI. *c.* 10. Et quidem in primis parentibus permiſſum, ut poſſint liberis de tutoribus poſt mortem ſuam teſtamento proſpicere; *l.* 1. *pr.* §. 1. 2. *D. de teſtam. tut.* §. 3. *I. de tutel.* Dem. *d. l.* vel, ſi parentes inteſtati deceſſerint, Tutela delata eſt propinquis. *l.* 1. *pr. D. de legit. tut. pr. I. de legit. agn. tut.* Diog. Laërt. *d. l.* Diod. Sic. *d. l.* Quod ſi vero neque Parentes Teſtamento liberis tutores dederint, neque in Familia ſint, qui tutela fungantur, ad officium pertinet Magiſtratuum, hunc defectum ſupplere, & curare, ne pupilli indefenſi maneant. v. *l.* 11. *C. de compenſ. l.* 9. §. 5. *D. de off. Proconſ.*

III. Non tamen, quantum ad Romanos attinet, cuivis Magiſtratui, vi Jurisdictionis Ordinariæ tutoris dandi competit poteſtas. ***Tutoris datio enim neque*** Imperii ***eſt***, ***neque*** Jurisdictionis, ***ſed ei ſoli competit, cui nominatim hoc dedit vel Lex, vel SCtum, vel Princeps***, uti docet Ulp. in *l.* 6. §. 2. *D. de tutel.* i. e. vi officii neque competit Magiſtratibus majoribus, neque minoribus, v. c. Municipalibus, ſed ei tantum, cui ſpecialiter conceſſa eſt. Verbum *Imperii* enim pertinet ad Magiſtratus majores, ***Jurisdictionis*** vero ad Magiſtratus minores, v. c. Municipales: quomodo & alibi *Imperium* & ***Jurisdictio*** ſibi opponuntur; v. *l.* 4. *D. de jurisd. l.* 26. *pr. D. ad municip.* cum cæteroquin ſenſu latiori *Imperium* & ***Jurisdictio*** ſæpe pro eodem ponantur. v. *l.* 7. §. 14. *D. de pact.* junct. *l.* 1. §. 9. *D. de O. N. N. l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Treb. l.* 7. §. *f. l.* 8. *l.* 9. *D. de offic. Proconſ. l.* 215. *D. de V. S. l.* 3. *D. de juriſd.* junct. *l.* 12. §. 1. *D. de jud. l.* 26. *pr.* §. 1. ***D. ad municip.*** junct. *l.* 16. §. ***ult. D. de min.*** add. V. Cl. Noodt, ***de Jurisd.*** *L.* 1. *C.* 1. 2. 3.

IV.

IV. Et primum quidem in Urbe Romana tutor dabatur a Prætore Urbano & majore parte Tribunorum Plebis, (i. e. ſex Tribunis, v. *l.* 2. §. 34. *D. de O. J*) ex *Lege Attilia;* in Provinciis vero ex *Lege Julia & Titia. pr. I. de Attil. tut.* *Lex Attilia*, ait Ulp. *T.* XI. §. 18. *jubet mulieribus pupilliſve non habentibus tutores dari a Prætore & majore parte Tribunorum Plebis. Quos* Tutores Attilianos *appellamus. Sed quia* Lex Attilia *Romæ tantum locum habet*, Lege Julia & Titia *proſpectum eſt, ut in Provincia quoque ſimiliter a Præſidibus earum dentur tutores.*

V. Quæ Leges a quibus, & quando latæ ſint, non ſatis conſtat. *Legem Attiliam* Plebiſcitum fuiſſe cenſent Balduin. Muret. ad *d. pr. I. de Attil. tut.* aliique; conditumque A. U. C. 443. a *L. Attilio* & *C. Martio* Tribunis Plebis, quorum meminit Liv *L.* IX *c.* 30. Sed Pighius (ut incertum tamen) eam refert ad A. U. C. 540. quo Prætor fuit *M. Attilius Regulus.* v. Liv. *L.* XXIV. *c.* 43. *Legem* quoque *Juliam* & *Titiam* ſimiliter Plebiſcitum fuiſſe opinatur Muret. *d. l.* H. Valeſius vero *ad Excerpt. Peireſc. p.* 61. & quidem probabilius, eam latam putat A. U. C. 722. quo Conſul fuit *Auguſtus III.* & *M. Titius* Conſul ſuffectus. Sed deficiunt probationes idoneæ. Illud certum eſt, Leges illas fuiſſe perantiquas, maxime *Attiliam*, quam jam ante A. U. C. 567. latam eſſe docet Hiſtoria de *Hiſpala Fecenia*, quæ Sp. Poſtumio Albino & Q. Marcio Philippo Coſſ. poſt mortem patroni, quia in nullius manu erat, ex ea tutorem a Prætore & Tribunis accepit. v. Liv. *L.* XXXIX. *c.* 9.

VI. Sed ex iſtis Legibus Tutores pupillis deſierunt dari, poſteaquam primum Conſules pupillis utriusque ſexus tutores ex inquiſitione dare cœperunt, deinde Prætores ex Conſtitutionibus. §. 3. *I. de Attil. tut.* Cum enim pupilli & pupillæ, uti dictitavit & re ipſa probavit Verres, v. Cic. *in Verr.* 1. *c.* 50. ſæpe certiſſima præda eſſent Prætoribus, Clau-

dius Imp. ſanxit, ut pupillis extra ordinem tutores a Conſulibus darentur; uti memoriæ prodidit Suet. *in Claud. c.* 23. Idque ad tempora D. Marci noſtri in uſu manſiſſe videtur; ſub Domitiano enim Helvidii filiæ a Conſulibus adhuc tutor datus eſt Cornutus, uti refert Plin. *L.* IX. *Ep.* 13. neque ante D. Marcum id mutatum reperitur. Ut autem diligentius de Tutoribus tractaretur, primus Imp. Marcus ſingularem *Prætorem* fecit *Tutelarem*, teſte Capit. *in Marc. c.* 10. v. ſupr. Diſſert. 1. §. 30. ut ſcil. tutelaribus cognitionibus præſideret: *l.* 1. *C. de tut. vel cur. ill. perſ. l.* 2. *in f. C. quand. mul. off. tut.* unde & *Judicem Tutelarem* vocat Paulus, *L.* v. *Sent. T.* 16. §. 2. qui etiam, ut & Ulpianus, *de Officio ejus* Librum conſcripſit ſingularem. v. *Ind. Pand. Flor. præp. inſcr. l.* 3. *l.* 5. *l.* 9. *D. de excuſ.*

VII. Quod tamen non obſtitiſſe videtur, quominus & deinceps Prætores Urbani & Conſules jus antiquum quandoque uſurparint. v. Ulp. *T.* XI. §. 20. 24. *l. pen.* §. 3. *D. de excuſ. l.* 1. §. 1. *D. de conſ. tut.* Sane poſtmodum iterum admiſſum, ut Romæ Præfectus Urbi, vel Prætor; in Provinciis autem Præſides, vel Proconſules, eorumque Legati (quibus Oratione D. Marci id tributum; *l.* 1. §. 1. *D. de tut. dat.*); vel Magiſtràtus juſſu Præſidum, ſi non ſint magnæ pupilli facultates, tutores crearent. §. 4. *I. de Attil. tut. l.* 45. §. 3. *D. de excuſ. l.* 1. *C. de tut. vel cur. ill. perſ. l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 3. *D. de tut. dat.*

VIII. Tandemque per Imp. Juſtinianum conſtitutum, ut Defenſores Civitatum; vel Magiſtratus Municipales, puta Duumviri, vel Juridicus in Civitate Alexandrina, etiam non expectata juſſione Præſidum poſſint tutores creare, dummodo facultates pupilli non excedant 500. ſolidos, & adhibeatur Epiſcopus, vel aliæ perſonæ publicæ (i. e. Tabularii, *l.* 32. *C. de Ep. & cler.*) Civitatis. *l.* 30. *C. de Ep. aud.*

IX. Quibus autem ſpecialiter id conceſſum eſt, non aliter tutores dare poſſunt, quam *ſecundum ſuam juriſdictionem*,

i. e.

i. e. ſecundum terminos ſuæ jurisdictionis, ſeu territorii. § 4. *I. de Attil. tut. Jurisdictio* enim *d.* §. 4. ponitur pro *territorio*, quemadmodum & non raro alibi. Sic enim Ulp. in *l.* 5. *D. de jud. Si quis ex* aliena jurisdictione *ad Prætorem vocetur, debet venire, uti* Pomponius *&* Vindius *ſcripſerunt: Prætoris enim eſt æſtimare, an ſua ſit jurisdictio, vocati autem non contemnere auctoritatem Prætoris.* Sic quoque Tac. *L.* 1. *Ann.* 80. *Id quoque morum* Tiberii *fuit, continuare Imperia, ac plerosque in finem vitæ in iisdem exercitibus aut* jurisdictionibus *habere.* Et ſic denique eodem prorſus ſenſu Plin. *L.* v. *c.* 28. *Sed prius terga &* mediterraneas Jurisdictiones *indicaſſe conveniat.* Proinde Prætor intra Urbem tantum tutorem conſtituere poteſt; *l.* 2. §. 27. *D. de O. J.* Præfectus Urbi intra Urbem & centeſimum lapidem; *l.* 1. *pr.* §. 4. *de off. Præf. Urb.* Præſides & Proconſules intra Provinciam, in quam miſſi ſunt; *l.* 1. §. *ult. D. de tut. dat.* & Magiſtratus Municipales intra Civitatem agrumque Civitatis. *l.* 3. *D. eod.* Extra Provinciam Præſes vel Proconſul ei, qui alterius eſt Provinciæ, vel extra Municipium Magiſtratus ei, qui ab eodem non eſt Municipio, vel ejus Municipii agro, neque jurisdictioni dantis ſubjectus, tutorem dare nequit. *l.* 1. §. *ult. l.* 3. *D. de tut. dat. l.* 5. *C. qui dar. tut.* Quia extra territorium jus dicenti impune non paretur. *l. ult. D. de jurisd.*

X. Neque contrariatur Ulp. in *l.* 10. *D. de tutel.* cum ait: *Etiam non Municeps tutor dari poteſt, dummodo Municipi detur.* Dum enim requirit, *ut Municipi detur*, utique exigit, ut ei detur, qui ejusdem jurisdictionis eſt. Unde & *d. l.* 10 neque ad tutorem a Præſide datum, neque ad eum, qui teſtamento datus eſt, referenda videtur; licet veriſſimum ſit, poſſe Teſtatorem teſtamento tutores dare etiam eos, qui ejusdem civitatis non ſunt cives, uti idem Paulus, cui hoc noſtrum Reſcriptum debemus, docet in *l.* 32. *pr. D. de teſtam. tut.* Sed cum monet Ulp. *Etiam non Municipem tutorem dari*

poſſe,

Digitized by Google

poſſe, id accipiendum de incola. *Incola* enim, qui in aliqua civitate domicilium conſtituit, ſed ejus civis non eſt, v. *l.* 239. §. 2. *D. de V. S. l.* 7. *C. de incol. & his Magiſtratibus parere debet, apud quos incola eſt, & illis, apud quos civis eſt, nec tantum Municipali jurisdictioni in utroque municipio ſubjectus eſt, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debet;* uti docet Gajus in *l.* 29. *D. ad munic.* Accedit, quod *d. l.* 10. *D. de tutel.* excerpta ſit ex *Lib.* 11. *Ulpiani ad Edict.* quo inter alia, de Municipibus, & jurisdictione municipali, actum eſſe, ex *l.* 1. *l.* 27. *D. ad municip.* manifeſtum eſt.

XI. Sed quid juris, ſi deſint in Civitate, ex qua pupilli oriundi ſunt, qui idonei ſint tutores? quid faciendum? Conſulti ſunt ea de re *Divi* FRATRES a *Cornelio Proculo*, eodem forte, cujus ſit mentio in *l.* 27. *pr. D. de lib. cauſ.* qui reſcripſerunt: *Si quando deſint in Civitate, ex qua pupilli oriundi ſunt, qui idonei videantur eſſe tutores, officium ſit Magiſtratuum inquirere ex vicinis Civitatibus honeſtiſſimum quemque, & nomina Præſidi Provinciæ mittere, non ipſos arbitrium dandi ſibi vindicare.* Quod, ut Libr. IX. *Reſp.* integrum deſcriberet, dignum viſum eſt Julio Paulo, Legum Prudentum Coryphæo, v. *l.* 13. §. 2. *D. de excuſ.* & Alexandri Imp. Conſiliario, v. Lamprid. *in Alexandr. c.* 26. totidemque fere verbis, omiſſo tamen nomine *Divorum* FRATRUM, repetitum ab Ulpiano in *l.* 1. §. 10. *D. de Mag. conv.*

XII. Ajunt Impp. *Si quando deſint in Civitate, ex qua pupilli oriundi ſunt, qui idonei videantur eſſe tutores, officium ſit Magiſtratuum inquirere ex vicinis Civitatibus honeſtiſſimum quemque, & nomina Præſidi Provinciæ mittere.* Licet enim quandoque in Civitatibus, maxime minoribus, deficiant, qui ad adminiſtrandam tutelam ſint idonei, non tamen ob id indefenſi debent relinqui pupilli, vel ceſſat officium *Magiſtratuum*, ſcil. Municipalium, de quibus ſolis hic agitur, quique etiam *Magiſtratus* ſæpe ſimpliciter dicuntur. v. *l.* 26. *D.*

de

de neg. geſt. l. 11. *pr.* §. 1. *l. ult.* §. 2. *D. ad municip. l.* 5. *D. de conſ. tut. l. ult. D. de tut. & cur. dat. l.* 1. *pr.* §. 2. *& ſeqq. D. de mag. conv.* Sed debent illi in cives vicinarum civitatum inquirere, & nomina eorum, qui idonei videantur, Præſidi mittere ſeu indicare, *l.* 1. §. 10. *D. de mag. conv. l* 6. *C. qui dar. tut.* ut ipſe, ſi velit, ex illis eligere & tutores conſtituere poſſit. *l.* 1. §. 5. *D. de mag. conv.*

XIII. Addunt itaque, *Non ipſos arbitrium dandi ſibi vindicare.* Præſes enim toti præeſt Provinciæ, & tutoris dandi poteſtatem habet ubique in Provincia ſua, adeoque & in omnibus civitatibus ejusdem Provinciæ. *l.* 1. *pr.* §. 2. *D. de tut. dat. l.* 1. §. 2. 5. *D. de mag. conv.* Neque Magiſtratus municipales, cum magnæ ſunt pupilli facultates, tutores conſtituere poſſunt, niſi *juſſu Præſidum:* §. 4. *I. de Attil. tut.* poſtquam ſcil. cauſa a Præſide ad eos remiſſa eſt. *d. l.* 1. §. 5. *D. de mag. conven.* Quod tamen, licet etiam *mandati* in *d. l.* 1. §. 6. *D. de mag. conv.* fiat mentio, non ita accipiendum, quaſi Magiſtratus municipales ex *mandata* a Præſide *jurisdictione* Tutores dederint. Quæcunque enim ſpecialiter Lege, vel SCto, vel Conſtitutione Principum, tribuuntur, (qualis etiam eſt Tutoris dandi poteſtas, *l.* 6. §. 2. *D. de tutel.*) mandata jurisdictione non transferuntur. *l.* 1. *pr. D. de off. ejus, cui mand. eſt jurisd.* Imo mandante Præſide alium tutorem dari non poſſe, aperte docet Ulp. in *l.* 8. *pr. D. de tut. dat.* Scil. Tutoris datio ſingulari jure, uti ſupra oſtenſum, conceſſa eſt & Præſidi, & Magiſtratui municipali, ſed ita tamen, ut primæ partes ſint Præſidis, ad quem rem omnem referre debet Magiſtratus municipalis, ut poſſit, ſi velit, tutorem creare: eoque caſu ceſſant partes Magiſtratuum. Sed ſi Præſes, vel quia rebus majoris momenti occupatus eſt, vel quia non magnæ pupilli ſunt facultates, huic rei vacare nolit, cauſam Magiſtratibus remittit, *d. l.* 1. §. 3. 5. *D. de mag. conv.* ſimulque eos monet, ut ipſi dent tutores. *d. l.* 1. §. 6. Quæ *admo-*

 nitio,

Digitized by Google

nitio, tum ratione ſummæ Præſidis dignitatis, quippe qui omnibus majus imperium habet in provincia poſt principem, *l.* 4. *D de off. Præſ.* tum quia Magiſtratus municipales parere neceſſe habent, *d. l.* 1. §. 6. in *d.* §. 4. *I. de Attil. tut. Juſſus,* nec non in *d. l.* 1. §. 6. *de mag. conv. Mandatum* vocatur, uti conſtat ex *l.* 46. §. 6. *D. de adm. tut.* ubi Paulus JC. dictam Præſidis admonitionem, quam *mandatum* dicit Ulp. *l.* 1. §. 6. *D. de mag. conv.* P*ræceptum* appellat, dum ait: *Cum teſtamento duo tutores dati eſſent pupillo, & alter ex his vita defunctus fuiſſet, in locum ejus petente matre*, ex Præſidis Provinciæ præcepto a Magiſtratibus alius tutor datus eſt, *a quo Magiſtratus ſatis exegerunt rem ſalvam fore* &c. Quod utique ad *mandatam* Juriſdictionem referri nequit. Similes hac in parte ſunt Magiſtratus municipales Legatis Proconſulum, qui etiam tutores dare poſſunt; *l. pen. D. de off. Proconſ.* ſed hanc poteſtatem exercere nequeunt, niſi poſtquam a Proconſule ipſis mandata ſit Juriſdictio. Sic enim accipiendum videtur, quod ait Pomponius in *l.* 13. *D. eod. Legati Proconſulis nihil proprium habent, niſi a Proconſule eis mandata fuerit juriſdictio.* Legatos Proconſulum enim aliquid *proprium* habere, propriamque eorum juriſdictionem ſub mandata generali juriſdictione contineri, tum in genere conſtat ex Reſcripto Impp. Severi & Antonini, quod eſt in *l.* 4. *pr. D. de off. ejus, cui mand. eſt juriſd.* tum in ſpecie apparet ex hac ipſa, de qua agimus, tutoris datione, quam eos ex ſingulari conceſſione, D. Marci ſcil. noſtri oratione ſeu SCto, habuiſſe docet Ulp. *l.* 1. § 1. *D. de tut. dat.* Quemadmodum & illud ſingulare fuit in Legatis Proconſulum, quod ab illis ad ipſum Proconſulem fieret appellatio; *l.* 2. *D. quis, a quo app.* cum cæteroquin ab eo, cui quis mandavit juriſdictionem, non provocetur Mandans, ſed is, qui a Mandante provocandus eſſet, uti idem monet Ulp. in *l.* 1. §. 1. *D. eod.* v. Cuj. VII. O. 21.

XIV.

XIV. Quod ſi itaque Præſes tutores dare nolit, cauſamque remittat, vel ſecundum jus novum facultates pupilli non excedant 500. ſolidos, Magiſtratus municipalis jure proprio dare poteſt. *l.* 3. *D. de tut. dat.* Non tamen in caſu Reſcripti noſtri directe & immediate, ſed mediate, per *literas* ſcil. (quæ *publicæ* dicuntur *Nov.* 134. *c.* 5. nunc vero *Requiſitoriales* & *Mutui compaſſus* vocari ſolent) ad Magiſtratus ejus civitatis, ubi idonei reperiuntur, datas. v. Brunn. ad *h. l.* 24. & ad *l.* 5. *C. qui dar. tut.* Niſi forte alterius civitatis cives dationi conſentiant, & jurisdictioni dantis ultro ſe ſubmittant, in quos etiam jus dici poſſe monet Ulp. in *l.* 14. *D. de jurisd.* *l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Treb.* Qua ratione & Collega Collegam dare poteſt, *l.* 19. §. 1. *D. de tut. dat.* qui tamen in Collegam nullum habet imperium. *d. l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Treb.* add. Montan. *de Tut. c.* 23. *n.* 33.

DISSERTATIO DUODECIMA.

Ulpianus *Libro ſeptuageſimo nono ad Edictum.*

QUamvis autem omnes legatarii & fideicommiſſarii neceſſe habeant hac ſtipulatione cavere, tamen quibusdam remitti DIVI FRATRES reſcripſerunt; utputa his, quibus minuta alimenta ſunt relicta. *Pompejæ* enim *Fauſtinæ* reſcripſerunt ſic: *Non eandem cauſam eſſe decem aureorum, quos annuos tibi teſtamento* Pompejæ Criſpianæ *patronæ tuæ relictos proponis, atque fuit alimentorum & veſtiarii libertis relictorum, quibus propterea cautionis onus remittendum exiſtimavimus. l. 3. §. 4. D. ſi cui plus quam per Leg. Falcid. lic. leg. eſſe dic.*

I. *Celebrem Legem eſſe* XII. *Tabb. qua libera patriſam de rebus ſuis diſponendi poteſtas conceditur, & quomodo illa concepta ſit?* II. *Soli* patriſam. *illam poteſtatem datam eſſe.* III. IV. *Quid ſit* legare? V. *An bene ſeſe habeant verba,* ſuper pecuniæ tutelæve. VI. *Quid veniat verbo* pecuniæ? *& quo ſenſu dicatur,* tutorem ſeparatim ſine pecunia dari non poſſe? VII. *Quid veniat nomine* rei? VIII. *An verba* ſuæ rei *genuina ſint?* IX. *Quo ſenſu diſpoſitio Teſtatoris* jus *dicatur?* X. *Liberrimam illam poteſtatem legandi reſtrictam eſſe, maxime per* Legem Falcidiam. XI. *Quid ſi dubitetur, an illa locum habeat?* XII. XIII. *Quinam ſatisdare cogantur, & excipiantur?* XIV. XV. XVI. *Lectio Codicis Florentini defenditur.* XVII. *Quid dicendum, ſi legato ſoluto poſtmodum appareat,* Legi Falcidiæ *locum eſſe.*

I. Inter varia eaque illuſtria Legis XII. Tabularum capita celeberrimum eſt, quo libera Patriſamilias de rebus ſuis diſpo-

ponendi poteſtas conceſſa eſt. Sed, quod mirari liceat, non eodem modo referuntur verba ejus, ab illis, qui Legis iſtius mentionem faciunt. Cic. *Rhetor. ad Herenn. L.* I. *c.* 13. ait: *Lex*, PATERFAMILIAS UTI SUPER FAMILIA PECUNIAVE SUA LEGASSIT, ITA JUS ESTO; & *de Invent. L.* II. *c.* 50. PATERFAMILIAS UTI SUPER FAMILIA PECUNIAQUE SUA LEGAVERIT, ITA JUS ESTO. Pomponius in *l.* 120. *D. de V. S. Verbis Legis* XII. *Tabularum his*, UTI LEGASSIT SUÆ REI, ITA JUS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videtur:* & ſecundum eum Imp. in *princ. I. de Leg. Falcid. Quippe cum ea Lege ita cautum eſſet*, UTI QUISQUE LEGASSIT SUÆ REI, ITA JUS ESTO; nec non *Nov.* 22. *c.* 2. *pr. Sicut & antiquiſſima nobis Lex & prima pene Reip. Romanorum diſponens ait*, (*dicimus autem* Duodecim Tabularum) *ſecundum antiquam & Patriam linguam ita dicens*, UTI LEGASSIT QUISQUE DE SUA RE, ITA JUS ESTO. Paulus vero JC. verba ejusdem in *l.* 53. *D. de V. S.* ita exprimit: *At cum dicitur*, SUPER PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ, *tutor ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt.* Et denique plenius Ulpianus *Tit.* XI. §. 14. *Teſtamento quoque nominatim tutores dati confirmantur eadem Lege* XII. *Tabb. his verbis:* UTI LEGASSIT SUPER PECUNIA TUTELAVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO. Ex quibus omnibus probabile eſt, dictum Legis XII. Tabb. caput plene ita conceptum fuiſſe: PATERFAMILIAS UTI LEGASIT SUPER PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO. v. Balduin. *ad LL.* XII. *Tabb. c.* 29. Ræv. *ad dd. LL. c.* 18. Rittersh. *ad dd. LL. Claſſ.* III. *P.* I. *c.* II. J. Gothofr. ad *LL.* XII. *Tabb.* TAB. V. & *Prob. ad d. Tab.* 5.

II. Ajunt Decemviri PATERFAMILIAS; v. Cic. *dd. ll.* Filiusfamilias enim, qui in poteſtate parentis eſt, teſtamenti faciendi jus non habet: adeo ut, quamvis Pater ei permittat, nihilo magis tamen jure teſtari poſſit. *l.* 6. *pr. D. qui teſtam. fac. poſſ. pr. I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* Neque fœminis

minis id permiſſum fuit; quæ calatis comitiis, quorum nullam communionem habebant, Gell. *L.* v. *c.* 19. nunquam teſtari poterant: per æs & libram vero tum demum poterant, ſi in tutela eſſent, & tutoris intercederet anctoritas. Ulp *T.* xx. §. 15. Si enim in manum Viri conveniſſent, capite deminutæ & filiarumfam. loco erant, & proinde teſtandi facultatem non habebant. v. Cl. Schulting. *ad Ulp. d. l.* Donec Jure novo id mutatum, omnibusque fœminis ſui juris conceſſum, ut libere teſtari poſſent, dummodo annum duodecimum compleviſſent. *l.* 5. *D. qui teſtam. fac. poſſ.*

III. Uti legaSit; i. e. *legarit* ſeu *legaverit*. Cic. *de Inv.* *L.* ii. *c.* 50. Veteres enim pro litera R. utebantur litera S. v. *l.* 2. §. 36. *D. de O. J.* Cic. *ad Fam.* *L.* ix. *Ep.* 21. Quintil. *Inſt. Or.* *L.* i. *c.* 4. Unde & in iisdem xii. Tabulis *eSit* ſeu *eſcit* pro *erit*, *nuncupaSit* pro *nuncuparit*, *occentaSit* pro *occentarit*, nec non *excantaSit* & *incantaSit* pro *excantarit* & *incantarit*, poſita ſunt.

IV. *Legandi* autem verbo uſi ſunt Decemviri ſenſu latiori, ut id de *Legato* non tantum in ſpecie ſic dicto accipiendum ſit, ſed omnem omnino diſpoſitionem ſignificet teſtamentariam. Latiſſima enim eo verbo poteſtas Teſtatori tributa eſt, heredes ſcil. inſtituendi, legata & libertates dandi, ut & tutelas conſtituendi: uti aperte docet Pomponius in *l.* 120. *D. de V. S.* Quo ſenſu latiori hoc verbum etiam poſuit Liv. *L.* i. *c.* 3. dum de *Proca* Albanorum Rege diſſerens ait: *Numitori, qui ſtirpis maximus erat, regnum vetuſtum Sylviæ gentis* legat; nec non Cic. *Ep. ad Octav.* dum de eo agens inquit: *Qui tanquam in dotali matrimonio Remp. teſtamento* legatam *ſibi obtineret.* Neque hoc loco tantum generale verbum adhibitum, ſed ſolenne id Decemviris fuit, ut verbis uterentur ſenſus latioris, uti ex ſequenti in eodem hoc capite voce *pecuniæ*, nec non *tigni*, v. *l.* 1. §. 1. *D. de tign. junct.* §. 29. *I. de R. D.* & *emendi*, manifeſtum eſt. v. *l.* 29. §. 1. *D. de ſtat. lib.* add. *l.* 23.

Digitized by Google

l. 23. §. 1. *D. de liberal. cauſ.*

V. Super pecuniæ tutelæve; *d. l.* 53. *D. de V. S.* ὑπερχαυκᾶς pro *ſuper pecunia tutelave.* Ulp. *d. T.* xi. §. 14. Quemadmodum & Ulp. Græco more loquens genitivum pro ablativo poſuit in *l.* 50. §. 2. *D. de leg.* 3. in verbis: *Puto & de eo ſenſum caſu; quo* curæ & tutelæ liberetur; nec non Papinianus in *l.* 11. §. 5. *D. ad L. Falcid.* in verb. *Ut longe* plus habeat quartæ *paternæ hereditatis;* ut & Marcianus in *l.* 3. §. 1. *D. ad L. Corn. de ſic.* in verb. *Ejusdem legis* pœnæ afficitur. vid. Cujac. ad *l.* 28. *D. de V. S.* Rittersh. *ad LL.* xii. *Tab. Claſſ.* iii. *P.* 1. *c.* 11. J. Gothofr. *ad dd. LL. Prob. ad Tab.* 5.

VI. *Pecuniæ* autem verbum iterum latiori ſenſu poſitum, ut non tantum ſignificet pecuniam numeratam, uti in *l.* 7. §. 3. *D. ad SCt. Maced.* vel res fungibiles, uti in *l.* 30. *pr. D. de leg.* 1. *l.* 2. §. 3. *D. de reb. cred.* ſed & res alias omnes, quæ ſunt in patrimonio; v. *l.* 5. *D. de V. S.* tam ſoli, quam mobiles, tam corpora, quam jura. v. *l.* 222. *D. de V. S.* A qua diſtinguitur *Tutela*, quia ſeparata hæc eſt ſpecies, neque ſub *pecuniæ* appellatione contineri poteſt. Ubi notabilis eſt obſervatio Pauli in *l.* 53. *D. de V. S.* disjuncta ſcil. heic pro conjunctis accipienda: ut cum dicitur *pecunia tutelave*, perinde ſit, ac ſic in lege ſcriptum eſſet *pecunia tutelaque;* quia *tutor ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt.* Quod tamen non ita accipiendum, quaſi tutor in teſtamento nulli dari poſſit, niſi heredi inſtituto, nam & exheredato a patre dari poſſe certum eſt: *l.* 4. *l.* 26. §. *ult. l.* 31. *D. de teſt. tut.* ſed hoc ſenſu, quod tutor in teſtamento dari non poſſit, niſi ſimul *ſuper pecunia legatum*, i. e. aliquis heres inſtitutus ſit; quia teſtamenta vim ex inſtitutione heredis accipiunt, & ob id veluti caput atque fundamentum intelligitur totius teſtamenti heredis inſtitutio. §. 34. *I. de legat.* Ulp. *T.* xxiv. §. 15. Ut ille, cui tutor datur, heres inſtituatur, neque Lex, neque JCtus Paulus exigit.

VII.

Digitized by Google

VII. Suæ Rei; i. e. patrimonii ſui. *Res* enim, (cujus generalis cæteroquin & latior quam *pecuniæ* eſt ſignificatio, *l.* 1. *in f. D. de R. C. l.* 5. *pr. l.* 23. *D. de V. S.*) ubi de Teſtamentis & ſucceſſionibus agitur, fere patrimonium ſeu hereditatem denotat. Terent. *Phorm. Act.* II. *Sc.* III. ỳ. 46. *At ſi talentum* rem *reliquiſſet decem;* ibidemque Donat. *More Romanorum, apud quos hereditas pecunia erat.* Papin. *l.* 77. §. 19. *D. de leg.* 2. Filia mea præcipiat, ſibique habeat, volo, rem matris ſuæ. *Fructus, quos medio tempore pater percipiet, nec in ſeparato habuit, ſed abſumſit, vel in ſuum patrimonium convertit, non videntur filiæ relicti.* Scæv. *l.* 89. §. 1. *D. eod. Qui* indiviſam *cum fratre ſuo* rem *habebat, filias ſuas heredes inſtituit, & ita cavit* &c. nec non in *l.* 85. *D. de C. & D. Titia heredis inſtituti liberos habentis filii fidei commiſit, uti* rem ejus univerſam reſtitueret *filiis ejus, liberisve eorum.* African. *l.* 26. *D. de bon. libert. Liberto octoginta habenti fundus quadraginta legatus eſt: is, die cedente legati, deceſſit extraneo herede inſtituto. Reſpondit, poſſe patronum partem debitam vindicare; nam videri defunctum mortis tempore* ampliorem habuiſſe rem centum, *cum* hereditas *ejus propter computationem legati pluris venire poſſit.* Ubi *rem centum*, hereditatem ſeu patrimonium centum millium ſeſtertium ſignificare, tum ex verbis ſequentibus, tum ex §. 2. *I. de ſucceſſ. libert.* manifeſtum eſt.

VIII. Addita autem ſunt verba *ſuæ rei*, quia de iis tantum, quæ *ſui* ſeu proprii patrimonii ſunt, diſponere licet, non de alienis; v. *N.* 22. *c.* 2. *pr. l.* 8. §. 3. *D. de jur. codicil.* adeoque non tam ad *Tutelam*, quæ jus principaliter in perſonam continet, §. 1. *I. de tutel.* §. 4. *I. qui teſtam. tut. dar. poſſ.* (licet per conſequentiam etiam ad res pupilli pertineat, *l.* 12. §. 3. *D. de adm. tut.*) quam *Pecuniam*, referenda ſunt. v. Rittersh. *ad LL.* XII. *Tabb. Cl.* III. *P.* 1. *c.* 11. Quo ſenſu ſi dicta verba accipiantur, neque intricatiori alia expoſitione, neque incommoda interpunctione, ut ſcil. conjunctim legatur *ſuæ rei ita jus eſto.*

Digitized by Google

eſto. de qua vid. Vin. ad *pr. I. de Leg. Falc. n.* 2. neque transpoſitione, ut legatur *pecuniæ*, *reive*, *tutelæve ſuæ.* neque *rei* (cujus in verbis Legis XII. Tabb. mentionem expreſſe factam uno ore teſtantur Pomponius, *l.* 120. *D. de V. S.* Ulpianus, *T.* XI. §. 14. nec non Imp. Juſtinianus, *pr. I. de Leg. Falcid. N.* 22. *c.* 2. *pr.*) expunctione opus eſt.

IX. Ita jus esto. Quæ Juſtinianus, *d. N.* 22. *c.* 2. *pr.* & Theoph. ad *pr. I. de Leg. Falcid.* eleganter vertunt νόμος ἔςω; quandoquidem ultima voluntas Teſtatoris legitima *l.* 23. §. 1. *in f. C. de legat.* pro Lege ſervanda eſt. *d. N.* 22. *c.* 2. *pr.* Cic. *Phil.* 11. *c.* 42. *In publicis nihil eſt Lege gravius; in privatis firmiſſimum eſt Teſtamentum.*

X. Cum vero hac Lege latiſſima diſponendi poteſtas Teſtatori data eſſet, ex eaque haud pauca naſcerentur incommoda, ſenſus ille Legis ampliſſimus poſtea interpretatione coanguſtatus eſt, vel Legum, vel auctoritate Jura conſtituentium. *l.* 120. *D. de V. S.* Et quidem quantum ad *Leges* attinet, reſtricta eſt liberrima *legandi* ſeu teſtandi poteſtas per Legem *Papiam*, *Æliam Sentiam*, *Fuſiam Caniniam*, *Furiam*, *Voconiam*, nec non *Falcidiam*, a P. Falcidio Tr. pl. A. U. C. 714. latam. Dion Caſſ. *L.* XLVIII. *p.* 377. Qua cautum, ne plus legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum, i. e. ut ſive unus heres inſtitutus ſit, ſive plures, apud eum eosve quarta pars remaneat. *l.* 1. *pr. D. ad L. Falcid. pr. I. eod.* Quam, ſiquidem totam adhuc poſſideat hereditatem, jure Retentionis heres deducere; Caj. *L.* II. *T.* VIII. *l.* 73. §. *ult. D. l. pen. C. ad L. Falcid.* vel, ſi in poſſeſſione Legatorum jam ſint Legatarii, *vindicare*, *l.* 26. *pr. D. l. pen. C. eod.* vel *Actione in factum*, *l.* 77. §. 2. *D. de leg.* 2. vel etiam *Interdicto Quod Legatorum* agere poteſt. *l.* 1. §. 2. *D. quod legator.*

XI. Sed quid ſi juſte dubitetur, quia v. c. legata ſunt conditionalia, vel metus ſubeſt æris alieni latentis, an Lex Falcidia locum habeat? an & hoc caſu heres jure Retentio-

nis uti poteſt? Et poſſe dicendum eſt: niſi Legatarii datis fidejuſſoribus caveant, ſeſe, ſi poſtea apparuerit Legi Falcidiæ locum eſſe, id, quod amplius legatorum nomine ceperint, quam per Legem Falcidiam liceat, reddituros. *l.* 1. §. 16. *l.* 45. §. 1. *l.* 73. §. 2. *& ſeqq. D. ad L. Falcid. l.* 1. *pr.* §. 4. 7. 9. 11. *l.* 3. §. 1. *l.* 4. *l.* 5. *D. ſi cui plus quam per Leg. Falcid.*

XII. Quam ſatisdationem omnes præſtant Legatarii & Fideicommiſſarii: *l.* 3. §. 4. *D. ſi cui plus quam per Leg. Falcid.* exceptis paucis, quibus illa ſpeciali jure remiſſa eſt.

XIII. Qualis eſt I. Fiſcus, qui tamen perinde ac ſi caviſſet conveniri poteſt. *d. l.* 3. §. 5.

II. Qui ſatisdationem non facile præſtare poſſunt. *l.* 6. *D. eod.*

III. Qui annua legata ad diſtribuendum præcipere juſſi ſunt, a quibus vetatur cautio exigi *ceſſantium partes reddi. l.* 7. *D. eod.*

Nec non IV. ex hoc *Reſcripto* DIVORUM FRATRUM, quod (ut & alia; v. Diſſert. v. *pr.* §. 14. Diſſert. x. *pr.* §. 2.) *L.* LXXIX. *ad Ed.* notavit Ulpianus, quibus minuta alimenta relicta ſunt. *l.* 3. §. 4. *D. eod.*

XIV. Præmittunt Impp. *Non eandem cauſam eſſe decem aureorum, quos annuos tibi teſtamento* Pompejæ Criſpianæ *patronæ tuæ relictos proponis, atque fuit alimentorum & veſtiarii libertis relictorum.* Alii habent, *Si non eadem*, ſed ſenſu incommodo; neque ulla ratio eſt, ob quam a lectione codicis Florentini recedendum ſit. Non enim utique eadem cauſa eſt x. aureorum in alimenta relictorum, & alimentorum veſtiariique cæteris libertis ſimpliciter relictorum, cum alimenta veſtiariumque ſeu veſtitus, v. *l.* 4. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 18. *D. de alim. leg. l.* 8. §. 12. *D. de tranſact.* decem aureorum quantitatem longe excedat, ac proinde heres, ſi eorum nomine ſatiſdandum non eſſet, & legatarii poſtmodum non eſſent ſolvendo, magnum damnum ſentire poſſet.

XV.

XV. Adeoque ſubjiciunt: *Quibus propterea cautionis onus remittendum exſtimavimus.* Scil. *decem aureis*, de quibus conſulti erant Impp. τὸ *quibus* enim, uti quibuſdam viſum eſt, ad libertos, quorum proxime facta mentio, referri nequit: tum propter rationem præmiſſam, & verbum *propterea*; tum quia liberti, quibus alimenta & veſtiarium Patrona legaverat, ab onere ſatiſdationis non ſunt immunes. Omnes enim legatarii & fideicommiſſarii, cujuscunque dignitatis ſint & conditionis, hac ſatiſdatione cavere neceſſe habent: *l.* 3. §. 4. 5. *D. ſi cui plus quam per Leg. Falc. lic. leg. eſſe dic.* niſi ſingulari jure excepti ſint, quos inter non inveniuntur, quibus alimenta & veſtiarium majoris momenti legata ſunt. Ut autem minutis alimentis, v. c. *decem aureis*, onus ſatiſdationis remittatur, rationis eſt; minuta enim talia alimenta relinquuntur fere pauperibus, quibus, cum fidejuſſores invenire nequeant, ſatiſdatio remittitur, *l.* 6. *D. cui plus quam per Leg. Falc. lic. leg. eſſe dic.* neque habet, quod queratur heres, cum per remiſſionem ſatisdationis, ratione x. aureorum, non multum oneretur.

XVI. Cujacius quidem *ad l.* 5. *D. de V. O.* in hoc noſtro Reſcripto pro *propterea*, legendum cenſet *Prætoriæ:* ſed contra fidem omnium codicum, neque quicquam obſtat, quod a lectione Pandectarum Florentinarum abire nos cogat. Licèt enim ſatiſdatio hæc *cautio* vocetur *Prætoria* in *l.* 32. §. 2. *D. ad L. Falcid.* non tamen ex eo recte infertur, pro *propterea* hic reſtituendum eſſe *Prætoriæ*, imo contra ratio præmiſſa τὸ *propterea* hic exigere videtur.

XVII. Quod ſi tamen legato ſoluto poſtmodum appareat Legi Falcidiæ locum eſſe, quin poſſit heres, ſi velit, partem a Legatario repetere, dubium non videtur. Cum & qui cavere ſibi poterat, ſi non caverit, indebitum ſolutum repetere poſſit, *l.* 39. *D. de condict. indeb.* & Fiſcus, qui etiam non ſatisdat, perinde conveniri poſſit, ac ſi caviſſet; *l.* 3. §. 5. *D.*

Digitized by Google

ſi cui plus quam per Leg. Falcid. lic. leg. eſſe dic. quod merito ad alios extenditur: arg. *l.* 10. *l.* 12. *D. de LL.* dummodo heres in facto errans ſolverit, *l.* 1. §. 11. *D. ad L. Falcid. l.* 9. *C. eod.* vel ſi ſciens ſolvat ea conditione tradat, ut, ſi Falcidia emerſerit, reddatur. *l.* 2. *pr. D. de condict. indeb.* Si quis enim, ſciens vires hereditatis omneſque circumſtantias, integra legata ſimpliciter ſolverit, Legi Falcidiæ tacite renunciaſſe videtur, *l.* 9. *C. ad L. Falcid.* ut & ſi ſolvens in jure erraverit; *d. l.* 9. *l.* 10. *C. de jur. & fact. ign. l.* 6. *l.* 7. *C. de condict. indeb. l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign.* quia in jure errans pro ſciente habetur. *l.* 10. *D. de bon. poſſ. l.* 9. §. 3. *D. de jur. & fact. ign. l.* 48. *pr. D. de fidejuſſ.*

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMA TERTIA.

Ulpiànus *Libro ſeptuageſimo nono ad Edictum.*

SI quis filium habeat ſui juris, & ex eo nepotem in poteſtate ſua, conſequenter erit dicendum, ſi nepos Patris ſui emancipati accipiat bonorum poſſeſſionem, de conferendis ſuis quoque bonis cavere eum debere, & eſſe ſimilem ei, qui adoptavit; hoc enim Divi Fratres reſcripſerunt, ut ad collationem Avus compellatur. Plane eodem Reſcripto adjectum eſt ſic: *Niſi forte Avus iſte nullum ex his bonis fructum acquirere vult, paratusque eſt de poteſtate nepotem dimittere, ut ad emancipatum omne emolumentum bonorum poſſeſſionis perveniat.* Nec idcirco ea filia, quæ poſt emancipationem nata patri heres extitit, juſte queri poterit, [inquit] quod eo facto collationis commodo excluditur: cum Avo quandoque defuncto, ad bona ejus ſimul cum fratre poſſit venire. Hæc in patre adoptivo ratio reddi non poteſt: & tamen & ibi [idem] dicemus, ſi ſine dolo malo emancipaverit. *l. 5. pr. D. de collat.*

I. *Emancipatum in bona Patris emancipatoris Jure Civili, ſecundum* L. XII. Tabb. *nihil juris habere.* II. *Sed* Prætorem *ei ſubveniſſe dando* Bonorum poſſeſſionem. III. *Ita tamen, ut emancipati ea, quæ a patre acceperunt, conferre debeant.* IV. V. VI. *Si* Titius *Avus, filium habens* Mævium, *& ex eo nepotem* Sempronium, *filium* Mævium *emancipaſſet, nepotem* Sempronium *vero in poteſtate retinuiſſet, filius autem emancipatus* Mævius *poſt emancipationem filiam procreaſſet* Titiam, *& inteſtatus deceſſiſſet, Nepotem* Sempronium *ad Bonorum poſſeſſionem patris* Mævii *una cum Sorore* Titia *admitti, & Nepotem* Sempronium *bona Sorori conferre debere, ſeu Avum* Titium, *qui ſimilis eſt ei, qui*

 adopta-

adoptavit. VII. *Quæ comparatio quomodo procedere poſſit?* VIII. *Et quænam limitatio adhibenda?* IX. X. XI. *Scrupuli removentur.* XII. *An hoc Reſcriptum Jure novo adhuc uſum habeat?*

I. Cum *liberi emancipati* ex poteſtate & familia exeant patris, ac proinde extraneorum numero ſint, *l.* 55. §. 1. *D. de R. N.* §. 3. *I. de her. qual. & diff.* neque Pater Jure Civili, ſi teſtamentum faciat, *emancipatos* inſtituere cogitur vel exheredare; §. 3. *I. de exher. lib.* neque *emancipati*, ſi Pater inteſtatus decedat, in bona paterna quicquam juris habent. §. 9. *I. de hered. quæ ab inteſt.* Inteſtatorum enim hereditates ex Lege XII. Tabb. primum ad *ſuos* heredes, &, ſi nemo *ſuus* heres exiſtat; ad *conſanguineos* & *agnatos* proximos pertinent. §. 1. *I. de hered. quæ ab inteſt. pr. I. de leg agn. ſucceſſ. l.* 1. §. 9. *D. de ſuis & leg. her.* Quæ ex veſtigiis antiquæ lectionis, quæ apud Ulp. *Fragm. T.* XXVI. §. 1. & Auct. *Collat. Leg. Moſ. & Rom. T.* XVI. §. 4. ſuperſunt reſtituta, hoc modo exhibetur a J. Gothofr. *ad LL.* XII. *Tabb. Tab.* V. *c.* 2. & *Not. ad d. T.* V. *c.* 2. AST SI INTESTATO MORITUR, CUI SUS HERES NEC ESCIT, AGNATUS PROXIMUS FAMILIAM HABETO. SI AGNATUS NEC ESCIT, GENTILIS FAMILIAM HERES NANCITOR. Quin enim locus Ulp. apud Auct. *Coll. Leg. Moſ. & Rom. d.* §. 4. mendoſus, & τὸ HANC ex prioribus literis verbi NANCITOR (cum forte non plene legeretur) ortum ſit, indubium videtur. add. Cl. Schulting. ad Ulp. *d. l.*

II. Sed Prætor naturali æquitate (quam ſemper ante oculos habebat, v. *l.* 1. *pr. D. de min. l.* 1. *pr. D. de pec. conſt.*) motus, emancipatis ſubvenit, dando iis ex bono & æquo *Bonorum Poſſeſſionem*, *pr. in f. I. de bon. poſſ.* & quidem *Contra tabulas*, ſi pater teſtatus ſit, liberoſque emancipatos in teſtamento præterierit, §. 3. *I. de exher. lib.* §. 2. *I. de bon. poſſ. Unde Liberi* vero, ſi inteſtatus deceſſerit. *d.* §. 2. Licet enim Prætor

tor *heredem* proprie facere non poſſit, *pr. I. de bon. poſſ.* quia *heredem* facere eſt *dominum* facere, *§. ult. I. de hered. qual.* Feſt. *in voc. Heres.* Plaut. *Menechm. Act.* III. *Sc.* II. *ỳ.* 12. quod in poteſtate non erat Prætoris; v. *l. ult.* §.3. *C. de jur. dom. imp.* eo ipſo tamen, dum Liberis emancipatis concedit Bonorum Poſſeſſionem, eos *velut* heredes facit, *l.* 1. *D. de poſſeſſ. her. pet. l.* 2. *D. de bon. poſſ.* & loco heredum conſtituit. *d. pr. in f. I. de bon. poſſ.*

III. Ne tamen *Emancipatos* ad Bonorum Poſſeſſionem admittendo, & participes hereditatis paternæ cum *ſuis* faciendo, *ſuis* injuriam faceret, Jus *Collationis* ſimul introduxit Prætor, quo Emancipati, qui appetunt bona paterna, bona ſua iis, qui tempore mortis in poteſtate ſunt Patris, conferre coguntur. *l.* 1. *l.* 10. *D. de collat.*

IV. Unde cum, temporibus DIVORUM FRATRUM, *Titius* Avus v. c. filium habens *Mævium*, & ex eo Nepotem *Sempronium*, Filium *Mævium* emancipaſſet, Nepotem vero *Sempronium* in poteſtate retinuiſſet; Filius autem emancipatus *Mævius* poſt emancipationem filiam procreaſſet *Titiam*, & inteſtatus deceſſiſſet, conſulti ſunt Impp. An Nepos *Sempronius* ad Bonorum Poſſeſſionem Patris *Mævii*, una cum ſorore *Titia*, admittendus ſit? & an admiſſus bona ſua ſorori conferre cogatur?

V. Et quidem quantum ad prius attinet, reſcripſerunt Impp. Nepotem *Sempronium*, qui in poteſtate Avi *Titii* manſit, & reſpectu Patris *Mævii* loco emancipati & extranei eſt, ſimul cum ſorore *Titia*, poſt emancipationem Patris nata, ad Bonorum Poſſeſſionem *Unde Liberi* admittendum eſſe. *h. n. l.* 5. *l.* 6. *D. ſi tab. teſt. null. extab. und. lib. l.* 4. *D. de conj. cum eman. lib. l.* 7. *D. de bon. poſſ. contr. tab.* Cum & rei æquitas, & cauſa Edicti, quo de bonorum Poſſeſſione liberis danda cavetur, efficiat, ut ejus ratio habenda ſit, uti idem, qui auctor eſt *l. n.* 5. ait Ulp. *d. l.* 6. *ſi tab. teſt. null. ext. und. lib.* Bono-

Digitized by Google

norum enim Poſſeſſio *Unde liberi* ex naturali æquitate a Prætore non tantum conceſſa eſt iis, qui ſunt in poteſtate, ſed etiam liberis emancipatis, quique in familia non ſunt, perinde, ac ſi in poteſtate parentis mortis tempore fuiſſent; §. 9. *I. de hered. quæ ab inteſt.* quia, licet emancipati ſint, nihilominus liberi ſunt, manetque vinculum naturæ & ſanguinis, quod nullo Jure Civili dirimi poteſt. *l.* 8. *D. de R. J. l.* 4. *D. ſi tab. teſtam. null. ext. und. lib. l.* 10. §. 5. *D. de grad. & aff.*

VI. Ex qua admiſſione Nepotis *Sempronii* ad Bonorum Poſſeſſionem, ſecundum prædicta, ultro fluit deciſio Quæſtionis poſterioris: ac proinde ſimiliter placuit, Nepotem *Sempronium*, qui ad bonorum poſſeſſionem admittitur, per eamque particeps deſiderat eſſe bonorum paternorum, etiam conferre debere; *h. n. l.* 5. *l.* 6. *D. ſi tab. teſt. null. ext. d. l.* 4. *D. de conj. cum emancip lib.* ſed cum ſui juris non ſit, verum in poteſtate Avi *Titii*, Avum *Titium*, qui per nepotem bonorum poſſeſſionis emolumentum acquiſiturus eſt, ad conferenda bona ſua obſtrictum eſſe. *dd. ll.* Similis enim eſt hic Avus ei, qui adoptavit, is autem, qui in adoptiva familia eſt, conferre cogitur, hoc eſt non ipſe, ſed is, qui eum in poteſtate habet, uti idem docet Ulp. in *l.* 1. §. 14. *D. de collat.*

VII. Quæ tamen comparatio quemadmodum procedere poſſit, non ſatis conſtat. Cum filius adoptivus, qui eo tempore, quo pater naturalis moritur, in poteſtate eſt alterius, neque Jure Civili, neque Jure Prætorio, patri naturali ſuccedere poſſit. §. 10. 12. *I. de her. quæ ab inteſt.* Et ſane vix eſt, ut cum ratione Juris conciliari poſſit, niſi *d. l.* 1. §. 14. reſtringatur ad caſum, quo filius adoptivus a patre naturali, qui alium filium præteriit, teſtamento heres inſtitutus eſt; quo caſu ille inſtitutus, beneficio præteriti, etiam bonorum poſſeſſionem contra tabulas petere poteſt. Licet enim, qui heres ſcriptus eſt, ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas non

non vocetur, aliud tamen dicendum, ſi alius committat Edictum; *l.* 3. §. 11. *D. de bon. poſſ. cont. tab.* quo caſu res ad cauſam inteſtati redibat. Idque de Adoptivis in ſpecie monuit idem Ulp. in *l.* 8. §. 11. *D. de bon. poſſ. cont. tab.* dum ait: *In adoptionem datos filios non ſummoveri Prætor voluit, modo heredes inſtituti ſint; & hoc juſtiſſime eum feciſſe* Labeo *ait, nec enim in totum extranei ſunt. Ergo ſi fuerunt heredes ſcripti, accipient contra tabulas bonorum poſſeſſionem, ſed ipſi ſoli non committunt Edictum, niſi fuerit alius præteritus ex liberis, qui ſolent committere Edictum.* Quin & id ita accipiendum eſſe, ex ipſa confirmatur *l.* 1. §. 14. *D. de collat.* quandoquidem ibidem addit Ulp. patrem adoptivum, ſi ante petitam bonorum poſſeſſionem, filium ſine fraude emancipaverit, ad collationem non teneri: atqui conſtat filium poſt patris naturalis mortem emancipatum, Bonorum poſſeſſionem *Unde liberi*, vel *Contra tabulas* teſtamenti patris naturalis petere non poſſe. §. 9. 12. 13. *I. de hered. quæ ab inteſt.* v. Bach. *ad Tr. V.* 11. *D.* XVII. *th* 3. *lit. F.* Vin. *de Collat. C.* IV. *n. ult.*

VIII. Plane dicta de collatione ab Avo *Titio* facienda non indiſtincte procedunt, ſed & hic limitatio locum habet, ab ipſis Divis Fratribus eodem Reſcripto ſubjecta, uti conſtat ex ejus fragmento, quod hiſce verbis conceptum *h. n. l.* 5. nobis exhibet Ulp. *Niſi forte Avus ille nullum ex his bonis fructum acquirere vult, paratusque eſt de poteſtate Nepotem dimittere, ut ad emancipatum omne emolumentum bonorum poſſeſſionis perveniat.* add. *l.* 6. *D. ſi tab. teſt. null. extab. l.* 4. *D. de conj. cum em. lib.* Ubi tum idem Ulp. tum Modeſtinus ejusdem limitationis mentionem faciunt.

IX. Neque contrarius eſt Ulpiano Modeſtinus, dum in *d. l.* 4. non Divos Fratres, ſed *Divum Marcum* reſcripſiſſe refert. Vel enim dicendum, & Divos Fratres ſimul, & poſtea Divum Marcum, cum ſolus præeſſet imperio, per ſe (uti & alibi factum, §. 6. *I. de excuſ. tut.*) ita reſcripſiſſe;

 vel,

vel, quod & probabilius videtur, *Divos* quidem *Fratres* de eo ſimul reſcripſiſſe, ſed id tamen a Modeſtino ſoli *D. Marco* adſcribi, quia, licet uterque imperio præeſſet, ſolus tamen D. Marcus adminiſtravit Remp. ab eoque omnia tum conſilia, tum Conſtitutiones profectæ ſunt. vid. ſupr. Diſſert. 1. §. 33. *& ſeqq.*

X. Sed nonne injuria fit ſorori *Titiæ*, dum Avo poteſtas conceditur emancipandi Nepotem, cum ita ſoror commodo collationis, ab Avo cæteroquin faciendæ, privetur. Et ſane ſic videri poterat; ac proinde Ulp. hunc ſcrupulum merito eximit, dum ad hoc Reſcriptum ita notat: *Nec idcirco ea filia, quæ poſt emancipationem nata patri heres extitit, juſte queri poterit, quod eo facto collationis commodo excluditur, cum Avo quandoque defuncto ad bona ejus ſimul cum fratre poſſit venire.* Quod totidem verbis repetit in *l. 6. D. ſi tab. teſtam. null. extab. unde lib.*

XI. Sed & addit denique Ulp. *Hæc in Patre Adoptivo ratio reddi non poteſt, & tamen & ibi idem dicemus, ſi ſine dolo malo emancipaverit.* add. *l. 1. §. 14. D. de collat.* Licet enim, ubi eadem ratio eſt, idem etiam jus ſit, *l. 32. pr. D. ad L. Aquil. l. 10 l. 12. D. de LL.* non tamen ſtatim a contrario inferre licet, ubi ergo ratio diverſa eſt, ibi idem jus eſſe non poſſe. Qualia argumenta à contrario non ſemper procedunt. v. *l. ult. §. 5. C. de bon. quæ lib.* junct. *l. pen. C. qui teſtam. fac. poſſ. l. 2. C. de cond. inſert. l. 2. C. rer. amot.* junct. *l. 36. D. de O. & A. l. 12. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. l. 4. D. de cur. fur. l. 4. §. 1. l. ult. pr. D. de fidej. & nominat. l. 1. C. de her. tut.*

XII. Sed dicta ſecundum jus antiquum locum habebant. Jure novo vix eſt, ut deciſio legis noſtræ 5. *de collat.* uſum habere poſſit. Tum quia per liberos, qui in poteſtate ſunt, parentibus indiſtincte amplius non acquiritur; v. *pr. I. per quas perſ. cuique acq. l. 6. l. 7. l. 8. C. de bon. quæ lib.* tum quia differentia, quæ quoad jus ſuccedendi ab inteſtato inter *eman-*

Digitized by Google

emancipatos & *ſuos* olim obtinebat, Jure novo ſublata eſt, *N.* 118. *c.* 1. ut talis nepos nunc etiam Jure Civili Patri ſuccedere poſſit, ac proinde, ſi quid a patre acceperit, etiam conferre cogatur. *l.* 17. *l. pen. C. de collat.* Add. Bach. ad *Tr.* v. 11. *D.* XVII. *th.* 3. *lit. F.*

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMA QUARTA.

Ulpianus *Libro undecimo ad Legem* Juliam *&* Papiam.

Divi Fratres in hæc verba reſcripſerunt : *Comperimus a peritioribus dubitatum aliquando , an nepos contra tabulas aviti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit , ſi eum libertum pater patris , cum annorum viginti quinque eſſet , capitis accuſaſſet ? Et* Proculum *ſane non levem juris auctorem in hac opinione fuiſſe , ut nepoti in hujusmodi cauſa non putaret dandam bonorum poſſeſſionem. Cujus ſententiam nos quoque ſecuti ſumus , cum reſcriberemus ad libellum* Cæſidiæ Longinæ. *Sed &* Voluſius Mæcianus *amicus noſter , ut & Juris Civilis, præter veterem & bene fundatam peritiam , anxie diligens , religione Reſcripti noſtri ductus , ſicut coram nobis affirmavit , non arbitratum ſe aliter reſpondere debere. Sed cum & ipſo* Mæciano, *& aliis amicis noſtris juris peritis adhibitis , plenius tractaremus , magis viſum eſt , nepotem neque verbis , neque ſententia Legis aut Edicti Prætoris , ex perſona vel nota patris ſui excludi a bonis aviti liberti. Plurium etiam juris auctorum, ſed &* Salvii Juliani, *amici noſtri , clariſſimi viri , hanc ſententiam fuiſſe. l. 17. pr. D. de jur. patron.*

I, II. *Caſus de quo conſulti ſint Impp.* III. *Quinam* Fratres *ſint* Quintilii? IV. *In* d. l. 17. *delendum eſſe τὸ* Patris. V. *Quæ ratio fuerit dubitandi?* VI. Proculum *nepotem ad bonorum poſſeſſionem non admiſiſſe , idque Impp. aliquando ſecutos eſſe.* VII. *Quis ſit* Proculus ? *& an a* Licinio Proculo *diverſus ?* VIII. *In verſ.* Sed &c. *pro* arbitratum *ſcriptum videri* arbitratus. IX. *Quis ſit* Mæcianus ? X. XI. *Quan-*

Quanto honore Principes JCtos *affecerint?* XII. Divos Fratres *ſententiam mutaſſe.* XIII. *Non tamen temere.* XIV. *Neque ſine juſta ratione.* XV. *Quis ſit* Julianus? XVI. *Examinantur rationes dubitandi.* XVII. *Mutationem ſententiæ, ob juſtam cauſam factam, non adſcribendam eſſe vitio & inconſtantiæ.*

I. Ad caput de *Bonorum Poſſeſſione* pertinet etiam elegantiſſimum Divorum Fratrum Reſcriptum, quod ex ejusdem Ulpiani *Libr.* xi. *ad* L. Jul. *&* Pap. ſupereſt in *d. l.* 17. *D. de jur. patr.*

II. Caſus autem, de quo conſulti ſunt Impp. talis eſt: *Titius* v. c. avus, filium habens *Mævium*, & ex eo nepotem *Sempronium*, *Stichum* ſervum manumittit; *Mævius* filius, cum annis viginti quinque major eſſet, libertum *Stichum* per calumniam capitis accuſat; Libertus *Stichus*, mortuo *Mævio* Patroni filio, teſtamentum condit, in eoque, liberos non habens, præterito nepote Patroni *Sempronio*, heredem inſtituit *Cajum* extraneum: Quæſitum, an Patroni nepos *Sempronius* præteritus contra Tabulas aviti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit? Et reſcripſerunt Divi Fratres, mutata ſententia, quam ante ſecuti fuerant, poſſe.

III. Ait Ulp. Divi Fratres *in hæc verba reſcripſerunt:* Nobiliſſimis ſcil. fratribus *Quintiliis*, uti idem tradit Ulp. in *l.* 16. §. 4. *D. de bon. libert.* Qui ſimiliter ſimpliciter *Quintilii* vocantur in tabula marmorea apud Gruter. *Inſcript. p.* 126. ſed plene dicti ſunt *Quintilius Cardianus* ſeu *Gordianus* vel potius *Condianus*, & *Sextus Quintilius Maximus*, teſte Dione Caſſio, *L.* lxxi. & ex eo Xiphilino, nec non Faſtis Conſularibus ad A. U. C. 903. poſt N. C. 151. ſimulque, uti ex iisdem conſtat, Conſules fuere & Præſides, doctrinæ, ſcientiæ rei militaris, concordiæ æterna laude digniſſimi, & divitiarum gloria celebres. Ob quam cauſam etiam, (licet a-

 lium

lium prætextum referat Lamprid. *in Commod. c.* 4.) juſſu immaniſſimi Tyranni Commodi, una ſtrangulati & extincti ſunt. v. Dion Caſſ. ſeu Xiphil. *Epit. L.* LXXII.

IV. *Comperimus a peritioribus dubitatum aliquando, an nepos contra tabulas aviti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit, ſi eum libertum pater patris, cum annorum viginti quinque eſſet, capitis accuſaſſet.* Sic legitur in Codice Florentino; ſed vocem *Patris* in quibusdam MSS. deeſſe, teſtis eſt ad *h. l.* 17. Charondas, eamque expungendam, neque ſine ratione, monet Vir ſummus Cuj. *L.* IV. *O. c.* 13. Quæſtio enim non eſt propoſita de caſu, quo ipſe Avus *Titius* libertum accuſavit, ſed quo filius ejus *Mævius*, ſeu pater nepotis *Sempronii* libertum reum fecit: uti non tantum conſtat ex *l.* 16. §. 4. *D. de bon. libert.* ubi idem Ulp. a DIVIS FRATRIBUS ita reſcriptum docet, *ſi patroni filius libertum paternum capitis accuſaverit*, ſed & ex ipſis verbis Reſcripti noſtri, quæ cauſæ deciſionem continent, manifeſtum eſt; dum ſcil. in fine dicitur, *magis viſum eſſe* nepotem *neque verbis, neque ſententia Legis aut Edicti Prætoris, ex perſona vel nota* patris *ſui, a bonis aviti liberti excludi.* Neque movet, quod, ſi τὸ *Patris* deleatur, ejusdem rei repetitio fiat, *h. l.* 17. § 1. quandoquidem prorſus probabile eſt, Ulpianum prius quæſtionem ejusque deciſionem ex Juliani ſententia propoſuiſſe; & deinceps eam ſubjecto Reſcripto DIVORUM FRATRUM probaſſe & confirmaſſe; ac proinde rationem ordinis in deſcribendo hoc loco ex Ulpiani *Libro* XI. *ad Legem* Juliam *&* Papiam, uti & alibi, neglectam eſſe. v. *l.* 7. junct. *l.* 6. §. 1. *D. de ſerv. export.*

V. Ratio dubitandi autem haud dubie fuit, quod inter cauſas, ob quas Jus Patronatus amittitur, etiam referatur, ſi quis Patronus libertum, vel patroni filius libertum paternum, cum annis 25. major eſt, capitis accuſaverit. *l.* 9. §. 1. *l.* 10. *D. de jur. patron. l.* 14. *pr.* §. 1. *D. de bon. libert.* Accedit, quod filio exheredato etiam nepotes ex eo a bonorum poſ-

ſeſ-

Digitized by Google

ſeſſione liberti aviti excludantur, *l.* 38. *pr. D. de bon. libert. d. l.* 16. §. 4. *D. de bon. libert.* nec non, quod ſi quis contra Legem Æliam Sentiam ad jurandum libertum adegerit, nihil juris habeat nec ipſe, nec liberi ejus. *l.* 15. *D. de jur. patr.* Ut adeo Bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ non competit filio, neque nepoti competere poſſe videatur.

VI. *Et* Proculum *ſane non levem juris auctorem in hac opinione fuiſſe, ut nepoti in hujusmodi cauſa non putaret dandam bonorum poſſeſſionem. Cujus ſententiam nos quoque ſecuti ſumus, cum reſcriberemus ad libellum* Cæſidiæ Longinæ. Non tantum enim de eo dubitatum, ſed & egregius JCtus *Proculus* in ea fuit ſententia, ut nepotem ad Bonorum poſſeſſionem hoc caſu non eſſe admittendum cenſeret, cujus ſententiam, auctoritate ejus moti, ipſi aliquando ſecuti ſunt noſtri Impp.

VII. Eſt autem hic *Proculus* idem cùm *Proculo* JCto, qui Nervæ ſucceſſit, & plene *Sempronius Proculus* dictus eſt, uti aperte vocatur in *l.* 47. *D. de leg.* 2. in Pandectis Florentinis; ac proinde a *Licinio Proculo*, qui temporibus Othonis Præfectus fuit Prætorio, v. Tac. *L.* 1. *Hiſt. c.* 46. 82. 87. *L.* 11. *Hiſt. c.* 33. 39. uti contra Bertrand. *de JCtis, L.* 1. *c.* 5. recte ſtatuunt Rupert. *ad l.* 2. *§. ult. D. de O. J.* & G. Grot. *de Vit. JCtor. L.* 11. *c.* 2. nec non alio, quem inter Conſiliarios Alexandri Imp. (ſi tamen locus ſanus eſt) refert Lamprid. *in Alexandr. c.* 68. diverſus. Quem merito DIVI FRATRES *non levem* dicunt *Juris auctorem*, i. e. JCtum, v. Vell. Pat. *L.* 11. *c.* 26. *l.* 2. §. 13. *D. de O. J. l.* 1. *pr.* §. 1. *C. de comm. ſerv. man.* Cuj. *L.* VII. *O. c.* 25. quandoquidem hic ſeſe *C. Caſſio Longino* magnæ auctoritatis JCto, a quo *Caſſiani* nomen habuere, auſus eſt opponere, v. *l.* 11. *§. ult. D. de juriſd: l.* 40. *pr. D. de hered. pet. l.* 7. §. 7. *D. de A. R. D.* plurimumque ſuo tempore potuit, teſte Pomponio, in *l.* 2. *§. ult. D. de O. J.* ut ſententia ejus ſententiæ *Caſſii* ſæpe fuerit prælata, v. *l.* 1. §. 1. *D. contr. emt.* §. 2. *I. de emt. vend. l.* 3. *§. ult.* junct. *l.* 4. *D. mand.* §. 8 *I. de eod.*

Digitized by Google

eod. l. 14. *pr. D. de jur. codicill.* Ulp. *T.* XI. §. *ult.* junct. *pr. I. quib. mod. tut. fin.* ſectatoresque Labeonis ab eo *Proculejani* dicti ſint. *d. l.* 2. §. *ult. D. de O. J.*

VIII. *Sed & Voluſius* Mæcianus *amicus noſter, ut & Juris Civilis, præter veterem & bene fundatam peritiam, anxie diligens, religione Reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis affirmavit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere.* Alii habent, *religione Reſcripti noſtri ductus eſt, ut coram nobis affirmaverit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere.* Senſu ſane meliore. Niſi forte ſcriptum ſit, *religione reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis affirmavit, non* arbitratus *ſe aliter reſpondere debere*, quod a Codice Florentino minus recedit.

IX. *Mæcianus* autem, cujus pro humanitate ſua honorificam mentionem faciunt Impp. plene dictus eſt *L. Voluſius Mæcianus*, Capit. *in Ant. Pio, c.* 12. Quo, ut & Vinidio Vero, Salvio Valente, Ulpio Marcello, nec non Javoleno, in jure ſanciendo uſus eſt Antoninus Pius, Capit. *d. l.* Præceptore vero, cum juri ſtuderet, & Conſiliario Imp. noſter Marcus; Capit. *in Marco Aur. Ant. c.* 3. *h. n. l.* 17. v. ſupr. Diſſ. 1. §. 26 a quo & Alexandriæ eſt Præfectus, ibidemque, quod ſpe participatus Avidio Caſſio conſenſerat, ab exercitu ignorante Imp. Marco interemtus. Vulcat. Gallic. *in Avid. Caſſ. c.* 7. Ut adeo *Metianus* vel male inter conſiliarios Alexandri referatur apud Lamprid. *in Alexand. c.* 68. vel hic noſter ab illo altero diverſus ſit.

X. Vocant Divi Fratres *Mæcianum* ſuum *Amicum*, uti & paulo poſt *Julianum* alioſque JCtos. Solebant enim Principes eos, quos in interiorem familiaritatem admittebant, & in conſilio habebant, interque eos & JCtos, honoris cauſa, non tantum *Amicos* appellare, v. *l.* 1. *C. de ſent. paſſ. l.* 1. §. 3. *D. de appell. l. ult. D. de off. Præf. vig. l.* 1. *C. ſi mancip. ita ven. l.* 4. *C. de contr. ſtip. l.* 4. *C. de jur. & fact. ign.* & *Cariſſimos*, v. *l.* 6. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 2. *D. ad SCt. Silan. l.* 87. §. 3. *D. de leg.* 2.

de leg. 2. *l.* 1. §. *ult. D. de quæſt.* infr. Diſſ. XVIII. §. 11. ſed & *Fratres*, v. Caſſiod. *in form. Rect. prov. L.* VI. *Var. N.* 121. *in fin.* imo *Parentes*, *l.* 4. *C. de loc. cond. l.* 6. *C. Th. de ann. l.* 1. 2. *C. Th. de Ep. jud. l.* 2. *C. Th. de pact.* & *Parentes Cariſſimos; l.* 1. 2. *C. Th. de Ep. jud. d. l.* 2. *C. Th. de pact.* quia tales tanquam *patres* (uti de *Patriciis* loquitur Imp. Juſtinianus, *l. ult. C. de conſul.* §. 4. *I. quib. mod. patr. pot. ſolv. N.* 81. *præf.*) ſibi eligebant, & patrum loco honorabant. Quo pertinet illud Claudiani in Eutrop. *L.* II. ℣. 68. 69.

—— *Præſidium legum* Genitorque *vocatur*
Principis.

Nec non elegans jocus ejusdem in *Prolog. in L.* II. *in Eutr.* ℣. 48. 49.

Direptus quid plangis opes? quas natus *habebit*,
Non aliter poteras Principis *eſſe Pater.*

Quo ſalſe ſignificat, Eutropium æquo animo adverſum fortunæ caſum bonorumque ſuorum publicationem ferre debere, cum ea ad filium ejus, Principem ſcil. cujus ipſe *Pater* vocatus erat, perveniſſent. add. Caſaub. *ad Spart. Hadr. c.* 18. Salmaſ. *ibid.* & ad Treb. Poll. XXX. *Tyr. c.* 12. Briſſ. *de Form. L.* III. *p.* 297. 312. 314. 315.

XI. Non tantum vero DIVI FRATRES *Mæcianum Amicum* ſuum vocant, ſed & aliud, & quidem pulcherrimum, ei tribuunt elogium, dum addunt: *Ut & Juris Civilis, præter veterem & bene fundatam peritiam, anxie diligens;* teſtantes, eum non ſolum Juris Civilis, ſed & antiquitatum, aliarumque bonarum artium ſcientia ornatum, ac inſtructum fuiſſe: ſine qua vix eſt, ut quis ſtrenui JCti nomen tueri poſſit. Cum enim plurima ejus ſint generis, ut cognitio & deciſio eorum ab intellectu antiquitatum, vocum proprietate, ipſa-

V que

que rerum natura & ſubſtantia pendeat, earum rerum notitiam non tantum utilem JCto, ſed & neceſſariam eſſe, res ipſa loquitur. Appoſite ad hanc rem Cic. *L.* 1. *de Or. c.* 43. *Accedit vero, quo facilius percipi cognoſcique Jus Civile poſſit, (quod minime plerique arbitrantur) mira quædam in cognoſcendo ſuavitas & delectatio. Nam, ſive quem aliena ſtudia delectant, plurima eſt, & in omni jure Civili, & in Pontificum libris, & in* XII. *tabulis, antiquitatis effigies, quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum genera quædam, majorum conſuetudinem, vitamque declarant. Sive quis civilem ſcientiam contempletur, quam Scævola non putat Oratoris eſſe propriam, ſed cujusdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc deſcriptis omnibus Civitatis utilitatibus ac partibus contineri videbitis: ſive quem iſta præpotens & glorioſa Philoſophia delectat, (dicam audacius) hoſce habet fontes omnium diſputationum ſuarum, qui jure Civili & legibus continentur.* Eoque pertinet, quod Plato *in Cratylo* ait: ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα, *qui rerum nomina novit, etiam ipſas res facile pernoſcet;* nec non, quod teſte Epicteto olim dixit Socrates: τὴν τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψιν τῆς παιδείας εἶναι ἀρχὴν, *nominum contemplationem eruditionis eſſe principium.* Unde & ab Antiquitatis literarumque reconditarum peritia *Ariſtonem* laudat Plin. *L.* 1. *Ep.* 22. dum ait: *Quam peritus ille & privati juris & publici! quantum rerum! quantum exemplorum! quantum antiquitatis tenet! Nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit: mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt.* Nec non *Antiſtium Labeonem* Gellius, qui *Noct. Att. L.* XIII. *c.* 12. refert, eum *legum atque morum populi Romani jurisque Civilis doctum apprime fuiſſe, & ratum penſumque nihil habuiſſe, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet;* & ejusdem *Libr.* XIII. *c.* 10. ſequenti encomio ornat: Labeo Antiſtius *juris quidem Civilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & con-*

conſulentibus de Jure publice reſponſitavit ; cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit : & in Grammaticam ſeſe ac Dialecticam, litterasque antiquiores altioresque penetraverat ; Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat : eaque præcipue ſcientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur.

XII. Et in hac quidem ſententia primum fuere DIVI FRATRES ; ſed poſtea, re penitius inſpecta & ponderata, aliud ipſis ſtatuendum viſum eſt, uti ipſi porro ſubjiciunt, dum pergunt: *Sed cum & ipſo* Mæciano, *& aliis amicis noſtris Juriſperitis, adhibitis, plenius tractaremus, magis viſum eſt, nepotem neque verbis, neque ſententia Legis, aut Edicti Prætoris, ex perſona vel nota patris ſui excludi a bonis aviti liberti.*

XIII. Non itaque temere ſententiam mutarunt, ſed conſilium ſecuti ſunt Cic. *L.* 1. *de Off. c.* 41. docentis: *Non alienum eſſe, ad deligenda ea, quæ dubitationem afferunt, adhibere doctos vel etiam uſu peritos, aliorumque judicio permulta facienda & non facienda, mutanda & corrigenda eſſe.* Quod & optimum cenſuit Auguſtus, qui, priusquam Codicillos introduceret, convocavit ſapientes viros, interque eos Trebatium, cujus tum maxima erat auctoritas, ex iisque quæſivit, an poſſet recipi, nec abſonans a juris ratione Codicillorum uſus eſſet? *pr. I. de codicill.* nec non Alexander, qui nullam conſtitutionem ſancivit ſine viginti Juris peritis, & doctiſſimis ac ſapientiſſimis viris, iisdemque diſertiſſimis, non minus quinquaginta, Lampr. *in Alexandr. c.* 16. ut & Theodoſius, qui nullam Legem promulgari voluit, niſi ab omnibus antea proceribus Palatii & Senatu de ea eſſet tractatum, &, cum omnes in eam conſenſiſſent, in conſiſtorio eſſet recitata, *l.* 8. *C. de legib.* aliique, qui, in condendo ſanciendoque jure, Senatus & JCtorum auctoritate & conſilio, plerumque uſi ſunt. (v. Capit. *in Anton. Pio, c.* 12. *l.* 20. §. 6. *l.* 22. *D. de pet. her. l.* 16. *D. de ſponſal. l.* 32. *pr.* §. 2. *D. de don. int. vir. & ux.* Briſſ. *Ant. L.* 1. *c.* 16.

Digitized by Google

XIV. Sed & juſtiſſima intercedit ratio, quæ mutationem illam ſententiæ prioris requirit. Jus enim Patronatus non tantum Patrono competit in libertum, ſed & ad omnes ejus liberos pertinet: *pr. I. de aſſign. libert.* §. 3. *I. de ſucceſſ. libert.* Ulp. *T.* XXIX §. 4. ratio autem Juſtitiæ & æquitatis non patitur, ut filius ferat iniquitatem patris ſui; Ezech. XVIII. ỳ. 20. Deut. XXIV. ỳ. 16. Jerem. XXXI. ỳ. 30. II Reg. XIV. ỳ. 5. 6. nam unusquisque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur, nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur, uti iidem DIVI FRATRES, teſte Calliſtrato in *l.* 26. *D. de pœn.* reſcripſerunt Hieropolitanis: ibique pœna eſſe debet, ubi noxia eſt, ut peccata ſuos teneant auctores, nec ulterius progrediatur metus, quam reperitur delictum. *l.* 22. *C. de pœn.* Unde & in eadem hac cauſa, ſi quis libertum ad jusjurandum adegit, *ne uxorem ducat, ne nubat*, ipſum Patronum in jus vocari poſſe, filium vero ejus, qui innocens eſt, non poſſe, plerisque placuiſſe, docet Ulp. in *l.* 8. §. 2. *D. de in jus voc.* Quin imo jura libertorum liberis, cum pater eorum perduellionis erat damnatus, ſalva eſſe, Divus Severus & Antoninus benigniſſime reſcripſerunt, ſicut & alia cauſa punitorum liberis jura libertorum ſalva ſunt, uti auctor eſt Marcianus in *l.* 4. *D. de jur. patron* add *l.* 9. *D. ad L. Jul. Maj. l.* 5. *C. de obſeq. par. & patr. præſt.* Quibus ultimo loco accedit conſenſus Juliani, aliorumque Juris auctorum, quorum eandem fuiſſe ſententiam in fine Reſcripti monent Impp. dum ſubjiciunt: *Plurium etiam Juris auctorum, ſed & Salvii Juliani, amici noſtri, clariſſimi viri, hanc ſententiam fuiſſe.*

XV. Qui Salvius Julianus proavus fuit Imperatoris Didii Juliani, ſi credimus Spart. *in Did. Julian. c.* 1. ſucceſſor Javoleni, v. *l.* 2. §. *ult. in fin. D. de O. J. l.* 5. *D. de man. vind.* Præfectus Urbi, bis Conſul, & Prætor, Spart. *d. l. d. l.* 5. *l.* 36. *D. de ſol.* & Hadriano a Conſiliis; Spart. *in Hadr. c.* 18. ſummus auctor Juris ſcientiæ, *l.* 15. *C. de uſufr.* maximæ auctoritatis

tatis & exiſtimationis, *l.* 10. *C. de condict. indeb. l.* 5. *C. de bon. quæ lib.* Edictique Perpetui ſublimiſſimus conditor & ordinator. *l.* 2. §. 18 *C. de vet. jur. enucl. d. l.* 10. *C. de condict. indeb.* Ut mirum non ſit, Divos Fratres eum *Amicum ſuum* vocare & *Virum Clariſſimum*, quo titulo Magiſtratus majores ac JCtos ornatos eſſe conſtat ex *l.* 1. §. 2. *D. de reb. eor. qui ſub tut. l.* 3. *C. ſi adv. rem jud. l.* 3. *C. de proc. l.* 1. *C. ſi ex falſ. inſtrum. l.* 2. *C. ſi adv. fiſc.* v. Briſſ. *de Form. L.* III. *p.* 296. & jam ſupra monitum §. 10.

XVI. Neque aliud exigunt rationes dubitandi §. 5. exhibitæ. Licet enim filius, qui libertum paternum capitali judicio reum fecit, jus patronatus amittat, & a bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti excludatur, *l.* 9. §. 1. *l.* 10. *D. de jur. patron. l.* 14. *pr. D. de bon. libert.* non tamen hoc ideo (uti ex dictis apparet) ad nepotem extendendum eſt. Neque exheredato filio nepotes ſimpliciter a bonorum poſſeſſione liberti excluduntur; ſed diſtinguitur, ut vivo filio, donec in poteſtate ejus liberi manent, non admittantur ad bonorum poſſeſſionem, per rationem, *Ne, qui ſuo nomine a bonorum poſſeſſione ſummoventur, per alios eam conſequantur:* ſin autem emancipati a patre fuerint, vel alio modo, puta morte patris, ſui juris ſint effecti, ſine aliquo impedimento ad bonorum poſſeſſionem admittantur. *l.* 11. *l.* 38. *pr. D. de bon. libert.* Quantum vero ad *l.* 15. *D. de jur. patr.* attinet, illa vel ſimiliter (quoad bonorum poſſeſſionem) tantum procedit, quamdiu nepotes in poteſtate ſunt; vel ſecundum *l.* 8. §. 2. *D. de in jus voc.* accipienda, ut ſc. ſi quis ad jurandum libertum adegit, liberique ejus rei ſint conſcii ac participes, nihil juris habeat nec ipſe nec liberi ejus: ſed ſi liberi plane ſint innocentes, a jure patronatus non excludantur.

XVII. Ut adeo mutatio illa ſententiæ prioris non tantum inconſtantiæ non ſit adſcribenda, neque Divis Fratribus vel *Maeciano* vitio vertenda, ſed contra vel maxime laudan-

da. Sano enim conſilio utitur, qui malum revocat, uti eſt in proverbio; neque levitatis eſt, vel turpe, cum re conſilium mutare, uti ſapienter monet Sen. *L.* IV. *de Benef. c.* 38. quemadmodum & Julianus *l.* 19. §. 5. *in f. D. ad SCt. Vellej.* Scævola, v. *l.* 25. §. 6. *D. de uſufr.* junct. *l.* 23. §. 3. *D. de A. R. D.* Ulpianus, v. *l.* 92. *D. de C. & D.* §. 3. *C. de em. Cod.* Papinianus, v. *l.* 7. junct. *l.* 6. §. 1. *D. de ſerv. export. l. ult.* §. 3. *C. de furt.* Auguſtinus, v. *Libri* ejusdem *Retract.* aliique Viri egregii, meliora docti, a priori ſententia recedere nunquam erubuerunt. v. Cuj. Tr. IV. *ad Afric. p.* 1336. *in f.* 11. *Obſ.* 37. J. Gothofr. ad *l.* 75. *D. de R. J.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMA QUINTA.

Marcianus *Libro Tertio Decimo Inſtitutionum.*

IN fraudem Civitatum manumiſſi ad libertatem non veniunt, ut Senatus cenſuit. §. 1. Sed nec in fraudem Fiſci datas libertates procedere, Principalibus Conſtitutionibus cavetur. Sed Divi Fratres reſcripſerunt: *Non utique, ſi debitor Fiſci manumiſerit, libertates impediuntur; ſed ita, ſi, cum non erat ſolvendo, in fraudem manumiſit. l. 11. pr. §. 1. D. qui & a quib. man. lib. non ſiunt.*

I. *Ex natura Dominii poteſtatem fluere diſponendi de rebus ſuis.* II. *Sed id non uno caſu limitari.* III. *Debitorem Fiſci manumittere poſſe.* IV. *Niſi id in fraudem factum ſit.* V. *Quando lata ſit* Lex Ælia Sentia? *& quid ea cautum?* VI. *Qua occaſione cautum,* ne manumittere liceat in fraudem creditorum? VII. *Prohibitam eo capite manumiſſionem fraudulentam, non tantum quæ in teſtamento, ſed & eam, quæ inter vivos fiebat.* VIII. *Quales creditores ſint, etiam non intereſſe.* IX. X. *Quid ſit* manumittere in fraudem creditorum? XI. *Caſum tamen in ipſa* Lege Ælia Sentia *exceptum eſſe, quo, qui ſolvendo non eſt, ſervum in teſtamento heredem inſtituit neceſſarium, ex quo nemo alius heres extitit.* XII. *Eamque exceptionem locum habere, licet libertas in teſtamento nominatim data non ſit.* XIII. *Si contra* Legem Æliam Sentiam *fiat, nihil agi.* XIV. XV. XVI. *Ad dubia reſpondetur.* XVII. *Et limitatio ſubjicitur.*

I. Ex natura quidem Dominii libera fluit de rebus ſuis diſponendi poteſtas domino competens, v. Grot. *de Jur. Bell. ac Pac. L.* II. *c.* VI. §. 1. ut nihil tam conveniens ſit naturali æqui-

æquitati, quam voluntatem Domini de re ſua diſponentis ratam haberi; §. 40. *I. de R. D.* quippe qui rei ſuæ moderator eſt & arbiter, uti ait Conſtantinus in *l.* 21. *C. mand.* ac proinde etiam ſervis ſuis libertates, tum inter vivos, tum in ultimis voluntatibus, dare poteſt. *pr.* §. 1. *& ſeqq. I. de libertin.* §. 2. *I. de ſing. reb. per fideic. relict.*

II. Non pauci tamen ſunt caſus, quibus poteſtas illa reſtricta eſt, &, licet quis dominus ſit, res tamen ſuas alienare, ſervosque manumittere nequit: *t. t. I. quib. alien. lic. vel non lic. t. t. D. qui & a quib. man. lib. non fiunt. t. t. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.* quos inter eſt, de quo, auctore *Marciano L.* XIII. *Inſt.* (cui etiam debemus eorundem Reſcriptum, quod extat in *l.* 57. §. 1. *D. de R. N.* v. ſupr. Diſſert. IX. *pr.* §. 2.) reſcripſerunt DIVI FRATRES, ſi ſcil. Dominus ſervos manumittat in fraudem creditorum. *h. n. l.* 11. §. 1. *pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

III. Ajunt Imperatores: *Non utique, ſi debitor Fiſci manumiſerit, libertates impediuntur;* licet enim omnia bona (& proinde etiam ſervi) debitoris fiſci Fiſco pignori ſint obligata, *l.* 2. *C. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* non tamen hoc impedit, quo minus talis debitor ſervos manumittere poſſit. Multum enim intereſt, an bona debitoris generaliter, an vero ſervus ſpecialiter pignori obligatus ſit. Si bona generaliter, veluti privilegio Fiſci, obligantur, ſervus ſine dubio pleno jure debitoris eſt, & juſtam libertatem ab eo conſequi poteſt; *l.* 29. *pr. D. qui & a quib. man. l. pen. D. in quib. c. pign. vel hyp. tac. contr. l.* 3. *C. de ſerv. pign. dat. man.* ſed ſi ſervus pignoris jure ſpecialiter traditus eſt, vel obligatus, libertas ei dari nequit. *dd. ll.* Quemadmodum &, quantum ad hanc ipſam cauſam attinet, Severus & Antoninus in *l.* 2. *C. de ſerv. pign. dat. man.* aperte reſcripſerunt: *Libertas* (inquiunt) *a debitore Fiſci ſervo data, qui pignori non eſt ex conventione ſpeciali, ſed tantum privilegio Fiſci obligatus, non aliter infirmatur, quam*

ſi

Digitized by Google

ſi hoc fraudis conſilio effectum detegatur.

IV. ***Sed ita, ſi, cum non erat ſolvendo, in fraudem manumiſit.*** Quod enim præmiſſum, debitorem Fiſci manumittere poſſe, ita demum procedit, ſi *Lex Ælia Sentia* non impediat libertatem, id eſt, ſi ſolvendo ſit, nec ob id creditores videantur fraudari. *d. l.* 29. *pr. D. qui & a quib. man. lib. non fiunt. d. l.* 3. *C. de ſerv. pign. dat. man.*

V. Quæ Lex lata eſt ſub Auguſto, *S. Ælio Cato* & *C. Sentio Saturnino* Coſſ. A.U.C. 756. poſt N. C. 4 v. Dion Caſſ. *L.* LV. variaque habuit capita, v. Dion Caſſ. *d. l.* Suet. *in Aug. c.* 40. Ulp. *T.* 1. §. 11. *& ſeqq.* Caj. *I. L.* 1. *T.* 1. §. 5. *& ſeqq. l.* 16. §. 2. *l.* 29. *pr. l.* 31. *l.* 32. *pr.* §. 1. 2. *D. qui & a quib.* junct. *l.* 6. *l.* 15. *D. de jur. patr. pr.* §. 4. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ. l.* 33. *D. de bon. lib.* junct. *l.* 6. *pr. D. de agn. & al. lib.* & inter ea ſaluberrimum illud ratione creditorum & patronorum, quo cautum: *Ne quis debitor, qui ſolvendo non eſt, creditorum vel patronorum fraudandorum cauſa, manumittat; d. l.* 16 § 2. *l.* 29. *pr. D. qui & a quib. man. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.* Ulp. *T.* 1. §. 15. Caj. *I. L.* 1. *T.* 1. §. 5. 6. ne ſcil. alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l.* 74. *D. de R. J.*

VI. Cum enim olim Servi libertatem aſſequerentur honeſtatis ac probitatis merito, ſucceſſu temporis Domini poteſtate ſua in ſervis manumittendis abuti cœperunt, ſervosque ſæpenumero peſſimos ad libertatem perduxerunt. Egregie Dion. Hal. *L.* IV. *c.* 28. *Aſſequebantur autem libertatem plurimi gratis, honeſtatis ac probitatis merito: (atque hæc manumiſſionis optima eſt ratio) pauci autem numerato pretio, quod labore per jus & fas conquiſiſſent. At non ita noſtro tempore; ſed talis eſt rerum confuſio, & ſic ad ſordes & ignominiam degeneravit Romanorum probitas, ut nonnulli e latrociniis, parietum perfoſſionibus, proſtitutionibus, omnibusque aliis ſceleribus, pecunia collecta libertatem redimant, ſtatimque ſe Romanos faciant. Alii conſcii dominis & ſocii veneficiorum, homicidiorum,*

facinorumque, tum contra Deos, tum contra Remp. ſuſcepto-rum, eam ab illis gratiam recipiunt. Quidam ideo manumittun-tur, ut acceptum e publico frumentum menſtruum, & ſi qua aliæ liberalitates in egenos cives conferuntur a principibus, dent his, a quibus facti ſunt liberi: alii per herorum levitatem glo-riam inde captantium. Scio, qui tota ſervitia teſtamento libera eſſe juſſerunt, ut benignitatis laudem ferrent poſt obitum, & in funeris elatione lecticam eorum magna pileatorum proſequeretur frequentia: in qua pompa quidam erant, ut a ſcientibus audivi, recens dimiſſi ex carcere malefici, mille ſupplicia commeriti. Ac-cedebant cauſæ aliæ minus honeſtæ, nec non æris alieni, ut ſcil. per manumiſſiones credito ſuo fraudarentur creditores. v. Tacit. *Ann. L.* XV. *c.* 55. Quapropter Auguſtus nimiam illam manumittendi licentiam reſtringendam ac coercendam cenſuit, idque ſeſe ſuiſque temporibus adeo dignum credi-dit, ut inter mandata extrema, quæ Tiberio Senatuique & populo Romano dedit, ejus quoque rei curam commendave-rit; de quo ita Dion Caſſ. *Libr.* LVI. *p.* 591. *Quarto* (ſcil. Libro) *præcepta ac conſilia Tiberio ac Reip. data, interque alia ne mul-tos manumitterent, ne nimirum varia turba urbs impleretur: neve multos jure civitatis donarent, quo videlicet ipſi multa ha-berent ſuis ſubditis potiora.*

VII. Prohibita autem hoc noſtro capite *Legis Æliæ Sentiæ* manumiſſio in fraudem creditorum, non tantum, quæ fit teſtamento, uti quibusdam viſum eſt, ſed &, quæ inter vivos facta eſt. Non enim diſtinguitur in ipſa *Lege Ælia Sentia;* v. *l.* 16. §. 2. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man.* non etiam diſtinguunt DIVI FRA-TRES in hoc noſtro Reſcripto; neque diſtinguunt Ulp. *T.* 1. §. 15. & Caj. *I. L.* 1. *T.* 1. §. 1. neque Juſtinianus. *d. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man.* Ratio quoque prohibendi utrobique ea-dem eſt: imo, prohibitionem illam ad manumiſſionem etiam inter vivos pertinere, aperte docent *l.* 5. §. 2. *l.* 6. *l.* 10. *D.*

qui

qui & a quib. man. l. 5. *C. qui manum. non poſſ.* Neque ad rem facit, quod Tacit. *Ann. L.* XV. *c.* 55. refert: *Scevinum* libertatum & pecuniarum in ſervos collatarum hanc rationem reddidiſſe; *quia tenui jam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffideret.* Ex quo utique, libertates inter vivos in fraudem creditorum datas ſubſiſtere, inferri nequit; cum poſſit quis inter vivos tuto manumittere, ſi animum fraudandi non habeat, & tenui jam re familiari teſtamento diffidere, eo quod vereatur, ne heres inſtitutus hereditatem ſuſpectam adire recuſet, ac proinde teſtamentum deſtituatur, nihilque ex eo effectum habeat. v. Cl. Schult. ad Caj. *I. L.* 1. *T.* 1. §. 5.

VIII. Quales etiam Creditores ſint non intereſt; *Creditores* enim hic intelliguntur, quibus quacunque ex cauſa actio cum fraudatore competit. *l.* 16. §. 2. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt. l.* 10. *l.* 11. *l.* 12. *pr. D. de V. S.* Sive Creditores privati ſint, ſive Civitates, ſive Fiſcus; *h. n. l.* 11. *pr.* §. 1. *l.* 45. §. 3. *D. de jur. fiſc.* ſive dies ſolvendæ pecuniæ jam ceſſerit, ſive in diem, vel ſub conditione (excepto tamen legato) ſit debitum: ut & inter Creditores Fideicommiſſarii numerandi ſint. *l.* 27. *pr. D. qui & a quib. man. l.* 1. *C. qui man. non poſſ.*

IX. *In fraudem* vero *Creditorum manumittere* videtur, qui vel jam eo tempore, quo manumittit, ſolvendo non eſt, vel qui datis libertatibus deſiturus eſt ſolvendo eſſe; *l.* 10. *D. qui & a quib. man.* §. 3. *I. qui & ex quib. cauſ. l.* 1. *C. qui man. non poſſ.* quia ſolvendo nemo intelligitur, qui ſolidum, quod debet, ſolvere non poteſt. *l.* 114. *D. de V. S.* Dummodo conſilium fraudis, hoc eſt animus manumittentis, & eventus damni ſuum recipere volentium ſequatur. *d. l.* 1. *d* §. 3. Solus eventus non ſufficit; *Fraudis* enim interpretatio ſemper in jure Civili non ex eventu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur: *l.* 79. *D. de R. J.* & ſæpe bona fide de facultatibus ſuis amplius quam in his eſt ſperant homines. *d.* §. 3. *I.*

qui & ex quib. cauſ. Quod frequenter iis accidit, qui transmarinas negotiationes, & aliis regionibus, quam in quibus ipſi morantur, per ſervos & libertos exercent; quod ſæpe adtriti iſtis negotiationibus longo tempore id ignorant. *l.* 10. *D. qui & a quib. man.* Licet enim quidam, interque eos Gajus *d. l.* 10. ſolum eventum ſpectandum cenſerent, Julianus tamen, aliique, utrumque & conſilium & eventum exigebant; *l.* 15. *D. quæ in fraud. cred.* §. 3. *I. qui & ex quib. cauſ.* quorum ſententia prævaluit ac probata eſt: *d.* §. 3. *l.* 1. *C. qui man. non poſſ.* niſi fideicommiſſaria data ſit libertas, quo caſu ſolum eventum inſpici obtinuit. *l.* 4. §. 19. *D. de fideic. lib. l. ult. C. qui man. non poſſ.*

X. Quin & amplius utrumque & conſilium & eventus in ejuſdem creditoris perſonam concurrere debet. *d. l.* 15. *D. quæ in fraud. cred.* Si quis enim, cum haberet v. c. *Titium* creditorem, & ſciret ſe ſolvendo non eſſe, libertates dederit teſtamento, deinde dimiſſo *Titio* poſtea *Sempronium* creditorem habere cœperit, & eodem manente teſtamento deceſſerit, libertates ratæ manent, etſi hereditas ſolvendo non ſit; quia adverſus poſteriorem creditorem, qui fraudatur, conſilium initum non eſt. Neque contrariatur Papinianus in *l.* 25. *D. qui & a quib. man.* dum ait: *In fraudem creditorum teſtamento datæ libertates, prioribus creditoribus dimiſſis, propter novos creditores irritæ ſunt.* Non enim indiſtincte id locum habet, ſed tum demum procedit, ſi pecunia poſteriorum creditorum priores dimiſſi ſint. Si enim debitor ſimpliciter, dimiſſis prioribus, quos fraudare voluit, alios poſtea ſortitus eſt, ſecus eſt. *l.* 16. *l.* 10. §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*

XI. Sed exceptus eſt in ipſa *Lege Ælia Sentia* caſus, quo, qui ſolvendo non eſt, ſervum in teſtamento heredem inſtituit, ut liber fiat heresque neceſſarius, ſi modo ei nemo alius ex eo teſtamento heres extiterit. §. 1. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.* Neceſſitas enim manumiſſionem facit probabilem,

Digitized by Google

babilem, *l. 27. D. de man. teſt.* & proſpiciendum erat, ut egentes homines, quibus alius heres extiturus non eſſet, vel ſervum ſuum neceſſarium heredem haberent, qui ſatisfacturus eſſet creditoribus, aut, hoc eo non faciente, creditores res hereditarias ſervi nomine vendant, ne *injuria*, i.e. contumelia defunctus afficiatur. §. 1. *I. qui & ex quib. cauſ.* add. *l. 23. D. quæ in fraud. cred. l. 6. D. de interr. in jur. fac.* Licet enim debitores, quorum bona venierunt, ex ea cauſa proprie non fiant infames, *l. 11. C. ex quib. cauſ. infam. irrog. l. ult. C. qui bon. ced. poſſ.* quin tamen pudor eorum per hoc oneretur, *l. 28. D. de reb. auct. jud. poſſ.* & opprobrio premantur ignominiæ, nemo negaverit. v. *N.* 135. *c.* 1. Cic. *pro Quint. c. 15. Cujus bona ex Edicto poſſidentur, hujus omnis fama & exiſtimatio cum bonis ipſis ſimul poſſidentur.* add. Tac. *Ann. L.* VI. *c.* 17.

XII. Quod non tantum procedit, ſi Dominus ſervum liberum & heredem eſſe juſſerit, ſed &, ſi ſine libertate eum heredem inſtituerit: *l. pen. C. de neceſſ. ſerv. hered. inſt.* ubi Imp. Juſtinianus non tantum ratione Domini, qui ſolvendo non eſt, ſed generaliter id conſtituit, non quidem per innovationem, quandoquidem Atilicino, Paulo, aliisque, jam ante ſic placuerat; *pr. I. de hered. inſt.* ſed nova tamen humanitatis ratione, quia primus per d. Conſtitutionem id ſancivit. §. 2. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

XIII. Præter quem caſum exceptum, ſi quis in fraudem creditorum ſervos manumiſerit, libertates per *Legem Æliam Sentiam* impediuntur, *h. n. l. 11. §. 1. pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. l. 21. D. de man. l. 29. pr. D. qui & a quib. man. l. 83. pr. D. de her. inſt.* i.e. ſervi liberi fieri prohibentur, *l. 27. pr. D. eod.* ac proinde nihil agitur. *pr. I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ. l. 16. pr. D. de jur. patr.* Quemadmodum ordinario, quod Lege prohibente factum eſt, ipſo jure nullum eſt, *l. 5. pr. C. de LL.* eodemque ſenſu *Donatio inter conjuges impediri* dicitur, *l. 5. §.*

8. *ult. D. de don. int. vir. & ux.* nec non *Uſucapio*, *l.* 8. §. 1. *D. ad L. Jul. rep.* ut & *Judicum datio*, *l.* 12. §. 2. *D. de jud.* aliaque, quæ legibus prohibentur.

XIV. Licet enim libertas in fraudem creditorum data per *Legem Æliam Sentiam reſcindi*, *l.* 5. §. 2. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt.* & *revocari*, *l.* 1. *C. qui man. non. poſſ.* manumiſſusque in ſervitutem *retrahi* legatur, *l.* 24. *D. qui & a quib. man.* non tamen ex eo putandum, manumiſſionem ab initio ratam eſſe. Quandoquidem reſciſſio illa per Legem fit & ipſo jure, non vero per Actionem; & *reſcindi* non tantum dicuntur, quæ ab initio ſubſiſtunt, ſed & quæ ipſo jure nulla ſunt. Sic enim *reſcindi* dicitur *Venditio dolo & contra jus facta*; *l.* 5. *C. de reſc. vend. l.* 9. *C. de præd. & al. reb. min. ſin. decr. non alien.* ſic *reſcinduntur pacta, quæ contra jus inita ſunt*; *l.* 7. §. 16. *D. de pact.* & ſic denique, ut alia prætereamus, *Sententiæ ſine appellatione reſcindi* dicuntur, quæ ipſo jure nullæ ſunt. *t. t. D. quæ ſent. ſin. appell. reſcind.* add. ſupr. Diſſert. III. *C.* 1. §. 8.

XV. Non etiam aliud vult Paulus JC. in *l.* 1. §. 1. *D. de ſtat. lib.* dum docet, manumiſſos in fraudem creditorum fieri ſtatu liberos; id enim contingit præter intentionem manumittentis. Ipſa manumiſſio nulla eſt, ſed manumiſſi tamen fiunt ſtatu liberi; eo ſcil. effectu, ut, ſi creditores re ipſa non fraudentur, libertatem conſequantur, ut neque ipſe manumiſſus, neque heredes ejus libertatem revocare poſſint; *l.* 5. *C. de ſerv. pign. dat. man. l.* 3. *D. qui & a quib.* quoniam fraus cum effectu in *Lege Ælia Sentia* accipitur. *d. l.* 1. §. 1. Quemadmodum &, ſi uſusfructus extraneo cedatur, nihil agi dicitur, §. 3. *I. de uſufr.* cum tamen præter intentionem cedentis contingat, ut ad proprietatem revertatur. *l.* 66. *D. de jur. dot.*

XVI. Neque tandem contrariatur, quod ad alias res, in fraudem creditorum vel patronorum alienatas, revocandas, *Actio-*

Digitized by Google

Actione Pauliana, *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. quæ in fraud. cred.* §. 6. *I. de act. l.* 38. §. 4. *D. de uſur.* vel *Faviana* & *Calviſiana* opus ſit; v. *l.* 1. *pr.* §. 5. 6. *& ſeqq. l.* 4. *l.* 3. §. 3. *D. ſi quid in fraud. patron. l.* 2. *C. eod.* quia manumiſſionis aliusque alienationis diverſa plane ratio eſt: cum res aliæ, in fraudem creditorum alienatæ, reſciſſa traditione a poſſeſſoribus avocari poſſint, libertates autem ſemel cum effectu datæ revocari nequeant. *l.* 2. *C. de op. lib. l.* 9. §. *ult. D. de min.* §. 6. *I. qui & ex quib. cauſ. man.*

XVII. Quod ſi tamen in fraudem Fiſci manumiſſus *diu* fuerit in libertate, in ſervitutem non revocatur, id eſt, ſi in eo ſtatu non minus fuerit decennio. *l.* 16. §. 3. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt.* Quomodo *longum* & *diuturnum tempus* (quod cæteroquin variæ ſignificationis eſt) etiam alibi accipi monitum ſupra Diſſert. IX. §. 8.

DIS-

DISSERTATIO DECIMA SEXTA.

Ulpianus *Libro ſecundo de Officio Conſulis.*

DIVI FRATRES *Proculo* & *Munatio* reſcripſerunt: *Cum* Romulus, *de cujus ſtatu quæritur, pupillaris ætatis ſit, an exigente* Varia Hedone *Matre, & conſentiente* [Vario Hermete] *tutore, ad tempus pubertatis cauſa differenda ſit, veſtræ gravitatis eſt, ex fide perſonarum, quod utile eſt pupillo, conſtituere. l. 27. pr. D. de liberal. cauſ.*

I. II. *Si impuberibus de bonis ſimul & ſtatu controverſia fiat, ſubveniri ipſis* Edicto Carboniano. III. *A quo hoc Edictum nomen habeat?* IV. *Non tamen ſimpliciter concedi* Bonorum poſſeſſionem, *ſed cauſa cognita.* V. VI. *Quid juris ſit, ſi cauſa ſit ambigua?* VII. *Et quid, ſi de ſtatu tantum controverſia fiat?* VIII. *Quinam ſint* Proculus *&* Munatius? IX. *Quænam ætas ſit* pupillaris? X. *Quid ſit* Quæſtio ſtatus? XI. *Controverſiam* Status *ad tempus pubertatis tum demum differri, ſi id pupillo expediat.* XII. *An hoc Jus hodie etiam uſum habere poſſit.*

I. Cum inter pericula, quibus expoſiti ſunt, qui pupillaris ſunt ætatis, v. ſupr. Diſſert. XI. §. 1. maximum & graviſſimum ſit, ſi non tantum ex liberis eſſe negentur, ſed & ſervi eſſe dicantur, *l.* 1. §. 5. *D. de Carbon. Edict.* quippe quæ controverſia capitis accuſationi proxima eſt, v. *l.* 14. *pr. D. de bon. libert.* merito iis, quibus Status quæſtio movetur, ſingulari jure conſulendum ac ſubveniendum viſum eſt. v. *d. l.* 1. §. 5. *D. de Carbon. Edict.*

II. Si enim impuberibus, qui neque inſtituti, neque exheredati ſunt, de bonis ſimul & ſtatu controverſia fiat, Bono-

rum

Digitized by Google

rum poſſeſſio ex *Edicto Carboniano* eis conceditur, & quæſtio ſtatus in tempus pubertatis differtur. *l.* 1. *pr.* §. 5. 8. *l.* 3. §. 2. *l.* 6. §. 3. *l.* 7. §. 2. *D. eod.*

III. Quod, uti *Actio Publiciana* a Prætore *Publicio*, §. 4. *I. de act.* ſimileſque a ſuis auctoribus, a *Carbone Prætore* haud dubie nomen habet, neque improbabiliter *Cn. Carboni* ter Conſuli adſcribitur a Cuj. *Parat. ad t. C. de Carb. Ed.* Quandoquidem is *Cn. Pompejum* (poſtea *Magnum* dictum) Cn. Pompeji Strabonis filium, admodum adoleſcentem, cum poſt mortem patris, ob interverſam Prædam Aſculanam, v. Plut. *in Pompej.* peculatus accuſatus eſſet, de bonis paternis dimicantem in foro defendit ac protexit, auctore Val. Max. *L.* V. *c.* III *n.* 5. *L.* VI. *c.* II. *n.* 8. Ubi ſimul merito notat Pompejum, eo quod poſtmodum tanti beneficii non tantum immemor, ſed & in Cn. Carbonem crudeliter fuerit ingratus. Cum enim L. Cornelius Sylla Remp. occupaſſet, Pompejumque contra Cn. Carbonem cum exercitu miſiſſet, Cn. Pompejus Cn. Carbonem ex Africa in Siciliam cum multis claris viris profugum, atque inde in Coſyram fugientem, intercepit, eumque tum III. Cos. catenis vinctum ſibi pro tribunali ſedenti ſiſti paſſus, fruſtra ſeſe obteſtantem, poſt gravem pro concione invectionem damnavit, damnatumque interfici juſſit. v. Val. Max. *d. l. L.* IX. *c.* XIII. *n.* 2. App. *de Bell. Civ. L.* I. Epit. Liv. *L.* LVIII.

IV. Non tamen ſimpliciter & temere iis conceditur Bonorum poſſeſſio, ſed cauſa cognita; *l.* 1. *pr. D. de Carb. Ed.* ſummatim enim Prætor cognoſcere debet: *l.* 3. §. 4. *D. eod.* &, ſi quidem manifeſtam calumniam, abſolutamque cauſam invenerit, negare debet Bonorum poſſeſſionem Carbonianam. *d. l.* 3. §. 4. Qualis eſt v. c. ſi contra matrem impuberis jam judicatum ſit, eam uxorem non fuiſſe, aut partum ab ea ſuppoſitum eſſe. *l.* 1. §. *ult. D. de Carb. Ed.* Non etiam, ſi pater dixerit vel ſcripſerit filium ex adulterio conceptum, *l.* 1. §.

9. *D. eod.* vel mater id profeſſa, *l.* 29. §. 1. *D. de prob.* adulteriive damnata ſit. Cum longe alia ratio ſit, ſi mater uxor non fuiſſe, vel partum ſuppoſuiſſe judicetur, alia, ſi adulterii damnata fuerit; quia filius legitimus dici nequit, qui vel ſuppoſitus, vel ex ea, quæ uxor non eſt, natus eſt: arg. *l.* 6. *D. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt. l.* 5. *D. de in jus voc.* mulier vero adultera eſſe poteſt, & tamen filium concepiſſe ex ſuo marito, adeoque impubes defunctum patrem habere. *l.* 11. §. 9. *D. ad L. Jul. de adult.* v. ſupr. Diſſert. VII. §. 5.

V. Si vero ambiguam cauſam deprehendat, hoc eſt, vel modicum pro puero facientem, ut non videatur evidenter filius non eſſe, dabit ei Carbonianam bonorum poſſeſſionem, *d. l.* 3. §. 4. *D. de Carb. Ed.* & judicium in tempus pubertatis differetur: *l.* 1. *pr. D. l.* 1. *C. eod.* conceſſa interim adminiſtratione eorum tutoribus, qui pupillo alimenta non tantum præſtant, ſed & ſumtus in ſtudia, aliasque impenſas neceſſarias pro modo facultatum. *l.* 5. §. 3. *l.* 6. §. 5. *D. eod.*

VI. Dummodo adverſario pupilli nomine ſatisdetur de bonis reſtituendis, ſi appareat eum filium non eſſe. *d. l.* 1. *C. de Carb. Ed.* Si enim adverſario non ſatisdetur, is, licet extraneus ſit, (ſi enim ex liberis ſit, ſemper ſimul mittitur, *l.* 5. *pr. D. eod.*) una cum pupillo in poſſeſſionem mittitur, *l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. 2. *D. l.* 1. *C. de Carb. Ed.* ut ei ſatisdanti ipſa quoque adminiſtratio concedatur, vel, ſi nec ipſe ſatisdederit, curator conſtituatur, per quem bona adminiſtrentur. *l.* 5. §. 1. 2. *D. eod.*

VII. Quod ſi vero de ſtatu tantum controverſia fiat, quod puta pupillus ſervus dicatur, non differetur ſtatus quæſtio ex Edicto Carboniano, ſed liberale judicium ſtatim explicandum eſt. *l.* 6. §. 3. *D. de Carb. Ed.* Sed ex Conſtitutionibus tamen & hoc caſu cauſa ſtatus, ſi hoc pupillo expedire videatur, ad tempus pubertatis differenda eſt. *l.* 3. §. 2. *D. de Carb. Ed.* Eoque pertinet Reſcriptum DIVORUM

FRA-

Digitized by Google

FRATRUM, quod ex Ulp. *L. 11. de Off. Proc.* deſcriptum reperitur in *h. n. l. 27. D. de lib. cauſ.*

VIII. Ait Ulp. DIVI FRATRES Proculo & Munatio *reſcripſerunt*. Proculum hunc plene *Cornelium Proculum* dictum, eundemque cum *Cornelio Proculo* eſſe, cui D. Pius, *l. 7. D. qui ſatisd. cog.* nec non DIVI FRATRES reſcripſerunt in *l. 24. D. de tut. & cur. dat.* patremque habuiſſe *Claudium Proculum*, qui ſub D. Hadriano Prætor fuit, & ad quem Hadrianus reſcripſit in *l. 1. §. 14. D. de ventr. in poſſ. mitt.* filiam vero *Proculam*, quæ ſub Commodo vixit, cujus quæſtio de fideicommiſſo, adverſus fratris ſui heredes, extat apud Papinianum in *l. 26. D. de prob.* & ad quam D. *Marcus* & *Verus* reſcripſerunt in *l. 11. §. 23. D. de leg. 3.* eumque Conſulem fuiſſe cum *Munatio*, arg. *h. n. l. 27.* Proconſulem vero Africæ ſub Divo Pio, *l. 5. §. 1. D. de jur. immun.* tradit Bertrand. *de Juriſperit. L. 1. c. 5.* & quidem eundem hunc noſtrum cum *Cornelio Proculo* eſſe, ad quem Reſcriptum D. Marci & Veri extat in *l. 24. D. de tut. & cur. dat.* v. ſupr. Diſſert. XI. §. 11. Conſulemque cum *Munatio* fuiſſe, vero ſimile eſt. Licet enim nulla horum Coſſ. in faſtis Conſularibus fiat mentio, ſuadet tamen id ipſum tum inſcriptio *l. n. 27.* ex qua Reſcriptum hoc noſtrum ad officium Conſulum pertinere manifeſtum eſt; tum ipſum Reſcriptum in verbis *Veſtræ gravitatis eſt*. Quandoquidem hic titulus, inter humanas Magiſtratuum & JCtorum compellationes, quibus ab Impp. fere honorabantur, v. ſupr. Diſſert. XIV. §. 10. 15. non niſi Magiſtratibus majoribus, puta Præfecto Prætorio, *l. 1. C. Theod. de centonar.* Præfecto Urbi, *l. 18. C. Theod. de appell.* Magiſtris Militum, *l. 5. C. Theod. de præd. navicul.* Præſidibus Provinciarum & Conſularibus, tribui ſolebat. v. *l. 4. C. ſi adv. rem. jud. l. 18. C. de pact. l. 16. C. de excuſ. l. 3. C. Theod. de protoſtas. l. 8. C. Theod. quor. app. non recip. l. un. C. Theod. de præb. ſal. l. 29. C. de appell. l. 8. C. Theod. de decur. l. 1. C. Theod. de his qui ven. æt. l. 3. C. Th. ad L. Corn. de falſ.* Briſſ. *de*

Digitized by Google

Form. L. III. *p.* 316. 317. & cauſæ ſtatus apud maximos tantum Judices agi poſſunt. *l.* 32. §. 7. *D. de recept. l. ult. C. ubi cauſ. ſtat.* Ut *Proculus* & *Munatius* Conſules videantur fuiſſe ſuffecti, quorum nomina in Faſtis Conſularibus ſæpius deſiderantur. v. §. 4. 5. *I. de fideic. her. l.* 2. §. 1. *D. ad SCt. Vellej. l.* 26. §. 7. *D. de fideic. lib.* add. Scip. Gent. *Jurisd.* L. II. *c.* 2. An autem *Cornelius Proculus* filius fuerit *Claudii Proculi* Prætoris, & Africæ Proconſul; an & male *Cæcilius* pro *Æmilius* dicatur in *l.* 1. *D. de opt. leg.* filiamque habuerit *Proculam*, uti vult Bertrand. *d. l.* non ſine ratione dubitat Reineſ. & Men. not. ad Bertr. *d. l.* Nam idonea deficit auctoritas, & non *Cornelii* in *d. l.* 5. §. 1. *D. de jur. immun.* ſed *Ennii Proculi* mentio fit in Pandectis Florentinis, pluresque *Proculi* alii occurrunt alibi: v. ſupr. Diſſert. XIV. §. 7. *l.* 3. §. 9. *D. de jur. fiſc. l.* 1. §. 15. *D. de tut. & rat. diſtr.* ut de iis utpote incertis nihil temere ſtatuendum ſit.

IX. *Cum* Romulus, *de cujus ſtatu quæritur*, *Pupillaris ætatis ſit;* i. e. cum necdum pubes, ſeu minor ſit annis XIV. Quemadmodum filia *intra pupillarem ætatem* & *intra pubertatem* conſtituta eadem eſt in *l.* 7. *C. de imp. & al. ſubſt.* & *in pupillari ætate eſſe* dicitur, qui eſt ſub tutoribus. *l.* 7. *pr. C. de præſcr.* 30. *ann. Pupillus* enim eſt *puer intra impuberes annos conſtitutus:* v. Corn. in Perſ. *Sat.* II. *l.* III. *D. de R. J.* junct. *l.* 23. *D. de furt.* ſive in poteſtate ſit, *l.* 13. §. 1. *D. de dol. l. ult.* §. 2. *D. de V. O.* §. 3. *I. de pup. ſubſt. l.* 7. §. 3. *D. de pecul.* ſive ſui juris, qui tamen κατ' ἐξοχὴν fere *pupillus* dici *ſolet. l.* 239. *D. de V. S. l.* 4. *D. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt. l.* 195. §. 2. *D. de V. S.* Indeque *pupillare* dicitur omne, quod ad *pupillum* pertinet: veluti *Subſtitutio pupillaris*, *t. D. de vulg. & pup. ſubſt. t. I. de pup. ſubſt. pupillare teſtamentum*, *l.* 2. §. 2. *l.* 43. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* §. 5. *I. de pup. ſubſt. l.* 34. §. 10. *D. de leg.* 1. i. e. teſtamentum *impuberis*, *l.* 8. §. 5. *D. de inoff. teſtam. tabulæ pupillares*, *l.* 33. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* & ſimilia.

X.

Digitized by Google

X. *Status* autem *quæſtio*, quæ in genere omnem *cauſam Status* complectitur, v. *inſcr.* junct. *l.* 5. *C. ubi cauſ. ſtat.* hic (uti & *ſtatus controverſia* in *l.* 6. §. 3. *D. de Carb. Ed.*) in ſpecie ſignificat *Cauſam liberalem*, arg *inſcr. tit. D.* (ſub quo *l. n.* 27. poſita eſt) *de liberal. cauſ.* ſeu *Judicium liberale*, *l.* 3. *l.* 4. *C. ubi cauſ. ſtat.* quo libertatis quæſtio vertitur, *l.* 32. §. 7. *D. de rec. l.* 38. *D. de re jud. l.* 3. §. 9. *D. de jur. fiſc.* ſeu quo quis in ſervitutem vindicatur, *l.* 8. §. 2. *D. rem rat. hab. l.* 39. §. 5. *D. de proc.* & Servus eſſe dicitur. *d. l.* 6. §. 3. *D. de Carb. Ed.* Donat. ad Ter. *Adelph. Act.* II. *Sc.* I. ỳ. 40.

Nam ego liberali illum adſero cauſa manu.

Ordo eſt, Ego liberali cauſa manu adſero: *& ſunt Juris verba, a quibus & Adſertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & cauſa ipſa liberalis dicitur, quæ actionem in ſe continet libertatis.*

XI. *An exigente* Varia Hedone *matre*, *& conſentiente* [Vario Hedone] *tutore*, *ad tempus pubertatis cauſa differenda ſit*, *Veſtræ gravitatis eſt*, *ex fide perſonarum*, *quod utile eſt pupillo*, *conſtituere.* Non enim indiſtincte controverſia ſtatus ad tempus pubertatis differtur, ſed ita demum, ſi pupillo hoc expediat: de quo in primis audienda Mater, tutores, & cognati. *l.* 3. §. 5. *D. de Carb. Ed.* Sed ſi tamen evidenter appareat, magis e re pupilli eſſe, ut cognitio illa repræſentetur, id quod maxime utile eſt pupillo conſtituendum eſt. Finge eſſe teſtes quoſdam, qui dilata controverſia aut mutabunt conſilium, aut decedent, aut propter temporis intervallum non eandem fidem habebunt; vel finge eſſe anum obſtetricem, vel ancillas, quæ veritatem pro partu poſſint inſinuare, vel inſtrumenta ſatis idonea ad victoriam, vel alia argumenta; ut magis damnum patiatur pupillus, quod differtur cognitio, quam compendium, quod non repræſentatur: aut ſtulti aut iniqui Prætoris eſt; rem in tempus pubertatis differre, cum ſummo ejus incommodo, cui conſultum

 velit.

velit. *Non* enim *debet adverſus pupillos obſervari*, *quod pro ipſis excogitatum eſt*, *& pendere ſtatus eorum*, *qui indubitatus eſſe poteſt*, uti D. Hadrianus reſcripſit. *d. l.* 3. §. 5. Quia neque ratio juris neque æquitatis benignitas patitur, ut, quod favore alicujus introductum eſt, id in fraudem & odium ejus convertatur. *l.* 25. *D. l.* 6. *C. de LL. l.* 19. *in f. C. de fid. inſtrum. l.* 5. §. 1. *C. de ſec. nupt.*

XII. Quod Jus, quo minus & hodie uſum habere poſſit, nihil obſtat. v. Brunnem. *ad l.* 2. *C. de Carbon. Ed.* Chriſtin. *Vol.* IV. *Dec.* I. *n.* 7.

DIS-

DISSERTATIO DECIMA SEPTIMA.

Papirius Juſtus *Libro primo de Conſtitutionibus.*

IMperatores ANTONINUS & VERUS AUGUSTI in hæc verba reſcripſerunt: *Minime æquum eſt, Decuriones Civibus ſuis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere.* §. 1. Item ſcripſerunt: *Jus non eſſe ordini cujusque Civitatis, pretium grani, quod invehitur, ſtatuere.* §. 2. Item in hæc verba reſcripſerunt: *Etſi non ſolent hoc genus nunciationis mulieres exercere, tamen, quia demonſtraturam te, quæ ad utilitatem annonæ pertinent, polliceris,* Præfectum Annonæ *docere potes. l. ult. pr. §. 1. 2. D. de Leg. Jul. de annon.*

I. *Unde dicta ſit* Annona? II. *Quid ſit* Annona? III. IV. *Annonæ copiam ad ſummam Reip. pertinere, ejusque tum apud alios, tum apud Romanos maximam curam ſemper habitam eſſe.* V. *Quodnam ſit Munus* Præfecti Annonæ? VI. *Non pauca ad Annonam pertinentia, variis temporibus, etiam a* Divis Fratribus, *conſtituta eſſe.* VII. VIII. *Decuriones non debere civibus ſuis frumentum vilius, quam Annona exigit, vendere.* IX. *Jus non eſſe Ordini cujusque Civitatis, pretium grani, quod invehitur, ſtatuere.* X. *Mulieres, aliosque cæteroquin inhabiles, in cauſa Annonæ ad accuſandum admitti.* XI. *Scrupulas eximiti.*

I. *Annonam* quidam a *Nonis* deducunt, eo quod ſub Nonas apud Romanos fuerit data; Suidas in voc. Νῶναι. Δοκοῦσι δὲ παρ' αὐταῖς γενέσθαι αἱ Ἀννῶναι, ὡς οἷον αἱ ἀνὰ τὰς Νώνας διδόμεναι. *A* Nonis *quidam dictas eſſe putant* Annonas, *quaſi quæ ſingulis Nonis diſtribuantur.* Iſidorus vero *Orig. L. xx. c. 2.* a *nona hora*, qua Romani cibum capere ſolebant: *Annona,*

nona, inquit, *tractum eſt a tempore*, *quo Romani veteres ad cibos advocabantur*, *ſicut* MARTIALIS, (*ſc. L.* IV. *Ep.* 9. ℣. 6.) Imperat excelſos frangere nona toros: *quod adusque hodie Perſæ faciunt.* Quas derivationes putidas & ineptas dicunt Lipſ. *L.* I. *Elect. c.* 8. & Voſſ. *Lex. Etym.* in voc *Annona.* Et ſane magis alluſiones ſunt, quam rationes vocis etymologicæ. Dicta enim haud dubie eſt *Annona* pro *anni proventu* ab *anno*, quemadmodum & *Pomorum proventus Pomona* apud Solin. *Polyhiſt.* dum *c.* 25. ait: *Thule larga, & diutina* Pomona *copioſa eſt.* Unde, uti Dea eſt *Pomona*, ſic & fertilitatis ac ubertatis annuæ DEA ANNONA; vid. vetus inſcriptio apud Salmaſ. ad Solin. *d. l. p.* 250. ut & Gruter. *Corp. Inſcr. p.* 81. *n.* 10. ipſeque *Annus* pro *Annona* non raro poſitus eſt. v. Lucan. Pharſ. *L.* III. ℣. 70. Tacit. *de Mor. Germ. c.* 14. Tertull. *Apol. c.* 40.

II. Ac proinde I. *Annona* proprie nihil aliud eſt, quam fructuum, & maxime quidem frumenti, unius anni proventus. Sed poſtea id verbum ad alia quoque productum; ut II. Significet non tantum frumentum, ſed & omnia, quæ ad victum ſunt neceſſaria, veluti oleum, vinum, carnem, & ſimilia. v. *l.* 6. *D. de extr. crim. t. D. de Leg. Jul. de ann. l.* 1. *C. de erog. mil. ann. l.* 1. *C. de off. Præf. urb.* junct. *l.* 1. §. 11. *D. eod.* III. Quæ in macello veneunt. v. Suet. *in Tib. c.* 34. IV. Panes, cum ſcil. *Annonæ* plurali numero dicuntur. v. Lamprid. *in Alexandr. Sever. c.* 41. 42. & ibid. Salmaſ. *t. C. Theod. de ann. civil. & pan. gradil.* Nec non v. Tributum, quod collatione Annonæ præſtatur, v. *l.* 32. §. 6 *D. de adm. tut. l.* 9. *C. de ſuſceptor. t. C. de annon. & tribut.* indeque *Annonaria Collatio*, *l.* 1. *C. de præſcr.* 30. *ann.* nec non *Annonaria functio* vocatur. *l.* 7. *in f. C. de fer.*

III. Quemadmodum autem in tributis nervi ſunt Reip. *l.* 1. §. 20. *D. de quæſt.* ut ſine illis nulla Reſp. conſervari poſſit, *N.* 149. *c.* 2. Tacit. *Ann. L.* XIII. *c.* 50. Hiſt. *L.* IV. *c.* 74. ſic omnium rerum, in primis vero annonæ, latiori ſenſu acceptæ,

Digitized by Google

ceptæ, copia, naviumque exercitio ad ſummam Reip pertinet. *l.* 1. §. 20. *D. de exercit. act.* Ut enim Civitas bene beateque habitari poſſit, tum alios cives, tum inprimis ruſticos & negotiatores, qui res utiles & neceſſarias invehant & evehant, neceſſarios merito duxit ſummæ prudentiæ & auctoritatis apud Græcos Plato, *L.* II. πολιτείας, laudatus Calliſtrato in *l.* 2. *D. de nund.* nec non Philoſophorum ſuo tempore Princeps Ariſtoteles, qui Polit. *L.* I. *c.* 2. & *L.* III. *c.* 6. ad conſtituendam ſervandamque ſocietatem politicam αὐταρκείαν, ſeu ſufficientiam deſiderat, quæ in omnium rerum affluentia maxime conſiſtit. Eleganter Cic. ad Att. *L.* VIII. *Ep.* II. *Moderatori Reip. beata civium vita propoſita eſt, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.* Sane non magni momenti Urbis præſidia eſſent, parum admodum Leges, Sanctiones, Ordoque Civitatis, prodeſſent, ſi populus eſuriret; cum nihil ſit famelico populo periculoſius, quem non arma, non magiſtratus, non jura divina aut humana, non Leges, non pudor aliquis coërcere valet. Egregie Lucan. *Bell. Civ. L.* III. ỳ. 55. *& ſeqq.*

Gnarus & irarum cauſas, & ſumma favoris
Annona momenta trahi, namque aſſerit urbes
Sola fames, emiturque metus, cum ſegne potentes
Vulgus alunt. Neſcit plebes jejuna timere.

v. Franc. Patric. *de Rep. L.* III. *T.* XI.

IV. Unde tum apud alios, v. Geneſ. XLI. ỳ. 32. *& ſeqq.* 1. Reg. IV. ỳ. 27. 28. II. Chron. XI. ỳ. 11. 23. XVII. ỳ. 2. 13. tum apud Romanos, maxima ſemper cura habita eſt annonæ. v. Liv. *L.* II. *c.* 9. Ut & ſingularis in eam rem Magiſtratus creatus ſit, primum quidem extraordinarius, v. Liv. *L.* IV. *c.* 12. poſtea vero perpetuus, Præfectus ſcil. Annonæ. v. Tacit. *Ann. L.* I. *c.* 2. *l.* 2. §. 33. *D. de O. J.* Lipſ. *Elect. L.* I. *c.* 8.

Digitized by Google

V. Cujus munus erat, videre ne plebs annonæ caritate ac inopia laboraret, ſed ut panis ſuppeteret affatim, ponderequue juſto ac munditie debita veniret. De quo Senec. *de Brev. Vit. c.* 19. ad Paulinum: *Simile tu putas eſſe, utrum cures, ut incorruptum a fraude advenientium & negligentium frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur & concaleſcat, ut ad menſuram pondusque reſpondeat.* Et plenius Caſſiodor. *Variar.* L. VI. *c.* 18. *Tui ſiquidem ſtudii eſt, ut ſacratiſſimæ Urbi præparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam una menſa ſatietur. Per officinas piſtorum cibosque diſcurris, penſum & munditiem panis exigis, nec vile judicas eſſe, unde te poſſit Roma laudare, merito quando gloria ſingularis eſt illius Civitatis affectus.* Et deinceps: *Si querela panis, ut aſſolet, concitetur, tu promiſſor ubertatis ſeditiones civicas momentanea ſatisfactione diſſolvis, & per te proſpicitur, ne quid a populis conquerentibus excedatur.* Et paulo poſt: *Ne quis autem putet abjectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ piſtorum jura famulata ſunt, quæ per diverſas mundi partes poſſeſſione latiſſima tendebantur; ne inopia faciente viliſceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione ſerviret. Suarii quoque Romanæ copiæ cauſa reperti, tuo deputati videntur examini.* Nec non circ. fin. *In fraudulentos diſtringe, panis pondera æquus examinator intende: ſolicitius auro penſetur, unde a Quiritibus vivitur.*

VI. Quin & non pauca ad annonam pertinentia variis temporibus conſtituta ac ſancita ſunt, v. Lipſ. *El. L.* I. *c.* 8. maxime ab Auguſto, qui militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii, pellexit, uti ait Tacit. *Ann. L.* I. *c.* 2. Legeque lata, quæ *Julia de Annona* dicta eſt, ne quid contra annonam fieret, proſpexit; *l.* 2. *pr. D. de Leg. Jul. de annon.* nec non D. MARCO noſtro, qui de alimentis publicis privatisque multa prudenter invenit, omnique rei frumentariæ conſuluit, graviterque providit. Capit. in Marc.

c. XI.

Digitized by Google

c. XI. *l.* 8. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. de tranſact.* v. ſupr. Differt. 1. §. 30. Cujus & L. VERI Fratris tria de eo Reſcripta ex Papirii Juſti *L.* 1. *de Conſtit.* (qui DIVORUM FRATRUM Conſtitutiones collegit, v. ſupr. Differt. VI. §. 1.) in *l. h. n. ult.* relata ſunt.

VII. Et quidem quantum ad *primum* attinet, ait Papirius Juſtus. *Imperatores* ANTONINUS & VERUS AUGUSTI in hæc verba reſcripſerunt: *Minime æquum eſt, Decuriones civibus ſuis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere.* In Pandectis Florentinis pro *Imperatores* habetur *Imperatorii;* in aliis vero *Imperatores Severus & Antoninus Auguſtus.* Sed potius legendum, uti expreſſum eſt; add. A. Aug. *de Nom. propr. p.* 280. *in f.* quandoquidem DIVI FRATRES ſic fere vocari ſolent a Papirio Juſto, v. *l.* 37. *D. de pact. l.* 14. *D. de S. P. U. l.* 17. *D. de S. P. R. l.* 71. *D. de contr. emt. l.* 13. *D. de decur. l.* 9. *D. de admin. rer. ad civ. pertin. l.* 13. *D. de pollic.* qui ſub illis floruit, eorumque Conſtitutiones collegit, non vero *Severi* & *Antonini* ſcil. *Caracallæ*, qui pater & filius fuere naturales, longeque poſt ad imperium provecti ſunt. v. ſupr. Differt. VI. §. 1. Diff. III. §. 1.

VIII. Reſcribunt autem Impp. *Minime æquum eſſe, Decuriones civibus ſuis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere.* Reip. enim intereſt, ut annona non niſi juſto pretio vendatur, v. *l.* 1. §. 11. *D. de off. Præf. urb.* II. Feud. *Tit.* XXVII. §. 4. ne commerciorum raritas & indigentia ſequatur. Amm. Marcell. *L.* XXII. de Juliano: *Nulla probabili ratione ſuſceptæ popularitatis amore vilitati ſtudebat venalium rerum, quæ nonnunquam ſecus, quam convenit, ordinata inopiam gignere ſolet & famem.* add. *l.* 5 *D. de adm. rer. ad civ pert. l.* 8. *D. ad munic.* Ubi & aliorum Principum Conſtitutionibus id firmatum docet Marcianus.

IX. *Secundum* hiſce verbis exhibet. Item ſcripſerunt: *Jus non eſſe Ordini cujusque civitatis, pretium grani, quod inve-*

hitur, ſtatuere. Quidam legunt, Item reſcripſerunt: *Ut jus non eſſet Ordini cujusque Civitatis, pretium grani, quod invenitur, ſtatuere.* Sed ratio non eſt, ob quam a lectione Codicis Florentini recedendum ſit. Ut autem ordini, ſcil. Decurionum, *l.* 6. *l.* 14. *l.* 37. *C. Th. de decur. l.* 9. *C. de Ep. aud.* non liceat pretium grani, quod invehitur, ſtatuere, non ideo ſancitum, quod (licet cæteroquin id veriſſimum ſit, & in plerisque cauſis procedat) nemo invitus res ſuas, imo ne quidem juſto pretio, vendere cogatur, *l.* 9. *D. de act. rer. amot. l.* 70. *D. de R. V. l.* 11. *C. de contr. emt.* quam quod pretium annonæ per Senatum, aliosve Magiſtratus majores conſtitui ſolitum ſit. Don. *in* Ter. *Phorm. Act.* 1. *Sc.* 11. ỳ. 29.

—— Sciſti uti foro.

Secundum illos negotiatores, qui ante locum commercii non præſcribunt, quanti vendant, quæ advehunt: ſed ſecundum annonam fori, quam deprehenderint, conſilium divendendis aut non vendendis mercibus ſumeret. Suet. in *Tib. c.* 34. *Annonam macelli Senatus arbitratu quotannis temperari voluit.* Ulp. in *l.* 1. §. 11. *D. de off. Præf. urb. Cura carnis omnis, ut juſto pretio præbeatur, ad curam Præfecturæ pertinet.* Quemadmodum & poſtea per Fredericum Imp. conſtitutum: *Ut poſt natalem Sanctæ Mariæ unusquisque Comes ſeptem boni teſtimonii viros ſibi eligat, & de qualibet provincia cum ipſis ſagaciter diſponat, & quanto pretio ſecundum qualitatem temporis ſit annona vendenda utiliter provideat; quicunque vero contra deliberationem ipſius carius vendere præſumſerit, tanquam violator pacis habeatur.* 11. Feud. *Tit.* XXVII. §. 14. Quam poteſtatem pretii annonæ conſtituendi, cum ſibi etiam arrogarent Decuriones Civitatum, Impp. de eo conſulti reſcripſerunt: *Ordini cujusque civitatis pretium grani, quod invehitur, ſtatuere jus non eſſe.* Adeoque hallucinantur, qui Reſcriptum hoc noſtrum ita accipiunt, quaſi nullus Magiſtratus pretii conſtituendi annonæ poteſta-

tem

tem habeat; cujus contrarium docet Jus Majeſtatis, utilitas exigit publica, & ex dictis manifeſtum eſt: add. *l.* 18. §. 7. *D. de mun. & bon. l.* 1. *C. de Ep. aud l.* 1. *C. de frum. Alexandr.* qui-ve huic Reſcripto contrariam putant *l.* 1. §. 11. *D. de off. Præf. urb.* quandoquidem hic non negant Divi Fratres, pretium grani conſtitui poſſe, ſed tantum monent, ejus rei facultatem Decurionibus conceſſam non eſſe. add. *d. l.* 1. *C. de frum. Alex.*

X. *Tertio* vero ſingulare quid conſtitutum docet idem JCtus, dum ſubjicit §. 2. *Etſi non ſolent hoc genus nunciationis mulieres exercere, tamen, quia demonſtraturam te, quæ ad utilitatem annonæ pertinent, polliceris*, Præfectum Annonæ *docere potes.* Non enim permiſſum eſt mulieri publico judicio quenquam reum facere; *l.* 1. *l.* 8. *D. de accuſ.* niſi caſibus quibusdam exceptis, v. *l.* 1. *l.* 2. *D. de accuſ.* quos inter eſt, ſi quid ad utilitatem annonæ pertinens docere poſſit. *h. n. l. ult.* §. 2. Idque ob utilitatem publicam admiſſum eſſe, monet Marcianus in *l.* 13. *D. de accuſ.* ubi ejusdem hujus Reſcripti mentionem facit; pro *Divus Severus* & *Antoninus* enim ibi legendum *Divus Verus* & *Antoninus*, quemadmodum in quibusdam codicibus habetur, & ex *h. n. l. ult.* §. 2. manifeſtum eſt. Ob quam rationem hoc etiam ad famoſos, & milites, imo ſervos, qui ordinario deferre nequeunt, *l.* 8. *l. pen. C. de his qui accuſ. non poſſ.* extenditur, ſimilesque, ut, ſi quid ratione annonæ deferant, a *Præfecto Annonæ* audiendi ſint. *d. l.* 13. *D. de accuſ.*

XI. Licet enim Magiſtratus primum non fuerit, *l.* 2. §. 33. *D. de O. J.* ſcil. ordinarius, nec major; poſtmodum tamen factus eſt perpetuus, ac de iis, quæ ad Annonam pertinebant, cognoſcendi & coercendi jus ſemper habuit. v. Liv. *L.* IV. *c.* 12. *d. l.* 13. *l.* 1. §. 2. *D. de L. Jul. de ann. l.* 6. *D. de extr. crim.* A. van der Meulen ad *d. l.* 2. §. 33.

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMA OCTAVA.

Ulpianus *Libro Octavo de Officio Proconſulis.*

SI quis ultro de maleficio fateatur, non ſemper ei fides habenda eſt; nonnunquam enim aut metu, aut qua alia de cauſa, in ſe confitentur. Et extat *Epiſtola* DIVORUM FRATRUM ad *Voconium Saxam*, qua continetur, liberandum eum, qui in ſe fuerat confeſſus, cujus poſt damnationem de innocentia conſtitiſſet; cujus verba hæc ſunt: *Prudenter & egregia ratione humanitatis*, Saxa *Cariſſime*, Primitivum *ſervum, qui homicidium in ſe confingere, metu ad Dominum revertendi, ſuſpectus eſſet, perſeverantem falſa demonſtratione damnaſti, quæſiturus de conſciis, quos æque habere ſe commentitus fuerat, ut ad certiorem ipſius de ſe confeſſionem pervenires. Nec fruſtra fuit tam prudens conſilium tuum, cum in tormentis conſtiterit, neque illos ei conſcios fuiſſe, & ipſum de ſe temere commentum. Potes itaque decreti gratiam facere, & eum per officium diſtrahi jubere, conditione addita, ne unquam in poteſtatem domini revertatur, quem pretio recepto certum habemus libenter tali ſervo cariturum.* Hac *Epiſtola* ſignificatur, quaſi ſervus damnatus, [ſi] fuiſſet reſtitutus, ad eum pertinebit, cujus fuiſſet, antequam damnetur. Sed Præſes Provinciæ eum, quem damnavit, reſtituere non poteſt, cum nec pecuniariam ſententiam ſuam revocare poſſit. Quid igitur? Principi eum ſcribere oportet, ſi quando ei, qui nocens videbatur, poſtea ratio innocentiæ conſtitit. *l.* 1. *§. ult. D. de quæſtion.*

I. *Non omnes confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus habendas eſſe.* II. *Licet confeſſus pro judicato habeatur.* III. IV. V. VI. *Quod ut procedat, quænam requirantur?* VII. *Si*

Digitized by Google

Si nulla alia probatio adſit præter confeſſionem, in crimen ulterius inquirendum. VIII. *Innocentiam allegantem audiendum eſſe, eaque probata reum dimittendum; ſive ipſe eam probaverit, ſive alius.* IX. *Idque naturali æquitati convenіens eſſe, cenſuiſſe* Divos Fratres, *hoc noſtro* Reſcripto. X. *Ad quem Reſcriptum hoc datum ſit?* XI. *Quis fuerit* Saxa? XII. *Impp. benigne Provinciarum Rectores alioſque compellaſſe. Qua occaſione tentatur emendatio* Coll. LL. Moſ. & Rom. *T.* v. §. *ult.* XIII. Primitivi *nomen ſervorum & liberorum fuiſſe commune.* XIV. Primitivum *homicidium confinxiſſe, nulloque accuſante confeſſum eſſe, & ſeſe ultro detuliſſe.* XV. *Uti & alios.* XVI. *Inſignem multorum Dominorum in ſervos, apud Romanos, fuiſſe ſævitiam.* XVII. *Non tamen ita homicidium in ſe confingere potuiſſe, quin figmenti ſuſpectus eſſet. Ubi* Accurſii *error notatur.* XVIII. Primitivum *condemnatum fuiſſe.* XIX. *Ad quam pœnam?* XX. *Varias cauſas eſſe, ob quas ſententia in reum criminis lata non ſtatim executioni mandetur.* XXI. Primitivum *per tormenta in ſocios interrogatum eſſe.* XXII. *An Tortura, ſeu quæſtio per tormenta, ſit licita?* XXIII. XXIV. *An confeſſus in ſocios torqueri poſſit?* XXV. *Conſilium* Voconii Saxæ *quem habuerit effectum?* XXVI. *Innocentem damnatum minime puniendum eſſe. Nec tamen Magiſtratum contra ſententiam eum reſtituere poſſe, ſed cauſam ad Principem referendam.* XXVII. *Dubia removentur.* XXVIII. XXIX. *Quid hoc caſu* Divi Fratres *fieri voluerint?* XXX. *An* Primitivus *damnatus manſerit in dominio priſtini Domini?* XXXI. *Dominum tali ſervo libenter cariturum eſſe, & quare?*

I. Non omnes confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus habere oportet, ſi nulla probatio religionem cognoſcentis inſtruat, uti ſumma ratione reſcripſit D. Severus, auctore Ulpiano, in *l.* 1. §. 17. *D. de quæſt.* II.

II. Licet enim Confeſſus pro judicato habeatur, quippe qui ſua quodammodo ſententia damnatur, *l. 1. l. 3. l. 6. pr. §. 2. D. l. un. C. de confeſſ. l. 56. D. de re jud.* cum proprium teſtimonium contra aliquem ſit graviſſimum, v. Cic. *pro Quint. c. 24.* neque ulla major probatio haberi poſſit, quam proprii oris confeſſio; *l. 25. §. ult. D. de prob. l. 5. C. de tranſact.* ut Confeſſio rem videatur facere notoriam: *c. ult. x. de cohab. cler.* idque non tantum locum habeat, cum quis æris confeſſus eſt, uti loquitur Gell. *L.* xx. *c.* I. ſeu in cauſis Civilibus, ſed & in Criminalibus & Capitalibus; v. Joſ. VII. ẏ. 19. *& ſeqq.* II Sam. I. ẏ. 16. Luc. XIX. ẏ. 22. Matth. XII. ẏ. 27. *l. 5. D. de cuſtod. reor. l. 16. C. de pœn. l. 2. C. quor. appell. non recip. l. 10. C. de Epiſc. & Cler.* ut facineroſi confeſſi ſecundum Leges Athenienſium etiam ſine judicio puniendi & morte multandi, v. Demoſth. *adv. Timocrat. p. m.* 470. Lyſ. *contr. Andoc.* ſecundum Leges Romanorum vero per ſententiam condemnandi, & ſupplicium de iis ſumendum ſit. *d. l. 16. C. de pœn.* Tertul. *Apol. c. 2.* & *ad Scap. c. 4.* Quintil. *Decl.* CCCXIV. Calp. Flacc. *Decl.* XLI. Quemadmodum contra Lentulum, Cethegum, Gabinium, & Cœparium, apud Saluſt. *Catilin. c. 52. in f.* ſententiam dixit Cato, dum inquit: *Quare ita cenſeo, cum nefario conſilio ſceleratorum civium Reſpublica in maxima pericula venerit, hique indicio* Titi Volturcii & *Legatorum* Allobrogum *convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia, aliaque fœda, atque crudelia facinora in cives patriamque paravisſe, de confeſſis ſicuti de manifeſtis rerum capitalium more majorum ſupplicium ſumendum.* Non tamen id de quibuscunque confitentibus, ſed de facineroſis tantum ac vere nocentibus, legitimeque confeſſis, iisque caſibus, quibus præter confeſſionem aliæ probationes concurrunt, accipiendum, tum ex ipſis allegatis locis, tum ex ſana ratione manifeſtum eſt.

III. Ut enim Confeſſus pro judicato habeatur, non tantum

Digitized by Google

tum requiritur, ut confeſſus major ſit annis xxv. *l.* 6. §. 5. *D. de confeſſ. l.* 3. *C. de in int. reſt. min.* ſciens confeſſus ſit, non per errorem, *l.* 2. *D. de confeſſ.* in Jure, *l. un. C. de confeſſ.* i. e. apud Prætorem, *l.* 7. *D. de confeſſ.* vel in judicio, & apud Acta; *l.* 24. *C. de lib. cauſ.* ſed & in cauſis criminalibus in primis deſideratur, ut conſtet tale crimen, quod quis confeſſus eſt, vere & dolo malo commiſſum eſſe, ſeu, uti DD. loqui amant, ut conſtet de corpore delicti. Deut. xvii. ẏ. 4. *& ſeqq. l.* 23. §. *ult. l.* 24. *l.* 25. *pr. D. ad L. Aquil. l.* 29. *pr. D. de jur. fiſc. l.* 1. §. 24. *l.* 5. §. 2. *D. ad SCt. Silan.* Adeo quidem, ut, licet confeſſio clara ſit, & cathegorica, v. c. ſi quis ſe hominem mortuum veneno necaſſe, extraneum aliquem occidiſſe, ejusque cadaver in mare ſe abjeciſſe, rapinam, furtum, aliudve delictum commiſiſſe, fateatur, id tamen, niſi de veneno, cadavere interemto, rebus ablatis, ipſoque adeo delicto conſtet, ad condemnandum non ſufficiat. v. Farin. *Prax. & Theor. Crim. L.* 1. *T.* 1. *Q.* 11. Carpzov. *Prax. Crim. P.* 1. *Q.* xvi. *n.* 1. *& ſeqq.* P. 11. *Q.* lxxii. *n.* 52. *P.* 111. *Q.* cxv. *n.* 31. *Q.* cxxvi. *n.* 2. *& ſeqq.* A Matth. *de Crimin. ad L.* xlviii. *T.* xvi. *c.* 1. *n.* 2. *& ſeqq.* A. Rob. *Rer. jud. L.* 1. *c.* 4. Z. Huber. *Obſ. Rer. jud. P.* 1. *Obſ. C.*

IV. Unusquisque enim ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur, uti alia occaſione iidem Divi Fratres reſcripſerunt, *l.* 26. *D. de pœn.* & ibi pœna eſſe debet, ubi noxia eſt, neque ulterius progredi poteſt, quam reperitur delictum; *l.* 22. *C. eod.* add. ſupr. Diſſert. xiv. §. 14. ratio enim Juſtitiæ non patitur, ut innocens pœna afficiatur: Exod. xxiii. ẏ. 7. Prov. xvii. ẏ. 15. ut ex Reſcripto D. Trajani ſatius ſit impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. *l.* 5. *pr. D. de pœn.* Nemo autem per confeſſionem ſuam delictum facere poteſt, ubi delictum non eſt. Tum & nemo dominus eſt vitæ ſuæ, vel membrorum ſuorum, *l.* 13. *pr. D. ad L. Aquil.* ac proinde per confeſſionem contra veritatem fa-

Digitized by Google

factam, neque ratione vitæ, neque ratione membrorum, ſibi præjudicium aliquod creare poteſt. v. *l.* 23. §. *ult. l.* 24. *l.* 25. *pr. D. ad L. Aquil.*

V. Sed & debet confeſſio veritati eſſe conſentanea ac probabilis; *l.* 14. §. 1. *D. de interr. in jur. fac.* adeoque neceſſe eſt, ut reus omnes ſimul circumſtantias, occaſionis ſcil. loci, temporis, ſimileſque indicet, & qualitates, ſine quibus facinus non potuiſſet committi, quasve nullus alius niſi criminis reus vel ſocius ſcire poſſet. v. *l.* 1. §. 17. *D. de quæſt.* Carpz. *d. P.* III. *Q.* CXXVI. *n.* 12. *& ſeqq.* Eleganter Tertull. *Apol. c.* 2. *Si de nocente cognoſcitis, non ſtatim confeſſo eo nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel inceſti, vel publici hoſtis, contenti* eſtis *ad pronunciandum, niſi & conſequentia exigatis, qualitatem facti, numerum, locum, tempus, conſcios, ſocios.* add. *l.* 6. §. 1. *D. de cuſt. reor.*

VI. Neque fidem denique facit ſola Confeſſio prorſus voluntaria, cum quis v. c ſe ipſum defert, quæ ſuſpecta eſt; Calp. Flacc. *Decl.* CXLI. *h. n. l.* 1. §. *ult.* neque ea, quæ per torturam expreſſa eſt. *l.* 1. *pr. D. de quæſt. Quæſtio* enim ſeu tortura *res eſt fragilis & periculoſa, & quæ veritatem fallat. Nam plerique patientia ſive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo poſſit. Alii tanta ſunt impatientia, ut quodvis mentiri, quam pati tormenta velint:* & *ut non tantum ſe, ſed & alios comminentur*, ſeu potius *criminentur*, uti in aliis habetur codicibus; *l.* 1. §. 23. *D. de quæſt.* licet Gloſ. & Cath. ad *d. l.* 1. §. 23. malint *in alios commentiantur.* Quod & monet Cic. *Part. Orat. c.* 14. dum contra Quæſtiones notat: *Quod dolorem fugientes multi in tormentis mentiti ſunt, morique voluerunt falſum fatendo, quam vere inficiando dolere. Multi etiam ſuam vitam neglexerunt, ut eos, qui his cariores, quam ipſi ſibi eſſent, liberarent.* Nec non *pro Syll. c.* 28. dum ait: *Tormenta gubernat dolor, moderatur natura, cujusque tum animi, tum corporis, regit quæ-*

Digitized by Google

quæſitor, *flectit libido*, *corrumpit ſpes*, *infirmat metus*, *ut in tot rerum anguſtiis nihil veritati loci relinquatur.* Add. Id. *ad Herenn. L.* II. *c.* 7. Ariſt. *L.* I. *Rhethor. c.* 47. Quintil. *Inſt. Orat. L.* V. *c.* 4. Plut. *de Garrul.* Val. Max. *L.* III. *c.* 3. *Ext. n.* 2. 3. 4. 5. & *L.* VIII. *c.* 4. *n.* 1. 2, 3. Curt. *L.* VI. *c.* II. Oldekop. *Obſ. crim. Append.* Ubi ex hiſtoria tum veteri, tum recentiori, plurima exhibet exempla tum eorum, qui, cum criminum vere rei eſſent, exquiſitiſſima tormenta contemſerunt & conſtanter ſuperarunt, tum eorum, qui injuſte torti, dolori cedentes, delicta, quæ non patraverant, de ſe confeſſi, ultimo ſupplicio affecti, poſtea autem innocentes reperti ſunt.

VII. Ubi itaque nulla alia probatio, præter confeſſionem, religionem Judicis inſtruit, judicium minime præcipitandum, ſed in crimen ulterius inquirendum; nam ſi usquam, certe in cauſis capitalibus locum habet, quod dixit Damocritus Ætolorum Prætor apud Liv. *L.* XXXI. *c.* 32. *Rem magni diſcriminis conſiliis nullam eſſe tam inimicam, quam celeritatem; celerem enim pœnitentiam, ſed eandem ſeram & inutilem ſequi: cum præcipitata raptim conſilia neque revocari, neque in integrum reſtitui poſſint.* Unde Juv. *Sat.* VI. ỳ. 218.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Nec non Amm. Marcell. *L.* XXIX. *De vita & ſpiritu hominis, qui pars mundi eſt, & animantium numerum complet, laturum ſententiam diu multumque cunctari oportet, nec præcipiti ſtudio, ubi irrevocabile factum eſt, agitari.* Si quis enim innocens damnatus ſit, (qualia non pauca inveniuntur exempla, v. Virg. Æn. *L.* II. ỳ. 83. *& ſeqq.* & ibid. Serv. Curt. *L.* VI. *c.* II. Val. Max. *L.* VIII. *c.* 4. A. Robert. *Rer. jud. L.* I. *c.* 4. Oldekop. *d. l.*) reſtitutioni in integrum non eſt locus, neque peremtus inanibus votis revocari poteſt. Si vero poſt-

modum nocens reperiatur, vel delinquere pergat, juſta deinceps ac merita pœna affici poteſt, ſecundum illud Senec. *de Ira. L.* II. *c.* 23. *Poteſt pœna dilata exigi, non poteſt exacta revocari.* add. Diſſert. N. *de Calc. Minerv. p.* 53.

VIII. Quod ſi vero confeſſus innocentem ſe dicat, aliusve innocentiam ejus oſtendere paratus ſit, allegationis innocentiæ ratio habenda eſt. Adeo, ut non tantum ei, qui ad ſupplicium ducitur, provocare permittatur, verum alii quoque nomine ejus, non tantum, ſi ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit: etiam ſi ipſe acquieverit ſententiæ, imo ſi reſiſtat, qui damnatus eſt, adverſus provocationem, nec velit admitti ejus appellationem, perire feſtinans; differendumque ſit ſupplicium, & innocentiam probaturus audiendus. *l.* 6. *D. de appell.* Et ſi quidem de innocentia ejus conſtiterit, veritas magis quam confeſſio attendenda, reusque abſolvendus ac dimittendus eſt; ſive ipſe errorem allegaverit & abſolutionem petierit, ſive eo tacente alius, ſive ante ſententiam innocentia appareat, ſive ea poſt ſententiam & condemnationem probetur. v. *c.* 3. *x. de purg. vulg.* Hippol. de Marſil. *Pract. crim.* §. *Secunda. Quæſt. n.* 29. 30. Ægid. Boſſ. *Prax. crim. T. de Confeſſ. n.* 70.

IX. Idque in caſu prorſus notabili naturali æquitati cônveniens cenſuere Divi Fratres. Cum enim *Primitivus* aliquis ſervus, metu ad dominum revertendi, de homicidio ultro confeſſus, & in falſa confeſſione perſeverans a Voconio Saxa condemnatus eſſet, deinceps vero habita quæſtione de conſciis, quos æque ſe habere commentus fuerat, conſtitiſſet, neque aliquos ei conſcios fuiſſe, & ipſum de ſe temere commentum, conſulti de eo Impp. decreti gratiam faciendam, ſervumque per Officium diſtrahendum reſcripſerunt. Quod Reſcriptum, cum cedro digniſſimum ſit, dignum quoque merito cenſuit Ulp. (cui uti ſupra vidimus & plura alia Divorum Fratrum Reſcripta debemus, v. *l.* 8. §. 7. 8.

Digitized by Google

8. *D. mand. l.* 1. *D. de ventr. inſp. l.* 3. §. 4. *D. ſi cui plus quam per L. Falc. l.* 5. *pr. D. de collat. l.* 17. *D. de jur. patr. l.* 27. *pr. D. de lib. cauſ.* Diſſ. v. x. xii. xiii. xiv. xvi. & infr. docebunt, *l.* 1. §. 3. *l.* 14. §. 1. *D. de appell. l.* 1. *D. an per al. cauſ. app. redd. poſſ. l.* 6. *pr. de mun. & hon.* Diſſ. xix. xx. xxi. xxiii.) ut *Lib.* viii. *de offic. Proc.* integrum deſcriberet, & ad poſteritatem transmitteret.

X. Ajunt Impp. *Prudenter, & egregia ratione humanitatis*, Saxa *cariſſime*, Primitivum *ſervum, qui homicidium in ſe confingere, metu ad dominum revertendi, ſuſpectus eſſet, perſeverantem falſa demonſtratione damnaſti, quæſiturus de conſcius, quos æque ſe habere commentitus fuerat, ut ad certiorem ipſius de ſe confeſſionem pervenires.* Quibus verbis, præmiſſa honorifica *Saxæ* compellatione, laudataque ejus prudentia, partem libelli ipſius, qua omnem cauſam expoſuerat (uti fere ſolebant Impp. v. ſupr. Diſſert. ix. §. 4.) repetunt, eaque, quæ a *Saxa* in hac cauſa acta erant, tanquam æquitati (quo ſenſu *humanitas* non raro ponitur, v. ſupr. Diſſert. iv. §. 3.) & juri conſona comprobant.

XI. *Saxam*, ad quem hæc Epiſtola miſſa eſt, plene dictum eſſe *Voconium Saxam*, adeoque ex eadem gente *Voconia* deſcendiſſe, ex qua originem duxit *Q. Voconius Saxa* Tr. Pl. Auctor *Legis Voconiæ de coërcendis fœminarum hereditatibus* (quam luculenta commentatione illuſtravit Vir Cl. de Hiſtoriis Litteriſque Humanioribus optime meritus, Jacobus Perizonius) docet Ulp. *h. n. l.* 1. §. *ult. pr.* Quis tamen proprie fuerit hic *Voconius Saxa*, quove munere functus ſit, non ſatis conſtat. *Præſidem* Provinciæ eum fuiſſe non ſine ratione conjicit Cl. Schulting. *Diſſert. ſing. ad h. n. l.* 1. §. *ult.* tum quia nullis in Provincia præter Præſidem competit merum imperium, *l.* 3. *l.* 4. *l.* 13. *pr. D. de off. Præſ.* tum quia, occaſione hujus Epiſtolæ, de Præſidibus Provinciarum, eorumque officio, ab Ulp. quædam ſubjiciuntur. Sed nec im-

Digitized by Google

probabile eſt, eum *Proconſulem* fuiſſe, idque ſuadere videtur ipſa legis *n.* I. inſcriptio, ex qua apparet, eam ex Ulp. *L.* VIII. *D. de off. Proconſ.* excerptam eſſe. Ulpianum autem *L.* VII. *&* *L.* VIII. *de off. Proc.* inter alia de variis criminibus egiſſe conſtat ex Collat. LL. Moſ. & Rom. *T.* I. §. 2. *l.* 2. *D. de his, qui ſui vel alien. jur. ſunt. l.* 12. *D. de incend. ruin. naufr. l.* 6. *D. de extr. crim. l.* 1. *D. de abig.* de quibus *Proconſulem* æque ac *Præſidem* jus dixiſſe certum eſt. v. *l.* 7. §. *ult. l.* 8. *l.* 11. *D. de off. Proconſ.* Neque quicquam vetat Ulp. eadem occaſione quædam de officio *Præſidum* adjeciſſe; maxime, ſi vocabulum *Præſidis* latiori ſenſu, ut omnes Provincias regentes, adeoque & *Proconſules* ſignificet, accipiatur, ſecundum *l.* I. *D. de off. Præſ.* quemadmodum & alibi hoc ſenſu poſitum non raro occurrit. Sic ſane id idem accepit Ulp. in *l.* 3. § 2. *D. de decur.* (quæ ex *Lib.* ejus III. *de off. Proconſ.* ſumta eſt) ubi Lollianum Avitum *Bithyniæ Præſidem* dicit; cum tamen *Bithyniam* Provinciam fuiſſe Senatoriam, in eamque *Proconſules*, non *Præſides* proprie dictos, miſſos fuiſſe, manifeſtum ſit ex Dion. Caſſ. *L.* LIII. *p.* 503. Tacit. *Ann. L.* XVI. *c.* 18. Plin. *Ep. L.* X. *Ep.* 40. 56. 64. 65. 77. Ut & in *l.* 6. §. *ult. D. de pœn.* (quæ deſcripta eſt ex *Lib.* ejus. IX. *de off. Proconſ.*) ubi docet, Præſides irrogare poſſe pœnas, quæ aut vitam adimant, aut ſervitutem injungant, aut civitatem auferant, aut exilium aut coërcitionem corporis contineant; cum tamen jus deportandi in inſulam, niſi Principe probante, Præſidibus Provinciarum non competere, idque nullam dubitationem habere, idem doceat Ulp. in *l.* 2. §. I. *D. de pœn. l.* 6. §. I. *D. de interd. & releg. l.* I. §. 3. *D. de leg.* 3. nec non in *d. l.* 2. *D. de his, qui ſui vel alien. jur.* (quæ ex eod. *Lib.* VIII. *de off. Proconſ.* excerpta eſt) in verbis: *Si dominus in ſervos ſævierit, vel ad impudicitiam turpemque violationem compellat, quæ ſint partes* Præſidis *ex Reſcripto* DIVI PII *ad* Ælium Marcianum Proconſulem Bæticæ *manifeſtatur.* Eodem-

demque ſenſu Gell. id poſuit *L.* 11. *c.* 2. dum *Præſidem Cretæ* dicit, qui proprie *Proconſul* fuit, v. Dion. Caſſ. *d. L.* LIII. *p.* 503. *l.* 14. *D. ad SCt. Turpill.* nec non *L.* XV. *c.* 14. dum *Præſidem Africæ* vocat, quem ipſe paulo ante *Proconſulem* nominaverat. add. Dion. Caſſ. *d. l.*

XII. *Voconium Saxam* autem DIVI FRATRES non ſimpliciter compellant, ſed *Cariſſimum* vocant. Benigne enim & amice Impp. Provinciarum Rectores, aliosque, in Epiſtolis & Reſcriptis ſalutare ſolebant, ut ſcil. dicerent *Cariſſime*, v. *l.* 6. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 2. *D. ad SCt. Silan. l.* 87. §. 3. *D. de leg.* 2. Plin. *Ep. L.* X. *Ep.* 31. 45. 86. 90. 116. ſupr. Diſſert. XIV. §. 10. vel *Cariſſime nobis.* v. *inſcr. l.* 9. *C. de appell. l.* 11. *C. de accuſ.* Quod non tantum integris verbis, ſed ſæpe etiam ſiglis C. vel K. & C. N. vel K. NB. exprimebatur. v. *l.* 3. *l.* 5. *C. Greg. ad L. Corn. de ſic.* Collat. LL. Moſaic. & Rom. *T.* 1. §. 18. Cuj. 1. *O.* 15. Ex quibus haud dubie reſtituendus corruptus plane Coll. LL Moſaic. & Rom. locus *T.* v. §. *ult.* in verbis AGUC NOVIS. Quorum ſane verborum ſenſus nullus eſt, niſi vel cum Pith. legatur *Orienti Vic. C. Nobis.* i. e. *Orienti Vicarie cariſſime Nobis;* vel uti in margine editionis Pariſienſis haberi monet Cl. Schult. ad *d.* §. *ult. Orienti amantiſſime atque cariſſime nobis;* ut forte ſcriptum ſit *Orienti Am. ac C. Nobis.*

XIII. Cauſa vero, de qua conſulti ſunt Impp. ſervum aliquem concernebat nomine *Primitivum.* Hoc enim nomen ipſius fuiſſe proprium ex ipſo hoc loco non difficulter intelligitur; ejusque nominis & plures fuiſſe alios, non tantum ſervos, ſed & liberos, ex Gruter. *Corp. Inſcr. p.* 11. *n.* 8. LXVII. *n.* 3. LXXXV. *n.* 3. 4. XC. *n.* 12. iisque, quæ notata ſunt à Mænag. *Amæn. J. C. c.* 31. notum eſt.

XIV. Quem ſervum *Primitivum* Impp. *homicidium in ſe confingere, metu ad dominum revertendi*, dicunt *ſuſpectum fuiſſe.* Scil. *Primitivus* hic homicidium ſe commiſiſſe, nullo

ac-

Digitized by Google

accuſante ultro, uti docet Ulp. §. *h. n.* 27. *pr.* confeſſus erat, &, uti probabile eſt, ſemet ipſum detulerat. Sed ſuſpectus erat metu ad dominum revertendi id homicidium in ſe confinxiſſe. Cui rei haud dubie occaſionem dedit homicidium tum temporis ab alio aliquo commiſſum, uti in caſu, quem refert A. Robert. *Rer. jud. L.* 1. *c.* 4. cæteroquin enim, ſi non conſtitiſſet homicidium aliquod commiſſum fuiſſe, laudari non potuiſſet prudentia *Saxæ*, quod ad ſolam confeſſionem *Primitivi*, licet vel maxime in eo perſeveraret, eum condemnaſſet, uti recte ad *h. n* §. 27. obſervat Cl. Schultingius, Collega meus conjunctiſſimus. v. ſupr. §. 3.

XV. A natura quidem omni animantium generi tributum, ut ſe, vitam corpuſque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videantur, omniaque, quæ ſint ad vivendum neceſſaria, anquirat & paret; Cic. *de Off. L.* 1. *c.* 4. omnibuſque inſita ſui cura & conſervatio, Sen. *Ep.* cxxi. neque quiſquam ſuam ipſius carnem odio habet, uti docet Doctor Gentium Paulus *ad Eph.* v. ẏ. 29. Sed tamen non deſunt exempla contraria, tum eorum, qui vel tædio vitæ, *l.* 3. §. 4. *D. de bon. eor. qui ant. ſent. l.* 6. §. 7. *D. de injuſt. rupt.* uti Ajax, v. Soph. *Ajac. Flagellif.* ẏ. 458. *& ſeqq.* Lucretia, v. Liv. *L.* 1. *c.* 58. Cato Uticenſis, v. Plut. *Cat. Min.* Val Max. *L.* III. *c.* 2. *n.* 14. Sen. *Ep. ad Lucil.* xxv. L. Domitius Maſſilienſis; v. Plin. *L.* VII. *Hiſt.* 53. vel jactationis gratia, *d. l.* 6. §. 7. *D. de inj. rupt.* uti Empedocles, v. Hor. *de art. Poët.* ẏ. 464. *& ſeqq.* Proteus ſeu Peregrinus, v. Gell. *L.* XII. *c.* 6. Cleanthes, Chryſippus, Zeno, aliique; v. Lact. *Inſt. L.* III. *c.* 18. vel æris alieni pudore, v. Paul. v. *Sent. T.* XII. §. 1. *l.* 45. §. 2. *D. de jur. fiſc.* aliamve ob cauſam, ſibi vim intulerunt: v. *d. l.* 3. *pr. D. de bon. eor. qui ant. ſent.* tum eorum, qui, cum ſibi ipſi manus inferre non ſuſtinerent, vel cum vere nocentes eſſent, ut ſcil. meritam ſubirent pœnam, v. A. Hub. *Præl. ad t. D. de jud. n.* 57. Bodin. *Dæmonol. L.* IV. *c.* 3. vel etiam cum

Digitized by Google

cum plane innocentes eſſent ſceleriſque puri, maleficia in ſe confinxerunt, & ſemet ipſos ultro detulerunt. v. Sen. *L.* VII. *Contr.* I. Calp. Flacc. *Decl.* XLI. Lucian. *Toxarid.* Heliodor. Æthiop. *L.* VIII. *in f.* & *L.* IX. *pr.* Achill. Tat. *L.* VII. *p.* 429.

XVI. Quos inter *Primitivus* hic noſter ſervus fuit, qui metu ad dominum revertendi homicidium in ſe confinxit, quod tamen ipſe neutiquam patraverat. Inſignis ſane multorum Dominorum apud Romanos in ſervos erat ſævitia, ut eos ſæpe non tantum ſupra modum caſtigarent, ſed & fame premerent, imo ad obſcœnitatem, & infamem ac intolerabilem injuriam compellerent. *l.* 2. *D.* §. 2. *I. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt. l.* 1. §. 8. *D. d. off. Præf. urb. l.* 2. *D. de SCt. Silan.* Ut ſervi ad deſperationem redacti modo inſidias ſtruerent vitæ dominorum, & in proverbium abiret, tot hoſtes eſſe quot ſervos; v. Sen. *Ep.* XLVII. modo ad Eccleſias & ſtatuas Principum confugerent; *d. l.* 2. *d.* §. 2. *d. l.* 1. §. 8. *t. C. de his qui ad Eccleſ. t. C. de his qui ad ſtat. Princ.* modo laqueum torquerent, ſeſe præcipitarent, vel in Tiberim conjicerent; *l.* 17. §. 4. 6. *l.* 23. §. 3. *D. de Æd. ed.* vel etiam, uti hic noſter *Primitivus*, crimina in ſe confingerent & confiterentur, ut pœnam ſubeuntes vel ſic finem miſeriarum conſequerentur.

XVII. Non tamen homicidium ita in ſe confingere potuit, quin figmenti nomine *ſuſpectus eſſet*, i. e. quin ſuſpicionem aliquam præberet, ſeu in ſuſpicionem adduceretur conficti homicidii. Vehementer enim hic hallucinatus eſt Accurſius, qui fingit *Primitivum* ſervum juſſum occidere aliquem, dein domino renunciaſſe id a ſe effectum eſſe, ne ſcil. dominus in eum ſæviret; vocemque *ſuſpectus* ita accipit, ut idem ſignificet quod *confeſſus.* Longe enim aliam facti ſpeciem eſſe, ex dictis manifeſtum eſt: neque enim *Primitivus* fatebatur, ſe homicidium fingere; ne ad dominum rediret,

Digitized by Google

ret, ſed id ipſum, quantum potuit, diſſimulavit; neque ratio vocis *ſuſpecti* eam expoſitionem admittit.

XVIII. Cum itaque ſuſpicio illa conficti homicidii injecta eſſet *Saxæ*, non ſtatim ad ſolam confeſſionem *Primitivi* ſententiam pronunciavit, ſed rationi ac Juri convenienter, v. ſupr. §. 5. in circumſtantias facinoris inquiſivit, eumque in primis de conſciis, quos ſimiliter ſe habere commentus eſt, interrogavit. Cumque & eos interfuiſſe diceret, & in confeſſione perſeveraret, ne contra notiſſimas Juris regulas *de Confeſſis* committere videretur, *Primitivum* tanquam homicidam condemnavit.

XIX. Ad quam pœnam *Primitivus* condemnatus ſit, hic non exprimitur; ſed pœnam *Legis Corneliæ de ſicariis* decretam eſſe, ultro intelligitur, & quidem haud dubie capitalem. Licet enim *Legis Corneliæ de ſicariis* ordinario pœna deportatio eſſet, *l.* 3. §. 5. *D. ad L. Corn. de ſic.* Paul. *Sent. L.* v. *T.* XXIII. §. 1. quibusdam tamen caſibus capitalis fuit, poſteaque receptum, ut altiore loco poſiti deportentur in inſulam, qui ſecundo gradu poſiti ſunt, capite puniantur, humiliores vero (quibus & ſervi annumerandi, *l.* 10. *pr. D. de pœn.*) ipſis quandoque beſtiis ſubjiciantur. Paul. *d. l. d. l.* 3. §. 5. *l. pen. D. ad L. Corn. de Sic.* ubi, ut cum *d. l.* 3. §. 5. conveniat, pro *aliquo*, acute *alto* reſtituit Cl. Noodt *L.* 1. *Obſ. c.* 1.

XX. Non tamen Voconius Saxa *Primitivum* eo animo condemnavit, ut ſententiam ſtatim executioni mandaret, ſed, cum animo ejus adhuc hæreret, neque plane exemtus eſſet ſcrupulus conficti homicidii, eo conſilio, ut ulterius ex eo *quæreret de conſciis, ut ad certiorem ipſius de ſe confeſſionem perveniret.* Licet enim, ubi ſententia prenunciata eſt, ea quam primum, maxime in gravioribus cauſis, executioni mandanda ſit, *l.* 5. *C. de cuſtod. reor. l.* 18. *C. de pœn.* ne facultas ſupplicandi, vel quibusdam malignis artibus, tam Præſidum, quam Officialium, pœnas evitandi pateat; *d. l.* 18. non tamen

Digitized by Google

men hoc ita accipiendum, quaſi longa mora exiſtimanda ſit ea, quæ reo aut ad defenſionem innocentiæ, aut ad pœnitentiam agendam, & placandum precibus Deum, conceditur, omnesque cauſæ, etiam juſtæ, quæ dilationem ſuadere poſſint, in totum excludantur. Non unus enim caſus eſt, quo dilationem aliquam concedi rationis eſt. Veluti I. Si mulier damnata ſit gravida; cujus pœna differtur, quoad pariat. *l.* 3. *D. de pœn.* II. Si damnatus res alienas adminiſtraverit, & necdum rationes reddiderit. arg. *l.* 5. *C. de bon. proſcr.* III. Si Princeps pœna graviori, quam conſueta, reum affici juſſerit: quo caſu ex Conſtitutione Grat. Val. & Theodoſii pœna per 30 dies differenda eſt. *l.* 20. *C. de pœn. l.* 13. *C. Theod. eod.* v. Caſſiod. *Hiſt. Tripart. L.* IX. *c.* 30. Nec non IV. Si juſta ſubſit ſuſpicio, damnatum ſceleris ſocios habuiſſe: quo caſu ad aliquod tempus ſervatur, ut ex eo in ſocios quæſtio habeatur. *l.* 29. *D. de pœn. l.* 17. *D. de SCt. Silan. l. ult. D. ad exhib. l. ult. C. de maleſ. & mathem. l.* 1. *C. de falſ. mon.*

XXI. *Quæſtionem* non qualemcunque a *Saxa* inſtitutam, ſed eam, quæ per tormenta & corporis dolorem fiebat, adhibitam fuiſſe, tum ex ſequentibus in eodem *h. n* §. 27. tum ex *l. h. n.* 1. §. 1. *& ſeqq. l* 17. *C. de quæſt. l.* 15. §. 41. *D. de injur.* non difficulter intelligitur. Sed an Quæſtio per tormenta hoc caſu in confeſſum licite ſit adhibita, difficultate non caret. Neque enim putandum eos, qui a *Primitivo* quaſi conſcii nominati ſunt, a *Saxa* torturæ ſubjectos fuiſſe. Nam dicitur Saxa *quæſiturus de conſciis*, non vero *ex conſciis*; uti dicendum fuiſſet, ſi Saxa falſo nominatos conſcios de hac cauſa porro per tormenta interrogaſſet. Unius etiam, maxime rei, teſtimonium, contra alium, ad torturam minime ſufficit. *l.* 20. *D. de quæſt. l.* 9. §. 1. *C. de teſtib.* Quin & ex ipſis reis quæſtionem in alios habitam conſtat ex *d. l.* 29. *D. de pœn. d. l.* 17. *D. de SCt. Silanian. d. l.* 1. *C. de falſ. monet.* neque aliter hic factum fuiſſe aperte docent ſequentia, quæ per tormen-

ta deprehenſa ſubjiciuntur; quandoquidem ex aliis tanquam conſciis falſo nominatis, *Primitivum* temere de ſe commentum fuiſſe, certo conſtare non potuiſſet.

XXII. Et quidem quantum ad ipſam *Quæſtionem per tormenta* ſeu torturam attinet, res equidem fragilis eſt & *periculoſa*, *l.* 1. §. 23. *D. de quæſt.* & proinde non facile adhibenda. *l.* 1. *pr. D. de quæſt.* v. ſupr. §. 6. Intereſt tamen Reip. ne delicta maneant impunita, *l.* 51. §. 2. *D. ad L. Aquil.* quæ ſine tortura ſæpe explorari & inveſtigari nequeunt, ut ad requirendam veritatem quandoque ſola ſufficiat. *l.* 8. *pr. D. de quæſt.* Neque Jure Divino improbatur, v. Matth. XVIII. ỳ. 14. Act. Apoſt. XXII. ỳ. 24 25. ſed imo extraordinarius probandi modus eo quibusdam caſibus admittitur. v. Num. v. ỳ. 13. *& ſeqq.* Joſ. VII. ỳ. 14. *& ſeqq.* Adeoque in atrocioribus, ſi graviſſima adſint indicia, non in totum videtur damnanda, neque ſine ratione apud Athenienſes, Rhodios, Romanos, aliosque, recepta. v. Ariſt. *L.* 1. *Rhetor. c.* 47. Cic. *Part. Orat. c.* 34. *Top. c.* 20. pro *Cluent. c.* 65. Paul. *L.* v. *Sent. T.* XIV. XVI. *l.* 1. *pr.* §. 1. 19. *l.* 8. *D. de quæſt.* Weſenb. ad *t. D. de quæſt. n.* 2. & ibid. Hahn. Voet. *ad d. t. n.* 1. Hub. *ad d. t. n.* 1. Quemadmodum & ipſi Diſſ. A. Matth. *de Crim. ad d. t. c.* 5. Wiſſenb. *ad d. t. th.* 14. torturam duobus caſibus licitam eſſe concedunt: in crimine ſcil. læſæ Majeſtatis, & cum reus convictus in conſcios torquetur, ſi crimen admiſſum atrox ſit, & ejusmodi, ut absque aliorum ope admitti non potuerit.

XXIII. Quantum vero ad *Confeſſum*, Jus ita traditum eſt, ut vix ſibi conſtare videatur. *Confeſſos* enim in ſocios etiam per tormenta interrogatos eſſe, non tantum ex hac *n. l.* 1. §. 27. apparet, ſed docet etiam Modeſtinus in *l.* 17. *D. de SCt. Silan.* dum ait: *Prius de ſe familia torquenda eſt; &, ſi confiteatur, tunc interrogetur, quo mandante flagitium admiſſum ſit.* Nec non Tertull. dum *Apol. c.* 2. (jam ſupra quoque

que §. 5. allegato) inquit: *Si de nocente cognoſcitis non ſtatim confeſſo eo nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel inceſti, vel publici hoſtis, contenti eſtis ad pronunciandum, niſi & conſequentia exigatis, qualitatem facti, numerum, locum, tempus, conſcios, ſocios.* Et porro ſubjicit: *Latronibus veſtigandis per univerſas provincias militaris ſtatio ſortitur. In reos Majeſtatis & publicos hoſtes omnis homo miles eſt: ad ſocios, ad conſcios inquiſitio usque extenditur.* Et paulo poſt: *Neque ideo non putaretis requirenda quæſtionibus ſcelera, quia certi eſſetis admitti ea ex nominis confeſſione, qui hodie de confeſſo homicida, ſcientes homicidium quid ſit, nihilominus ordinem extorquetis admiſſi.* add. Apul. *Metam. L.* III. *p.* 132. Ach. Tat. *L.* VII. *p.*447. Et tamen longe aliud tradere videtur Paulus JC. qui *Lib.* I. *Sent. T.* XII. §. *ult.* de hac cauſa ita loquitur: *Is, qui de ſe confeſſus eſt, in alium torqueri non poteſt, ne alienam ſalutem in dubium deducat, qui de ſua deſperavit.* Quin & *eum, qui de ſe confeſſus eſt, in caput aliorum non torquendum eſſe*, Divum Pium reſcripſiſſe, laudatus teſtatur Modeſtinus in *l.* 16. §. 1. *D. de quæſt.* Idemque volunt Honor. & Theod. Impp. in *l. ult. C. de accuſ.* in hæc verba reſcribentes: *Nemo tamen ſibi blandiatur objectu cujuslibet criminis, de ſe in quæſtione confeſſus, veniam ſperans propter flagitia adjuncti, vel [pro] communione criminis conſortium ſuperioris perſonæ optans, aut inimici ſupplicio in ipſa ſupremorum ſuorum ſorte ſatiandus, aut eripi ſe poſſe confidens, aut ſtudio, aut privilegio nominati: cum veteris Juris auctoritas de ſe confeſſos ne interrogari quidem de aliorum conſcientia ſinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem ſuper conſcientia ſcrutetur aliena.* add. *c.* 1. *x. de confeſſ.* Ut ſecundum hæc neutiquam laudanda fuerit prudentia *Saxæ*, ſed potius contra Juris auctoritatem commiſiſſe dicendus ſit, dum *Primitivum* jam confeſſum, ut ulterius ex eo in conſcios quæreret, torturæ ſubjecit.

XXIV. Plerique diſtinguunt inter Regulam & Exceptio-

Digitized by Google

nes; ut confeſſus in alios ordinario non ſit torquendus, ſed excipiantur crimina atrociora, veluti Majeſtatis, Sacrilegii, Aſſaſſinii, Latrocinii, & ſimilia. Idque ſignificare cenſent Gajum in *l.* 29. *D. de pœn.* dum ait: *Sæpe etiam ideo ſervari ſolent poſt damnationem, ut ex his in alios quæſtio habeatur*, eo quod dictio *ſæpe* caſus denotat ſpeciales contrarios. v. *l.* 53. *D. de V. S. d. c.* 1. *x. de confeſſ.* Farin. *Prax. & Theor. crim. Q.* XLIII. *n.* 56. *& ſeqq.* Menoch. *Arb. Jud. Quæſt. Cent.* v. *Caſ.* CCCCLXXII. *n.* 27. *& ſeqq.* Zanger. *de Quæſt. c.* 11. *n.* 73. *& ſeqq.* Quidam diſtinguendum cenſent, an reus ſervus ſit? an homo liber? Si ſervus, eum de ſocio, vel mandante interrogandum eſſe, *l. ult. D. ad exhib.* quia non ſolent ſervi ſine mandato grande aliquod moliri. Sin vero homo liber, ſubdiſtinguendum ſtatuunt I. inter dictam regulam & exceptiones: & II. utrum delictum ſine ſociis committi potuerit? quo caſu Quæſtionem improbant, excepto veneficio; v. *l. ult. C. ad L. Corn. de ſic.* utrum non potuerit? quo caſu torturæ locum faciunt. v. *l.* 10. *C. de fer. l.* 6. §. 1. *D. de cuſtod. reor.* Salicet. *ad l. ult. C. de accuſ.* Brunnem. *ad d. l. n.* 5. 6. Non pauci differentiam ſtatuunt inter *confeſſum*, cui de ſocio fatenti non facile credendum, cum tam temere de aliis, quam de ſe, confeſſus præſumatur; & inter *convictum*, qui in conſcios interrogari poteſt, quia credimus non facile innocentes oneraturum, qui ne nocens quidem confiteri voluit. v. Cuj. *ad d. l. ult. C. de accuſ.* Hotm. ad *l.* 11. *C. de teſtib.* A. Matth. *de Crim. ad L.* XLVIII. *D. T.* XIII. *c.* 3. *n.* 15. Nonnulli intereſſe volunt inter *confeſſum in tortura*, eumque, qui *ſine tortura ultro confitetur;* ut *tortus* in ſocios iterum torqueri nequeat, *ſine tortura confeſſus* poſſit. v. J. Gothofr. ad *d. l. ult. C. de accuſ.* Cl. Schulting. *ad h. n. l.* 1. §. 27. *th.* 15. Verum enim vero, uti hæ Conſultiſſimorum Virorum diſtinctiones ratione non deſtituuntur, ſic tamen, ſi cum allegatis utrinque locis accuratius paulo conferantur, non deerit, quod in ſingulis deſideretur.

Digitized by Google

retur. Non improbabile videtur, *ſervos* in hac cauſa ſeparandos eſſe ab hominibus *liberis* : *ſervos*, quippe qui & in cauſa teſtimonii, aliaque Civili ſeu pecuniaria, torturæ ſubjici poſſunt, *l.* 1. §. 1. 19. *D. de quæſt. l.* 15. *C. eod.* in ſocios indiſtincte torqueri poſſe. v. *h. n. l.* 1. §. 27. *l.* 17. *D. ad SCt. Silan. l. ult. D. ad exhib.* In *liberis* vero diſtinguendum eſſe, *utrum* quis *confeſſus* ſit, *l.* 16. §. 1. *D. de quæſt. l. ult. C. de accuſ.* an *convictus?* v. *l.* 29. *D. de pœn. l.* 10. *C. de ſer. l. ult. C. de maleſ. l.* 1. *C. de falſ. mon.* Ita tamen, ut arbitrium jus dicentis non excludatur; v. Tertull. *Apol. c.* 1. 2. cui multum in hac cauſa relinquendum eſſe res ipſa loquitur. v. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 8. *pr. D. de quæſt.* Carpz. *Prax. crim. P.* III. *Q.* CXXI. *n.* 27. Ut adeo mirum videri non debeat, *Saxam* hoc caſu, quo *Primitivus ſervus* homicidium non tantum a ſe commiſſum, ſed & ſocios ſceleris ſeſe habere confeſſus erat, de conſciis ex eo, licet confeſſo, quærendum cenſuiſſe.

XXV. Conſilium ſane hoc *Voconii Saxæ* non caruit effectu, ſed habita quæſtione apparuit, *Primitivum* prorſus innocentem fuiſſe, eumque, ex ſolo metu ad dominum revertendi & deſperatione, homicidium a ſe patratum, ſociosque confinxiſſe; uti Impp. ſubjiciunt, dum pergunt: *Nec fruſtra fuit tam prudens conſilium tuum, cum in tormentis conſtiterit, neque illos ei conſcios fuiſſe, & ipſum de ſe temere commentum*, ſeu *commentitum*, uti dixerunt ſupra. v. Apul. *Metam. L.* VII. *pr.*

XXVI. Cum itaque *Primitivus* innocens, quantumvis condemnatus, neque ſtatuta pœna affici, neque tamen per *Saxam* abſolvi poſſet, ſumma ratione *Voconius Saxa* IMPERATORES FRATRES de eo conſuluit. Ratio enim Juſtitiæ non patitur, ut innocens, ſive ante, ſive poſt ſententiam de innocentia conſtet, puniatur. v. ſupr. §. 4. 8. Damnandumque proinde factum Cn Piſonis, qui militem, ob id, quod ex commeatu ſine commilitone redierat, quaſi eum interfeciſſet,

non

Digitized by Google

non tantum damnavit, ſed cum commilito apparuiſſet, nihilominus eum, ut & alterum, qui condemnatum non occiderat, imo & ipſum Centurionem, qui damnatum reduxerat, ultimo ſupplicio affici juſſit; quo nihil indignius merito exclamat Sen. *de Ira. L.* 1. *c.* 16. Ratio autem contra utilitatis publicæ exigit, ut inconcuſſa & illibata ſit rerum judicatarum auctoritas, v. Cicer. *pro Sull. c.* 22. in Verr. v. *c.* 6. licet per errorem vel ambitionem judicatum ſit. *l.* 65. §. 2. *D. ad SCt. Trebellian.* Ut non tantum Judex Pedaneus, qui ad certam cauſam datus eſt, poſtquam ſemel pronunciavit, ſive bene, ſive male officio ſuo functus, ſententiam ſuam revocare nequeat; *l.* 55. *l.* 62. *D. de re jud.* ſed nec Magiſtratus poſſit, ſive cauſa Civilis ſit, ſive Criminalis. v. *l.* 14. *l.* 42. *D. de re jud. l.* 2. *C. de ſent. ex peric. recit. t. t. C. ſent. reſc. non poſſ. l* 15. *C. de pœn.* Uti ad hoc noſtrum Reſcriptum Divorum Fratrum recte notavit Ulp *h. n. l* 1. §. 27. *in f. Sed Præſes Provinciæ*, ait, *quem damnavit reſtituere non poteſt, cum nec pecuniariam ſententiam ſuam revocare poſſit*. Eleganter Sen. *Controv.* XXIII. *Judex quam ſemel tulit de reo tabellam revocare non poteſt, Quæſitor non mutabit pronunciationem ſuam.* Id enim non Præſidis alteriusve Magiſtratus eſt, ſed Principis, ejusve, qui ſummam in Rep. habet poteſtatem. Adeoque *Principi ſcribere oportet, ſi quando ei, qui nocens videbatur, poſtea ratio innocentiæ conſtitit.* Uti idem monet Ulp. *h. n. l.* 1. §. *ult in f. l.* 1. §. 10. *D. de poſtul.* aperte Paulus in *l.* 45. §. 1. *D. de re jud. De amplianda, i. e.* augenda, (ut contra P Fab. 1. *Sem c.* 4. recte ſtatuit laudatus Cl. Schult. ad *h. n. l.* 1. §. 27. *th.* 22.) *vel minuenda pœna damnatorum poſt ſententiam dictam ſine Principali auctoritate nihil eſt ſtatuendum* Nec non Calliſtr. ipſorum etiam Divorum Fratrum Reſcriptum in eam rem allegans, & ad hoc noſtrum Reſcriptum quoque reſpiciens, in *l* 27. *pr. D. de pœn.* Divi Fratres *Haruntio Siloni* reſcripſerunt: *Non ſolere Præſides Provinciarum ea, quæ pronunciaverunt, ipſos reſcindere.*

dere. Vetinæ quoque *Italicenſi* reſcripſerunt : *Suam mutare ſententiam neminem poſſe , idque inſolitum eſſe fieri. Si tamen de ſe quis mentitus fuerit, vel , cum non haberet probationum inſtrumenta, quæ poſtea repererit, pœna affectus ſit , nonnulla extant Principalia Reſcripta, quibus vel pœna eorum minuta eſt, vel in integrum reſtitutio conceſſa : ſed id duntaxat a Principe fieri poteſt.* v. P. Fabr. *Sem. d. L.* 1. *c.* 4. Carpz. *Prax. crim. Q.* LXI. *n.* 66. *& ſeqq.*

XXVII. Neque aliud inferri poteſt ex *l.* 16. §. *ult. D. de min.* & *l. ult.* §. *ult. C. de mod. mulct.* In *d. l.* 16. §. *ult. de min.* enim nihil aliud habetur, quam Præfectum Urbi , aliosque Magiſtratus ex juſta cauſa contra ſententiam ſuam reſtituere poſſe. Longe aliud autem eſt, ex cauſa juſtitiæ contra ſententiam ſuam in integrum reſtituere , aliud , ſententiam pronunciatam mutare & revocare. v. *l.* 1. §. 10. *D. de poſtul.* In *d. l. ult.* §. *ult. C. de mod. mulct.* vero poteſtas tantum datur Moderatoribus Provinciarum *mulctam* ob paupertatem remittendi ; inter quam & *pœnam* multum intereſt. *l.* 131. §. 1. *l.* 244. *D. de V. S.*

XXVIII. Quid igitur hoc caſu fieri velint , ad petitionem *Saxæ* his verbis reſcribunt Impp. *Potes itaque Decreti gratiam facere , & eum per Officium diſtrahi jubere , conditione addita, ne unquam in poteſtatem domini revertatur.* Quibus duo ſanciunt Impp. I. *Decreti* ſeu *ſententiæ*, uti dicitur, v. *l.* 4. *C. de ſent. paſſ. & reſt.* ſua auctoritate gratiam faciendam , i. e. *decretum* ſeu ſententiam , pœnamque decreto ſtatutam , remittendam eſſe. II. Servum *Primitivum* , per *Officium*, i. e. *Officiales* , & apparitores *Voconii Saxæ*, vendendum eſſe : quemadmodum & *per Officium pignora venundari* dicuntur, *l.* 2. *C. ſi in cauſ. jud. pign. capt. ſit. l.* 74. §. 1. *D. de evict.* & *miniſteria* alibi pro *miniſtris* , v. *l.* 6. §. 3. *D. de off. Præſ. l.* 7. §. 1. *D. de off. Proc. l.* 27. §. 9. *D. ad L. Aquil.* ut & *ſervitia* pro *ſervis* accipiuntur. v. Cic. *pro Flacc. c.* 38. *de Leg. L.* III. *c.* II.

XXIX. Et quidem ea Lege venditionem fieri volunt; *ne* Primitivus *unquam in poteſtatem Domini revertatur*. Prout & jam ante Antoninus Pius conſtituerat, ut, ſi Dominus in ſervos ſupra modum ſæviret, cogeretur eos bonis conditionibus vendere, & ita, ut in poteſtatem domini non reverterentur. *l.* 2. *D.* § 2. *I. de his qui ſui vel al. jur. ſunt.*

XXX. Ex quo Ulp. *h. n. l.* 1. §. *ult.* infert, *Primitivum* damnatum manſiſſe in dominio Domini ſui. *Hac Epiſtola ſignificatur*, ait, *quaſi ſervus damnatus, ſi fuiſſet reſtitutus, ad eum pertinebit, cujus fuiſſet, antequam damnetur.* Τὸ *quaſi* enim poſuit pro *quod*, uti & in *l.* 5. §. 3. *D. de lib. leg.* add. *l.* 10. *pr. l.* 28. §. 4. *l.* 34. *pr. D. l.* 13. *C. de pœn.* Cui e diametro obſtare videntur *l.* 24. §. 5. *D. de fideic. lib. l.* 8. §. 12. *D. de pœn. l.* 8. *C. de ſent. paſſ.* ubi traditur, ſervum ad metallum vel pœnam capitis damnatum, per Principem reſtitutum, in dominium prioris domini non reſtitui, ſed Fiſci factum eſſe. Sed *dd. ll.* loquuntur de caſu, quo ſervus, qui delicti vere reus & nocens eſt, damnatus, & poſtea per Principem ex mera gratia reſtitutus eſt: cum hic agatur de innocente damnato, uti ex dictis manifeſtum eſt.

XXXI. Addunt denique Impp. *Quem pretio recepto certum habemus libenter tali ſervo cariturum.* Quo enim animo talis ſervus, per ſævitiam domini ad tantam deſperationem redactus, erga dominum futurus ſit, & quam ſecuritatem dominus ab eo expectare, vel ſibi promittere poſſit, nemo non intelligit. v. ſupr. §. 16. Ut non tantum non habeat dominus, quod queratur, ſeſe tali ſervo cariturum, ſed imo, quod gratias agat, quod ſervi, cujus dominium ſtricto jure per damnationem jam amiſerat, pretium conſequatur, & a deſperato, quo nihil periculoſius eſt, v. Liv. *L.* x. *c.* 32. ſupr. *d.* §. 16. hoc pacto liberetur.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO DECIMA NONA.

Ulpianus *Libro primo de Appellationibus.*

SI quis in appellatione erraverit, ut puta, cum alium appellare deberet, alium appellaverit, videndum, an error ei nihil officit. Et ſi quidem, cum majorem Judicem appellare deberet, ita erravit, ut minorem appellet, error ei nocebit: ſi vero majorem Judicem provocavit, error ei nihil oberit; & ita multis conſtitutionibus continetur. Denique, cum quidam Judicem ex Reſcripto Principis a Conſulibus accepiſſet, & Præfectum Urbi appellaſſet, errori ejus ſubventum eſt *Reſcripto* Divorum Fratrum, cujus verba hæc ſunt: *Cum per errorem factum dicis, uti a Judice, quem ex Reſcripto noſtro ab Ampliſſimis Conſulibus acceperas, ad* Junium Ruſticum [*amicum*] *noſtrum* Præfectum Urbi *provocares, Conſules Ampliſſimi perinde cognoſcant, atque ſi ad ipſos facta eſſet provocatio.* Si quis ergo vel parem, vel majorem Judicem appellaverit, alium tamen pro alio, in ea cauſa eſt, ut error ei non noceat, ſed ſi minorem, nocebit. *l.* 1. §. 3. *D. de appell.*

I. *Appellationis uſum frequentem eſſe & neceſſarium.* II. *An a Regibus ad Populum provocare licuerit?* III. *Sub libera Rep. provocationem ad populum fuiſſe, paucis exceptis caſibus.* IV. *Nonnunquam tamen etiam provocatum ad Tribunos Plebis, & a Prætore ad Collegas.* V. *Sub Impp. quomodo appellatum ſit?* VI. *Quibus, & a quibus appellare liceat?* VII. VIII. *Quis ordo ſervandus?* IX. X. XI. *Si in ordine ſervando erratum ſit, eum, ad quem appellandum fuiſſet, perinde cognoſcere, ac ſi ad eum provocatio facta eſſet.* XII. *Scrupulus removetur.* XIII. *Idemque obtinere,*

Digitized by Google

nere, ſi quis ſtatim ad Principem appellaverit: ut & moribus.

I. Appellandi uſus, quam ſit frequens, quamque neceſſarius, nemo eſt, qui neſciat, quippe cum iniquitatem judicantium, vel imperitiam, [re] corrigat, ait idem Ulp. *d. l.* 1. *pr. D. de appell.* Cum enim non raro contingat, ut Judices pravis affectibus abrepti, vel ſordibus corrupti, per malitiam, vel juris imperiti, factive circumſtantias non ſatis perpendentes, per imprudentiam, contra quem pronuncient, v. *l.* 15. §. 1. *D. de jud. t. t. C. de pœn. jud. qui mal. jud. l. pen. D. de J. & J. pr. I. de injur. pr. I. de obl. quæ quaſ. ex del. naſc.* remedio Appellationis ad Superiores læſis ſubveniri, naturali æquitati conveniens eſt, eaque ratione id ſpeciem defenſionis, præſidiumque innocentiæ continere, non male dicitur. *c.* 61. §. *Porro. x. de appell.* Unde & Jure Divino non tantum non eſt prohibita, ſed & veſtigia ejus in eo occurrunt, v. Exod. XVIII. ℣. 26. junct. Num. XI. ℣. 14. *& ſeqq.* Deut. I. ℣. 12. *& ſeqq.* XVII. ℣. 8. *& ſeqq.* & apud pleraſque gentes moratiores uſu recepta ac probata eſt. v. Herod. *L.* I. Ariſt. *Polit. L.* II. *c.* 6. Cic. *Tuſc. Quæſt. L.* IV. *c.* I. Joſeph. *Ant. L.* XIII. *c.* 6.

II. Et quidem quantum ad Romanos attinet, uſus provocandi ad Populum, maxime in criminalibus, apud eos antiquiſſimus fuit, & ſub ipſis adeo Regibus non incognitus. An vero a Regibus ad populum provocare licuerit? inter ipſos antiquos non convenit, v. Senec. *Ep.* CVIII. ac proinde quæſtio anceps eſt. Sed licuiſſe verius videtur. Apud Populum enim, etiam ſub Regibus ſumma erat poteſtas, Magiſtratuum ſcil. creatio, inferendi belli deponendique arbitrium, & Legum condendarum poteſtas. v. Dion. Hal. *L.* VI. *c.* 58. *L.* II. *c.* 14. *L.* VII. *c.* 52. *L.* IX. *c.* 54. Liv. *L.* I. *c.* 59. II. Id docet exemplum Horatii, qui Curiatiis devictis, occiſa-

ciſaque mœſta ob necem Sponſi ſorore, *a Tullo Rege damnatus, ad populum provocato judicio, abſolutus eſt*, uti ait Val. Max. *L.* VIII. *c.* I. *n.* I. v. Liv. *L.* I. *c.* 26. Quod III. confirmat Liv. *L.* VIII. *c.* 33. ubi M. Fabius a Papirio Dictatore provocans ad Populum: *Videro*, inquit, *ceſſuruſne provocationi ſis, cui Rex Romanorum Tullus Hoſtilius ceſſit.* Quin & IV. ita tradidit Cic. *Libris de Rep.* (quos fata noſtris ſubtraxere temporibus) Librisque Pontificalibus idem notatum fuiſſe obſervavit Feneſtella. Senec. *d. Ep.* CVIII. *Cum ad eandem lectionem (Librorum* ſcil. Cic. *de Rep.) Philologus acceſſit* &c. *notat, Romulum periſſe ſolis defectione: provocationem ad populum etiam a Regibus fuiſſe. Id eſſe in Pontificalibus libris putat & Feneſtella.* Neque aliud probatur ex Flor. *L.* I. *c.* 9. dum de Valerio Poplicola agens inquit: *Nam & faſces ei pro concione ſubmiſit, & jus provocationis adverſus ipſos dedit.* Non enim ait Flor. Valerium Poplicolam jus provocandi ad populum primum dediſſe, ſed eum jus provocationis ad populum, quod poſt Tullum Hoſtilium, vel uſum non habuerat, vel a ſequentibus Regibus, maxime Tarquinio Superbo, qui ad jus regni nihil quicquam præter vim habebat, Liv. *L.* I. *c.* 49. oppreſſum fuerat, etiam contra faſces dediſſe, i. e. reſtituiſſe, & nominatim contra Conſules etiam ſanciviſſe. Eodemque ſenſu accipiendum illud Pomponii JC. in *l.* 2. §. 16. *D. de O J. Qui tamen ne per omnia Regiam poteſtatem (uſurpatam* ſcil.) *vindicarent, Lege lata factum eſt, ut ab eis provocatio eſſet.* Niſi forte (quod magis placet) Pomponius cum aliis quibusdam in alia fuerit ſententia, quemadmodum de eo apud ipſos antiquos dubitatum fuiſſe jam monitum eſt.

III. Sub Libera ſane Rep. jus provocationis ad Populum fuiſſe certum eſt. Quod in principio Reip. primo ſtatim a Regibus exactis anno, reſtituit ac confirmavit P. Valerius Poplicola, qui *ante omnia Legem tulit de provocatione adverſus*

Magiſtratus ad Populum, ſacrandoque cum bonis capite ejus, qui regni occupandi conſilia iniiſſet; uti ait Liv. *L.* II. *c.* 8. vel uti Val. Max. *L.* IV. *c.* I. loquitur: *Ne quis Magiſtratus civem Romanum adverſus provocationem verberare aut necare vellet.* Plenius Dion. Halic. *L.* V. *c.* 19. *Leges quoque humaniſſimas tulit ad tutandam plebem: Unam in qua diſerte cavit*, ne quis Romæ Magiſtratus gereret injuſſu populi; mortis pœna propoſita, ſi quis contra faceret, & impunitate conceſſa, ſi quis talem occideret: *Alteram*, in *qua ſtatutum eſt*, ſi quis Magiſtratus unum aliquem civem capite plectere, aut flagris cædere, aut pecuniis mulctare velit, licere privato provocare ad populi judicium; nec interim magiſtratui licere in eum animadvertere, donec populus ſuffragiis ſuis de eo ſtatuerit. Cumque hoc jus deinceps ſublatum eſſet per Decemviros, qui ſine provocatione creati erant, Liv. *L.* III. *c.* 33. iterum cum Collega reſtituit L. Valerius Conſul, A. U. C. 304. Liv. *L.* III. *c.* 55. *Aliam deinde Conſularem Legem de provocatione, unicum præſidium Libertatis, Decemvirali poteſtate everſam, non reſtituunt modo, ſed etiam in poſterum muniunt, ſanciendo novam Legem, ne quis ullum Magiſtratum ſine provocatione crearet, qui creaſſet, eum jus faſque eſſet occidi, neve ea cædes capitalis noxæ haberetur.* Quo tempore etiam ſimile Plebiſcitum, M. Duellio Trib. Plebis rogante, conditum eſt, ut ſcil. *qui plebem ſine Tribunis reliquiſſet, quique Magiſtratum ſine Provocatione creaſſet, tergo ac capite puniretur.* teſte Liv. *d. l.* Quin & cum ne ſic quidem Populo adhuc ſatis cautum videretur, M. Valerius Conſul A. U. C. 450. eam Legem tertio ſanciendam cenſuit. Liv. *L.* X. *c.* 9. *Eodem anno M. Valerius Coſ. de Provocatione Legem tulit diligentius ſanctam; tertio ea tum poſt Reges exactos lata eſt, ſemper a familia eadem. Cauſam renovandæ ſæpius haud aliam fuiſſe reor, quam quod plus paucorum opes, quam libertas plebis poterant.* Porcia *tamen Lex ſola pro tergo civium lata videtur,*

tur, quod gravi pœna, ſi quis verberaſſet, necaſſetve civem Romanum, ſanxit. Valeria Lex, *cum eum, qui provocaſſet, virgis cædi, ſecurique necari vetuiſſet, ſi quis adverſus ea feciſſet, nihil ultra quam improbe factum adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat) viſum credo vinculum ſatis validum Legis. Nunc vix ſervo ita minetur quiſquam.* Manſitque Jus illud provocandi ad Populum, quamdiu libera fuit Reſp. v. Suet. *in Cæſ. c.* 12. Excepto tamen Dictatore, a quo provocatio non erat; v. Liv. *L.* II. *c.* 18. *L.* VIII. *c.* 34. Dion. Hal. *L.* V. *c.* 79. *& ſeqq.* (quanquam & illud poſtmodum mutatum, v. Feſt. in voc. *Optima Lex.*) caſuque ſummæ neceſſitatis, cum SCtum fieret, *viderent Coſſ. ne quid Reſp. detrimenti caperet.* Salluſt. *Catilin. c.* 29. *Itaque quod plerumque in atroci negotio ſolet, Senatus decrevit,* darent operam Conſules, ne quid Reſp. detrimenti caperet. *Ea poteſtas per Senatum, more Romano, Magiſtratui maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coërcere omnibus modis ſocios, atque cives: domi militiæque imperium, atque judicium ſummum habere.* add. Cic. *Or.* I. *in Catil. c.* 2. *pro Milon. c.* 26.

IV. Non tamen ſemper provocationes ad Populum factæ ſunt, ſed & quandoque ad Tribunos Plebis, ut intercederent, ne dies aut Actio diceretur, atque auxilio eſſent oppreſſis, tum in Urbe, v. Liv. *L.* III. *c.* 56. Cic. *pro Quint. c.* 7. 26. Val. Max. *L.* VI. *c.* 5. Gell. *L.* IV. *c.* 14. Tacit. *Ann. L.* XIV. *c.* 48. tum ex Provinciis; v. Plutarch. *in Cæſ.* quandoque a Prætore ad Collegas. Cic. I. *in Verr. c.* 46. Aſcon. Ped. *ad d. l. p. m.* 101. *Intercedere ut vides etiam Prætor Prætori ſolet, ut Piſo Verri appellatione cauſæ ad collegam facta.* v. Pollet. *Hiſt. For. Rom. L.* V. *c.* 16. Lipſ. *ad Tac. Ann. L.* XIV. *c.* 28. *Excurſ. lit. C.*

V. Poſtquam autem Senatus Populusque Romanus Lege Regia omne imperium ſuum in Principem tranſtulit, v. *l.* I. *pr. D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C.* ſupr. Diſſert. II. *c.* I.

§. 3.

§. 3. *& ſeqq.* Jus appellandi ad Populum, quod ante obtinebat, etiam tranſiit in Principes; qui varie de eo conſtituerunt. Auguſtus Appellationes *quotannis Urbanorum quidem litigatorum Prætori delegabat Urbano: at Provincialium Conſularibus viris, quos ſingulos cujusque Provinciæ negotiis præpoſuiſſet;* Suet. *in Aug. c.* 33. ita tamen, ut graviorum rerum appellationes ſibi reſervaret. v. Dion. Caſſ. *L.* LII. Quemadmodum ad Tiberium appellatum eſſe manifeſtum eſt ex Act. XXV. ℣. 11. 12. Tacit. *L.* VI. *c.* 5. Caligula *Magiſtratibus liberam jurisdictionem, & ſine ſui appellatione conceſſit.* Suet. *in Cal. c.* 16. Sed nec illud fuit diuturnum, uti conſtat ex Dion. Caſſ. *L.* LIX. Sub Nerone vero cautum, *ut omnes appellationes a Judicibus ad Senatum fierent.* Suet. *in Ner. c.* 19. Tacit. *Ann. L.* XIV. *c.* 28. Usque dum ſucceſſu temporis certum jus de appellationibus conſtitutum eſt.

VI. Secundum quod appellare poſſunt omnes damnati & gravati, *l.* 1. *pr. D. l.* 30. *C. de appell.* omnesque, quorum intereſt; *l.* 4. §. 2. *& ſeqq. l.* 5. *pr.* §. 1. *D. de appell.* a ſententia Definitiva, *l.* 21. *C. de appell.* ut & Interlocutoria, quæ vim habet definitivæ, vel damnum infert irreparabile; *l.* 36. *C. de appell. l.* 2. *D. de appell. recip.* in omnibus cauſis, ſive minoribus, ſive majoribus, *l.* 20. *C. de appell.* ſive Civilibus, ſive Criminalibus; *l.* 6. *D. l.* 14 *l.* 29. *l.* 30. *C. de appell. l.* 6. *C. de Epiſc. aud.* & ab omnibus Judicibus: Excepto I. Principe. *l.* 1. §. 1. *D. a quib. app. non lic.* II Senatu, a quo ne quidem ad Principem appellare licet, ex conſtitutione Hadriani; *l.* 1. §. 2. *D. eod.* cum olim ſecus eſſet. v. Tacit. *Ann. L.* VI. *c.* 3. III. Proceribus ſacri Palatii. *l.* 34. *l.* 37. *C. de appell.* IV. Præfecto Prætorio; *l. un.* §. 1. *D. de off. Præf. Præt. l.* 17. *D. de min. l. un. C. de ſent. Præf. Præt. N.* 119. *c.* 5. contra cujus ſententiam tantum Supplicatio conceſſa eſt, ipſi Præfecto Prætorio intra decendium, vel Imp. intra biennium offerenda. *d. l. un. C. de ſent. Præf. Præt. l.* 5. *& Auth. ſeq. C. de prec. Imp. off. N.* 119. *c.* 5.

c. 5. Nec non v. Judice dato a Principe, cum clauſula, *ne ab eo appellare liceat. l.* 1. §. 4. *D. a quib. appell. non lic.*

VII. Dummodo ſervetur ordo neceſſarius: Ut ſcil. Appellatio fiat a Judice inferiore ad ſuperiorem, gradatim, non per ſaltum, relicto Judice intermedio. *l.* 1. §. 3. *l.* 21. *pr.* §. 1. *D. de appell. l.* 4. *C. de juriſd. N.* 17 *c.* 3. *inf.* Superioris enim eſt corrigere errorem inferioris, non etiam paris vel minoris; *c.* 16. *x. de maj. & obed.* quia par in parem, (& multo minus inferior in ſuperiorem,) non habet imperium. *l.* 4. *D. de rec. l.* 13. §. 4. *D. ad SCt. Treb.* Ut appellatio ad minorem vel parem facta nulla ſit. *h. n. l.* 1. §. 3. *N.* 23. *c.* 4. Quod ſi vero per ſaltum fieri poſſent appellationes, relicto Judice intermedio, Jurisdictiones confunderentur. *l.* 4. *C. de jurisd. N.* 17. *c.* 3. *in f.*

VIII. Et quidem in *Urbe* a Judice dato appellatur ad Prætorem, eumve, qui dedit; *l.* 1. *pr. l.* 3. *D. quis a quo appell.* a Mandatario ad eum, ad quem a mandante provocandum eſſet; *l.* 1. §. 1. *D. eod.* a Prætore ad Conſules; v. Valer. Maxim. *L.* VII. *c.* 7. a Conſulibus ad Senatum, Capit. *in Marc. c.* 10. v. ſupr. Diſſ. 1. §. 30. vel Præfectum Urbi; v. Vopiſc *in Flor. c.* 5. *l.* 17. *C. de appell. l.* 38 *pr. D. de min.* a Coſſ. vero vel Præfecto Urbi ad Principem. *l.* 19. *C. de appell. d. l.* 38. In *Provinciis* autem a Duumviris vel Legato ad Proconſulem, *l.* 2. *D. quis a quo. l.* 28. *C. de app.* vel Præſidem; *l.* 7. *C. eod.* a Proconſule vero vel Præſide ad Imp. *l.* 19. *C. eod.* v. Act. 25. ℣. 11.

IX. Cum autem in ordine hoc appellandi error committi poſſit, quæſitum, quid juris ſit, ſi in eo erratum ſit, neque ad eum appellatum, ad quem appellari debuerat? v. c. ſi quis a Coſſ. ex Reſcripto Principis Judicem acceperit, & a Judice illo per errorem non ad Conſules, ad quos appellandum erat, ſed ad Præfectum Urbi appellaverit? de quo Conſulti Divi Fratres (auctore iterum Ulp.) in *h. n. l.* 1.

§. 3. *D de appell.* reſcripſerunt, errorem hunc non nocere, Conſulesque perinde cognoſcere debere, ac ſi ad ipſos ſtatim ab initio appellatum fuiſſet.

X. Præmittunt Impp. (quod ſolenne ipſis fuiſſe jam ſupra notatum Diſſertat IX. §. 4. Diſſ. XVIII. §. 10.) facti ſpeciem Libello ſibi propoſitam, dum ajunt: *Cum per errorem factum dicas, ut a judice, quem ex Reſcripto noſtro ab Ampliſſimis Conſulibus acceperas, ad* Junium Ruſticum [*amicum*] *noſtrum Præfectum Urbi provocares.* Non rarum enim erat, ut litigantes Judices a Magiſtratibus ordinariis ex Principis Reſcripto acciperent: qui vel ita dabantur, ut ab iis appellari poſſet, vel etiam quandoque cum clauſula de non appellando. *l.* 1. §. 4. *D. a quib. appell. non lic.* Ubi vero ab iis, uti ordinario, appellari poterat, appellandum erat ad eum, qui dederat, & proinde hoc caſu ad Conſules. *l. ult. D. quis a quo app.* Quos honorabili titulo *Ampliſſimos* pro humanitate ſua vocant Divi Fratres, quo Conſules ornari ſolebant, v. *l.* 50. *D. de cond. & dem.* Amm. Marcell. *L.* XXVI. quemadmodum & Junium Ruſticum Urbi Præfectum *Amicum*, more ſimiliter tum temporis recepto. v. ſupra Diſſert. XIV. §. 10. 15. Diſſert. XVIII. §. 12.

XI. Quid vero hoc caſu ſervandum ſit, hiſce verbis ſubjiciunt: *Conſules Ampliſſimi perinde cognoſcant, atque ſi ad ipſos facta fuiſſet Provocatio.* Licet enim ad Præfectum Urbi, ac proinde male, appellatum ſit, *l.* 3. *D. quis a quo appell.* non tamen id ipſum nocet, quia per errorem hoc factum, cui, uti ſæpe alibi, ſic & hic ignoſcitur; & ita quidem, ut Conſules perinde cognoſcere debeant, ac ſi ab initio ad ipſos facta fuiſſet Provocatio, adeoque nova appellatione opus non ſit. Licet, ſi ab initio per errorem alius pro alio Prætor aditus fuerit, nihil valeat, quod actum ſit. *l.* 15. *D. de juriſd.*

XII. Sed ſcrupulum movet, quod *Præfectus Urbi Conſu-*

ſu-

Digitized by Google

ſulibus minor ſit, quippe qui tantum *Illuſtris* eſt, cum *Conſules* ſint *Superilluſtres*, v. ſupr. Diſſert. VIII. §. 11. ubi vero ad minorem provocatur, appellatio nulla ſit. *h. n. l.* 1. §. 3. *Nov.* 23. *c.* 4. Verum enim vero, cum dicitur ad Majorem appellandum, non Minorem, *Majorem* & *Minorem* oportet eum accipere, qui major vel minor eſt reſpectu ejus Judicis, a quo appellatum eſt. An Superiores, ad quos appellatur, eodem gradu ſint, an vero alter altero major ſit, non attenditur. Adeoque licet *Præfectus Urbi Conſule* minor ſit, major tamen eſt eo, qui ex Reſcripto Principis a Conſulibus Judex datus eſt, quod ſufficit.

XIII. Neque tantum hoc procedit, ſi ad Præfectum Urbi, ſimilemve per errorem appellatum ſit, ſed & ſi quis ſtatim ad ipſum Principem provocaverit, uti iidem DIVI FRATRES reſcripſerunt, teſte Papirio Juſto in *l.* 21. *pr.* §. 1. *D. de appell.* Imperatores (ait) ANTONINUS & VERUS reſcripſerunt: *Appellationes, quæ recto ad Principem factæ ſunt, omiſſis his, ad quos debuerunt fieri, ex imo ordine ad Præſides remitti.* Iidem reſcripſerunt: *Ab Judice, quem a Præſide Provinciæ quis acceperat, non recte Imperatorem appellatum eſſe; idcoque reverti eum ad Præſidem debere.* Idque moribus quoque ſervari, ut ſcil. ſi appellatio ad Superiores male per errorem, vel per ſaltum, factæ ſint, cauſa ad Judicem appellationis competentem remittatur, docent A. Hub. ad *T. D. Quis a quo appell. n.* 2. Cl. Voet. *ad T. D. de appell. n.* 1.

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA.

Ulpianus *Libro Decimo quarto ad Edictum.*

QUotiens, herede non reſpondente, ſecundum adverſarium ſententia datur, reſcriptum eſt, nihil nocere neque legatis, neque libertatibus. Et hoc DIVORUM FRATRUM *Epiſtola* continetur ad *Domitium*, in hæc verba: *Quod abſente poſſeſſore, nec quoquam nomine ejus reſpondente, pronunciatum eſt, non habet rei judicatæ auctoritatem, niſi adverſus eum ſolum, qui adeſſe neglexerit. Quare his, qui teſtamento libertates, vel legata, vel fideicommiſſa acceperunt, ſalvæ ſunt actiones, ſi quas habuerunt, perinde ac ſi nihil eſſet judicatum. Et ideo adverſus eum, qui vicit, permittimus eis agere. l.* 14. §. 1. *D. de appell.*

I. *Lege XII. Tabb. Teſtatori latiſſimam datam eſſe* legandi *ſeu diſponendi poteſtatem.* II. *Sed poſtmodum eam varias ob cauſas reſtrictam eſſe, tum per Leges; tum per interpretationem JCtorum; tum per mores ſeu conſuetudinem, dum inductum eſt, ut, ſi pater liberos ſuos ſine cauſa exheredaret, liberi de inofficioſo teſtamento agere poſſent.* III. *Eo colore, quaſi teſtator non ſanæ mentis fuiſſet, cum teſtamentum conderet.* IV. Querelam inofficioſi teſtamenti *neque* Lege Glicia, *neque* Falcidia, *neque* ulla alia *introductam eſſe.* V. *Teſtamento per Querelam reſciſſo olim ex eo nihil valuiſſe.* VI. *Ut tamen limitationi locus fuerit.* VII. *Rem judicatam ordinario pro veritate haberi, & inter alios acta & judicata aliis neque prodeſſe, neque nocere. Exceptis quibusdam caſibus. In ſpecie, ſi teſtamentum tanquam inofficioſum reſciſſum ſit.* VIII. *Dummodo ſententia pronunciata ſit legitime & ſervato judiciorum ordine, partibus præſentibus, vel per* con-

contumaciam abſentibus. IX. *An reus in contumaciam ſemper condemnandus ſit? Ubi exponitur* l. 53. D. de re jud. X. *Quid requiratur*, *ut* contumax *quis dici poſſit?* XI. *An reus condemnari poſſit*, *antequam lis conteſtata ſit?* XII. *Sententiam in contumaciam latam*, *non indiſtinctè vim rei judicatæ obtinere. Neque legatarus & fideicommiſſariis nocere.* XIII. *Neque contrariari* Ulp. *in* l. 8. §. 16. D. de inoff. teſt. XIV. *Quænam datæ diſtinctionis ſit ratio?* XV. *Ac proinde libertates*, *legata & fideicommiſſa in caſu* d. l. 14. § 1. *ſalvæ manere.* XVI. *Sed jus* d. l. 28. D. de inoff. teſt. *poſtea per N.* 115. c. 3. §. ult. c. 4. §. ult. *mutatum eſſe*, *& caſum* d. l. 14. §. 1. *jure novo nullam amplius difficultatem habere.*

I. Verbis quidem Legis XII. Tabularum, *Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecuniæ tutelæve ſuæ rei*, *ita jus eſto*, latiſſima dabatur Teſtatori *legandi* ſeu diſponendi poteſtas, *l.* 120. *D. de V. S. pr. I. de L. Falcid.* v. ſupr. Diſſert. XII. §. 1. *& ſeqq.* ut heredes non tantum inſtituere, legata & libertates dare, & tutelas conſtituere, *d. l.* 120. *D. de V. S.* ſed & totum patrimonium legatis erogare, *d. pr. I de L. Falcid.* ipſosque liberos, quos in poteſtate habebat, exheredare poſſet. *l.* 11. *D. de lib. & poſt.*

II. Sed cum libera illa legandi poteſtas non pauca contineret incommoda, ſucceſſu temporis coanguſtata ac coarctata eſt, vel interpretatione Legum, vel auctoritate jura conſtituentium. *d. l.* 120. *D. de V. S.* Et quidem, quantum ad *Leges* attinet, reſtricta eſt per Legem *Juliam* & *Papiam*, ut quibusdam perſonis, quæ incapaces cenſentur, vel nihil, vel non ultra certum modum relinqui poſſet; v. J. Gothofr. *L. Jul. & Pap. c.* 4. 13. 14. 23. Cl. Hein. ad *L. Jul.* & *Pap. L.* 11. *c.* 6. 15. *& ſeqq. c.* 21. *Furiam*, ut ſingulis legatariis ultra mille aſſes legare non liceret; Ulp. *T* 1. §. 2. *Voconiam*, ut ultra C. Seſtertia fœminæ ex aliorum teſtamentis capere non poſſent, neve quis plus cuiquam legaret, quam ad heredem heredesve

perveniret; v. Cic. I. *in Verr. de Præt. Urb. c.* 42. 43. Dion. Caſſ. *L.* LVI. *p.* 578. Theoph. *ad pr. I. de L. Falc.* Cl. Periz. *Diſſert. de Leg. Vocon. p.* 139 *& ſeqq. Falcidiam*, ne quis plus legare poſſet, quam dodrantem totorum bonorum, ut, ſive unus heres inſtitutus ſit, ſive plures, apud eum eosve pars quarta remaneat; Dion. Caſſ. *L.* XLVIII. *p.* 377. *l.* I. *pr. D. pr. I. de L. Falcid. Æliam Sentiam*, quæ inter alia libertatem manumittendi in teſtamento coarctavit; v. *pr.* §. 4. §. 7. *I. qui & ex quib. cauſ. Fuſiam Caniniam*, quæ numerum ſervorum in teſtamento manumittendorum præſcripſit; §. *un. I. de L. Fuſ. Can. toll.* Suet. *in Aug. c.* 40. Ulp. *T.* I. §. 24. Paul. *Sent. L.* IV. *T.* XIV. §. 4. ſimilesque. Quantum vero ad *interpretationem Prudentum*, non male eo referri videtur, quod ante heredis inſtitutionem inutiliter legaretur, ſcilicet, quia teſtamenta vim ex inſtitutione heredis accipiunt, & ob id veluti caput atque fundamentum intelligitur totius teſtamenti heredis inſtitutio; Paul. *Sent. L.* III. *T.* VI. §. 5. Ulp. *T.* XXIV. §. 15. §. 34. *I. de legat.* quod legata poſt mortem heredis aut legatarii ſimili modo inutiliter relinquerentur; Ulp. *d. T.* XXIV. §. 16. Paul. *d. l.* §. 5. §. 35. *I. de legat.* v. Cuj. *ad d. l.* 120. nec non quod, qui filium in poteſtate habet, curare debeat, ut eum vel heredem inſtituat, vel exheredem nominatim faciat, *pr. I. de exher. lib.* eo quod liberi, vivo etiam patre, rerum paternarum quodammodo domini exiſtimantur, *l.* II. *D. de lib. & poſt.* §. 4. *I. de her. qual. & diff.* ut, ſi ſilentio filium præterierit, teſtamentum nullum ſit, filia vero præterita jus accreſcendi habeat. *l.* 7. *l.* 30. *D. de lib. & poſt. pr. I. de exher. lib.* J. a Coſt. *ad d. pr.* Quin & *moribus* latiſſima illa teſtandi licentia coarctata eſt, dum inductum eſt, ut, ſi pater liberos ſine cauſa exheredaret, liberi de inofficioſo teſtamento agere poſſent, querentes inique ſeſe exheredatos eſſe. *pr. I. de inoff. teſtam.*

III. Cum enim ſecundum L. XII. Tabb. ratio non eſſet Teſtamentum quantumvis inofficioſum impugnandi, cœperunt liberi

Digitized by Google

liberi apud Centumviros, apud quos de hiſce ſimilibusque cauſis agi ſolebat, v. Cic. *de Orat. L.* I. *c.* 38. Val. Max. *L.* VII. *c.* 7. *n.* 1. 2. *c.* 8. *n.* 1. Plin. *L.* VI. *Ep.* 33. junct. *L.* IV. *Ep.* 24. Quint. *Inſt. L.* V. *c.* 2. Phædr. *L.* III *Fab.* 10. *l.* 13. *l.* 17. *pr. D. de inoff. teſt. l. ult. pr. C. de pet. her.* eo colore de inofficioſo teſtamento queri, quaſi non ſanæ mentis fuiſſet teſtator, cum teſtamentum conderet; *l.* 2. *l.* 5. §. 1. *l.* 13. *l.* 19. *D. pr. I. de inoff. teſtam. l.* 36. *D. de leg.* 3. nemo enim ſanus liberos, quos ratio naturalis & commune parentum votum ad ſucceſſionem vocat, v. *l.* 15. *pr. D. de inoff. teſt. l.* 7. §. 1. *D. ſi tab. teſtam. null. extab. l.* 7. *pr. D. de bon. damn. l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act. Nov.* 94. *c.* 1. ob nullam vel levem offenſam exheredat: v. Sen *de Clem. L.* I. *c.* 14. Querelaque hac ratione admiſſa, teſtamenta eorum, qui liberos ſine cauſa ab hereditate excluſerant, utut ſummo jure ſubſiſterent, tanquam improba, inofficioſa, inhumana, & furoris plena, v. Cic. I. *in Verr. c.* 42. Val. Maxim. *L.* VII. *c.* 8. *n.* 2. Quint. *Inſt. L.* IX. *c.* 2. antiquiſſimis jam temporibus reſciſſa ſunt. v. Val. Max. *L.* VII. *c.* 7.

IV. Atque ita non Lege aliqua, *Glicia* ſcil. vel *Falcidia*, aliave, conſtitutum, ſed *inductum*, *pr. I. de inoff. teſt.* ſeu, uti alibi plenius dicitur, *moribus inductum*, v. *l.* 32. *pr. D. de LL.* ſeu *moribus introductum* eſt, v. *l.* 1. *D. de cur. fur. l.* 2. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* ut de inofficioſo agere liceret. *pr.* §. 1. *I. de inoffic. teſtam.* Querelaque moribus recepta, poſtmodum Legibus & Conſtitutionibus confirmata, extenſa, & pleniſſime definita eſt, uti oſtendimus. Differt. *N.* I. *de Port. Legit. c.* 2. 3. 4. §. 3. *& ſeqq.* add. V. A. Bynckersh. *L.* II. *Obſ. c.* 12.

V. Cum vero teſtamentum hoc colore accuſaretur & reſcinderetur, ſimul ex eo ſequebatur, ut nihil ex tali teſtamento valeret, *l.* 28. *D. de inoff teſtam.* & non tantum heredis inſtitutio non ſubſiſteret, ſed neque legata vel fideicommiſſa, neque libertates deberentur, *l.* 8. §. *pen. D. de inoff. teſtam.*

Digitized by Google

ſtam. quia Teſtator teſtamenti factionem habuiſſe non credebatur. *l.* 17. §. 1. *D. eod.*

VI. Ita tamen, ut & hic limitationi locus ſit: 1. Si *perluſorio judicio*, uti rara locutione ait Ulp. in *h. n. l.* 14. *pr. D. de appell.* i. e. *luſoriè*, vel *colluſoriè*, uti idem loquitur Ulpianus in *l.* 50. §. 1. 2. *D. de leg.* 1. ſeu *per colluſionem* in necem legatariorum & libertatium, uti *d. l.* 14. *pr.* ſubjicit, adverſus teſtamentum actum ſit; add. Cl. Duker. *de Latin. JCtor. Vet. p.* 408. *in not. n.* 31. ut neceſſe non ſit pro *perluſorio*, cum Alciat. *L.* VIII. *Parerg. c.* 24. reſtituere *proluſorio*. Quo caſu legatariis & fideicommiſſariis nullum præjudicium generatur: *d. l.* 50. §. 1. 2. *D. de leg.* 1. ut & ſtatim, ſi velint, in judicio adeſſe, & voluntatem defuncti tueri poſſint, &, ſi contra teſtamentum pronuncietur, etiam appellare illis per D. Pium permiſſum ſit. *l.* 29. *pr. D. de inoffic. teſtam. d. l.* 14. *pr. D. de appell.* II. Si, cum Querela inofficioſi agitur, herede ſcripto non reſpondente, in contumaciam, ſecundum præſentem ſententia data ſit. *d. l.* 14. §. 1. De quo caſu, cum conſulti eſſent DIVI FRATRES, *Epiſtola*, i.e. Reſcripto, v. §. 6. *l. de J. N. G. & C.* §. 4. *l. de fidej.* Diſſert. II. *c.* 2. §. 3. *& ſeqq.* ad *Domitium* miſſa, reſponderunt, ſententiam illam non nocere, neque legatis, neque libertatibus, neque vim rei judicatæ, niſi adverſus ſolum contumacem, obtinere. *d. l.* 14. §. 1. Quod Reſcriptum ſimiliter debemus Ulpiano, qui *Libr.* XIV. *ad Edictum* id exhibuit:

VII. Ajunt Impp. *Quod abſente poſſeſſore, nec quoquam nomine ejus reſpondente, pronunciatum eſt, non habet rei judicatæ auctoritatem, niſi adverſus eum ſolum, qui adeſſe neglexerit.* Eſt ſane magna rei judicatæ auctoritas, v. Cic. *pro Sull. c.* 22. *in Verr. L.* V. *c* 6. ut, ſi intra decendium a ſententia non ſit appellatum, v. *Nov.* 23. *c.* 1. res judicata pro veritate habeatur, *l.* 25. *D. de ſtat. hom. l.* 207. *D. de R. J.* eique ſtandum ac parendum ſit, *l.* 1. *C. de re jud.* licet per errorem

vel

Digitized by Google

vel ambitionem male judicatum ſit. *l.* 65. §. 2. *D. ad SCt. Treb.* v. ſupr. Diſſert. XVIII. §. 26. Ut &, quamvis ordinario inter alios acta & judicata aliis neque proſint neque noceant, *l.* 2. *C. quib. res jud. non noc. t. t. C. int. al. act. vel jud. al. non noc.* quandoque tamen res judicata non inter litigantes tantum, ſed & alios, v. *l.* 63. *D. de re jud.* imo omnes jus faciat: veluti, ſi quis filius, *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *D. de agn. & al. lib.* vel ingenuus pronunciatus ſit, *l.* 25. *D. de ſtat. hom.* quibus caſibus alius agere nequit de acceſſionibus & conſequentiis rei prius inter alios judicatæ; ſi popularis actio, *l.* 3. §. 13. *D. de hom. lib. exhib.* vel accuſatio inſtituta ſit, *l.* 7. §. 2. *D. de accuſ.* nam Popularis Actio, ut & Accuſatio, non datur ſingulis, ſed cuivis, uni tamen ſoli ex populo; *dd. ll.* nec non ſi Teſtamentum per ſententiam tanquam inofficioſum reſciſſum ſit. *l.* 8. §. *pen. D. de inoff. teſtam.* v. Don. *Comm.* L. XXVII. *c.* 1. Brunnem. ad *d. l.* 25. *D. de ſtat. hom.*

VIII. Sed id ita demum procedit, ſi ſententia ſit pronunciata legitime & ſervato judiciorum ordine, *l.* 4. *C. de ſent. & interloc.* ac proinde citatis etiam partibus, quæ litem conteſtatæ ſunt; arg. *d. l.* 4. *C de ſent. & int.* quibus abſentibus judicari nequit, &, ſi quid judicatum ſit, vim rei judicatæ non obtinet: *l.* 47. *pr. D. de re jud. l.* 7. *C. quom. & quand. jud. ſent. prof. deb.* niſi quis per contumaciam præſentiam ſui facere neglexerit, quo caſu cauſa agi ac pronunciari poteſt. *l.* 73. *pr. D. de jud. l.* 7. *l.* 8. *C. quom. & quand. jud. ſent. prof. deb.*

IX. Quod tamen non ita intelligendum, quaſi Reus contumax ſemper condemnandus ſit, ſed quod, uti dictum, damnari poſſit. *l.* 1. *C. quom. & quand.* Non enim ſemper ſecundum præſentem pronunciatur, ſed interdum & abſens, ſi bonam cauſam habeat, vincit; *l.* 73. *pr. D. de jud. l.* 13. §. 2. *C. eod.* cum non aliud, quam juris ratio exigit, judicandum ſit. *d. l.* 8. *in f. C. quom. & quand.* Neque aliud docet Hermogenianus in *l.* 53. *pr. D. de re jud.* dum ait: *Contumacia eorum,*

Digitized by Google

qui jus dicenti non obtemperant, *litis damno coërcetur*. Quod vel ita accipiendum, ut non ipſo jure damno litis coërceatur, ſed ſine ulteriore defenſione damnari poſſit, ſi injuſtam cauſam habere videatur: *d. l.* 1. *C. quom. & quand.* vel ita, ut condemnatus ſubjiciatur rei judicatæ, *l.* 47. §. 1. *D. de re jud.* eique ſine alio remedio parere cogatur, ut ne quidem appellare poſſit, uti monet Ulp. in *l* 73. §. *ult. D. de jud.* & ſemper in expenſas, condemnetur. *l.* 13. §. 2. 6. *C. de jud.* v. Don. *Comm. L.* XXVII. *c.* 6.

X. Ut autem *contumax* quis dicatur, requiritur, ut quis poſt litem conteſtatam, tribus Edictis propoſitis, vel uno pro tribus, quod vulgo peremtorium appellatur, vel literis (v Cuj. *Obſ. L.* XVIII. 30.) evocatus præſentiam ſui ſine juſta cauſa facere contemnat. *l.* 53. §. 1. 3. *D. de re jud. l.* 68. *& ſeqq. l.* 73. *pr. D. de jud. d. l.* 8. *C. quom. & quand.* Si quis enim adverſa valetudine ſeu morbo ſontico, v. *l.* 60. *D. de re jud.* vel majoris cauſæ occupatione, v. c. abſentia Reip. cauſa, *l.* 53. §. 2. *l.* 54. *pr. D. de re jud.* vel vi majore, impediatur, vel ad juriſdictionem ejus, qui vocat, non pertineat, *d. l.* 53. §. 3. vel ad majus auditorium vocatus ſit, contumax non videtur, neque pœnam contumaciæ patitur. *d. l.* 53. §. 2. 3. *l.* 54 *pr.* §. 1. *D. de re jud.*

XI. Quæ proinde & hic interceſſiſſe præſupponendum eſt. Licet enim in genere *abſente poſſeſſore*, i. e. herede ſcripto hereditatem jam poſſidente, *nec quoquam nomine ejus reſpondente pronunciatum* dicatur, non tamen id, niſi de caſu, quo lis conteſtata, & eremodicium contractum eſt, intelligi poteſt. *l.* 13. §. 2. 3. 4. *C. de jud. l.* 7. *l.* 8. *C. quom. & quand.* Ratio enim juris non patitur, ut quis inauditus condemnetur, & pronunciari poſſit in cauſa, quam nulla præceſſit Litis conteſtatio; *d. l.* 13. §. 2. 3. *C. de jud.* v. *l.* 2. *in f. C. ubi in rem act. N.* 53. *c.* 4. *pr.* neque uſquam id (niſi poſtea per Leonem N. 108.) conſtitutum reperitur. Si quis enim in jus vocatus non ierit, ne-

Digitized by Google

neque ſatis vel cautum dederit, mulcta coërcetur; *l. 2. pr.* §. 1. *D. ſi quis in jus voc. non ier.* ſi vero caverit judicio ſiſti, neque cautionibus judicio ſiſtendi cauſa factis obtemperaverit, atque ita *vadimonium deſerat,* (quod cum *eremodicio contracto* male confundit Haloander, ad *N.* 96.) v. Cic. 11. *in Catil. c.* 3. Sen. *de Benef. L.* IV. *c.* 39. tum contra reum, tum contra fidejuſſores, *l. ult. D. ſi quis in jus voc. non. ier. l.* 2. § *ult. D. qui ſatisd. cog.* vel ad quantitatem promiſſam, *d. l.* 2. §. *ult. l. ult. D. de præt. ſtip.* vel ad id quod intereſt agi, *d. l.* 2. §. *ult.* eumque in finem miſſio in poſſeſſionem bonorum impetrari poteſt. v. Cic. *pro Quint. c.* 19. *l.* 2. *pr. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur.*

XII. Plane non habet talis ſententia in contumaciam lata indiſtincte vim & auctoritatem rei judicatæ, ſed tantum contra contumacem, qui adeſſe, judicio ſcil. v. *l.* 8. *C. de evictíon. l.* 2. *C. quom. & quand.* vel auditorio, v. *l.* 1. *D. an per al. cauſ. app.* ſeu cauſæ agendæ, v. *l.* 1. *C. de peric. & comm. rei vend. l. ult. D. de appell.* vel ad cauſam defendendam, v. *l.* 47. §. 1. *D. de re jud.* neglexerit. Legatariis ac fideicommiſſariis, iisque, quibus libertates datæ ſunt, minime nocet. *h. n. l.* 14. §. 1. v. Brunnem. ad *d.* §. 1.

XIII. Neque contrariatur Ulpianus in *l.* 8 §. 16. *D. de inoff. teſtam.* dum inquit: *Si ex cauſa de inofficioſi cognoverit judex, & pronunciaverit contra teſtamentum, nec fuerit provocatum: ipſo jure reſciſſum eſt, & ſuus heres erit, ſecundum quem judicatum eſt, & bonorum poſſeſſor, ſi hoc contendit;* & libertates ipſo jure non valent, nec legata debentur, *ſed ſoluta repetuntur, aut ab eo, qui ſolvit, aut ab eo, qui obtinuit.* Diſtinguendum enim, an contra teſtamentum judicatum ſit, poſtquam ſcriptus heres cauſam teſtamenti legitime defendit, an vero eo abſente in contumaciam pronunciatum ſit? uti docet Paulus, in *l.* 17. §. 1. *D. de inoff. teſt.* dum ait: *Cum contra teſtamentum, ut inofficioſum, judicatur, teſtamenti factio-*

 nem

nem habuiſſe defunctus non creditur. Non idem probandum eſt, ſi, herede non reſpondente, ſecundum præſentem judicatum ſit; hoc enim caſu non creditur jus ex ſententia judicis fieri: & ideo libertates competunt, & legata petuntur. Laudata ſimul in hanc rem *conſtitutione*, ſeu hoc noſtro *Reſcripto*, Divorum Fratrum, ſeq. *l.* 18. *D eod.*

XIV. Cujus diſtinctionis ratio in eo poſita eſt, quod, ubi cauſa teſtamenti per heredem ſcriptum acta ac defenſa eſt, de jure teſtamenti cognoſci poſſit: ubi vero heres per contumaciam abeſt, nec quicquam ad defenſionem cauſæ reſpondet, plene de eo cognoſci nequeat; ac proinde, ſi in contumaciam abſentis heredis ſcripti contra teſtamentum judicatum ſit, non tam de jure teſtamenti, quam contumacia heredis coërcenda, pronunciatum cenſeatur; v. Cuj. ad *l.* 17. §. 1. adeoque heres ſcriptus magis ob abſentiam, quam quod malam cauſam habuit, victus videatur, uti Ulp. ait in *l.* 55. *pr. D. de evict.*

XV. Cum itaque ſententia in contumaciam pronunciata non niſi adverſus contumacem auctoritatem rei judicatæ habeat, recte ſubjiciunt Impp. *Quare his, qui teſtamento libertates, vel legata, vel fideicommiſſa acceperunt, ſalvæ ſunt actiones, ſi quas habuerunt, perinde ac ſi nihil eſſet judicatum. Et ideo adverſus eum, qui vicit, permittimus eis agere.* Ut ſcil. victor libertates præſtet ſervis, Legata vero & fideicommiſſa reliquis Legatariis ac Fideicommiſſariis, perinde ac ſi teſtamentum ſubſiſteret, neque reſciſſum eſſet. *d. l.* 17. §. 1. *D. de inoff. teſtam.* Quia, quod vicit, non tam ex jure ſuo, quam ex contumacia heredis ſcripti, conſecutus eſt. Cuj. *d. l.*

XVI. Sed jus illud antiquum, quo reſciſſo per Querelam inofficioſi teſtamento nihil ex eo valebat, *l.* 28. *D. de inoff. teſtam.* per *Nov.* 115. *c.* 3. §. *ult. & c.* 4. §. *ult.* mutatum eſt; ubi conſtitutum, ut teſtamentum inofficioſum per Querelam tantum reſcindatur, quantum ad heredis inſtitutionem atti-

Digitized by Google

attinet, legata autem, fideicommiſſa, libertates, tutorum dationes, aliaque ſimilia capita ſalva maneant. Ut jure novo hæc res nullam prorſus difficultatem habeat, & libertates, aliaque legata & fideicommiſſa, ſi contra teſtamentum ex cauſa inofficioſi judicatum ſit, ſemper & indiſtincte debeantur; ſive, prævia plena defenſione heredis ſcripti, ſive, eo abſente in contumaciam, pronunciatum ſit.

DISSERTATIO VIGESIMA PRIMA.

Ulpianus *Libro Quarto Appellationum.*

QUæri ſolet, an per alium cauſæ appellationis reddi poſſunt. Quæ res in rebus pecuniariis, & in criminibus agitari conſuevit? Et in rebus Pecuniariis ſunt Reſcripta, poſſe agi. Verba *Reſcripti* ita ſe habent: Divi Fratres Longino, *Si tibi, qui appellavit, mandavit, ut eum de appellatione, quam* Pollia *ad eum fecit, defenderes, & res pecuniaria eſt: nihil prohibet, nomine ejus te reſpondere. Sin autem non ſit pecuniaria cauſa, ſed capitalis: per procuratorem agi non licet. Sed & ſi ea cauſa ſit, ex qua ſequi ſolet pœna uſque ad relegationem, non oportet per alium cauſas agi: ſed ipſum adeſſe auditorio debere ſciendum eſt.* Plane ſi pecuniaria cauſa eſt, ex qua ignominia ſequitur: poteſt & per procuratorem hoc agi. Idque erit probandum & in ipſo accuſatore, ſi appellaverit, vel ſi adverſus eum ſit appellatum. Et generaliter, quæ cauſa per alium agi non poteſt, ejus nec appellationem per alium agi oportet. *l.* 1. *D. an per al. cauſ. appell. red poſſ.*

I. *An per alium cauſæ appellationum reddi poſſint?* II. *An* l. 1. D. an per al. cauſ. appell. redd. poſſ. *recte adſcribatur* Paulo JCto? III. *In cauſis* Pecuniariis *&* Criminalibus, non Capitalibus *cauſam appellationis per Procuratorem agi poſſe.* IV. *Quænam ſint* res pecuniariæ? V. *Confertur* l. 2. C. de proc. *ut &* l. 3. C. quor. appell. non recip. VI. Ad *hic poni pro* adverſus *vel* contra. VII. *Quænam ſint* cauſæ capitales? VIII. *In cauſis Capitalibus per procuratorem agi non licere.* IX. X. XI. XII. XIII. *Ad difficultates reſpondetur.* XIV. *Verba* uſque ad relegationem, *hic*

Digitized by Google

hic excludendi vim habere. XV. *Neque obſtare* l. pen. §. 1. D. de publ. jud. XVI. *Quid juris ſit, ſi ex cauſa pecuniaria ſequatur infamia?* XVII. *Generalis concluſio ſubjicitur.*

I. Cum uſus Appellationum, tum frequens, tum neceſſarius ſit, *l. 1. pr. D. de appell.* v ſupr. Diſſ. XIX. §. 1 ſæpe quæſitum, & in cauſis, tum pecuniariis, tum criminalibus, agitatum, an per alium cauſæ appellationum reddi, ſeu, an per alium cauſæ appellationum agi poſſint? De quo cum conſulti eſſent Divi Fratres a Longino, rem omnem elegantiſſimo Reſcripto, quod *Libr.* IV. *Appellat.* memoriæ prodidit Ulpianus, terminarunt.

II. Adſcribitur quidem a quibusdam hæc noſtra *l.* 1. Paulo, ſed a Codice Florentino minime recedendum; Paulus enim JCtus *de Appellationibus Librum* tantum ſcripſit *unum*, Ulpianus vero *Libros quatuor*, uti conſtat ex indice Pandectis Florentinis præmiſſo, ex quorum *Libr.* IV. hæc noſtra lex ſumta eſt.

III. Ajunt Impp. *Si tibi, qui appellavit, mandavit, ut eum de appellatione, quam* Pollia *ad eum fecit, defenderes, & res pecuniaria eſt, nihil prohibet nomine ejus te reſpondere.* Scil. reſpondent Fratres Impp. ad quæſtionem propoſitam diſtinguendo: an cauſa, de qua agebatur, *Pecuniaria* eſſet ſeu *Civilis*, an vero *Criminalis*? Et ſi *Criminalis*, an *Capitalis* eſſet, an *Non Capitalis*? Ut ſi *Pecuniaria* eſſet, per Longinum mandatarium ſeu procuratorem agi poſſet, ſi vero *Criminalis Capitalis* non item.

IV. Quemadmodum *Res* & *Pecunia* variæ ſunt ſignificationis, v. *l. 1. in f. D. de reb. cred. l. 5. pr. D. de V. S.* Auſon. *Monoſyll. l. 7. §. 3. D. ad SCt. Maced. l 30. pr. D. de leg. 1. l. 2. §. 3. D. de reb. cred. l. 178. pr. l. 222. D. de V. S. l. 2. pr. in f. & §. 1. C. de pec. conſt.* ſic & *Res Pecuniaria* vel latius, vel ſtrictius ac-

accipitur. Et quidem, ſi ſtrictius accipiatur, ipſam pecuniam ſeu nummos, vel id, quod in pecunia conſiſtit, ſignificat: quo ſenſu *inopiam rei pecuniariæ* dicit Cic. *ad Brut. Ep.* 18. *dotem pecuniariam*, & *nomen pecuniarium* Paulus, *l.* 56. *§. ult. D. de jur. dot. l.* 18. *pr. D. de pign. act. pœnam pecuniariam* Calliſtratus, *l.* 3. *pr. D. de term. mot.* nec non *fideicommiſſum pecuniarium* idem noſter Ulpianus. *l.* 24. §. 20. *D. de fidec. lib.* Si vero latius, idem denotat quod *Cauſa*, v. Cic. *pro Quint. c.* 9. *l.* 9. §. 4. *D. ad L. Corn. de falſ.* ſeu *Lis pecuniaria*, v. Quint. *L.* VI. *c.* I. *Decl.* CCCLXXXIII. *l.* I. §. I. *D. de teſtib. l.* II. *C. ad L. Corn. de falſ.* vel *Civilis*; *l.* 5. §. I. *C. de jurisd.* quando ſcil. pecuniarie ſeu ad pecuniariam perſecutionem, vel civiliter agitur: v. *l. ult. D. de furt.* §. 10. *I. de injur.* eoque ſenſu *Rei* ſeu *Cauſæ Capitali*, ac *Criminali*, cum criminaliter agitur, uti in hac ipſa noſtra lege I. opponitur. v. Quintil. *d. Declamat.* CCCLXXXIII. Paul. *Sent. L.* V. *T.* XVI. §. 5. *l. ult. D. de fer. l.* 6. *D. de publ. jud. l.* 5. §. I. *C. de jurisd.*

V. Quod ſi itaque *Res* ſeu *Cauſa* vel *Lis Pecuniaria* eſt, reſcribunt Impp. nihil prohibere, quominus Longinus nomine mandantis reſpondeat, & cauſa appellationis per Procuratorem agi poſſit. Idemque reſcripſerunt Sextiliæ in *l.* 2. *C. de proc.* cujus verba hæc ſunt: *Cum rem pecuniariam eſſe dicas, potes per maritum tuum, ſolennibus impletis, appellationi adverſariæ tuæ reſpondere: cum appellationes pecuniariæ etiam per Procuratores exerceri ab utraque parte litigantium poſſint.* Ut & Valentinian. & Valens, in *l.* 3. *C. quor. appell. non recip.* dum inquiunt: *Nulli Officialium a ſententia proprii Judicis provocatio tribuatur: niſi in eo tantum negotio, quod ratione civili ſuper patrimonio forte apud proprium Judicem inchoaverit: ſcilicet ut in eo tantum negotio a ſententia ejus, cui paret, judicis, quisquis velit Officialis appellet: quod per procuratorem etiam perſequi jure tribuitur.*

VI. Notabilis autem locutio eſt, dum dicitur, eum, qui ap-

appellavit, mandaſſe Longino, *ut eum de appellatione, quam* Pollia *ad eum fecerat, defenderet*; quorum verborum commodus non eſt ſenſus, niſi τὸ *ad* accipiatur pro *adverſus* vel *contra*, idemque ſignificet, ac ſi ſcriptum eſſet, *quam* Pollia *adverſus* ſeu *contra eum fecit*. Per *appellationem* enim hic *provocationem* intelligendam, tum ex inſcriptione tituli, tum ex toto contextu manifeſtum eſt. Utut autem rarior hæc ſit phraſis, auctoritate tamen non deſtituitur. Sic enim in eundem ſenſum Cic. *de Div. c. 7. Mirari licet, quæ ſint animadverſa a Medicis herbarum genera, quæ radicum, ad morſus beſtiarum, ad oculorum morbos, ad vulnera;* nec non *pro Roſc. Am. c. 40. Tecti eſſe ad alienos poſſumus, intimi multa apertiora videant neceſſe eſt:* & aperte Virgil. *L. 11. Æn.* ℣. 343. 344.

Clypeoſque ad tela ſiniſtris
Projecti objiciunt.

Ubi Serv. *Ad tela*, contra tela, & hoc verum eſt; nam ſi *ac tela*, ſiniſtris manibus ſimul tenent *tela* & ſcutum, cum ſe tegunt.

VII. *Sin autem non ſit pecuniaria cauſa, ſed capitalis, per procuratorem agi non licet.* Capital, uti ait Feſtus, *facinus eſt, quod capitis pœna luitur;* add. Plaut. *Menæchm. Act. 1. Sc. 1.* ℣. *16. l. 3. §. 1. D. de term. mot. l. 6. §. 6. D. de re mil.* ac proinde *Res* ſeu *Cauſa Capitalis* proprie eſt, cum de delicto ſeu crimine agitur, ob quod pœna capitis, ſeu ultimum ſupplicium irrogari poſſit. v. *l. 1. D. de bon. eor. qui ante ſent. l. 18. C. de tranſact. l. 4. l. 21. D. de pœn.* Quod alibi nomine *capitalis fraudis* venire ſolet, cum ſcil. quis tale quid delinquit, ob quod capite puniendus ſit. *l. 1. §. 1. l. 23. §. 2. D. de Æd. ed.* Sed ſæpe etiam latiori ſenſu accipitur: & quidem aliquando latiſſime, ut omnem cauſam exiſtimationis complectatur;

Digitized by Google

l. 103. *D. de V. S.* Cic. *pro Quint. c.* 9. ſed plerumque latius, ut cauſa mortis vel amiſſionis Civitatis intelligatur: *d. l.* 103. quo ſenſu idem Ulp. noſter docet, *Rei Capitalis condemnatum* accipiendum, *qui morte, exilio ve coërcitus eſt*; *l.* 4. *pr. D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp.* nec non Paulus *Judicia Capitalia* exponit, *ex quibus pœna mors aut exilium eſt, hoc eſt aquæ & ignis interdictio*, quia *per has pœnas eximitur caput de Civitate. Non Capitalia* vero, *ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coërcitio, pœna eſt. l.* 2. *D. de publ. jud.* add. §. 2. *l. eod. l.* 28. *pr.* §. 1. *D. de pœn.* Quæ ſignificatio hujus loci eſt.

VIII. Quod ſi itaque *Cauſa Capitalis* ſit, per procuratorem agi non poteſt; *h. n. l.* 1. ut procurator neque ad perſequendum, neque ad defendendum intervenire queat. *l. pen.* §. 1. *D. de publ. jud.* Paul. *L.* V. *Sent. T.* XVI. §. 11. Non ad perſequendum, ſeu pro accuſatore, quia accuſator ſubſcribere debet in crimen, &, ſi calumniatus ſit, ad pœnam obſtringitur talionis. *l. ult. C. de accuſ. l. ult. C. de calumn.* Neque ad defendendum, ſeu pro reo, quia ibi pœna eſſe debet, ubi noxia eſt, & pœna ſuos tenet auctores, ac proinde alius pro alio puniri nequit. *l.* 22. *C. de pœn. l.* 26. *D. eod*

IX. Sed contrarius hic Divis Fratribus, imo ſibi ipſi videtur Ulpianus, in *l.* 33. §. 2. *D. de proc.* dum ait: *Publice utile eſt, abſentes a quibuscunque defendi; nam & in Capitalibus judiciis defenſio datur. Ubicunque itaque abſens quis damnari poteſt, ibi quemvis verba pro eo facientem, & innocentiam excuſantem, audiri æquum eſt, & ordinarium admittere; quod ex* Reſcripto Imperatoris noſtri *apparet.* Per quod vel Reſcriptum Antonini Caracallæ, quod jam non extat, vel Alexandri Imp. (ſub quo in primis floruit etiam Ulpianus, v. Lamprid *in Alexandr. c.* 26.) intelligit, quod ſupereſt in *l.* 3. *C. de accuſ.* & ita conceptum eſt: *Reos capitalium criminum abſentes etiam per Procuratorem defendi, Leges Publicorum Judi-*

diciorum permittunt. Quas Leges tantam difficultatem continere quidam ſtatuunt, ut hanc Antinomiam unam ex nobiliſſimis ac difficillimis totius Juris eſſe cenſeant.

X. Verum enim vero, quemadmodum vix fieri poteſt, ut quis in quæſtione non ita perplexa ſui ipſius ſit oblitus, ſibique ipſi contrarius, ſic difficultas hic commode tolli ac removeri poſſe videtur, ſi lex *n.* I. accipiatur de regula, *d. l.* 33. §. 2. autem & *d. l.* 3. de caſibus exceptis. Licet enim ordinario Cauſa Capitalis per procuratorem agi nequeat, non deſunt tamen Exceptiones: Quarum I. eſt, Si Viri Illuſtres & Superilluſtres injuriarum agant, vel conveniantur. *l. ult. C. de injur.* §. 10. *I. eod. l.* 25. *C. de proc.* II. Si agatur de abſentia rei excuſanda, *l. pen.* §. 1. *D. de publ. jud.* cujus cauſæ per procuratorem reddi poſſunt. *l.* 71. *D. de proc.* Nec non III. Si reus abſens condemnari poſſit. *d. l.* 33. §. 2. *D. de proc.*

XI. Ut enim in *d. l.* 33. §. 2. pro *innocentiam* reſtituatur *abſentiam*, uti viſum eſt Cuj. *ad Paul. Sent. L.* V. *T.* XVI. §. 11. aliiſque, nulla exigit neceſſitas, uti idem agnoſcit Cuj. *Obſ. L.* XX. *c.* 20. Eſt enim hæc conſtans omnium Codicum lectio, & ita etiam exhibetur in Baſilicis *L.* VIII. *T.* 11. *l.* 33. §. 2. verbum etiam *defenſionis*, & ſequentia *ubicunque quis damnari poteſt*, mutationem illam non admittunt, quippe quæ ad excuſandam abſentiam commode reſtringi nequeunt. Et ſunt utique complures caſus, quibus reus abſens condemnari poteſt. Veluti I. Si cum præſente reo lis conteſtata ſit. *l.* 10. *D. de publ. jud. l.* 13. *l.* 15. *C. ad L. Jul. de adult.* II. Si quis Lege Cornelia accuſatur, quod ſpadonem fecerit. *l.* 4. §. *ult. D. ad L. Corn. de ſic.* III. Si apparitor corruptus accuſetur perfidiæ. *l.* 21. *C. de pœn.* Et denique IV. Si pœna ſit *Non Capitalis*, relegatio ſc. vel relegatione minor; *l.* 5. *pr. D. de pœn.* uti ſtatim plenius patebit. add. Cl. Voet *ad t. D. de proc. n.* 14.

XII. Neque turbant *l.* 6. *D. de appell. l.* 29. *C. eod.* ubi, dum

conceditur cuicunque volenti, etiamſi mandatum non habeat, vel reus ſententiæ acquieſcat perire feſtinans, pro reo, qui ad ſupplicium ducitur, appellare, ejusque innocentiam probare, id ſingulari humanitatis ratione receptum eſſe; ex ipſis illis LL. manifeſtum eſt.

XIII. Sed nec aliud vult Modeſtinus in *l.* 18. *D. de appell.* dum docet, *Lucium Titium* pro ſervo ſuo, qui ad beſtias datus eſt, appellationem interpoſuiſſe, ejusque appellationis cauſas per procuratorem reddere poſſe. Domini enim pecuniariter intereſt, ne ſervo careat; uti recte monuit ad illum locum Accurſius, ac proinde ſumma ratione conceſſum Domino, ut appellationem interponere, eamque vel ipſe vel per procuratorem agere poſſit. *l.* 11. *D. de publ. jud. l.* 19. *D. de pœn. l.* 2. *C. de accuſ.*

XIV. Sequitur itaque in ipſo *Reſcripto: Sed & ſi ea cauſa ſit, ex qua ſequi ſolet pœna* usque ad relegationem, *non oportet per alium cauſas agi, ſed ipſum adeſſe debere auditorio* (ſeu loco ubi cauſæ aguntur, v. *l.* 1. §. *ult. D. ne de ſtat. def. l.* 4. *C. de lib. cauſ. l.* 7. *C. de poſtul.* Act. xxv. ℣. 23. *l.* 18. §. 1. *D. de min. l.* 40. *D. de R. C. l. pen. D. de off. Aſſ. l.* 78. §. *pen. D. de jur. dot.*) *ſciendum eſt.* Ut ſcil apertius conſtet, quænam hoc loco *Capitalis cauſa* intelligenda ſit, Impp. addunt, *Cauſam Capitalem* hic cenſeri, ex qua pœnæ ſolent ſequi *usque ad Relegationem*, pœnæ ſcil *mortis* vel *Naturalis*, vel *Civilis. l.* 2. *D. de publ. jud* v. ſupr. §. 7. Sunt ſane verba *usque ad* dubiæ ſignificationis, & ſæpe ita ponuntur, ut vim includendi habeant; v. *l.* 9. *D. de extraord. crim. l.* 3. §. 7. *D. de ſep. viol. l.* 5. *pr. D. de pœn.* ſed non raro etiam excludendi vim habent, v. Ter. *Andr. Act.* 1. *Sc.* 11. ℣. 28. *l.* 3. *pr.* §. 1. *D. de uſur.* & ita hic accipienda eſſe manifeſtum eſt ex *l.* 5. *D. de pœn.* ubi idem Ulp. qui auctor eſt *h. n. l.* 1. docet: *In abſentes pecuniarias quidem pœnas, vel eas, quæ exiſtimationem contingunt, ſi ſæpius admoniti per contumaciam deſint, ſtatui poſſe, & usque*

Digitized by Google

que ad Relegationem procedi. Verum ſi quid gravius irrogandum fuiſſet, puta in Metallo; vel capitis pœnam non eſſe abſentibus irrogandam. Ex quibus utique liquido conſtat Ulpiani hanc eſſe ſententiam, *Relegationem* etiam contra abſentes decerni poſſe, non vero pœnam mortis vel civilis, vel naturalis. Neque ratio Juſtitiæ, quantum ad pœnam *relegationis* attinet, (in *deportatis* enim ſecus eſt) rei requirit præſentiam; multum enim inter *Deportatos* & *Relegatos* intereſt. Qui enim deportantur, ut vis verbi declarat, perpetuo exilio multati, amiſſaque civitate Romana, ac bonis, *l. 2. D. de publ. jud. l. 1 pr. D. de bon. damn. l. 2. C. eod.* ſervis publicis traduntur vincti, ut eos in navem impoſitos in *ſolas terras* transferant, uti loquitur Terent. *in Phorm. Act.* V. *Sc.* VII. ℣. 86. *Relegati* vero plerumque tantum ad tempus, ſalvaque Civitate, ac bonis, jubebantur patriæ fines excedere. *l. 4. l. 7. §. 3. l. 18. D. de interd. & releg. d. l. 2. D. de publ. jud* v. Ovid. *Triſt. Lib.* V *Eleg.* XI. ℣: 15 18. 21. Quale Decretum etiam contra abſentes interponi poſſe nihil impedit. Add. Menoch. 1. *Arb. Jud. Q. L.* 1. *Q.* 80 *n.* 123. *& ſeqq.*

XV. Neque hiſce iterum contrariatur Papinianus in *l. pen. §. 1. D. de publ. jud.* dum indiſtincte docet, in publicis judiciis procuratorem, neque pro accuſatore, neque pro reo intervenire poſſe. Leges enim cum legibus conjungendæ ac conferendæ ſunt. *l. 26. l. 27. l. 28. D. de LL* Jam vero ex lege hac noſtra 1. id tantum de cauſis capitalibus, non etiam de non capitalibus, in quibus pœna relegationis vel relegatione minor eſt, accipiendum eſſe, manifeſtum eſt.

XVI. Sed quid dicendum, ſi cauſa ſit pecuniaria quidem, ſed ex qua ſequitur infamia. De quo, cum in ipſo Reſcripto nominatim nihil habeatur, Ulp. etiam monendum cenſuit, dum ait: *Plane ſi pecuniaria cauſa eſt, ex qua ignominia ſequitur; poteſt & per procuratorem hoc agi. Idque erit probandum & in ipſo accuſatore, ſi appellaverit, vel ſi adverſus eum*

ſit appellatum. Quod & aperte conſtat tum ex dictis, tum ex *l.* 6. §. 2. *D. de his qui not. infam. l.* 42. §. 1. *D. de proc.* Neque obſtat *l.* 39. §. *ult. D. de proc.* ubi idem Ulp. *Item ait, ſi ſuſpectus tutor poſtuletur, defenſorem ejus oportere etiam de rato cavere; ne reverſus ille velit retractare, quod actum eſt. Sed non facile per procuratorem quis ſuſpectus accuſabitur;* (rectius forte *excuſabitur*) *quoniam famæ cauſa eſt.* Non enim rationes, quæ redduntur, ſemper adæquatæ ſunt; neque ſimpliciter dicitur Tutorem per Procuratorem non eſſe excuſandum, ſed *non facile* per procuratorem excuſandum, quod ſane procuratorem non in totum excludit. v. *l.* 3. §. 1. *D. de min. l.* 18. §. 2. *D. de quæſt. l.* 7. §. 3. *D. de accuſat.* Quemadmodum & in cauſis pecuniariis, non famoſis, Prætor ex juſta cauſa ipſos dominos in judicio adeſſe jubere poteſt. *l.* 26. *C. de proc.*

XVII. Quibus omnibus rite examinatis, generalem concluſionem ſubjicit Ulp. *Et generaliter*, inquit, *quæ cauſa per alium agi non poteſt*, in prima ſcil. inſtantia, *ejus nec appellationem per alium agi oportet. h. n. l. 1. in f.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA SECUNDA.

Scævola *Libro Secundo Digeſtorum.*

Conſtitutionibus Principum continetur, ut pecuniæ, quæ ex detrimento ſolvitur, uſuræ non præſtentur; & ita Imperatores ANTONINUS & VERUS AUGUSTI reſcripſerunt his verbis: *Humanum eſt, reliquorum uſuras neque ab ipſo, qui ex adminiſtratione honoris reliquatus eſt, neque a fidejuſſore ejus, & multo minus a Magiſtratibus, qui cautionem acceperint; exigi. Cui conſequens eſt, ut ne in futurum a forma obſervata diſcedatur. l. 24. D. ad municip.*

I. *Res ad Civitates pertinentes fideliter adminiſtrandas eſſe.* II. *Quinam res Civitatum adminiſtrarint?* III. IV. Curatores Reip. generales *fuiſſe, vel* ſpeciales. V. *Quodnam eorum fuerit officium?* VI. *An, qui ex adminiſtratione muneris reliquatus eſt, non tantum reliqua, ſed & reliquorum uſuras præſtare teneatur?* VII. *Recte dici* reliquatus *eſt. Et quid ſit* reliquari, *& qui* reliquatores? VIII. *Quid veniat nomine* Honoris? IX. *Reliquatores tales non præſtare uſuras.* X. *Neque contrarium docere* Paulum *in* l. 17. §. 7. D. de uſur. *licet caſus dentur excepti.* XI. *Idemque in fidejuſſore, & Magiſtratibus, qui cautionem acceperunt, locum habere.* XII. *Hoc* Reſcriptum, *tanquam Legem & Conſtitutionem, in poſterum obſervandum eſſe.*

I. Quemadmodum vix ullum eſt Municipium vel Civitas, quæ non habeat Patrimonium aliquod, agros ſcil. prædia, ædificia, pecuniam, vectigalia & reditus publicos, ſine quibus nulla Civitas ſubſiſtere poteſt, arg. *l.* 1. §. 20. *D. de quæſt.* add. ſupr. Diſſ. XVII. §. 3. *& ſeqq.* ac proinde arcam quoque

&

& ærarium commune, v. *l.* 1. §. 1. *D. quod cujusque univ. nom.* ſic res ad Civitates pertinentes, fideliter, & in utilitatem Reipublicæ adminiſtrari, publice intereſt.

II. Adminiſtrabantur autem Res ad Civitates pertinentes vel per *Duumviros*, ſeu *Magiſtratus Municipales;* v. *l.* 35. §. 1. *D. de O. & A. l. ult. C. de jud.* qui, licet jurisdictioni maxime præeſſent, *l. un. pr. D. ſi quis jus dic. non obtemp. l.* 26. *pr.* §. 1. *l.* 28. *l.* 29. *D. ad municipal. l.* 29. §. *pen. D. ad L. Aq. l.* 4. §. 2. 3. *D. de damn. inf.* nomine tamen Civitatis etiam contrahebant, *l.* 35. §. 1. *D. de O. & A.* legata ac fideicommiſſa Civitati relicta exigebant, &, ſi in iis exigendis ſimilibusque negligentes eſſent, tum ipſi, tum heredes eorum, nec non fidejuſſores, conveniri poterant. *l. ult.* §. 2. *D. ad munic. l. ult. C. ut in poſſ. legat. l.* 6. *l.* 7. *D. de admin. rer. ad civ. pertin.* Vel per *Decuriones*, ſeu *Municipiorum Senatores;* v. *l.* 239. §. 5. *D. de V. S.* junct. *l.* 33. *C. de decur.* qui, inter alia, prædia Reip. locabant, *l.* 2. §. 1. *D. de admin. rer. ad civ pertin.* eorumque reditus percipiebant, quorum tertiam partem in mœnia urbis, & balnea inſtauranda, impendebant, *l.* 11. *C. de oper. publ.* reliquos vero in alendos Profeſſores, aliosque uſus publicos erogabant, v. *l.* 2. *l.* 7. *C. de Prof. & Med l.* 1. *l.* 4. §. *ult. D. de decret. ab ord. fac.* tributa ac vectigalia exigebant, *l.* 17. §. 7. *D. ad munic. l.* 3. §. 10. 11. *l. ult.* §. 26. *D. de mun. & hon.* annonam curabant, *l.* 5. *pr. D. de adm. rer. ad civ. pert. l.* 1. *C. de Mag. mun.* pecuniamque Civitati ad uſus opusve publicum relictam adminiſtrabant. v. *l.* 1. *l.* 4. *l.* 5. *pr.* §. 1. *D. de admin. rer. ad civ. pert.* Vel denique per *Curatores Civitatum;* qui vel generales erant, vel ſpeciales.

III. *Curatores Reip.* v. *l.* 2. §. 4. 6. *l.* 3. §. 1. *D. de adm. rer. ad civ. pertin.* vel *Civitatis*, v. *l. ult.* §. 2. *D. eod:* (qui Græco vocabulo *Logiſtæ* dicebantur, *l.* 3. *C. de mod. mult.* vel quia rerum Civitatis arbitri erant & æſtimatores, ſeu cenſores, v. Suid. in *voc.* λογιστὴς; vel potius, quia, cum res Civitatis

tatis adminiſtrarent, ſupputandi rationem tenere debebant, v. Suid. in voc. λογιςαὶ) generales erant, qui reditus publicos colligebant, *l. ult.* §. 9. *D. de mun. & hon.* prædia Civitatis locabant, *l.* 3. §. 1. *D. de adm. rer. ad civ. pert.* agros Reip. a privatis occupatos retrahebant, *l ult.* §. 2. *D. eod.* ædes publicas & balnea, quæ reſtauratione indigebant, ſarcienda locabant, *d. l. ult. pr.* §. 1. 3. aut ipſi refici jubebant, *l. ult.* §. 10. *D. de mun. & hon.* rem frumentariam curabant, *l.* 2. §. 4. *D. de adm. rer. ad civ. pert.* Reip. creditoribus debitum ſolvebant, *d. l.* 2. §. 6. ſimiliaque adminiſtrabant.

IV. Speciales autem erant I. *Curatores Annonæ*, v. *l.* 21. §. 2. *D. de appell.* ſeu *frumenti & olei emendi*, quos Σιτώνας, id eſt, *frumentarios*, & Ἐλαιώνας, id eſt *Olearios*, *l. ult.* §. 5. *D. de mun. & hon. l. ult.* §. 6. *D. de adm. rer. ad civ. pert.* indeque munera eorum Σιτωνίας ϗ Ἐλαιωνίας appellabant, *l.* 6. §. 8. *D. de excuſ. l.* 2. *pr. D. de vac. & excuſ. mun. t. C. ut nem. lic. in emt. ſpec. ſe exc. & de mun. ſitocom.* ſeu potius *Siton.* v. Cuj. *ad d. t.* qui annonæ ſollicitudinem habebant, pecuniam publicam ad hunc uſum emendumque frumentum reponebant, idque æquo pretio inter egentes dividebant. *l. ult.* §. 5. *D. de adm. rer. ad civ. pert. d. l. ult.* §. 5. 7. *D. de mun. & hon.* II. *Curatores Calendarii*, ſeu *Quæſtores Civitatis*; *l. ult.* §. 7. *D. de adm. rer. ad civ. pert. l. ult.* §. 2. *D. de mun. & hon.* qui pecuniæ publicæ præerant, eamque vel in uſus publicos erogabant, vel fœnori locabant. Eſt enim *Calendarium* Liber rationum, quo continentur nomina debitorum, qui pecunias in ſingulas calendas fœnera bantur; *l.* 41. *pr. D. de R. C. l.* 39. §. 14. *D. de adm. tut. l.* 41. §. 6. *D. de leg.* 3. *l.* 3. *C. de compenſ.* ſic dictum, quia Romani non in ſingulos annos, ſed ſingulos menſes uſuras ſtipulari ſolebant. *l.* 41. §. 2. *D. de uſur. l.* 26. §. 1. *D. depoſ.* III. *Curatores operum publicorum*; *l.* 1. *l.* 2. *pr.* §. 1. *D. de op publ. l.* 4. *pr. l ult.* §. 10. *D. de mun. & hon. l.* 17. §. 7. *D. de uſur. l.* 7. §. 1. *D. de off. Proconſ.* quibus cura operum publicorum mandata erat. *dd.*

ll. Aliique extra ordinem, prout uſus exigebat, conſtituti. v. *l.* 4. §. 1. *D. de tutel. l. ult.* §. 6. 9. 12. *D. de mun. & hon.* G. Pancirol. *de Mag. Municip. c.* 4. *& ſeqq.*

V. Qui omnes tenebantur res ad Civitates pertinentes fideliter adminiſtrare, pecunias in uſum debitum erogare, neque in alium, niſi ex juſtiſſima cauſa, vertere, *l.* 1. *l.* 2. §. 2. *l.* 4. *l.* 5. §. 1. *D. de adm. rer. ad civ. pert.* operum exactionem ſine cautione non committere, *l. ult.* §. 3. *D. eod.* rationes adminiſtrationis ſecundum fidem acceptorum & datorum reddere, v. *l.* 2. § 1. *D. eod.* damnumque dolo vel levi culpa datum reſarcire. *l.* 6. *D. eod.* Adeo ut, ſi dolo eorum damnum datum ſit, præſtandum ſit duplum; *l. ult.* §. 4. *D. eod.* & ſi plures ſint, ſinguli teneantur in ſolidum, *l.* 3. *pr. l. ult.* §. 8. *D. eod.* ita tamen, ut exemplo tutorum prior conveniatur, qui adminiſtravit. *d. l.* 3. *pr. l.* 2. *C. quo quisque ord.*

VI. Sed de eo dubitatum, an ſi quis ex adminiſtratione muneris publici reliquatus ſit, non tantum reliqua, ſed & reliquorum uſuras præſtare teneatur? De quo conſulti Divi Fratres hoc noſtro Reſcripto reſpondent: *Humanum non eſſe reliquorum uſuras ab eo exigi.* Quod, ut integra ejus verba exhiberet, dignum viſum JCtorum Coryphæo, Q. Cerbidio Scævolæ, v. *l.* 13. §. 2. *D. de excuſ.* qui Fratribus Imperatoribus, ſolique Marco, a conſiliis fuit, v. Capit. *in Marc. c.* 11. *l.* 22. *pr. D. ad SCt. Trebell.* & a ſtudio æquitatis in primis laudatus. v. ſupr. Diſſert. III. *c.* 2. §. 8. & Diſſert. VII. §. 15.

VII. Reſcribunt Impp. *Humanum eſt, reliquorum uſuras, neque ab ipſo, qui ex adminiſtratione honoris reliquatus eſt, neque a fidejuſſore ejus, & multo minus a Magiſtratibus, qui cautionem acceperint, exigi.* Scil. fundamentum hujus deciſionis ponunt in æquitate naturali, quam ſemper ante oculos habebant, *l.* 31. *D. ad L. Corn. de falſ.* & *humanitatis* nomine exprimunt, eodem prorſus modo, quo in *l.* 36. *pr. D. de jud.* *Hu-*

Digitized by Google

Humanum dicunt *propter fortuitos caſus dilationem accipi.* v. ſupr. Diſſert. IV. §. 3.

VIII. *Humanum* autem cenſent, ſeu naturaliter æquum, *uſuras reliquorum ab eo, qui in adminiſtratione honoris reliquatus eſt, non exigi.* In vulgata editione pro *reliquatus eſt*, habetur *relinquitur*; in aliis *relictus eſt*; Budæus vero legit *reliquatur*, rectius ſane: ſed nulla ratio eſt, ob quam a lectione Codicis Florentini recedendum ſit. *Reliqua* enim latine dicuntur, quæ, rationibus ſubductis, computatisque acceptis & expenſis, debita remanent, & ſolvenda ſuperſunt. v. Terent. *Phorm. Act.* I. *Sc.* I. ℣. 3. Cic. *ad Att. L.* XVI. *Ep.* 3. *l.* 81. *l.* 82. *D. de C. & D. l.* 6. §. 7. *l.* 40. §. 7. 8. *D. de ſtat. lib.* Unde *reliquari* & *reliquare* dicitur, qui reliquorum debitor, ſeu reliquis obnoxius eſt, *l.* 6 §. 1. *D. de mun. & hon. l.* 20. §. 6. *D. fam. erciſc. l.* 40. *pr. D. de ſtat. lib. l.* 46. *pr. D. de admin. tut. l.* 23. *pr. D. de pec. leg. l.* 9. *D. de lib. leg.* & *reliquatores*, qui reliqua debent & trahunt. *l.* 102. §. 2. *D. de ſol. l.* 9. §. 2. *D. de publican.* Eoque ſenſu eandem vocem poſuit Tertull. *de anim. c.* 35. dum ait: *Animam, quotiens minus quid intulerit, reliquatricem eſſe delictorum, donec exſolvat noviſſimum quadrantem.* Ut & *c.* 56. dum inquit: *Ajunt & immatura morte præventas* (ſcil. animas) *eousque vagari iſtinc, donec* reliquatio *compleatur ætatis, quacum perveniſſent, ſi non intempeſtive obiiſſent.*

IX. Loquuntur autem de eo, *qui ex adminiſtratione Honoris reliquatus eſt. Honoris* varias ſignificationes eſſe vulgo notum eſt, inter quas notabilis eſt illa, qua pro *Honore Magiſtratus* ſeu ipſo *Magiſtratu* accipitur; ſive Magiſtratus *Urbanus* ſit, v. Suet. *in Claud. c.* 1. *in Tit. c.* 4. ſive *Municipalis*. v. *l.* 11. *pr. l.* 13. *pr. D. ad municip.* Quo ſenſu *Honorem Municipalem* deſcribit Calliſtratus; quod ſit *Adminiſtratio Reip. cum dignitatis gradu, ſive cum ſumtu, ſive ſine erogatione contingens. l.* 14. *pr. D. de mun. & hon.* Qualis eſt *Duumviratus*, *l.* 7. §. 2. *D. de decur. l.* 12. *D. de mun. & hon. l.* 1. §. 9. *D. de mag. conv.* & *Decuriona-*

tus; l. 2. §. ult. l. 6. §. 3. l. 7. §. 2. l. 12. D. de Decur. l. 3. C. eod. l. 5. D. de vac. mun. ad quos maxime reſpexiſſe Impp. ANTONINUM & VERUM, arguit titulus, ſub quo hoc Reſcriptum poſitum eſt: licet ratio ejus, ac proinde & jus eo conſtitutum, ad omnes munera publica adminiſtrantes pertineat. arg. *l. 12. D. de LL. l. 32. pr. D. ad L. Aquil.*

X. Iniquum vero cenſent *ab eo, qui ex adminiſtratione Honoris reliquatus eſt, reliquorum uſuras exigi.* Quemadmodum & iidem Impp. reſcripſerunt: *Ejus pecuniæ, quæ a redemtoribus operum exigi non poteſt, ſortis duntaxat periculum ad Curatores* operum *pertinere; l. ult. pr. D. de admin. rer. ad civ. pert.* nec non ſolus MARCUS: *Fœnoris Reip. quod non culpa* ejus *perditum eſſe apparuerit*, ſufficere *ſortis damnum, non etiam uſurarum ejus ſuſtinere; l. un. C. de his qui ex off. quod admin. conven.* & ſecundum ea reſpondit Paulus JCt. *Eos, qui pro aliis, non ex contractu, ſed ex officio, quod adminiſtraverint, conveniuntur, in damnum ſortis ſubſtitui ſolere, non etiam in uſuras. l. 21. §. 1. D. ad municip.* Neque ſine ratione; in ſorte enim conſideratur damnum, in uſuris vero lucrum, & ideo Reip. magis ſubvenire oportet circa damnum, quam circa lucrum, quod facere potuiſſet. arg. *l. un. C. de pæn. fiſc.* v. Perez. *ad t. C. de his qui ex off. quod adm. conv. n. 1. 3.* Brunnem. *ad d. l. un. n. 2. 4.*

XI. Neque aliud, dictisque contrarium, docet idem Paulus, dum in *l. 17. §. 7. D. de uſur.* ait: *Eos, qui ex adminiſtratione rerum Civitatium conveniuntur, uſuris obnoxios eſſe ſatis notum eſt. Idem obſervatur in operum Curatoribus, ſi pecunia apud eos remanſit. Sed in ea, quam redemtoribus commiſerunt, etiamſi negligenter dederint, uſura eis remittitur. Hæc autem ita ſunt, ſi nulla fraus arguitur, alioquin etiam uſuræ applicabuntur.* Ut dicendum videatur, adminiſtratores Civitatum regulariter etiam teneri de uſuris, ſed exceptionem eſſe, ſi uſuræ ipſis remiſſæ ſint. *d. l. 17. §. 7.* Non enim

Digitized by Google

nim hoc noſtrum Reſcriptum ſic accipiendum, quaſi adminiſtratores Civitatum nunquam teneantur de uſuris; ſed illud volunt Impp. adminiſtratorem Civitatis, qui ex adminiſtratione reliquatus eſt, ut nullum ex ea re lucrum vel commodum percipiat, verum *ex detrimento pecuniam ſolvat*, uti hoc exponit æquitatis ſtudioſiſſimus Scævola *h. n. l.* 24. *pr.* uſuras non præſtare. Cæteroquin enim non deſunt caſus, quibus tales adminiſtratores non tantum ad damnum ſortis, ſed & uſurarum reſarciendum obſtricti ſunt. Et quidem in genere, qui ex contractu cum Rep. inito, non ex adminiſtratione muneris debitores ſunt, non tantum ratione ſortis, ſed & uſurarum conveniri poſſunt. *d. l.* 21. §. 1. *D. ad municip.* Qui vero ex officio, quod adminiſtrarunt, conveniuntur, ad uſuras etiam obligati ſunt, ſi pecunia Reip. apud eos remanſit, eamque in uſus ſuos convertunt; *d. l.* 17. §. 7. *D. de uſur. l. ult. pr.* §. *ult. D. de adm. rer. ad civ. pertin.* nec non, ſi fraus vel lata culpa arguitur. *d. l.* 17. §. 7. *D. de uſur.* Ut adeo, dum *d. l.* 17. §. 7. Paulus inquit: *Eos, qui ex adminiſtratione rerum Civitatum conveniuntur, uſuris obnoxios eſſe, ſatis notum eſſe*, id accipiendum ſit de caſu, quo adminiſtrator rerum Civitatis non ex detrimento convenitur, ſed pecuniam in commodum ſuum retinuit, uti ex exemplo ſubjecto de Curatore operum, *ſi pecunia apud eum remanſit*, manifeſtum eſt.

XII. Cum itaque uſuræ ab ipſo reliquatore peti nequeant, recte ſimul monent Impp. eas etiam *non a fidejuſſore ejus, & multo minus Magiſtratibus, qui cautionem acceperint, exigi poſſe. Fidejuſſor* enim non plus debet, quam Reus principalis, quia obligatio ejus acceſſio eſt principalis obligationis, in acceſſione autem plus eſſe nequit, quam in re principali, §. 5. *I. de fidej.* adeo ut obligatio fidejuſſoris, ne quidem ob moram rei principalis, augeatur, niſi & ipſe in mora fuerit. *l.* 8. *D. de eo quod cert. loc. l.* 173. §. 2. *D. de R. J.* Idemque, uti jam vidimus, docet Paulus, dum ait: *Eos, qui pro aliis, non*

ex contractu, *ſed ex officio*, *quod adminiſtraverint*, *conveniuntur*, *in damnum ſortis ſubſtitui ſolere*, *non etiam in uſuras. l. 21. §. 1. D. ad municipal.* Quantum autem ad Magiſtratus attinet, qui cautionem acceperunt, nihil eſt, quod ipſis imputari poſſit, neque rationis eſt, ut in plus, quam ipſe Reus, ejusque Fidejuſſor, obligati ſint.

XIII. Quibus præmiſſis ſubjicitur: *Cui conſequens eſt*, *ut ne in futurum a forma obſervata diſcedatur.* Qua clauſula nihil aliud ſignificari videtur, quam hoc Reſcriptum tanquam Legem & Conſtitutionem in poſterum obſervandum eſſe. Quemadmodum Theod. & Valent. quantum ad Legum effectum attinet, reſcripſerunt: *Leges & conſtitutiones futuris dare formam negotiis. l. 7. C. de LL. Forma* enim, licet varie accipiatur, non raro tamen ita ponitur, ut tum ipſam Legem ſeu conſtitutionem, quo jus introducitur, tum ipſum jus conſtitutum ſignificet. Priori ſenſu *formas* dixit Capitolin. *in vit. Antonin. Pii, c.* 6. dum refert: Eum *ex amicorum ſententiis* formas *compoſuiſſe*, quas Principum Conſtitutiones eſſe ibidem monet Caſaubonus. Sic etiam reſcribunt Severus & Antoninus: *Forma*, *qua ſinguli tutores*, *prout quisque geſſit tutelam*, *nonnunquam in ſolidum tenentur*, *duntaxat intra pubertatis tempora locum habet; non etiam*, *ſi poſt pubertatem adminiſtraverint. l. 31. D. de adm. tut.* Eodemque ſenſu θεῖον τύπον dicit Juſtinianus, in *l. 20. C. de SS. Eccleſ.* quam ita reddidit Cont. *Neque per ſacras formas*, *neque per juſſionem Magiſtratuum*, *licet transferre militares annonas ad pias domos*, *aut clericos.* Similique ratione *formalem Epiſtolam* vocat Suet. *in Domit. c.* 13. dum inquit: *Pari arrogantia cum procuratorum ſuorum nomine* Formalem *dictaret* Epiſtolam, *ſic cœpit*, *Dominus & Deus noſter ſic fieri jubet;* ad differentiam ſcil. Epiſtolarum familiarium, eo quod tales Epiſtolæ, in vim formæ ac Legis tranſituræ, majori cura & fere de conſilii ſententia conciperentur. add. Torr. ad Suet. *in Domit. c.* 20.

Poſte-

Poſteriori vero ſenſu *forma* accipitur, cum dicitur *Forma Edicti*, *l.* 8. *D. de calumn. l.* 14. *D. qui ſatisd. cog. l. ult. D. de ventr. inſp. Senatus Conſulti*, *l.* 1. *C. de uſufruct.* & *Juris*; v. *l.* 22. *D. de min. l.* 1. *pr. C. de R. V. l.* 1. *C. ſi cert. pet. l.* 15. *C. de uſur. l.* 12. *C. de legat. l.* 27. *C. de evict.* nec non *forma SCto data*, *l.* 20. §. 6. *D. de pet. her.* ab Hadriano, *l.* 14. §. 1. *D. de alim. leg.* Divo Marco *data*, *l.* 10. *pr. D. de pact.* & ſimilia.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA TERTIA.

Ulpianus *Libro Quarto de Officio Proconſulis.*

RESCRIPTO DIVORUM FRATRUM ad *Rutilium Luppum* ita declaratur: *Conſtitutio, qua cautum eſt*, prout quisque Decurio creatus eſt, ut ita & Magiſtratum apiſcatur, *totiens ſervari debet, quotiens idoneos & ſufficientes omnes contingit. Cæterum, ſi ita quidem tenues & exhauſti ſunt, ut non modo publicis honoribus pares non ſint, ſed & vix de ſuo victum ſuſtinere poſſint, & minus utile, & nequaquam honeſtum eſt, talibus mandari Magiſtratum: præſertim cum ſint, qui convenienter ei, & ſuæ fortunæ, & ſplendori publico., poſſint creari. Sciant igitur locupletiores, non debere ſe hoc prætextu Legis uti: & de tempore, quo quisque in curiam allectus ſit, inter eos demum eſſe quærendum, qui pro ſubſtantia ſua capiant honoris dignitatem. l. 6. pr. D. de mun. & hon.*

I. *Sine Magiſtratu nullam civitatem eſſe poſſe; ac proinde, ad eum ſuſcipiendum, ut & alia munera publica, cives, niſi juſtam ſeſe excuſandi cauſam habeant, etiam invitos, teneri.* II. III. *Qualis cauſa eſt, ſi quis non ſervato ordine & tempore Duumvir conſtituatur, & ſi quis pauper ſit, ita quidem, ut ſi duo pluresve ſeſe excuſent, cauſa paupertatis præferenda ſit.* IV. Rutilios Lupos *celebres eſſe in hiſtoria.* V. *Quænam ſit* conſtitutio *de* ſervando ordine? VI. *Quis ſit ille* ordo? VII. *Recte legi* apiſcatur. VIII. *Dictam conſtitutionem non indiſtincte locum habere.* IX. *An pauperes poſſint eſſe Magiſtratus?* X. XI. *Pauperes excuſari, ſi honoribus non ſint pares, præſertim ſi adſint locupletiores, licet poſt pauperes in curiam allecti ſint.*

I. Quem-

I. Quemadmodum res Civitatum bene adminiſtrari publice intereſt, uti vidimus ſupr. Diſſ. XXII. §. 1 *& ſeqq.* ſic & ſine Magiſtratu nulla Civitas eſſe poteſt. v. Ariſtot. *L.* IV. *Pol. c.* 4. *L.* VI. *c.* 8. Cic. *de Leg. L.* III. *c.* 1. Ut merito placuerit cives, etiam invitos, ad ſuſcipiendum Magiſtratum, aliaque munera publica, teneri. v. *l.* 214. *D. de V. S.* Aperte Ulpianus in *l.* 9. *D. de mun. & hon. Si quis Magiſtratus in municipio creatus, munere injuncto fungi detrectet: per Præſides munus agnoſcere cogendus eſt, remediis, quibus tutores quoque ſolent cogi ad munus, quod injunctum eſt, agnoſcendum.* Mulctæ ſcil. dictione, pignorum capione, ſimilibusque, quibus contumaces in ordinem rediguntur. v. §. 3. *I. de ſatisd. tut. l.* 1. §. 3. *D. de inſp. ventr. l.* 3. §. 4. *D. de tab. exhib. l. un. pr. D. ſi quis jus dic. non obtemp.* ſupr. Diſſert. VIII. §. 13. Niſi quis juſtam ſeſe excuſandi cauſam habeat: quas inter etiam eſt, ſi quis non ſervato ordine & tempore, prout ſcil. quis Decurio creatus eſt, Duumvir conſtituatur; *h. n. l.* 6. nec non paupertas, ſi quis ſe muneri injuncto non ſufficere probaverit. *l.* 4. §. 1. *l.* 14. §. 3. *D. de mun. & hon.* Ita quidem, ut, ſi duo ſeſe excuſent, & alter alleget paupertatem, alter rationem temporis, ex Conſtitutione DIVORUM FRATRUM excuſatio ob cauſam paupertatis admittenda & præferenda ſit. *h. n. l.* 6.

II. Cum enim DIVORUM FRATRUM temporibus contigiſſet, ut ex Decurionibus *Titius* v. c. Duumvir crearetur, qui poſt *Sempronium*, tenuioris fortunæ hominem, in Curiam allectus erat, isque ſe excuſaret eo, quod eo ordine, quo quis Decurio factus eſt, & Magiſtratum adipiſceretur, conſulti FRATRES IMPP. a *Rutilio Luppo* (auctore Ulpiano *L.* IV. *de Off. Proc.*) reſcripſerunt, locupletiores non debere hoc legis prætextu uti, & de tempore, quo quis in ordinem allectus eſt, inter eos demum eſſe quærendum, qui pro ſubſtantia ſua capiant honoris dignitatem. *h. n. l.* 6.

III. Datum eſt hoc Reſcriptum ad *Rutilium Luppum*, ſeu *Lupum*, uti in *Ed. Vulg.* (in qua & pro *Rutilius* legitur *Rutillus*) & alibi exprimitur; non enim incognitum & incelebre hoc nomen eſt in Hiſtoria. *P.* ſane *Rutilium Lupum* Prætorem Terracinitæ fuiſſe refert Cæſar de *Bell. Civ. L.* 1. *c.* 24. Conſulem etiam fuiſſe *P. Rutilium Lupum* cum *Cn. Manlio* A. U. C. 664. docent Faſti Conſulares. *P.* quoque *Rutilii Lupi* mentio fit apud Gruter. *Corp. Inſcr. p.* 993. *n.* 11. Quin & *Rutilium Lupum* Rhetorem memorat Quintil. *Inſt. L.* IX. *c.* 2. Ut *Luppus* geminato p. dicatur pro *Lupus*, quemadmodum & multa alia in Codice Florentino. v. Briſſ. *Parerg. Lib. ſing.*

IV. Præmittunt Impp. *Conſtitutionem* de ſervando ordine in creandis Magiſtratibus Municipalibus promulgatam; quæ tamen a quo, & quo tempore ſancita, & an forte eadem ſit cum Lege Municipali, qua cautum refert Modeſtinus in *l.* 11. §. 1. *D. de mun. & hon.* ut *præferrentur certæ conditionis homines*, cujusque mentionem facit Calliſtratus in *l.* 14. §. 3. *D. de mun. & hon.* non liquet.

V. Dicunt autem, illa *conſtitutione* cautum, *ut, prout quisque decurio creatus eſt, ita & Magiſtratum apiſcatur.* Per *Magiſtratum* hic *Magiſtratum* intelligi *Municipalem*, uti ſæpe alibi, v. *l.* 11. *pr.* §. 1. *l.* 13. *l. ult.* §. 2. 4. 6. *D. ad municip. l.* 11. §. 2. *D. de mun. & hon. l.* 1. *pr.* §. 2. *& ſeqq. D. de mag. conv.* nemo non videt. Add A. Aug. *ad Modeſtin. ſeu de Excuſ. Theſ. Jur. T.* IV. *p.* 1581. Qui vel unus, vel duo, vel quatuor, vel quinque erant, ſed ut plurimum duo ſeu *Duumviri.* v. *l.* 1. *D. de alb. ſcrib. l.* 35. §. 1. *D. de O. & A. l. ult. C. de jud. l. un. pr. D. ſi quis jus dic. non obt.* G. Pancirol. *de Mag. Mun. c.* 8. ſupr. Diſſert. XXII. §. 2. Qui ex ſolis eligebantur *Decurionibus*; *l.* 7. §. 2. *D. de decur. l.* 1. *pr. D. de alb. ſcrib. l.* 3. §. *ult. D. de pecul. l.* 1. §. *ult. D. de mag. conv.* neque promiſcue, ſed certo ſervato ordine, *l.* 14. §. 5. *D. de mun. & hon.* ut ſcil. gradatim honores deferantur, & a minoribus ad majores pervenia-

niatur, *d. l.* 14. §. 5. *l.* 11. *pr.* §. 1. *D. eod.* & ratio habeatur, tum natalium, tum facultatum, tum temporis, quo quiſque Decurio factus eſt, ut ſc. & ita Magiſtratum *apiſcatur*. *d. l.* 14. §. 3. *h. n. l.* 6. *D. de mun. & hon.*

VI. Pro *apiſcatur* in aliis Codicibus & Editionibus habetur *adipiſcatur*. Sed neceſſe non eſt a lectione Codicis Florentini recedere. *Apiſci* enim vetus verbum eſt, & non tantum Siſennæ apud Non. *c.* II. §. 2. Plauto, *Rud. prol.* ỳ. 17. *Epid. Act.* V. *Sc.* II. ỳ. 3. Lucretio, *L.* I. ỳ. 448. ſed & Catullo, *de nupt. Pelei & Thet.* ỳ. 145. Tacito, *Ann. L.* IV. *c.* I. imo ipſi Ciceroni & Servio uſitatum. Sic enim Cic. *ad Att. L.* VIII. *Ep.* 14. *Ait Lepidus, Domitium neſcio quo penetraſſe itineribus: occultandi ſui cauſa*, an maris apiſcendi cauſa, *ne id quidem ſcit*. Servius vero Ciceroni ſcribens *L.* IV. *Ep. ad fam. Ep.* 5. *Vidimus magnam ex ea re te laudem apiſci.* Quos JCti paſſim ſecuti ſunt. v. *l.* 41. *D. de uſuc. l.* 37. *D. de pign. act. l.* 51. *D. de acq. poſſ. l.* 7. §. 18. *D. de pact. l.* 40. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 3. §. 4. *D. ad L. Corn. de ſic.*

VII. Sed dictam Conſtitutionem non indiſtincte locum habere, verum totiens ſervandam monent, *quotiens idoneos & ſufficientes omnes (eſſe) contingit. Cæterum, ſi ita quidam tenues & exhauſti ſunt, ut non modo publicis honoribus pares non ſint, ſed & vix de ſuo victum ſuſtinere poſſint, & minus utile & nequaquam honeſtum eſſe, talibus mandari Magiſtratum, præſertim cum ſint, qui convenienter ei, & ſuæ fortunæ, & ſplendori publico, poſſint creari.* Non tantum enim temporis, quo quiſque Curiæ adſcriptus eſt, ſed & natalium, & facultatum, an ſcil. ſufficere injuncto *Honori* ſeu muneri poſſit, & idoneus ſit, rationem habendam eſſe, docet Calliſtratus in *l.* 14. §. 3. *D. de mun. & hon.* nec non Modeſtinus in *l.* 11. §. 1. *D. eod.* qui ſimul notat id ipſum quoque reſcripto D. Marci contineri, quo haud dubie D. Marcus, cum ſolus præeſſet imperio, hoc jus repetiit.

VIII. Non quidem pauperes, quique tenues & exhauſti ſunt, indiſtincte & in totum excludendi ſunt a Magiſtratu & Honoribus; neque exempla deſunt virorum clariſſimorum, veluti Epaminondæ, v. C. Nep. *in Epaminond. c.* 2. 5. Ariſtidis, v. Plut. *in Ariſtid.* Lamachi, v. Plut. *in Nic.* Curii, Fabricii, v. Val. Max. *L.* IV. *c.* 3. C. Scipionis, v. Frontin. *L.* IV. *L.* Æmilii Pauli, v. S. A. Vict. *de Vir. Ill. c.* 56. Val. Max. *d. L.* IV. *c.* 3. aliorumque, qui Reip. & Exercitibus ſumma cum laude & gloria præfuerunt, & de Rep. optime meriti ſunt. Secundum illud Claudiani *de* IV. *Conſ. Honor.* ỹ. 413. *& ſeqq.*

Pauper erat Curius, cum Reges vinceret armis.
Pauper Fabricius, Pyrrhi cum ſperneret aurum.
Sordida Serranus flexit Dictator Aratra.
Luſtratæ Lictore caſæ, faſceſque ſalignis
Poſtibus affixi.

Sed ſatius tamen eſt Magiſtratum, aliaque munera publica, divitibus potius & opibus pollentibus committi, quam pauperibus. v. Ariſtot. *L.* IV. *Pol. c.* 25. *L.* III. *c.* 8. *Res* enim *pecuniaque familiaris obſidis vice pignorique eſt apud Remp. amoriſque in patriam fides quædam in ea ac firmamentum*, uti eleganter ait Gell. *L.* XVI. *c.* 10. Divites enim de conſervanda patria magis ſunt ſolliciti, cum patriæ interitu illorum bona ſimul pereant; & ne bona amittant, ad ſcelera timidiores accedunt. Divites experientia rerum magis inſtructi ſunt quam pauperes; quia non domi, uti pauperes, deliteſcunt, ſed in luce vivunt, Ariſt. *Pol. L.* II. *c.* 7. & domeſticis negotiis minus ac pauperes impediti diligentiam majorem in rebus publicis adminiſtrandis adhibent. Iſocr. *in Nicocl.* Divites minus circumaguntur pretiis & affectibus; Liv. *L.* I. Ariſt. *d. L.* II. *c.* 7. pauperes ad accipienda munera, quæ exce-

cœcant oculos ſapientum, & pervertunt verba juſtorum, Deut. XVI. ỷ. 19. aliaque facinora facilius moventur. add. Prov. XX. ỷ. 6. XXX. ỷ. 9. Divites cum magnificentia & ſplendore munere funguntur; pauperes iis impares, & fere contemtui ſunt, quo dignitas & auctoritas Magiſtratus hebeſcit ac vileſcit: ut ſubditi tales vix audiant iisque pareant. v. Eccleſiaſt. IX. ỷ. 17. 18. Nam dicta inopum, veluti inſipientium hominum vulgo contemnunt, uti jam dudum docuit Eurip. *Hecub.* ỷ. 293. *& ſeqq.* quos non incommode æmulatus eſt Ennius. v. Gell. *L.* XI. *c.* 4. Unde Horat. *Carm. L.* III. *Od.* XXIV. ỷ. 42. *& ſeqq.*

Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere, & pati,
Virtutisque viam deſerit arduæ.

Quod probe perſpectum habuit Phormio Athenienſis, vir quidem bene moratus, ſed male nummatus, qui, cum claſſi eſſet præfectus, imperium recuſavit, quod diceret pauperem ſe & obæratum, nec auctoritatis ſatis apud milites, nec mentis ad cogitandum habiturum, uti refert Pauſan. *in Attic.* Unde & apud pleraſque gentes ditiſſimi ac digniſſimi Reipublicæ ſunt præfecti. Sic ſane Moſes elegit viros ſtrenuos, primores tribuum, prudentes, & cognitos, eosque præfecit populo Iſraëlitico. v. Exod. XVIII. ỷ. 13. *& ſeqq.* Deut. I. ỷ. 12. *& ſeqq.* Sic Solon apud Athenienſes ex cenſu Magiſtratus quingentorum modiorum & jugerum conſtituit. Plutarch. *in Ariſtid. ac Solon.* Quorum Remp. floruiſſe, cum patricios appellarent ex illuſtribus familiis, & pollentes opibus, & penes eos eſſet regimen, notat Dionyſ. Halicarn. *L.* II. *c.* II. Sic & apud Thebanos Lex fuit, ut mercenarii annos X. a foro abſtinerent, ſuisque acquiſitis bonis honeſte viverent, antequam ad Magiſtratum admitterentur. Ariſt. *Pol. L.* III. *c.* 3.

Digitized by Google

c. 3. *L.* VI. *c.* 7. Idemque obtinuit apud Carthaginenſes, qui optimos non ſolum ſed & ditiſſimos cenſuerunt Magiſtratui adhibendos, quod arbitrarentur fieri non poſſe, eum, qui egeſtate premeretur, recte ſincereque Magiſtratum gerere, aut quietem optare. v. Ariſt. *L.* II. *c.* 9. Neque aliter viſum Romanis, qui eos maxime ad magiſtratum admiſerunt, qui cenſum haberent legitimum, qui in Senatoribus erat octingentorum millium ſeſtertium, Suet. in *Aug. c.* 41. ſed ab Auguſto ampliatus eſt, primo ad decies ſeſtertium, Dio Caſſ. *L.* XLIV. *p.* 532. & deinde ad duodecies; Suet. *d.l.* Dio Caſſ. *L.* LV. *p.* 556. vid. Suet. *in Aug. c.* 41. *in Veſp. c.* 17. ne ſcil ſplendor Ordinis ampliſſimi rei familiaris anguſtiis obſcuraretur. Ut, ſi quis, poſtquam lectus erat Senator vel Magiſtratus, cenſum labefactaſſet, ordinem amitteret. Cic. *L.* XIII. *Ep. ad fam. Ep.* 5. Tac. *Ann. L.* 11. *c.* 48. v. Sigon *de J. Civ. R. L.* 1 *c.* 2.

IX. Ut merito cenſeant Divi Fratres, ſi ita quidam tenues & exhauſti ſint, ut publicis honoribus pares non ſint, & minus utile, & nequaquam honeſtum eſſe, talibus mandari Magiſtratum: *Præſertim ſi ſint, qui convenienter ei, & ſuæ fortunæ, & ſplendori publico, poſſint creari.* Haloander pro *ei*, exhibet *rei.* Sed quominus τὸ *ei*, ad Magiſtratum referatur, nihil obſtat. Cujus non tantum in Urbe, ſed & in Municipiis inſignis erat dignitas & amplitudo, non ſine ſplendore publico. Qui, circa quæ maxime verſatus ſit, facile percipietur, ſi quis Duumvirorum conſideret tum creationem, tum muneris ipſius adminiſtrationem. Ubi enim creati erant Duumviri, Magiſtratumque inibant, munus olim populo edebant gladiatorium, Decurionibusque, ut & ſæpe aliis, ſingulos vel binos denarios clargiebantur. v. Apul. *Metam. L.* x. Plin. *ad Traj. Epiſt.* 81. In ipſa autem functione, uti Conſules Romæ lictores cum faſcibus, ſic Duumviros ſimiliter lictores primum cum virgis ſeu bacillis, v. Cic. *in Rull. Act.* XVI. ✠. 22. poſtea vero etiam cum faſcibus præibant;

l. 53.

Digitized by Google

l. 53. *C. de decurion.* Toga utebantur prætexta, i. e. limbo purpureo circumdata; v. Liv. *L.* XXXIV. *c.* 7. Tunicam geſtabant albam; v. Juv. *Sat.* III. ỳ. 178. 179. aliaque erant ad ſplendorem publicum ſpectantia, quæ ſine opibus magniſque ſumtibus ſuſtineri non poterant. v. G. Panciroi. *de Mag. Mun. c.* 8. *l.* 8. *D. de decur.*

X. Adeoque ſumma ratione ſubjicitur: *Sciant igitur locupletiores, ſe non debere hoc pretextu Legis uti, & de tempore, quo quis in curiam allectus ſit, inter eos demum eſſe quærendum, qui pro ſubſtantia ſua capiant honoris dignitatem.* Pro *allectus* in Ed. Vulg. habetur *alligatus*, male, ſenſuque nullo. Recte dicitur *in curiam allectus*, qui in numerum Decurionum cooptatus eſt. Sic enim in locum principis Druidum, ſuffragio Druidum alium *adlegi*, tradit J. Cæſ. *de Bell. Gall. L.* VI. *c.* 13. Sic J. Cæſarem *Senatum ſuppleviſſe, patricios allegiſſe*, refert Sueton. *in Cæſ. c.* 41. ut & Tiberium, *inſtanti matri ſæpius, ut civitate donatum in decurias allegeret, negaſſe alia conditione ſe allecturum, quam ſi pateretur adſcribi albo, extortum id ſibi a matre.* Sic denique *peregrinos in ſenatum allectos* idem ait Suet. in *J. Cæſ. c.* 80. ut & *Gentem Octaviam, a Tarquinio Priſco, Rege inter gentes Romanas allectam*, in Aug. *c.* 2. *in corporibus allectos* Calliſtratus in *l.* 5. *§. ult. D. de jur. immun.* nec non *allectos* & *ſuſceptores* quosdam eſſe Impp. in *l.* 7. *C. Th. de quæſt.* Ut lectio illa minime ſollicitanda ſit.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA QUARTA.

Calliſtratus *Libro Primo de Cognitionibus.*

LIcet in corpore Naviculariorum quis ſit, navem tamen vel naves non habeat, nec omnia ei congruant, quæ Principalibus Conſtitutionibus cauta ſint, non poterit privilegio Naviculariis indulto uti. Idque, & DIVI FRATRES reſcripſerunt in hæc verba; Ἦσαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ προφάσει τῶν Ναυκλήρων καὶ τὸν σῖτον καὶ ἔλαιον ἐμπορευομένων εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου [τοῦ] Ῥωμαϊκοῦ ὄντων ἀτελῶν, ἀξιοῦντες τὰς λειτουργίας διαδιδράσκειν, μήτε ἐπιπλέοντες, μήτε τὸ πλέον μέρος τῆς οὐσίας ἐν ταῖς Ναυκληρίαις καὶ ταῖς ἐμπορίαις ἔχοντες· ἀφαιρεθήτω τῶν τοιούτων ἡ ἀτέλεια. i. e. *Erant & alii quidam, qui ſub occaſione Naviculariorum frumentum, & oleum inferentium in Romani populi forum, & ideo immunium, poſtulabant ſe ſubtrahere: qui neque navigabant, neque maximam patrimonii partem in re nautica & mercibus habebant: auferatur hujusmodi hominum immunitas. l. 5. §. 6. D. de jur. immun.*

I. *Inter corpora & Collegia licita fuiſſe etiam* Corpus Naviculariorum. II. *Quinam fuerint* Navicularii? III. *Quibus rebus inſervierint?* IV. *Quænam* Naviculariis *conceſſa ſint privilegia? & ad quæ requiſita?* V. *Qua occaſione* DIVI FRATRES *hoc Reſcriptum dederint?* VI. *Et quare Græce?* VII. *Quis fuerit vetus interpres, qui loca Græca, quæ in Pand. Flor. habentur, in Latinum vertit ſermonem? & an verſio exhibita bene ſeſe habeat?* VIII. *Navicularios fuiſſe* ἀτελεῖς, *i. e. immunes ab oneribus, non tantum perſonalibus, ſed & realibus.* IX. *Non paucos inventos eſſe, qui ſub prætextu* Naviculariorum, *muneribus publicis ſe ſubducere*

cere conati ſunt. X. *Quid ſit* λειτουργία? *& quid* διαδιδράσκειν? XI. *Ceſſante cauſſa ceſſare privilegium.*

I. Inter Corpora & Collegia licita, quæ tum Romæ, tum alibi fuere varia, v. *l.* 2. §. 6. *D. de O. J. l.* 1. *pr. D. quod cujuscunq univ. nom. t. C. de hered. decur t. C. de metallar. t. C. de muril'eg. t. C. de fabricenſ.* Corpus etiam fuiſſe *Naviculariorum*, vulgo notum eſt. v. *d l.* 1. *pr. D. quod cujuscunq. univ. nom. d. l.* 1. *C. de hered. decur. l.* 6. *l.* 11. *l.* 14 *l.* 20. *C. Th. de navicul. T. C. J. de navic.*

II. Sunt autem *Navicularii*, qui Græcis Ναύκληροι, & inde Latinis quoque *Nauclerii* dicuntur, v. Plaut. *Mil. glor. Act.* IV. *Sc.* III. ỳ. 16. 17. *l.* 3. *l.* 4 *l.* 5. *C. de navicular. ſeu naucler.* Vel I. In genere iidem, qui exercitores, *l.* 1. §. 3. *D. naut. caut. ſtab.* ad quos obventiones & reditus navium perveniunt, ſive domini ſint navium, ſive eos a dominis per averſionem conduxerint, vel ad tempus, vel in perpetuum. *l.* 1 §. 15. *D. de exercit. act.* Vel II. In ſpecie *Navarchi* (licet & hi cum *Naucleris* quandoque confundantur, v. *l.* 6. *C. de navicular.*). qui in claſſe ſingulis Liburnis ſeu navibus bellicis præſunt, qui, exceptis cæteris nautarum officiis, gubernatoribus atque remigibus & militibus exercendis quotidianam curam & jugem exhibebant induſtriam. Veget. *de re mil. L.* V. *c.* 2. Vel III. Qui in corpus Naviculariorum, vel in Urbe, vel in provinciis, allecti ſunt. *d. l.* 1 *pr. D. quod cujusc. univ. nom. l.* 6. *C. de navic. l.* 8. *l* 10. *C. Th. eod.*

III. Quorum alii annonæ Urbis, ſpeciebusque annonariis, frumento ſcil. vino, oleo, ſimilibusque, v. *l.* 1 §. 2 *l.* 18. §. 5. *D. de mun. & hon.* Veget *de re mil. L* III *c.* 3. in urbem deportandis, *l.* 5. §. 3. 6. *D. de jur. imm. l.* 6. *C. de navicul.* Vet. Gloſſar. in voc. *Navicularii*, alii lignis publicis diſpoſitionibus idoneis convectandis, *l.* 10. *C. Th. de navicul.* alii aliis neceſſitatibus, puta annonæ in exercitum transferendæ, vel

Ii ar-

armis, vel militibus, vel ipſi Principi, vel Legatis ad principem miſſis, transvehendis, inſerviebant. v. *l.* 9. §. 7. *D. de publican. l.* 3. *l.* 8. *C. de vectig.*

IV. Unde & varia iis conceſſa ſunt privilegia, v. *l.* 10. *l.* 16. *C. Th. de navic.* interque ea dignitas ordinis Equeſtris, *d. l.* 16. ut & immunitas ab omnibus muneribus publicis, ſive ea perſonalia ſint, ſive realia ſeu patrimonialia: *h. n. l.* 5. §. 3. *l.* 5. *l.* 8. *l.* 17. *C. Theod. de navic.* dummodo navem marinam habeant non minorem quinquaginta millium modiorum, aut plures, ſingulas non minores decem millium modiorum, qui excuſantur, quamdiu naves navigant; *l.* 3. *D. de vac. mun. h. n. l.* 5. §. 3. vel majorem ſubſtantiæ vel bonorum partem in negotiatione, *d. l.* 3. *d. l.* 5. §. 3. *l.* 5. *D. de mun. & hon.* qui excuſantur ad quinquennium: *d. l.* 3. *d. l.* 5. §. 3. *d. l.* 5. neque effugiendorum munerum cauſa imaginem Navicularii induant. *d. l.* 5. §. 9. *D. de jur. immun.*

V. Cum itaque non pauci, ſub prætextu Naviculariorum, muneribus publicis ſeſe conarentur ſubtrahere, cum tamen neque navem, neque majorem bonorum partem in negotiatione haberent, Divi Fratres ea de re conſulti, talibus immunitatem auferendam eſſe, auctore Calliſtrato (cui & alia eorum Reſcripta debemus, v. *l.* 36. *pr. D. de jud. l.* 3. §. 6. *D. de teſtib.* ſupr. Diſſert. IV. & VIII.) reſcripſerunt. *h. n. l.* 5. §. 6.

VI. Et quidem Græce non Latine: ideo haud dubie, quod libellus ſupplex Impp. oblatus Græce conceptus eſſet, quo caſu Impp. Græce reſcribere ſolebant; uti tum ex noſtro, tum ex aliis, quæ in jure noſtro occurrunt, Reſcriptis Græcis, manifeſtum eſt: v. *l.* 9. *D. ad L. Rhod. de jact. l.* 16. *D. de S. P. R. l.* 48. *D. de jud.* junct *l.* 5. §. 1. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 37. *D. de jud. l.* 3. *D. de cuſt. reor. h. n. l.* 5. §. 3. ſupr. Diſſert. II. *c.* II. §. 10.

VII. Verba autem hujus Reſcripti priora, quæ ſuperſunt, ita ſe habent: Ἦσαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ προφάσει τῶν Ναυκλήρων

οἱ

καὶ τὸν σῖτον καὶ ἔλαιον ἐμπορευομένων εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου [τοῦ] Ῥωμαϊκοῦ ὄντων ἀτελῶν, ἀξιοῦντες τὰς λειτουργίας διαδιδράσκειν, μήτε ἐπιπλέοντες, μήτε τὸ πλεῖον μέρος τῆς οὐσίας ἐν ταῖς ναυκληρίαις καὶ ταῖς ἐμπορίαις ἔχοντες. i. e: Ut vetus reddidit interpres: (quem quidam cum Pac. *ad h.n.l.* Bulgarum; ſed alii, & probabilius cum Pancirol. *de clar. Leg. Interp.* L. 11. c. 15. Berguntionem fuiſſe cenſent) *Erant & alii quidam, qui, ſub occaſione Naviculariorum, frumentum & oleum inferentium in Romani populi forum, & ideo immunium, poſtulabant ſe ſubtrahere: qui neque navigabant, neque maximam patrimonii partem in re nautica & mercibus habebant.* Quæ verſio, uti in omnibus editionibus non habetur, ſic diſplicet Alciat. *Diſpunct.* L. III. c. 19. qui ſenſum ita exhibet: *Fuere & quidem alii ſub Naviculariorum prætextu, frumentum & oleum mercantium in foro Populi Romani, qui immunitate fruebantur, æquum ducentes publicas functiones ſubterfugere, cum neque navigent, neque plurimam ſubſtantiæ partem in navicularia & mercatura habeant;* exiſtimans, *forum populi Romani* in hoc Reſcripto non accipiendum *forum*, quod Romæ erat, *rerum* ſcil. *venalium*, de quo v. Varr. *de L. L. Lib.* IV. Liv. *L.* XXI. *c.* 62. *L.* XXIX. *c.* 37. Lipſ. *de Magn Rom. L.* III. *c.* 7. ſed ἀγορὰς, i. e. *conciliabula conventusve*, in quibus annona venalis eſſet, quæ deinde Romam portabatur, ut ea ratione dictum ſit ἀγορὰν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ, qua *horreum populi Romani Siciliam, Ægyptum, Libyam*, Ariſtides appellat in oratione εἰς τὴν Ῥώμην. Sed cauſa non eſt, ob quam prior verſio improbanda ſit. Non enim dicunt Divi Fratres ἐμπορευομένων ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ δήμου Ῥωμαϊκοῦ, ſed εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου Ῥωμαϊκοῦ: quæ verba utique non ſignificant *mercantium in foro populi Romani*, ſed *inferentium in forum populi Romani.* Neque enim τὸ ἐμπορεύεσθαι tantum *mercari* & *negotiari* denotat, ſed & *merces*, & quidem *navibus*, *importare;* uti apud Lucian. *Epiſt. ad Nigrin.* dum ait: Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν δύναμιν λόγων ἐπιδείξασθαι βουλό-

λόμενος ἔπειτα Νιγρίνῳ γράψας βιβλίον ἔπεμπον, εἰχόμην ἂν τῷ γελοίῳ γλαῦκας ὡς ἀληθῶς ἐμπορευόμενος, i. e. *Ego vero, ſiquidem poteſtatem ac vim verborum exhibere velim, atque ita ſcribens Nigrino librum mitterem, obnoxius equidem huic ridiculo forem, noctuas revera importans;* alludens ad vulgare proverbium *Noctuas Athenas*, cujus paulo ante mentionem fecerat. Nec non Dion. Halicarn. *L.* VI. *c.* 77. ubi inter alia Menenius: Οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγροὺς γεωργοῦσιν, οἱ δὲ μάχονται περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ ἐμπορεύονται πολλὰς διὰ θαλάσσης ὠφελείας, οἱ δὲ τὰς ἀναγκαίας ἐργάζονται τέχνας, i. e. *Alii enim agros colunt, alii pro ipſis pugnant cum hoſtibus, alii mercaturam exercentes per mare important multa commoda, alii neceſſarias artes exercent.* Quin & res ipſa prorſus convenit; cum enim Navicularii in primis annonæ Urbis ſervirent, *h. n. l.* 5. §. 3. 5. eos frumentum, & oleum, ſimileſque ſpecies, in Urbem, forumque populi Romani, importaſſe, res ipſa loquitur. *d. l.* 5. §. 3. 5. *D. de jur. imm. l.* 6. *C. de navic.*

VIII. Dicunt autem Divi Fratres, Naviculariosfuiſſe ἀτελεῖς, i. e. *immunes*. Inter privilegia enim ipſis conceſſa, uti jam monitum §. 5. etiam hoc erat, ut immunes eſſent ab omnibus oneribus, non tantum perſonalibus, ſed & realibus: & quidem ſumma ratione. Eleganter idem noſter Calliſtratus *h. n. l.* 5. §. 3. *Negotiatores, qui annonam Urbis adjuvant, item Navicularii, qui annonæ Urbis ſerviunt, immunitatem a muneribus publicis conſequuntur, quamdiu in ejusmodi actu ſunt. Nam remuneranda pericula eorum, quin etiam & hortanda præmiis, merito placuit, ut, qui peregre muneribus, & quidem publicis, cum periculo & labore fungentur, a domeſticis vexationibus & ſumtibus liberentur. Cum non ſit alienum dicere, etiam hos Reip. cauſa, dum annonæ Urbis ſerviunt, abeſſe.* Annonæ enim copia naviumque exercitio ad ſummam pertinet Reip. *l.* 1. §. 20. *D. de exercit. act.* ſupr. Diſſert. XVII. §. 3. & *ſeqq.* ut homines ad ſubeunda Naviculariorum munera ac peri-

ricula, adhortatione præmiorum invitandi eſſent. v. *l.* 1. §. 1. *D. de J. & J.* Cic. *de Natur. Deor. L.* III. *c.* 35.

IX. Nemini itaque mirum videbitur, non paucos inventos fuiſſe, qui ſub prætextu Naviculariorum, cum tamen neque navem, neque majorum bonorum ſuorum partem in negotiatione haberent, muneribus publicis ſeſe ſubducere conati ſunt, ἀξιοῦντες (uti Divi Fratres ajunt) τὰς λειτουργίας διαδιδράσκειν, i. e. *poſtulantes ſe ſubtrahere*, ſeu uti plenius ea reddit Alciat. *d. L.* III. *Diſpunct. c.* 19. *æquum ducentes publicas functiones ſubterfugere.*

X. Λειτουργία enim, quod ex λειτὸς, i. e. *publicus* & ἔργον, i. e. *opus* compoſitum eſt, *munus* ſignificat ſeu *miniſterium publicum*, ſive illud ſacrum ſit, ſive profanum. Et quidem pro miniſterio publico profano non ſemel ponitur apud Demoſth. *Orat. adverſus Leptinem*, ut & Ariſtot. *Rhetor. ad Alexandr. c.* 3. & Calliſtr. *h. n. l.* 5. §. 2. eoque ſenſu & ipſi Magiſtratus λειτουργοὶ Θεοῦ dicuntur Paulo *Ep. ad Rom.* XIII. ℣. 6. pro ſacro vero accipitur apud Ariſtot. *Polit. Lib.* VIII. *c.* 10. ubi τὰς περὶ τοὺς θεοὺς λειτουργίας ſumtus vocat, qui ſacrificiis rebusque ſacris impenduntur, nec non Lucam *Evang.* I. ℣. 23. dum de Zacharia ait: καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ &c. i. e. *& factum eſt, ut impleti ſunt dies miniſterii ejus.* &c. Quæ plene ἱερὰ λειτουργία, i. e. *ſacrum miniſterium* dicitur Juſtiniano, *Nov.* 7. *c.* 11. ubi vid. Cuj. Διαδιδράσκειν autem, quod Heſychius & Suidas exponunt διαφεύγειν, *fuga evadere*, eoque ſenſu de militibus pugnam deſerentibus, & mancipiis fugientibus ſæpe dicitur, in ſpecie etiam quandoque ſic ponitur, ut & *ſubterfugere* ſeu *ſeſe ſubtrahere* ſignificet, uti hic. Quo ſenſu διαδιδράσκοντες τὸ αἰσχρὸν τοῦ λόγου, i. e. *turpitudinem ſermonis tegere cupientes*, dixit Nazianzen. *Or.* ut & διαδρασιπολίτας Ariſtoph. *in Ran.* ℣. 1046. qui, ut ibidem ad hanc rem appoſite Scholiaſtes exponit, ſunt δειλοὶ, ἀποδιδράσκοντες τὴν πολιτείαν, i. e. *ti-*

Digitized by Google

midi, quique ad Remp. gerendam accedere non audent.

XI. Ne igitur ſimilia in poſterum contingerent, Impp. immunitatem talibus auferendam eſſe ſtatuunt: ἀφαιρεθήτω (inquiunt) τῶν τοιούτων ἡ ἀτέλεια. i. e. *auferatur hujusmodi hominum immunitas.* Immunitati enim, quæ Naviculariis præſtatur, certa forma data eſt, *h. n. l.* 5. §. 4. *D. de jur. immun.* neque ea omnibus, qui in corpore ſunt Naviculariorum, ſed iis demum, qui munus eorum implent, competit. *h. n l.* 5. §. 6 *l.* 1. *pr. D. eod.* Nam ceſſante cauſa & qualitate rei vel perſonæ, ob quam privilegium conceſſum, ceſſat privilegium. v. *l.* 6. § 14. *l.* 8. §. 1. *l.* 12. *pr. l.* 22. §. 1. *D. de excuſ. l.* 1. *l. ult. C. ſi tut. vel cur. falſ. alleg. excuſ. l.* 4. §. 1. *D. de mun. & hon.* Quin & iniquum & Reip. pernicioſum eſſet, ſi quis ſe muneribus publicis, ſub prætextu alterius muneris, quod non exercet, ſubtrahere poſſet. Intereſt enim Reip. ut multi ſint, qui munera ſubeant publica, maxime realia, in quibus nervi ſunt Reip. *l.* 1. §. 20. *D. de quæſt. N.* 149. *c.* 2. *N.* 161. *c.* 2. Tac. *Ann. L.* XIII. *c.* 50. Hiſt. *L.* IV. *c.* 74. & paucis concedatur immunitas, ne reliqui nimium onerentur. *l.* 12. *C. de ann. & trib. l.* 4. *C. de exact. trib.* Egregie Impp. Theod. & Valent. in *l.* 9. *C. de SS. Eccleſ.* & *l. un. C. de collegiat.* *Qui [ſub] prætextu Decanorum ſeu Collegiatorum, cum id munus non impleant, alius muneribus ſe conantur ſubtrahere, eorum fraudibus credimus eſſe obviandum: ne quis ſub ſpecie muneris, quod minus exſequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani feſtinant. Ideoque, ſi quis eorum ſub nudæ appellationis velamine colligatum ſe vel decanum appellat: ſciat pro ſe alium ſubrogandum, qui prædicto muneri ſufficiens approbetur: ſubrogatione videlicet memoratorum vel eorum qui moriuntur, primatum ejus qui ſubrogatur, admiſſa judicio.* Ut adeo imaginem Navicularii induere non ſufficiat. *h. n. l.* 5. §. 9. *D. de jur. immun.*

DIS-

DISSERTATIO VIGESIMA QUINTA.

Ulpianus *Libro Tertio de Officio Conſulis.*

De *pollicitationibus* in Civitatem factis Judicum cognitionem eſſe, Divi Fratres *Flavio Celſo* in hæc verba reſcripſerunt : *Probe faciet* Statius Rufinus , *ſi opus proſcenii , quod ſe* Gabinis *extructurum promiſit , quod tandem adgreſſus fuerat , perficiat : nam etſi adverſa fortuna uſus , in triennio a præfecto urbis relegatus eſſet , tamen gratiam muneris , quod ſponte obtulit , minuere non debet , cum & abſens per amicum perficere iſtud opus poſſit. Quod ſi detrectat , actores conſtituti , qui legitime pro Civitate agere poſſint , nomine publico , adire adverſus eum Judices poterunt. Qui cum primum potuerint , priusquam in exilium proficiſcatur , cognoſcent , & ſi opus perfici ab eo debere conſtituerint , obedire eum Reip. ob hanc cauſam jubebunt , aut prohibebunt diſtrahi fundum , quem in territorio* Gabiniorum *habet. l.* 8. *D. de pollicitat.*

I. *Ex* nudo pacto *jure naturæ naſci actionem , non vero ex* pollicitatione. *Ubi ſimul differentia inter* nudum pactum & pollicitationem. II. *Id tamen non obſtare, quominus pollicitatio* Jure Civili *vim obligandi accipiat. Quemadmodum apud Romanos receptum , ut* pollicitatio *valida ſit & obligatoria , ſi Deo fiat , vel Reip.* III. IV. *Dummodo a præſente fiat & ex juſta cauſa , vel promiſſor opus jam facere cœperit.* V. VI. *Qua ratione introducta ſint* Theatra , Ludique Theatrales ? *Et quemadmodum in* Theatra , *tum exſtruenda tum reficienda , integra vel per partes,* Ludosque Theatrales *maximæ impenſæ factæ ſint?* VII. *Quid ſit* Scena ? *Quid* Proſcenium ? VIII. *Quinam fuerint* Gabini. IX. *An* Statius Rufinus *excuſari poſſit ab opere faciendo , quod*

Digitized by Google

quod adverſa fortuna uſus in triennium relegatus ſit? X. *Quid ſit* Relegatio? *Et in quo a* Deportatione *differat?* XI. *Qua ratione* Statius Rufinus *relegatus dicatur* a Præfecto Urbi, in triennio? XII. *Ratio ab Impp. reddita, ob quam excuſatio* S. Rufini *non ſit admittenda propius expenditur.* XIII. *Quod ſi detrectet opus facere, Judices per Actores Civitatis adeundos eſſe.* XIV. *Quinam per* Judices *intelligendi ſint?* XV. *Quodnam eorum, tum in cognoſcendo, tum decernendo, ſit officium?*

I. Cum nihil magis congruum ſit fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, ſervare; uti rectiſſime docet Ulp. in *l.* 1. *pr. D. de pact.* ut fundamentum Juſtitiæ *fidem*, i. e. dictorum conventorum ſubſtantiam ac veritatem, ſtatuere non dubitet Cic *de Off. L.* 1. *c.* 7. ex pactis & promiſſis ſeriis, Jure Naturali obligationem naſci efficacem, res ipſa loquitur. Quod ſi vero nuda ſit aſſertio ſeu pollicitatio, i. e. ſolius offerentis promiſſum, cum ſine acceptatione alteri jus non quæratur, contrarium ſtatuendum eſt. v. Grot. *de Jur. Bell. ac Pac. L.* II. *c.* XI. §. 1. 2. 3. 14. Puffend. *de Jur. Nat. L.* III. *c.* V. §. 6. & *c.* VI. §. 2. 15. Jure enim Naturali jus non acquiritur niſi volentibus, quæ voluntas per acceptationem declaratur, neque ſine ea intelligi poteſt. Unde & in ea potiſſimum differentiam inter *pollicitationem* & *pactum* ponit Ulp. in *l.* 3. *pr. D. de pollic.* dum ait: Pactum *eſt duorum conſenſus, atque conventio.* Pollicitatio *vero offerentis ſolius promiſſum. Et ideo illud eſt conſtitutum: ut, ſi ob honorem* pollicitatio *fuerit facta, quaſi debitum exigatur. Sed & cœptum opus, licet non ob honorem promiſſum, perficere promiſſor* [*eo*] *cogetur, & eſt conſtitutum.* Ut fruſtra ſint, qui in *pollicitatione* aſſenſum & acceptationem Reip. ſtatim intelligi adeſſe cenſent. Dum enim Ulp. *pollicitationem* a *pacto* diverſam ſtatuit, quia *pactum* duorum pluriumve eſt conſenſus & conventio, *l.* 1.

§. 2.

Digitized by Google

§. 2. *D. de pact.* *pollicitatio* vero ſolius offerentis promiſſum, acceptationem utique a *pollicitatione* excludit; hæc enim ſi intercesſiſſe fingatur, conſenſus ſubintelligendus eſt, quo admiſſo, *pollicitatio* a *pacto* diſtingui non potuiſſet.

II. Plane id non obſtat, quo minus *Pollicitatio* ob ſingularem, rei divinæ vel humanæ, favorem, in Societate Politica, confirmari, & vim obligandi accipere poſſit. Quemadmodum apud Romanos receptum, ut *Pollicitatio* ſit valida & obligatoria, ſi vel *Deo* fiat, quod in ſpecie *votum* dicitur, *l.* 2. §. 1. 2. *D. de pollic.* vel *Reip.* (ſub qua & hic *Civitas* continetur, *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *l.* 14. *D. eod.*) quæ κατ' ἐξοχὴν *Pollicitatio* vocatur. *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. eod.*

III. Dummodo Pollicitatio fiat a præſente, arg. *l.* 9. *l.* 5. *D. de pollic.* ad opus faciendum, vel dandam pecuniam, *d. l.* 1. *pr.* & ob juſtam cauſam, veluti, ſi propter honorem vel Magiſtratum, ſibi decretum vel decernendum, aliquid promiſit; *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *pr.* *l.* 6. *pr.* *l.* 9. *l.* 11. *l.* 13. *pr.* *l.* 14. *D. eod.* vel quod Civitas caſum graviorem, incendium ſcil. terræ motum, ruinam, vel ſimilia paſſa ſit: *l.* 4. *l.* 7. *D. eod.* niſi, qui ſine cauſa promiſit, opus jam facere cœperit, qui etiam obligatus eſt ad opus cœptum perficiendum. *l.* 1. §. 2. 3. *l.* 3. *pr.* *D. de pollic.*

IV. Quibus caſibus æquiſſimum Romanis viſum eſt, ſive maſculi pollicitati ſint, ſive fœminæ, *l.* 6. §. 2. *D. de pollic.* hujuſmodi voluntates in Civitates factas non revocari, *l.* 3. §. 1. *D. eod.* ac proinde confirmandas eſſe. In quam rem variæ apud eos fuere conſtitutiones, tum veteres, tum novæ: *l.* 1. §. 1. *D. eod.* quas inter illuſtre *Reſcriptum* Divorum Fratrum, quod ex Ulpiani *Libr.* III. *de Offic. Conſ.* in Digeſta ultimo loco relatum eſt.

V. Ajunt Impp. *Probe faciet* Statius Rufinus, *ſi opus* Proſcenii, *quod ſe* Gabinis *exſtructurum promiſit, quod tandem aggreſſus fuerat, perficiat.* Inter ea, quæ tum religionis,

Digitized by Google

tum oblectandorum hominum, captandæque auræ popularis cauſa, tum in Urbe, tum in municipiis, inventa & introducta ſunt, in primis Theatra ludosque fuiſſe, monet Val. Max. *L.* I. v *c.* I. *pr.* Unde & *Theatrorum voluptates* in *l.* 5. *C. Theod. de ſpectac.* & *ſpectaculorum gaudia* dicuntur apud Caſſiod. I. *Ep.* I. ut non tantum Ædiles, ad quorum munus id proprie pertinebat, v. Cic. v. *in Verr. c.* 14. pro *Mur. c.* 20 *de Off. L.* II. *c.* 17. ſed & Conſules, v. *N.* 105. *c.* I. & Prætores, v. *l.* 5. §. 10. *D. commod. l.* 4. *C. Theod. de Prætor. l.* 7. *D. de man. vind.* quin & ipſi privati in exſtruenda reficiendaque Theatra, exhibendosque ludos theatrales, maximas incredibilesque impenſas fecerint, imo integrum aliquando patrimonium effuderint. v. Plin. *L.* XXXIV. *c.* 7. *L.* XXXVI. *c.* 2. Cic. *de Off. d. L.* II. *c.* 17. Buleng. de Theatr. *L.* I. *c.* 20. Egregie Ambroſ. II. *Off.* 21. *Prodigium eſt popularis favoris gratia eximanire proprias opes, quod faciunt, qui in ludos theatrales patrimonium dilapidant ſuum.*

VI. Collapſa autem theatra, modo integra, modo per partes reſtituta ſunt; & quidem in primis *Proſcenium*. Inſcr. apud Reineſ. *p.* 298. *n.* LXXXIX.

MELANTHUS. P. DECII.
ET. COLLEGA. MAG. NE.
TRIBUNAL. NOVUM. A. SOLO. FECERE.
THEATRUM. ET. PROSCENIUM. REFECERE.
LUDIS. SCENICIS. BIDUO. DEDICAR.
D. S. P.

Ut & apud Grut. *p.* 168. *n.* x.

ATTIA. SACRATA
C. F. PROSCENIUM
VETUSTATE COR-
RUPTUM. DE SUO
RESTITUIT.

VII.

VII. Partes enim theatri variæ erant, ſed potiſſimæ *Scena* & *Proſcenium*. *Scena* proprie dicta (aliquando enim *Scena* & *Proſcenium* confunduntur, v. *L.* 2. §. *ult. D. de his qui not. inf.*) locus erat, unde primum Actores prodibant, aulæis fere & peripetaſmatis aliove modo tectus, qui ab uno theatri cornu porrigebatur ad alterum. *Proſcenium* vero pulpitum ante Scenam, in quo ludicra exercentur, uti ait Serv. ad Virg. II. *Georg.* ℣. 381. ſeu locus patens & liber in fronte Scenæ, in quem exibant Actores & hiſtrioniam agebant. v. Plaut. *Amph. Prol.* ℣. 90. Virg. *d. l.* ℣. 380. Vitruv. *L.* V. *c.* 7. Buleng. *de Theat. L.* I. *c.* 26. S. Gent. *Parerg. L.* I. *c.* 8. Quod etiam velis & aulæis tegi ſolebat, quæ Actoribus prodeuntibus removebantur, ut ſcil. aperta ſcena humi jacerent, v. Hor. II. *Ep.* I. ℣. 189. ſed peracta fabula tollerentur. v. Cic. *pro Cæl. c.* 27. & ibid. Abram. Phædr. *L.* V. *Fab.* 7. ℣. 23. & ibid. Rittersh. & Scheffer. maxime vero V. Cl. P. Burman. de Literis Humanioribus & Rep. Literaria optime meritum. In quo pulpitum erat ſingulare, agentium & loquentium proprius locus, aræ, v. Plaut. Amphitr. *Prol.* ℣. 91. nec non imagines Hiſtrionum & Pantomimorum & Agitatorum, *l.* 12. *C. Theod. de ſcen.* quibus præmii ergo donabantur. v. Mart. *L.* V. *Epig.* 26. Jac. Gothof. *ad d. l.* 12. Ut mirum videri non debeat, Statium Rufinum, ſe opus Proſcenii exſtructurum Gabinis promiſiſſe, idque aggreſſum fuiſſe.

VIII. Fuerunt autem *Gabini* ſeu *Gabinii* urbis *Gabinorum* ſeu *Gabinæ* cives. v. Ovid. II. *Faſt.* ℣. 709. Quæ urbs erat Volſcorum, Virg VI. *Æn.* ℣. 773. Albanorum colonia, Via Præneſtina ad centeſimum ab Urbe R. ſtadium, olim populoſa, nullique amplitudine aut ſplendore inferior: Dion. Hal. *L.* IV. *c.* 60. a qua & *porta* & *via Gabina*, *Gabina lex*, *Gabini cinctus*. v. Virg. VII. *Æn.* ℣. 612. nec non *ager Gabinenſis* ſeu *Gabinienſis* (ut alii legunt), v. Plin. *L.* II. *c.* 94. nomen habent.

IX. *Nam etſi adverſa fortuna uſus in triennio a Præfecto*

Urbi relegatus eſſet, tamen gratiam muneris, quod ſponte obtulit, minuere non debet, cum etiam abſens per amicum id perficere poſſit. Scilicet excuſabat ſe *Statius Rufinus*, quo minus in perficiendo Proſcenio pergeret, eo quod adverſa fortuna uſus in triennio a Præfecto Urbi relegatus eſſet. *Fortunam*, quam Deam fecere Romani, Juv. *Sat.* x. ỳ. 366. in omni re dominari, v. Sall. *Bell. Catil. c.* 8. *pr.* rerumque humanarum dominam eſſe, credidere antiqui. Cic. *pro Marcell. c.* 11. Plin. *L.* 11. *c.* 7. *Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit:* ſive proſpera eſſent, quæ *Bonæ*, ſive adverſa quæ *Malæ Fortunæ* adſcribebantur, cui templum conſecratum eſſe in Eſquilinis tradit Plin. *d. l.* Qua Adverſa Fortuna ſeſe *uſum* querebatur Statius Rufinus; quemadmodum de Cimone ait Corn. Nep. *in Cimon. c.* 5. *Eodem die pari fortuna in terris* uſus eſt. Ut & Horat. 1. *Ep.* v. ỳ. 12.

Quo mihi fortunas ſi non conceditur uti?

Nec non Scævola in *l.* 75. *D. ad SCt. Trebell.* ex Epiſtola *Titii* ad *Cornelium: Titius Cornelio heredi ſuo ſalutem. A te peto Corneli, quoniam ad te devoluta eſt pars matris meæ, item pars* Sempronii *curatoris quondam mei*, contraria fortuna [uſi]: ubi τὸ *uſi* recte additum a Taurello, uti apparet ex ſequentibus, in quibus Scævola ab Imp. deportatum fuiſſe ſubjicit.

X. Neque ſine ratione querebatur, ſe adverſa fortuna uſum, cum a Præfecto Urbi relegatus eſſet in triennio. *Relegatos* Ælius Gallus apud *Feſtum* definit, *quibus ignominiæ aut pœnæ cauſa neceſſe eſt ab Urbe Roma, aliove loco abeſſe, Lege Senatusque conſulto, aut Edicto Magiſtratuum.* Quæ pœna *Relegationis*, ſi accurate loquamur, diverſa erat a pœna *Deportationis. Relegatio* enim fere fiebat ad tempus; *l.* 18. *pr. D. de interd. & releg. h. n. l. Deportatio* vero (quæ in locum *aquæ &*

& ignis interdictionis ſucceſſit, *l.* 2. §. 1. *D. de pœn. l.* 3. *D. ad L. Jul. pecul. l. pen.* §. 3. *D. de extr. cogn.*) in perpetuum. *d. l.* 18. *pr. Relegatum* bona ſequebantur; *Deportatum* non item. *l.* 4. *l.* 7. §. 4. *l.* 14. §. 1. *D. de interd. & releg.* Iſid. *Orig. L.* v. *c.* 27. Sed differentiæ illæ non fuerunt perpetuæ. Nam & *Relegatio* aliquando facta in perpetuum; *l.* 7. §. 2. 3. *D. de interd. & releg. l.* 4. *l.* 28. §. 1. *D. de pœn.* & *Relegatis* bona quandoque vel omnia, vel pro parte ademta ſunt. *l.* 1. *pr. D. ſi pend. appell. l.* 11. §. 3. *D. ad L. Falcid. l.* 38. §. 5. 8. *D. de pœn.* Licet id de jure tum demum fieret, ſi relegatio in perpetuum facta eſſet. *l.* 4. junct. *l.* 7. §. 4. *D. de interd. & rel.* Ut potiſſima differentia inter *Relegationem* & *Deportationem* in eo ſita ſit, quod *Relegatio* fiat ſalva Civitate Romana, ac proinde *Relegati* patriam poteſtatem, Teſtamenti factionem, aliaque jura retineant; *l.* 4. *l.* 7. §. 3. *D. de interd. & releg. Deportatio* vero adimit Civitatem Romanam, *l.* 6. *pr. D. de interd. & releg. l.* 2. *D. de publ. jud. l.* 17. §. 1. *D. de pœn.* omniaque, quæ Juris ſunt Civilis: *d. l.* 17. §. 1. quæ κατ' ἐξοχὴν *Exilium* dicitur. *d. l.* 2. *D. de publ. jud.* Quam differentiam accurate & eleganter exhibet Ovid. *Triſt. L.* v. *Eleg.* xi. ℣. 15. dum ait:

Nec vitam nec opes nec jus mihi civis ademit.

Et paulo poſt ℣. 21.

Ipſe Relegati *non* Exſulis *utitur in me*
Nomine.

Nec non Triſt. *L.* II. ℣. 135. *& ſeqq.*

Adde quod Edictum, quamvis immite minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus *non* exſul *dicor in illo.*

 Ut

Ut & conjunctim. Triſt. *L.* II. ỿ. 56. *& ſeqq.*

Nec mihi Jus Civis, *nec mihi nomen abeſt.*
Nec mea conceſſa eſt aliis fortuna, nec exſul
Edicti verbis nominor ipſe tui.

Neque turbat, quod *Statius Ruſinus* paulo poſt in eodem hoc noſtro Reſcripto *in exilium* profecturus dicatur. *Exilium* enim modo ſtrictius pro *Deportatione* accipitur, *d. l. 2. D. de publ. jud.* modo latius pro *Relegatione; l. 4. pr. D. ſi quis caut. l. 4. D. de extr. crim.* quemadmodum & ipſa *Relegatio* aliquando pro *Deportatione* ponitur. *l. 7. pr.* §. 1. *D. de interd. & releg.*

XI. Relegatus autem erat a *Præfecto Urbi.* Præfecto enim Urbi Juriſdictio competebat non tantum civilis, ſed & criminalis, & nominatim *relegandi deportandique in inſulam*, quam Imp. aſſignaverit, *poteſtas, l.* 1. §. 3. *D. de off. Præf. Urb.* intra Urbem & *C. Lapidem* (ſic leg. vid.) ſeu milliarium. *d. l.* 1. *pr.* junct. §. 4. Ut mirum non ſit, *Statium Ruſinum* ex *Oppido Gabino*, quod intra centeſimum lapidem ſitum erat, v. ſupr. §. 8. a Præfecto Urbi relegari potuiſſe, & quidem *in triennio;* Relegatio enim plerumque, uti jam vidimus, ad tempus fiebat, non in perpetuum. Sive autem *in triennio* dicatur, ſive *in triennium*, non intereſt; antiqui enim *τὸ in* modo accuſativo, modo ablativo junxerunt, ſive motum ſignificet, ſive quitem. Sic enim Paulus in *l.* 25. §. 4. *D. ſol. matr.* & *l.* 24. §. 2. *D. loc. cond. fundum in quinquennio locatum dicit*, quem Ulp. in *quinquennium locatum ait* in *l.* 9. §. 1. *D. loc. cond.* Sic & *Relegatio* in *inſulam* fieri dicitur, *l.* 4. *l.* 5. *l.* 7. §. 1. *D. de interd. & releg.* quam tamen *inſulis* & *in inſulis*, ex antiqua pronunciatione, *factam* docet Ulp. *d. l.* 7. §. 17. *D. eod.* add. Tertul. *Apolog. c.* 12. Quibus ſimilia plura exempla ſi quis deſideret, adeat Gell. *L.* 1. *c.* 7. A Popm. *de Uſu antiq. locut. c.* 7. Par. *Lexic. Plaut.* & Giphan. *Cont. in Lucret. in voc.* in.

XII.

XII. Et ſane plane iniquum eſſet, excuſationem ob cauſam relegationis admittere, *cum & abſens* (uti ſubjiciunt Imp.) *per amicum perficere id opus poſſit.* Licet enim opus faciendum non ſemper per alium perfici poſſit, eo quod inter artifices multa ſit differentia, *l.* 31. *pr. D. de ſol.* non tamen illud hic applicari poteſt; nam *d. l.* 31. loquitur de *Artifice*, qui opus faciendum promiſit, & quidem ita, *ut ſuis operis perficiat:* quo caſu dicta ratio demum locum habet; cæteroquin id, quod promiſſum vel præſtandum eſt, per alios etiam, maxime in caſu abſentiæ, fieri poſſe tum ex hoc loco, tum ex *l.* 1. *pr. D. de off. ejus, cui mand. eſt jurisd. l.* 5. §. 3. *D. de admin. tut.* manifeſtum eſt.

XIII. Sed quid ſi *Statius Rufinus* contumax ſit? an datur remedium, quo in ordinem redigi poſſit? Difficultatem tollunt Impp. dum pergunt: *Quod ſi detrectat*, Actores *conſtituti, qui legitime pro civitate agere poſſunt, nomine publico, adire adverſus eum Judices poterunt.* Cum enim ex Pollicitatione obligatio oriatur valida, uti dictum §. 2. Actionem, quæ ex æquitate oritur, contra promiſſorem competere, facile intelligitur. v. *l.* 3. §. 1. *D. de pollic.* Diſſ. N. IX. *de Cauſ. Oblig.* §. 8. 9. Quia vero ipſa Civitas in judicio comparere & Actionem proponere commode nequit, eam inſtituere debet per alium, *Actorem* ſcil. vel *Syndicum*, in civitate legitime conſtitutum, qui nomine publico ſeu civitatis *Judices* adire poterit. *l.* 1. §. 1. *D. quod cujuscunque univers. nom.*

XIV. Sed quales *Judices* hic intelligendi ſint non ſatis conſtat. Videri poſſet per Judices *Judices Pedaneos* intelligendos eſſe; v. Weſenbec. *ad t. D. de pollic. n.* 6. Sed id diſplicet Bach. ad Weſ. *d. l.* & merito. Volunt enim Divi Fratres, ut *Actores* ſeu *Syndici Judices* recta adeant, quo modo non adeuntur *Judices pedanei*, qui ab eo, cui jus dandi erat, primum dabantur, *l.* 12. §. 2. *D. de jud.* & ubi dati erant, tum demum adiri poterant. Neque obſtat, quod per *Judicem* multis

in

in locis Judex ſignificetur pedaneus; *d. l.* 12. §. 1. 2. *D. de jud. t. C. de ped. jud.* cum alibi per *Judicem* ipſum etiam Magiſtratum intelligi magis notum ſit, quam ut ulteriori probatione indigeat. v. *l.* 1. *l. pen. D. de jud. l.* 11. §. 1. *D. de juriſd. t. t. D. de reb. auct. jud poſſ.*

XV. Quodnam autem *Judicum* ſeu Magiſtratuum in hac cauſa ſit officium, ſimul docent Impp. dum ſubjiciunt: *Qui cum primum potuerint, priusquam in exilium proficiſcatur, cognoſcent, & ſi opus perfici ab eo debere conſtituerint, obedire eum Reip. ob hanc cauſam jubebunt, aut prohibebunt diſtrahi fundum, quem in territorio* Gabiniorum *habet*. Cum enim relegatis dies excedendi a Præfecto Urbi vel Præſide præſcribi ſoleat, illa formula: *Illum provincia illa, inſulisque eis relego, excedereque debebit intra illum diem; l.* 7. §. 17. *D. de interd. & releg.* ac proinde relegato diutius in Civitate morari non liceat, neque æquum ſit, ut opus promiſſum uſque ad reditum relegati differatur: merito volunt Impp. ut Judices, *quam primum potuerint, priuſquam in exilium proficiſcatur, de eo cognoſcant;* & ſi quidem conſtet, opus Reip. promiſſum eſſe, obedire eum Reip. & opus perficere jubeant, v. *l.* 10. *l.* 13. *D. de pollic.* aut, ſi fundum in territorio Gabiniorum habeat, eum diſtrahi prohibeant, ne per alienationem fundi Actio Gabinorum difficilior reddatur. Quod quo minus & ad caſus ſimiles extendi poſſit, veluti, ſi debitores de fuga ſuſpecti ſint, dubitandum non videtur. *l.* 32. *pr. D. ad L. Falcid.* v. Sand. *de probib. rer. alien. p.* II. *c.* III. §. I. & *ſeqq.*

DIS-

DISSERTATIO VIGESIMA SEXTA.

Divi Fratres Sextiliæ.

Cum rem pecuniariam eſſe dicas, potes per maritum tuum, ſolemnibus impletis, appellationi adverſariæ tuæ reſpondere: cum appellationes pecuniariæ etiam per procuratores exerceri ab utraque parte litigantium poſſint. Accepta VIII. *Kal. Aug. Ipſis* II. *&* III. *AA. Coſſ.* 163. *l.* 2. *C. de procurat.*

I. *Uſus Procuratorum in quibus cauſis locum habeat?* II. *An id etiam procedat ratione uxoris, ut maritus cauſam appellationis pro ea agere poſſit?* III. *Quid per* Appellationem *in* d. l. 2. *intelligatur?* IV. *Quænam ſint* Solennia, *de quibus in* d. l. 2. *agitur?* V. *In quibus illa conſiſtant?* VI. *An maritus uxoris ſit* curator? VII. *Epoſitio ſubſcriptionis.*

I. Poſtquam uſus Procuratorum, tum ob utilitatem, tum ob neceſſitatem, introductus eſt, ut, qui rebus ſuis ipſi ſupereſſe vel nolunt, vel non poſſunt, per alios poſſint vel agere, vel conveniri, *l.* 1. §. 2. *D. de proc. pr. I. de iis per quos ag. poſſ.* inter alia quæſitum, in quibus cauſis Procuratores intercedere poſſint? De quo Divi Fratres reſcripſerunt tum in Epiſtola ab Ulp. in *l.* 1. *D. an per al. cauſ. appell. redd. poſſ.* exhibita, tum in hac *n. l.* 2. diſtinguendo inter cauſas *civiles* ſeu *pecuniarias*, & *criminales;* & in criminalibus, inter cauſas *graviores*, in quibus pœnæ relegatione majores irrogari poſſunt, & *leviores*, in quibus relegatio vel pœnæ relegatione minores locum habent, uti ad *d. l.* 1. pluribus oſtendimus ſupra Diſſert. XXI. ſive in prima agatur inſtantia, ſive in Judicio Appellationis. *Generaliter* enim *conſtitutum, ut, quæ cauſa per alium agi non poteſt, ejus nec Appellationem per alium agi*

oportere. d. l. 1. in f. D. an per al. cauſ. app. redd. poſſ.

II. Idque procedit non tantum ratione aliorum, ſed & conjugum, ut uxor per maritum Appellationi adverſariæ reſpondere poſſit. *Cum rem pecuniariam eſſe dicas*, (ajunt Impp. hac *n. l. 2.*) *potes per maritum tuum, ſolemnibus impletis, Appellationi adverſariæ tuæ reſpondere: cum Appellationes etiam per Procuratores exerceri ab utraque parte litigantium poſſint.*

III. Sunt qui per *Appellationem* hic *interpellationem* intelligunt, in primo ſcil. Judicio, non ſecundo ſeu Appellationis factam, quia *appellare* non raro idem ſignificat quod *convenire: l. 29. D. de jud. l. 16. §. 6. D. de fidej.* ſed ſine ratione. *Appellationem* enim ordinario pro *Provocatione*, ab inferiore Judice ad ſuperiorem facta, in Jure noſtro accipi, ex *t. t. D. & C. de appell. & ſeqq.* v. *l. 1. pr. §. 3. l. 6. l. 18. D. de appell. l. 1. pr. & §. 1. D. quis a quo appell. l. 1. §. 1. D. quand. appell. l. 10. l. 19. C. de appell. l. 1. l. 3. C. de temp. & rep.* notum eſt. Eodemque ſenſu vocabulum *Appellationis* in hoc Reſcripto a Divis Fratribus poſitum eſſe, ex collatione *l. 1. D. an per al. cauſ. appell. redd. poſſ.* manifeſtum eſt. Eſt enim hæc *n. l. 2.* Divorum Fratrum, in qua bis mentio fit *cauſæ pecuniariæ* & *Appellationis*, quemadmodum in *d. l. 1.* Reſcriptum, quod ab Ulp. exhibetur, etiam eſt Divorum Fratrum, in quo ſimiliter bis *cauſæ pecuniariæ* & *Appellationis* meminerunt, & de eadem cauſa & eodem modo reſcripſerunt. Imo non obſcure Ulp. in *d. l. 1.* ſignificare videtur, de illa cauſa non tantum Reſcriptum extare, quod ibi proponitur, ſed & aliud fuiſſe, quod ſcil. exhibetur in hac *n. l. 2.* Ait enim Ulp. *Et in rebus pecuniariis ſunt Reſcripta poſſe agi;* & porro ſubjicit: *Verba Reſcripti ita ſe habent.* Divi Fratres *Longino* &c. Ut utrumque Reſcriptum de eadem Appellatione ſeu Provocatione ad Judicem ſuperiorem facta, accipienda ſit. add. Giph. *ad h. l. n. 2.*

IV. Sed dicunt Impp. uxorem per maritum appellationi adverſariæ uxoris reſpondere poſſe *impletis ſolemnibus*, ſeu *ſolen-*

Digitized by Google

lemnibus interpoſitis ſeu *ordinatis*, uti alibi habetur: v. *l.* 18. *C. de evict. l.* 5. *C. de ord. cogn. l.* 31. *C. de lib. cauſ.* ſed quid per illa *ſolennia* intelligendum, iterum non convenit. Non pauci enim cum Accurſ. dicta verba *impletis ſolennibus* ſic accipiunt, ut nihil aliud ſignificent, quam *cautione* ſeu *ſatisdatione de judicato interpoſita*, de qua *l.* 6. *l. pen. D. jud. ſolv.* ſed non recte; maritus enim, ſi mandatum habeat, ſatisdare non cogitur. *l.* 21. *C. de proc.* Et quænam *ſolennia* Divi Fratres intelligant, ex ipſis Reſcripti verbis abunde apparet, *ſolennia* ſeu *ſolennitates* ſcil. *appellationum*, ſeu *provocationis*, uti vocantur in *l.* 11. *C. de admin. tut. l.* 14. *C. Theod. de appell.* Dicunt enim Impp Sextiliam per maritum appellationi adverſariæ reſpondere poſſe, *ſolennibus impletis*, per rationem, quia appellationes pecuniariæ per procuratorem exerceri poſſunt. Ut alia, quam *ſolennia appellationis*, de qua ſola ibi reſcribitur, in *d. l.* 2. intelligi nequeant. v. Giphan. *d. l.*

V. Quænam autem ſint illa Solennia, docet Modeſtinus in *l.* 20. §. *ult. D. de appell.* dum ait: *Militibus appellandi tempora non remittuntur, & victi ſi non provocaverint, &* ſolennia fecerint, *poſtea non audiuntur;* per Solennia intelligens ea, quæ ab appellante, ſi quidem appellationis effectum habere deſideret, ſecundum Leges, præſtanda ſunt: ut ſcil. appellatio fiat debito modo, viva voce, ſtatim, *l.* 2. *l.* 5. §. 5. *D. l.* 14. *C. de appell.* vel in ſcriptis, ſi ex intervallo fiat, per libellum appellatorium, *d. l.* 5. §. 5. *l.* 6. §. *ult. C. de appell.* & intra tempora appellatoria, *l.* 5. §. *ult. D. de appell. recip.* de quibus v. Pr. N. *ad t. D. quand. appell.* §. 1. *& ſeqq.* Quemadmodum eodem ſenſu *ſolennia accuſationis* dicuntur, quæ ordinario ab accuſante obſervanda. *l.* 18. *D. l.* 7. *C. de accuſ.*

VI. Neque dictis contrariatur, quod quibusdam viſum, maritum ſcil. uxoris curatorem eſſe, *l.* 95. *pr. D. ad L. Falcid.* ac proinde procuratorem eſſe non poſſe; cum id non tantum

nuſquam dicatur, ſed contrarium verum ſit, maritum ſcil. ne quidem volentem uxoris curatorem eſſe poſſe. §. 19. *I. de excuſ. l. 4. C. eod. l. 2. C. qui dar. tut.* Neque aliud ex *d. l. 95. D. ad L. Falc.* inferri poteſt; licet enim maritus ibi dicatur res uxoris extra dotem conſtitutas adminiſtraſſe, ex eo tamen non ſequitur, maritum uxoris minoris 25. annis curatorem fuiſſe. Si enim uxor perfectæ ætatis bona habeat paraphernalia, maritus prohibente uxore ea adminiſtrare non poteſt; ſed ſi uxor eorum adminiſtrationem concedat, ſecus eſt *l. 8. C. de pact. convent.* Licet moribus hodiernis in plerisque Regionibus receptum ſit, ut maritus curator uxoris ſit legitimus. v. Gudelin. *de Jur. Noviſſ. L. 1. c. 7.* Sand. *L. 11. T. IV. Def. 3.* Groenew. *ad d.* §. 19.

VII. Subjicitur denique, *Accepta 1. Kal. Aug. Ipſis II. & III. AA. Coſſ.* i.e. *Accepta* ſcil. Epiſtola, ſeu Reſcriptum, 1. Kalend. Aug. Ipſis ſecundum & tertium Auguſtis Coſſ. ſeu A. U. C. 914. Chr. 163. quo Divus MARCUS II. & L. AURELIUS VERUS III. Conſules fuerunt. Solebat enim ſubſcribi *Dat. Data* vel *Datum*, v. *l. 20. l. 21. l. 24. l. 25. C. de proc. l. 23. C. de Epiſc. l. 26. C. de proc. l. 2. l. 4. C. de Epiſc.* quo ſcil. tempore Epiſtola, vel Reſcriptum datum eſſet; vel *Accepta* ſeu *Acc.* quo ſcil. tempore accepta: *l. 5. C. Theod. de contr. emt. l. 2. C. Theod. de poſtul.* & quandoque utrumque *Dat.* & *Accepta* vel *Acc.* ut conſtaret, quo tempore data, & quo tempore accepta eſſet. v. *l. un. C. Th. de parr. l. 2. C. Th. de accuſ. l. un. C. Theod. de mand. Princ. l. 8. C. Theod. de exact. l. un. C. Theod. de falſ. mon.*

DIS-

DISSERTATIO VIGESIMA SEPTIMA.

Divi Fratres & AA. Celeri.

Competens Judex a filio te ali jubebit, ſi in ea facultate eſt, ut tibi alimenta præſtare poſſit. Dat. Idib. Apr. Ipſis AA. Coſſ. 161. *l.* 2. *C. de al. lib. ac parent.*

Iidem Augusti Titianæ.

Si competenti Judici, eum, quem te ex Claudio enixam eſſe dicis, filium ejus eſſe probaveris, alimenta ei pro modo facultatum præberi jubebit. Idem, an apud eum educari debeat, æſtimabit. P.P. XIII. *Kal. Mart. Romæ*, Rustico *&* Aquilino *Coſſ.* 164. *l.* 3. *C. eod.*

I. II. *Amorem Parentum erga liberos, Liberorumque erga parentes, Juris eſſe Naturalis; ac proinde etiam educationem, & alimentorum præſtationem.* III. *Ut & Juris Divini.* IV. *Nec non Juris Romani.* V. VI. VII. VIII. *Primum quidem Romanos in liberos jus vitæ & necis habuiſſe, & partus exponendi licentiam: ſed poſtmodum id mutatum, & quo tempore?* IX. *In ſpecie* Divos Fratres *juſſiſſe, ut pater filium alere cogatur: dummodo mater probaverit filium ex marito ſuſceptum eſſe.* X. *Quo modo illud probari poſſit?* XI. *Quid veniat* Alimentorum *nomine?* XII. XIII. *An pater filium ſtatim alere teneatur?* XIV. *Quid juris, ſi pater parere recuſet?* XV. *Removetur ſcrupulus ex* Apul. XVI. *Quænam ſint Exceptiones?* XVII. *Ubi lite pendente partus educandus ſit?* XVIII. XIX. *Similiter Juris Naturalis eſſe, ut liberi alant parentes.* XX. *Ut & Juris Divini.* XXI. *Nec non Juris Romani.* XXII. *Exceptiones.*

I. Juris Naturalis eſſe Amorem Parentum erga liberos, Liberorumque erga parentes, ex eoque fluere educationem liberorum, rectiſſime monet Imp. *pr. I. de J. N. G. & C.* & Pomponius *l. 2. D. de J. & J.* Quin enim Parentes ob arctiſſimum procreationis vinculum ad educationem & alimenta liberis præſtanda Jure Naturali obligati ſint, ne quidem dubitandum videtur. Dum enim parentes liberos generant, proprio ſe facto obſtrinxiſſe videntur, ſe, quantum poſſibile eſt, operam daturos, ut vita, quam dederunt, conſervetur. Affectusque paterni tanta plerumque efficacia eſt, ut etiam non coacti hac parte officio ſuo ſatisfacere gaudeant. Puffend. *de Jur. Nat. & Gent. L. IV. c. 11. n. 4.* Scharrock. *de Offic. ſec. Jus Nat. c. 7.*

II. Agnoverunt & agnoſcunt etiamnum pleræque Gentes iſtud. Cic. *L. 1. de Off. c. 4. Commune animantium omnium eſt, conjunctionis appetitus procreandi cauſa, & cura quædam eorum, quæ procreata ſunt;* nec non quod *d. c. 4.* ſequitur: *Eadem natura vi rationis hominem conciliat homini, & ad orationis, & ad vitæ ſocietatem: ingeneratque in primis præcipuum quendam amorem in eos, qui procreati ſunt: impellitque, ut hominum cœtus & celebrationes & eſſe, & a ſe obiri velit, ob easque cauſas ſtudeat parare ea, quæ ſuppeditent & ad cultum & ad victum, nec ſibi ſoli, ſed conjugi, liberis, cæterisque, quos caros habeat, tuerique debeat.* Nam ut idem *de Fin. L. III. c. 19. Hæc inter ſe congruere non poſſunt, ut procreari quidem natura vellet, diligi autem procreata non curaret.*

III. Idemque dictant Sacræ paginæ: *Obliviſcitur mulier infantis ſui? immiſericors in ventris ſui filium?* Jeſai. XL. ꝟ. 15. Add. II Cor. XII. ꝟ. 14. I. Tim. V. ꝟ. 8.

IV. Quin & agnovere debitum iſtud Juris Naturalis etiam Legislatores Romani. Hinc Imp. Juſtinianus in *l. ult. §. 5. C. de bon. quæ lib. Parentes debent alere liberos, propter ipſam naturam.* Hinc Paulus JCtus in *l. 7. pr. D. de bon. damn.*

Ra-

Ratio naturalis, quaſi lex quædam tacita, liberis parentum hereditatem addicit, velut ad debitam eos ſucceſſionem vocando. Hinc denique Papinianus in *l.* 7. §. 1. *D. und. lib Liberos ad parentum bona Natura ſimul & parentum votum admittit.* Ut & idem Paulus, *necare eum non tantum, qui partum perforat ſed & eum qui abjicit, & qui alimonia denegat*, reſpondere non dubitaverit. *l.* 4. *D. de agnoſc. & alend. lib.* Ut & Leges liberis, qui propter imbecillitatem, licet plenum jus exigendi habeant, parentes utplurimum cogere nequeunt, hac parte ſubvenerint ſanxerintque, ut parentes etiam inviti liberis alimenta præbere debeant, captisque pignoribus ad id cogi poſſint. *l.* 5. *pr.* §. 1. 2. 10. *D. de agn. & al. lib.*

V. Licet enim Pater ex Lege, a Romulo lata, & a Decemviris in XII. Tabulis confirmata, in liberos vitæ necisque poteſtatem haberet, v. Dion. Halic. *L.* II. *c.* 27. 28. *L.* VIII. *c.* 91. Val. Max. *L.* V. *c.* 8. Suet. *in Aug. c.* 65. *in Calig. c.* 5. *l.* 11. *D. de lib. & poſt. l. ult. C. de patr. pot.* & infantes exponere liceret, ſucceſſu temporis tamen ſummum illud jus patriæ poteſtatis ſublatum, *l.* 11. *D. de lib. & poſt. l. ult. C. de patr. pot.* Dio Caſſ. *L.* LIII. *p.* 509. & modica tantum caſtigatio parentibus conceſſa, *l.* 3. *C. de patr. pot. l. un. C. de his qui par. vel lib. occ. l. un. C. de emend. propinq.* infantumque expoſitio ſub gravi pœna prohibita eſt. v. *l.* 2. *C. de infant. expoſ.* junct. *l.* 8. *C. ad L. Corn. de ſic.*

VI. Et quidem SCto Planciano, quod a M. Plancio Varo Conſule nomen habere, & ſub Veſpaſianis conditum probabile eſt, v. Cl. Hein. ad *L. Jul. & Pap. P.* II. *L.* VI. *c.* 6. certe ante tempora Antonini Pii, *l.* 59. §. 1. *D. ad L. Falcid.* & Hadriani factum eſt, *l.* 3. §. 1. *D. de agn. & al. lib.* de agnoſcendis liberis jam actum eſt. Cujus caput primum permiſit *mulieri* parentive, in cujus poteſtate eſt, vel ei, cui mandatum ab iis eſt, ſi putet prægnatem, *denunciare intra dies triginta*, (continuos, *l.* 1. §. 9. *D. eod.*) *poſt divortium connumerandos, ipſi marito, vel parenti, in cujus poteſtate eſt: aut domum de-*

num-

nunciare, ſi nullius eorum copiam habeat. l. 1. §. 1. 2. 3. *D. de agn. & al. lib.* Ut, niſi denunciatione hac facta maritus cuſtodes ad ventrem cuſtodiendum inſpiciendumque miſerit, aut contra denunciaverit, non eſſe ex ſe prægnantem, cogatur maritus partum agnoſcere, & ſi non agnoverit, extra ordinem coerceatur. *l.* 1. §. 4. 12. *D. eod.*

VII. Quod cum ad eos partus pertineret, qui poſt divortium eduntur, *l.* 3. §. 1. *D. eod.* Senatusconſulto, temporibus Hadriani facto, ulterius cautum eſt, ut, etiamſi conſtante matrimonio ſit editus, de eo agnoſcendo agi poſſet. *l.* 3. §. 1. *D. eod.*

VIII. Porro ſub Trajano, Hadriano, Antonino Pio, adeoque longe ante tempora Alexandri, Conſtantini, & Valentiniani ſociorumque, reſtrictum & mitigatum eſſe ſummum illud Jus patriæ poteſtatis, ut non in atrocitate, ſed pietate conſiſteret, docent *l. ult. D. ſi quis a par. man. l.* 5. *D. ad L. Pomp. de parric. l.* 5. §. 15. *D. de agn. & al. lib. l.* 13. §. *ult. D. de re mil.* uti pluribus oſtendit Ampliſſimus Præſes Bynckershoekius in Eruditiſſimo Tractat. *de Jur. occid. lib.* & *Curis ſecundis.*

IX. Quid autem ſub Divis Fratribus in uſu fuerit, manifeſtum eſt ex *l. n.* 3. *C. de alend. lib. ac. par.* dum Impp. Titianæ reſcribunt: *Si competenti Judici eum, quem te ex Claudio enixam eſſe dicis, filium ejus eſſe probaveris, alimenta ei pro modo facultatum præberi jubebit.* Scil. volunt Impp. ut, ſi Titiana, Actione præjudiciali de agnoſcendo & alendo partu, contra maritum Claudium agat, Claudius ad agnoſcendum & alendum condemnari debeat, dummodo probaverit Titiana uxor, partum, quem enixa erat, Claudii filium eſſe.

X. Probationem, aliquem alicujus filium eſſe, ratione matris minime difficilem, ſed ratione patris perdifficilem, non tamen impoſſibilem eſſe, monitum ſupra Diſſert. VII. §. 11. *& ſeqq.* ſimulque per varia exempla oſtenſum, probationes hic non præciſe requiri directas, ſed & admitti probabiles

ſeu

Digitized by Google

ſeu præſumtiones prægnantes, ut iis ſcil. ſtetur, donec probetur contrarium. Veluti, ſi quis ex uxore alicujus, qui cum ea aſſidue moratus, natus ſit, *l.* 6. *D. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt.* qui pro partu habetur legitimo. Adeo ut, ſi quis neget ita natum filium ſuum eſſe, id non attendatur, etiamſi jurato id aſſeveret, vel apud Acta profeſſus ſit: *l.* 29. §. 1. *D. de prob.* imo, licet mater de adulterio convicta ſit. *l.* 11. §. 9. *D. ad Leg. Jul. de adult.* d. Diſſ. VII. §. 5. 6. 7. Quod ſi itaque dicto ſimilive modo *competenti Judici* ſeu Magiſtratui, qui hic per Judicem competentem intelligendus videtur, v. ſupra Differt. XXV. §. 14. Wiſſ. ad *h. l. in f.* probatum fuerit, filium, de quo quæritur, *Claudii* eſſe, Judex competens alimenta filio præberi jubebit.

XI. *Alimenta ſtrictiſſime* accepta *cibaria* ſignificant, ſine quibus corpus noſtrum ali non poteſt, *ut veſtiaria* & *habitatio* ſub iis non contineantur: *l.* 8. §. 12. *D. de tranſact. ſtricte* vero ea, ſine quibus corpus commode ali non poteſt, ut & *veſtiaria* & *habitatio*, non etiam, quæ ad diſciplinam pertinent, ſub iis contineantur. *l.* 6. *l.* 7. *l. ult. D. de alim. leg.* Sed *late* accepta (uti hic) omnia ſignificant ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria, pro modo facultatum patris; *l.* 5. §. 10. 12. *D. de agn. & al. lib. l.* 43. *D. de V. S.* ut & ſumtus in ſtudia & diſciplinas ſub *alimentis* contineri videantur. Nam non tantum præſtandum, ut vivere poſſint liberi, ſed & ut honeſte vivere, & tum proximis, tum Reip. quandoque utiles eſſe poſſint. v. Puffend. *de J. N. & G. L.* IV. *c.* XI. §. 4. Brunnem. ad *d. l.* 5. *n* 8. Diſſ. *N.* VIII. *de C O.* §. 17. 18.

XII. Ad quæ alimenta filio præſtanda Pater, ſtatim ac filius natus eſt, tenetur, non demum poſt triennium: I. Per textus generales in *d. l.* 5. *pr.* §. 1. 10. *D. de agn. & al. lib. h. n. l.* 3. & 4. *C. de al. lib.* II. Quia & partui nondum nato, ſed adhuc in utero conſtituto, alimenta debentur. *l.* 5. *pr. D. de ventr. in poſſ. mitt.* III. Quia mater ante triennium mori,

Mm alia-

aliaque multa contingere poſſunt, ut proprio lacte per triennium infantem nutrire nequeat.

XIII. Neque contrariantur Impp. Dioclet. & Maximian. in *l.* 9. *C. de patr. poteſt.* qui *remedium alimentorum* majori trimo demum concedere videntur. Diſtinguendum enim inter alimenta lactis materni, ad quæ mater, ſiquidem ea præſtare poteſt, per triennium (poſt quod liberi ablactari ſolebant, vid. II Macab. VII. ẏ. 27. Ulp. *Tit.* XVII. §. I. & *ibid.* Cuj.) tenetur, & cætera alimenta & funerus, qui a patre præſtandi ſunt. v. Hahn *ad Weſ. ad t. D. de agn. & al. lib. n.* 4. Brunnem. *ad d. l.* 9. Carpz. *P.* IV. *Conſt* XXVII. *Def.* 5. d. Diſſ. N. §. 7.

XIV. Sed quid ſi pater non pareat, & alere detrectet? Pignoribus captis, & diſtractis, cogetur ſententiæ ſatisfacere. *l.* 5. §. 10. *D. de agn. & al. lib.*

XV. Ut a vero aberrent, qui putant, Reſcripti noſtri fidem & auctoritatem ſubverti per Apulej. de *Aſin. Aur. L.* X. dum refert, maritum quendam peregre proficiſcentem, mandaſſe uxori ſuæ, ut ſi ſexus ſequioris edidiſſet fœtus, protinus quod eſſet editum necaretur; quaſi ſub DIVIS FRATRIBUS jus non tantum exponendi, ſed & necandi liberos pro lubitu, adhuc fuerit in uſu. Factum enim Apulejus narrat, non jus, neque quicquam, ex quo mandatum licitum fuiſſe colligi poſſit, ſubjicit. Qualia exempla contra Leges commiſſorum etiam poſt tempora Valentiniani, Valentis, & Gratiani extitiſſe, & etiamnum exiſtere, nemo ignorat. vid. laudatus ſupr. V. A. Bynck. *de Jur. occid. lib. c.* X. *p.* 224. & *Cur. ſec. p.* 43.

XVI. Plane non deſunt caſus, quibus Pater excuſatur: Uti I. Si liberi ſint locupletes, & ſe ipſos exhibere poſſint. *l.* 5. §. 7. *D. de agn. & al. lib.* II. Si liberi ſint ingrati. Quod de Jure Naturæ ita procedit, ſi quid commiſerint, per quod vinculum naturale, quod eſt inter parentes & liberos, tol-

tollitur; veluti, ſi vitæ parentum inſidiati ſint, vel patrem detulerint, ut ad mortem rapiatur. *l.* 5. §. 11. *D. de agn. & al. lib.* Cum vero cauſæ ingratitudinis, ob quas parentes liberos ſuos exheredare poſſint, jure Civili determinatæ ſint, *N.* 115. *c.* 3. §. 1. *& ſeqq.* ob easdem cauſas, ob quas parentes liberos exheredare poſſunt, & alimenta iis negare poſſe, de jure noſtro dicendum videtur. v. Weſenb. ad *d. t. de agn. & al. lib.* Struv. *Exerc. J. C.* xxx. *th.* 76. Brunnem. ad *d. l.* 5. *n.* 20. III. Si liberi ex inceſtis aut damnatis complexibus nati ſint. v. *Nov.* 89. *c. ult. Auth. Ex complexu. C. de inceſt. nupt.* d. Diſſ. *N.* VIII. *c.* III. §. 13. *& ſeqq.*

XVII. Cum vero non raro, lite pendente, quæſtio incidat, ubi interim filius educari debeat? Impp. id ipſum arbitrio Judicis, qui de cauſa cognoſcit, ſimul committunt, ut pro varietate circumſtantiarum *æſtimet, an apud patrem educari debeat.*

XVIII. Quemadmodum autem Juris Naturalis, Divini, & Civilis eſt, ut Pater alimenta præſtet liberis, ſic & Liberi parentes eodem Jure Naturali alere tenentur. Singularis enim amor, quo liberi parentes ſuos, quibus, ob vitam, & plurima alia beneficia, nunquam dignam ſatis referre poſſunt gratiam, tenentur proſequi, injungere videtur, ut parem vicem rependant ſuis parentibus, uti pie reſpondit Papinianus in *l.* 15. *pr. D. de inoff. teſt.* Ut adeo vi gratitudinis, (minime vero ex fide data vel contractu, uti ſtatuit Hobbeſius,) & proinde Jure Naturali liberi ad id obſtricti ſint. v. Scharrock. *de Off. ſec. Jus Nat. p. m.* 381. Ziegler. *ad H. Grot. de J. B. ac P. L.* II. *c.* VII. §. 5.

XIX. Hoc vult Νόμος πελαργικὸς, de qua Ariſtoph. *in Avib. p.* 604. *Edit. Biſet.* Neque conſenſum denegant Gentes moratiores. Omnium enim Græcorum Leges juſſerunt parentes ali a liberis. v. Vitruv. *de Architect. L.* VI. *in præfat.* Exceptis tamen Athenienſibus, qui eos tantum parentes ali volue-

Digitized by Google

luerunt, qui liberos artibus erudiviſſent. Vitruv. *d. l.* Plutarch. *in Solon.* Eleganter Iſæus Orat. VII. (quæ Latine ita exhibet Puffend. *de J. N. & G. L.* IV. *c.* XI. §. 13.) *Lex jubet parentes alere; parentes vero ſunt Pater, Mater & Avus. Iſti namque generis principium ſunt, & bona eorum poſteris per manus traduntur, quapropter eos alere neceſſe, etiamſi nihil reliquerint.*

XX. Idem docet Apoſtolus Paulus 1. ad Timoth. v. ℣. 4. dum ait, liberos debere ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, ſubjecta ratione, τοῦτο γάρ ἐστι καλὸν καὶ ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

XXI. Neque aliud conſtitutum apud Romanos, uti apparet ex Reſcripto DIVORUM FRATRUM in *l. n.* 2. dum ajunt Impp. *Competens Judex a filio te ali jubebit, ſi in ea facultate eſt, ut tibi alimenta præſtare poſſit;* nec non *l.* 5. §. 13. 16. *D. de agn. & al. lib. l.* 1. *C. eod.* ut & cogi ad id liberos remedio alimentorum poſſe cautum ſit. *l.* 5 *C. de patr. pot.*

XXII. Niſi forte & Pater habeat, unde ſe exhibere poſſit, arg. *l.* 5. §. 7. *D. de agn. & al. lib.* vel contra liberos aliquid commiſerit, ob quod exheredari poſſit. arg. *l.* 5. §. 11. *d. t. N.* 115. *c.* 4. §. 1. *& ſeqq.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA OCTAVA.

IMPP. ANTONINUS & VERUS AA. Titio.

Si filium tuum in tua poteſtate eſſe dicis, Præſes Provinciæ æſtimabit, an audire te debeat: cum diu paſſus ſis, ut patrisfam. res ejus agi per eos, qui teſtamento matris tutores nominati fuerint. PP. ſine Die & Conſule. l. 1. C. de patr. pot.

I. *Varios caſus eſſe, quibus Patria poteſtas ipſo jure amittitur.* II. *Caſus de quo hic agitur.* III. IV. *Aliquid interceſſiſſe, & quid? ut dubium eſſet, an filius adhuc eſſet in poteſtate patris?* V. *Quid per* τὸ diu, *ſeu diuturnum, & longum tempus intelligatur?* VI. *Separata* filii *habitatione patriam poteſtatem amitti. Neque obſtare* l. 3. C. de em. lib. VII. *Idque a Leone Imp. confirmatum, moribusque hodiernis in plerisque regionibus receptum eſſe.* VIII. *Tranſitus ad Reſcripta ſolius* MARCI *Imp.*

I. Quemadmodum varii ſunt modi, quibus patria poteſtas ſolvitur, ſic & varii caſus ſunt, quibus patria poteſtas ipſo jure amittitur. Scilicet 1. Si pater infantem expoſuerit. *l. 2. C. de infant. expoſ.* II. Si pater poſt priores, inceſtuoſas nuptias contraxerit. *Nov. 12. c. 2.* III. Si pater longo tempore liberorum res ut patrumfamilias adminiſtrari paſſus ſit, ut Impp. ANTONINUS & VERUS ſeu DIVI FRATRES v. ſupr. Diſſ. 1. §. 13. reſcribunt *Titio* in *h. n. l. 1.*

II. Caſus, de quo conſulti ſunt DIVI FRATRES, uti ex verbis ipſius Reſcripti non difficulter intelligitur, talis eſt.

Digitized by Google

Mater Mævia *filium ſuum* Cajum *inſtituit in teſtamento heredem*, & *tutores ei nominat* Sempronium *&* Mævium. *Non contradicit Pater* Titius, *ſed patitur tutores nominatos* Sempronium *&* Mævium *rem* Caji *longo tempore adminiſtrare, tanquam ejus, qui ſui juris & paterfamilias eſſet. Deinde Pater* Titius *dicit filium* Cajum *in ſua poteſtate eſſe, & petit, ut tutores* Sempronius *&* Mævius *removeantur*. Quæritur, *an tutores* Sempronius *&* Mævius *removendi ſint?* Reſcribunt Impp. *Præſidem Provinciæ æſtimare debere, an patrem* Titium *audire debeat; cum diu paſſus ſit, ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui teſtamento matris tutores nominati fuerunt.*

III. Ajunt Impp. *Si filium tuum in poteſtate tua eſſe dicis, Præſes Provinciæ æſtimabit, an audire te debeat?* ſcil. ſi aliquid interceſſerit, ob quod dubium ſit, an patria poteſtas ſublata ſit? cæteroquin liberos alicujus, ex juſtis nuptiis procreatos, in patris poteſtate eſſe, ex *pr.* & §. *ult. I. de patr. pot.* notum, neque propoſitæ quæſtioni, vel cauſæ cognitioni locus eſſet.

IV. Et aliquid interceſſiſſe, neque ordinarii, ſed extraordinarii, apparet ex ſequentibus, dum Divi Fratres ſubjiciunt: *Cum diu paſſus ſis, ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui teſtamento matris tutores nominati fuerunt.* Cum enim hic nulla interceſſerit emancipatio, aliusve ordinarius ſolvendæ patriæ poteſtatis modus, videri poſſet filius in poteſtate patris remanſiſſe. Sed ſi conſideretur, Patrem ſcientem longo tempore paſſum, res filii tanquam patrisfamilias per nominatos tutores (mater enim jure dare non poteſt, v. *l.* 1. §. 1. *D. de conf. tut.*) adminiſtratas fuiſſe, non ſine cauſa dubitari poteſt, an non per hoc factum Pater filium tacite emancipaverit, jurique ſuo renunciaverit? Ac proinde favore libertatis filii Divis Fratribus id æſtimandum viſum fuit. Quemadmodum per expoſitionem infantis, patrem juri ſuo renunciaſſe, merito creditur. *l.* 2. *C. de infant. expoſ.*

V. Sed

Digitized by Google

V. Sed quid per τὸ *diu* ſeu diuturnum & longum tempus, (quod varie accipitur, v. ſupr Diſſ. IX. §. 8.) intelligendum ſit, non addit, ac proinde prudentis Judicis arbitrio, qui id æſtimabit, & de cauſa cognoſcet, relictum videtur. arg. *l.* 1. §. 2. *D. de jur. de ib.* Licet non improbabile ſit, decem annos ad hoc ſufficere, ut videatur Pater, per diuturnam illam patientiam, nominationem tutorum, eaque, quæ per eos geſta ſunt, probaſſe, & filius ſui juris fuiſſe. arg. *t. C. de præſcr. long. temp.* x. *vel* xx. *annor.* junct. *l.* 16. §. 3. *D. qui & a quib. man. lib. non fiunt.* Ubi Ariſto reſpondit: *A debitore Fiſci, qui ſolvendo non erat, manumiſſum ita revocari in ſervitutem debere, ſi non diu in libertate fuiſſet, id eſt, non minus decennio.* add. *l.* 2. *C. de long. temp. præſcript. quæ pro lib. l.* 6. *C de pet. her.*

VI. Ut adeo inter caſus, quibus patria poteſtas ipſo jure ſolvitur, non ſine ratione referatur Separata filii habitatio, ſi ſcil. filiusfam. ſciente & patiente patre, ſeorſim a patre habitet, familiam inſtituat, negotietur, & res ſuas tanquam paterfam. agat & adminiſtret. Neque aliud inferri poſſit ex *l.* 3. *C. de emanc. lib.* ubi Impp. Dioclet. & Maximian. reſcribunt, *liberos, non nudo conſenſu patris,* patria *poteſtate liberari, ſed actu ſolenni,* vel caſu. De nudo enim conſenſu hic non agitur, ſed de tacita voluntate patris, rebus ipſis & factis declarata v. Cl. Voet. *ad t. D. de Adopt. n.* 12.

VII. Idque confirmat Imp. Leo *Nov.* 25. *in fin.* dum ait: *Nos hoc inſuper annectimus, ut ſi pro ſuo ſaltem arbitratu vivere filius videatur, (ſive id ejus verbis, cujus ſub poteſtate degit,* conceſſum fuerit, *ſive verbis quidem conceſſum non ſit, ſed conſenſus tacitus filio, vitæ rationes ſeparatim inſtituenti, non adverſatus ſit, verum ipſum ſuo modo ſeorſum vivere permiſerit) tametſi a conjugii commercio liber ſit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum ſit. Etenim, ſi ſervi ſemel jugo emiſſi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur:* quo-

Digitized by Google

quomodo indignum non eſt, filios patria poteſtate liberatos, denique ſub jugum mittere, ipſosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, ſervi etiam fruuntur, expertes eſſe? Quin & moribus plerarumque Regionum receptum eſt: vid. Coſtum van Antwerp. *T.* XLIII. *art.* 73. Chriſtin. *Vol.* IV. *Dec.* CLXXXVI. *n.* II. Chaſſ. *ad Conſuet. Burg. Rubr.* VI. §. 3. Grot. *Introd. L.* I. *P.* VI. *n.* II. Voet. *d. l.* Licet aliud de *Friſia* teſtetur Sand. *L.* II. *Dec. Tit.* VII. *def.* 6. ut & de *Saxonia* Weſenb. *ad t. D. de adopt. n.* 6.

VIII. Et hæc quidem, quantum ad *Reſcripta* DIVORUM FRATRUM attinet, ſufficere videntur. Sequuntur *Reſcripta* ſolius DIVI MARCI *Imperatoris.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VIGESIMA NONA.

Ulpianus *Libro Tertio de Officio Conſulis.*

Nam ita Divus Marcus Eutychiano reſcripſit: *Quod deſideras, an impetrare debeas, æſtimabunt Judices, adhibitis etiam his, qui contradicent, id eſt, qui læderentur confirmatione Adoptionis. l. 39. D. de adopt.*

I. *Quo pertineat hoc* Divi Marci *Reſcriptum?* II. *Adoptionem indiſtincte fieri non poſſe.* III. *An adoptio non Jure facta, & quomodo confirmari poſſit?* IV. *Quinam per Judices intelligantur?* V. *Quinam ſint, qui per confirmationem lædi poſſint?* VI. *Quando Reſcripta Principum impetrantur, intervenire debere, qui cæteroquin per Reſcripta læderentur.*

I. Quo pertineat hoc Divi Marci Reſcriptum, quod exhibet Ulp. ex conjunctione legis 38. *D. de adopt.* manifeſtum eſt, ubi Marcellus ait: *Adoptio non jure facta a Principe confirmari poteſt.*

II. Non enim Adoptio ſimpliciter & indiſtincte fieri poteſt. Nam non omnes adoptare poſſunt. Non minor natu majorem: §. 4. *I. de adoptionib. l.* 40. §. 1. *D. eod.* non caſtrati: §. 9. *I. eod.* non fœminæ: §. 10. *I. eod.* nec tutores & curatores: *l.* 17. *pr. D. eod.* neque ſine cauſæ cognitione poſſunt liberos legitimos jam habentes, *l.* 17. §. 3. *D. eod.* quique LX. annis minores ſunt. *l.* 15. §. 2. *l.* 17. §. 2. *D. eod.* Tum

Digitized by Google

& Adoptio in ſpecie fieri nequit, niſi apud Magiſtratum, qui Legis habet Actionem, *l. 2. pr. l. 3. l. 4. l. 36. §. 1. D. de adopt.* neque ad tempus. *l. 34. D. eod.* Arrogatio autem niſi apud Principem, *l. 2. pr. D. §. 1. I eod.* adhibita cauſæ cognitione, in primis, ſi quis impubes ſit; §. 3. *I. eod.* & intercedente auctoritate tutorum & curatorum. *l. 2. C. de adopt. l. ult. C. de auct. præſt. l. 8. D. de adopt.*

III. Quod ſi itaque adoptio non jure facta ſit, quæſitum, an & quomodo confirmari poſſit? De quo Divus Marcus *Eutychiano* (ſic nomen exprimitur in Cod. Flor. & ſæpe alibi. v. Grut. p. LXV. n. 7. 127. p. CCCC. n. 8. p. CCCCCCLVII. n. 4. p. CCCCCCLXXXIV. n. 4. p. CCCCCCLXXXIX. n. 11. p. MCXIX. n. 4.) reſcripſit, *confirmationem adoptionis non jure factæ ſimpliciter concedi non poſſe, ſed cauſa tantum cognita, & adhibitis ipſis, quorum intereſt.*

IV. Ait Imp. *Quod deſideras, an impetrare debeas, æſtimabunt Judices;* i. e. Magiſtratus, quibus hæc cauſa commiſſa eſt, qui non raro nomine *Judicum* veniunt. v. *l. 1. l. 12. pr. D. de jud.* ſupr. Diſſ. XXV. §. 14. Neque enim Princeps præjudicium vult fieri alteri, cui jus quæſitum eſt. *l. 7. C. de prec. Imp. off.*

V. *Adhibitis etiam his, qui læderentur confirmatione adoptionis,* ſi ſcil. non intereſſent confirmationi: quales ſunt, tutores & curatores, liberi juſto matrimonio quæſiti, *l. 17. §. 3. D. de adopt.* ut & filius, cum nepos adoptatur quaſi ex filio natus, *l. 6. D. de adopt.* nec non proximi agnati & cognati. Licet enim auctoritas agnatorum ad hoc, ut adoptio fiat, non ſit neceſſaria, *l. 7. D. de adopt.* aliud tamen juris eſt, ſi adoptio non jure facta ſit, & de ea per Reſcriptum Principis confirmanda agatur. *h. n. l. 39.*

VI. Illud denique ex *h. n. l. 39.* recte refertur, iis caſibus, quibus Reſcripta Principum impetrantur, eos intervenire debere, qui cæteroquin per Reſcripta læderentur. arg. *l. ult.*

Digitized by Google

l. ult. D. de nat. reſt. l. 13. pr. in f. D. de min. Quantumvis enim inter alios negotium geratur, non tamen aliquid concedendum in præjudicium alterius, *d. l. 7. C. de prec. Imp. offer.* ac proinde legitime vocandi & audiendi omnes, quorum intereſt, & qui ex illo actu lædi poſſent. v. Acc. Brunnem. ad *d. l. 39.*

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA.

Paulus *Libro Singulari de Uſuris.*

Cum quidam caviſſet: *ſe quotannis quincunces uſuras præſtaturum; & , ſi quo anno non ſolviſſet, tunc totius pecuniæ ex die, qua mutuatus eſt, ſemiſſes ſoluturum:* &, redditis per aliquot annos uſuris, mox ſtipulatio commiſſa eſſet: Divus Marcus *Fortunato* ita reſcripſit: *Præſidem Provinciæ adi, qui ſtipulationem, de cujus iniquitate queſtus es, ad modum juſtæ exactionis rediget.* Hæc Conſtitutio adfinitum modum excedit. Quid ergo? ſic temperanda res eſt, ut in futurum duntaxat ex die ceſſationis creſcat uſura. *l.* 17. *pr. D. de uſur.*

I. *Quid ſit* Uſura? II. *An uſura ſit licita?* III. *Quis ſit Legitimus uſuræ modus?* IV. *Quis hujus Legis caſus ſit?* V. *Quid ſit* cavere? VI. *Quomodo caveatur?* VII. *Quænam ſint uſuræ* Quincunces? VIII. *Quænam ſemiſſes?* IX. *Quid ſit* ſtipulationem committi? X. *In quo conſiſtat iniquitas? de qua* Fortunatus *queſtus eſt.* XI. XII. XIII. *An bene legatur* adfinitum modum excedit; *& quid per ea verba intelligatur?* XIV. *Ex die ceſſationis creſcere uſuras.*

I. *Uſura*, quæ ab *uſu* dicta, Varr. *de L. L. L.* IV. §. *m.* 16. Iſid. *L.* V. *c.* XXV. in genere omnem uſum ſignificat, ſed in ſpecie *incrementum, quod ſorti accedit, propter uſum, in eodem genere præſtandum.* v. *l.* 24. *D. depoſ.* Iſid. *d. l. l.* 12. *C. de uſur.* Varr. *d. l. l.* 58. §. 6. *D. ad SCt. Treb. l.* 23. *C. de uſur.* Pr. N. *ad T. D. de uſur.* §. 1. *& ſeqq.*

II. Qualis uſura Jure tum Naturali, v. *l.* 15. *D. de interd. & releg.* Grot. *de Jur. Bell. ac Pac. L.* II. *c.* XII. §. 20. tum Divino, v. Deut. *c.* XXIII. ℣. 20. Matth. XXV. ℣. 27. tum Civili,

vili eſt licita. *l.* 26. §. 1. *C. de uſur.* Dummodo modum non excedat, neque lædat charitatem erga proximum. v. Matth. VII. ỳ. 12. 1. Tim. 1. ỳ. 5. Rom. XIII. ỳ. 10. Gal. v. ỳ. 14. ita acc. Luc. VI. ỳ. 35. v. V. Cl. Noodt *de uſur. c.* IV. *& ſeqq.*

III. Qui modus, cum ante varius eſſet, ut & *Centeſima* aliquando ſimpliciter fuerit licita, poſtmodum conſtitutus ac determinatus eſt a Juſtiniano in *d. l.* 26. §. 1. *C. de uſur. N.* 32. *c.* 1. *N.* 34. *c.* 1. adhibita diſtinctione inter illuſtres, mercatores, aliosque. v. Pr. N. *ad T. D. de uſur* §. 20. *& ſeqq.*

IV. Quis vero caſus ſit, de quo hic quæſitum eſt, ex ipſis verbis legis ſatis conſtat. Scilicet, *cavit* v. c. Titius, *ſe quotannis* quincunces *uſuras præſtaturum, & ſi quo anno non ſolviſſet, tunc totius pecuniæ ex die, qua mutuàtus eſt,* ſemiſſes *ſoluturum.* Titius *per aliquot annos reddit uſuras, deinde ceſſat, ut commiſſa ſit ſtipulatio.* Quæſitum, *An ex die, quo ceſſatum eſt, debeantur uſuræ ſemiſſes?* An vero *ex quo mutuatus eſt.*

V. *Cavit quidam* v. c. Titius. *Cavere* in genere ſignificat proſpicere, conſulere, ſibi ſcil. vel aliis. v. *l.* 3. *pr. D. de tranſact. l.* 53. §. 1. *D. de act. emt. l.* 73. §. *ult. D. de R. J.* Sed in ſpecie *debitores cavere* dicuntur *creditori,* ratione mutuæ ſeu pecuniæ debitæ. Quod fieri ſolebat chirographo: v. Suet. *in Calig. c.* 2. *l.* 49. *pr. D. ſol. matr. l.* 134. §. 2. *D. de V. O.* unde & *cautio* dicitur ſcriptura, qua ſe debitor creditori debere cavet, *l.* 40. *D. de reb. cred.* & in ſpecie *cautio pecuniæ creditæ. l.* 40. *pr. D. de min. l.* 29. *D. de O. & A.*

VI. *Cavit* autem, *ſe quotannis* quincunces *uſuras præſtaturum,* per ſtipulationem ſcil. uſuræ enim fœnebris pecuniæ citra vinculum ſtipulationis ordinario peti non poſſunt. *l.* 3. *C. de uſur.*

VII. Ut autem intelligatur, quænam ſint uſuræ *quincunces,* præmittendum, uſuras *Centeſimas* apud Antiquos dictas

 fuiſſe,

Digitized by Google

fuiſſe, quæ centeſimo menſe ſortem æquant, ſeu cum ſingulis menſibus centeſima pars ſortis uſurarum nomine præſtatur, adeoque ſingulis annis duodecim pro centum. Columell. *de re ruſt. L.* III. *c.* 3. Harmenop. *Promtuar. L.* III. *T.* 7. Betsbrug. *de uſur. centeſ. c.* 1. *& ſeqq.* Groslot. *ad l.* 40. *D. de R. C. p.* 33. *verſ. & ſeqq.* A. Auguſt. *L.* II. *Emend. c.* 10. Cl. Noodt *de uſur. L.* II. *c.* 1. Ratione autem *Centeſimæ* tanquam *Aſſis* (qui XII. continet uncias, §. 5. *I. de hered. inſt.*) conſideratæ, partes ejus dictas fuiſſe *trientes*, *quincunces*, *ſemiſſes*. v. Scholaſt. Græc. *Baſil. L.* XXXVIII. *T.* XVII. ad *l.* 2. *C. de uſur. pupillar. l.* 17. § *ult. D. de uſur. l.* 26. §. 1. *C. eod.* Noodt *d. l.* Ac proinde uſuræ *quincunces* ſunt, quæ uſuris ſemiſſibus una uncia ſunt minores, ſeu cum de ſorte centum aureorum ſingulis annis quinos percipimus: v. Betsbrug. *de uſur. centeſ. c.* XXV. XXVI. Groslot. *ad l.* 40 *D. de reb. cred. p.* 43. quæ & alibi occurrunt, v. *l.* 7. §. 10. *D. de adm. tut. l.* 15. *pr. l.* 16. §. 2. *D. de alim. leg.* & *leviores*, v. *d. l.* 7. §. 10. & *modeſtæ* vocari ſolent. v. Perſ. *Sat.* v. ℣. 149. verb. *Quincunce modeſto* Turneb. *L.* XX. *c.* 1.

VIII. *Et ſi quo anno non ſolviſſet, tunc totius pecuniæ ex die, qua mutuatus eſſet, ſemiſſes ſe ſoluturum.* Sunt autem uſuræ *ſemiſſes* ſeu *ſemiſſales*, uti vocantur in *l.* 10. *D. de pollic.* quæ faciunt dimidiam partem centeſimæ, ſeu cum ſex ſolvuntur pro centum. Betsbrug. *de uſur. centeſ. c.* XXIV. XXV. Groslot *ad l.* 40. *D. de R. C. p.* 42. *verſ.* quæ a *levioribus* quidem diſtinguuntur in *l.* 5. *D. de oper. publ.* reſpectu tamen graviorum & ipſæ *civiles* dicuntur & *modicæ*, Plin. *L.* XIV. *c.* 4. & mercatoribus conceduntur. *l.* 26. §. 1. *C. de uſur.*

IX. *Et redditis per aliquot annos uſuris, mox ſtipulatio commiſſa eſſet*; id eſt, cum per aliquot annos ſolutæ eſſent uſuræ *quincunces*, deinde in iis ſolvendis ceſſatum eſſet. Sic enim *ſtipulatio committi* dicitur, cujus caſus & conditio extitit *l.* 13. *D. ſi quis caut. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obt. l.* 14. *D. de proc. l.* 64. §. 1. *D. de jud. l.* 24. *D. de cond. & dem. l.* 7. *l.* 9. *D.*

jud.

Digitized by Google

jud. ſolv. l. 38. §. 4. *l.* 63. *l.* 81. *pr. D. de V. O.* nec non ſtipulatio commiſſa in *l.* 67. *D. de C. & D. l.* 2. *C. de jur. dot.*

X. De quo cum conſultus eſſet Divus Marcus a *Fortunato*, eidem ita reſcripſit: *Præſidem Provinciæ adi, qui ſtipulationem, de cujus iniquitate queſtus es, ad modum juſtæ uſuræ rediget.* Eſt enim iniquum, ut, qui pro præterito tempore obtemperaverit, pro eodem tempore pœnam patiatur & incurrat; ac proinde etiam iniquum eſt, ut ex die contractus uſuris uſuræ accedant. Si enim uſuræ creſcerent in præteritum ex die contractus, uſuris uſuræ accreſcerent, & uſuræ uſurarum hoc modo exigerentur, quod ſemper fuit prohibitum. *l.* 20 *C. ex quib. cauſ. infam. irr. l.* 28. *C. de uſur.* Ac proinde merito vult D. Marcus, ut a Præſide hæc iniquitas corrigatur.

XI. Sed quid ſibi vult *Paulus*, dum *Reſcripti* illuſtrandi cauſa ſubjicit: *Hæc conſtitutio adfinitum modum excedit* Haloander, Ed. vulgatam ſecutus, pro *adfinitum* legit *ad infinitum:* ſine juſta ratione. Cujacius *L.* xix. *O. c.* 8. lectionem Florentinam defendens, ait *ad finitum modum*, i. e. *ad ſummum modum:* ſed ad Afric. *Tr.* vii. in explic. *l.* 64. *D. de V. O. adfinitum uſurarum modum* interpretatur *legibus definitum modum:* ſenſu non ſatis commodo. Probabile eſt, hoc voluiſſe *Paulum*, hanc conſtitutionem Marci, *excedere adfinitum modum uſurarum*, id eſt *recedere a convento modo uſurarum, & per ſtipulationem definito.* D. Goth. *in not. Ed. ult. ad h. n. l.* 17.

XII. Quemadmodum enim permiſſum fuit creditori non tantum, minoribus uſuris ad diem non ſolutis, majores in futurum uſuras ſtipulari, *l.* 9. §. 1. *D. de uſur.* ſic & licitum fuiſſe videtur eas etiam in præteritum ſtipulari, coercendi debitoris gratia. Quod cum durum videretur, per novam hanc Divi Marci conſtitutionem inhibitum eſt. v. Scholiaſt. Græc. *ad l. n.* 17. *lit. c.* Baſil. *L.* xxxiii. *Tit.* iii. *p.* 425. Cl. Noodt

Noodt *de uſur. L.* III. *c.* 4.

XIII. Licet enim inſolens & rarior illa ſit locutio, non tamen ob id protinus eſt rejicienda, quandoquidem & alia ſimilia, quæ vix alibi reperias, inveniuntur in Pandectis. Veluti *regimentum* pro *regimine*, *l. un. pr. D. de off. Præf. Præt.* *porticationes* pro *porticibus*, *l.* 37. §. 1. *D. de religioſ.* *nundinæ* pro *epulis nundinalibus*, *l.* 69. *D. pro ſoc.* *corbis* pro menſuræ genere, *l.* 1. §. *ult. D. de peric. & comm. rei vend.* v. ſupr. Diſſ. VI. §. 7. *& ſeqq.* *excuſſati* pro *excuſſi*, *l.* 46. §. 6. *de admin. tut.* v. Cl. Duker *de Latin. vet. JCtor. p.* 343. *perluſorium judicium* pro *colluſoria*, *l.* 14. *pr. D. de appell.* v. ſupr. Diſſ. XXI. §. 7. & ſimilia.

XIV. *Quid ergo?* (ait denique *Paulus*) *ſic temperanda res eſt, ut in futurum duntaxat ex die ceſſationis creſcant uſuræ.* Neque ſibi ipſi contrarius eſt *Paulus in l.* 40. *in f. D. de R. C.* dum docet, uſuras ex die ſtipulationis interpoſitæ præſtandas eſſe. Species enim non eædem ſunt, ſed diverſæ. In *d. l.* 40. enim agitur de caſu, quo uſuræ tanquam pœna ſortis non ſolutæ promiſſæ ſunt, quæ ex die ſtipulationis debentur. In *l. n.* 17. autem de caſu, quo uſuræ graviores promiſſæ ſunt ob non ſolutas uſuras quincunces, quæ tantum debentur ex die ceſſationis. v. Cuj. ad *l.* 64. *D. de V. O.* Cl. Noodt *de uſur. L.* III. *c.* 4. *in f.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA PRIMA.

Ulpianus *Libro Secundo de Officio Conſulis.*

Si mater alimenta, quæ fecit in filium, á patre repetat, cum modo eam audiendam, [Ita] DIVUS MARCUS reſcripſit *Antoniæ Montanæ* in hæc verba: *Sed & quantum tibi alimentorum nomine, quibus neceſſario filiam tuam exhibuiſti, a patre ejus præſtari oporteat, Judices æſtimabunt. Nec impetrare debes ea, quæ, exigente materno affectu, in filiam tuam erogatura eſſes, etiamſi a patre ſuo educeretur. l.* 5. §. 14. *D. de agnoſc. & al. lib.*

I. *Parentes ad alimenta liberis præſtanda obſtrictos eſſe, in primis Patrem.* II. *Ut & patre mortuo omnes in linea paterna Aſcendentes.* III. *Iisque deficientibus Matrem, reliquosque in linea materna Aſcendentes.* IV. *An Mater alimenta, quæ, vivo Patre & ſufficiente, filio vel filiæ exhibuit, repetere poſſit?* V. *Matrem alimenta, quæ ex materno affectu & pietate ſubminiſtravit, repetere non poſſe.* VI. *Non cenſeri Matrem ex affectu & pietate alimenta erogaſſe, ſi proteſtata ſit.* VII. *Si Pater peregre abierit.* VIII. *Si alimenta in ratione expenſarum retulerit, vel aliæ circumſtantiæ aliud ſuadeant.* IX. *Neque obſtare* l. 11. C. de neg. geſt.

I. Alimenta a Patre liberis, & quidem ſtatim ut nati ſunt, præſtanda eſſe, ut & invitus captis pignoribus ad id cogi poſſit, *l.* 5. §. 1. 2. 10. *D. de agn. & al. lib. l.* 3. *l.* 4. *C. eod.* late oſtenſum ſupr. Diſſ. XXVII. §. 12. *ſeqq.*

II. Neque tantum id officium incumbit Patri, ſed & patre mortuo omnibus in linea paterna Aſcendentibus. *d. l.* 5. §. 2. 3. *l. pen. D. eod.*

III. Mater ad hoc ordinario non tenetur, ſed tum demum, ſi pater deceſſerit, vel non ſit ſufficiens, vel non ſint ſufficientes alii in linea paterna, quo caſu & Mater tenetur, & matre deficiente reliqui in linea materna. *d. l.* 5. §. 2. 3. 4. 5. *d. l. pen. N.* 117. *c.* 7.

IV. Unde quæſitum eſt, quid dicendum? ſi Mater, patre vivo & ſufficiente, filio vel filiæ neceſſaria alimenta exhibuerit, an ea a marito, Actione ſcil. negotiorum geſtorum, repetere poſſit? De qua re DIVUS MARCUS *reſcripſit* Antoniæ Montanæ *in hæc verba* (ſic exhibetur in Edit. quæ prodiit Pariſ. apud *Carol. Guillard.* Vid. *Claud. Chevallon.* & *Guilielm. des Boys.* omiſſo verb. *Ita.* quod ſignis eſt incluſum, & abundare videtur)· *Sed & quantum tibi alimentorum nomine, quibus neceſſario filium tuum exhibuiſti, a patre ejus præſtari oporteat, Judices* i. e. Magiſtratus (v. ſupr. Diſſ. xxv. §. 14.) *æſtimabunt.* Mater enim, quod alimentorum nomine in filium erogavit, aliquando repetere poteſt, aliquando non item.

V. Quemadmodum ſubjicitur: *Nec impetrare debes ea, quæ, exigente materno affectu, in filiam tuam erogatura eſſes, etiamſi a patre educeretur*, i. e. educaretur. v. *l.* 28. §. 1. *D. de don. int. vir. & ux.* Ter. *Eun. Act.* 1. *Sc.* 11. ỳ. 76. *Andr. Act.* v. *Sc.* IV. ỳ. 8. Cic. *de Orat. L.* 11. *c.* 38. Alimenta enim, quæ mater ex pietate ſubminiſtravit, repetere non poteſt. *l.* 34. *D. de neg. geſt.*

VI. An autem Mater ex affectu & pietate alimenta erogaverit, ex circumſtantiis, cum hæc res in facto poſita ſit, æſtimandum. Matrem enim id ex pietate feciſſe perpetuo dici nequit. Quid enim, ſi proteſtata ſit, i. e. teſtibus præſentibus declaraverit, ſe filium ideo alere, ut aut ipſum, aut patrem conveniret. *l.* 34. *D. de neg. geſt.* Per proteſtationem enim jus noſtrum conſervamus; *l.* 14. §. 8. *D. de relig. l.* 20. §. 1. *D. de acq. her. l. ult. pr. D. naut. caup. ſtab. l.* 8. *C. de non num. pec.* v. Conſt. Rogger. *de Proteſt.* Rubr. 1. §. 1. M. de Ve. *de proteſt.* 31. Carpz.

Digitized by Google

Carpz. 1. *Conſt.* xvii. *Def.* 16. *n.* 16. dummodo id ſtatim fiat, non ex intervallo, Carpz. 11. *Conſt.* x. *Def.* 22. *n.* 7. & *Conſt.* xxx. *Def.* 11. & proteſtatio facto non ſit contraria. *l.* 21. *pr.* *D. de acq. her.* Gail. 2. *O.* 101. *n.* 2.

VII. Idemque dicendum, ſi ponamus patrem peregre *abiiſſe*, (ſic legendum videtur) & matrem, dum revertitur, tam filium quam familiam ejus exhibuiſſe, *d. l.* 34. *D. de neg. geſt.* ſeu aluiſſe. v. *l.* 10. §. 7. *D. de in rem verſ. l.* 5. *pr.* §. 7. junct. §. *n.* 14. *D. de agn. & al. lib. l. ult. pr. D. de dol. mal. & met. except.*

VIII. Nec non, ſi ea in ratione expenſarum, ſeu tabulas accepti & expenſi retulerit; *d. l.* 34. v. *l.* 203. *D. de V. S.* Aſcon. Ped. *in Verr. p. m.* 36. *l.* 47. §. 1. *D. de pact.* vel filius propria bona habeat; *l.* 5. §. 7. *D. de agn. & al. lib.* vel factus ſit ingratus: *d. l.* 5. §. 11. quibus caſibus mater alimenta filio ex pietate præſtitiſſe ſtatui nequit.

IX. Neque aliud probat *l.* 11. *C. de neg. geſt.* Præſumtio enim pietatis per alias circumſtantias, quod ſcil. mater proteſtata ſit, vel impenſas in librum rationum retulerit, excluditur. Unde & in *l. h. n.* 5. §. 14. additur, Matrem *cum modo audiendam eſſe.*

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA SECUNDA.

Ulpianus *Libro Sexto Fideicommiſſorum.*

Si pure data ſit Fideicommiſſa libertas, & is ſervus rationes adminiſtraſſe dicatur: Divus Marcus reſcripſit, moram libertati non eſſe faciendam, ex continenti tamen arbitrum dandum eſſe, qui computationem ineat. Verba Reſcripti ita ſe habent: *Æquius videtur*, Trophimo *ex cauſa Fideicommiſſi præſtari libertatem, quam ſine conditione reddendarum* rationum *datam eſſe conſtat, neque humanum fuerit, ob rei pecuniariæ quæſtionem, libertati moram fieri. Qua tamen repræſentata, confeſtim arbiter a Prætore erit dandus, apud quem rationem, quam adminiſtraſſe eum apparuit, ex fide reddat.* Tantum igitur rationes reddere cogetur. Sed an & reliqua reſtituere debeat, nihil dicitur. Nec puto cogendum; nam de eo, quod in ſervitute geſſit, poſt libertatem conveniri non poteſt. Corpora plane rationum, & ſi quas res vel pecunias ex his detinet, cogendus eſt per Prætorem reſtituere: item de ſingulis inſtruere. *l. 37. D. de fideic. lib.*

I. *Libertatem ſervis datam eſſe vel inter vivos, vel teſtamento.* II. *Et in teſtamento vel directo, vel per fideicommiſſum.* III. *An, ſi libertas fideicommiſſaria ſervo, qui rationes adminiſtravit, pure data ſit, libertati mora fieri poſſit, uſque dum rationes reddat?* IV. *Unde* Trophimus *dictus ſit?* V. VI. *Æquum ſeu humanum non eſſe libertati moram fieri.* VII. *Repræſentata tamen libertate confeſtim rationem eſſe reddendam.* VIII. *Quid ſit* repræſentare? IX. *Quis per*

Ar-

Arbitrum *intelligendus ſit?* X. *Quid ſit* rationem reddere? XI. *Quid ratione* reliquorum *dicendum?* XII. XIII. *Dubia removentur.* XIV. *Quid ratione corporum rationum, aliarumque rerum, quas ſervus detinet, & inſtructionis juris ſit?*

I. Libertatem ſervis per manumiſſionem inter vivos, vel in teſtamento datam eſſe, notum eſt. Cic. *in Top. c.* 2. Ulp. Fragm. *T.* 1. §. 6. *& ſeqq.* §. 2. *I. de libertin.* & ibid. Theoph.

II. Dabatur autem libertas in teſtamento vel *directo* ſeu verbis directis, cum directo ſervus liber eſſe jubetur, §. 2. *I. de ſing. reb. per fideic. rel.* cum ſcil. dicit teſtator *Liber eſto. Liber ſit. Liberum eſſe jubeo.* Ulp. *T.* XI. §. 7. Qui *orcinus* dicebatur, quaſi libertus patroni ad orcum demiſſi; *d.* §. 2. *l.* 10. *C. de teſtam. man.* Vel *per fideicommiſſum*, cum teſtator utitur verbis precariis, & heredem rogat, ut ſervum manumittat: *d* §. 2. ut puta, *rogo, fidei committo heredis mei, ut Stichum ſervum manumittat.*

III. De qua fideicommiſſaria libertate quæſitum, ſi pure data ſit fideicommiſſa libertas ſervo, qui rationes adminiſtravit, an libertati mora fieri poſſit, uſque dum rationes reddat, & D. Marcus per libellum aditus eſt; qui reſcripſit, libertati moram faciendam non eſſe.

IV. Ait D. Marcus, *Æquius videtur*, Trophimo *ex cauſa fideicommiſſi præſtari libertatem, quam ſine conditione* reddendarum rationum *datam eſſe conſtat.* Scil. *Trophimo* data eſt libertas fideicommiſſaria. Quod nomen deſcendit a Græco τρέφω i. e. *nutrio*, unde eſt τροφὴ i. e. *alimentum*, & τρόφιμος i. e. *alumnus.* Quales multi dicti ſunt apud antiquos, & in ſpecie ſervi & liberti. v. Grut. *p.* XLII. *n.* 5. *p.* DXXIII. *n.* 5. *p.* DCIX. *n.* 2.

V. Erat autem libertas data *Trophimo* pure, non ſub conditione *rationum reddendarum.* Ac proinde æquum videtur

 D.

D. Marco, libertatem ipſi ſine mora præſtandam eſſe. Idque confirmat, dum pergit: *Neque humanum fuerit, ob rei pecuniariæ quæſtionem, libertati moram fieri.* Per τὸ *humanum* enim ſeſe *æquum* intelligere ipſe jam præmiſit. Quo ſenſu & ſæpe occurrit alibi. v. *l.* 36. *pr. D. de jud. l.* 22. §. 7. *D. ſol. matr. l* 2. *C. de reſc. vend. l.* 13. §. 1. *D. de don int. vir. & ux.* Quemadmodum & *humanitas* pro *æquitate* ſæpe ponitur: v. Cic. *de Off. L.* II. *c.* 5. *in f. l.* 12. §. 5. *D. de capt. l.* 6. *D. de appell.* quam D. Marcus ſemper ante oculos habebat. v. *l.* 31. *D. ad L. Corn. de Falſ.* ſupr. Diſſ. N. IV. §. 3.

VI. Æquitas autem non patitur, *libertati, ob rei pecuniariæ quæſtionem, moram fieri.* Favor enim libertatis jam tum maximus erat, ut ejus favore multa etiam contra communes regulas ſtatuta ſint. §. *ult. I. de don. l.* 24. §. 10. *D. de fideic. lib.* Ut & Fiſco, ratione commodi pecuniarii, libertatis cauſam præferendam eſſe, idem Marcus noſter reſcripſerit alibi. v. §. 1. *I. de eo, cui libert. cauſ. bon. addic.*

VII. Ne tamen habeat heres, quod queratur, ſic poſſe rationum redditionem, ad multum tempus, magno ſuo damno, protrahi, porro ſubjicit. *Qua tamen repræſentata, confeſtim arbiter a Prætore erit dandus, apud quem rationem, quam adminiſtraſſe eum apparuerit, ex fide reddat.*

VIII. Quid hic ſit *repræſentare libertatem*, ex prædictis non difficulter intelligitur, ſcil. *libertatem* ſtatim *ſine mora præſtare.* add *l.* 41. §. 1. *D. de fideic. lib.* Quemadmodum eodem ſenſu *debitum repræſentari*, v. *l.* 8. §. 6. *D. de tranſact. l.* 1. *C. de cond. ex leg. legatum*, Suet. *in Aug. c. ult. fideicommiſſum, l.* 36. §. 1. *D. de cond. & dem.* aliaque ſimilia *repræſentari* dicuntur, quæ ſtatim ante diem vel tempus præſtantur. v. *l.* 1. §. 2. *D. de dot. præl. l.* 3. §. 5. *D. de Carb. Ed.* Cic. *L.* V. *Ep. ad Fam.* 16. Phædr. *L.* III. *Fab.* X. ℣. 32.

IX. Quantum vero ad *Arbitrum* attinet, qui varie accipitur, quis hic intelligendus ſit, ex ipſis iterum verbis manife-

Digitized by Google

feſtum eſt, *Arbiter* ſcil. *a Prætore datus;* quo ſenſu etiam arbiter ad fidejuſſores probandos conſtitutus occurrit in *l.* 9. *D. qui ſatisd. cog.*

X. Quid autem ſit *rationem reddere*, docet Calliſtratus in *l.* 82. *D. de cond. & dem.* ſcil. rationes legendas primum offerre, & deinde computandas, nec in folle reliqua offerre, add. *l.* 111. *D. eod.* exhibito ſcil. inventario. *l.* 1. §. 3. *D. de tut. & rat. diſtr. l.* 7. *pr. D. de adm. tut.*

XI. Sed quid ratione *reliquorum* dicendum? De qua quæſtione Ulp. ſubjicit. *Tantum igitur rationem reddere cogetur. Sed an & reliqua reſtituere debeat, nihil dicitur. Nec puto cogendum; nam de eo, quod in ſervitute geſſit, poſt libertatem conveniri non poteſt:* v. *l.* 1. *l.* 3. *l.* 4. *C. an ſerv. pro ſuo fact.* quia novus homo eſſe incipit. *l.* 98. §. 8. *D. de ſol.*

XII. Licet enim *rationem reddere* nihil aliud ſit, quam reliqua ſolvere, *l.* 82. *D. de C. & D.* quæ in danda pecunia conſiſtunt; *l.* 6. §. 7. *D. de ſtat. lib.* id tamen non indiſtincte procedit. Intereſt enim, an ſervo, qui rationes domini adminiſtravit, libertas *pure*, ſine conditione *rationum reddendarum* data ſit? de quo caſu hic agitur; an vero ſub *conditione, ſi rationes reddiderit*, ei libertas relicta ſit? de quo caſu Calliſtratus agit in *d. l.* 82. *D. de cond. & dem.* quæ conditio plenius accipitur, ut & reliqua reddenda ſint. *d. l.* 82.

XIII. Neque aliud vult *l.* 17. *D. de neg. geſt. l.* 21. *C. eod.* nam ſervus ibi aliena, non domini, geſſit negotia, & negotium ibi connexum eſt cum eo, quod poſt libertatem geſſit. Nec denique *l. ult.* §. 2. *C. de pet. her.* quia id, quod ibi conſtituitur, ſpeciale eſt, uti in ipſo §. 2. additur.

XIV. Sed quid in *corporibus rationum*, aliisque *rebus, quas detinet*, juris eſt? Ea reſtituenda eſſe docet Ulp. dum ſubjicit. *Corpora plane rationum, & ſi quas res vel pecunias ex his detinet, cogendus eſt per Prætorem reſtituere: item de ſingulis inſtruere.* Libri enim rationum ipſarum rationum pars ſunt,

ſunt; &, licet reliqua quæ non habet non præſtentur, res tamen hereditarias & pecunias, quas liber factus detinet, reſtituere tenetur. *l.* 5. *C. an ſerv. pro ſuo fact.* Ut autem de ſingulis heredes inſtruat, res ipſa exigit. Ineſt enim his verbis, *ſi rationes reddiderit.* ut heredes notitia inſtruantur rationum, ut ſciant, quid in quaque ratione ſcriptum ſit; nam, quod ipſe vivus facturus erat, ab heredibus ſuis fieri juſſiſſe intelligitur: ille autem utique non ſic ſolebat ſervo ſuo, oſtendenti reliqua, rationes ſubſcribere, ſed ita, ut legeret, examinaret, exciperet. *d. l.* 82. *D. de C. & D.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA TERTIA.

Imp. M. Ælius Ant. A. Augurino Proconſuli Africæ.

Senatusconſultum auctore Divo Hadriano *avo meo factum, quo cautum eſt, quid & ex quo tempore, evicta hereditate, reſtitui debeat, non ſolum ad Fiſci cauſas, ſed etiam ad privatos hereditatis petitores pertinet.* §. 1. *Uſuras vero pecuniarum ante litis conteſtationem, ex die venditionis hereditariarum rerum ab eo factæ, qui antea poſſidebat, collectas, nec non etiam fructus, bonæ fidei poſſeſſores reddere cogendi non ſunt, niſi ex his locupletiores extiterint. Poſt litem autem conteſtatam, tam fructus [non] venditarum rerum, non ſolum quos perceperunt, ſed etiam quos percipere poterant, quam uſuras pretii rerum ante litis conteſtationem venditarum, ex die conteſtationis computandas, omnimodo reddere compellantur. P P.* VI. *Kal. Febuar.* Claro & Cethego *Conſ.* 171. *l.* 1. *C. de petit. her.*

I. *Inſcriptionem variare, &, pro* M. Ælius Antoninus, *legendum* M. Aurelius Antoninus. II. *Quis hujus legis caſus ſit?* III. *Quale SCtum, cujus* D. Marcus *mentionem facit, intelligendum?* IV. *Quo tempore id latum?* V. VI. *An tantum ad cauſas Fiſci pertineat? an etiam ad privatos hereditatis petitores?* VII. *Bonæ fidei poſſeſſorem uſuras & fructus, ante litem conteſtatam perceptos, non reſtituere.* VIII. *Quid ſit* Bona fides? *Quis* Bonæ fidei poſſeſſor? IX. *Quid bona fides operetur?* X. *Scrupulus removetur.* XI. *Exceptio ſubjicitur.* XII. *Secus eſſe, ſi quis mala fide poſſideat, & poſt litem conteſtatam.* XIII. *Quid ſit* Mala fides, *& quis* Malæ fidei poſſeſſor? XIV. *An dubitans, & in jure errans, malæ fidei poſſeſſoribus annumerandi?*

Digitized by Google

di? XV. *Poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores malæ fidei poſſeſſoribus ſimiles eſſe.* XVI. *Quod quo ſenſu accipiendum ſit?*

I. Inſcriptio variat: In Edit. B. de Tortis, A. M. D. legitur *Imperator Titius Elidius Antoninus.* Uti fere & in Inſcriptione legis 1. *C. de her inſt. & l. 1. C. de pæn.* in quibusdam Cod. *Titius Ælius Antoninus A A A.* Errore manifeſto. Quis enim neſcit, quod hiſce nominibus dictus fuerit unus ac primus ex *Antoninis* Principibus, *Titus* (non *Titius*) *Ælius Antoninus.* Aut quis ferat tres Imperatores vel Auguſtos, cum tum nondum duo ſimul fuerint Imperatores, ſed unus idemque *Pius.* In quibusdam MSS. legitur *Titus Ælius Antoninus.* Ut intelligatur idem *Antoninus Pius.* Sed tum Conſules non conveniunt, & reponendi eſſent *Clarus* & *Severus*, qui Conſules fuere ſub *Antonino Pio*, A. U. C. 899. poſt N. C. 146. In plerisque Editionibus habetur *M. Ælius Antoninus.* Quod etiam defendi nequit; cum nullus inter Impp. *M. Ælius Antoninus* dictus ſit. Ut haud dubie legendum ſit *M. Aurelius Ant. A.* i. e. *Marcus Aurelius Antoninus Auguſtus.* Quod arguunt tum præpoſitum prænomen *M.* id eſt *Marcus*, tum ſubjecti Conſules *Clarus* & *Cethegus*, qui Conſulatum geſſerunt A. U. C. 922. poſt N. C. 171. tum denique, quod Auctor Reſcripti *Hadrianum Avum ſuum* vocet; qui nullus alius quam *Marcus Aurelius Antoninus* Imp. eſſe poteſt, qui per adoptionem D. Pii fuit filius, & D. Hadriani nepos. v. Rævard. Var. *L.* IV. *c.* 10. Spanh. *Orb. Rom. Diſſ.* II. *c.* 2. Cont. *ad. d. l.* 1.

II. Caſus, de quo hic agitur, ex ipſa lege non difficulter intelligitur. Scil. *Titius* poſſidet hereditatem aliquam ſuam. Evincit illam *Mævius.* Quæritur an poſſeſſor teneatur de uſuris & fructibus pecuniarum, ex venditione rerum hereditariarum redactarum? Et reſpondet Imp. primum in genere, SCtum, quod factum eſt temporibus *Hadriani* ratione

Fi-

Fiſci, etiam pertinere ad privatos; & deinde in ſpecie, ratione uſurarum & fructuum, diſtinguendo 1. inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem, & 2. inter tempus ante & poſt litem conteſtatam.

III. Ait Imp. *Senatusconſultum* Divo Hadriano *Avo meo factum, quo cautum eſt, quid & quo tempore, evicta hereditate, reſtitui debeat.* Quale SCtum intelligat, ex *l.* 20. §.6. *& ſeqq. D. de pet. her.* manifeſtum eſt, ubi ipſa SCti verba exhibentur & exponuntur.

IV. Latum autem illud eſt ſub *Hadriano, Q. Julio Balbo* & *P. Juventio Celſo* Conſulibus Ordinariis, qui Conſulatum inierant bimeſtrem, & *Tito Aufidio* & *Arrio Severiano* Conſulibus ſuffectis, qui Calendis Martii Conſulatum iniverant. v.Pr. N. *ad t. D. de pet. her.* §.33. *& ſeqq.* ſupr. Diſſ. 11. *c.* 11. §.8.

V. *Non ſolum ad Fiſci cauſas, ſed etiam ad privatos hereditatis petitores pertinet.* Scilicet evenerat, ut *Ruſticus* aliquis moreretur, ejusque hereditatem tanquam ſibi competentem adiret *Titius*, ſed poſtea partes quædam tanquam *caducæ* peterentur a *Fiſco*, quæ, deficientibus ſcriptis heredibus, aut legatariis, jure antiquo (jure novo enim per *Juſtinianum* Imp. id abrogatum eſt, *l. un. pr.* §. 1. *& ſeqq. C. de cad. toll.*) ex conſtitutione Auguſti Fiſco vindicabantur. *d. l.* 20. §. 7. Dio Caſſ. *L.* LIII. *d. l. un. pr. C. de cad. toll.* Ac proinde quæſitum, Quid, evicta a *Fiſco* hereditate, ratione uſurarum & fructuum juris eſſet? An & in quantum *Titius*, qui interim hereditatem poſſederat, teneatur? quod dicto SCto deciſum eſt; ut adeo id SCtum tantum ad *Fiſcum* pertinere videri poſſit.

VI. Unde Imp. primum in genere monet, dictum SCtum, licet in ſpecie de *Fiſco* loquatur, tamen etiam ad alios hereditatis petitores pertinere. Quo haud dubie pertinet, quod Ulp. *d. l.* 20. §. 9. docet in privatorum quoque petitionibus SCtum locum habere; neminem eſſe, qui ambigat, licet in publica cauſa factum ſit. Quemadmodum in *l.* 9. §. *ult.*

ult. D. de jur. & fact. ign. id quod municipibus conceditur, etiam ad alios extenditur, & idem juris eſſe dicitur non ſolum in privatis, ſed & in cauſa Fiſci, *l. 12. D. de compenſ.* qui ordinario utitur Jure communi. *d. l. 12. l. 5. C. de Fiſc. uſur. l. 3. C. de reſc. vend.*

VII. Quantum vero ad uſuras & fructus in ſpecie attinet, diſtinguit inter *bonæ* & *malæ fidei poſſeſſorem*, & *tempus ante litem conteſtatam* & *poſt eam*, dum pergit §. 1. *Uſuras vero pecuniarum ante litis conteſtationem, ex die venditionis hereditariarum rerum ab eo factæ, qui antea poſſidebat, collectas, nec non etiam fructus, bonæ fidei poſſeſſores reddere cogendi non ſunt.* Quemadmodum & in ipſo SCto expreſſum eſt. *l. 20. §. 6. D. de pet. her.*

VIII. *Bonam fidem* illæſam conſcientiam eſſe rei alienæ, putantis rem ſuam eſſe, *l. 109. D. de V. S. l. ult. D. pro emt. l. 13. §. 1. D. de Publ. in rem act. l. 27. D. de contr. emt.* & proinde *Bonæ fidei poſſeſſorem* eſſe, qui exiſtimat rem, quam poſſidet, ſuam eſſe, notum eſt. *d. l. 20. §. 6. 12. l. 25. §. 6. D. de pet. her.*

IX. Bona fides autem tantundem præſtat, quantum veritas, *l. 136. D. de R. J.* id eſt, Bonæ fidei poſſeſſor, quamdiu de vero domino non conſtat, habetur pro vero domino. *l. 48. pr. D. de A. R. D. l. 25. §. 1. D. de uſur.* Unde Bonæ fidei poſſeſſor fructus perceptos pleno jure ſuos facit, *d. l. 48. pr. §. 35. I. de R. D.* Et proinde, quemadmodum dominus de uſuris & fructibus perceptis non tenetur, ſic nec Bonæ fidei poſſeſſor. *d. l. 20. §. 6. d. §. 35.*

X. Etſi enim pretium & pecunia merito petitur veluti res hereditaria, quippe quæ ex hereditate redacta eſt, *l. 20. §. 15. & ſeqq. D. de pet. her.* in qua utpote Judicio Univerſali pretium ſuccedit loco rei, *l. 22. D. de pet. her. l. 2. §. 1. D. de hered. vel act. vend.* uſuras tamen in hoc bonæ fidei judicio ab eo exigi, qui neque in mala fide eſſet, neque ullam moram

in

Digitized by Google

in reſtituenda re feciſſet, periniquum eſſet. arg. *l.* 32. §. 2. *pen. D. de uſur.*

XI. *Niſi ex his locupletiores extiterint.* Jure Naturæ enim æquum, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem: *l.* 206. *D. de R. J. l.* 14. *D. de cond. indeb. l.* 38. *D. de pet. her.* in quo tempus rei judicatæ ſpectandum eſt. *l.* 36. §. 4. *D. de pet. her.*

XII. Sed ſi malæ fidei poſſeſſor ſit, & fructus poſt litem conteſtatam percepti ſint, ſecus eſt. Malæ fidei enim poſſeſſor omnes omnino fructus, non tantum perceptos, ſed & quos honeſte percipere potuiſſet, reſtituere debet. *l.* 20. §. 6. *l.* 25. §. 2. 3. 4. *D. de pet. hered.*

XIII. Eſt autem hic *Mala fides* (quæ aliquando pro dolo ponitur, *l.* 9. *C. de pact.*) læſa conſcientia rei alienæ, *c. ult. x. de præſc.* & proinde *Malæ fidei poſſeſſor*, qui novit rem, hic hereditatem ad ſe non pertinere. *l.* 25. §. 3. *D. de her. pet.* Qui habet quod ſibi imputet, quare rem alienam temere poſſideat, §. 30. *in f. I. de R. D.* neque ullo favore dignus eſt. §. 35. *I. eod. l.* 22. *C. de R. V.*

XIV. Sed quid de dubitante, & errante in jure dicendum, An bonæ, an malæ fidei poſſeſſoribus annumerandis? Et quidem *dubitantem* non ſemper & indiſtincte malæ fidei poſſeſſoribus annumerari, docet *l. ult. C. de cond. indeb.* ut diſtinguendum videatur, An juſta cauſa intercedat exiſtimandi fundum alienum eſſe, eoque caſu malæ fidei poſſeſſoribus accenſendus ſit: an non intercedat, eoque caſu aliud ſtatuendum ſit. v. *l.* 109. *D. de V. S. l.* 17. *C. de R. V. In jure vero errantem* non eſſe malæ fidei poſſeſſorem, quia in dolo non eſt, aperte reſpondit Ulp. in *l.* 25. §. 6. *D. de pet. her.* Cui non adverſatur Paulus in *l.* 31. *pr. D. de uſurp. & uſuc.* dum juris errorem nunquam prodeſſe ait. Non enim ſimpliciter id dicit, ſed ſic loquitur de *uſucapionibus*, in quibus juris error poſſeſſori nunquam prodeſt; quia error juris in iis per inter-

 pre-

pretationem JCtorum malæ fidei effectum habet. Neque aliud vult Papinianus, dum in *l.* 17. *D. de his quæ ut indign.* docet, heredem, qui ignorantia juris lapſus teſtamenti tabulas aperuit, priusquam necem defuncti ultus eſſet, omnes fructus reſtituere cogendum. Id enim ad *SCtum Silanianum* pertinet. Ubi error *Facti* tantum bonæ fidei defenſionem habet, & a fructuum reddendorum neceſſitate excuſat. *d. l.* 17.

XV. Similes autem *malæ fidei* poſſeſſoribus ſunt omnes poſſeſſores poſt litem conteſtatam, de quibus ſubjicit Imp. *Poſt litem autem conteſtatam, tam fructus [non] venditarum rerum, non ſolum quos perceperunt, ſed etiam quos percipere poterant, quam uſuras pretii rerum ante litis conteſtationem venditarum, ex die conteſtationis computandas, omnimodo reddere compellantur.* Poſt litem enim conteſtatam, ſeu in rem judicium deductam, *v. l. un. C. de lit. cont. l.* 14. §. 1. *C. de jud.* omnes pro malæ fidei poſſeſſoribus habentur, *l.* 25. §. 7. *D. de pet. her.* omnesque fructus reſtituere debent; *l.* 22. *C. de R. V.* poſtquam enim ipſis lis mota eſt, ob incertum litis eventum, a fructuum conſumtione merito abſtinere debent, vel, ſi conſumere velint, ſuo eos periculo id facere oportet.

XVI. Plane quod dicitur, omnes poſt litem conteſtatam malæ fidei poſſeſſores fieri, *d. l.* 25. §. 7. *D. de pet. hered.* ſano ſenſu, & ratione reſtitutionis fructuum, accipiendum. Non enim poſſeſſor, ſimul atque ei lis mota eſt, ſtatim in mala fide proprie dicta conſtituitur. Non enim cogitur bonæ fidei poſſeſſor temere indefenſum jus ſuum relinquere: *l.* 40. *pr. D. de pet. her.* niſi aliquid accedat, quod poſſit malam fidem inducere. Licet vi litis conteſtatæ, ſi ſuccubuerit, omnes fructus reſtituendi veniant. *l.* 22. *C. de R. V.* Brunn. ad *h. n. l.* 1. *n.* 2. 3.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA QUARTA.

Imp. Antoninus Aufidio Victorino & aliis.

Cum ſervi conſtituti ſub appellatione libertorum *heredes ſcripti eſſetis, ea ſcriptura benigna interpretatione perinde habenda eſt, ac ſi liberi & heredes inſtituti fuiſſetis; quod in legato locum non habet. Accepta* VII. *Kal. Mart.* Prisco *&* Apollinari *Conſſ.* 170. *l.* 1. *C. de neceſſ. ſerv. her. inſt.*

I. *Legem hanc* 1. *(quæ in quibusdam Editionibus ſecundo loco poſita eſt) Imp.* Marci *eſſe.* II. *Quis ejus caſus ſit?* III. *Benigna interpretatione libertatem & inſtitutionem ſuſtineri.* IV. *An idem juris ſit in* Legato? V. *Qua ratione conſtitutio* Accepta *dicatur?*

I. Legem hanc noſtram 1. (quæ in aliis Editionibus ſecundo loco poſita eſt) Imp. noſtri Marci eſſe, non alterius *Antonini*, ex ſubjectis Conſulibus *Priſco* & *Apollinari* manifeſtum eſt. Q. enim *Soſius Priſcus* & *P. Cælius Apollinaris*, uti plene dicti ſunt, v. Grut. *Inſcr. p.* CCC. *n.* 1. Conſules fuere ſub Imp. Marco Antonino, teſtibus Faſtis A. U. C. 922. poſt N. C. 169. Licet enim ſolius *Antonini* fiat mentio, id tamen non impedit, quo minus Marcus Antoninus intelligendus ſit. Quandoquidem Marcus noſter & alibi ſimpliciter Antoninus dicitur. v. *l.* 60. *D. de pact. l.* 3. *in f. D. de conj. cum em. lib. l.* 3. *D. de his quæ in teſt. del.* ſupr. Diſſ. 1. §. 18.

II. Caſus, de quo Imp. aditus eſt, talis eſt. Teſtator ſervos, ſine libertatis datione, ſub appellatione *libertorum* heredes inſtituit. Quæritur, an inſtitutio ſubſiſtat, & perinde habenda ſit, ac ſi liberi & heredes inſtituti fuiſſent. Reſcribit

bit Imp. Eam ſcripturam teſtatoris benigna interpretatione perinde habendam eſſe, ac ſi liberi & heredes inſtituti fuiſſent.

III. Ait Imp. *Benigna interpretatione.* Stricta juris ratione ſervus proprius, ſine libertatis datione, heres inſtitui non poterat, &, ſi ſine libertatis datione eſſet inſtitutus, omnino non conſtabat inſtitutio. Ulp. *Fragm. T* XXII. §. 7. 12. Nondum enim recepta erat ſententia, ſervos proprios etiam ſine libertate heredes inſtitui poſſe, quam poſtea demum probavit Imp. Juſtinianus poſſe. v. *l. pen.* §. 2. *C. de neceſſ. ſerv. her. inſt.* Cum vero teſtator *libertorum* appellatione uſus fuerit, Imp. MARCUS, qui libertatis favore multa ſingularia introduxit, v. ſupr. Diſſ. XXXII. §. 6. benigna interpretatione Aufidio Victorino, aliisque, hic ſubveniendum cenſuit.

IV. Sed an idem, ſi *legatum* relictum ſit, dicendum eſt? Reſpondet Imp. *Id in legato locum non habere.* Qua vero diverſitatis ratione, non addit. Probabile videtur, diverſitatis rationem in eo ſitam eſſe, quod libertates pleniore honore tribuuntur. *l.* 5. §. 6. *D. de leg. præſt.* Ut, ſi benigna interpretatio in hereditate admittatur, non idem ſtatim locum habeat in legato. Nam & ita, licet ex ſola inſtitutionis & ſubſtitutionis ſervi proprii, ex nova conſtitutione Juſtiniani, ſervo competat libertas, non tamen competit ex legato ei ſine libertate relicto. *l. pen.* §. 2. *C. de neceſſ. ſerv. hered. inſt.*

V. Qua ratione autem Conſtitutio hæc dicatur *Accepta*, monitum ſupr. Diſſ. XXVI. §. 7.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA QUINTA.

D. MARCUS Stratonicæ.

Ipſis rerum experimentis cognovimus, ad publicam utilitatem pertinere, ut ſatisdationes, quæ, voluntatis defunctorum tuendæ gratia, in legatis & fideicommiſſis introductæ ſunt, eorundem voluntate remitti poſſint. Quocunque enim judicio voluntatis, cautio legati & fideicommiſſi relinqui poteſt. ſine Die & Conſule. l. 2. C. ut in poſſ. leg. vel fideic. ſerv. cauſ. mitt. & quand. ſatisd. deb.

I. *Hoc Reſcriptum* D. MARCI *eſſe.* II. *Si legata & fideicommiſſa, in diem, vel ſub conditione, relinquantur, ab herede cavendum eſſe.* III. IV. V. *An* cautio *illa heredi a teſtatore remitti poſſit?* VI. VII. VIII. IX. *An etiam Fructuario a teſtatore remitti poſſit* Cautio fructuaria? X. *An pars Cautionis fructuariæ poſterior remitti poſſit?*

I. Reſcriptum hoc DIVI MARCI eſſe, ex ipſa inſcriptione manifeſtum eſt; eamque DIVI MARCI conſtitutionem in *Semeſtribus* relatam eſſe tradit Tryphoninus in *l.* 46. *D. de pact.* ut Charondæ ſuſpecta videantur verba *l.* 7. *C. ejusdem t. ut in poſſ. leg.* & *Divum Commodum*, quæ in nonnullis & melioribus exemplaribus non habentur. Sed ſi vel maxime retineatur, quæ in plerisque codicibus invenitur, lectio, *Divum Marcum & Divum Commodum conſtituiſſe*, non tamen ob id in *d. l.* 2. conſtitutio hæc male tribueretur ſoli MARCO. Solus enim MARCUS, licet, circa finem vitæ, ſibi tanquam imperii conſortem adjunxerit *Commodum filium*, revera leges condidit; uti monitum ſupr. Diſſ. 1. §. 34. ubi & aliud ſimile exemplum exhibitum.

Digitized by Google

II. Legata & fideicommiſſa non tantum pure, ſed & in diem & ſub conditione relinqui poſſe notum eſt. *l.* 1. *pr.* §. 1. *& ſeqq. D. de cond. & dem.* Quod ſi vero in diem vel ſub conditione relinquantur, & ſic mora injiciatur, quo minus ſtatim ſolvi poſſint, Prætor, ut legatarii & fideicommiſſarii ſecuri ſint de legatis & fideicommiſſis, ſuo tempore ſolvendis, heredem legatariis & fideicommiſſariis cavere voluit. *l.* 1. *pr.* §. 1 *& ſeqq. D. ut leg. & fideic. ſerv. cauſ. cav.*

III. Unde quæſitum eſt, an cautio illa, legatorum & fideicommiſſorum nomine præſtanda, a teſtatore, in teſtamento remitti poſſit? De eoque conſultus eſt Imp. Marcus a *Stratonico* ſeu *Stratonica*, uti alii exhibent; qui eidem reſcripſit affirmando, ſimulque rationem addidit, ab utilitate publica petitam. *Ipſis rerum experimentis*, ait, *cognovimus, ad publicam utilitatem pertinere, ut ſatisdationes, quæ, voluntatis defunctorum tuendæ gratia, in legatis & fideicommiſſis introductæ ſunt, eorundem voluntate remitti poſſint. d. l.* 2. add. *l.* 46. *D. de pact.: l. pen. C. ut in poſſ. leg.*

IV. *Ut quocunque judicio voluntatis* (uti ſubjicit Imp.) *cautio legati vel fideicommiſſi relinqui poſſit.* Ubi tamen pro *judicio* in aliis codicibus legitur *indicio*, & rectius; uti apparet ex *l.* 77. §. *ult. D. de cond. & dem.* ubi Papinianus ex hac *n. l.* 2. ait: *Quocunque* indicio *voluntatis cautio legatorum & fideicommiſſorum remitti poteſt.* Qui error & alibi irrepſit; v. *l.* 21. junct. *l. ult. C. fam. erciſc.* Cujac. *Expoſ. N.* 22. ut &, ſi cautio iſta ſit præſtita, condici poſſit, licet heres, qui cavit, jus ignoraverit. Quod favore ultimarum voluntatum ſpeciali jure benigne receptum eſt. *l.* 1. *pr. D. ut in poſſ. leg.* Brunnem. *ad d. l. n.* 2.

V. Licet enim nemo facere poſſit, quo minus leges in ſuo valeant teſtamento, *l.* 55. *D. de leg.* 1. Prætor autem hanc cautionem præſtari jubeat; *l.* 1. *D. ut leg. & fideic. nom. cav.* non minus tamen notum eſt, Regulam generalem cedere conſtitu-

tutioni ſpeciali, & per exceptionem vitiari. *l.* 1. *l.* 80. *D. de R. J. l.* 41. *D. de pœn.* Ut illa cautio poſt Reſcriptum hoc D. Marci remitti poſſit.

VI. Qua occaſione celebris movetur controverſia, an Reſcriptum hoc etiam pertineat ad *cautionem fructuariam?* ut & illa a teſtatore in teſtamento fructuario remitti poſſit? Quod negandum, ſive uſusfructus verus ſit, *l. pen. C. ut in poſſ. leg. l.* 1. *C. de uſufr. l.* 6. *pr. D. ut in poſſ. leg.* ſive quaſi talis. *dd. ll.*

VII. Neque aliud inferri poteſt ex *l. h. n.* 2. qua D. Marcus *ſatisdationes* tantum remitti permittit, *quæ voluntatis defunctorum tuendæ gratia in legatis & fideicommiſſis introductæ ſunt*, non vero *fructuariam*, inter quas etiam hac in parte multum intereſſe docet Alexander in *l.* 7. *C. ut in poſſ. leg.* Non tantum enim in vero uſufructu remiſſio cautionis bonis moribus eſſet contraria, & fructuarium invitaret ad delinquendum; arg. *l.* 27. §. 3. *D. de pact.* ſed & in omni uſufructu tenderet in præjudicium heredis, & fraudem legis. Ut extenſio remiſſionis cautionis legatorum & fideicommiſſorum ſine ſpeciali conſtitutione non procedat.

VIII. Non etiam obſtat *l.* 9. §. 2. *D. uſufr. quemadmod. cav.* caſus enim ibi ſpecialis eſt, cum ſcil. proprietas ex die, uſusfructus pure legatus eſt: quo caſu, non a teſtatore, ſed jure cautio fructuario remittitur; *quia*, uti ibi additur, *certum ſit, ad eum proprietatem vel ad heredem ejus perventuram.*

IX. Nec denique adverſantur generalia illa: factum ejus præſtandum, ex cujus perſona quis lucrum ſentit; *l.* 14. *C. de R. V. l.* 149. *D. de R. J.* voluntatem teſtatoris pro lege ſervandam; *l.* 120. *D. de V. S. N.* 22. *c.* 2. *pr.* &, cui plus licet, etiam licere, quod minus eſt; *l.* 21. *D. de R. J.* teſtatorem autem fructuario plenam rei proprietatem legare poſſe, *l.* 21. *C. mand.* & multo magis ergo cautionem fructuariam remittere.

Hæc enim limitationem patiuntur, ut tum demum procedant, ſi lex factum defuncti non infirmet; voluntas defuncti ſit legitima, neque legibus & bonis moribus ſit contraria; vel obſtet legis diſpoſitio. v. *d. N.* 22. *c.* 2.

X. Idemque ſtatuendum non tantum ratione partis cautionis fructuariæ prioris, qua cavet, *ſe uſurum fruiturum boni viri arbitratu*, *l.* 1. *pr.* §. 3. *D. uſufruct. quemadm. cav.* ſed & poſterioris, qua cavet, *ſe reſtituturum, quod inde extabit. d. l.* 1. *pr.* §. 7. Licet enim Alexander in *l.* 7. *C. ut in poſſ. leg.* dicat, ſatisdationem, ut boni viri arbitratu is, cui uſusfructus relictus eſt, utatur fruatur, teſtamento minime remitti poſſe; non tamen ex eo ſequitur, partem cautionis fructuariæ poſteriorem remitti poſſe. Tum, quia argumenta a contrario ſenſu in legibus Codicis, quæ Reſcripta ſunt ad caſus incidentes, vix locum habent; tum quia, cum dicitur, cautionem fructuariam, *ut fructuarius utatur fruatur boni viri arbitratu*, remitti non poſſe, ſub illis verbis prioribus cautionis tota cautio fructuaria ſubintelligitur. *l. ult. D. uſufr. quemadm. cav. l.* 13. *pr. D. de uſufr.* Cl. Noodt *de uſufr. L.* 1. *c.* 19.

DIS-

DISSERTATIO TRIGESIMA SEXTA.

Imp. M. Ælius Antoninus A. Publicio.

Non ſemper compelleris, ut adverſus abſentem pronuncies, propter ſubſcriptionem Patris mei, qua ſignificavit, etiam contra abſentes ſententiam dari ſolere. *Id enim eo pertinet, ut etiam abſentem damnare poſſis, non ut omnimodo neceſſe habeas. l.* 1. *C. quom. & quand. jud. ſent. prof. deb. præſ. part. vel una part. abſent.*

I. *Hanc* l. 1. *etiam* Imp. Marco *adjudicandam videri.* II. *Ut ſententia pronunciata effectum habeat, ſervandum ordinem judiciorum.* III. *An contra abſentes judicari poſſit?* IV. *Quis ſit* contumax? V. VI. *An contra contumacem judicari debeat?* VII. *Exceptio.*

I. Cui hoc Reſcriptum tribuendum ſit, inter doctos non convenit. In quibusdam codicibus pro *M.* habetur *Titus* vel *Ticius*, mendo aperto. Nam nullus inter Imperatores Romanos occurrit, qui dictus eſt *Titius.* In aliis legitur *Titus*, ſecundum quos intelligendus eſſet Imp. *Titus Ælius Antoninus Pius.* Sed in plerisque *M. Ælius Antoninus*, ut probabile ſit, ſcriptum & legendum eſſe, *Imp. M. Aurelius Antoninus*, i. e. *Marcus Aurelius Antoninus.* Nullus enim etiam eſt inter Impp. Romanos, qui dictus ſit *Marcus Ælius Antoninus.* v. Ill. Ezech. Spanhem. *Orb. Rom. Diſſ.* 11. *c.* 2. ſupr. Diſſert. XXXIII. §. 1.

II. Pertinet autem hæc *l. n.* 1. ad intellectum Quæſtionis, an abſens condemnari poſſit? Quod in genere negandum. Ut enim ſententia effectum habeat, pronuncianda ſervato ordine judiciorum, *l.* 4. *C. de re jud.* qui inter alia requi-

 rit,

Digitized by Google

rit, ut præcedat cauſæ cognitio, *l.* 7. *C. de ſent. & interl.* & partium citatio; *l.* 47. *pr. D. de re jud.* judicatum enim non niſi inter præſentes tenet: *d. l.* 47. *pr. l.* 14. §. 1. *D. de appell.* niſi abſentes ſint per contumaciam; quo caſu etiam contra abſentes pronunciari poteſt. *l.* 73. §. 3. *D. de jud. l.* 53. *D. de re jud. d. l.* 14. §. 1. *D. de appell. l.* 7. *l.* 8. *C. quom. & quand.*

III. Ut autem *contumax* quis dicatur, requiritur, ut quis, poſt litem conteſtatam, tribus Edictis propoſitis, vel uno pro tribus, quod vulgo *peremtorium* appellatur, vel literis (v. Cuj. *Obſ. L.* XVIII. *c.* 30. & *ad t. C. quomod. & quand.*) evocatus, præſentiam ſui ſine cauſa facere contemnat. *l.* 53. §. 1. 3. *D. de re jud. l.* 68. *& ſeqq. l.* 73. *pr. D. de jud. d. l.* 8. *C. quom. & quand.* Si enim juſta cauſa abſentiæ intercedat, pro contumace non habetur, neque pœnam abſentiæ patitur. *d. l.* 53. §. 2. 3. *l.* 54. *pr.* §. 1. *l.* 60. *D. de re jud.*

IV. Sed illud quæſitum eſt, an Prætor ſeu Magiſtratus ſemper compellatur, ut adverſus abſentem pronunciet. Ad quod Imp. reſcribit, eum ad hoc ſemper compelli non poſſe, propter ſubſcriptionem ſeu Reſcriptum *l.* 1. §. 1. *D. de conſt. Pr. pr. I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.* patris ſui, qua ſignificavit, *etiam contra abſentes ſententiam dari ſolere;* id enim eo pertinere, *ut etiam abſentem damnare poſſit, non* vero *ut omnimodo neceſſe habeat.*

V. Neque ſine ratione. Non enim ſemper ſecundum præſentem contra abſentem judicatur, ſed interdum & abſens, ſi bonam cauſam habeat, vincit, *l.* 73. *pr. D. de jud. l.* 13. §. 2. *C. eod.* cum non aliud, quam juris ratio exigit, judicandum ſit, *d. l.* 8 *in f. C. quom. & quand.* nec, quicquid judicis poteſtati permittitur, id ſimul ſubjicitur juris neceſſitati. *l.* 40. *pr. D. de jud.*

VI. Quibus non contrariatur Hermogenianus in *l.* 53. *D. de re jud.* dum ait: *Contumacia eorum, qui jus dicenti non obtemperant, litis damno coërcetur.* Quod vel ita accipiendum, ut

ut contumax ſine ulteriore defenſione, ſi injuſtam cauſam habere videatur, condemnari poſſit; *l. h. n.* 1. vel etiam ita, ut condemnatus ſubjiciatur rei judicatæ, *l.* 47. §. 1. *D. de re jud.* eique ſine alio remedio parere cogatur, ut ne quidem appellare poſſit, *l.* 73. §. *ult. D. de jud.* & ſemper in expenſas condemnetur, *l.* 13. § 2. 6. *C. de jud.* uti jam monitum ſupra Diſſert. xx. §. 8. *& ſeqq.*

VII. Plane datur caſus exceptus, quo contra abſentem ſemper ferenda eſt ſententia, puta, ſi qui, pro libertate periclitantur, ſive ſervientes liberos ſe dixerint, ſive in libertate commorantes ad ſervitutem vocati fuerint, cum fidejuſſores dare non poſſunt, cautionem præſtiterint juratoriam, poſt eam Edictis citati in abſentia nihilominus per annum duraverunt, adeoque cum abſentia concurrat perjurium. *l.* 1. §. 2. *C. de adſert. toll.* Wiſſ. *ad d. l.* 1.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA SEPTIMA.

IMP. M. ANTONINUS A. Octavio.

Fœnoris Reip. quod non tua culpa perditum eſſe apparuerit, ſufficit ſortis damnum, non etiam uſurarum ejus ſuſtinere. l. un. C. de his qui ex off. quod. admin. conven.

I. *Res Reip. fideliter adminiſtrari publice intereſt.* II. *Adminiſtrationem illam factam per Curatores Reip.* III. *Quodnam eorum fuerit officium?* IV. *Quid hic veniat nomine* fœnoris? V. *Quid juris, ſi fœnus Reip. perditum ſit, & in quantum teneatur Curator Reip.*

I. Res Reip. per Curatores Reip. fideliter adminiſtrari publice intereſſe, res ipſa loquitur, & monitum ſupra Diſſ. XXII. §. 1. ſive Remp. proprie accipiamus, ſive ſingulas civitates & municipia in ſpecie, quæ & ipſæ latiori ſenſu quandoque *Reſpublicæ* vocantur. v. *l.* 13. §. 1. *D. de publican. l.* 3. *l.* 4. *C. de jur. Reip.* Cuj. *ad d. l.* 3.

II. Quæ adminiſtratio fiebat per Curatores Reip. tum Generales, tum Speciales, nominatim per Curatores Calendarii ſeu Quæſtores Civitatis. *l. ult.* §. 7. *D. de admin. rer. ad civ. pert. l. ult.* §. 2. *D. de mun. & hon.* Ad quorum munus pertinebat res Reip. fideliter adminiſtrare, reditus publicos colligere, *l. ult.* §. 9. *D. de mun. & hon.* pecuniam in uſus publicos erogare, & rationes adminiſtrationis ſecundum fidem acceptorum & datorum reddere. *l.* 2. §. 2. *D. de adm. rer. ad civ. pert.*

III. Unde quæſitum eſt, an, ſi fœnus Reip. quod Adminiſtrator alicui credidit, perditum ſit, & in quantum, Adminiſtrator de damno teneatur? Ad quod Imp. MARCUS (uti

Digitized by Google

(uti in plerisque habetur codicibus) *Octavio* reſcribit, *eum ſi non culpa ipſius interceſſerit, damnum ſortis tantum, non etiam uſurarum, ſuſtinere.*

IV. *Fœnus* non ſemper eodem ſenſu accipitur. Sæpe ita ponitur, ut idem ſignificet quod uſura. *l. 4. pr. §. 1. D. de naut. fœn. l. 58. §. 2. D. ad SCt. Trebell. l. 11. §. 15. D. de leg. 3.* Non raro etiam ita; ut ſignificet acceſſionem ſortis in mutuo creditæ, arg. *l. 3. C. de uſur. §. 5. I. quod cum eo, qui in al. pot.* ſed nonnunquam ita, ut ſignificet ipſam ſortem, ſeu pecuniam fœnebrem principaliter debitam, cui uſuræ accedunt. *l. 22. §. 9. D. mand. l. 13. C. ad SCt. Vellej.* Quæ ſignificatio hujus loci eſt, uti tum apparet ex *l. ult. §. 9. D. de adm. rer. ad civ. pert.* ubi Papyrius Juſtus refert, idem Divos Fratres reſcripſiſſe de damno *nominum;* tum ex ipſa *l. n. un.* ubi *fœnus perditum* ad damnum *ſortis*, i. e. ſummæ, cui extrinſecus acquiritur fœnus, uti ait Don. in Terent. *Adelph. Act. 11. Sc. 11. ỹ. 35.* refertur, & uſuris opponitur.

V. Sed hoc Reſcriptum ita demum procedit, ſi Adminiſtrator Reip. ipſe pecuniam fœnebrem Reip. alicui crediderit, & culpa ipſius non interceſſerit; ſi enim, antequam Curator fieret vel adminiſtraret, nomina idonea non erant, eorum periculum ad curatorem non pertinet: *l. ult. §. 9. D. de admin. rer. ad civ. pertin.* ſi vero culpa lata, quæ dolo proxima eſt, interceſſit, damnum non tantum ſortis, ſed & uſurarum ſuſtinebit. *l. 17. §. 7. D. de uſur.* Ut adeo, cum ait Imp. *ſi non culpa ipſius interceſſerit*, per *culpam* hic intelligenda videatur culpa lata. Culpa levis Adminiſtratoris debet intercedere, veluti, ſi in dominos prædiorum non diligenter inquiſivit, cæteroquin enim, ſi & illa abeſſet, ne quidem de ſorte teneretur, & ejus diſpendium ad ipſam Remp. pertineret. *l. 2. in f. C. de debit. civ.*

VI. Quemadmodum & in ſimili caſu jam reſcripſerunt Divi Fratres, & ſecundum ea reſpondit Paulus JC. eos ſcil.

Rr qui

Digitized by Google

qui pro aliis non ex contractu, ſed ex officio, quod adminiſtraverint, conveniuntur, in damnum ſortis ſubſtitui ſolere, non etiam in uſuras. *l.* 21. §. 1. *D. ad municip.* Quia ſcil. in ſorte damnum, in uſuris vero lucrum conſideratur, & proinde Reip. magis ſubvenire oportet circa damnum, quam circa lucrum. arg. *l. un C. de pœn. fiſc.* v. ſupr. Diſſ. xxii. §. 10.

VII. Neque aliud dictisque contrarium idem docet Paulus in *l.* 17. §. 7. *D. de uſur.* non enim hoc Reſcriptum ſic accipiendum, quaſi Adminiſtratores nunquam teneantur de uſuris, ſed ad caſum ſubjectum maxime referendum: ceteroquin enim caſus non deeſſe, quibus tales Adminiſtratores non tantum ad damnum ſortis, ſed & uſurarum reſarciendum, obſtricti ſunt, jam §. 5. monitum, & plenius oſtenſum *d.* Diſſ. xxii. §. 11.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA OCTAVA.

Imp. Justinianus Inſt. L. iii. T. xii. §. i.

Et ita Divi Marci Reſcripto ad Pompilium Rufum continetur. Verba Reſcripti ita ſe habent: *Si Verginio Valenti, qui teſtamento ſuo libertatem quibusdam adſcripſit, nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente, in ea cauſa bona ejus eſſe cœperunt, ut venire debeant: is, cujus de ea re notio eſt, aditus rationem deſiderii tui habebit, ut libertatum, tam earum, quæ directo, quam earum, quæ per ſpeciem fideicommiſſi, relictæ ſunt, tuendarum gratia addicantur tibi: ſi idonee creditoribus caveris de ſolido, quod cuique debetur, ſolvendo. Et ii quidem, quibus directa libertas data eſt, perinde liberi erunt, ac ſi hereditas adita eſſet. Ii autem, quos heres manumittere rogatus eſt, a te libertatem conſequentur: ita ut ſi non alia conditione velis tibi bona addici, quam ut ii etiam, qui directo libertatem acceperunt, tui liberti fiant. Nam huic etiam voluntati tuæ, ſi ii, quorum de ſtatu agitur, conſentiant, auctoritatem noſtram accommodamus. Et ne hujus Reſcriptionis noſtræ emolumentum alia ratione irritum fiat: ſi Fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ii, qui rebus noſtris attendunt, ſciant, commodo pecuniario præferendam eſſe libertatis cauſam: & ita bona cogenda, ut libertas iis ſalva ſit, qui eam adipiſci potuerunt, ac ſi hereditas ex teſtamento adita eſſet.*

I. *Libertatem omnibus fere rebus favorabiliorem eſſe; & proinde antiquos Legumlatores libertatis favore multa ſingularia ſtatuiſſe.* II. *In primis* Divos Fratres, & Marcum *ſolum.* III. *De nomine* Pompilii Rufi, *& qualis fuerit?* IV. *An ſervi fuerint binomines?* V. *Quis caſus ſit, de quo Imp. conſultus eſt, & quid reſcriptum?* VI. VII. VIII. *Reſcripti*

Digitized by Google

partes exponuntur. IX. *Ejuſdem ratio & utilitas.* X. *An ei locus ſit, ſi quis inteſtatus decedens codicillis libertates dederit?* XI. *An repudiata hereditate & impetrata reſtitutione revocetur libertas?* XII. *An, ſi quis vivus dederit libertates, vel mortis cauſa, & ne quæratur, an hoc in fraudem creditoris factum ſit, ſervus petat ſibi addici bona, audiendus ſit?* XIII. *Quænam ſpecies additæ ſint a Juſtiniano in* l. ult. C. de teſt. man. XIV. *Jure noviſſimo d. Reſcriptum ab uſu receſſiſſe videri.*

I. Libertatem omnibus fere rebus favarabiliorem eſſe, docet Gajus in *l.* 122. *D. de R. J.* & proinde antiquos Legumlatores multa libertatis favore, etiam contra communes regulas, ſtatuiſſe, monet Imp. Juſtinianus §. *ult. I. de donat.*

II. Inter quos excelluere Divi Fratres, *l.* 26. *D. de man. teſt. l.* 30. §. 3. *D. de fideic. lib. l.* 3. §. 2. *D. de legit. tut. l.* 84. §. 1. *D. de her. inſt.* & poſtea Marcus noſter, cum ſolus imperio præeſſet, uti tum ex *l.* 37. *D. de fideic. lib.* v. ſupr. Diſſ. XXXII. §. 4. tum ex *l.* 3. *in f. D. de his, quæ in teſt. del. l.* 2. *l.* 3. *C. ſi mancip. ita fuer. alien.* tum maxime ex hoc noſtro *Reſcripto* manifeſtum eſt.

III. Datum eſt hoc Reſcriptum ad *Pompilium Rufum.* Sic ſane in plerisque habetur codicibus. Sed Theophilus non *Pompilium* vocat, ſed *Popilium*, eumque unum ex ſervis, quibus a *Verginio Valente* teſtamento libertates datæ erant, fuiſſe tradit. Quem ſequitur Cuj. ad *d.* §. 1. aliique. Verum, ſi ſervus fuit, qua ratione potuit vocari *Pompilius* vel *Popilius Rufus*, cum homines liberi duntaxat cognomine utantur; uti docet Reſcriptum Diocletiani & Maximiani. in *l.* 9. *C. de liberal. cauſ.* ſervi autem uno nomine tantum vocati ſint. Ut *Pompilium Rufum* liberum hominem fuiſſe viſum ſit Alciat. *L.* v. *c.* 5. A. Auguſtin. *L.* III. *Emend. c.* 8. & unum ex creditoribus vel extraneum; v. A. Aug. *d. l.* quia addictionem illam bonorum non tantum ſervi, vel unus ex ſervis,

Digitized by Google

vis, quibus libertas data eſt, impetrare potuit, ſed etiam extraneus. *l.* 50. §. 1. *D de manum. teſt. l. ult. pr. C. de teſtam. man.* Quam ſententiam magis probat idem Cuj. ad *d. l.* 50. nec non J. a Coſta *ad. d.* §. 1. *I. de eo, cui lib. cauſ.*

IV. Licet enim ſervi occurrant etiam binomines, uti in *l.* 23. *D. de manumiſſ.* & *l.* 3. *D. de off. Præt.* id tamen extraordinarium eſt, & fere factum, cum teſtator duplex nomen in teſtamento impoſuit, *l.* 32. §. 2. *D. de teſtam. tut.* vel ſervus ſe pro libero geſſit, uti in caſu *d. l.* 3. *D. de offic. Præt.* Quantum vero ad inſcriptionem a Cuj. ad *d.* §. 1. *I. de eo, cui lib. cauſ.* exhibitam attinet; eam corruptam, & integram a Smetio datam eſſe in vol. inſcript. monet J. a Coſta *d. l.*

V. Caſus autem, de quo Imp conſultus eſt, talis eſt. Verginius *quidam* Valens, *teſtamento condito, & Titio herede inſtituto, ſervis ſuis libertatem reliquit, cum & creditores haberet. Is, qui heres ſcriptus erat, hereditatem adire noluit. Futurum erat, ut creditores in bona mitterentur, & de iis ſicuti vellent diſponerent.* Pompilius Rufus *petit, ut bona teſtatoris ſibi addicantur, ut libertates conſerventur, & creditores damno non adficiantur.* Aditus eſt Imp. MARCUS, qui Reſcripto hoc ſingulari, quod alibi non occurrit, conſtituit, bona *Pompilio Rufo* libertatum tuendarum cauſa addicenda eſſe.

VI. Ait Imp. *Si Verginio Valenti, qui teſtamento ſuo libertatem quibusdam adſcripſit, nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente, in ea cauſa bona ejus eſſe cœperunt, ut venire debeant: is, cujus de ea re notio eſt, aditus rationem deſiderii tui habebit, ut libertatum, tam earum, quæ directo, quam earum, quæ per ſpeciem fideicommiſſi, relicta ſunt, tuendarum gratia, addicantur tibi, ſi idonee creditoribus caveris de ſolido, quod cuique debetur, ſolvendo.* Quibus D. MARCUS jubet libertatem competere ſervo, & bona per eum, *cujus de ea re notio eſt,* ei addici, i. e. per Prætorem ſeu Magiſtratum, cujus erat bona addicere. Ulp. *Fragm. T.* XIX. §. 10. *Notionis* enim ver-

 bum.

Digitized by Google

bum non tantum *cognitionem* ſignificat, ſed & *Juriſdictionem*, *l.* 99. *pr. D. de V. S. l.* 5. *pr. D. de re jud.* eoque ſenſu accipitur, cum dicitur *Notio Prætoris*, *l.* 8. §. 1. *D. de tranſact. l.* 3. §. 3. *D. de lib. exh.* & *Præſidis. l.* 1. §. 12. *D. ad SCt. Turp. l.* 2. *C. ſi adv. fiſc. l.* 9. *C. de R. V.* Quemadmodum & alibi eadem verba, *cujus ea de re notio eſt*, ſignificant Magiſtratum, qui Juriſdictionem habet. v. *l.* 5. §. 16. *D. ut in poſſ. leg. l. ult.* §. 1. *D. de O. & A.* Sed ita demum, *ſi idonee creditoribus caverit, de ſolido, quod cuique debetur, ſolvendo.* Satisdato ſcil. vel pignoribus datis. Niſi fides habita ſit promittenti, quo caſu & ſine ſatisdatione cautum videbitur. *l.* 4. §. 8. *D. de fideic. lib.* Per *ſolidum* autem ſortem intelligi & uſuras, non difficulter percipitur. *l.* 4. §. 11. *D. de fideic. lib.* Niſi & hic pactio de parte interceſſerit, quam etiam admittendam ſtatuit Juſtinianus in *l. ult.* §. 1. *C. de teſtam. man.*

VII. Pergit Imp. *Et ii quidem, quibus directa libertas data eſt, perinde liberi erunt, ac ſi hereditas adita eſſet*, i. e. liberti erunt *Orcini*, ſeu teſtatoris orco demiſſi, *l.* 4. §. 12. *D. de fideic. lib.* §. 2. *I. de ſing. reb. per fideic. rel.* Theoph. *ad* §. *h. n.* 1. *Ii autem, quos heres manumittere rogatus eſt, a te libertatem conſequentur*, & manumiſſorem patronum habebunt. *Ita ut, ſi non alia conditione velis tibi bona addici, quam ut ii etiam, qui directo libertatem acceperunt, tui liberti fiant. Nam huic etiam voluntati tuæ, ſi ii, quorum de ſtatu agitur, conſentiant, auctoritatem noſtram accommodamus.* add. *d. l.* 4. §. 12. Qui ſi diſſentiant, dominum habere coguntur, quem patronum habere recuſant, ex nova conſtitutione Imp. Juſtiniani in *l. ult.* §. 2. *C. de teſt. man.*

VIII. *Et ne hujus reſcriptionis noſtræ emolumentum alia ratione irritum fiat, ſi Fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ii, qui, rebus noſtris attendunt, ſciant, commodo pecuniario præferendam eſſe libertatis cauſam, & ita bona cogenda, ut libertas iis ſalva ſit, qui eam adipiſci potuerunt, ac ſi hereditas ex teſta-*

men-

mento adita eſſet. Imp. enim hac conſtitutione pleniſſime proſpectum voluit libertatibus, ut & Fiſcus, ſi bona tanquam vacantia agnoſcere voluerit, non aliter admittatur, quam ſi & ipſe libertates præſtiterit. v. *l.* 4. § 17. *D. de fideic. lib.*

IX. Subventum itaque hoc Reſcripto eſt & libertatibus, & defunctis, ne bona eorum a creditoribus poſſideantur & veneant, & ſic defunctus ignominia quadam afficiatur, quæ ex venditione bonorum ſub haſta oritur. Cic. *pro Quint. c.* 15. Tac. VI. *Ann.* 17. *N.* 135. *c.* 1. *l.* 28. *D. de reb. auct. jud. poſſid.* Si enim bona ex hac cauſa fuerint addicta, ceſſat bonorum venditio; exiſtit enim defuncti defenſor, & quidem idoneus, qui de ſolido creditoribus cavet. §. 2. *I. de eo, cui lib. cauſ. bon. addic.*

X. Et quidem in primis hoc Reſcriptum locum habet, quoties teſtamento libertates datæ ſunt. Quid ergo, ſi quis inteſtatus decedens codicillis libertates dedit, an favor conſtitutionis debebit locum habere? Cumque favores ampliandi ſint, placuit, conſtitutionem ad hunc quoque caſum extendendam eſſe. *l.* 2. *D. de fideic. lib.* §. 3. *I. de eo, cui lib. cauſ. l. ult. pr. C. de teſtam. manumiſſ.*

XI. Sed quid dicendum, ſi is, qui abſtinuit ab hereditate, poſt addictionem libertatum conſervandarum cauſa factam, in integrum reſtitutus ſit, an libertates revocari poſſunt? Reſp. negando, quia ſemel competierunt. *l.* 4. §. 2. 3. *D. de fideic. lib.* §. 5. *I. de eo, cui lib. cauſ.* add. *l.* 1. *C. de vind. lib.* §. 6. *I. qui & ex quib. cauſ. man. non poſſ.*

XII. Cum autem conſtitutio libertatum, tuendarum cauſa introducta ſit, ſi libertates nullæ datæ ſint, ceſſabit Reſcriptum. Unde iterum quæſitum eſt, ſi vivus dederit libertates, vel mortis cauſa, & ne de hoc quæratur, utrum in fraudem creditorum an non factum ſit, idcirco velint ſibi addici bona, an audiendi ſint? *Et magis eſt*, (ait Imp.) *ut audiri debeant, etſi deficiant verba conſtitutionis*, & proinde ſtricto

Digitized by Google

ſtricto jure libertates non valerent. §. 6. *I. de eo, cui lib. cauſ.* Quemadmodum & alibi, cum verba Edicti deficiunt, ex ſola æquitate Actio conceditur. v. *l.* 2. §. 5. *D. de aq. & aq. pluv. arc.*

XIII. Sed multæ diviſiones Reſcripto Marci deerant, ac proinde Imp. Juſtinianus id multis modis ampliavit in *l. ult. C. de teſt. man.* quæ amplificationes fere in eo conſiſtunt, 1. Ut jus poſtulandi annuum ſit, 2. Ut, ſi plures ſimul ſatisdato poſtulent, iis bona ſimul addicantur, 3. Ut ejus, qui plus ſe præſtiturum ſatisdabit, jus ſit potiſſimum, 4. Ut is, qui plus quam alter, cui bona addicta ſunt, intra annum offert, altero libertatem ſuam retinente, bona obtineat. Uti ex ipſius conſtitutione lectione manifeſtum eſt v. §. *ult. I. de eo, cui lib. cauſ.* Hotm. *ibid.*

XIV. Imo poſtea *N.* 1. *c.* 1. §. 1. remedium pleniſſimum conceſſit, ut ſcil. herede repudiante, legatarii, & ipſi ſervi, quibus libertas teſtamento data eſt, hereditatem adire poſſint. Ut jam ipſius Juſtiniani tempore dictum Reſcriptum ab uſu videatur receſſiſſe.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO TRIGESIMA NONA.

Calliſtratus *Libro Quinto Cognitionum.*

Extat enim Decretum D. Marci in hæc verba: *Optimum eſt, ut, ſi quas putas te habere petitiones*, Actionibus *experiaris. Cum* Marcianus diceret, *vim nullam feci:* Cæſar dixit, *tu vim putas eſſe ſolum, ſi homines vulnerentur.* Vis *eſt & tunc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per Judicem repoſcit. Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam, non ab ipſo ſibi ſponte datam, ſine ullo Judice temere poſſidere, vel accepiſſe, isque ſibi jus in eam rem dixiſſe, jus crediti non habebit. l.* 13. *D. quod met. cauſ.* Add. *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv.* ubi idem Reſcriptum, ſed hoc modo, exhibetur.

Calliſtratus *Libro Quinto de Cognitionibus.*

Creditores, ſi adverſus debitores ſuos agant, per Judicem id, quod deberi ſibi putant, repoſcere debent. Alioquin, ſi in rem debitoris ſui intraverint, id nullo concedente, D. Marcus decrevit, jus crediti eos non habere. Verba *Decreti* hæc ſunt: *Optimum eſt, ut, ſi quas putes te habere petitiones*, Actionibus *experiaris. Interim ille in poſſeſſione debet morari. Tu petitor es. Et cum* Marcianus diceret, *vim nullam feci:* Cæſar dixit, *Tu vim putas eſſe ſolum, ſi homines vulnerentur. Vis eſt & tunc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per Judicem repoſcit. Non puto autem nec verecundiæ, nec dignitati tuæ convenire, quicquam non jure facere. Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris, non ab ipſo ſibi traditam, ſine ullo Judice temere poſſidere, eumque ſibi jus in eam rem dixiſſe, jus crediti non habebit.*

I. *Leges exhibitas* Calliſtrati *eſſe.* II. *Quænam ſit facti ſpecies?* III. *Dictas Leges ex earum numero eſſe, quæ* ſimiles *dicuntur.* IV. *Quid ſit* Decretum? V. VI. *Quænam* decreta Principum? VII. *Quibus verbis decretum hoc fuerit conceptum?* VIII. *Eum, qui putat ſe habere petitionem,* Actionibus *experiri debere.* IX. X. *Reip. intereſſe, ut litium aliquis finis ſit, & ne quis ſibi ipſi jus dicat, neve propria auctoritate aliquid agat.* XI. *Scrupulus removetur.* XII. *Quid ſit* Petitio? XIII. *Quid* Actio? XIV. *Quid* experiri? XV. *Eum, qui poſſidet, inſtituta Actione, in poſſeſſione manere.* XVI. *Et quare?* XVII. *Objectio* Marciani, *ſe vim non feciſſe, & quid* Vis *nomine veniat?* XVIII. *Quomodo* vis violenta *dividatur?* XIX. *Reſponſio* Cæſaris *ad Objectionem* Marciani. XX. *In* l. 7. D. ad L. Jul. de vi priv. *rationem addi a dignitate petitam, & quare?* XXI. *Pronunciatio* MARCI. XXII. *Quis intelligatur per verbum* Quisquis? XXIII. *An etiam* Fœminæ? XXIV. *Quid ſi jus ignoret?* XXV. *An* Ruſtici? XXVI. *An* Milites? XXVII. *An &* Univerſitates? XXVIII. *Vim factam eſſe, probandum eſſe.* XXIX. *An interſit, qualis res ablata ſit?* XXX. *Quid ſi res ſit minima?* XXXI. *Quid ſi jus creditoris ſit liquidum?* XXXII. *An decretum* D. MARCI *tantum ad rem creditori debitam pertineat? an & ad alias?* XXXIII. *Objectio removetur.* XXXIV. *Qualis* debitor *intelligatur?* XXXV. *Qualis vis?* XXXVI. XXXVII. *An &* turbativa & inquietativa? XXXVIII. *Sequentia verba examinantur.* XXXIX. *Quid in ſpecie ſignificent verba,* Jus crediti non habebit? *Ubi & difficultates removentur.* XL. *Quomodo hoc caſu creditum amittatur, an ipſo jure? an vero ſententia opus ſit?* XLI. *Ad dubia reſpondetur.* XLII. *Quod ſi judicio opus ſit, quo remedio agendum ſit?* XLIII. *An debitor, qui jure decreti utitur, tutus ſit in conſcientia?* XLIV. XLV. *Quibus caſibus hoc decretum ceſſet?* XLVI. *An &* *pro-*

propter pænitentiam? XLVII. *Eum, qui vim facit, etiam aliis modis coërceri.* XLVIII. *An hoc* D. MARCI *decretum* moribus hodiernis *adhuc uſum habeat?*

I. Porro ſequuntur quædam D. MARCI *Decreta*. Quorum primum extat in *d. l.* 13. & *d. l.* 7. quarum Auctorem eſſe *Calliſtratum* ex inſcriptione earum manifeſtum eſt. Qui floruit ſub Severo, *l.* 2. §. 6. *D. de jur. fiſc. l.* 38. *D. de LL.* Antonino ejus filio, *l. ult.* §. *ult. D. de off. proc. Cæſ.* & Alexandro; Lamprid. *in Alexandr. c. ult.* & inter alia, quæ reliquit ingenii monumenta, conſcripſit *de Cognitionibus Libros Sex*, v. Ind. *JC. Flor. l. ult.* §. *ult. D. de off. proc. Cæſ.* ex quibus tum aliæ, uti ſupra Diſſ. IV. VIII. XXIV. jam vidimus, & paulo poſt monebitur plenius, tum *d. l.* 13. & *d. l.* 7. excerptæ ſunt.

II. Quænam ſit facti ſpecies, de qua controverſia fuit, ex ipſa lege non difficulter intelligitur. *Marcianus* ſcil. creditor rem vel pecuniam *Titii* debitoris ſibi debitam, invito debitore, propria auctoritate occupaverat: *Titius* de ea re queſtus erat. *Quæſitum*, quid juris? An teneatur Edicto Prætoris, *quod metus cauſa?* an vero *Lege Julia de vi.* Et quidem Paulus præcedente lege 12. §. *ult. Juliani* ea de re *Reſponſum* exhibuerat, eum *Edicto, quod metus cauſa*, non teneri, propter *naturam metus cauſa actionis*, quæ damnum exigit, quod, qui rem debitam accipit, intuliſſe dici nequit, ſed eum in *Legem Juliam de vi* incidiſſe, & jus crediti amiſiſſe. Cum autem per *Decretum Divi Marci* id conſtitutum eſſet, ipſum illud *Decretum* ex *Calliſtrato*, lege noſtra 13. ſubjectum eſt, & hac ratione ſub tit. *quod met. cauſ.* poſitum, ſub tit. vero *ad Legem Jul. de vi priv. l.* 7. repetitum.

III. Eſt enim Lex *n.* 13. ex earum Legum numero, quæ *ſimiles* dicuntur, i. e. quæ ſæpius in jure poſitæ reperiuntur. Licet enim Imp. juſſerit, *ne Leges ſimiles in jure noſtro pone-*

 ren-

Digitized by Google

rentur, *l.* 1. §. 9. *C. de vet. jur. enucl.* præter opinionem tamen id ipſum contigit, ut idem agnoſcit Imp. §. 14. *Conſt. de confirm. Dig. l.* 2. §. 14. *C. de vet. jur. enucl.* & res ipſa docet v. *l.* 11. & 14. *D. de pign act. l.* 6. *pr.* & *l.* 18. *D. de re jud.* Pancirol. *Theſ. Var. Lect. L.* 1. *c.* 18. ubi in ſolis Digeſtis leges 138. ſimiles enumerat. Harpr. *Decret. D. Marci Sect.* 1. §. 1.

IV. Ait autem Calliſtratus, *Extat enim Decretum* D. Marci: *Decretum* a *decernere* dictum eſſe, nemo non intelligit. Quod proprie eſt, quicquid cauſa cognita pronunciatum eſt; *l.* 1. *D. de off. Aſſ. l.* 9. §. 1. verb. *Ubi Decretum. D. de off. Proc.* ut *decretum Patrum*, *l.* 17. §. 1. *D. ad municip.* vel *Senatus. l.* 32. §. 23. D. *de don. int. vir. & ux.* Quo ſenſu etiam idem eſt quod *ſententia*, *l.* 1. *C. ut lit. pend. vel poſt prov.* & *decretum Præſidis* dicitur, *l.* 16. *D. de excus. Prætoris*, *l.* 75. *D. de jud.* nec non *Principum. l.* 7. *D. de J. & J. l.* 1. *D. ex quib. caus. maj.*

V. Sunt autem *Principum Decreta* ſpecies Conſtitutionum Principis, cum Princeps cognoſcens decrevit, vel de plano interlocutus eſt; *l.* 1. §. 1. *D. de conſt. Princ.* §. 6. *I. de J. N. G. & C. l. f. C. de L L.* ſeu ſententiæ Principum inter partes litigantes, cauſa cognita pronunciatæ. Quemadmodum enim primis temporibus Reges creati, ut ſacra Diis facerent, bella pro populo gererent, & judicia æquabili jure exercerent; Ariſt. III. *Pol. c.* 10. ſic Principes etiam Romani in cauſis gravioribus ſæpenumero extra ordinem, i. e. extra locum, ſtrepitum, formulasque judicii, judicabant, partibusque auditis ſententiam pronunciabant. v. *l.* 3. *D. de his quæ in teſt. del. l.* 41. *D. de hered. inſt.* §. *ult. I. de vulg. ſubſt. inſcr. l.* 1. *C. de appell. l.* 3. *C. de quæſt. l.* 6. *C de uſuc. pro emt.* v. Cuj. *L.* XVIII. *O.* 32. *Nov.* 88. *præf.* Unde & *cognitiones*, *l.* 22. *D. de appell.* & *extraordinariæ cognitiones*, dici ſolebant. v. Suet. *in Claud. c.* 15. Noodt *de Juriſd. L.* 1. *c.* 7.

VI. Qualium *Imperialium ſententiarum*, *in cognitionibus prolatarum*, complures libros collegit *Paulus JC.* uti docent inſcriptiones *l. ult. D. de jur. patr. l. ult. D. de. her. inſt. l. ult.* *D.*

Digitized by Google

D. ad SCt. Treb. l. 38. *D. de min. l.* 97. *D. de acq. vel om. her.* Diſſ. N. II. v. ſupr. *c.* 2. §. 13. 14. Ut & *Cognitionum Libros ſex* noſter *Calliſtratus*, qui in ſpecie de Conſtitutionibus *Divorum Fratrum* & Divi Marci, ut eas colligeret, fuit ſollicitus. vid. præter hanc *l.* 13. & *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv. l.* 36. *D. de jud.* & ad eam ſupr Diſſ. N. IV. *l.* 3. §. 6. *D. de teſtib.* & ad eam Diſſert. N. VIII. *l.* 5. §. 6. *D. de jur. imm.* & ad eam Diſſert. N. XXIV. *l.* 3. *D. de his quæ in teſt. del.* & ad eam infr. Diſſ. XL.

VII. *In hæc verba*: quæ ſcil. maxime ad rem faciunt. Plenius enim verba exhibentur in *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv.* & quædam paulo aliter quam hoc loco, de quo ſuis locis poſtmodum monebitur.

VIII. *Optimum eſt, ut, ſi quas putas te habere petitiones, Actionibus experiaris.* Si quis ſtatum Reip. conſideret, facile intelliget, omnium Rerumpublicarum tres eſſe partes probe conſiderandas, iisque bene affectis Remp. quoque bene affectam eſſe. Quarum *Una* eſt, quæ de ipſa Rep. conſultat, de bello ſcil. ac pace, de ſocietatibus & fœderibus, ut & de Legibus earumque executione: *Altera*, quæ in Magiſtratibus cernitur: & *Tertia* denique, quæ in Judiciis; uti recte Ariſt. *Polit. L.* IV. *c.* 14. *Leges* enim fundamentum Cic. II. *de Rep.* & anima ſunt Reip. Cic. *pro Cluent. c.* 53. Ut Reſp. ſine iis ſubſiſtere nequeat, iisque ſublatis non tantum pereat, ſed & vita hominum a ferarum immanitate nihil differat. Dinarch. *apud Plat. L.* IX. *de LL.* Quemadmodum vero Leges, ſic *Magiſtratus* in civitate non minus ſunt neceſſarii: parum eſſet jus in civitate eſſe, niſi ſint, qui jura regere poſſunt, *l.* 2. §. 11. *D. de O. J.* quorumque auxilio Leges in effectum producantur. *d. l.* 2. §. 13. Quintil. *Declam.* 314. *Jus* autem & *Judicium* ſic ex ſeſe invicem apta & connexa ſunt, ut, quemadmodum vis judiciorum a Legibus, ſic vis Legum a *Judiciis* dependeat, Dem. *in Mid.* iisque jus omne contineatur, Cic. *Or.*

 pro

pro Cluent. c. 42. imo ipſa Reip. ſalus in iis ſita ſit. Demoſth. Περὶ τῆς συντάξ.

IX. Nihil ſane magis expedit Reip. quam ut aſſopiantur controverſiæ civium, & litium aliquis ſit finis, quibus turbatur & ſæpe ſubvertitur tranquillitas & felicitas Reip. Ratio autem non patitur, ut quis ſuæ rei judex fiat, *l.* 17. *D. de jud. t. C. ne quis in ſua cauſ. jud. vel ſibi ipſi jus dic.* vel ſibi ipſi jus dicat. Qui enim contendunt, plerumque propriis moventur affectibus, & impetu quodam, obnubilata mente, petunt vel denegant, ſentiuntque citius, quæ ſibi commoda videntur, quam ut rationem excutiant.

——— ——— ——— *Cæcus amor ſui*
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem.

Hor. *L.* 1. *Od.* XVIII. ✝. 14. Proinde medius aliquis, in componendis ſine affectu litibus, intercedere debet, qui juſta lance cauſam utriusque trutinet, ſuum cuique tribuat, & ita caveat, ne pertinacius contendentes a verbis ad verbera, ipſaque adeo homicidia, prolabantur. Secus enim ſi fieret, occaſio daretur tumultus in Rep. *l.* 176. *D. de R. J.* nullus confuſionum finis eſſet, ſocietas inter homines turbaretur, nihilque aliud eſſet Civitas, quam ſtatus belli omnium inter omnes, & promiſcuum latrocinium. v. Diſſ. N. *de Calcul. Minerv. p.* 5. *& ſeqq.*

X. Unde rectiſſime Legiſlatores cavendum cenſuerunt, ne quis in Rep. ſibi ſuisque jus dicat, vel aliquid propria agat auctoritate. *Nos ideo Magiſtratus Legesque a majoribus noſtris accepimus, ne ſui quisque doloris vindex ſit: & aſſiduæ ſcelerum cauſæ ſe refellant, ſi ultio crimen imitabitur. Damnum accepiſti: erat Lex, forum, judex: niſi ſi vos jure vindicari pudet.* Quintil. *Decl.* 13. *p. m.* 235. *Hinc eſt quod Legum reperta eſt ſacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulſu. Quid enim a bellica confuſione pax tranquilla diſtabit, ſi per vim litigia terminentur?*

tur? Caſſiod. IV. *Variar.* 10. *Idcirco judiciorum vigor, juriſque publici tutela, in medio videtur conſtituta, ne quisquam ſibi ipſi permittere valeat ultionem. l.* 21. *C. Th. de Judæis. l.* 14. *C. Inſt. eod.* Negantes enim debitores non oportet armata vi terreri, ſed, petitore quidem non implente ſuam intentionem, vel exceptione ſubmoto, abſolvi: convictos autem condemnari, ac juris remediis ad ſolutionem urgeri convenit. *l.* 9. *C. de O. & A.* Et, ſi quis domum debitoris vi intraverit, vel ſignaculum ei impoſuerit, actione cadit, & alterum tantum inferre cogitur. *Nov.* 60. *c.* 1. *pr.* add. *d. N.* 60. *c.* 1. §. 1. *l.* 6. & *Auth. ſeq. C. de ſep. viol. N.* 115. *c* 5. §. 1. *N.* 52. *c.* 1. *N.* 134. *c.* 7. Quemadmodum & Jure Divino Deut. XXIV. ŷ. 10. 11. conſtitutum, ut creditor pignoris accipiendi cauſa non poſſit intrare domum debitoris, ſed extra domum manere debeat; v. Harpr. *d. Tr. S.* IX. §. 5. nec non 2. *F.* 27. §. 2. rapiens rem amittit, & pœna dupli punitur, & 2. *F.* 53. *ſecundum Leges*, i. e. civiles & hoc Decretum, coërcendus dicitur.

XI. Neque obſtat *t. C. quand. lic unicuique ſin. jud. ſe vindic.* & *l.* 1. *l.* 2. *C. eod.* eſt enim ibi exceptio. Qualis etiam eſt in *l.* 3. *D. de J. & J. l.* 25. *pr. D. ad L. Jul. de adult. l.* 10. § 16. *D. quæ in fraud. cred. l.* 29. §. 1. *D. ad L. Aquil. l.* 4. §. 1. *D. eod. l. un. C. de rapt. virg.* Quibus convenienter egregie hic D. Marcus: *Optimum eſt, ut, ſi quas putas te habere petitiones, Actionibus experiaris.*

XII. *Petitionis* verbum aliquando *ſpecialiter* ponitur pro *actione in rem. l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* §. 2. *I. quib. mod. toll. obl.* Sed *in genere* acceptum omnem omnino actionem ſignificat, quemadmodum *petere* in genere eſt agere & judicio experiri, *l.* 12. §. *ult. D. rem rat. hab. l.* 1. *D. de cond. trit. l.* 50. *D. de ſol. l.* 112. *D. de V. O. Creditor*, cui ex quacunque cauſa debetur, *l.* 1. *l.* 12. *D. de V. S.* & *Debitor*, a quo invito pecunia exigi poteſt. *l.* 108. *D. eod.*

XIII. Quo ſenſu latiori *petitiones* hic intelligendæ, uti ex ver-

Digitized by Google

verbis ſequentibus *h. l.* manifeſtum eſt, cum additur, *Actionibus experiaris.* Quæ *ſtrictius* acceptæ Actiones tantum ſignificant in perſonam, *l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* ſed *latiori* ſenſu omne omnino remedium, quo quis conſequitur, quod ſibi debetur; v. *l.* 37. *D. de O. & A. l. ult. C. de her. vel. act. vend. l.* 34. *D. de V. S.* & deſcribitur, quod ſit *jus perſequendi in judicio, quod ſibi debetur. pr. I. de act.*

XIV. Eoque pertinet *τὸ experiaris.* Auctoritate ſcil. judiciali, ſecundum *d. pr. I. de act.* Sic *experiri actione* etiam dicitur in *l.* 5. *D. de exc. rei jud. l.* 10 *D. de ſep. viol. l.* 5. §. 1. *D. de exerc. act. l.* 5. §. 1. *l.* 9. §. 1. *D. de trib. l.* 8 *D. de proc. l.* 43. §. 1. *D. de R. J.* Nec non *experiri* ſimpliciter pro agere, ſeu Actionem contra aliquem inſtituere. §. *ult. I. de uſuc. l.* 42. *D. de R. J. l.* 2. *l.* 21. *D. ſol. matr.* Don. *ad. Ter. Adelp. A.* III. *Sc.* II. *ỳ.* 52.

XV. In *l.* 7. *D. ad. L. Jul. de vi priv.* ſubjicitur, *Interim ille in poſſeſſione debet morari. Tu petitor es.* Commodum enim poſſeſſionis inter alia in eo eſt, quod, etiamſi poſſeſſoris res non ſit, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remanet in ſuo loco poſſeſſio, propter quam cauſam, cum obſcura ſunt utriusque jura, contra petitorem judicari ſolet. §. 4. *I. de interdict. l.* 2. *C. de prob.* Actori enim incumbit probatio, *l.* 2. *D. de prob. d. l.* 2. *C. de prob.* Et res alienas poſſidens, licet juſtam tenendi cauſam nullam habeat, non niſi ſuam intentionem implenti, i. e. probanti, dominium reſtituere cogitur. *l. ult. C. de R. V.* Nam Actore non probante, qui convenitur, etſi nihil ipſe præſtat, obtinebit. *l.* 4. *C. de edend.* Cum in pari cauſa poſſeſſor potior haberi debeat, ſeu melior ſit cauſa poſſidentis. *l.* 128. *pr. D. de V. S.*

XVI. *Tu petitor es;* i. e. *Tu actor es. l.* 31. *D. de judic. l.* 9. §. 1. *D. de furt. l.* 20. *D. jud. ſolv.* Sic *petitor* & *is, cum quo agitur,* opponuntur. *l.* 4. §. 13. *D. de dol. exc.* Uti & *petitor* & *reus. l.* 2. §. 3. verb. *Quare. D. de eo quod cert. loc.* Alii habent *eſſe.* Sed nihil mutandum. Ratio enim, quare interim in poſſeſſione

ma-

Digitized by Google

manere debeat, in eo ſita eſt, quod qui Actor eſt probare debeat, & quamdiu non probavit Reus in poſſeſſione manere debeat, ut jam oſtenſum eſt.

XVII. *Cum* Marcianus *diceret*, *Vim nullam feci*. Scil. *Vis* varie accipitur. Et quidem I. Pro *efficacia;* quo ſenſu *vis* dicitur *ingenii*, Cic. *de Amic. c.* 38. *vis conſcientiæ*, Quintil. *L.* III. *c.* 5. *vis conventionis*, *l.* 12. *D. de precar. ſtipulationis*, *l.* 23. *D. de pact. dot. actionis*, *l.* 1. *D. ad exhib.* & ſimilia. II. Pro *poteſtate;* quo ſenſu *vis* ac *poteſtas* non raro conjunguntur, ut idem ſignificent. v. §. 1. *I. de tutel. l.* 17. *D. de LL.* Ter. *Heaut. Act.* IV. *Sc.* II. ℣. 32. Tac. II. *Hiſt.* 39. III. *Hiſt.* II. III. Cum quis rem propria auctoritate ſine Judice occupat, & ſibi ipſi in eam jus dicit. *l. h. n.* 13. & 7. IV. Pro *violentia;* quo ſenſu quis *vim facere* dicitur: Cic. *ad Att. L.* IV. *Ep.* II. *vim & manum alicui inferre:* Cic. I. *Catil. c.* 8. & deſcribi ſolet, quod ſit *neceſſitas impoſita contraria voluntati*, *l.* 1. *D. quod met. cauſ.* ſeu *majoris rei impetus*, *qui repelli non poteſt. l.* 2. *D. eod.* Paul. I. *Sent. T.* VII. §. 7. add. *l. pen.* §. *ult. D. ſi uſusfr. pet. l.* 3. §. 3. 28. *D. de vi & vi arm.*

XVIII. Quæ dividi ſolet I. in *Divinam*, quæ a Deo fit, & θεῦ βία dicitur in *l.* 25. §. 6. *D. loc. cond. l.* 24. §. 4. *D. de damn. inf.* & *Humanam*, quæ ab hominibus.

II. In *Juſtam*, quam quis jure licito infert, veluti Magiſtratus, *l.* 3. §. 1. *D. quod met. c. l.* 29. §. *pen. D. ad L. Aquil.* & Hoſtis, v. Grot. *de J. B. ac P. L.* III. *c.* IV. §. 1. 5. 6. *& ſeqq.* & *Injuſtam*, quæ non fit jure licito. *d. l.* 3. § 1.

III. In *Publicam* ſeu *Atrocem*, per quam ſecuritas publica læditur, ſive a perſona publica fiat, *l.* 7. *D. ad. L. Jul. de vi publ.* ſive perſonæ publicæ, *l.* 10. *pr. D. eod.* ſive armis inferatur, *l.* 3. §. 2. 6. *D. eod.* §. 8. *I. de publ. jud.* & *Privatam*, ſeu *minus atrocem. t. D. ad L. Jul. de vi priv.*

IV. In *Armatam*, quæ armis infertur, i. e. quibuscunque inſtrumentis, quibus alicui noceri poteſt, v. Cic. *pro Cæcin. c.*

Digitized by Google

19. *& ſeqq. l. 3. pr.* §. 2. *D. de vi & vi arm.* §. 6. *I. de interd.* §. 5. *I. de publ. jud. l.* 9. *D. ad L. Jul de vi publ. l.* 41. *D. de V. S.* & *non armatam*, quæ ſine armis infertur.

v. In *Ablativam*, quando res per vim dolo malo alicui aufertur; quæ coërcetur *Actione Vi bonorum raptorum.* v. *pr.* §. 1. *I. de Vi bon. rapt.*

Turbativam, quando quis poſſeſſorem rei immobilis vel mobilis in poſſeſſione turbat, neque patitur eum re ſua libere uti; quæ coërcetur *Interdicto Uti poſſidetis* & *Utrubi.* v. §. 4. *I. de interd.*

Compulſivam, quando quis aliquem per juſtum metum compulit ad aliquid tradendum; quæ coërcetur *Actione Quod metus cauſa. t. D. quod met cauſ.*

Expulſivam, quando quis aliquem de poſſeſſione rei immobilis dejecit & inde expulit; quæ coërcetur *Interdicto Unde vi.* v. §. 6. *I. de interd. t. D. de vi & vi arm.*

Nec non *Inquietativam*, quando quis coacto vel invito domino quid fecit in ejus ſolo; quæ coërcetur *Actione Quod vi aut clam* & *Injuriarum. l.* 19. §. *ult. D. de injur.*

Sed *vis Turbativa* & *Inquietativa* ab aliis confunduntur; quia de utraque & *Interdictum Uti poſſidetis,* & *Actio Injuriarum* competit. *l.* 11. *D. de vi & vi arm. l.* 13. §. 6. *D. de injur.* Eckolt *ad Tit. D. de vi & vi arm.* & Suenderd. ad *Eckolt ibid.*

XIX. Merito itaque D. Marcus, cum Marcianus diceret, *Vim nullam feci*, reponit, *Tu vim putas eſſe ſolum, ſi homines vulnerentur*; Vis eſt & tunc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per Judicem repoſcit. *Cum* enim *de jure & Legitimis hominum controverſiis*, quæ Legum Interdictorumque præceptis diſceptantur, *loquimur*, *& in his rebus* vim *nominamus*, pertenuis, i. e. perexigua non atrox intelligi debet, Cic *pro Cæcin. c.* 16. quæ poteſt eſſe ſine cæde, ſine vulneratione, ſine ſanguine Cic. *d. c.* 16. *c.* 27.

XX. In *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv.* hic iterum ſubji-

Google

jicitur: *Non puto autem nec verecundiæ, nec dignitati tuæ convenire, quicquam non jure facere.* Ex quibus non male colligitur, *Marcianum* non hominem privatum, ſed in dignitate publica poſitum fuiſſe, quem a talibus vel maxime abſtinere decebat. Valde enim inverecundum, & dignitati ejus, qui publico munere fungitur, contrarium eſt, ſeſe Legibus & juri, in omnium utilitatem in Rep. conſtituto atque recepto, opponere, & contemtis legitimis remediis, illegitimo modo id, quod deberi ſibi putat, acquirere velle, & ſic jus in alterum ſtatuere, quod ipſe non pateretur, ſi impedire poſſet, contra Legem illam naturalem, omniumque hominum cordibus inſitam, *quod tibi non vis fieri alteri ne feceris*, v. Matth. VII. ℣. 12. Luc. VI. ℣. 31. *l.* 1 §. 1. *D. quod quiſq. jur. in alt. ſtat.*

XXI. Quibus præmiſſis, Decretum ipſum D. MARCUS ita pronunciat. *Quisquis igitur probatus mihi fuerit, rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam, non ab ipſo ſibi ſponte datam, ſine ullo judice temere poſſidere, vel accepiſſe, isque ſibi jus in eam rem dixiſſe, jus crediti non habebit.*

XXII. Ait *Quisquis.* Qui ſcil. vel creditor eſt ex quacunque cauſa, vel ſibi rem aliquam vel pecuniam ab Adverſario deberi putat. Articulo enim *Quisquis* omnes omnino ſignificantur. *l.* 29. *D. de hered. inſt.*

XXIII. Ac proinde non intereſt 1. Sive *Vir* ſit, ſive *Fœmina.* Verbum enim *ſi quis* tam maſculos quam fœminas complectitur. *l.* 1. *D. de V. S. l.* 7. §. 1. *D. de juriſd.* Non equidem fœminæ propter ſexus imbecillitatem tam facile vim facient quam viri; unde & alibi Imp. eas *minus auſuras*, v. *l.* 5. §. 3. *C. ad L. Jul. Maj.* magisque iis *indulgendum cenſet.* v. *l.* 23. *C. de nupt.* Quin tamen & illæ vim facere poſſint, manibusque ſæpe non temperent, dubitare nos non ſinit optima rerum magiſtra, experientia. Neque deſunt exempla in jure noſtro. *Album Prætoris* enim quædam etiam corrupiſſe debent; nam cæteroquin Ulp. in *l.* 7. §. 1. *D. de juriſd.* non

potuiſſet notare, Prætorem in Edicto *de Albo corrupto* verbis *ſi quis* utrumque ſexum complexum eſſe, ac proinde non tantum marem, ſed etiam fœminam, ſi album corruperit, in pœnam iſtius Edicti incidere. Imo *raptum* committere poſſunt, rapientibusque auxiliatrices manus præſtare, pœnæque raptus ſeſe reas facere. *l. un.* §. 2. *C. de rapt. virg.* Proinde ſi res ſibi debitas auferant, quo minus in *hoc Decretum* D. Marci ejusque pœnam æque incidant, quam in alias, nulla dubitandi ratio eſt.

XXIV. Adeo, ut idem dicendum videatur, licet hoc jus D. Marci ignoraverit. Licet enim Juris ignorantia in multis juris articulis fœminis non noceat; *l* 8. *l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign. l. ult C. eod.* id tamen indiſtincte non procedit, ſed in *iis* tantum *cauſis* locum habet, in quibus hoc ipſis conceſſum eſt. *d. l.* 9. Cum itaque in hac cauſa de eo nihil cautum legatur, merito etiam hic exceptæ dici nequeunt. *Maxime* cum fœminæ, æque ac viri, ex ſana ratione facile intelligant, ſibi integrum non eſſe vim facere, & occaſionem tumultus præſtare in Rep. v. *l.* 2. *C. de in jus voc.* add. Harpr. *ad h. n. l.* 13. S. IV. §. 2.

XXV. II. Non intereſt, An *Ruſtici* ſint, an *Cives*. Licet enim *Ruſticitati* quandoque ſubveniatur; *l.* 7. §. 4. *D. de jurisd. l.* 1. §. *f. D. de edend. l.* 25. §. 1. *D. de prob. l.* 2. §. *ult. D. de jur. fiſc.* in illis tamen, quæ Legibus aperte prohibita ſunt, Legum auctoritatem ruſticitatis & imperitiæ velamentis circumveniri non oportere, Severus & Antoninus reſcripſerunt in *l.* 1. *C. de interd. matr. Maxime* ſi ruſtici ſint ſagaces, & copiam habeant conſulendi peritiores: v. Choppin. *de Priv. Ruſt. L.* 1. *c.* 5. *n.* 6. & *c.* 6. *per. tot.* ne cæteroquin via apperiatur rapacibus ruſticis, avaritiam ſuam impune exercendi, contra monitum Imp. §. 1. *I. de vi bon. rapt.* Harpr. *d. S.* IV. §. 4.

XXVI. III. Non intereſt, An *Milites* ſint, an *Pagani*. *Militibus* ſane propter nimiam imperitiam eorum, *pr. I. de teſt. mil.* quia

quia arma magis quam jura intelligunt, *l.* 22. *C. de jur. delib.* jura ignorare permiſſum eſt; *l.* 9. §. 1. *D. l.* 1. *C. de jur. & fact. ign.* ſed hoc caſu ſimiliter minime ignoſcendum videtur. Quanto majus enim periculum eſt turbationis quietis publicæ in militibus, qui vicinis ſuis, præſumtione cinguli militaris, ſæpe graves ſunt, *l.* 31. *C. loc. cond.* tanto magis, contra illorum violentas invaſiones, debet eſſe Legum præſidium. Maxime cum hoc Decretum fundamentum habeat in Jure Naturæ, quod milites quoque norunt. v. *l.* 2. *C. de in jus voc.* Quod tum in primis procedit, ſi ſint in præſidiis, quibus allegatio juris ignorantiæ non proficit; *l.* 17. §. *ult. D. de milit. teſt.* cum peritiores conſulere queant. *l.* 9. §. 3. *D. de jur. & fact. ign.* Harpr *d. S.* IV. §. 3.

XXVII. IV. Nec denique intereſt, An *unus* vim fecerit, an *plures*, imo an *univerſitas*. *Univerſitas* enim etiam delinquere poteſt, & vim facere. *l.* 9. §. 1. *D. quod met. c. l.* 4. *D. de vi & vi arm. Auth. Item nulla communitas. Auth. Item quæcunque communitas. C. de Ep. & cler.* Ac proinde ſi vim fecerit, vel fieri curaverit, nulla ratio eſt, ob quam a pœna hujus Decreti excuſari debeat. v. Menoch. *de recup. poſſ. rem.* v. *n.* 123. *& ſeq.* Harpr. ad *l. n.* 13. *Sect.* IV. §. 5.

XXVIII. Ait autem *Quiſquis Probatus mihi fuerit*. Vim enim inſerre & propria auctoritate aliquid auferre, facti eſt, quod probandum eſt; *l.* 18. §. 1. *D. de prob. l.* 6. *C. de dol. l.* 9. *C. de coll. l.* 13. §. 2. *D. de Public. in rem. act.* neque delicta præſumuntur, arg. *l.* 51. *pr. D. pro ſoc.* ſed clariſſime probanda ſunt. *l. ult. C. de prob.*

XXIX. *Rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam.* Poſteriora verba, *vel pecuniam debitam*, non habentur in *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv.* ſed ideo tamen non ſunt delenda, commodum enim ſenſum habent. Ut ſcil. intelligatur, Decretum hoc pertinere ad *omnes res* a debitore poſſeſſas, ſive revera ſint creditoris, ſive ſit pecunia debita, ſive res vel pe-

cuniam creditor ſibi deberi contendat. Qualiſcunque itaque res ſit, quam creditor a debitore, qui eam poſſidet, aufert, nihil intereſt: ſive res ſint *corporales*, ſive *incorporales. l.* 1. *D. de R. C. l.* 23. *l.* 6. *D. de V. S.* Idemque ratione *pecuniæ* dicendum. *l.* 5. *D. de V. S. l.* 7. §. 8. *D. de Publ. in rem act.* Sive *Magnæ*, ſive *Parvæ*.

XXX. *Licet* enim minima non curet Prætor, *l.* 4. *D. de in int. reſt. l.* 9. §. 10. *l.* 10. *D. de dol.* & per conſequens multo minus Imp. imo circa ea dolus commiſſus non præſumatur; *c. pen. x. de crim. fals.* in multis tamen juris articulis etiam modica attendi docet Cuj. *L.* VII. *Reſp. Mod. ad l.* 72. *D de furt.* Ac proinde in rebus parvi momenti, ob juſtas rationes, etiam religioſi eſſe debemus, ut vel aſſueſcamus ſemper eſſe hujusmodi, uti idem inquit Cuj. ad *l.* 60. *in f. D. de furt.* Unde Julianus Epitomator in *N.* 69. quam optime ait: *Quamvis res, de qua agitur, minima videatur, Juſtitiæ tamen ratio non ex quantitate, ſed ex ſuis regulis debet æſtimari, nam quod aliis viliſſimum eſſe videtur, hoc aliis pretioſiſſimum eſt;* & quod modicum eſt diviti, multum eſt pauperi. arg. *l.* 5. §. 1. *D. de leg. tut.* Proinde hic non ad quantitatem rei attendendum, ſed ad qualitatem facti, an quis vim fecerit, & ſibi ipſi jus dixerit. v. *N.* 52. *c.* 1. *N.* 134. *c.* 7. Quemadmodum & alibi, ubi maxime ad atrocitatem facti reſpicimus, etiam ob rem minimam ordinaria pœna locum habet, uti in *furto*, v. §. 16. *I. de R. D: l.* 21. §. 5. *D. de furt. l.* 5. §. 6. *D. de A. R. D. c. ult. c.* 14. *Q.* 6. *rapina*, *pr. I. de vi bon. rapt.* & *auferente aliquid ex naufragio. l.* 3. §. *f. D. de incend. ruin. nauf.* Ut & creditor, qui minimam rem abſtulit, toto credito cadat. *Non obſt. l.* 6. *l.* 11. *D. de his quæ ut indign. l.* 1. §. 12. *D. quod legat. l.* 22. *C. de pœn.* ubi caſus diverſi ſunt. Aliud enim dicendum, ſi ob quietem & ſalutem Reip. a Legiſlatore aliud ſit conſtitutum, uti hic, quo caſu non quantitas damni, ſed qualitas facti attenditur.

Digitized by Google

XXXI. Sive jus creditoris *liquidum* ſit, ſive *dubium*. Cum ne *ſuam* quidem *rem* per vim auferre liceat. §. 1. *I. de vi bon. rapt.* arg. *l.* 2. *C. de jur. emph.*

XXXII. De illo quæſitum eſt, an *Decretum* D. Marci tantum ad *rem* vel pecuniam creditori *debitam*, an vero ad alias etiam res debitoris, creditori non debitas, pertineat? Et Accurſ. quidem Bartolus, aliique ad *h. n. l.* 13. id tantum volunt pertinere ad *res debitas*, non alias; quia Imp. uſus eſt duobus ſubſtantivis, *rei* ſcil. & *pecuniæ*, & deinde ſubjecit adjectivum *debitam*, ac proinde illud adjectivum venit ad debitum utriusque, ſeu uti Bart. loquitur, *quod adjectivum poſt duo ſubſtantiva poſitum illa determinat æqualiter.* Verum hanc interpretationem merito ridiculam pronunciat Cuj. ad *h. n. l.* 13. quia ex verbis Decreti manifeſtum eſt, id pertinere ad *omnes res* debitoris, quas poſſidet, ſive creditor in ea re jus aliquod habeat, ſive non. Certe ipſa *ratio* Legis, ejusque cauſa impellens generalis eſt, ne quis ſcil. propria auctoritate ſibi jus dicat; ac proinde diſpoſitio ejus etiam generalis eſſe debet. arg. *l.* 9. §. 6. *D. de jur. & fact. ign. l.* 38. §. 3. *D. de leg.* 3. Accedit, quod facilius occupari poſſint res, quæ obligatæ non ſunt; quoniam ſub arctiori cuſtodia res obligatæ cuſtodiri ſolent. Neque melioris conditionis debet eſſe occupans non obligata, quam obligata; cum in obligatis color aliquis ſubeſſe videatur, & juſta ratio ad excuſandum.

XXXIII. Nec dicat quis, Leges pœnales, qualis hæc eſt, non eſſe extendendas, *l. pen. D. de pœn. l.* 155. §. *ult. l.* 56. *D. de R. J. c.* 15. *x. de R. J. in* 6. cum & in aliis conſtitutionibus hoc de caſu jam ante proviſum ſit, & proinde creditorem jus tantum, quod in re debita habuit, amittere. Nulla enim alia, ante hanc D. Marci, conſtitutio de eo extitit. Neque extendi Lex dici poteſt, quæ aperte de eo, de quo quæritur, loquitur, idque expreſſe complectitur. Quin

Quin & denique in ipſis pœnalibus extenſio non plane eſt prohibita, ſed ex juſtis cauſis etiam admittitur. Ut & in iis magis ad mentem Legiſlatoris, quam ad verba reſpiciendum ſit. v. *l.* 32. *pr. D. ad L. Aquil. l.* 9. *D. de juriſd. l.* 3. *D. ad L. Pomp. de parr. l.* 59. *l.* 64. *D. de re jud.* Ut negari nequeat, *Decretum* hoc D. MARCI ad *omnes* res debitoris pertinere, quas debitor poſſedit, neque ſponte creditori tradidit. Ait enim D. MARCUS: *Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam, non ab ipſo ſibi ſponte datam, ſine ullo Judice poſſidere vel accepiſſe.*

XXXIV. *Debitorem* eum ſupra in genere diximus eſſe, a quo invito pecunia exigi poteſt. *l.* 108. *D. de V. S.* Adeoque non intereſt I. An Maſculus ſit an Fœmina? arg. *l.* 1. *D. de V. S. l.* 62. *D. de leg.* 3. *l.* 7. §. 1. *D. de juriſd. l.* 4. *C. de lib. præt.* maxime cum mulieres magis ſint infirmæ, *l.* 2. §. 2. *D. ad SCt. Vellej. l.* 9. *pr. D. de jur. & fact. ign. l.* 1. §. 10. *D. ad SCt. Turp.* ac proinde magis timidæ, & violentiis expoſitæ.

II. An Dives & in dignitate poſitus, an Pauper? qui vi & injuriis magis eſt expoſitus.

III. An Vera ſit perſona, an Myſtica? puta civitas, aliudve corpus, vel collegium licitum; v. *l.* 3. §. 1. *D. de coll.* quæ perſonæ vicem ſubeunt, *l.* 10. §. 4. *D. de in jus voc. l.* 23. *D. de fidej.* & ex contractibus, v. *l.* 27. *D. de R. C. l.* 15. *D. ad SCt. Maced.* & delictis obligari poſſunt, *l.* 9. §. 1. *D. quod met. cauſ.* adeoque non deterioris conditionis eſſe debent, quam perſonæ aliæ. v. Stryck *de Civ. obær. c.* IV. *n.* 132. Harpr. *ad l. h. n.* 13. *Sect.* IV. §. 1. *& ſeqq.*

XXXV. Qualis autem vis debeat eſſe illata, ex dictis verbis ſimul non difficulter intelligitur. Ut vis ſit *publica* vel *armata* non requiritur. Sufficit vim talem eſſe, ut a creditore propria auctoritate occupetur, & ſine Judice poſſideatur. Ac proinde vis in primis huc pertinet, quæ dici ſolet *Ablativa, Expulſiva*, & *Compulſiva.* Nam verba illa *rem ullam* jun-

Digitized by Google

juncto verbo *poſſediſſe* rem immobilem occupatam oſtendunt, in qua vis *expulſiva* vere convenit: illa vero verba *pecuniam debitam* juncto verbo *accepiſſe* rem mobilem ablatam ſignificant, ac proinde vim *ablativam*: illa vero verba *non ab ipſo ſponte datam* vim *compulſivam* demonſtrant; quod & Tit. *Quod met. cauſ. geſt. er.* ſub quo hoc Decretum poſitum eſt, confirmat.

XXXVI. An autem hoc Decretum etiam comprehendat vim *Turbativam*, & *Inquietativam*, dubium eſt. In *Turbativa* id plerique ceſſare ſtatuunt. Si quis enim damnum alicui dat, non hoc *Decreto* tenetur, ſed *Lege Aquilia*; & multo minus ſi quis aliquem tantum turbat, qui tenetur *Interdicto uti poſſidetis.* Tum & Decretum hoc noſtrum tantum locum habet, cum creditor per vim rem debitoris occupat, ut poſſideat; quod, ſi debitor tantum in poſſeſſione turbetur, factum dici nequit. Idemque de *Inquietativa* dicendum videtur; quia inter vim *Turbativam* & *Inquietativam* non multum intereſt, & per *Inqvietativam* etiam debitor poſſeſſione non privatur. v. Cuj. *ad l. h. n.* 13. Menoch. *Rem. v. Recup. poſſ. n.* 65.

XXXVII. Neque in contrarium nos movet, quod ratio hujus Decreti generalis ſit, ne quis ſibi ipſi jus dicat. Hæc enim in ipſa lege reſtringitur ad caſum, quo quis rem, quam debitor poſſidet, occupat, & poſſeſſionem in ſe transfert. Neque aliud volunt *l.* 12. §. 2. *D. quod met. cauſ.* junct. *l.* 6. *D. ad L. Jul. de vi priv. l.* 3. *D. ad L. Jul. de vi publ. l.* 9. *C. de O. & A.* qui enim vim facit, incidit in *L. Juliam de Vi*, licet poſſeſſio non ſit tranſlata, *dd. ll.* ſed non incidit in *hoc Decretum.* Neque aliud habetur in *d. l.* 12. §. 2. Nam ibi vis dicitur adhibita debitori *ut ſolveret;* quam adhibens & in *L. Jul. de Vi* incidit, & in *Decretum* D. MARCI, quia qui ſolvit debitum tradit, ejusque poſſeſſionem & dominium transfert. §. *ult. I. quib. alien. lic. l.* 9. §. 2. *D. de auct. tut.* Neque deni-

Digitized by Google

que ipſe Imp. in *Nov.* 60. *c.* 1. ubi ſub pœna amiſſionis debiti prohibet creditorem domum debitoris aſcendere, domui moleſtiam facere, & ſignacula imponere: v. *t. C. ut nem. lic. ſin. jud. ſign. reb. alien. impon.* & addit, *ſicut & Marcus Philoſophus in ſuis conſcripſit Legibus;* ut rei ablatio non videatur neceſſaria. Singulari enim jure id ibi conſtitutum eſt ab Imp. Juſtiniano; dicta autem verba, *ſicut & Marcus Philoſophus in ſuis conſcripſit Legibus*, vel ſic accipienda, ut ſenſus ſit, Juſtinianum id ad imitationem Marci conſtituiſſe: vel notandum verba illa ſubjecta eſſe pœnæ confiſcationis tertiæ partis bonorum, de qua forte alia quædam Lex fuit D. Marci: vel dicendum, Imp. id non ſatis accurate tradere, ſed errorem commiſiſſe hiſtoricum. In *l.* 7. enim *D. ad L. Jul. de vi priv.* ad quam plerique cenſent Juſtinianum ibi reſpicere, pœnæ confiſcationis nulla fit mentio. v. Cuj. ad *d. Nov.* 60. nec non *l. h. n.* 13. ubi & alia removet. Qualem errorem etiam commiſit in *Nov.* 78. *c.* 5. dum dicit, Antoninum, *Pium* cognominatum, jus Romanæ Civitatis omnibus in commune ſubjectis donaſſe; cum tamen hoc non Antoninum Pium, ſed Antoninum Caracallam, feciſſe conſtet, uti demonſtravit Ez. Spanheim. Diſſ. 11. *ad l.* 17. *D. de ſtat. hom c.* 6.

XXXVIII. Quod ſi itaque ita vis illata eſt, ut poſſeſſio rei vel pecuniæ a debitore poſſeſſæ in creditorem vim facientem translata ſit, ſeu ut D. Marcus ait, *probetur creditor rem vel pecuniam debitam, non ab ipſo* debitore *ſibi ſponte datam*, ſeu *traditam*, uti habetur in *l.* 7. *D. ad L. Jul. de vi priv. ſine ullo Judice*, i. e. ſine ulla judicis, (competentis ſcil. v. *l. ult. D. de juriſd. t. C. ſi a non comp. jud.*) auctoritate, *temere*, i. e. ſine juſta cauſa, v. *l.* 29. *pr. l.* 39. §. 1. *D. de lib. cauſ. l.* 79. *D. de jud.* Virg. IX. *Æn.* ℣. 375. & ibid. Serv. *poſſidere vel accepiſſe*, (quod in *d. l.* 7. quidem non habetur, ſed recte nihilominus in *l. h. n.* 13. additur, ut ſcil. ad res mobiles, uti ſupra dictum, referatur) *iſque* (in *d. l.* 7. legitur *eumque*) *ſibi jus in*

eam

eam rem dixiſſe, i. e propria auctoritate occupando quaſi ſuam, in uſum ſuum tranſtuliſſe, *jus crediti non habebit.*

XXXIX. Quæ ultima verba idem ſignificant, ac ſi dixiſſet, *jus crediti amittet*, uti extat in *l.* 12. §. 2. *D. quod met. cauſ.* ſeu *actione cadet*, uti habetur *N.* 60. *c.* 1. *pr.* vel. *debito*, uti dicitur *N.* 134. *c.* 7. ut deinde, licet verum ac juſtum fuiſſet debitum, nihil amplius exigere poſſit. Neque obſtat, uti quibusdam viſum eſt, *l.* 48. *pr. D. de furt.* ubi illi, qui vas furtivum furi abſtulerat, adverſus furem Actio in duplum conceditur, nec is jure ſuo privatur. *Auferre* enim ibi non ſignificat per vim auferre, vel propria auctoritate recuperare, ſed judicio auferre, & legitimis remediis, ſeu per ſententiam recipere. arg. *l.* 54. §. 3. *D. eod.* Cuj. *ad l. h. n.* [illegible] Tum & loquitur de fure, qui cum vaſe, quod abſtulerat, aufugit; quo caſu debitorem ſiſtere, eique rem debitam auferre licet. *l.* 10. §. 16. *D. quæ in fraud. cred.* Qua ratione ſcrupulus, qui ex *d. l.* 10. §. 16. quoque injici ſolet, ſimiliter facile eximitur. Neque contrarium probant *l.* 2. *C. de jur. emph. l.* 54. §. 1. *D. loc. cond. l.* 3. *C. eod.* ubi domino emphyteuſeos conceditur emphyteutam, canonem intra triennium non ſolventem, expellere, & locatori integrum eſt, ob penſionem non ſolutam, conductorem ſive colonum fundo dejicere. Verba enim *expellendi* vel *dejiciendi* ad juris intellectum & ordinem, uti jam monitum, referenda, ut expulſionem legitimam, non eam, quæ fit per vim & propria auctoritate, ſignificet. Quemadmodum & aliud ex *l.* 1. §. 21. *D. quod legat* inferri nequit: ubi legatarius, qui propria auctoritate legata occupavit, tenetur quidem *Interdicto Quod legatorum*, ſed ipſa legata tamen non amittit. Licet enim ea propria auctoritate occupaverit, non tamen heredi, qui ea needum poſſederat, nec hereditati, per vim ablata ſunt, quia hereditas non poſſidet. *l.* 1. §. 15. *D. ſi is qui teſt. lib.* v. Cuj. *ad l. n.* 13. Buſ. *ibid. n.* 3.

XL. Sed quomodo hoc caſu creditor creditum amittit, An ipſo jure, an vero *ſententia* judicis ad hoc opus eſt? Et verius eſt, creditum *ipſo jure* amitti, neque judicis ſententia opus eſſe; idque in ipſo decreto ſatis aperte ſignificari videtur, in verbis jam exhibitis, *jus crediti non habebit*, uti conſtat ex præcedente *l.* 12. §. 2. *D. quod met. cauſ.* ubi Ulp. refert, Julianum docere, eum, qui vim adhibuit debitori ſuo, ut ei ſolveret, Edicto *Quod metus cauſa non teneri*, propter naturam *metus cauſa actionis*, quæ damnum exigit: quamvis negari non poſſit, in *Juliam* cum *de vi incidiſſe*, & *jus crediti amiſiſſe*, & proinde ipſo jure, cum verba illa non ſint temporis futuri, ſed præteriti, & id, quod vi juris contigerat, ſignificent. Quemadmodum & ipſo jure dominium amittit, qui rem, quam ſuam exiſtimabat, invaſit; *l.* 7. *C unde vi.* & Emphyteuta emphyteuſin, ſi in mora ſit ſolvendi canonis per triennium; *l.* 2. *C. de jur. emph.* nec non creditum ille, qui cadaver debitoris vexavit. *N.* 60. *c.* 1. Dummodo conſtet, creditorem vim feciſſe, rem propria auctoritate occupando, neque creditor id neget. Si enim negat, vim a ſe factam eſſe, Judici de facto non niſi per probationes conſtare poteſt, & proinde judicium dabit, ſed, ſimul ac viderit vim factam eſſe, pronunciabit, vim ſibi factam videri, & proinde jus crediti amiſiſſe.

XLI. Quibus non contrariatur, quod ait Ulp. in *l.* 29. *pr. D. de jur fiſc. oportet conſtare prius, & de crimine pronunciare*: quodque ipſe D. Marcus in Decreto requirere videtur in verbis, *quisquis probatus erit*. Diſtinguendum enim, uti jam monitum, An dubium ſit, vim a creditore eſſe factam, & creditor id neget? quo caſu judicio & probatione opus eſt; an vero de eo conſtet? quo caſu creditum ipſo jure amittitur. Neque aliud vult Marcus in verbis *Jus crediti non habebit*, quæ temporis ſunt futuri: quibus ſi lex utatur, effectus ipſo jure locum non habet, ſed ad præcedentem ſententiam in-

Digitized by Google

interlocutoriam. Gloſſ. ad *l.* 14. §. 2. verb. *Privetur. C de SS. Eccl.* Quis enim ſenſus illorum verborum ſit, docet (uti jam vidimus) Ulp. in præcedente *l.* 12. §. 2. *D. quod met. cauſ.* quemadmodum & alias verbum temporis futuri præſens ſignificat, uti docet Paulus in *l.* 8. *D. de V. S.* nec non Ulp. in *l.* 7. §. 5. *D. de juriſd.* Quantum vero ad *l.* 14. *D. de publican.* attinet, tantum abeſt, ut ſententiam noſtram ſubvertat, ut potius eam aperte confirmare videatur; dum ait Ulp. *quod commiſſum eſt, ſtatim deſinit ejus eſſe, qui crimen contraxit, dominiumque rei vectigali* (i. e. juri vectigali ſeu Fiſco) *acquiritur.* Licet in commiſſi perſecutione, adverſus heredem vel poſſeſſorem inſtituenda, dum forte negat rem commiſſam eſſe, (quod & in ipſo defraudatore ſecundum ante dicta locum habere poteſt,) quandoque fieri poſſit, ut ſententia declaratoria opus ſit.

XLII. Quod ſi autem judicio opus ſit, quo remedio agendum ſit, ſimiliter non convenit. Et quidem *condictio indebiti* non competit; quia in caſu veri debiti id, quod debitum erat, ſolutum eſt, & proinde ceſſat. *l.* 19. §. 1. *l.* 44. *D. de cond. indeb.* Nec *condictio ſine cauſa;* qua agitur cum ſine cauſa aliquid ſolutum eſt: *l.* 1. *pr.* §. 1. *D. de condict. ſin. cauſ.* hic autem dicto caſu ſuberat cauſa debiti. Neque actio *de vi bonorum raptorum;* quia illa tantum competit, ſi res mobilis ablata ſit, in qua furtum fieri poteſt. §. 1. *I. de vi bon. rapt.* Ut adeo vel ſingulare ſit remedium recuperandæ poſſeſſionis, uti vult Menoch. *Remed. v. Recup. poſſ. n.* 4. vel locum habeat condictio ex lege. arg. *l. un. D. de cond. ex leg.* Bart. *ad h. l. n.* 13. Menoch. *d. l.*

XLIII. Illud etiam quæſitum, An talis debitor, qui utitur jure hujus Decreti, tutus ſit in conſcientia? Quod affirmandum videtur; dummodo in eo, qui vim infert, verus ſit dolus, & contemtus Magiſtratus. v. Brunnem. *ad h. n. l.* 13. *n.* 7.

Digitized by Google

XLIV. Plane non deſunt caſus, quibus Decretum hoc D. Marci ceſſat. Nam I. locum non habet, ſi debitor rem ſponte dederit, vel creditor eam volente & conſentiente debitore occupaverit. *l. h. n.* 13. *l.* 3. *C. de pign. l. pen. C. de pign. act. l.* 30. *D. eod.* Lucrum enim invito non addicitur, cum invito non fiat beneficium, *l.* 69. *D. de R. J.* neque volenti fiat injuria. *l.* 1. §. 5. *D. de injur.* Sola enim conventio, ut creditori rem debitam propria auctoritate occupare liceat, non ſufficit, ſi poſtea contradicat & reſiſtat; quia, ut debitori contradicenti vis fiat, nulla pactione effici poteſt. *d. l.* 3. *C. de pign.* arg. *l. ult. D. ad L. Jul. de vi priv. d. l.* 30. *D. de pign. act. l.* 116. *D. de R. J. l.* 5. *D. de pact dot. l.* 6. *C. de pact.* Non obſt *d. l. pen. C. de pign. act* in verb. *Citra conventionem vel præſidialem juſſionem.* ubi particula disjunctiva *vel.* videtur poſita pro conjunctiva *&.* ſecundum *l.* 53. *D. de V. S.* & expoſitionem Græcorum, qui dicta verba ſic exprimunt: χωρὶς συμφώνου ϗ ἀρχικῆς κελεύσεως. Baſil. *L* XXV. *T.* I. *n.* 53. Licet & verbum *conventionis* de voluntate debitoris perſeverante accipi poſſit, ſecundum *d. l.* 30. *D. de pign. act.*

XLV. Porro II. ceſſat, ſi auctore Judice competente res ablata ſit. *h. n. l.* 13. *d. l.* 3. *C. de pign. d. l. pen. C. de pign act.*

III. Si quis rem ſuam propria auctoritate abſtulerit debitori fugienti. *l.* 10. §. 16. *D. quæ in fraud. cred.* Eſt enim in mora periculum, neque aliunde ſibi conſultum habet creditor.

IV. Si legatarius rem ſibi legatam, & ab herede nondum poſſeſſam, propria auctoritate occupaverit. *l.* 1. §. 2. *D. quod legator.* Licet enim hoc caſu *Interdictum Quod legatorum* contra eum locum habeat, *d. l.* 1. § 2. dominium tamen rei legatæ ob hoc, uti jam dictum, non amittit. *d.* §. 2.

V. Si quis alicui rem per vim auferat, qui alteri prius vim intulit. arg. *l.* 12. §. 1. *D. quod met. cauſ.* Buſ. *ad h. l. n.* 13. *n.* 2.

VI.

Digitized by Google

VI. Si remedium hujus Decreti XXX. annorum ſpatio præſcribi paſſus ſit. *l.* 3. *C. de præſcr.* 30. *ann.*

XLVI. Addunt quidam *Pœnitentiam.* Sed male, uti conſtat ex *l.* 65. *D. de furt.* ubi de *fure* reſpondet Ulp. eum, qui mutato conſilio rem contrectatam domino reddidit, nihilominus furem eſſe, quia *nemo tali peccato pœnitentia ſua nocens eſſe deſiit.* Quemadmodum de *raptore* Gajus in *l.* 5. *D. de vi bon. rapt.* non prodeſſe ei, qui vi rapit, ad evitandam pœnam, ſi ante judicium reſtituat rem, quam rapuit. Niſi aliquid intercedat, per quod debitor, cui res ablata eſt, dici poſſit, pœnam & jus ſuum remiſiſſe. arg. *l.* 11 §. 1. *l.* 17. §. 6. *D. de injur.*

XLVII. Plane, qui vim alicui infert, & ſibi jus dicit, non tantum incidit in hoc noſtrum *Decretum* D. MARCI, ſed inſuper & aliis modis coërcetur; cóncurrit enim cum hoc Decreto ejusque remedio I. *Actio de Vi bonorum raptorum* in quadruplum. *pr. &* §. 1. *I. de vi bon. rapt.*

II. *Actio Injuriarum æſtimatoria*, quæ competit contra perſonam, vel bona alicujus detinentes, §. 1. *I. de injur. l.* 1. §. 6. *l.* 15. §. 31. *D. de injur. l.* 31. §. 5. *D. de reb. auct. jud. poſſ.* uſum rei propriæ impedientes, *l.* 13. §. *ult. D. de injur.* & inviti alicujus domum ingredientes, *l.* 23. *D. eod.* ut & *Actio ex L. Cornelia*, propter injuriam, manu vel violento ingreſſu in domum alicujus factam, ſive domus ſit propria, ſive conducta. *l.* 5. §. 2. *D. de injur.* junct. §. 8. *I. eod.*

III. *Interdictum Unde vi.* v. §. 6. *I. de interdict. t. D. de vi & vi arm.*

IV. Remedium ſeu condictio ex *l.* 6 *l.* 7. *l. f. C. unde vi.*

V. Remedium *l.* 4. *C. fin. reg.*

VI. Remedium *l. un. C. de ſuffrag.* v. Diſſ. N. IV *de Cauſ. Obl. c.* III. § 5. *& ſeqq.*

VII. Remedium *l.* 7. *C. de pagan.* v. Harpr. *ad h. n. l.* 13. *Sect.* VIII. §. 1.

XLVIII.

Digitized by Google

XLVIII. Illud ſupereſt, ut de *uſu Decreti* D. MARCI videamus, An moribus hodiernis adhuc ſervetur, an vero abrogatum ſit? Et quidem poſterius ſtatuunt Groeneweg. ad *h. l.* 13. Covarruv. *L.* III. *Reſol.* 16. *n.* 7. aliique, qui rigorem ejus totius Chriſtiani Orbis uſu antiquatum eſſe tradunt. Sed Decretum noſtrum per deſuetudinem non eſſe ſublatum, aſſerunt Brunnem. *ad h. l. n.* 13. Schilter. *Exerc. ad Pand.* XL. §. 13. Stryck. *Uſu mod. Pand. ad t. D. quod met. cauſ.* Licet enim quidam tali jure non utantur, ideo tamen ſtatim abrogatum dici nequit. v. Diſſert. N. *de Jur. Rhadam. p.* 60. Et ſane idem fere apud *Wiſi-Gothos* conſtitutum fuiſſe, apparet ex *Leg. Wiſi-Gothic. L.* VIII. *Tit.* 2. nec non apud *Oſtro Gothos*, ex *Edict. Theodorici* Regis, *c.* 10. 65. & Caſſiod. *L.* IV. *Var. Ep.* v. Schilt. *d. l.* Grot. *de J. B. ac P. L.* 1. *c.* 3. §. 1. Quemadmodum Legem *Valentiniani*, quæ eſt in *l.* 7. *C unde vi.* confirmavit Rex *Athalaricus*, *Conſt.* 40. apud Goldaſt. *Conſt. Imp. p.* 108. Idemque receptum apud *Longobardos* apparet. ex 2. *Feud.* 27. §. 2. & 2. *F.* 53. *pr.* (ubi damni ſecundum *Leges* reſarciendi ſit mentio) & Edicto Regis *Guidonis* apud Goldaſt. *d. Tr. p.* 292. qui circa A. C 891. de invaſionibus ita ſtatuit: *Si quis ipſas res ſine Lege invaſerit, non ſolum ipſas res amittat, ſed inſuper ban-num noſtrum componat.* Idemque confirmavit *Carolus* V. Imp in *Ordinat. Cam. Imp.* zu Worms A. C. 1521. auffgericht/ *tit.* Wie es in Irrung der Poſſeſſion und derſelben Entſetzung halben gehalten werden ſoll. §. 2. & in declaratione Pacis Publicæ. *Tit.* 8. Quod diſerte repetitur *Receſſ. Imp. de A.* 1532. ſub rubr. Cammer-Gericht betreffende. §. 15. Atque id ipſum de *Praxi Cameræ Imp.* atteſtantur Harpr. ad *t. I. de vi bon. rapt. n.* 4. Frantzk. & Heig. ad §. 2. *I. de interd.* & §. 8. *I. de jud. publ.* & paſſim obtinet in Germania. v. Harpr. ad *l. h. n.* 13. *Sect.* IX. §. 7. *& ſeqq.* Idemque fere de *Uſu Hiſpaniæ*, *Galliæ*, *Italiæ*, tradunt Bertazoll. *Conſult. Deciſiv. L.* II. *Conſ.* 401. *n.* 2. Guttierez *L.* 1. *Pract. Q.* 77. *n.* 4. P Greg. Tholoſ. *Synt. L.* XXII. *c.* 5.

Digitized by Google

c. 5. *n*. 2, 3. Menoch. *Rem. Recup. Poſſ.* IX. *n.* 8. vid. Harp. ad *l. h. n.* 13. *Sect.* x. §. 12. Et licet in Belgio talis creditor jus crediti non amittat, tamen ad id, quod intereſt, adverſario vim paſſo tenetur, & inſuper, pro modo violentiæ, arbitrio Judicis coërcetur. v. Inſtruct. Cur. Holl. *art.* 48. Groenew. *ad* §. 1. *de vi bon. rapt.* Waſſen. *Pract. Jud.* c. XIV. *n.* 15. 16. Voet *ad t. D. quod met. cauſ. n.* 17. *in f.*

DISSERTATIO QUADRAGESIMA.

Marcellus *Libro viceſimo nono Digeſtorum.*

Proxime in cognitione Principis, cum quidam heredum nomina induxiſſet, & bona ejus ut caduca a Fiſco vindicarentur, diu de Legatis dubitatum eſt, & maxime de his [Legatis] quæ adſcripta erant his, quorum inſtitutio fuerat, inducta. Plerique etiam legatarios excludendos exiſtimabant: quod ſane ſequendum ajebam, ſi omnem ſcripturam teſtamenti cancellaſſet: nonnullos opinari, id ipſo jure perimi, quod inductum ſit; cætera omnia valitura. Quid ergo? Non & illud interdum, credi poteſt, eum qui heredum nomina induxerat, ſatis ſe conſecuturum putaſſe, ut inteſtati exitum faceret? Sed in re dubia benigniorem interpretationem ſequi, non minus juſtius eſt, quam tutius. Sententia Imperatoris Antonini Auguſti, Pudente & Pollione Conſulibus. *Cum* Valerius Nepos, *mutata voluntate* [*&*] *inciderit teſtamentum ſuum, & heredum nomina induxerit, hereditas ejus, ſecundum Divi Patris mei conſtitutionem, ad eos, qui ſcripti fuerint, pertinere non videtur.* Et Advocatis Fiſci dixit: *vos habetis Judices veſtros.* Vivius Zeno dixit: *Rogo, Domine Imperator, audias me patienter: de legatis quid ſtatues?* Antoninus Cæſar dixit: *videtur tibi voluiſſe teſtamentum valere, qui nomina heredum induxit?* Cornelius Priſcianus Advocatus Leonis dixit: *Nomina heredum tantum induxit.* Calpurnius Longinus Advocatus Fiſci dixit: *non poteſt ullum teſtamentum valere, quod heredem non habet.* Priſcianus dixit: *manumiſit quosdam, & legata dedit.* Antoninus Cæſar, remotis omnibus cum deliberaſſet, & admitti rurſus eosdem juſſiſſet, dixit: *Cauſa præſens admittere videtur humaniorem interpretationem: ut ea duntaxat*

taxat exiſtimemus, Nepotem *irrita eſſe voluiſſe*, *quæ induxit*. Nomen ſervi, quem liberum eſſe juſſerat, induxit. Antoninus reſcripſit, liberum eum nihilominus fore. Quod videlicet favore conſtituit libertatis. *l.* 3. *D. de his quæ in teſtam. del.*

I. *Auctorem* h. n l. 3. Ulpium Marcellum eſſe, *eumque floruiſſe ſub Antonino Pio & Divis Fratribus*, *& egregium fuiſſe JCtum*, *magnæque auctoritatis*. II. *Quænam ſit facti ſpecies?* III. *Id*, *quod teſtator ſanæ mentis conſulto in teſtamento delevit & induxit*, *non valere*. IV. *An, ſi heredis nomen inductum ſit, legata debeantur? dubitatum eſſe*. V. *Quænam ſententia probata ſit?* VI. *Eamque confirmatam eſſe in cognitione Principis*. VII. *Quid ſit* cognoſcere, *& quid* Principis cognitio? VIII. *Quid Fiſcus dicto caſu fecerit? Et quænam ſint* caduca? IX. *Quibusque ea ceſſerint? ubi & de Lege* Julia *&* Papia. X. *An Fiſcus bona bene vindicaverit? Et quid de Legatis placuerit?* XI. *Per Antoninum Imp. in* h. n. l. 3. MARCUM ANTONINUM *intelligendum eſſe*. XII. *Sententia* MARCI. XIII. *Quænam ſit* Conſtitutio, *ad quam Imp. provocat?* XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. *Formula Diſputationis partium & Advocatorum coram Principe*. XXI. *Quid præmiſſum Decreto?* XXII. *Ipſum Imp.* MARCI *noſtri Decretum*. XXIII. τὸ videtur *hic vim affirmandi habere*. XXIV. *An hoc Decretum Jure novo adhuc obtineat*, *& ad ſimilia extendi poſſit?* XXV. *Quid juris, ſi teſtator nomen ſervi, cui libertatem & legata dederat, induxerit?*

I. Auctorem *h. l. n.* 3. *Marcellum* eſſe ex inſcriptione manifeſtum eſt. Qui plene dictus eſt *Ulpius Marcellus*, v. Capit. *in Antonin. Pio*, *c.* 12. & floruit ſub Antonino Pio, cui & a conſiliis fuit, Capit. *d. l.* & Divis Fratribus, nec non

ſolo Marco noſtro; *l.* 19. §. 1. *D. de teſtam. tut. l. h. n.* 3. JCtus egregius, magnæ auctoritatis, ut & Ulp. ejus auctoritate ad firmandam ſuam ſententiam uſus ſit; *l.* 17. §. *ult. D. mand. l.* 10. *C. de condict. indeb.* ſcriptisque illuſtris, inter quos celebres ſunt *Libri Digeſtorum* ejus XXXI. uti habetur in *Indice JCtor. Pand. Flor.* vel XXXIX. uti in *inſcr. l.* 2. *D. de captiv.* ex quorum XXIX. Lex *n.* 3. excerpta eſt.

II. Ait autem Marcellus: *Proxime in cognitione Principis, cum quidam heredum nomina induxiſſet, & bona ejus ut caduca a Fiſco vindicarentur, diu de legatis dubitatum eſt, & maxime de his legatis, quæ adſcripta erant his, quorum inſtitutio erat inducta.* Species ſcil. facti hæc eſt. *Valerius Nepos* fecit teſtamentum, in quo heredes ſcripſit, & varia legata reliquit. Poſt conſummationem nomina heredum delevit. Fiſcus bona ut caduca ſibi vindicat. Quæſitum eſt, An Legata relicta valeant?

III. Quod ut eo rectius intelligatur, præmittendum eſt, ea, quæ a teſtatore ſanæ mentis, v. *l. ult. D. de injuſt. rupt. irr. teſtam.* in teſtamento conſummato, conſulto deleta & inducta ſunt, non valere: *l.* 1. *pr.* §. 3. *D. de his quæ in teſtam. del. l.* 12. *l. pen. C. de teſtam.* ut, ſi totum teſtamentum deletum, inductum, cancellatum, vel quacunque ratione corruptum ſit, totum infirmetur, nec hereditas, nec legata, nec fideicommiſſa ex eo peti poſſint; *d. l.* 1. §. 3. *l. n.* 3. *D. de his quæ in teſtam. del. l.* 2. §. 7. *l.* 8. §. 3. *D. de bon. poſſ.* ſi vero pars diſpoſitionis, ordinario pars illa tantum, quæ deleta vel corrupta eſt. arg. *dd. ll.*

IV. Ut adeo dicto caſu merito quæſitum ſit, An Legata relicta valeant, & præſtanda ſint? Et quidem de iis diu dubitatum eſſe monet Marcellus. Plerique enim Legatarios excludendos exiſtimabant, illa haud dubie ratione, quod teſtamentum, heredis inſtitutione deſtitutum, non ſubſiſtat, & proinde nec legata valeant: §. 34. *I. de legat.* quodque eo ipſo,

Digitized by Google

ipſo, dum heredum nomina induxit, ſatis oſtenderit, ſeſe inteſtatum velle decedere, quod & concedit Marcellus, ſi omnem teſtamenti ſcripturam cancellaſſet, quin & (quod forte alios movit) ſcriptis heredibus tanquam indignis hereditatem ademiſſe. Nonnulli vero opinabantur, id ipſo jure perimi, quod inductum eſt, cætera omnia valitura, & proinde, quia legata non ſunt inducta, ea ſalva manſiſſe. Neque, quod de indignis monitum, difficultatem videtur moviſſe, quia teſtator nomina heredum non delevit cum elogio, quod eos tanquam male meritos indignos judicaverit; quod præſupponi nequit.

V. Quam poſteriorem ſententiam, & quidem ſumma ratione Marcellus probat, dum ſubjicit: *Sed in re dubia benigniorem interpretationem ſequi, non minus juſtius eſt, quam tutius.* Quæ aurea regula repetitur ex eodem Marcelli Libro in *l.* 192. §. 1. *D. de R. J.* & a Gajo in *l.* 56. *D. eod.* dum ait: *ſemper in dubiis benigniora præferenda ſunt;* nec non Ulp. in *l.* 10. §. 1. *D. de reb. dub.* dum inquit: *in ambiguis rebus humaniorem ſententiam ſequi oportet;* aliisque confirmatur. v. *l.* 168. *D. de R. J. l.* 155. *D. eod.* Cum ſemper, uti idem docet Ulp. in obſcuris id, quod minimum eſt, ſequi oporteat; *l.* 9. *D. eod.* & in dubio contra Fiſcum pronunciandum ſit, *l.* 10. *D. de reb. dub.* cujus mala non ſolet eſſe cauſa, niſi ſub bono Principe. Plin. *Paneg. c.* 36.

VI. Et ne ullus ſcrupulus ſupereſſet, ſententiam Marci noſtri ita decernentis ſimul exhibet. Cum enim pro ſententiis diſſentientium utrimque rationes non deeſſent, res tanti momenti viſa eſt, ut de eo actum ſit in *cognitione Principis*, maxime cum concurreret cauſa Fiſci. *l. n.* 3. *pr.*

VII. *Cognoſcere* in genere dicitur, qui rem cauſamque cognoſcit: v. Cic. *Ep. ad Fam. L.* III. *Ep.* 2. *l.* 3. *C. ſi a non comp. jud.* ſive privatus ſit, ſive Judex datus, ſive Magiſtratus, ſive Princeps. *l.* 8. *l.* 9. *D. de off. Præſ.* Suet. *in Claud. c.* 15. *l.*

Digitized by Google

4. §. 1. *D. de eo quod cert. loc.* *l.* 35. *de her. inſt.* *l.* 5. §. 8. *D. de agn. lib.* *l.* 6. *pr.* §. 2. *C. de appell.* Sed aliquando *cognitiones* in ſpecie dicuntur, quæ juris non ſunt ordinarii, ſed extra ordinem fiunt, cum ſcil. ipſe Prætor aliusve Magiſtratus, ſine Judice dato, vel Princeps de cauſa cognoſcit, & ſententiam pronunciat. v. *l.* 178. §. 2. *D. de V. S.* Suet. *in Claud. d. c.* 15. Quæ aliquando *cognitiones*, Suet. *d. l.* *l.* 20. *D. de appell.* & plenius *extraordinariæ cognitiones* vocantur. *t. D. de extraordin. cogn.* Princeps enim in cauſis gravioribus ſæpenumero extra ordinem, i. e. extra locum, ſtrepitum, formulasque judicii judicabat, partibusque auditis ſententiam pronunciabat; quæ inde *cognitionalis ſententia*, *l. un. C. de ſent. Præf. Præt.* *l.* 13. *C. de ſent. & interl.* ſeu *Imperialis ſententia in cognitione prolata*, (quarum complures libros collegit Paulus) dici ſolet. v. ſupr. Diſſ. II. *c.* II. §. 14. & Diſſ. XXXIX. §. 5.

VIII. Quantum autem ad Fiſcum attinet, Fiſcus bona *Valerii Nepotis* ut *caduca* vindicaverat. Quæ qualia fuerint paucis videndum. Scilicet *caducum* in genere eſt, quod fragile eſt & facile cadere poteſt, v. Cic. *de Amic. c.* 27. vel quod jam cecidit. v. Hor. II. *Od.* XIII. ỳ. II. Colum *de R. R. L.* XII. *c.* 50. *l.* 30. *D. de V. S.* In Jure vero noſtro *caduca* maxime ſunt bona, quæ in Fiſcum cadunt; *l.* 9. *l.* 20. *D. de SCto Silan.* in ſpecie vero, quod quis ſibi teſtamento relictum, ita ut jure civili capere poſſet, aliqua ex cauſa non ceperit, veluti cecidit ab eo: verbi gratia, ſi cœlibi vel Latino Juniano legatum fuerit, nec intra dies centum, vel cœlebs legi paruerit, vel Latinus jus Quiritium conſecutus ſit; aut ſi ex parte heres ſcriptus, vel legatarius, ante apertas tabulas deceſſerit, vel peregert factus ſit. Ulp. *Fragm. T.* XVII. ubi vid. Cuj. ut & Parat. *ad T. C. de caduc.* nec non Cl. Schult. ad *Ulp, d. l.*

IX. Qualia primum Ærario deferebantur, ſed deinceps ſublato diſcrimine inter Ærarium & Fiſcum, ex Lege *Julia*

&

& *Papia*, cadebant in Fiſcum. Quæ, exhauſto bellis civilibus Ærario, ei augendo inventa eſt ab Auguſto, & lata M. Papio Mutilo & Q. Poppæo Conſulibus, ſc. ſuffectis, A.U.C. 762. poſt N. C. 9. vid. Tacit. *Ann. L.* III. *c.* 25. Dio Caſſ. *L.* LVI. *p.* 578. Ulp. *d. l. l. un. pr. C. de cad toll.* ſed poſtmodum tum per JCtos, tum per alios Impp. tum maxime per Juſtinianum reſtricta, & noviſſime per Juſtinianum Imp. abrogata eſt. *d. l. un.*

X. Sed an dicta bona Fiſcus jure vindicaverit, porro dubium eſt. Et quidem omnia bona Fiſco adjudicata eſſe ſatis non conſtat. Licet improbabile non videatur, Fiſcum dicto caſu bona vindicaſſe tanquam indignis ademta, quæ ſecundum *l. 4. C. de his quæ ut indign.* Fiſco cedunt: cum cæteroquin ea, quæ in teſtamento delentur, ordinario non Fiſco, ſed heredibus legitimis competant. *l. ult. D. de his quæ in teſtam. del. l. pen. C. de teſtam. l. 1. §. ult. D. ſi tab. null. extab.* Quantum vero ad Legata attinet, quid placuerit, Marcellus clare ſubjicit, & MARCI noſtri de eo ſententiam exhibet, dum pergit: *Sententia Imperatoris* Antonini Auguſti, *Pudente & Pollione Conſulibus.*

XI. Licet enim ſolius *Antonini* Auguſti fiat mentio, nullus tamen alius ex Antoninis Impp. intelligi poteſt*, quam MARCUS AURELIUS ANTONINUS noſter, uti apparet ex Conſulibus ſubjectis. Pudens enim & M. Vitraſius Pollio Conſules fuere ſub Imp. MARCO, A. U. C. 918. poſt N. C. 167. & porro manifeſtum ex *l. 12.* & *l. 16. §. ult. D. de his quib. ut indign.* quemadmodum & alibi MARCUS Imp. tantum ANTONINUS dicitur. v. ſupr. Diſſ. 1. §. 18.

XII. Porro pergit: *Cum* Valerius Nepos, *mutata voluntate* [*&*] *inciderit teſtamentum ſuum, & heredum nomina induxerit, hereditas ejus, ſecundum Divi Patris mei conſtitutionem, ad eos, qui ſcripti fuerint, pertinere non videtur.* Qui enim teſtamentum incidit, & nomina heredum inducit, re

ipſa

Digitized by Google

ipſa ſcriptis heredibus hereditatem adimit, & contrariam voluntatem, ſe ſic ſcil. nolle teſtatum, declarat. *l.* 16. *D. de adim. leg. h. n. l.* 3.

XIII. Provocat autem ad Conſtitutionem *Patris ſui;* per quam intelligere videtur *Antoninum Pium,* a quo adoptatus erat. v. Cuj. ad *h. n. l.* 3. ſupr. Diſſ. 1. §. 8. Quemadmodum & Juſtinianus *Juſtinum* Imp. *patrem ſuum* vocat, §. 3. *I. de don.* §. 4. *I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.* cum tamen pater Juſtiniani non Naturalis, ſed tantum Adoptivus eſſet. Quæ tamen Conſtitutio non amplius ſupereſt.

XIV. Ut vero de omni re eo plenius conſtet, exhibetur elegantiſſima formula Diſputationis partium & Advocatorum, coram Principe.

XV. Sequitur enim: *Et Advocatis Fiſci dixit*, vos *habetis Judices veſtros.* Quaſi vellet dicere, non eſt neceſſe, vos ea de re adire Imp. cum habeatis Judices proprios & ſingulares, qui de rebus Fiſci cognoſcere ſolent: qui primis temporibus & in Urbe Quæſtores ſeu Præfecti Ærarii erant, *l.* 12. *D. de his quæ ut indign. l.* 2. §. 4. *D. ne quis in loc. publ. l.* 15. §. *ult. l.* 42. D. *de jur. fiſc. l.* 8. §. 19. *D. de transact.* poſtmodum vero in Provinciis Procurator Cæſaris ſeu Rationalis, v. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 5. *C. ubi cauſ. Fiſc.* ita tamen, ut Præſes non excludatur. *dd. ll.*

XVI. *Vivius Zeno* dixit: (qui unus videtur fuiſſe ex legatariis) *rogo, Domine Imperator, audias me patienter, de legatis quid ſtatues?* Si quis enim coram Imperatore compareat, eumque alloquatur, ſumma cum reverentia & ſubmiſſione id fieri debere res ipſa loquitur. Licet enim Auguſtus nomen *Domini* aſpernatus ſit, imo ut maledictum exhorruerit, Dio Caſſ. *L.* LIII. *p.* 507. Suet. *in Aug. c.* 52. 53. Tacit. *Ann. L.* III. *c.* 56. ſucceſſu temporis tamen, cum firmatum jam ſatis eſſet ſolium Imperatorium, Principibus majores tituli dari cœperunt, ut non tantum *Domini*, ſed

&

Digitized by Google

& *Reges*, quales revera erant, vocarentur. v. *l.* 9. *D. ad L. Rhod. de jact.* Quin & nomen *Domini* paulatim commune quaſi factum, ut & ipſi privati, mariti ſcil. *l.* 25. *D. de uſu & uſufruct. l.* 57. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 88. §. 2. *D. de leg.* 2. uxores, *l.* 41. *D. de leg.* 3. *l. ult.* §. 1. *l.* 19 §. 1. *D. de aur. arg. leg.* familiares, & qui ſalutabantur, v. *l.* 22. *D. ad L. Falcid. l.* 26. *D. de pec. conſt.* Mart. II. *Epigram.* 68. VI. *Epigr.* 88. obvii ignoti, Sen. *Epiſt.* 111. Mart. I. *Epigr.* 113. imo ipſi quoque ſervi, Mart. V. *Epigr.* 57. Menag. *Amœn. c.* 25. ſic ſalutati ſint.

XVII. *Antoninus Cæſar* dixit: *Videtur tibi teſtamentum valere, qui nomina heredum induxit?* Interrogative, uti & alibi. v. *l.* 97. *D. de leg.* 3. Quæ interrogationes aliquando ita fiunt, ut vim habeant affirmandi: v. Virg. *Ecl.* III. ỳ. 17. *& ſeqq. Ecl.* II. ỳ. 14. 15. aliquando vero, ut vim habeant negandi, uti hic. Non enim videri poteſt velle teſtamentum valere, qui nomina heredum induxit; cum notum ſit, teſtamenta vim ex inſtitutione heredis accipere, §. 34. *I. de legat. l. ult. D. de jur. codicil.* eumque, qui id, quod ſcriptum eſt, inducit, adimere. *l.* 16. *D. de adim. leg.* Quo ſenſu & interrogandi modo uſus eſt Cic. *pro Archia Poeta. c.* 9. *Nos hunc virum, qui & voluntate & legibus noſter eſt, repudiabimus?* quod utique nihil aliud vult, quam *nullo modo repudiabimus.* add. Voſſ. *Rhet. L.* IV. *c* 21. §. 22.

XVIII. *Cornelius Priſcianus* Advocatus Leonis (alterius ſcil. legatarii) dixit: *Nomina heredum tantum induxit;* id autem tantum perimitur, quod inductum, cætera omnia valent. Uti non ſine ratione ratiocinati ſunt (uti ſupra monitum) & alii.

XIX. *Calpurnius Longinus* Advocatus Fiſci dixit: *Non poteſt ullum teſtamentum valere, quod heredem non habet.* v. d. §. 34. *I. de legat. l. ult. D. de jur. codicill.*

XX. *Priſcianus* dixit: *Manumiſit quosdam,* i.e. libertate dona-

vit, *& legata dedit;* ut & libertatis & legati habenda ſit ratio.

XXI. *Antoninus* Cæſar, *remotis omnibus cum deliberaſſet, & admitti rurſus eosdem juſſiſſet, dixit.* Ut enim recte pronuncietur ſententia, ſolitus judiciorum ordo & forma ſervari debent, & proinde, priusquam ſententia pronuncietur, cauſæ cognitio & deliberatio merito præcedere. *l.* 4. *l.* 7. *C. de ſent. & interloc.* Quæ ut commode fieri poſſint, removendi ſunt omnes, i. e. dimittendæ ſunt partes eorumque Advocati, (quos conſilio intereſſe non patitur ratio Juſtitiæ) iisque remotis & abſentibus, de cauſa cognoſcendum, vel a ſolo Principe, Prætore, vel Præſide, vel ab eo, qui judicio præeſt, & Aſſeſſoribus. Ubi vero de cauſa deliberatum eſt, partes eorumque Advocati rurſus admittuntur, & ſententia pronunciatur. add. *l.* 6. *C. de uſuc. pro emt.* Act. Apoſt. *c.* XXV. ỳ. 12. Quæ pronunciatio ſignificatur per verbum *dixit.* Uti & ſæpe alibi. v. *l.* 1. *C. de appell. & conſ. l.* 3. *C. de quæſt. l.* 6. *C. de uſuc. pro emt.* Cuj. *Obſ. L.* XVIII. *c.* 32.

XXII. Dixit autem, ſeu pronunciavit circa legata: *Cauſa præſens admittere videtur humaniorem interpretationem, ut ea duntaxat exiſtimemus* Nepotem *irrita eſſe voluiſſe, quæ induxit.* Per interpretationem enim *humaniorem*, benigniorem & æquiorem, intelligendam eſſe, oſtenſum ſupra. add. ſupr. Diſſ. IV. ỳ. 3. Qualis eſt, quæ actum magis ſuſtinet quam ſubvertit, *l.* 12. *D. de reb. dub.* quæ contra Fiſcum reſpondet, *l.* 10. *D. de jur. Fiſc.* quæ libertati favet, *l.* 20. *l.* 179. *D. de R. J.* & ſimiles.

XXIII. Et quidem non ſimpliciter dixit, cauſam præſentem humaniorem interpretationem admittere, ſed *admittere videri.* Non quaſi hæſitet, ſed ut τὸ *videtur* hic vel maxime affirmet. Ea enim Antiquorum erat modeſtia, ut non temere aliquid affirmarent vel negarent, ſed ita *ſibi videri* dicerent. Sic ſane JCti de Jure reſpondentes dicere ſolebant, *ſibi videri*, vel *non videri. l.* 31. *D. de jurej. l.* 5. *pr. D. ad L. Aquil.*

Digitized by Google

quil. l. ult. §.45. *D. de lib. leg. l.4. D. de ventr. inſp. l.41.* §.15. *D. de fideic. lib.* Sic arbitri, *l. 21.* §. 1. *D. de recept.* Judices & Magiſtratus ſententiam dicentes, *l. 27.* §. 1. *D. de liberal. cauſ. l. 1.* §. 5. *D. ad SCt. Turp.* etiam in gravioribus, *l. 20. D. de his qui not. infam.* Feſt. in voc. *Parum caviſſe.* nec non Principes in Conſtitutionibus & Decretis. *l. h. n. 3. l. 14. C. de Jud. l. 2. C. de rec. arb.* add. Cuj. *O. L. 11. c.26.*

XXIV. Cum itaque Decretum hoc D. MARCI in humanitate ſeu æquitate, & præſumta voluntate teſtatoris, habeat fundamentum, neque usquam abrogatum ſit, (lege enim 30. *C. de teſtam.* de diverſo caſu agitur) quominus Jure novo adhuc obtineat, & ad ſimiles caſus extendi poſſit, nihil obſtare videtur. *l. 32. pr. D. ad L. Aquil. l. 10. l. 12. D. de LL.* Laut. Diſputat. *de Cancell. th.* 47. Brunnem. *ad h. l. 3. n. 2. & ſeqq.*

XXV. Quantum autem ad ſervum attinet, quem teſtator manumiſerat, & legatis honoraverat, ultimo loco monet Marcellus, *Antoninum* reſcripſiſſe, liberum eum nihilominus fore, idque cum libertatis favore conſtituiſſe, cujus favore & multa alia introduxit. v. §. 1. *I. de eo cui lib. cauſ. bon. addic.* ſupr. Diſſ. XXXVIII. §. 2. Niſi forte appareat, teſtatorem libertatem adimere voluiſſe, quo caſu aliud dicendum docet Ulp. in *l. 14. D. de leg. 2. l. 10.* §. 1. *D. de man. vind.*

DISSERTATIO QUADRAGESIMA PRIMA.

Ulpianus *Libro ſexageſimo tertio ad Edictum.*

Divus Marcus ita edixit: *Creditor, qui ob reſtitutionem ædificiorum crediderit, in pecunia, quæ credita erit, privilegium exigendi habebit.* Quod ad eum quoque pertinet, qui redemtori, domino mandante, pecuniam ſubminiſtravit. *l.* 24. §. 1. *D. de reb. auct. jud. poſſ.*

I. *Ex* Edictis D. Marci *ſupereſſe* Edictum, *quo privilegium datur creditoribus, qui crediderunt pecuniam in reſtitutionem ædificiorum, notatum ab* Ulpiano *in* l. h. n. 24. §. 1. II. *Quid ſint* Edicta? III. *Quis ſit* Creditor? *& quid* reſtituere? IV. *Quid* Pecunia? V. *Quid* Privilegium? VI. Quotuplicia *ſint privilegia?* VII. *Quænam ſint* cauſæ *ſeu* realia? VIII. *Quænam* perſonæ *ſeu* perſonalia? IX. *Quænam hujus privilegii ſit* ratio? X. *Ob eandem rationem id extendi ad eum, qui* redemtori, *domino mandante, pecuniam ſubminiſtravit.* XI. *Quis ſit* Redemtor? XII. *An talis creditor jus etiam habeat* pignoris taciti? XIII. *An jus taciti pignoris etiam ei competat, qui credidit in novum ædificium exſtruendum, vel emendum, vel navem reficiendam?* XIV. XV. *Dubia removentur.* XVI. *Quid moribus obtineat?*

I. Ex *Edictis* D. Marci ſupereſt Edictum celebre, quo privilegium datum eſt creditori, qui in reſtitutionem credidit ædificii. Quod notatu dignum putavit Ulp. qui & varia *Divorum Fratrum*, & ipſius Marci, Reſcripta collegit.

V.

v. ſupr. Diſſ. v. §. 14. *l.* 39. *D. de adopt.* ſupr. Diſſ. xxix. *l.* 5. §. 14. *D. de agn. & al. lib.* Diſſ. xxxi. *l.* 37. *D. de fideic. lib.* Diſſ. xxxii. *l.* 1. §. 7. *D. quand. appell.* infr. Diſſ. xlii.

II. Ait Ulp. Divus Marcus *ita edixit.* Inter ſpecies Conſtitutionum Principum fuiſſe etiam *Edicta*, quibus ſcil. Princeps motu proprio, in utilitatem ſubditorum, aliquid conſtituebat, monitum ſupr. Diſſ. ii. §. 17. & 18. Ex quibus ſolum, quod quidem dubio caret, (plura enim eum promulgaſſe, cura tanti Principis dubitare non patitur, & docet §. 9. *I. de uſucap.*) ſupereſt *Edictum*, quod Ulp. exhibet in *l. h. n.* 24. §. 1.

III. *Creditor, qui ob reſtitutionem ædificiorum crediderit;* Quemadmodum *creditor* in genere is dicitur, cui ex quacunque cauſa debetur, *l.* 10. *& ſeqq. D. de V. S. l.* 1. *D. de R. C.* in ſpecie vero, qui mutuum & pecuniam mutuam credidit; v. *l.* 2. §. 1. *l.* 41. *D. de R. C. l.* 9. *pr. D. de auct. tut. l.* 3. §. 3. *D. ad SCt. Maced.* ſic & τὸ *reſtituere*, & *reſtitutionem*, ſenſu, modo latiori, modo ſtrictiori, accipi notum eſt. In *genere reſtituere* nihil aliud eſt, quam in priſtinum ſtatum reſtituere; v. Cic. *in Verr. L.* ii. *c.* 4. *t. D. de in integr. reſt.* in *ſpecie* vero de variis rebus accipitur, quæ reſtituuntur, uti hic de *reſtitutione ædificiorum.* Quo ſenſu etiam *reſtitui ædes* dixit Cic. *Top. c.* 3. quæ corruerunt, nec non Ulp. in *l.* 10. §. 1. *D. quib. mod. uſusfr. am.* & *ædificii reſtitutionem* Papin. *l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.*

IV. *In pecunia, quæ credita erit; Pecuniæ* verbum quoque πολύσημον eſt: vel enim pro pecunia numerata accipitur; *l.* 7. §. 7. *D. ad SCt. Maced.* vel pro aliis rebus fungibilibus; *l.* 30. *D. de leg.* 1. *l.* 2. §. 3. *D. de reb. cred.* vel latiſſime pro omnibus rebus, quæ in patrimonio ſunt, quæve in ſtipulatum deduci poſſunt. *l.* 2. *C. de pec. conſt.* v. *l.* 5. *l.* 23. *l.* 178. *l.* 222. *D. de V. S.* Quemadmodum hic latiori ſenſu videtur poſitum, ut ſcil. non tantum nummos, ſed omnem materiam ſignifi-

cet, ad reſtitutionem ædium neceſſariam. Datum eſt enim privilegium ob cauſam, non vero ob qualitatem rei creditæ. Unde &*ei; qui ceſſante domino ſuis impenſis ædificium reſtituit, poſt quatuor menſes, per eundem MARCUM ipſum dominium conceſſum eſt. *l.* 52. §. 10. *D. pro ſoc.*

V. *Privilegium exigendi habebit;* quod idem etiam docet Ulp. in *l.* 25. *D. de R. C. l.* 1. *D. de ceſſ. bon. Privilegia* (quæ quaſi *privæ leges* dictæ ſunt) autem Conſtitutiones Principum ſingulares eſſe, certæ perſonæ vel cauſæ contemplatione præter jus commune conſtitutas, *l.* 1. §. 2. *D. de conſt. Princ.* §. 5. *I. de Jur. Nat. Gent. & Civ. l.* 16. *D. de leg.* monitum jam ſupr. Diſſ. 11. *c.* 3. §. 1. *& ſeqq.*

VI. Quæ varie dividuntur. Inter quas diviſiones celebris eſt, qua dividuntur in privilegia *cauſæ* vel *perſonæ*, ſeu *realia* & *perſonalia. l.* 196. *D. de R. J. l.* 1. §. 43. *D. de aq. quot. & æſtiv.*

VII. *Privilegia cauſæ* ſeu *realia* ſunt, quæ cauſæ vel rei conceſſa ſunt, & cum ea ad heredes alioſque ſucceſſores, etiam ſingulares, tranſeunt; d. *l.* 196. *l.* 1. §. 43. *D. de aq. quot. & æſtiv.* qualis eſt immunitas prædiis conceſſa, *l.* 3. §. 1. *D. de cenſib. l.* 4. *D. de jur. immun.* & ſimilia.

VIII. *Perſonæ* vero ſeu *perſonalia*, quæ perſonæ conceſſa cum eadem exſtinguuntur; *d. l.* 196. *l* 68. *D. de R. J. l.* 1. §. 43. *D. de aq. quot.* qualia ſunt beneficium competentiæ, *l.* 12. *l.* 18. *pr. D. ſol. matr. l.* 63. §. 1. *D. pro ſoc.* dotis, *l. un. C. de priv. dot. l.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign.* privilegium Fori, v. *l.* 2. *l.* 4. *pr. &* §. 1. *D. de in jus voc. t. D. ſi quis in jus voc non ier.* legatorum, *l. ult. D. de legation.* militum, *l.* 40. *D. de admin. & peric. tut.* pupillorum, *l.* 42. *l.* 44. *D. eod.* minorum, Profeſſorum, ſtudioſorum, nec non creditorum, qui pecuniam in reſtitutionem ædificiorum crediderunt. *h. l.* 24. §. 1. Quæ nonnunquam & κατ' ἐξοχὴν *privilegia*, ut ſcil. jus prælationis & prærogativæ inter perſonales actiones ſignificent, dicuntur, *l.* 74. *D.*

Digitized by Google

D. de jur. dot. l. 10. *D. ad munic. l.* 10. *D. de ceſſ. bon. l.* 58. §. *ult. D. mand.* ubi *privilegium* & *pignus*, tanquam diverſa, ſibi opponuntur, ut & *l. h. n.* 24. §. 1.

IX. Neque ſine juſta ratione id privilegium huic creditori conceſſum eſt; ratio enim ſita eſt in utilitate publica, ne ſcil. ruinis publicus Urbis deformetur aſpectus, cujus maximam curam habuere Romani. v. *l.* 2. §. 17. *l. ult. D. ne quid in loc. publ. l.* 2. *C. de ædif. priv. l.* 20. §. 10. *D. de op. nov. nunc.* Diſſ. N. VI. *de C. O. c.* 1. §. 18. *& ſeqq.*

X. Ob quam rationem id privilegium etiam extenditur ad eum, qui Redemtori, domino mandante, pecuniam ſubminiſtravit. Subjicit enim Ulp. *Quod ad eum quoque pertinet, qui redemtori, domino mandante, pecuniam ſubminiſtravit.* Ubi enim eadem eſt ratio, ibi idem jus æſtimari debet. *l.* 32. *in f. D. ad L. Aquil.* add. *l.* 10. *l.* 12. *D. de LL.*

XI. Eſt autem hoc loco *Redemtor*, qui quid a Fiſco vel privato conduxit. Feſt. in voc. *Redemtores. Redemtores proprie atque antiqua conſuetudine dicebantur, qui, cum quid publice faciendum aut præbendum conduxerant effecerantque, tum demum pecuniam accipiebant. Nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. At ii nunc dicuntur* Redemtores, *qui conduxerunt præbendum utendumve.* Eodemque ſenſu *redemtores operum* dicuntur, qui opera facienda conduxerunt, *l.* 17. §. 2. *D. de uſur. l.* 2. §. 11. *l. ult. D de adm. rer. ad civ. pert. l.* 2. §. 1. *D. de op. publ.* & *redemtores* ſimpliciter, uti hic, & in *l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contrah.*

XII. Sed dictis contrarium videtur, quod tradit Papinianus in *l.* 1. *D. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* D. Marcum ſcil. tali creditori non privilegium perſonale, ſed jus tacitæ hypothecæ tribuiſſe, dum ait: *Senatusconſulto, quod ſub* Marco *Imp. factum eſt, pignus inſulæ creditori datum ei, qui pecuniam ob reſtitutionem ædificii exſtruendi mutuam dedit, ad eum quoque pertinebit, qui redemtori, domino mandante,*

Digitized by Google

dante nummos miniſtravit. Verum non continuo contrariantur ſibi leges, quarum una minus, altera vero plus dicit. Scil. diſtinguendum inter tempora. D. MARCUS primum *Edicto* privilegium perſonale dedit creditori, qui credidit in reſtitutionem ædificii, *l. h. n.* 24. §. 1. ſed idem Imp. *Senatusconſulto,* quod deinceps conditum eſt, ut complures invenirentur, qui in eam cauſam pecuniam credere vellent, conſtituit, ut ipſa quoque *inſula* ſeu ædificium, v. *l.* 3. §. 2. *D. de off. Præf. Vig. l.* 11. *D. de peric. & comm. rei vend.* etiam tacite pignori eſſet obligatum. Neque in eo iterum ſibi ipſi contrarius putandus idem Ulp. qui in *l.* 52. §. 10. *D. pro ſoc.* videtur tradere privilegium perſonale, *Oratione* D. MARCI ſeu *SCto* introductum; caſus enim, de quo ibi agitur, diverſus eſt. Ut dicendum videatur, vel dicti SCti diverſa fuiſſe capita, v. Cuj. *O. L.* XIX. *O.* 20. vel, quod magis videtur, de eo caſu diverſum etiam conditum fuiſſe Senatusconſultum. Abſonum ſane non eſt, *privilegium* & *hypothecam* aliquando concurrere; ut apparet ex eo, quod de privilegio Fiſci dicitur, *l.* 34. *D. de reb. auct. jud. poſſ.* & pupillorum, *l.* 19. *& ſeqq. D. eod.* qui tamen & hypothecam habent. Bachov. *de pign. L.* 1. *c.* 12.

XIII. Qua occaſione ulterius quæſitum eſt, An jus illud taciti pignoris, SCto conceſſum, etiam ei competat, qui credidit in novum ædificium exſtruendum, vel emendum, vel navem reficiendam? Quod negandum videtur; Senatusconſultum enim de inſula tantum ſeu ædificio reſtituendo, non vero de aliis cauſis loquitur. Jura autem ſingularia non producuntur ad conſequentias: *l.* 14. *D. de LL.* tum & illi, qui in novum ædificium exſtruendum, vel emendum, vel navem reficiendam, pecuniam crediderunt, tum demum jus pignoris habent, ſi expreſſe ſibi de hypotheca proſpexerint. *l.* 17. *C. de pign. l.* 7. *D. qui pot. in pign. N.* 136. *c.* 3. Quo ipſo tacitum pignus utique ſatis excluditur.

XIV.

Digitized by Google

XIV. Neque obſtant *l.* 26. *l.* 34. *D. de reb. auctor. judic. poſſid.* quandoquidem illæ leges de privilegio perſonali, non vero de tacito pignore, loquuntur. Non etiam 11. *l.* 5. *l.* 6. *D. qui pot. in pign.* quæ agunt de caſu, quo de pignore expreſſe convenit, *d. l.* 17. *C. de pign.* quod & ex ipſa *l.* 5. apparet, in verb. *obligata.* quia τὸ *obligare*, pro *expreſſè pignori obligare*, v. *l.* 5. *D. de O. & A. l.* 13. §. 11. *D. loc. cond.* & *res obligata*, pro expreſſe pignori obligata, non ſemel ponitur: v. *l.* 57. *D. de leg.* 1. *l.* 33. *D. ad L. Falcid. l. ult. D. de leg.* 2. tum & dd. leges poſitæ ſunt ſub tit. *qui pot. in pign.* in quo non quæritur, quo modo pignus conſtituatur, ſed quis conſtituti pignoris ſit effectus, & quinam in eo potiores ſint. v. Vinn. 11. *Q.* 4. Cl. Noodt ad *d. t. qui pot. in pign.* Neque 111. *N.* 97. *c.* 3. quæ ſimiliter de pignore loquitur expreſſo, non vero tacito, quod per legem datum eſt.

XV. Sed majorem difficultatem habere videtur, quod urgent Diſſ. eandem in navibus, imo majorem eſſe rationem, cum in navium exercitio ſumma conſiſtat Reip. *l.* 1. §. 20. *D. de exerc. act.* ac proinde idem jus ſtatuendum eſſe. *l.* 32. *pr. D. ad L. Aquil.* Quod certe colorem habet, ubi vero paulo propius conſideratur, etiam ultro evaneſcit. Romani enim, ut jam monitum, non tanti fecerunt navium exercitium, quam publicum urbis aſpectum. Imo licet eadem vel major ratio eſſet in refectione navium, ex paritate tamen rationis pignus tacitum a JCtis introduci non poſſet; quia id ſolius Legis & Legiſlatoris eſt, ut ultra caſus lege expreſſos a privatis id extendi nequeat. *l.* 6. §. 4. *C. de bon. quæ lib.*

XVI. Plane cum quibuſdam in locis, uti Belgio, aliiſque, plurimum conferant ad utilitatem publicam ipſamque ſalutem Reip. navium exercitium & commercia, in iis quoad naves aliud receptum eſſe, nemo mirabitur. vid. Grot. *Introd.*

L. II. *p.* 48. *n.* 14. A. Matth. *de Auct. L.* I. *c.* 19. *n.* 35. S. van Leeuw. *Cenſ. For. P.* I. *L.* IV. *c.* 9. *n.* 5. Voet ad *d. t. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr. n.* 29. Hub. ad *d. t. n.* 8.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO QUADRAGESIMA SECUNDA.

Ulpianus *Libro* 1. *de Appellationibus.*

Dies autem iſtos, quibus appellandum eſt, utiles eſſe, *Oratio* D. Marci voluit, ſi forte ejus, a quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli dentur. Ait enim: *Is dies ſervabitur, quo primo adeundi facultas erit.* Quare ſi forte, poſt ſententiam ſtatim dictam, copiam ſui non fecerit is, qui pronunciavit, ut fieri adſolet, dicendum eſt, nihil nocere appellatori. Nam ubi primum copiam ejus habuerit, poterit provocare. Ergo ſi ſtatim ſe ſubduxit, ſimiliter ſubveniendum eſt. *l.* 1. §. 7. *D. quand. appelland.*

I. *Ex Orationibus* D. Marci, *ſeu SCtis eas ſecutis*, *pauca verba notata eſſe ab eodem* Ulp. *in* l. 1. §. 7. D. quand. appell. II. *Ut Appellatio effectum habeat*, *tempora appellationum obſervanda eſſe, & quænam ſint illa?* III. *Quodnam tempus ſit* Appellationis interponendæ? IV. *Dies alios* utiles *eſſe*, *alios* continuos. V. *Quales hic dies intelligendi?* VI. *Quare dicatur* ad aliquid utiles? VII. *Quando videatur* adeundi facultas *fuiſſe?* VIII. *Non intereſſe, an facultas adeundi ſit ejus Judicis, a quo appellatum, an ejus, ad quem appellatum eſt.* IX. Aditio *illa quomodo facta fuerit?*

I. Ex *Orationibus* vero D. Marci ſeu *SCtis* eas ſecutis, vid. ſupr. Diſſ. 11. *c.* 11. §. 20. 21. pauca tantum verba idem notavit Ulp. in *l.* 1. §. 7. *D. de appell.*

II. Scil. Quemadmodum uſus Appellationum frequens eſt & neceſſarius, *l.* 1. *pr. D. de appell.* v. ſupr. Diſſ. xix. §. 1. *& ſeqq.* ſic tamen non omnis Appellatio effectum habet, ſed

 tum

tum demum, ſi legitime, & in ſpecie intra tempora legitima, appellatum ſit. Varia enim ſunt tempora appellandi ſeu Appellatoria, v. *t. C. de temp. appell. l.* 5. §. *ult. D. de appell. recip. l.* 6. *pr. D. de his qui not. inf.* quæ *fatalia* ſeu *fatales dies* dici ſolent. v. *l.* 2. *l. ult.* §. 1. *& ſeqq. C. de temp. app. l.* 32. *pr. C. de appell. Interponendæ* ſcil. *Introducendæ*, & *Proſequendæ*. v. Pr. N. *ad t. D. quand. appell.* §. 1. 2.

III. Et olim quidem tempus fatale *Interponendæ* appellationis a ſententia *biduum* erat in cauſa propria, *triduum* vero in cauſa aliena. *l.* 5. §. *ult. l.* 20. §. 1. *D. l.* 6. §. 1. *C. de appell. l.* 1. §. 5. 11. *D. quand. app. l.* 3. *D. de appell.* Sed jure novo ex conſtitutione Juſtiniani Imp. decendium, *N.* 23. *c.* 1. *Auth. Hodie. C. de appell.* ex tempore pronunciatæ ſententiæ, ſi præſens fuerit condemnatus, vel ex tempore ſcientiæ, ſi abſens erit, computandum. *l.* 1. §. *ult. D. quand. appell. d. N.* 23. *c.* 1. *Auth. Hodie. C. de appell.* Quod & jure Canonico probatum, *c.* 8. *de appell. in* 6. *c.* 15. *x. de ſent. & interloc.* & in plerisque hodie locis obſervatur. v. Receſſ. Imp. noviſſ. *de Anno* 1554. §. 115. Ord. Cam. *P.* 2. *T.* 29. §. 1. Inſtr. Cur. Holl. §. 98. 116. Mynſ. 5. *O.* 95. Umm. Proc. *D.* XIX. *th.* 44. Carpz. *Reſp.* 114. Voet. *ad h. t. n.* 2.

IV. Quales autem dies intelligendi ſint, dubitatum videtur; ſunt enim dies alii *utiles*, alii *continui*. §. 16. *I. de excuſ. l.* 1. *D. de div. temp. præſcr. l. ult. C. de temp. in integr. reſt. Utiles*, quibus experiundi poteſtas eſt, & jus dicitur; *d. l.* 1. *D. de div. temp. præſcr. l.* 55. *D. de Æd. Ed. l.* 10. §. *ult. D. ad SCt. Turp. continui*, qui *continuo* & ſine interruptione currunt. *l.* 7. *D. quemadm. ſerv. am. l.* 4. §. 1. *D. de ſtat. lib. l. ult. C. de temp. in integr. reſt.* v. Pr. N. *ad t. D. de fer.* §. 34. *& ſeqq.*

V. Cum itaque quæſitum eſſet, quales dies intelligendi eſſent? D. Marcus *Oratione* ſeu *SCto* dubium illud ſuſtulit, & voluit, ut dies illi ſint *utiles*. Ait enim Ulp. *Dies autem iſtos, quibus appellandum eſt, ad aliquid utiles eſſe, Oratio* D. Marci *voluit, ſi forte ejus, a quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli den-*

Digitized by Google

dentur. Ait enim: *Is dies ſervabitur, quo primo adeundi facultas erit.*

VI. Non autem ſimpliciter dies intelligendi ſunt *utiles*, ſed *ad aliquid*, uti recte monet Ulp. Qui ſcil. tales ſunt ratione ſcientiæ, uti jam monitum, *l.* 1. §. *ult. D. quand. app. N.* 23. *c.* 1. & ratione facultatis adeundi, adeoque ratione *initii*; ratione *decurſus* enim ſunt *continui*, ut ab hora ſcil. pronunciationis currant. Quale exemplum etiam eſt in *l.* 13. §. 9. *D. de excuſ.* §. 16. *I. eod. l.* 31. *D. ad L. Jul. de adult.*

VII. Quando autem videatur *adeundi facultas fuiſſe*, porro docet Ulp. dum ſubjicit: *d. l.* 1. §. 9. *Adeundi* autem *facultatem ſemper accipimus, ſi in publico ſui copiam fecit*: cæterum ſi non fecit, an imputetur alicui, quod ad domum ejus non venerit, quodque in hortos non acceſſerit, & ulterius quod ad villam ſuburbanam? magisque eſt, ut non debeat imputari. Quare ſi in publico ejus adeundi facultas non fuit, melius dicetur, facultatem non fuiſſe adeundi.

VIII. Sed quid dicendum, ſi, qui appellavit, ipſius quidem a quo appellavit adeundi facultatem non habuit, ejus autem quem appellavit habeat copiam, an ei præſcribi poterit, quod eum non adierit? & hoc jure utimur, ait Ulp. *d. l.* 1. §. 10. ut, ſi alterutrius adeundi fuit copia, præſcriptio locum habeat. add. Voet. *h. t. n.* 2.

IX. Quomodo autem aditio illa facta fuerit, idem quoque monet Ulp. *d. l.* 1. §. 7. per *libellos* ſcil. *appellatorios. v. l.* 1. §. *ult. l.* 5. §. *ult. l.* 7. *D. de appell. l.* 12. *l.* 20. *C. eod.* Moris enim erat, ut illi, quorum intererat adire Magiſtratus, vel pro tribunali eos adirent, *l.* 5. §. 16. *D. ut in poſſ. leg. l.* 2. *C. quemadm. teſt. ap.* vel per *libellos. d. l.* 2. *l. h. n.* 1. §. 7. Non indiſtincte & pro lubitu, ſed ita, ut quæcunque cauſæ cognitionem & decretum deſiderant, per libellos non poſſent expediri; *l.* 71. *D. de R. J. l.* 9. §. 1. *D. de off. Proconſ.* ſi vero cauſæ cognitio non eſſet neceſſaria, uti in interponenda appellatione, magiſtratus per libellum adiri poſſet.

dd. ll. Quo quidem etiam opus eſt, ſi quis non ſtatim, ubi ſententia pronunciata eſt, appellet, (quo caſu id fieri poteſt *viva voce* apud acta, *l.* 2. *l.* 5. §. 4. *D. l.* 14. *C. de appell.*) ſed ex intervallo, quo caſu ſine libello amplius appellari nequit. *d. l.* 5. §. 4. *d. l.* 14. quæ vult viva voce *illico* eſſe appellandum, Prætore ſcil. adhuc coram tribunali ſedente, priusquam ad alios actus divertit. v. Hahn. *ad Weſenb. ad t. de Appell. n.* 11. Quod & ipſum hodie fere ſic obtinet. v. Ord. Cam. *Imp. P.* 2. *T.* 29. §. 3. Mynſ. 3. *O.* 15.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO QUADRAGESIMA TERTIA.

Macer *L.* II. *de Judiciis Publicis.*

DIVUS MARCUS & COMMODUS Scapulæ Tertyllo reſcripſerunt in hæc verba : *Si tibi liquido compertum eſt,* Ælium Priſcum *in eo furore eſſe , ut continua mentis alienatione omni intellectu careat : nec ſubeſt ulla ſuſpicio , matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam , potes de modo pœnæ ejus diſſimulare , cum ſatis furore ipſo puniatur, & tamen diligentius cuſtodiendus erit , ac, ſi putabis, etiam vinculo coërcendus : quoniam tam ad pœnam , quam ad tutelam & ſecuritatem proximorum pertinebit. Si vero , ut plerumque adſolet, intervallis quibusdam ſenſu ſaniore , non forte eo momento ſcelus admiſerit , nec morbo ejus danda eſt venia , diligenter explorabis : & ſi quid tale compereris , conſules nos , ut æſtimemus , an per immanitatem facinoris , ſi, cum poſſet videri ſentire , commiſerit, ſupplicio adficiendus ſit. Cum autem ex literis tuis cognoverimus , tali eum loco atque ordine eſſe , ut a ſuis , vel etiam in propria villa cuſtodiatur : recte facturus nobis videris , ſi eos , a quibus illo tempore obſervatus eſſet , vocaveris, & cauſam tantæ negligentiæ excuſſeris : & in unumquemque eorum , prout tibi levari , vel onerari culpa ejus videbitur , conſtitueris. Nam cuſtodes furioſis non ad hoc ſolum adhibentur , ne quid perniacioſius ipſi in ſe moliantur , ſed ne aliis quoque exitio ſint. Quod ſi committatur , non immerito culpæ eorum adſcribendum eſt , qui negligentiores in officio fuerint. l.* 14. *D. de off. Præſ.*

I. *Tranſitus ad Reſcripta* DIVI MARCI *&* COMMODI. II. *Auctorem h. l. eſſe* Æmilium Macrum. III. *Qui vixit & floruit ſub* Imp. Alexandro, *ſcriptisque clarus fuit.* IV. *Quis ſit* Scapula Tertyllus? V. *Quænam facti ſpecies?* VI. *Quis ſit* Furioſus? *& quis*

quis demens? VII. *Furioſorum duo genera eſſe.* VIII. *Quænam furoris indicia?* IX. *Furorem aliquando ſimulari.* X. *Furioſum ob commiſſum aliquod puniri non poſſe?* XI. I. *Quia nihil intelligit.* XII. II. *Quia ipſo furore ſatis punitur.* XIII. *Idemque juris eſſe, licet poſtea ſanæ mentis factus fuerit.* XIV. *Imo licet ſanæ mentis eſſet, cum delinqueret, & furor ſupervenerit.* XV. *Poſſe tamen furioſum diligentius cuſtodiri, & vinculis coërceri.* XVI. XVII. *Si furioſi dilucida habeant intervalla, An tum puniri poſſint?* XVIII. *Eos, qui furioſis præpoſiti ſunt, illos bene cuſtodire debere.* XIX. *Cæteroquin coërceri poſſe.*

I. Et hæc quidem, quantum ad Conſtitutiones ſolius MARCI attinet, etiam ſufficere videntur. Quemadmodum autem Imp. MARCUS ſibi circa finem vitæ filium ſuum *Commodum Antoninum* Imperii conſortem adſcivit, ſic & quædam Conſtitutiones ſub nominibus D. MARCI & COMMODI nec non *Antonini* & *Commodi* filii occurrunt, uti monitum ſupr. Diſſert. I. §. 19. 20. Inter quas celebre eſt reſcriptum D. MARCI & COMMODI, quod nobis reliquum fecit diligentia JC. Macri, in *l. h. n.* 14.

II. Qui plene dictus eſt *Æmilius Macer*, *l.* 13. *D. de transact. l.* 68. *D. ad L. Falcid.* & floruit ſub Imp. Alexandro, arg. *l.* 1. *pr. D. ſi pend. appell. l.* 61. *D. de acq. her.* ſcriptisque clarus fuit; inter quæ in *Ind. Pand.* memorantur *Libri* ejus II. *Publicorum*, ſeu de *Publicis Judiciis*, ex quorum *ſecundo* hæc *n. l.* 14. excerpta eſt.

III. Ait autem JC. Macer, DIVUS MARCUS & COMMODUS *Scapulæ Tertyllo reſcripſerunt in hæc verba.* Quidam pro verbis *& Commodus* legendum cenſent *& Verus*, eo quod videantur verba eſſe Reſcripti, quod a Divis Fratribus profectum dicitur, *l.* 13. §. *ult. D. de off. Præſ. l.* 9. §. 2. *D. de Leg. Pomp. de parric.* Hæſitanter tamen. Neque eſt a ratione alienum,

num, ut diverſi Imperatores de eadem re, & poſteriores plenius reſcripſerint. Uti Divum Pium de eadem cauſa furioſi, ut ſcil. carcere contineri poſſit, reſcripſiſſe, ex eodem §. *ult.* manifeſtum eſt. Ut nihil mutandum videatur, maxime cum hæc conſtans ſit omnium codicum lectio.

IV. Reſcriptum vero hoc datum eſt ad conſultationem *Scapulæ Tertylli* (in aliis codicibus mentio fit *Tertyllii*, nec non *Tertulli*), qui forte idem eſt, qui in Faſtis ad A. U. C. 947. poſt N. C. 196. vocatur *Q. Flavius Tertullus*, & Conſul fuit cum *Flavio Clemente.* Quemadmodum *Tertulli* & *Clementis* ſub *Severo* fit mentio in *l.* 1. §. 1. *D. de reb. eor. qui ſub tut. ſunt ſin. decr. non al.* & apud Grut. *Inſcr. p.* 1027. *n.* 4. Licet in quibusdam habeatur *Scapuleo Tertullo* & *Tineo Clemente Coſſ.* & ita legendum cenſeat Noris *Epiſt. Conſ.* v. Cl. Almelov. *Faſt. p.* 257.

V. Quænam ſit facti ſpecies, ex ipſa *L. n.* 14. facile colligitur. Contigerat ſcil. ut *Ælius Priſcus* furioſus, qui a ſuis in villa cuſtodiebatur, matrem occideret. Conſuluit itaque *Scapula Tertullus* Imperatores MARCUM & COMMODUM, An & qua pœna *Ælius Priſcus* afficiendus eſſet? Qui reſpondent diſtinguendo.

VI. Ajunt Impp. Si *tibi liquido compertum eſt*, Ælium Priſcum *in eo furore eſſe, ut continua mentis alienatione omni intellectu careat. Furioſum* (qui Græcis μανιώδης dicitur) proprie eſſe, qui furore, ſeu μανία, i. e. diuturna mentis alienatione, cum audacia & ferocia, ſine febre, laborat, v. Aret. *de cauſ. & ſign. diuturn. morb. c.* 6. Cæl. Aurelian. *de Morb. Chron. L.* I. *c.* 5. Sennert. *Med. Pract. L.* I. *P.* II. *c.* 15. *Inſt. L.* II. *P.* III. *S.* I. *c.* 5. *L.* II. *P.* III. *S.* II. *c.* 4. B. de Moor *Pathol. cereb. c.* VI. Fromman. *de Jur. Furioſ. n.* 9. ex ipſa voce ultro intelligitur, & a *demente* ſeu *mente capto* (qui Græce ἄνους ſeu ἀνόητος vocari ſolet) plerumque (quandoque enim confunduntur, *l.* 7. §. 1. *D. de cur. fur. l.* 32. §. 6. *D. de uſu & uſufr. leg. l.* 2. *D.*

 de

de inoff. teſt. l. 5. *D. de R J. l.* 28. *C. de Ep. aud. l.* 25. *C. de nupt.*) quemadmodum & *furor* a *dementia* diſtinguitur, *l.* 8. §. 1. *D. de tut. & cur. dat. l.* 6. *D. de cur. fur* ſeparari manifeſtum eſt ex Cic. *Tuſc. Q. L.* III. *c.* 5. *in Piſ. c.* 20. *l.* 2. *D. de inoff. teſt. l.* 27. §. 5. *de recept. l. ult.* §. 1. *D. de adm. tut.* §. 3. 4. *I. de curat. Furioſus* enim eſt, qui in totum mente alienatus eſt, ut omni intellectu careat, quam alienationem mentis ad omnia cœcitatem vocat Cic. *d. L.* III. *Tuſc. Q. c.* 5. *Demens* vero ſeu *mente captus*, qui, licet ſanitate & integritate mentis careat, mediocritatem tamen officiorum & vitæ cultum communem tuetur, uti loquitur Cic. *d. l. Furioſus*, uti alii malunt, rabie quadam animi agitur. *Demens* ſeu *mente captus* magis in quiete eſt, nec fere ſigna oſtendit extrinſecus, quod vitium plerumque naturale & perpetuum eſt. v. Vinn. ad §. 4. *I. de curat.* Zach. *Q. Med. Leg. L.* II. *T.* I. *Q.* IX. *n.* 3. II. *& ſeqq.*

VII. Furioſorum autem in ſpecie duo ſunt genera. Aut enim continua mentis alienatione omni intellectu carent, quales nullum negotium gerere poſſunt; *l.* 5. *D. de R. J.* cum abſcentium, *l.* 1. §. 3. *D. de acq. poſſ.* & quieſcentium, *d. l.* 1. §. 4. *l.* 1. §. 3. *D. de jur. codicil. l.* 209. *D. de V. S.* imo mortuorum, *l.* 14. *D. loc. cond. l.* 8. §. 2. *D. de opt. leg. l.* 2. §. 5. *D. de don. l.* 24. *l.* 1. *D. rem rat. hab.* loco habeantur. Aut dilucida habent intervalla, *h. n. l.* 14. *l.* 9. *C. qui teſtam. fac. poſſ.* (quæ *confinia* dicuntur *furoris* & *ſanitatis*, *l.* 6. *C. de cur. fur. d. l.* 9. ut & *intermiſſio*, *l.* 20. §. 4. *D. qui teſt fac. poſſ.*) & in conſpectu ſunt adumbratæ quietis, uti loquitur Celſus in *l.* 18. §. 1. *D. de acq. poſſ.* (quod genus loquendi alibi ſe non legiſſe dicit Cuj. ad *d.* §. 1.) qui eo tempore actus utiliter exercere poſſunt. *d. l.* 9. §. 1. *d.* §. 1. *I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.*

VIII. Quæ diſtinctio ex circumſtantiis non difficulter intelligitur. Sunt enim ipſius furoris tria fere indicia. Aut enim verbis arguitur, v. *l.* 4. §. 1. *D. de Æd. ed. l.* 22. §. 7. *D. ſol. matr.*

Digitized by Google

matr. aut ſcriptura, *l. 27. D. de cond. inſt.* aut actionibus. Veluti ſi quis ſaxa in plateis jactet, ſimilive furoris genere graſſetur. v. *l. 3. C. de Judæis.* Cic. *de Haruſp. Reſp. c.* 18. Zach. *Quæſt. Med. Leg. L.* 11. *T.* 1. *Q.* 111. *n.* 2. 4. 5. 24. 36.

IX. *Nec ulla ſubeſt ſuſpicio matrem ab eo ſimulatione dementiæ eſſe occiſam.* Nonnulli enim, etiam ſapientes & ſummi ingenii viri, ut ſeſe periculis ſubducerent, aliasve ob cauſas, furorem & dementiam ſimularunt, uti David, v. 1. *Sam.* XXI. ℣. 13. *& ſeqq.* Ulyſſes, v. Cic. *de Off. L.* III. *c.* 26. L. J. Brutus, v. Liv. *L.* 1. *c.* 26. Solon, v. Plutarch. & Diog. Laërt. *in Solon.* Juſtin. *L.* II. *c.* 7. Eunus Syrus, v. Flor. *L.* III. *c.* 19. aliique. v. *l.* 6. *D. de cur. fur.*

X. *Potes de modo pœnæ diſſimulare*, i. e. ratione pœnæ, alias ejus facinori debitæ, diſſimulare, vel fingere te neſcire, quod ſcias. Non. Marcel. *c.* v. §. 72. Feltm. *ad h. n. l. n.* 1. Cum enim furioſus mente & intellectu careat, §. 1. *I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* ac proinde nulla ipſius ſit voluntas, *l.* 1. §. 3. *D. de acq. poſſ. l.* 40. *D. de R. J.* neque delinquere, neque pœna affici poteſt.

XI. Nihil enim furioſi cum effectu agere poſſunt. *d. l.* 5. *D. de R. J.* Ac proinde nec teſtamentum facere, *l.* 9. *C. qui teſtam. fac. poſſ.* §. 1. *I. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.* nec codicillos, *l.* 2. §. 3. *D. de jur. codicill.* nec ſponſalia contrahere, *l.* 8. *D. de ſponſal.* nec matrimonium, *l.* 16. §. 2. *D. de rit. nupt.* nec ſtipulationem, §. 8. *I. de inut. ſtip. l.* 2. *D. de proc.* nec emtionem venditionem, *l.* 2. *C. de contr. emt.* nec locationem conductionem, *l.* 14. *D. loc. cond.* neque teſtes eſſe, *l.* 20. §. 4. *D. qui teſtam. fac. poſſ.* neque Judices, *l.* 12. §. 2. *D. de Jud.* neque tutores, *l.* 11. *D. de tut.* ac proinde multo minus doli poſſunt eſſe capaces, vel delictum committere, ſive delictum privatum ſit, v. *l.* 2. *D. de cond. furt.* §. 7. *de obl. quæ ex delict.* §. 3. *I. de uſuc.* junct. *l.* 7. §. 9. *D. quib. ex cauſ. in poſſ. l.* 3. §. 1. *D. de injur.* ſive publicum, & factum ſit atrocius; v. Spart. *in Hadr. c.* 12. *l. un. C.*

ſi quis Imp. maled. l. 13. §. 1. *D. de off. Præf. l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parric. l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 2. *C. qui teſt. fac. poſſ. l.* 1. *C. de Bon. eor. qui ant. ſent.* quod caſu contigiſſe videtur, *l.* 5. §. 2. *D. ad L. Aquil. l. ult.* §. *ult. D. de adm. tut. l.* 1. *C. ad L. Corn. de ſic.* quia delictum ſine dolo malo, *d. l.* 1. *C. ad L. Corn. de ſic.* & voluntate delinquentis committi nequit, *l.* 1. §. 3. *l.* 7. *l.* 19. *D. ad L. Corn de ſic. l.* 53. *D. de furt. l.* 3. §. 1. *D. de injur.* Diſſ. N. v. *de cauſ. obl. c.* IV. §. 19. *& ſeqq.* neque ullo modo peccatum eſt, niſi ſit voluntarium. *c.* 1. *cauſ.* 15. *Q.* 1. Ubi autem delictum non eſt, ibi nec pœnæ locus eſſe poteſt, *d. l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parric. l.* 61. *D. de adm. tut. l.* 41. *D. de pœn. l.* 131. *D. de V. S.*

XII. Quibus alia accedit ratio, quam reddunt Impp. in verbis: *cùm ſatis furore ipſo puniatur.* add. *l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parr. l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſic.* Egregie Cic. *de Haruſp. Reſp. c.* 18. *A Diis immortalibus quæ poteſt homini major eſſe pœna furore atque dementia?* Afflictis autem non eſt addenda afflictio Gl. *h. v.* Auth. *Navigia. C. de furt. l.* 28. *C. de Ep. aud.* Ut & ob hanc cauſam talis a pœna excuſandus ſit. v. Carpz. *Prax. crim. Q.* 195. Heig. *P.* 11. *Q.* 3. Brunnem. *h. n. l.* Neque obſtat, quod ob homicidium etiam brutum animal occidatur. Geneſ. IX. ỳ. 5. Exod. XXI. ỳ. 28. Nam alia cauſa eſt bruti, alia hominis, qui ad ſanam mentem redire poteſt. v. Bach. ad *h. l. n.* 14. Feltm. *h. n. n.* 5. Brunnem. *h n. l.* Neque Impp. in ſequentibus ſibi ipſis ſunt contrarii, dum ſubjiciunt: *nec morbo danda eſt venia;* dicta verba enim ad eos pertinent, qui dilucida habent intervalla, & pro *nec* legendum *num*, uti in aliis habetur codicibus, & ſtatim plenius videbimus. Ut defendi nequeat, quod refert Bodin. *de Rep. L.* II. *c.* 5. *p.* 329. Capitonem hominem furioſiſſimum capitis pœnas dediſſe, cum Henricum Franciſci Regis Filium occidere velle videretur, & in eum enſem exeruiſſet. Aliudque ſimile, quod memorat J. Clar. v. *Sent.* §. *f. p.* 60. Sereniſ-

ſimam

ſimam Caſtellæ Reginam puniviſſe hominem furioſum, qui vulnus inflixerat Marito ſuo *Ferdinando.* add. Wiſſ. ad *l.* 40. *D. de R. J.* A. Matth. *de crim. prol. c.* 2. *n.* 5. *& ſeqq.*

XIII. Idque procedit, licet furioſus poſtea ſanæ mentis factus fuerit. Ne plus furor quam mors operetur; quæ ſi interceſſerit, pœna exſtinguitur. *l.* 6. *D. de publ. jud.* Nihil in contrarium faciente, *l.* 1 *pr. D. de pœn.* quæ non de furioſo, ſed de caſu plane diverſo loquitur. Nam quæſtio ibi eſt de modo pœnæ; an ſcil. quando quæritur, qua pœna afficiendus ſit ſententiam paſſus, conſideranda ſit ejus conditio, quæ fuit tempore delicti commiſſi? an, quæ fuit tempore latæ ſententiæ? Quæ quæſtio cum hac controverſia nihil commune habet. Non enim hic quæritur, quomodo is, qui in furore deliquit, puniendus ſit, ſed an puniendus ſit? v. Sand. *ad l.* 5. *D. de R. J. in f.*

XIV. Imo licet quis ſanæ mentis eſſet cum delinqueret, tamen ſi furor ſupervenerit, talis ob furorem ſupervenientem non erit puniendus: tum quia non intelligit ſeſe puniri, §. 8. *I. de mut. ſtip.* tum quia ipſo furore ſatis punitur, *h. n. l.* 14. *l.* 12. *D. ad L. Corn. de ſic.* tum quia furioſus pro abſente habetur; *l.* 124. §. 1. *D. de R. J.* in abſentem autem ſententia ferri nequit. A. Matth. de *crim. proleg. c.* IV. *n.* 7. Neque aliud iterum inferri poteſt ex *l. h. n.* 14. & *d. l.* 1. *D. de pœn.* uti jam vidimus & porro videbimus. Neque *l. ult.* §. 5. *C. de cur. fur.* unde colligitur, Patrem filium furioſum ob cauſam ante furorem commiſſam exheredare, ac proinde etiam punire poſſe. Prius enim ibi aperte non habetur, poteſtque exheredatio etiam bona mente fieri, *l.* 12. §. 2. *D. de bon. libert.* præterquam quod a diverſis non procedat illatio. A. Matth. *d. l. n.* 7. Sand. ad *d. l.* 5. *D. de R. J.*

XV. Pergunt Impp. *Et tamen diligentius cuſtodiendus erit, ac, ſi putabis, etiam vinculis coërcendus*, i. e. in carcere continendus, *l.* 13. §. 1. *D. de off. Præſ. quoniam tam ad*

pœnam, quam ad tutelam ejus, & ſecuritatem proximorum pertinebit. add. *l.* 9. §. 2. *D. ad L. Pomp. de parr.* Vincula enim & carcer licet proprie non ſint pœna, ſed ad cuſtodiendos & continendos reos adhibeantur, *l.* 8. §. *ult. l.* 35. *D. de pœn.* quin tamen ſpeciem quandam pœnæ habeant, pœnisque quandoque annumerentur, dubitari nequit. Aperte Cic. *de Rep. L.* III. *His* pœnis, *quas etiam ſtultiſſimi ſentiunt, egeſtate, exilio, vinculis, verberibus, elabuntur ſæpe privati:* nec non III. in Verr. *c.* 24. *Mitto vincula, carcerem, verbera* &c. ut & *de Off. L.* III. *c.* 5. *Eos morte, exilus, vinculis, damno, coërcent:* nec non Ulp. dum *pœnam carceris* aliquando ante ſupplicium ſuſtineri ait. *l.* 3. *D. de cuſtod. reor.* Quemadmodum & *quæſtio*, ſeu *tortura*, quæ inquirendæ & indagandæ veritatis ergo aliquando adhibetur, Cic. *de Part. Orat. c.* 34. *Top. c.* 20. *pro Cluent. c.* 65. Paul. *L.* V. *Sent. T.* XIV. XVI. *l.* 1. *pr. D. de quæſt. Pœnæ* nomine venit in *l.* 16. *C. de pœn.* Quæ ad defendendam Lectionem Florentinam ſufficiunt. Licet Lectio, quæ exhibetur ab Accurſio: *quoniam non tam ad pœnam, quam ad tutelam ejus, & ſecuritatem proximorum pertinebit;* nec non Ruſſardo: *quod non tam ad pœnam, quam ad tutelam ejus & ſecuritatem proximorum pertinebit* (quæ magis ad ſimilitudinem literarum accedit, & concinnior eſt), commodum etiam ſenſum habeant.

XVI. *Si vero, ut plerumque adſolet, intervallis quibusdam ſenſu ſaniore, non forte eo momento ſcelus admiſerit, nec morbo ejus danda eſt venia, diligenter explorabis: & ſi quid tale compereris, conſules nos, ut æſtimemus, an per immanitatem facinoris, ſi, cum poſſet videri ſentire, commiſerit, ſupplicio adficiendus ſit.* Quorum verborum non ſatis commodum ſenſum eſſe nemo non videt. Editio vulgata habet: *ſenſu ſaniore, num forte &c.* In aliis & rectius legitur: *ſi vero, ut plerumque adſolet, intervallis quibusdam ſenſu ſanior eſt* (pro quo E. Leon. Em. *L.* III. *c.* 17. *n.* 16. mavult *lenior*), *num forte eo momento*

Digitized by Google

to ſcelus admiſerit, nec morbo ejus danda ſit venia, diligenter explorabis; quam Lectionem etiam probant Feltm. *h. n.* 3. nec non Bach *h. l.* qui tamen addit, ſententiam rectius ſeſe habere, ſi verba: *nec morbo ejus danda eſt venia*, deleantur. Sed illa quidem Medicina nimis violenta videtur. Sententia Impp. ſi dicto modo legatur, non videtur obſcura. Scil. volunt, inquirendum eſſe, An *Ælius Priſcus* dilucida intervalla habuerit, & tempore intermiſſionis parricidium commiſerit? non vero eo momento, quod ipſum intervallum præcedebat, eaque de re ad ſe referendum eſſe.

XVII. Non abſolvendum eum ſimpliciter ſtatuunt, neque etiam ſupplicio afficiendum, ſed circumſtantias probe conſiderandas, an poſſit videri ſenſiſſe ſeu compos mentis fuiſſe, cum facinus commiſit, veluti ſi dilucidum intervallum longius duraverit, & tanquam plene reſtitutus aliquo tempore ſana ratione uſus fuerit, eoque prævio ſe æſtimaturum, an ſupplicio adficiendus ſit? Ubi in primis eum, eo tempore, quo factum perpetravit, furioſum non fuiſſe probandum eſt: arg. *l.* 22. *D. l.* 2. *C. de prob.* quia, qui ſemel furioſus eſſe probatus eſt, talis etiam in poſterum eſſe præſumitur. v *c. ult. x. de ſucceſſ. ab inteſt.* Licet enim ordinario quis ſanæ mentis præſumatur, aliud tamen dicendum, ſi liquido appareat, aliquem furioſum fuiſſe. Quo caſu, etiam tum cum intermiſſio intercedit, in dubio, quod factum eſt potius furoris, quam ſanæ mentis ſeu intervalli tempore geſtum præſumitur, & proinde, qui intervalli tempore aliquid geſtum affirmat, id probare debet. v. Gomeſ III. *Reſol.* I. *n.* 71: Menoch. *de Præſ. L.* VI. *Præſ.* XLV. *n* 63. *& ſeqq.* A.Matth. *de Crim. prol. c.* 2. *n.* 6. Carpz. *Pr. crim. P.* III. *Q.* XLV. *n.* 33. *& ſeqq.* Wiſſ. ad *l* 40. *D. de R. J. th.* 4.

XVIII. Quantum autem ad cuſtodes attinet, Impp. ſubjiciunt: *Cum autem ex literis tuis cognoverimus, tali eum loco atque ordine eſſe, ut a ſuis vel etiam in propria villa cuſtodiatur: recte facturus nobis videris, ſi eos, a quibus illo tempore*

pore

pore obſervatus eſſet, vocaveris, & cauſam tantæ negligentiæ excuſſeris: & in unumquemque eorum, prout tibi levari, vel onerari culpa ejus videbitur, conſtitueris. Nam cuſtodes furioſis non ad hoc ſolum adhibentur, ne quid perniocioſius ipſi in ſe moliantur, ſed ne aliis quoque exitio ſint. Quod ſi committatur, non immerito culpæ eorum adſcribendum eſt, qui negligentiores in officio fuerint. Quemadmodum enim conſilio & opera curatoris furioſi *tueri* (quod ibi ut & alia ſimilia paſſive ponitur. v. Diſſ. x. §. 7.) debet non ſolum patrimonium, ſed & corpus ac ſalus furioſi, *l.* 12. *pr. D. de curat. fur.* ſic, & quidem multo magis ad officium eorum, qui cuſtodiæ furioſi præpoſiti ſunt, pertinet, cuſtodiam fidelem & diligentem præſtare, ne furioſus ſibi vel aliis noceat.

XIX. Contra ſi committatur, culpæ non tantum reus eſt, ſed & pro qualitate negligentiæ gravius coërceri poteſt; *h. n. l.* 14. *l.* 3. *C. de off. Præf. Prætor.* maxime ſi auctoritate publica cuſtodiæ ſit præpoſitus. *l.* 4. *D. de cuſtod. reor.* Feltm. ad *h. l. h. n.* 8.

DIS-

DISSERTATIO QUADRAGESIMA QUARTA.

Papinianus *Libro trigeſimo ſexto Quæſtionum.*

Imperator MARCUS ANTONINUS & COMMODUS Filius reſcripſerunt: *Si maritus uxorem in adulterio deprehenſam, impetu tractus doloris, interfecerit, non utique Legis Corneliæ de ſicariis pœnam excipiet. Namque & D.* Pius *in hæc verba reſcripſit* Apollonio: [*Ei*] *qui uxorem ſuam in adulterio deprehenſam occidiſſe ſe non negat, ultimum ſupplicium remitti poteſt, cum ſit difficillimum juſtum dolorem temperare; & quia plus fecerit, quam quia vindicare ſe non debuerit, puniendus ſit: Sufficit igitur, ſi humilis loci ſit, in opus perpetuum eum tradi: ſi qui honeſtior in inſulam relegari. l.* 38. §. 8. *D. ad Leg. Jul. de adult.*

I. *Reſcriptum etiam notabile* D. MARCI & COMMODI *extare in* l. 38. §. 8. D. ad L. Jul. de adult. II. *Per* D. COMMODUM D. MARCI *filium intelligendum.* III. *Delictis pœnam deberi naturalem docere rationem, & in Rep. utilitatem exigere publicam. Poſſe tamen pœnam, quemadmodum aliquando exaſperatur, ſic & juſta ex cauſa mitigari & remitti.* IV. V. *Quas inter* Ira *refertur, &* Juſtus dolor. VI. VII. *Iram furori ſimilem eſſe.* VIII. *Ut & juſtum dolorem.* IX. X. *In ſpecie, ſi quis uxorem in adulterio deprehenſam interfecerit.* XI. *Adulterium crimen eſſe graviſſimum. Doloremque mariti juſtiſſimum.* XII. *Eique proinde ignoſcendum. Non quidem, ut pœna in totum remittatur, ſed lenior irrogetur, Deportationis ſc. vel Relegationis.* XIII. *Idque Reſcripto* D. Pii *confirmari. Quod ſimul exponitur,* XIV. XV. *Et dubia removentur.* XVI. *Quid conſtitutum Nov.* Majoriani *& quid moribus obtineat.*

Digitized by Google

I. Reſcriptum etiam notabile D. Marci & Commodi eſt, quod exhibet *Lib.* xxxvi. *Quæſt.* JCtus Papinianus in *l.* 38. §. 8. *D. ad L. Jul. de adult.*

II. Id enim D. Marci & Commodi Impp. eſſe, non aliorum, apertum eſt ex eo, quod additur, hunc Commodum Marci *filium* fuiſſe. Ut vix excuſandus error hic commiſſus ſit ab Accurſio, dum monet, D. Marcum & Commodum alibi *Divos Fratres* dici, *l.* ſcil. 4. *D. de man.* & *l.* 2. *C. ſi mancip. ita fuerit alienat.* Cum ex hiſtoria Romana & jure noſtro notiſſimum ſit, Marcum & Commodum non fuiſſe *Fratres*, ſed *Patrem* & *filium*, neque in *dd. ll.* vel alibi ſic vocari, ſed per *Divos Fratres* intelligi D. Marcum & L. Aelium Verum, uti jam monitum & oſtenſum ſupr. Diſſ. 1. §. 13. 19. *& ſeqq.*

III. Egregie & prudenter Marcianus in *l.* 11. *pr. D. de pœn; Perſpiciendum eſt judicanti, ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcit: nec enim aut ſeveritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt: ſed perpenſo judicio, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in levioribus cauſis proniores ad lenitatem Judices eſſe debent, in gravioribus pœnis ſeveritatem legis, cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi.* Licet enim naturalis ratio doceat delinquentibus pœnas deberi, v. Geneſ. ix. ℣. 6. Act. xxviii. ℣. 4. Puffend. *de Jur. Nat. Gent. L.* viii. *c.* 3. *n.* 2. Diſſ. N. ii. *de cauſ. obl. c.* iv. §. 2. *& ſeqq.* & conſtitutis Rebuspublicis publica utilitas exigat, ne delicta maneant impunita; *l.* 51. §. 2. *D. ad L. Aquil.* non tamen hoc impedit, quo minus pœna, uti ex juſta cauſa exaſperari, ſic & quandoque mitigari, imo in totum remitti poſſit. v. *d. l.* 11. §. 2. *l.* 18. §. 1. *& ſeqq. D. de pœn. l.* 2. *C. ad L. Corn. de ſic. l.* 4. *l.* 45. §. 4. *D. ad. L. Aquil. l.* 7. §. *ult. D. ad L. Jul. rep. l.* 7. §. 3. *D. ad L. Jul. Maj. l.* 6. §. 7. *D de re mil.* Tiraq. *Tr. ſing. de pœn. temp. aut remitt.* Carpz. *Pr. crim. P.* iii. *Q.* i. xlvii. *& ſeqq.*

IV. Et

Digitized by Google

IV. Et quidem quantum ad mitigationem pœnarum attinet, inter cauſas mitigationis in primis refertur *Ira*; & qui ſæpe concurrit *Juſtus dolor*.

V. Quæ enim ob Iram aliasque animi perturbationes committuntur, injuſte quidem fiunt, ſed nondum tamen qui faciunt in totum injuſti vel pravi ſunt. v. Ariſt. II. *Eth. ad Nicomach. c.* 8. Sapienter Cic. *de Off. L.* I. *c.* 8. *In omni injuſtitia permultum intereſt, utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis eſt & ad tempus, an conſulto, & cogitato fiat injuria. Leviora enim ſunt, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata & præparata inferuntur.* Nec non ipſe MARCUS noſter, *de reb. ſuis. L.* II. §. 10. *Philoſophice* Theophraſtus, *in peccatis inter ſe conferendis, prout vulgo conferri ſolent, dicit, graviora eſſe, quæ per cupidinem, quam quæ per iram admittuntur. Etenim qui iraſcitur cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur, qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur, intemperantior quodammodo & in peccando effeminatior videtur. Recte igitur nec indigne Philoſopho pronunciavit, amplioris eſſe criminis, quod cum voluptate, quam quod cum dolore admittitur. Atque omnino alter ſimilior ei exiſtit, qui prior læſus doloris ratione ad iraſcendum adigitur: cum is ſponte ſua ad lædendum feratur, qui ad perpetrandum quicquam cupidine ducitur.* add. Plat. *de Leg. Dial.* IX. Cl. Noodt *Prob. L.* IV. *c.* 8.

VI. Ut *Ira* inſaniæ dicatur initium, Cic. *Tuſc. Quæſt. L.* IV. *c.* 23. imo furor, licet brevis, Hor. *L.* I. *Ep.* 2. ℣. 62. & iracundus furioſo ſimilis, v. Sen. *de Ira L.* I. *c.* I. II. *c.* 35. 36. *L.* III. *c.* 4. & extra mentem eſſe. Ter. Adelph. *A.* V. *Sc.* III. ℣. 8.

Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

Furioſus autem a pœna excuſatur, uti vidimus ſupra Diſſ. XLIII. §. 10. 11.

VII. Unde in Jure noſtro, quicquid in calore iracundiæ

 vel

Digitized by Google

vel fit, vel dicitur, non prius ratum eſt, quam ſi perſeverantia apparuit judicium animi fuiſſe, *l.* 48. *D. de R. J.* & qui in rixa gladio ſeu ferro aliquem percuſſit, non tamen occidendi animo, leniendam pœnam ejus, qui cauſa magis quam voluntate homicidium admiſit, Hadrianus reſcripſit *l.* 1. §. 3. *D. ad L. Corn. de ſic.* dummodo quis in rixa fortuita & improviſa, vel alia occaſione ſubito impetu ſine conſilio ſaltem integro in continenti interfecerit. Cæteroquin enim omnia fere homicidia obtentu iræ excuſari poſſent. Gail. II. *O.* x. *n.* 25. Carpz. *Prax. crim. P.* III. *Q.* 147. *n.* 4. 2-56. *& ſeqq.*

VIII. Idemque locum habet, ſi juſtus dolor commiſſo cauſam dedit, ut ſcil. pœna non quidem plane remittatur, ſed lenior irrogetur; quia juſtus quoque dolor factum elevat. Eoque pertinet *Lex n.* 38. §. 8.

IX. Ajunt Impp. *Si maritus uxorem in adulterio deprehenſam impetu tractus* (alii malunt *tactus* ſine neceſſitate) *doloris interfecerit, non utique* Legis Corneliæ de ſicariis *pœnam excipiet.* Adulterum in adulterio deprehenſum occidere quibusdam permiſſum eſt, veluti patri uxoris mariti, qui adulterum cum filia, quam in poteſtate habet, domi ſuæ vel generi, in turpitudine deprehenſum, in continenti interficere poteſt; *l.* 20. *l.* 22. §. 2. *l.* 23. §. 1. 2. 4. *ad L. Jul. de adult.* nec non marito: verum non quemlibet, ſed tantum vilem domi ſuæ inventum, *l.* 24. *D. eod.* Paul. II. *Sent.* §. 4. & ita quidem, ut uxorem ſine mora dimittat. *l.* 34. *pr.* §. 2. *D. eod.* Ut & jure novo, ſi maritus aliquem, poſt trinam denunciationem teſtato factam, ut abſtineret a mulieris conſortio, domi ſuæ vel alibi cum uxore ſua verſantem inveniat. *N.* 117. *c.* 15. Auth. *Si quis. C. ad L. Jul. de adult.* Sed uxorem, quantumvis in adulterio deprehenſam, neci dare permiſſum non eſt. Licet enim Lege Romuli, ſi uxor peccaſſet, (in quibus maxime erat violata pudicitia, & ſi vinum bibiſſe deprehenſa eſſet) pœnam, etiam capitalem, lueret ex mariti arbitrio: Dion.

Dion. Hal. *L.* 11. *c.* 26. Plin. *L.* XIV. *c.* 13. Val. Max. *L.* VI. *c.* 3. § 9. Gell. *L.* X. *c.* 23. Diſſ. N. VIII. *de cauſ. obl. c.* 11. §. 8. poſtea tamen aliud placuit, & plus patri conceſſum quam marito; ob elegantem rationem, quam reddit Ulp. dum ait: ***Ideo autem patri, non marito mulierem, & omnem adulterum permiſſum eſt occidere, quod plerumque pietas paterni nominis conſilium pro liberis capit. Cæterum mariti calor & impetus facile decernentis fuit refrænandus.*** *l.* 22. §. 4. *D. ad L. Jul. de adult.*

X. Quod ſi tamen maritus uxorem in adulterio deprehenſam interfecerit, quia impatientia juſti doloris hoc admiſit, non quidem eum plane abſolvendum, ſed lenius puniri ſimul placuit. v. Paul. *L.* 11. *Sent. T.* XXVI. §. 5. Coll. Leg. Moſ. & Rom. *T.* IV. §. *ult. l. n.* 38. §. 8.

XI. Quemadmodum enim adulterium crimen eſt graviſſimum, *c.* 16. *c.* 32. *Q.* 7. quod reliquis criminibus fœdius & deteſtabilius merito cenſetur, cum primam corrumpat vitæ ſocietatem, quæ eſt in conjugio, ſinceritatem & certitudinem ſobolis, in quo fundamentum eſt civitatis, & plurimorum aliorum delictorum, injuriæ, perjurii, violentiæ, ipſiusque homicidii fons ſit ac ſcaturigo, imo ſcelus, quod ipſam terram polluit, v. Job. XXXI. ỳ. 9. *& ſeqq.* Eccleſiaſtic. XXIII. ỳ. 29. *& ſeqq.* & totam familiam conſpurcat; *l.* 30. *C. ad L. Jul. de adult.* Sic dolor mariti non poteſt non maximus eſſe, ut nullus majorem ex eo concipiat, ne quidem ipſe pater, v. *l.* 2. §. 8. *D. ad L. Jul. de adult.* imo maritus gravius ferat uxoris adulterium quam filii interitum, & libentius uxorem interfici audiat quam pollui. v. Hieron. ad Amos. c. 7. Veriſſime ſapientiſſimus Regum Salomon Prov. VI. ỳ. 30. *& ſeqq. Adulterans mulierem eſt demens, perditurus ſe ipſum. Ipſe faciet illud. Plagam & ignominiam conſequetur, probrumque ejus non delebitur. Nam Zelotypiæ ineſt æſtus viri: ideo non utitur clementia die ultionis. Non habet rationem ullius redemtionis, neque acquieſcit, quamvis multa adhibeas munera.* Nec non Juv. *Sat.* X. ỳ. 314.

 Ex-

Digitized by Google

Exigit autem
Interdum ille dolor plus quam Lex ulla dolori
Conceſſit.

XII. Ob juſtiſſimum itaque dolorem DIVUS MARCUS & COMMODUS maritum ab ordinaria pœna Legis Corneliæ de ſicariis excuſant, dum dicunt: *Non utique pœnam Legis Corneliæ de ſicariis excipiet* ſeu ſuſtinebit, & in tantum ei ignoſcunt. *l.* 3. §. 3. *D. ad SCt. Silan.* Quæ pœna primum fuit Deportatio & omnium bonorum ademtio, ſed deinceps capitis ſeu gladii, niſi honeſtiori loco quis poſitus eſſet. *l.* 3. §. 5. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 8. *C. eod.* §. 5. *I. de publ. jud.* Sed difficultatem parit, qua ratione ibi mentio fiat pœnæ *Legis Corneliæ de ſicariis*, cum uxorem occidere, non ſimplex homicidium ſit, ſed *parricidium. l.* 1. *D. ad L. Pomp. de parricid.* Non improbabile videtur, *d.* §. 8. non *Legis Corneliæ de ſicariis* ſed de *parricidiis* ſcriptum fuiſſe, uti in *d. l.* 1. *D. ad L. Pomp. de parric.* legendum videtur, v. Cl. Noodt 1. *Prob. c.* 11. vel id ita accipiendum, ut intelligatur de *Lege Cornelia de ſicariis*, quatenus ad *parricidas* pertinet, ſeu *capite Legis Corneliæ*, quo *de parricidio* actum eſt. Non tantum enim L. Cornelium Syllam, *de ſicariis*, ſed & ante Legem Pompejam, *de parricidio* Legem tuliſſe conſtat ex *l.* 2. §. 32. *D. de O. J.* Et *Legis Corneliæ de ſicariis* plura fuiſſe capita apparet ex *l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 3. *pr. D. ad L. Corn. de ſic.* §. 5. *de publ. jud.* A. Matth. *de Crim. L.* XLVIII. *T.* VI. *c.* 11. *n.* 2. Cl. Schulting. ad Paul. *ſent. L.* V. *T.* 24.

XIII. Idque confirmatur per *Reſcriptum D. Pii*, qui in hæc verba reſcripſit Apollonio; [*Et*] *qui uxorem ſuam in adulterio deprehenſam occidiſſe ſe non negat, ultimum ſupplicium remitti poteſt. Cum ſit difficillimum juſtum dolorem temperare; & quia plus fecerit, quam quia vindicare ſe non debuerit, puniendus ſit.*

ſit. Sufficit igitur, ſi humilis loci ſit, in opus perpetuum eum tradi, ſi quis honeſtior, in inſulam relegari. Senſu obſcuro & incommodo. In Ed. vulgata habetur: *Difficillimum enim eſt, juſtum dolorem temperare, & magis, quia plus fecerit, quam quia ſe vindicare non debuerit, puniendus ſit.* Sed nec ſic ſenſus conſtat. Forte ſcriptum eſt: *Cum ſit difficillimum juſtum dolorem temperare, & quia plus fecerit, quam vindicare ſe debuerit, puniendus ſit*; quem ſenſum res ipſa exigere videtur. Non enim omnis vindicta privata ſimpliciter eſt prohibita, ſed ſunt caſus, quibus ſine judice, etiam cum nece alterius, ſe vindicare licet, uti docet *tit. & l. un. C. quand. lic. unicuique ſine jud. ſe vind.* Et quidem in ſpecie marito, qui *genialis tori vindex* dicitur, v. *l.* 30. *C. ad L. Jul. de adult.* non omnis vindicta negatur, uti ex dictis manifeſtum eſt, dummodo modum non excedat, & non plus faciat, quam licet. Quod ſi vero plus fecerit, quam vindicare ſe debuit, puniendus eſt, ſed lenius, opere publico ſcil. vel relegatione; v. quantum ad hunc ſenſum attinet, Cuj. *ad h. n.* §. 8.

XIV. Neque dictis contrariatur Ulp. in *l.* 1. §. 3. *D. ad L. Corn. de ſic.* dum ait: D. Pium reſcripſiſſe, *hoc caſu leviorem pœnam irrogandam eſſe*, & *humili loco poſitum in exilium perpetuum dari juſſiſſe*, *in aliqua dignitate poſitum ad tempus relegari.* Papinianus enim in *d.* §. 8. ipſa Reſcripti D. Pii verba memoriæ mandavit; ſed Ulpianus ſenſum eorum exhibuit, in opus enim perpetuum damnati re ipſa non diſſimilis conditionis ſunt ab his, qui in inſulam deportantur. *l.* 1. *C. de pœn.*

XV. Neque aliud putandum voluiſſe Alexandrum in *l.* 4. *C. ad L. Jul. de adult.* uxorem ſcil. in adulterio deprehenſam impune interfici poſſe. Non enim loquitur de *adultera* occiſa, ſed de *adultero* in adulterio deprehenſo, qui, uti vidimus, aliquando lege permittente interfici poterat. Alium ſi occiderit, quem ſecundum Leges perimere non licebat, impetu

Digitized by Google

cu tractus doloris, quamvis homicidium perpetratum ſit, quia & nox & dolor ejus factum elevat, ſimiliter in exilium dandum ſtatuit.

XVI. Aliud quidem poſtea iterum placuiſſe *Majorano* ſeu *Majoriano*, ut ſcil. maritus, ſi adulterum cum uxore invenit, ita ut unum ſint & ſe commiſceant, liberum arbitrium habeat utrumque uno ictu ferire, jure veteri revocato, tradit Papian. *Libr. Reſp. T.* XXVI. Quin & moribus hodiernis marito licere uxorem in adulterio deprehenſam una cum adultero interficere, cenſet Grot. *Introd. ad Juriſp. Holl. L.* III. *p.* 33. *n.* 34. Sed de hoc jure veteri mariti revocato in ipſa Nov. Majoriani nunc nihil occurrit. v. Cl. Schulting. ad Papian. *d.l.* Neque id receptum videtur, neque Jure Juſtinianeo uſquam probatum reperitur. Et quantum ad mores attinet, aliud docent A. Matth. *de Crim. ad L.* XLVIII. *T.* III. *c.* VII. *n.* 15. Voet. ad *T. D. Jul. de adult. n.* 13.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO QUADRAGESIMA QUINTA.

Paulus *Libro ſingulari ad Orationem* Divi Antonini *&* Commodi.

Quamvis *verbis Orationis* cautum ſit, *Ne uxorem tutor pupillam ſuam ducat*, tamen intelligendum eſt, ne deſponderi quidem poſſe. Nam cum qua nuptiæ contrahi non poſſunt, hæc plerumque nequidem deſponderi poteſt: Nam quæ duci poteſt, jure deſpondetur. *l.* 60. §. 5. *D. de rit. nupt.*

I. *Supereſſe Fragmentum* Orationis Divi Commodi & Antonini *in l.* 60. §. 5. *D. de R. N.* II. *Quænam ſint juſtæ nuptiæ?* III. *Inter nuptias prohibitas eſſe Nuptias inter* Tutorem, *ejusque* filium *&* pupillam, Curatorem, *ejusque* filium *&* adultam. IV. *Easque interdictas eſſe* Oratione D. Marci & Commodi, *ſeu SCto eam orationem ſecuto.* V. *Licet ſolius* Marci *aliquando fiat mentio.* VI. VII. VIII. IX. *Qui nomine* Tutoris *veniant?* X. *Quænam nomine* Pupillæ? XI. *Qualitatem Pupillæ non attendi.* XII. *Prohiberi Tutorem non tantum ipſum pupillam ducere, ſed & Filio collocare, cujuscunque ſit conditionis.* XIII. *An ſub nomine* filii *etiam* Nepos *contineatur?* XIV. *An tutor pupillam collocare poſſit patri ſuo, vel fratri, qui cum eo in eadem eſt poteſtate?* XV. *An mater, cujus arbitrio id pater reliquit, maritum tutorem eligere poſſit?* XVI. *Idem, quod in* Tutore, *ejus* filio *&* pupilla, *juris eſſe in* Curatore, *ejusque* filio *&* adulta. XVII. XVIII. *Quænam utriusque prohibitionis ſit ratio?* XIX. *Non tantum nuptias inter dictas perſonas prohiberi, ſed etiam Sponſalia.* XX. *Si quid contra* SCtum *fiat, quid juris?* XXI. *An, & quæ pœnæ locum habeant?* XXII. *An ruſticitas vel imperitia*

Digitized by Google

a pœna excuſet? XXIII. *Varios caſus eſſe, quibus SCtum limitationem admittit: & quidem* 1. *Si pupilla a patre ſit deſponſa.* XXIV. 2. *Si rationes ſint redditæ.* XXV. 3. *Si quis pro tutore vel curatore geſſerit.* XXVI. 4. *Si avus tutelam geſſerit neptis ex filio emancipato natæ, eamque nepoti ex altero filio nato collocare velit.* XXVII. 5. *Si pupilla ante rationes redditas deceſſerit, filia herede relicta, eamque tutor filio collocaverit.* XXVIII. 6. *Si mater pupillæ tutori nubat.* XXIX. 7. *Si tutores pupillis, vel curatores adultis, filias ſuas vel neptes nuptum dent.* XXX. 8. *Si quis ejus, quam in matrimonio jam habebat, abſens tutor vel curator conſtitutus ſit.* XXXI. 9. *Si tutor vel curator id matrimonium per beneficium Principis ſpecialiter impetraverit.* XXXII. *Quid de jure Canonico dicendum?* XXXIII. *Quid moribus obtineat?*

I. Supereſt Fragmentum Orationis DIVI ANTONINI & COMMODI, quod notatu dignum viſum eſt Paulo *Libro Singulari* ad dictam *Orationem* in *d. l.* 60. §. 5.

II. Juſtas nuptias deſcribi, quæ ſecundum præcepta Legum contrahuntur; & contra, ſi adverſus Leges quid fiat, neque virum, neque uxorem, neque nuptias, neque matrimonium eſſe, notum eſt ex *pr. &* §. 12. *I. de nupt.*

III. Inter nuptias autem variis ex cauſis prohibitas, occurrunt etiam nuptiæ inter *Tutorem*, ejusque *filium & pupillam*, nec non inter *Curatorem*, ejusque *filium* & *adultam*, uti tum ex *l. n.* 60. §. 5. tum ex *l.* 36. *l.* 59. *D. de rit. nupt.* tum denique ex *t. C. de interd. matr. int. pupill. & tut. ſeu curat. filiosque eor.* aliisque locis manifeſtum eſt.

IV. Quæ nuptiæ interdictæ ſunt *Oratione* D. MARCI & COMMODI, ſeu *SCto* eam Orationem ſecuto. *l.* 59. *D de R. N. d. t. C. de interd. matr.* Uti fieri ſolebat, ut Orationes Principum, in Senatu habitas, Senatusconſulta ejusdem ſen-

ten-

tentiæ ſequerentur. v. *l.* 16. *pr. D. eod.* ſupr. *Differt.* 1. *c.* 11. §. 20. 21. Brouw. *de Jur. conn. L.* 11. *c.* 20. *n.* 2. Ad quam *Orationem Singularem Librum* ſcripſit Paulus, uti conſtat ex Epigraphe *d. l.* 60. *de R. N.* aliaque alibi notavit, v. *l.* 36. *l.* 59. *l.* 66. *pr. &* §. 1. *D. eod.* nec non Papinianus, v. *l.* 61. *l.* 62. *l.* 63. *D. eod.* Calliſtratus, *l.* 64. *D. eod.* Tryphoninus, *l.* 67. *D. eod.* aliique. v. *l.* 16. *D. de ſponſal. l.* 7. *D. ad L. Jul. de adult. l. ult. D. de leg.*

V. Licet enim D. MARCO illam Orationem adſcribat Tryphoninus, *l.* 67. §. 3. *D. de R. N.* nihil tamen in eo difficultatis eſt, quandoquidem Conſtitutiones, quæ inſcriptionem D. MARCI habent & COMMODI, re ipſa ad ſolum D. MARCUM pertinent, ut monitum ſupra Differt. 1. §. 34.

VI. *Tutorem* proprie eſſe, qui, ad defendendum pupillum jure datus, res ejus adminiſtrat, ex §. 1. 2. *I. de tutel.* non difficulter intelligitur.

VII. Quin & ille *tutor* eſt, qui legitime datus in adminiſtratione *ceſſat*, quia perinde tenetur, ac ſi geſſiſſet. *l.* 60. §. 3. *D. de R. N.*

VIII. Quid ergo, ſi quis *honoris* tantum cauſa tutor datus ſit, an & ille huc pertinet? & ratio id quoque exigere videtur; cum dictum ſit, honorarium tutorem periculum ſolere pati, ſi male paſſus ſit tutelam adminiſtrari. *d. l.* 60. §. 2.

IX. Imo omnes ſententia Orationis continentur, ad quos periculum tutelæ pertinet; veluti ſi pupilla ab hoſtibus capta fuerit, aut falſis allegationibus ſe excuſaverit, ut ex ſacris Conſtitutionibus periculum ad eum pertineat. *d. l.* 60. *pr. t. C. ſi tut. vel cur. falſ. alleg. excuſ. ſit.* §. *ult. I. de exc. tut.* Et proinde etiam tutoris heredes extranei, quia rationes reddere debent; *d. l.* 64. §. *ult.* nec non libertus, qui in obſequio patroni eſt, res pupillæ adminiſtrantis. *l.* 37. *l.* 66. §. 1. *D. de R. N.*

X. Prohibetur autem tutor *pupillam* ſuam uxorem ducere. *d. l.* 60. §. 5. Ubi per *Pupillam* non eſt intelligenda, quæ con-

Digitized by Google

tracti vel contrahendi matrimonii tempore adhuc *pupilla* eſt, i. e. *minor annis duodecim*, cum ea ætate non tantum non cum tutore, ſed & nullo alio, quippe quæ nondum viripotens eſt, nuptias contrahere poſſit, *pr. I. de nupt. pr. I. quib. mod. tut. fin.* ſed quæ aliquando impubes & ſub poteſtate tutoris fuit. *l. 7. C. de interd. matr. l. 62. §. ult. D. de R. N.* Quemadmodum & alibi *pupilla* minorem, *l. 1. D. de reb. eor. qui ſub. tut. ſunt ſin. decret. non alien. l. 4. C. de in lit. jur.* & adultam, *l. 20. D. de R. N.* & *tutor* curatorem ſignificat. *l. 2. D. de tut. dat. l. 61. §. 2. D. de cond. & dem.*

XI. Qualis autem ſit *pupilla*, an virgo, an mater, ex alio matrimonio facta, non intereſt. *l. 62. §. ult. D. de R. N.*

XII. Et non tantum ipſe tutor prohibetur pupillam ducere, ſed & *Filio* nuptum collocare: *l. 59. D. de R. N. l. 1. C. de interd. matr.* ſive ſui juris ſit, ſive in poteſtate patris; *l. 66. D. de R. N.* ſive naturalis, ſive in adoptionem datus, quamdiu conſtat adoptio; v. *l. 55. §. 1. l. 60. §. 7. D. de R. N. l. 4. C. de interd. matr.* ſive pater vivat, ſive ſit mortuus. *l. 67. D. eod.* Nec intereſt, an extiterit ei heres filius, an abſtinuerit paterna hereditate; nec an heres fuit forte exheredatus, aut præteritus, *vel* emancipatus, uti legit Hal. vel *ſuus vel* emancipatus, uti probabiliter reſtituit Cl. Noodt *ad t. D. de R. N.*

XIII. Quid ſi *Nepos ſit?* SCto etiam continetur. Licet enim ſecundum propriam verborum ſignificationem alii ſint *filii*, alii *nepotes*, *§. ult. I. qui teſtam. tut. dar. poſſ.* cum tamen in *nepote* hic eadem ratio ſit, quæ in *filio*, SCto etiam *nepos* ſignificatur. *l. 59. D. de R. N. l. 220. D. de V. S. l. 32. pr. in f. D. ad L. Aquil.*

XIV. Non etiam filiusfamilias tutor puellæ pupillam nuptum dare poteſt patri ſuo, fratrive, qui in ejuſdem patris poteſtate eſt; *l. 67. §. 2. D. de R. N. l. 2. D. de tut. & rat. diſtr. l. 37. D. de adm. tut.* quia patriæ poteſtatis vinculo pro una eademque perſona habentur. *§. 4. I. de inut. ſtip. l. 38. D. de cond.*

Digitized by Google

cond. indeb. l. ult. C. de impub. & al. ſubſt.

XV. Adeo ut, quamvis in arbitrio matris pater eſſe voluerit, cui nuptum filia communis collocaretur, non tamen ea tutorem ejus eligere poſſit. Neque enim intelligitur pater de perſona tutoris cogitaſſe, ait Papinianus, cum ideo maxime matrem prætulit, ne filiæ nuptias tutori committeret. *l. 62. pr. D. de R. N.*

XVI. Neque interdictum tantum matrimonium eſt inter *tutorem* ejusque *filium* & *pupillam*, ſed & inter *Curatorem* ejusque *filium* & *adultam. l. 36. l. 66. pr. D. de R. N. l. 7. C. de interdict. matr.* Licet curator ventri bonisque datus ſit. *l. 67. §. 4. D. de R. N.*

XVII. Cujus prohibitionis ratio non eſt naturalis pudor, non publica honeſtas, nec civilis aliqua, ſed publica utilitas, ne ſcil. fraus a tutore fiat pupillæ, vel curatore adultæ, circa rationes reddendas, quas palam proferri Reip. expedit. *l. 64. §. 1. l. 67. §. 1. & 3. D. de R. N. l. 7. C. de interd. matr.* Quam ipſam continuiſſe *Orationem* Triphoninus teſtatur, nempe ne velamento domeſtico matrimonii ratio tutelæ reddendæ cohibeatur, *l. 67. §. 3. D. eod.* Briſſ. *de Jur. Conn. p. 204. & ſeq.* reſtitutio impediatur, *l. 6. C. de interd. matr.* vel ut Calliſtratus, ne pupillæ in re familiari circumſcribantur ab his, qui rationes geſtæ tutelæ reddere compelluntur. *l. 64. §. 1. D. eod.* Videbant enim Romani facile futurum, ut is tutor, qui bona pupillæ dilapidaſſet, ne illorum poſt tutelam rationem reddere cogeretur, puellam ſollicitaret ad conjugium, quo impetrato liberaretur a rationibus reddendis. Quo nomine Cicero, alio qui gravis, male audiit: cum enim multo ære alieno eſſet obſtrictus, poſt repudiatam Terentiam duxit pupillam *Publiliam*, ἵνα ἐκ τῆς οὐσίας δανείσματα ἀποτίσῃ, *ut illius facultatibus ſe ære alieno liberaret.* v. Dion. Caſſ. *L.* XLVI. *p.* 303. Plutarch. *in vit. Cic.* Quintil. *Inſt. orat. L.* VI. *c.* 4.

XVIII. Licet etiam non aliæ deſint rationes, quæ addi

Digitized by Google

ſolent ab interpretibus, neque ſuo carent momento. Qualis eſt, ne in conſtituenda dote, quam pro arbitrio ſuo moderabatur tutor, arg. *l.* 69. §. 5. *D. de jur. dot.* circumſcriberentur pupillæ, cum quisque ſibi nimius amicus & indulgens eſſe ſoleat. Nec non, ne perſuaſione & auctoritate tutoris, vel nimia erga eum reverentia, liberrima matrimonii electio turbaretur. v. Brouw. *de Jur. conn. L.* 11. *c.* 20. *n.* 5. Perez. *ad t. C. de interd. matr. n.* 3.

XIX. Non tantum autem verbis dictæ Orationis cautum, *ne tutor pupillam ſuam ducat*, ſed & ſecundum ſententiam ejus id ita intelligendum, ut ne eam deſpondere quidem poſſit. Nam cum qua nuptiæ contrahi non poſſunt, hæc plerumque ne deſponderi quidem poteſt. Nam quæ duci poteſt jure deſpondetur: *d. l.* 60. §. 5. *D. de R. N.* ſi ſcil. in ſponſalibus & nuptiis eadem ſit prohibendi ratio, uti hic, & in *l.* 16. *D. de ſponſal.* cæteroquin ſecus eſt. Sic enim inter Præſidem & Provincialem prohibitæ ſunt nuptiæ, non vero ſponſalia; *l.* 38. *D. de R. N.* quemadmodum & mulier intra annum luctus non poteſt nubere, quam tamen ſponſam fuiſſe non nocet. *l.* 10. §. 1. *D. de his qui not. infam.*

XX. Quod ſi vero contra Senatusconſultum factum fuerit, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur, nec liberi, qui ex tali conjunctione naſcuntur, in poteſtate patris ſunt, ſed tales ſunt, quos mater vulgo concepit, §. 12. *I. de nupt.* & matrimonium ipſo jure nullum eſt. *l.* 5. *C. de LL.* Ac proinde exactioni dotis non tantum locus non eſt, ſed & uxori, ſeu quæ ducta, condictio dotis competit, *l.* 2. *D. de jur. dot. l.* 2. *C. de interd. matr.* & ob res, conſtante hujusmodi quali quali conjunctione, diſcidii conſilio ſuſceptas, *rerum amotarum* Actio denegatur. *l.* 17. *D. rer. amot.* Quod ſi vero donatio inter illos facta ſit, donatio quidem effectum non habet, *l.* 32. §. *ult. D. de don. int. vir. & ux.* ſed donata fiſco vindicantur. *d.* §. *ult. l.* 3. §. 1. *D. eod.*

Licet

Licet teſtamento tutoris relicta pupilla (non vice verſa) capere poſſit. *l. ult. D. de leg. l. 1. l. 2. D. de his quæ ut indigni.* v. Briſſ. *de Jur. connub. p.* 210. *& ſeqq.*

XXI. Quin &, qui prohibitas haſce nuptias contrahunt, & alias pœnas patiuntur, quæ ſacris Conſtitutionibus continentur. Tutor enim, qui hujusmodi vetitas nuptias copulaverit, conſtituitur infamis, & extra ordinem coërcetur; *l. 4. C. de excuſ. tut. & cur. l. 66. D. de R. N. l. 7. C. de interd. matr.* incidit in L. Juliam de adulteriis: *l. 7. D. ad L. Jul. de adult.* & ſi pupillam ſtupraverit deportatur, omniaque bona fiſco vindicantur; *l. un. C. ſi quis eam cujus tut. fuer. corrup.* ſi vero libertus idemque tutor pupillæ patronæ ſuæ, eam in matrimonium collocaverit vel ſibi vel filio ſuo, Senatus eum relegandum cenſuit. *l. 64. pr. D. de R. N.*

XXII. Adeo ut ruſticitas vel imperitia à pœna non excuſet; *l. 1. C. de interd. matr.* quemadmodum in his, quæ malo more, nefarieque geruntur, ruſticitatis excuſatio non admittitur: *l. 2. C. de in jus voc.* cui in his demum, quæ ex meri juris Civilis præceptis pendent, parci ſolet. *l. 7. D. de jurisd. l. 2. D. ſi quis in jus voc. non ier. l. ult. C. de teſtam.*

XXIII. Plane non pauci ſunt caſus, quibus dicta Oratio ſeu SCtum limitationem admittit. Et quidem in primis SCtum ceſſat, ſi pupilla a patre deſponſa, vel teſtamento deſtinata ſit: *l. 66. pr. D. de R. N.* Ex qua *l. 66.* in *l. 36. D. de R. N.* ſecundum priorem emendationem Cuj. XVI. *Obſ.* 33. quam probat Cl. Noodt. *t. D. de R. N.* legendum videtur: *Tutor vel curator adultam uxorem ducere non poteſt, niſi à patre deſponſa, deſtinatave teſtamento, nominata conditione* (i. e. nominato viro, cui filiam deſtinat pater, ſeu demonſtrata perſona viri, cui filiam nubere cupit poſt mortem ſuam, ut *l. 101. pr. D. de cond. & dem. l. 6. C. de interd. matr.*) *nuptias ſecuta fuerit;* licet ipſe Cuj. legere malit ex *l. 7. D. ad L. Jul. de adult. Niſi à patre deſponſa, deſtinatave, teſtamentove nominata condi-*

ditionem nuptiarum ſecuta fuerit. Hanc enim patris voluntatem, quem hujuſmodi conditionem filiæ quæſiiſſe, ſpectata prius, pleneque perſpecta ac cognita futuri generi integritate atque fide, ad exitum perduci SCtum non impedit. *d. l.* 6.

XXIV. II. Si tutor vel curator rationes reddiderit, & id tempus effluxerit, quo in integrum reſtitutionem pupilla impetrare poteſt. *l.* 62. §. 2. *D. de R. N.* Quod olim, ex Edicto Prætoris, annus erat utilis; *l.* 66. *pr. D. de R. N. l.* 7. *D. ad L. Jul. de adult. l.* 28. §. 3. *D. de lib. & poſt. l.* 6. *C. de interd. matr.* ſed a Juſtiniano mutatum in quadriennium continuum. *l. ult. C. de in integr. reſt.* Ut Papinianum *in d. l.* 62. §. 2. dum ait: *Tutor, qui rationes curatori reddidit, pupillam ſuam, ante* conſtitutum tempus *ætatis ejus, uxorem ducere, nec matrem ex alio matrimonio factam, poteſt*, interpolatum eſſe, non ſine ratione moneat Cl. Noodt. *ad t. D. de R. N.*

XXV. III. Si quis, tutoris & curatoris nomine uſurpato, pro tutore, curatoreve, negotiorumve geſtore, res pupillæ adminiſtraverit, eamque ſibi filiove ſuo copulaverit: licet enim ad eos etiam periculum tutelæ pertineat, revera tamen tutores & curatores non ſunt, *l.* 1. §. 6. *l.* 2. *D. de eo qui pro tut.* multæque inter eos ſunt differentiæ; & cæteroquin paulatim quiſquis rationibus reddendis eſſet obnoxius, prohiberetur ſibi vel filio ſuo conjungere eam, cui obligatus eſſet, *l.* 67. §. 5. *D. de R. N.* Cuj. *parat.* Perez. *ad tit. C. de interd. matr. n.* 4. Quemadmodum & fidejuſſores nominatoresque tutorum, & magiſtratus, qui eos dederunt, SCto non continentur. *l.* 65. §. 1. *D. de R. N.* vid. Briſſ. de *Jur. conn. p.* 206. Brouw. *de Jur. conn. L.* 11. *c.* 20.

XXVI. IV. Si avus tutelam geſſerit neptis ex filio emancipato, eamque nepoti ex altero filio collocare velit. *l.* 67. §. 1. *D. de R. N.* Etſi enim SCtum ſtricto jure contra omnes tutores nititur, attamen ſummo affectionis avitæ intuitu hujuſmodi nuptiæ concedendæ, *quia par affectionis cauſa ſuſpi-*

cio-

Digitized by Google

cionem fraudis amovet, quam rationem, loco ſuo motam, hoc loco & modo reſtituendam cenſet Cl. Noodt. *ad d. l.* 67. §. 1.

XXVII. V. Si pupillæ tutelam Titius adminiſtravit, vel curator negotia geſſit, eaque nondum recepta ratione, filia herede relicta, filiam illam heredem filio ſuo collocaverit; quia ratio hereditaria eſt, & ſimplex debitum: alioquin omnis debitor, uti jam monitum, eam, cui obligatus eſſet ex aliqua ratione, prohiberetur ſibi filioque ſuo conjungere. *l.* 67. §. *ult. D. de R. N.*

XXVIII. VI. Mater etiam pupillæ cum tutore nuptias contrahere non prohibetur. *l.* 2. *C. de interd. matr.*

XXIX. VII. Sed nec tutores pupillis ſuis, nec curatores adultis ſuis, filias ſuas neptesve nuptum dare prohibentur; *l.* 64. *D. de R. N. l.* 5. *C. de interd. matr.* ceſſat enim ſuſpicio, quæ in pupilla vel adulta locum habet. Hæc enim cum ſubjecta ſit marito, facile remitteret rationes; at maritus, cum præſit uxori, nec ſocero ſit ſubjectus, ab eo ejusque heredibus, ſine ullo metu poteſt rationes exigere. Perez. *ad tit. C. de interd. matr. n.* 3. Brouw. de *Jur. conn. L.* 1 1. *c.* 20. *n.* 8.

XXX. VIII. Item qui ejus, quam in matrimonio jam habebat, abſens & ignorans curator conſtitutus eſt, non deſinit maritus eſſe; *l.* 4. *C. de excuſ. tut. l.* 3. *D. de interd. matr.* matrimonium enim legitime contractum, nulla ex cauſa ex poſt facto diſſolvi, aut retractari debet: *l.* 3. *C. de interd. matr.* Perez. *ad d. t. n.* 3. dum tamen alius in ejus locum ſubſtituatur, *d. l.* 3. ne maritorum ignorantia fraus ampliſſimi ordinis conſulto quæratur: *d. l.* 4. *C. de excuſ.* Quanquam enim curæ datio non teneat, propterea quod uxori ſuæ maritus curator creari non poſſit, *l.* 2. *C. qui dar. tut. l.* 14. *C. de cur. fur.* tamen ſatagere ille debet, ut alius ei curator detur. Nam & qui non jure tutores curatoresve dantur, curare debent,

Digitized by Google

bent, ut alii in eorum locum ſufficiantur, *l.* 1. §. *ult. D. de eo qui pro tut. l.* 39. §. 2. *D. de adm. tut.* aut certe pupilli propinquos aut neceſſarios certiores facere, ut alium ei tutorem petant, ne pupilli utilitates & negotia deſerantur. Briſſ. *de Jur. conn. L.* 11. *p.* 214.

XXXI. IX. Denique ceſſat SCtum, ſi Tutor vel Curator, ut pupillam vel adultam quondam ſuam ducere, vel filio ſuo in matrimonium collocare liceret, per Principale beneficium ſpecialiter impetraverit. *l.* 7. *C. de interd. matr.* Eo enim efficitur, ut matrimonium teneat, dos data repeti nequeat, neve maritus infamia notetur, & ut filii ejus reddantur capaces ſucceſſionis. *d. l.* 7. Perez. *ad l. n. n.* 3.

XXXII. Quantum ad *Jus Canonicum* attinet, de interdicto hoc matrimonio inter Tutorem ejusque filium & pupillam, & Curatorem ejusque filium & adultam, nominatim nihil ſcriptum reperitur: ex qua taciturnitate tamen non recte infertur, prohibitionem illam Juris Civilis *Jure Canonico* ſublatam eſſe; cum potius contrarium ex ea colligere liceat, quod ſcilicet non reperitur mutatum, cur ſtare prohibeatur? *l.* 27. *C. de teſtam.* maxime cum Canones alibi, & in ſpecie in cauſa matrimonii, venerandas Leges Romanas ſequi non vereantur. v. *C.* 1. *cauſ.* 30. *Q.* 3. Wiſſ. *ad tit. C. de interd. matr.* Brouw. *de Jure conn. L.* 11. *c.* 20. *n.* 11.

XXXIII. Aſt *Moribus hodiernis*, in pleriſque regionibus, dicta Oratio ſeu SCtum, ejusque prohibitio ceſſat. Tum quia tanta ſolennitate nunc celebrantur nuptiæ, ut imponendi pupillæ vix tutori relinquatur locus. Groenew. *ad t. C. de interd. matr.* Tum quod a ſimplicitate noſtrorum morum alienum eſt, prohibere nuptias, quæ jus ſanguinis & naturalem pudorem non lædunt. Tum quod Jus Divinum, cujus merito ſumma etiam habetur ratio, v. Zepper. *de Leg. Moſaic. L.* IV. *c.* 19. matrimonium illud nusquam prohibuit. Tum quia, ob introductam moribus fere communionem bonorum, ratio SCti

Digitized by Google

SCti ceſſat. Tum denique quia maritus moribus hodiernis legitimus Curator eſt uxoris, ejusque bona adminiſtrat: neque ſine ratione; nam æquum juſtumque viſum eſt, ut patiatur mulier, absque ullo fraudis metu, bona adminiſtrari ab eo, cui ſe ſuumque corpus & vitam committit. arg *l.* 8. *C. de pact. conv. l.* 2. *C. ne fidej. vel mand. dot. dent.* v. Bugn. *de LL. Abrog. Sat.* 251. Gudelin. de *Jure Noviſſ. L.* 1. *c.* 9. Groenew. *ad t. C. de interd. matr.* Carpz. IV. *Conſt.* 20. *def. ult.* Brouw. *de Jure conn. L.* 11. *c.* 20. *n.* 12.

F I N I S.

INDEX LEGUM,

ad quas

Singulæ DISSERTATIONES conſcriptæ

ſunt.

Diſſ. Pag.

L. 3. pr. D. de Transact. III. 42
L. 36. pr. D. de Judic. IV. 56
L. 8. §. 7. 8. D. Mand. V. 68
L. 71. D. de Contrah. emt. VI. 74
L. 29. pr. D. de Probat. VII. 84
L. 3. §. 6. D. de Teſtib. VIII. 94
L. 57. §. 1. D. de Rit. Nupt. IX. 104
L. 38. §. 6. D. ad L. Jul. de adult. IX. 104
L. 1. pr. D. de Inſp. ventr. X. 115
L. 24. D. de Tut. dat. XI. 123
L. 3. §. 4. D. Si cui plus quam per Leg. Falc. lic. leg. eſſe dic. XII. 132
L. 5. pr. D. de Collat. XIII. 141
L. 17. pr. D. de Jur. Patron. XIV. 148
L. 11. pr. §. 1. D. Qui & a quib. man. lib. non fiunt. XV. 159
L. 27. pr. D. de Liber. cauſ. XVI. 168
L. ult. pr. §. 1. 2. D. de Leg. Jul. de annon. XVII. 175
L. 1. §. ult. D. de Quæſtion. XVIII. 182
L. 1. §. 3. D. de Appell. XXIX 203
L. 14. §. 1. D. eod. XX. 212
L. 1. D. An per al. cauſſ. appell. redd. poſſ. XXI. 222
L. 24. D. ad Munic. XXII. 231
L. 6. pr. D de Mun. & hon. XXIII. 240
L. 5. § 6. D. de Jur. immun. XXIV. 248
L. 8. D. de Pollicitat. XXV. 255

Diſſ. Pag.

L. 2. C. de Procur. XXVI. 265
L. 2. C. de Alend. lib. & par. XXVII. 269
L. 1. C. de Patr. pot. XXVIII. 277
L. 39. D. de Adopt. XXIX. 281
L. 17. pr. D. de Uſur. XXX. 284
L. 5. §. 14. D. de Agnoſc. & al. lib. XXXI. 289
L. 37. D. de Fideicom. lib. XXXII. 292
L. 1. C. de Petit. Hered. XXXIII. 297
L. 1. C. de Neceſſ. ſerv. her. inſt. XXXIV. 303
L. 2. C. ut in Poſſ. leg. XXXV. 305
L. 1. C. Quomod. & quand. jud. ſent. prof. deb. XXXVI 309
L. un. C. de his qui ex offic. quod admin. XXXVII. 312
§. 1. I. De eo cui lib. cauſ. bon. add. XXXVIII. 315
L. 13. D. Quod met. cauſſ. XXXIX 321
L. 7. D. ad Leg. Jul. de vi priv. XXXIX. 321
L. 3. D. de His quæ in teſt. del. XL. 347
L. 24. §. 1. D. de Reb. auct. jud. poſſ. XLI. 356
L. 1 §. 7. D. Quand. appell. XLII 363
L. 14. D. de Off. Præſ. XLIII. 367
L. 38. §. 8. D. ad L. Jul. de adult. XLIV. 377
L. 60. §. 5. D. de Rit. Nupt. XLV. 385

Digitized by Google

INDEX AUCTORUM
IN DISSERTATIONIBUS
allegatorum.

A.

Abramius (*Nicol.*) 259
Accurſius (*Franciſc.*) 52. 228. 335
Achilles Tatius 193. 197
Aerodius (*P.*) 87
Albertinis (*Franc. de*) 31
Alciatus (*Andr.*) 24. 35. 92. 93. 216. 251. 253. 316
Aleander (*Hieron.*) 108
Alemannus (*Nicol.*) 107
Alexander ab Alexandro 124
Almelovenius (*Theod. Janſſ.*) 375. 369
Ambroſius 258
Ammianus Marcellinus 26. 77. 179. 187
Appianus 22. 32. 169
Apulejus 197. 246. 274
Aretæus 369
Ariſtophanes 253. 275
Ariſtoteles 89. 90. 177. 196. 204. 241. 244. 245. 246. 253. 324. 325. 379
Aſconius Pedianus 39. 80. 207. 291
Auguſtinus (*Ant.*) 31. 158. 179. 242. 286. 316
Auguſtinus (S.) 62
Auſonius 223
Autumnus (*Bertrandus*) 92

B.

Bachovius (*R.*) 22. 23. 52. 145. 147. 263. 360. 372. 375
Balduinus (*Fr.*) 96. 125. 133
Bartolus 335. 341
Baudius (*Dom.*) 64
Bernh. (*H.*) 21
Bertazollus (*Bartbol.*) 344
Bertrandus (*Joannes*) 12. 24. 25. 74. 151. 172
Betsbrug (*Aegid.*) 286
Böckelmannus (*J. F.*) 23
Bodinus (*Joann.*) 192. 372
Boſſius (*Aegid.*) 188
Briſſonius (*Barnab.*) 34. 38. 63. 91. 106. 119. 153. 155. 157. 171. 242. 387. 390. 392. 394
Broëus (*Franc.*) 22
Brouwer (*Henr.*) 387. 390. 392. 393. 394. 395
Brunnemannus (*J.*) 49. 72. 73. 87. 111. 121. 131. 174. 198. 217. 219. 236. 273. 274. 275. 283. 302. 306. 341. 344. 355. 372
Budæus (*Guil.*) 80. 235
Bugnion (*Philib.*) 395
Bulengerus 259
Burgius (*Petrus*) 91
Burmannus (*Petr.*) 259
Buſius (*Paul.*) 339. 342
Bynkershoekius (*Corn.*) 119. 215. 272. 274

C.

Cælius Aurelianus 369
Cæſar 80. 242. 247
Calpurnius Flaccus 184. 186. 193
Capitolinus 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 32. 43. 60. 91. 107. 126. 152. 155. 178. 209. 238. 347

Digitized by Google

Carpzovius (*Bened.*) 21. 185. 186. 199. 201. 274. 291. 364. 372. 375. 378. 380. 395
Caſaubonus (*Iſaacus*) 3. 4 6. 8. 25. 153. 238
Caſaubonus (*Mericus*) 12
Caſſiodorus 3. 7. 10. 11. 14. 153. 178. 195. 258. 326. 344
Catharinus (*Nicol.*) 90. 100
Cato 80
Catullus 59. 89. 106. 243
Chamberlanus 88
Charondas (*Lud.*) 93. 150. 305
Chaſſanæus (*Bartbol.*) 280
Chauſſe (*M. Aug. Cauſ. de la*) 100
Choppinus (*R.*) 332
Chriſtinæus (*P.*) 174. 280
Chronicorum lib. 177
Cicero 21. 39. 44. 45. 58. 59 60 76. 80. 94. 95. 113. 117. 118. 119. 120. 123. 124. 125. 133. 134. 137. 154. 155. 165. 177. 184. 186 187. 192 196 200. 201. 204. 205. 207. 214. 215. 216. 219 224 225. 226. 235. 241. 243 246. 253. 256 258. 259. 260. 270. 290. 293. 294. 319. 325. 329. 330 349. 350. 353. 357. 370. 371. 372 374. 379
Clapmarius (*Arn.*) 23
Clarus (*J.*) 372
Claudianus 153. 244
Coccejus (*H.*) 26
Columella 77. 80. 286. 350
Connanus (*Fr.*) 52. 55
Contius (*Ant.*) 23. 50. 238. 298
Coraſius (*Joan.*) 21. 24. 89
Coren (*Jacobus*) 87
Cornutus 172
Coſta (*Janus a*) 214. 317
Coſtalius (*Petrus*) 111. 121
Cothmannus (*Erneſtus*) 41
Covarruvias (*D.*) 111. 344
Cruquius (*Jac.*) 64
Curtius 187
Cujacius (*Jac.*) 21. 35. 50. 52. 61. 62 63. 71. 74. 78. 83. 97. 101. 108. 130. 135. 139 150. 158. 169. 191. 198. 214. 220. 227. 233. 253. 274. 287. 288. 306. 310. 312. 316. 317. 324 334. 337. 338. 339. 350. 352. 354. 355. 360. 370. 383. 391. 392

D.

Demoſthenes 39. 124. 184. 253. 325. 326
Diodorus Siculus 124.
Diogenes Laërtius 75. 124. 371.
Dion Caſſius 21. 26. 27. 28 29. 30. 31. 32. 35. 39. 107. 113. 137. 149. 161. 162. 190. 191. 208. 214. 246. 271. 299. 351. 352. 389
Dionyſius Halicarnaſſeus 20. 26. 33. 91. 161. 204. 206. 207. 245. 252. 259. 271. 381
Donatus 46. 136. 173. 180. 313. 328
Donellus (*Hugo*) 49. 92. 217. 218
Duarenus (*Fr.*) 45. 52
Dukerus (*Car. Andr.*) 119. 216. 288

E.

INDEX AUCTORUM.

E.

Eckius (*Corn.*) 4. 11. 24. 25.
Eckoldus (*Amad.*) 330
Ennius 245
Euripides 245
Eutropius 2. 3. 8. 9. 11
Ezechiel 156

F.

Faber (*A.*) 50
Faber (*Petrus*) 3. 200. 201
Fannius (*R.*) 75. 77
Farinacius (*Proſper*) 185. 198
Feltmannus (*Gerb.*) 371. 372. 375. 376
Feſtus 58. 62. 63. 65. 70. 75. 78. 96. 143. 207. 225. 355
Florus 80. 117. 205. 371
Fornerius (*Guil.*) 86
Forſterus 119
Frantzkius (*G.*) 344
Frommannus (*Joh. Andr.*) 369
Frontinus 80. 244

G.

Gailius (*A.*) 291. 380
Gatakerus (*Th.*) 12
Gellius 47. 63. 64. 65. 75. 78. 89. 97. 119. 154. 184. 190. 192. 207. 244. 245. 262. 381
Gentilis (*Scipio*) 119. 172. 259
Giphanius (*Hub.*) 21. 262. 266. 267
Goldaſtus (*Melch.*) 344
Gomeſius (*Ant.*) 375
Gothofredus (*D.*) 79. 287
Gothofredus (*J.*) 35. 60. 98. 133. 135. 142. 158. 198. 213. 259
Graevius (*J. G.*) 7
Groenewegius (*Simon*) 70. 268. 344. 345. 394. 395
Gronovius (*J. F.*) 21. 23. 27. 32
Groslotus (*Hieron.*) 286
Grotius (*Guil.*) 10. 12. 24. 74. 151
Grotius (*Hugo*) 45. 64. 98. 107. 159. 256. 280. 284. 329. 344. 361. 362. 384
Gruterus (*Janus*) 30. 31. 34. 35. 76. 149. 175. 191. 258. 282. 293. 303. 369
Gudelinus (*Petrus*) 268. 395
Gutierez (*Joan.*) 344

H.

Hahnius (*H.*) 41. 89. 196. 274. 366
Haloander (*G.*) 50. 219. 246
Harmenopulus (Conſtant.) 61. 286
Harprecht (*Johan.*) 324. 327. 332. 333. 336. 343. 344. 345
Heigius (*P.*) 344. 372
Heineccius (*J. G.*) 213. 271
Heliodorus 193
Herodianus 7
Herodotus 12. 204
Heſychius 253
Hieronymus (S.) 381
Hobbeſius (*Thom.*) 275
Homerus 85
Horatius 2. 3. 64. 78. 86. 89. 192. 245. 259. 260. 326. 350. 378

Ho-

Hotomannus (*Fr.*) 21. 30. 31. 97. 108. 198
Huberus (*Ulr.*) 9. 23. 31. 32. 50. 52. 71. 72. 88. 92. 192. 196. 211. 362
Huberus (*Zach.*) 185

I.

Jacobus Apoſtolus 20
Jeremias 156
Jeſaias 270
Joannes Apoſtolus 60
Job 381
Joſephus 75. 204
Joſua 184. 196
Iſæus 275
Iſidorus 75. 77. 100. 175. 261 284
Jungermannus (*Gothofredus*) 81
Juſtinus 86. 371
Juſtinus Martyr 5
Juvenalis 76, 116. 187. 247. 260. 381

K.

Kirchmannus (*Joannes*) 61. 62.

L.

Lactantius 192
Lambinus (*Dionyſ.*) 64
Lampridius 3 4. 10. 24. 32. 33. 128. 151. 155. 226. 323
Lanſius (*Thom.*) 41
Lauterbachius (*W. A.*) 355
Leoninus (*Elb.*) 374
Leunclavius (*Joannes*) 26
Leuwius (*Simon*) 362
Lindebrogius (*Fred.*) 26
Lipſius (*Juſtus*) 176. 177. 178. 207. 251
Livius 20. 64. 80. 125. 169. 177. 181. 187. 192. 202. 204. 205. 206. 207. 244. 247. 251. 371
Lucanus 80. 176. 177
Lucas Evangeliſta 253 285. 331
Lucianus 193. 251
Lucretius 243
Lyſias 184

M.

Macabæorum libri 274
Macrobius 95
Manutius (*Paulus*) 21
Marcilius (*Theod.*) 63. 64
Marcus de rebus ſuis 11. 12. 13. 14. 379
Marſilius (*Hippol.*) 188
Martialis 33. 88. 89. 176. 259. 353
Mathæus Evangeliſta 95. 120. 184. 196. 284. 285. 331
Mathæus (*Anton.*) 21. 185. 196. 198. 362. 373. 375. 382, 384
Maynardus (*G.*) 111
Menagius (*Aegid.*) 11. 33. 172. 191. 353
Menander 85
Menochius (*Jacobus*) 87. 88. 198. 229. 333 337. 341. 375
Mercerus (*J.*) 111
Merillius (*Edmundus*) 11
Meulen (*A. van der*) 181
Montanus (*P.*) 131

Moor

Digitized by Google

Moor (*B. de*) 369
Mornacius (*A.*) 111
Moſes 20. 60. 75. 81. 95. 120. 156. 172. 185. 196. 204. 245. 284. 327. 372. 378
Muretus (*Anton.*) 21. 125
Mynſingerus (*J.*) 364. 366

N.

Nazianzenus (Gregorius) 253
Nepos 117. 244. 260
Nicephorus 12
Nonius Marcellus 70. 243. 371
Noodt (*Gerardus*) 18. 50. 55. 66. 108. 124. 194. 285. 286. 287. 288. 308. 324. 361. 378. 382. 391. 392. 393
Noriſius (*Henricus*) 369

O.

Oiſelius (*Jacob.*) 108
Oldekop (*Juſtus*) 187
Ovidius 85. 97. 110. 229. 259. 261. 262

P.

Pacius (*Julius*) 52. 93. 251
Pancirollus (*Guido*) 36. 100. 234. 242. 247. 251. 324
Papinius Statius 32
Paræus (*Philippus*) 262
Patricius (*F.*) 177
Paulus Apoſtolus 13. 253. 276. 285
Perezius (*Anton.*) 236. 390. 392
Perizonius (*Jacob.*) 47. 189 214.
Perſius 76. 286
Phædrus 215. 259. 294
Pichena (*Curt.*) 31
Pighius (*Steph. Vin.*) 125
Pithœus (*P.*) 10 107. 108
Plato 95. 154. 177. 325. 378
Plautus 47. 76. 80. 96. 97. 120. 143. 225. 243. 249. 259
Plinius maj. 75. 77. 78. 80. 86. 90. 100. 127. 192. 258. 259. 260. 286. 381
Plinius min. 28. 30. 109. 120 126. 154. 190. 191. 215. 246 349
Plutarchus 60. 169. 187. 192. 207. 244 245. 276. 371. 389
Pætus (*Luc.*) 76. 78
Polletus (*Franc.*) 21. 63. 207
Pollux (Jul.) 80. 95. 98. 107
Pomponius Mela 59
Popma (*A*) 63. 262
Procopius 107
Proſper Aquitanus Chron. 11
Puffendorfius (*Sam.*) 256. 270. 273. 276. 378

Q.

Quintilianus 95. 96 102. 134. 184. 187. 215. 224. 325. 326. 329. 389

R.

Ræyardus (*Jacobus*) 96. 98. 133. 298
Rebuffus (*Petr.*) 40

Regum libri 156. 177
Reineſius (*Thom.*) 172. 258
Rittershuſius (*Conr.*) 21. 63. 64. 96. 98. 133. 135. 136. 259
Robertus (*Annæus*) 99. 185. 187. 192
Robertus (*Joh.*) 83
Roggerius (*Conſt.*) 290
Roſinus (*Joannes*) 31. 100
Rupertus (*Claud.*) 6. 9. 24. 31. 32. 151

S.

Salicetus (*Barthol.*) 198
Saluſtius 184. 207. 260
Salmaſius (*Claud.*) 3. 6. 7. 96. 97. 153. 176
Salmuthius (*Henr.*) 36. 79
Salomon 75. 185. 245. 381
Samuel 60. 184. 371
Sanctius 47
Sandius (*Joh.*) 111. 264. 268. 280. 373
Scaliger (*Joſ.*) 9
Scharrock (*Robert.*) 270. 275
Scheffarus (*Joannes*) 259
Schilterus 344
Scholiaſtes Ariſtophanis 253
Schook (*Martinus*) 22. 24
Schultingius (*Antonius*) 61. 108. 134. 142. 150. 163. 189. 192. 198. 200. 350. 382. 384
Seneca (Luc.) 59. 66. 158. 178. 192. 200. 204. 205. 215. 219. 353. 379
Seneca (Marc.) 193
Servius 91. 225. 259. 338
Sichardus (*Joan.*) 41
Sigonius (*Car.*) 246
Smetius (*H.*) 31
Solinus 176
Sophocles 192
Spanhemius (*Ezech.*) 10. 16. 298. 309. 338
Spartianus 6. 8. 17. 24. 112. 156. 371
Stobæus 85
Strabo 25. 74
Struvius (*B. G.*) 23. 26. 275
Stryckius (*Sam.*) 336. 344
Suendendorferus (*Barth. Leon.*) 330
Suetonius 5. 6. 21. 26. 30. 31. 32. 45. 66. 91. 106. 107. 109. 126. 161. 176. 180. 207. 208. 235. 246. 247. 271. 294. 324. 349. 350. 352
Suidas 3. 12. 75. 95. 175. 232. 233. 253

T.

Tacitus 6. 21. 30. 32. 33. 100. 106. 107. 127. 151. 162. 163. 165. 176. 177. 178. 190. 207. 208. 243. 246. 254. 319. 329. 351. 352
Taurellus (*Franc.*) 50. 93. 260
Terentius 46. 89. 97. 136. 173. 180. 228. 229. 235. 290. 329. 378
Tertullianus 176. 184. 186. 196. 199. 235. 262
Theophilus 8. 25. 33. 36. 77. 97. 137. 214
Tiraquellus (*Andr.*) 378
Torrentius (*Lævinus*) 238

Tren-

INDEX AUCTORUM.

Trentacinquius (*Al.*) 111
Turnebus (*Hadrianus*) 80. 286

V.

Valerius Maximus 59. 87. 118. 169. 187. 192. 205. 206. 207. 209. 215. 244. 258. 271. 381
Valeſius (*Henricus*) 125
Varro 79. 96. 251. 284
Ve (*Martin. de*) 290
Vegetius 249
Vellejus Paterculus 39
Victor (S. Aurelius) 3. 7. 12. 14. 16. 244
Vinnius (*Arn.*) 4. 23. 25. 45. 83. 114. 137. 145. 361. 370
Virgilius 80. 88. 187. 225. 259. 338. 353
Vitruvius 259. 275. 276
Voetius (*Joan.*) 23. 52. 55. 70. 121. 196. 211. 227. 279. 280. 345. 362. 364. 365. 384
Vopiſcus 209
Voſſius (*J. G.*) 176 353
Vulcatius Gallicanus 5. 9. 12. 13. 152
Vultejus 23

W.

Waſſenaar (*Gerard.*) 345
Weſembecius (*Math.*) 196. 263. 275. 280
Wiſſembachius (*J. J.*) 49 72. 114. 196. 273. 311. 373. 375. 394

X.

Xiphilinus 3. 4. 5. 7. 11. 16. 107. 150

Z.

Zachias (*P.*) 88. 370. 371
Zangerus (*J.*) 198
Zaſius (*Udalricus*) 23
Zepperus 394
Zieglerus (*C.*) 275

Digitized by Google

INDEX LEGUM LOCORUMQUE

Ex Corpore Juſtiniani, Codice Theodoſiano, Fragmentis JCtorum Veterum, Baſilicis, & Jure Canonico allegatorum.

EX INSTITUTIONIBUS.

Pr. de Jur. Nat. G. & C. 270
§. 6. *eod.* 216
Pr. Qui & ex quib. cauſ. man. 162. 165
§. 1. *eod.* 164
§. 3. *eod.* 163. 164
§. 6. *eod.* 319
§. *un. de Lege Fufia Canin. toll.* 214
§. 2. *de His qui ſunt ſui vel alien. jur.* 193. 202
§. *ult. eod.* 45
§. 4. 9. 10. *de Adopt.* 281
§. 1. *de Tutel.* 328
Pr. §. 3. *de Attiliano tut.* 125
§. 4. *eod.* 126. 127. 129. 130
§. 6. *de Excuſat.* 9
§. 16. *eod.* 364. 365
§. 16. *de Rer. diviſ.* 334
§. 30. 35. *eod.* 301
§. 3. *de Uſufr.* 166
§. 9. *de Uſucap.* 357
§. 3. *de Donat.* 352
§. *ult. eod.* 294. 316
§. *ult. Quib. alien. lic.* 337
Pr. de Teſtam. mil. 332
§. 1. *Quib. non eſt perm. fac. teſt.* 370
§. 4. *eod.* 352
Pr. de Exhered. lib. 214
Pr. de Hered. inſt. 165
§. 7. *eod.* 54
Pr. de Inoff. teſtam. 214
§. 1. *eod.* 215
§. 4. *de Hered. qual. & differ.* 214
§. 34. *de Legat.* 214. 348. 353
Pr. ad Leg. Falcid. 133
§. 2. *de Sing. reb. per. fideic. relict.* 293
§. 2. *de SCto Tertull.* 4.
Pr. de SCto Orphitiano 15
§. 2. *de Succeſſ. libert.* 136
§. 1. *de Eo cui libertat. cauſ. bon. addic.* 16. 315. *ſeqq.*
§. 2. 3. 5. *eod.* 319
§. 6. 7. *eod.* 320
§. 8. *de Inutil. ſtip.* 373.
§. 4. *de Fidejuſſ.* 216
§. 5. *eod.* 237
§. 1. *de Vi bon. rapt.* 332.
Pr. de Injur. 204
§. 10. *eod.* 227
Pr. de Iis per quos agere poſſ. 265
§. 3 *de Satisd.* 241
§. 4. *de Interd.* 328
§. 2. *de Publicis judic.* 226
§. 5. *eod.* 382
§. 6. *eod.* 117

INDEX LEGUM.

E DIGESTIS.

L. 1. §. 2. *de Juſt. & Jur.* 45
L. 2. *eod.* 270
L. 3. *eod.* 327
L. 2. §. 13. *de Orig. Juris* 184
—— §. 16. *eod.* 205
—— §. 33. *eod.* 325
L. 32. *pr. de Legibus* 215
L. 1. *pr. de Conſtit. Princ.* 33.
—— §. 1. *eod.* 310
L. 2. *eod.* 17
L. 25. *de Statu hominum* 217
L. 2. *de His qui ſui vel alien. jur. ſunt* 190. 193.
L. 6. *eod.* 87
L. 38. *de Adoption.* 114. 281
L. 39. *eod.* 281. *ſeqq.*
L. un. *pr. de Offic. Præf. Præt.* 25.
L. 1. *pr.* §. 3. 4. *de Offic. Præf. Urb.* 262
—— §. 11. *eod.* 179. 180. 181
L. 3. *de Offic. Prætor.* 113. 317
L. 7. §. *ult. de Offic. Proconſ.* 190
L. 8. *eod.* 190
L. 13. *eod.* 130
L. pen. *eod.* 130
L. 3. §. 2. *de Offic. Præf. Vigil.* 360
L. 1. *de Officio Præſid.* 190
L. 4. *eod.* 130
L. 6. §. 3. *eod.* 201
L. 13. §. 1. *eod.* 373
—— §. *ult. eod.* 10. 368
L. 14. *eod.* 10. 367. *ſeqq.*
L. 1. *pr. de Offic. ej. cui mand. eſt juriſd.* 263
L. 4. *pr. eod.* 130
L. 4. *de Juriſdict.* 124
L. 7. §. 5. *eod.* 341
L. 9. *eod.* 336
L. 15. *eod.* 210
L. ult. *eod.* 103
L. 1. §. 1. *Quod quiſque jur. in alter. ſtat.* 17
L. 2. *eod.* 17
L. 3. *pr. eod.* 17
L. 8. §. 2. *de In jus vocando* 156
L. ult. *Si quis in jus voc. non ier.* 119
L. 2. §. *ult. Qui ſatisdar. cog.* 219
L. 2. §. 3. *Si quis cautionib. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp.* 62. 63.
L. 4. *pr. eod.* 262
L. 1. *pr. de Pactis* 256
L. 5. *eod.* 45
L. 7. §. 14. *eod.* 124
L. 10. *pr.* 239
L. 46. *eod.* 305. 306
L. 3. *pr. de Tranſactionibus* 42.
L. 8. *pr. eod.* 38
—— §. 1. *eod.* 318
—— §. 6. *eod.* 294
—— §. 12. *eod.* 273
L. 14. *eod.* 49
L. 1. §. 10. §. 11. *de Poſtulando* 200
L. 1. *de His qui not. inf.* 114
L. 2. §. *ult. eod.* 259
L. 6. §. 2. *eod.* 230
L. 14. *de Procurat.* 286
L. 33. §. 2. *eod.* 226. 227
L. 39. §. *ult. eod.* 230
L. 42. §. 1. *eod.* 230
L. 17. *de Negot. geſt.* 295

L. 26. *eod.* 129
L. 34. *eod.* 290. 291
L. 8. *de Calumn.* 239
L. 4. *de In integr. reſtit.* 334
L. 1. *Quod met. cauſ.* 328
L. 12. §. 2. *eod.* 337. 339. 340
L. 13. *eod.* 321. *ſeqq.*
L. 9. §. 10. *de Dolo* 334
L. 10. *eod.* 335
L. 18. §. 3. *eod.* 82
L. 1. §. *ult. de Minor.* 15
L. 3. §. 1. *eod.* 230
L. 16. §. *ult. eod.* 201
L. 40. *pr. eod.* 285
L. 45. *Ex quib. cauſ. major.* 100
L. 1. *pr. de Alien. jud. mut. cauſ.* 44
L. 4. *de Recept. & qui arbitr.* 103
L. 17. §. *fin. eod.* 120
L. 18. *eod.* 120
L. 27. §. 3. *eod.* 121
L. 32. §. 14. *eod.* 34
L. 1. *de Judiciis* 264
L. 5. *eod.* 127
L. 12 §. 1. 2. *eod.* 264
L. 17. *eod.* 326
L 29. *eod.* 266
L. 36. *pr.* 56. 234
L 37. *eod.* 4
L 73 *pr. eod.* 217
L. 2. *de Inoff. teſtam.* 215
L. 5. §. 1. *eod.* 215
L 8. §. 16. *eod.* 217. 219
L. 13. *eod.* 215
L. 15. *pr. eod.* 215. 275
——— §. 2. *eod.* 54
L. 17. *pr. eod.* 215
——— §. 1. *eod.* 219. 220
L. 19. *eod.* 54. 215
L. 24. *eod.* 54
L. 27. §. 1. *eod.* 87
L. 28. *eod.* 215
L. 29. *pr. eod.* 216
——— §. 2. *eod.* 45
L. 5. §. 1. *de Hered. pet.* 66
L. 7. *pr.* §. 1. *eod.* 66
L. 20. §. 6. *eod.* 35. 299
——— §. 9. *eod.* 299
——— §. 15. *eod.* 300
L. 22. *eod.* 300
L. 25. §. 6. *eod.* 301
——— §. 7. *eod.* 302
L. 36. § 4. *eod.* 301
L. 13. *pr. de Uſufructu* 308
——— §. 4. *eod.* 64
L. 4. *de Uſufr. adcreſc.* 64
L. 10. §. 1. *Quib. mod. uſusfr. amitt.* 357
L. 1. *pr.* §. 3. 7. *Uſufr. quemadm. cav.* 308
L. 9. §. 2. *eod.* 307
L. ult. eod. 308
L. 4. §. 1. *Ad Leg. Aquil.* 327
L. 5. *pr. eod.* 354
L. 23. §. *ult. eod.* 185
L. 24. *eod.* 185
L. 25. *pr. eod.* 185
L. 29. §. 1. *eod.* 327
L. 32. *pr. eod.* 336
L. 51. § 2. *eod.* 378
L. 20. §. 6. *Famil. erciſc.* 235
L. ult. ad Exhibend. 198. 199
L 14. §. 1. *de Interrog. in jur. fac.* 186
——— § 8. *eod.* 290
L. 37. § 1. *eod.* 288
L. 25. *de Rebus cred.* 358
L. 40. *eod.* 285. 288

L.

INDEX LEGUM.

L. 41. pr. eod. 233
L. 31. de Jureiur. 354
L. ult. de Condict. ſine cauſ. 108
L. 8. de Eo quod cert. loc. 237
L. 30. de Pecun conſt. 64
L. 11. §. 14. de Pignoratit. act. 324
L. 18. pr. eod. 224
L. 30. eod. 342
L. 1. §. 20. de Exercit. act. 177. 252. 361
L. 10. §. 7. de In rem verſo 291
L. 7. Ad SCtum Vellejan. 70
L. 32. §. 2. eod. 70
L. 12. de Compenſat. 300
L. 5. pr. Mandati 71
L. 6. §. 6. eod. 70
—— §. ult. eod. 71
L. 8. §. 7. 8. eod. 68
L. 10. §. 12. eod. 72
L. 12. §. 9. eod. 313
—— §. 11. eod. 70
L. 17. §. ult. eod. 348
L. 26. §. 5. eod. 71
L. 29. §. 3. eod. 71
—— §. ult. eod. 71
L. 40. eod. 69
L. 58. §. ult. eod. 359
L. 52. §. 10. Pro ſoc. 358. 360
L. 69. eod. 288.
L. 71. de Contrah. emt. 74
L. 1. §. 4. de Pericul. & comm. rei vend. 77. 78
L. 6. §. 1. de Servis exportand. 150
L. 7. eod. 150
L. 38. § 2. de Action. emt. 33
L. 24. §. 2. Locat. cond. 262
L. 54. §. 1. eod. 339
L. 3. pr. de Pign. & hyp. 52
L. 1. In quib. cauſis pignus vel hyp. tac. contr. 357. 359
L. 5. Qui pot. in pign. 361
L. 6. eod. 361
L. 7. eod. 360
L. 1. §. 1. de Ædilit. Edict. 225
L. 4. §. 1. eod. 370
L. 23. §. 2. eod. 225
L. 55. pr. eod. 225
L. 74. §. 1. 201
L. 3. pr. §. 1. de Uſuris 228
L. 9. §. 1. eod. 287
L. 17. pr. eod. 284. ſeqq.
—— §. 2. eod. 359
—— §. 7. eod. 236. 314
L. 41. §. 2. eod. 233
L. 4. pr. §. 1. de Naut. fœn. 313
L. 10. de Probationibus 91
L. 13. eod. 90
L. 16. eod. 90
L. 25. §. ult. eod. 91
L. 29. pr. eod. 43. 84 85. ſeqq.
—— §. 1. eod. 169
L. 3. §. 1. de Teſtib. 35
—— §. 2. eod. 110
—— §. 5. eod. 99
—— §. 6. eod. 94. ſeqq.
L. 4. eod. 96. 98. 99
L. 9. eod. 99
L. 19. eod. 99
L. 16. de Sponſal. 387. 390
L. 20. de Rit. nupt. 388
L. 31. eod. 314
L. 36. eod. 386. 391
L. 37. eod. 387
L. 38. eod. 390
L. 39. eod. 108
L. 44. pr. §. 1. eod. 104. ſeqq.

L.

L. 56. eod. 108
L. 57. §. 1. eod. 104. ſeqq.
L. 59. eod. 386. 388
L. 60. inſcr. cod. 17
——— §. 5. eod. 385. ſeqq.
L. 62. pr. eod. 389
——— §. 2. cod. 392
L. 62. §. ult. eod. 388
L. 64. §. ult. eod. 387
L. 66. pr. eod. 389. 391
L. 67. §. 1. eod. 392
——— §. 2. eod. 388
——— §. 3. eod. 17. 387. 389
——— §. 5. eod. 392
L. 56. §. ult. de Jur. dot. 224
L. 66. eod. 166
L. 74. eod. 358
L. 23. de Pact. dot. 328
L. 3. §. 1. de Donat. int. vir. & ux. 390
L. 28. §. 1. eod. 290
L. 32. §. ult. eod. 390
L. 42. eod. 24
L. 25. §. 4. Solut. matrim. 262
L. 9. pr. de Jur. & fact. ignor. 332
——— §. ult. eod. 300
L. 4. §. 1. de Tutelis 234
L. 6. §. 2. eod. 124
L. 10. eod. 127
L. 4. de Teſtam. tut. 135
L. 19. §. 1. eod 348
L. 32. pr. eod. 127
——— §. 2. cod. 317
L. 1. §. 1. de Conf. tut. 126
L. 1. §. 1. de Tut. & cur. dat. 130
L. 3. eod. 131
L. 8. pr. eod. 129
L. 24. eod. 123. ſeqq.
L. 7. §. 10. de Admin. tut 286.
L. 31. eod. 238
L. 46. pr. eod. 235
——— §. 6. eod. 130. 288
L. 9. §. 2. de Auct. tut. 337
L. 1. §. 1. 2. 3. 4. de Agnoſcend. & alend. lib. 272
——— §. 9. eod. 271
——— §. ult. eod. 217
L. 2. eod. 217
L. 3. §. 1. eod. 271. 272.
L. 4. eod. 271
L. 5. pr. §. 1. eod. 271. 273
——— §. 7. eod. 274. 291
——— §. 10. 273. 274
——— §. 12. eod. 273
——— §. 14. eod. 289. ſeqq.
——— §. 15. eod. 272
L. 1. pr. de Inſpic. ventr. 115. ſeqq.
——— §. 3. eod. 118
——— §. 4. eod 119
——— §. 6. eod. 120
——— §. 8. 9. eod. 122
——— §. 10. eod. 119. 120
——— §. 13. eod. 118
L. 6. §. 8. de Excuſationib. 4. 233
L. 13. §. 2. eod. 234
——— §. 9. cod. 365
L. 45. §. 3. eod. 126
L. 1. §. 6. de Eo qui pro tut. 392
L. 2. eod. 392
L. 1. §. 3. de Mag. conv. 129
——— §. 6. eod. 129. 130
——— §. 10. eod. 128
L. 1. §. 1. de Reb. eor. qui ſub tut. ſunt ſin. decret. non al. 369. 383
L. 1. de Curat. fur. 215
L. 6. eod. 371

L.

INDEX LEGUM.

L. 7. §. 1. *eod.* 369
L. 22. §. 1. *Qui teſtam. fac. poſſ.* 120
L. 11. *de Lib. & poſtum.* 213. 271
L. 6. §. 7. *de Injuſt. rupt. irr. fact. teſt.* 192
L. 17. *eod.* 114
L. 1. *pr.* §. 3. *de His quæ in teſt. del.* 348
L. 3. *eod.* 324. 347. *ſeqq.*
L. ult. eod. 351
L. 29. *de Hered. inſtit.* 331
L. ult. eod. 64
L. 14. *de Vulg. & pup. ſubſt.* 64
L. 38. §. *fin. eod.* 43
L. 27. *de Condit. inſtit.* 371
L. 17. §. *ult. de Milit. teſtam.* 333
L. 3. §. 3. *Ad SCtum Silan.* 382
L. 9. *eod.* 350
L. 17. *eod.* 196. 199
L. 20. *eod.* 350
L. 50. §. 1. 2. *de Legatis* 1. 216
L. 55. *eod.* 306
L. 57. *eod.* 361
L. 121. *eod.* 102
L. 14. *de Legatis* 2. 355
L. 47. *eod.* 151
L. 67. §. *ult. eod.* 11
L. 77. §. 19. *eod.* 136
L. 89. §. 1. *eod.* 136
L. 50. §. 2. *de Legatis* 3. 135
L. 97. *eod.* 353
L. 17. §. 1. *de Ann. leg.* 77
L. 32. §. 6. *de Uſu & uſufr. leg.* 369
L. 1. *pr. de Dote præleg.* 64
L. 1. *de Option. leg.* 172
L. 3. *pr.* §. 1. *de Tritic. vin. ol.* 77
L. 6. *eod.* 77
L. 13. *eod.* 77
L. ult. §. 2. *eod.* 77
L. 13. *de Inſtrum. vel inſtr. leg.* 78
L. 23. *pr. de Pec. leg.* 235
L. 5. §. 3. *de Liberat. leg.* 202
L. 9. *eod.* 235
L. 16. *de Adimend. leg.* 352. 353
L. 7. *pr. de Rebus dubiis* 24
L. 10. §. 1. *eod.* 349
L. 6. *de His quæ ut indign.* 334
L. 11. *eod.* 334
L. 12. *eod.* 351. 352
L. 16. *eod.* 351
L. 17. *eod.* 302
L. 36. §. 1. *de Condit. & Dem.* 294
L. 48. *eod.* 40
L. 67. *eod.* 287
L. 77. §. *ult. eod.* 306
L. 81. *eod.* 235
L. 82. *eod.* 235. 295. 296
L. 83. *eod.* 85
L. 85. *eod.* 136
L. 101. *pr. eod.* 391
L. 11. §. 5. *Ad Leg. Falcid.* 135
L. 22. *eod.* 353
L. 59. §. 1. *eod.* 271
L. 95. *pr. eod.* 267. 268
L. 3. §. 4. *Si cui plus quam per Leg. Falc. lic. leg. eſſe dic.* 132. *ſeqq.*
L. 13. §. 4. *Ad SCtum Trebell.* 103
L. 25. §. 2. *eod.* 44
L. 65. §. 2. *eod.* 200
L. 75. *eod.* 260
L. 23. *Quand. dies leg. ced.* 120
L. 1. *Ut leg. & fideic. nom. cav.* 306
L. 1. *pr. Ut in poſſ. leg.* 306
L. 5. §. 16. *eod.* 318
L. 3. §. 11. *de Bonor. poſſ. contr. tab.* 145

L. 8. §. 11. eod. 145
L. 1. §. 14. de Collationibus 144. 145. 146
L. 5. pr. eod. 141. ſeqq.
L. 5. pr. de Ventr. in poſſ. mitt. 273
L. 1. pr. de Carbon. Edict. 169. 170
—— §. 1. eod. 102
—— §. 9. eod. 169. 170
—— §. ult. eod. 169
L. 3. §. 2. eod. 170
—— §. 4. eod. 169. 170
—— §. 5. eod. 173. 174
L. 5. §. 2. eod. 170
L. 6. §. 3. eod. 170
L. ult. Si quis a par. manum. 272
L. 4. de Jure patron. 156
L. 9. §. 1. eod. 150. 157
L. 10. eod. 150. 157
L. 15. eod. 151. 157
L. 17. pr. eod. 148. ſeqq.
L. 11. de Bon. lib. 157
L. 14. pr. eod. 157
—— —— & §. 1. eod. 150
L. 16. §. 4. eod. 149. 150. 151
L. 26. eod. 136
L. 38. pr. eod. 157
L. 7. §. 1. Unde lib. 271
L. 2. §. 5. de Aqua & aq. pluv. 320
L. 9. §. 2. de Publican. 235
L. 14. eod. 341
L. 4. de Manumiſſ. 378
L. 14. §. 1. eod. 32
L. 23. eod. 317
L. 10. §. 1. de Manumiſſ. vind. 355
L. 13. de Manum. teſt. 102
L. 26. eod. 316
L. 27. eod. 165
L. 46. eod. 33
L. 50. §. 1. eod. 317
L. 2. de Fideicomm. libertat. 319
L. 4. §. 2. 3. eod. 319
—— §. 8. eod. 318
—— §. 17. eod. 319
—— §. 19. eod. 164
L. 24. §. 5. eod. 202
—— §. 20. eod. 224
L. 30. §. 6. eod. 3
L. 27. eod. 292. ſeqq. 316
L. 41. §. 1. eod. 294
L. 42. eod. 3
L. 1. §. 1. de Statu liberis 166
L. 40. eod. 235
L. 5. §. 2. Qui & a quib. man. lib. non fiunt 45. 162. 166
L. 10. eod. 162. 163. 164
L. 11. pr. §. 1. eod. 159. ſeqq.
L. 16. §. 2. eod. 162
—— §. 3. eod. 167. 279
L. 24. eod. 166
L. 25. eod. 164
L. 29. pr. eod. 160
L. 9. §. 2. de Liberal. cauſ. 64
L. 24. §. ult. eod. 66
L. 27. pr. eod. 168. ſeqq.
L. 2. pr. de Colluſion. deteg. 15
L. 18. §. 1. de Adquir. poſſ. 370
L. 31. pr. de Uſurp. & Uſuc. 301
L. 33. de Re judic. 34
L. 39. eod. 121
L. 45. §. 1. eod. 200
L. 47. pr. eod. 217. 310
—— §. 1. eod. 218. 219. 311
L. 53. pr. §. 1. 2. 3. eod. 217. 218. 310
L. 54. pr. §. 1. eod. 218
L. 55. eod. 200
L. 56. eod. 184

L.

L. 59. eod. 336
L. 60. eod. 64. 218. 310
L. 63. eod. 217
L. 64. eod. 336
L. 1. de Confeſſ. 184
L. 3. eod. 184
L. 6. pr. eod. 184
—— §. 5. eod. 185
L. 1. de Ceſſ. bon. 358
L. 10. eod. 359
L. 19. de Reb. auct. jud. poſſ. 360
L. 24. §. 1. eod. 356. ſeqq.
L. 26. eod. 361
L. 28. eod. 319
L. 34. eod. 360
L. 10. §. 1. Quæ in fraud. cred. 164
—— §. 16. eod. 327. 339. 342
L. 15. eod. 164
L. 16. eod. 164
L. 1. §. 2. Quod legat. 339. 342
—— §. 12. eod. 334
L. 1. §. 45. de Vi & vi arm. 64
L. 1. §. 38. 40. 41. de Aq. quot. 26
L. 12. de Precar. 329
L. 1. §. ult. de Lib. exhib. 121
L. 3. pr. eod. 82
—— §. 13. eod. 217
L. 1. de Div. temp. præſcr. 364
L. 5. de Oblig. & act. 361
L. 29. eod. 285
L. 35. §. 1. eod. 232. 242
L. 134. § 2. de Verb. obl. 285
L. pen. de Stipul. ſervorum 24
L. 16. §. 6. de Fidejuſſoribus 266
L. 25. eod. 70
L. 31. pr. de Solution. 263
L. 102. §. 2. eod. 235
L. 21. §. 5. de Furt. 334
L. 48. pr. eod. 339
L. 65. eod. 343
L. 1. §. 1. de Tign. junct. 134
L. 1. §. 15. Si is qui teſtam. lib. 339
L. 5. de Vi bonor. rapt. 343
L. 4. de Extraord. crim. 262
L. 6. eod. 176
L. 9. eod. 228
L. 3. §. 7. de Sepulcr. viol. 228
L. 3. pr. de Termin. mot. 224
L. 2. de Publicis judic. 226. 229. 262
L. 6. eod. 373
L. 10. eod. 227
L. 11. eod. 228
L. pen. §. 1. eod. 229
L. 7. §. 2. de Accuſat. 217
L. 13. eod. 181
L. 18. eod. 267
L. 3. de Cuſtod. reor. 374
L. 4. eod. 376
L. 6. §. 1. eod. 198
L. 2. §. 8. Ad L. Jul. de adult. 381
L. 7. eod. 391
L. 11. §. 1. eod. 107
—— §. 9. eod. 87
L. 20. eod. 380
L. 22. §. 4. eod. 381
L. 24. pr. eod. 26. 380
L. 25. pr. eod. 327
L. 31. eod. 365
L. 34. pr. eod. 380
L. 38. §. 4. 6. eod. 111
—— §. 8. eod. 377. ſeqq.
—— §. 24. eod. 109
L. 3. Ad L. Jul. de vi publ. 337
L. 5. §. 1. eod. 4.
L. 6. Ad Leg. Jul. de vi priv. 337

L. 7. eod. 321
L. 1. §. 3. Ad Leg. Corn. de ſicar. 380. 383
L. 3. §. 1. eod. 135
—— §. 5. eod. 382
L. 4. §. ult. eod. 227
L. 12. eod. 372
L. pen. eod. 194
L. 3. Ad L. Pompej. de parricid. 336
L. 5. eod. 272
L. 9. §. 2. eod. 368. 372. 374
L. 31. Ad Leg. Corn. de falſ. 234
L. ult. pr. §. 1. 2. Ad L. Jul. de annon. 175. ſeqq.
L. 1. §. 2. Ad SCtum Turpil. 24
L. 1. pr. de Quæſtionib. 186. 196
—— §. 1. eod. 199
—— §. 3. eod. 88
—— §. 17. eod. 183. 186
—— § 23. 186. 196
—— §. ult. eod. 182. ſeqq.
L. 8. pr. eod. 196
L. 16. §. 1. eod. 197. 199
L. 18. §. 2. 230
L. 20. eod. 195
L. 1. pr. de Pœnis 373
L. 2. §. 1. eod. 190. 261
L. 5. pr. eod. 185. 227. 228
L. 6. §. ult. eod. 190
L. 8. §. 12. eod. 202
L. 10. pr. eod. 202
L. 11. pr. §. 2. eod. 378
L. 19. eod. 228
L. 25. eod. 109
L. 26. eod. 156. 185
L. 27. pr. eod. 200
L. 28. §. 4. eod. 202
L. 29. eod. 198. 199
L. 39. eod. 118
L. pen. eod. 335
L. 7. pr. de Bon. damnat. 110. 270
L. 3. §. 4. de Bonis eorum qui ante ſent. 192
L. 7. pr. §. 1. de Interdict. & releg. 262
—— §. 17. eod. 262. 264
L. 18. pr. eod. 260
L. 1. pr. de Appellat. 208
—— §. 3. eod. 203. ſeqq.
—— §. ult. eod. 365
L. 2. eod. 366
L. 4. §. 2. eod. 208
L. 5. §. 4. eod. 366
—— §. ult. eod. 364. 365
L. 6. eod. 188. 208. 227
L. 7. eod. 365
L. 14. pr. eod. 216
—— §. 1. eod. 212. ſeqq.
L. 18. eod. 228
L. 21. pr. eod. 209. 211
—— §. 1. eod. 211
—— §. 2. eod. 233
L. 22. eod. 324
L. 2. Quis & a quo appell. 130
L. 3. eod. 210
L. 1. § 7 Quand. appell. 363. ſeqq.
—— §. 9. 10. eod. 365
—— §. ult. eod. 364. 365
L. 1. An per alium cauſ. appell. redd. poſſ. 222. ſeqq. 266
L. 29. pr. de Jure fiſc. 340
L. 35. eod. 66
L. 12. §. 2. de Re militar. 120
L. ult. eod. 272
L. 8. Ad municip. 179
L. 10. eod. 359

Digitized by Google

L. 11. pr. eod. 129. 235. 242
L. 13. pr. eod. 235
L. 21. §. 1. eod. 236. 237. 314
L. 24. eod. 9. 232. ſeqq.
L. 26. pr. eod. 124. 232
L. 3. §. 2. de Decurion. 190
L. 6 pr. de Muner. & honor. 240. ſeqq.
—— §. 1. eod. 235
L. 9. eod. 241
L. 11. §. 1. eod. 242. 243
L. 14. pr. eod. 235
—— §. 3. eod. 242. 243
L. 18. §. 7. eod. 180
L. ult. §. 5. eod. 233
—— §. ult. eod. 4
L. 3. de Vacat. mun. 250
L. 1. pr. de Jur. immun. 254
L. 5. §. 1. eod. 172
—— §. 6. eod. 249. ſeqq.
—— §. 9. eod. 250
—— §. 12. eod. 26
L. 15. §. 3. eod. 252
L. 2. §. 4. de Admin. rer. ad civ. pert. 232
—— §. 11. eod. 359
L. 4. eod. 234
L. 5. §. 1. eod. 234
L. 6. eod. 234
L. ult. pr. eod. 236. 237
—— §. 2. eod. 232
—— §. 3. eod. 234
—— §. 6. 7. eod. 233
—— §. 9. eod. 313
—— §. 10. eod. 237
L. 1. de Oper. publ. 233
L. 5. eod. 286
L. 2. de Nundin. 177
L. 1. pr. §. 1. de Pollicitationib. 257
L. 2. §. 1. 2. eod. 257
L. 3. pr. eod. 256. 257
L. 4. eod. 257
L. 6. §. 2. eod. 257
L. 8. eod. 255. ſeqq.
L. 9. eod. 257
L. 10 eod. 264
L. 11. eod. 257
L. pen. eod. 24
L. 1. de Verb. ſign. 331
L. 5. eod. 135. 334
L. 53. eod. 133. 135
L. 99. pr. eod. 318.
L. 103. eod. 226
L. 109. eod. 301
L. 120. eod. 133. 134. 137. 370
L. 214. eod. 241
L. 222. eod. 135
L. 230. eod. 291
L. 239. pr. eod. 172
—— §. 2. eod. 128
L. 5. de Reg. juris 370
L. 7. eod. 54
L. 9. eod. 349
L. 21. eod. 307
L. 45. §. 1. eod. 45
L. 48. eod. 380
L. 56. eod. 335. 349
L. 71. eod. 365
L. 85. eod. 64
L. 124. §. 1. eod. 373
L. 142. eod. 118
L. 149. eod. 307
L. 155. §. ult. eod. 335
L. 173. §. 2. eod. 237
L. 192. §. 1. eod. 349
L. 206. eod. 301
L. 207. eod. 216

Digitized by Google

EX CODICE.

L. 9. *de SS. Eccleſ.* 254
L. 20. *eod.* 238
L. 6. *de Ep. aud.* 208
L. 30. *eod.* 126
L. 8. *de Legib.* 155
L. 1. §. 7. *de Vet. jur. enucl.* 25
—— §. 9. *eod.* 324
L. 6. *de Div. reſcript.* 36
L. 7. *pr. eod.* 36
L. 3. *de Off. Præf. Præt.* 376
L. 3. *de Mod. mult.* 232
L. ult. § *ult. eod.* 201
L. 2. *de In jus voc.* 332. 333
L. 7. *de Poſtul.* 228
L. 9. *Qui ſatisd. cog.* 295
L. 11. *Ex quib. cauſ. infam. irrog.* 165
L. 20. *eod.* 287
L. 2. *de Proc.* 224. 265. *ſeqq.*
L. 21. *eod.* 267
L. 25. *eod.* 227. 268
L. 26. *eod.* 230
L. 11. *de Neg. geſt.* 291
L. 21. *eod.* 295
L. ult. eod. 69
L. 2. *de Al.nd. lib. ac par.* 269. *ſeqq.*
L. 3. *eod.* 269. *ſeqq.* 273
L. 4. *eod.* 273
L. 13. § 2. 3. 4. 6. *de Judic.* 218
L. fin. de Lit. cont. 302
L. 4. *de Dilat.* 57
L. 10. *de Fer.* 198. 199
L. 4. *de Juriſd.* 209
L. 1. *Ubi cauſ. fiſcal.* 352
L. 1. *Quand. lic. unicuique ſin. jud.* 327
L. 1. *de Petit. hered.* 10. 297. *ſeqq.*
L. ult. §. 2. *eod.* 295
L. 14. *de Rei vind.* 307
L. 17. *eod.* 301
L. 19. *eod.* 110
L. 22. *eod.* 302
L. 21. *Famil. erciſc.* 306
L. ult. eod. 306
L ult. de Cond. indeb. 301
L. 9. *de Obl. & Act.* 337
L. 1. *An ſerv. pro ſuo fact.* 295
L. 5. *eod.* 296
L. 13. *de Probat.* 90. 91
L. 14. *eod.* 90. 91
L. ult. de Prob. 110
L. 16. *de Teſtib.* 98
L. 19. *eod.* 98
L. 3. *de Pign.* 342
L. 17. *eod.* 360
L. pen. de Pign. act 342
L 13. *de Non num. pec.* 91
L. 28. *de Uſur.* 287
L. 26. §. 1. *eod.* 285. 286
L. 21. *Mand.* 307
L. 2. *de Her. vel act. vend.* 54
L. 1. *de Peric. & comm. rei vend.* 219
L. 2. *Si mancip. ita fuerit alienat.* 378
L. 3. *Loc. cond.* 339
L. 8. *eod.* 83
L. 19. *eod.* 83
L. 31. *eod.* 333

L.

INDEX LEGUM.

L. 2. *de Jur. emph.* 339
L. 17. *de Nupt.* 108
L. 4. *de Inceſt. nupt.* 110. 112
L. ult. eod. 108
L. 1. *de Interd. matr.* 332. 391
L. 7. *eod.* 388. 391
L. 1. *de Patr. pot.* 277
L. 3. *eod.* 271
L. 5. *eod.* 276
L. 9. *eod.* 274
L. 11. *de Admin. tut.* 264
L. 2. *de Uſur. pup.* 286
L. 6. *de Cur. fur.* 370
L. ult. §. 5. *eod.* 373
L. 1. *de Carb. edict.* 170
L. ult. pr. de Teſtam. man. 317. 319. 320
—— §. 1. *eod.* 318. 320
—— §. 2. *eod.* 318. 320
L. 3. *de Teſtam.* 25. 32
L. 30. *eod.* 355
L. 1. *de Hered. inſtit.* 298
L. 1. *de Imp. & al. ſubſt.* 10
L. 7. *eod.* 172
L. 1. *de Neceſſ. ſerv. hered. inſt.* 303. *ſeqq.*
L. pen. pr. eod. 165
—— §. 2. *eod.* 304
L. un. pr. §. 1. *de Cad. toll.* 299
—— §. 14. *eod.* 32
L. 4. *de His quibus ut indign.* 351
L. pen. Ut in poſſ. leg. 306. 307. 308
L. 2. *eod.* 17. 305. *ſeqq.*
L. 7. *eod.* 305. 307
L. 6. §. 4. *de Bon. quæ lib.* 361
L. ult. §. 5. *eod.* 270
L. 2. *de Serv. pign. dat. man.* 160
L. 3. *de Serv. Reip. manum.* 35
L. 1. *Qui man. non poſſ.* 164. 166
L. ult. eod. 164
L. 9. *de Liberal. cauſ.* 316
L. 1. §. 2. *de Adſert. toll.* 311
L. 6. *Ne de ſtat. def. poſt quinq. quær.* 88
L. 7. *pr. de Præſcr.* 30 *ann.* 172
L. 1. *Quom. & quand.* 10. 217. 218
L. 2. *eod.* 219
L. 7. *eod.* 218
L. 8. *eod.* 217. 218
L. 1. *de Re judic.* 216
L. 4. *eod.* 309
L. un. de Confeſſ. 184. 185
L. 6. §. 1. *de Appell.* 364
L. 12. *eod.* 365
L. 20. *eod.* 365
L. 14. *eod.* 366
L. 21. *eod.* 208
L. 29. *eod.* 227. 228
L. 30. *eod.* 208
L. 2. *de Temp. app.* 364
L. ult. §. 1. *eod.* 364
L. 3. *Quor. appell. non recip.* 224
L. 7. *Unde vi* 340. 344
L. 11. *Qui pot. in pign.* 91
L. 2. *Si in cauſ. jud. pign. capt. ſit* 201
L. 18. *de Evict.* 267
L. 3. *de Emanc. lib.* 279
L. 2. *de Infant. expoſ.* 271. 277. 278
L. 8. *de His qui acc. non poſſ.* 181
L. 2. *de Accuſat.* 228
L. 3. *eod.* 226
L. ult. eod. 197. 199
L. 5. *de Cuſtod. reor.* 194
L. 4. *Ad L. Jul. de adult.* 383
L. 30. *eod.* 381. 383

L.

Digitized by Google

INDEX LEGUM.

L. 2. Ad L. Cornel. de ſicar. 378
L. 8. eod. 271. 382
L. ult. eod. 198
L. 1. de Falſ. mon. 195. 199
L. ult. de Injur. 227
L. 15. de Quæſt. 199
L. 17. eod. 195
L. 1. de Pœn. 298. 383
L. 16. eod. 374
L. 18. eod. 194
L. 21. eod. 227
L. 22. eod. 334
L. 23. eod. 109
L. 8. de Sent. paſſ. 202
L. 18. de Fid. inſtrum. 98
L. 12. de Fiſc. uſur. 300
L. 7. de Incol. 128
L. 3. de Navicular. 249
L. 6. eod. 249
L. un. de Collegiat. 254
L. 1. de Frum. Alexandr. 180
L. 2. de Deb. civit. 313
L. un. de His qui ex off. quod adm. conv. 236. 312. ſeqq.

EX NOVELLIS.

I. c. 1. §. 1. 320
VII. c. 11. 253
XII. c. 2. 277
XXII. c. 2. 133. 306
—— c. 19. 5
XXIII. c. 1. 216. 364. 365
—— c. 4. 209
XXV. 279
XXXII. c. 1. 285
LII. c. 1. 334
LX. c. 1. 5. 338. 339. 340
LXXVIII. c. 5. 4. 338
LXXXVIII. præf. 36
LXXXIX. c. 9. 113
XC. c. 5. 98
XCVII. c. 3. 361
CVIII. 5. 218
CXIV. c. 1. 34. 38
CXV. c. 3. §. ult. 220
—— c. 4. §. ult. 220
CXIX. c. 5. 208
CXXVIII. c. 15. 77
CXXXIV. c. 5. 131
—— c. 7. 334. 339
CXXXV. c. 1. 319
CXXXVI. c. 4. 360
CXXXIX. præf. 109
—— c. 1. 112
CLIV. c. 1. 112

EX FEUDORUM LIBRIS.

L. II. t. 27. 179. 180. 344
—— t. 53. pr. 344
—— t. 56. 105

EX

INDEX LEGUM.

EX

LL. XII. *Tabb.* 62. 63. 96. 97. 142

EX CODICE THEODOSIANO.

L. 5. *de Contrah. emt.* 268
L. 1. *de Inceſtis nupt.* 108
L. 3. *de Teſtam. & codicil.* 52
L. 7. *de Prætor.* 36
L. 2. *de Accuſ.* 268
L. un. de Parr. 268
L. un. de Falſ. mon. 268
L. 7. *de Quæſt.* 247
L. 13. *de Pœn.* 195
L. 14. *de Appell.* 267
L. 6. *de Decur.* 180
L. 14. *eod.* 180
L. 37. *eod.* 180
L. 10. *de Navicular.* 249. 250
L. 17. *eod.* 250
L. 12. *de Scen.* 259
L. 21. *de Judæis* 327

EX

Caji *Inſtitutionibus* 97. 137

EX

Pauli *Sententiis* 60. 95. 117. 120. 121. 126. 192. 194. 196. 197. 214. 224. 226. 329. 374. 380. 381

EX

Ulpiani *Fragmentis* 97. 125. 126. 133. 134. 135. 137. 142. 213. 214. 274. 293. 317. 350

EX COLLATIONE LL. MOSAICARUM ET ROMANARUM.

T. 1. §. 2. 190
—— §. 18. 191
Tit. 4. §. 8. 20
—— §. *ult.* 381
Tit. 5. §. *ult* 191
Tit. 16. §. 4. 142

Digitized by Google

INDEX LEGUM.

EX BASILICIS.

L. VIII. *t.* 11. 227
L. XI. *t.* 13. 50
L. XXI. *t.* 1. *c.* 39. 98. 99. 100
L. XXV. *t.* 1. 342
L. XXVIII. *t.* IV. 101
L. XXXIII. *t.* 111. 287
L. XXXVIII. *t.* XVII. 286

EX JURE CANONICO.

c. 16. x. *de Maj. & obed.* 209
c. 1. x. *de Confeſſ.* 197
c. Perpetuas. 10. x. *de Probat.* 88
c. ult. x. *de Teſt. cog.* 95
c. Illud quoque. 10. x. *de Præſumt.* 88
c. 15. x. *de Sent. & re jud.* 364
c. ult. x. *de Succeſſ. ab inteſt.* 375
c. ult. x. *de Coh. cler.* 184
c. Per venerabilem. 13. x. *Qui fil. ſint leg.* 112. 113
c. pen. x. *de Crim falſ.* 334
c. 3. x. *de Purg. vulg.* 188
c. 8. *de Appell. in* 6. 364
c. 43. *de R.* 7. *in* 6. 118
c. 44. *eod.* 118
c. 15. x. *de R.* 7. *in* 6. 375

IN-

INDEX
RERUM & VERBORUM.

A.

Ablactatio liberorum demum poſt triennium fieri ſolebat apud antiquos. 274
Abſens reus an condemnari poſſit? 227. 310. caſus, quo contra abſentem ſemper ferenda ſententia. 311
Accepta vel *data* plerumque ſubſcribebatur Epiſtolæ ſeu Reſcripto Principum, & quare? 268
Accuſativus pro *Ablativo.* 101
Actio quid ſit? 327. 328
—— *deſerti teſtimonii* ex Lege Solonis Attica. 98
Ad pro *contra.* 225
Addictio bonorum libertatis cauſſa, quibus & a quo conceſſa? 315. *ſeqq.* Per hanc ceſſat bonorum venditio; 319. locum habet, ſive libertates teſtamento datæ ſint, ſive codicillis, 319. ſi nullæ libertates datæ ſunt, ceſſat, 319. 320. locum etiam habet, ſi libertates inter vivos datæ ſunt, vel mortis cauſſa. 319. 320
Ἀδελφιδὴ quænam ſit? 107
Adeundi Judicis facultas ex quo cenſeatur? 365
Aditio Judicis quomodo fuerit facta? 365. 366
Adoptio indiſtincte fieri non poteſt; 281. 282. non jure facta an & quomodo confirmari poſſit? 114. 282
Adoptivus filius a patre naturali heres ſcriptus ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas vocatur, ſi alius committat Edictum. 145
Adminiſtratores Reip. v. *Curatores.*
Admonitio Præſidis qua ratione juſſus vocetur? 130
Adulta non poteſt nubere Curatori vel filio ipſius, & quare non? 389. 390. non etiam ſponſalia cum iis contrahere; 390. quid juris ſit, ſi contra factum ſit. 390. 391. an & quænam hic locum habeant limitationes? 391. *ſeqq.* de Jure Canonico quid hic dicendum? 394. quid moribus obtineat? 394. 395
Adulter in adulterio deprehenſus a quibus occidi poſſit? 380
Adulterii crimen non præjudicat infanti. 87
Ædiles. Eorum officium. 76
Ælius Verus (*Lucius*) M. Aurelii Antonini Imp. frater ſimul & filius

Digitized by Google

filius adoptivus; 6. 7. a fratre in Imperii ſocietatem adlectus; 7. quomodo plene deinceps dictus fuerit? 7. fratris filiam uxorem duxit. 7. quonam mortis genere exſtinctus fuerit? 9. vitæ fuit luxurioſæ, 17. quare ſæpius nulla ipſius facta mentione Leges adſcribantur ſoli Marco. 17

Ætati in omnibus Judiciis pœnalibus, etiam inceſti, ſuccurritur. 110

Ævum pro *ætate*. 2 3

Aggrediri veteres dixere pro *aggredi*. 97

Alexander Imp. ipſius prudentia in ſanciendis Conſtitutionibus. 155

Alimentorum nomine quid veniat? 273

—— *præſtatio* Juris Naturalis eſt, Divini, & Romani; 269 270. ſtatim ea ac filius natus eſt ſubminiſtranda; 273. 274. eadem præſtanda ſunt parentibus. 275

Allegi in curiam pro *cooptari in numerum Decurionum*. 247

Ampliſſimi titulo ornari ſolebant Conſules. 210

Amphora menſuræ ſpecies, unde ſic dicta? 77

—— publica in Capitolio poſita, ad quam privatorum menſuræ exigebantur. 75

Amphorarium vinum. 77

Anglia; quodnam jus ibi receptum ſit ratione controverſiæ ſtatus, ſi quis filius eſſe negetur. 88

Anicula Philoſopha per contemtum a quodam vocatus fuit M. Antoninus. 5

Annius Veriſſimus unum ex variis nominibus, quæ habuit Imp. M Aurelius Antoninus. 3

Annius Verus Pater M. Aurelii Antonini Imp. 2

—— quo nomine & ipſe Aurelius Antoninus ante adoptionem uſus eſt, 3

Annona unde dicta? 175. fertilitatis annuæ Dea, 176. quid ſit? 176. ipſius copia ad ſummam Reip. pertinet: 177. ſingularis in eam rem apud Romanos Magiſtratus, & quodnam ipſius fuerit officium? 177. 178. multa ad annonam pertinentia tum ab aliis, tum a Divis Fratribus ſunt conſtituta. 178. 179. in cauſſa annonæ etiam mulieres & famoſi ad accuſandum admittuntur. 181

Annotationes Principis ad libellum quænam? 36

Annus pro *annona*. 176

Antoninus Pius qua lege juſſu Hadriani adoptaverit M. Aurelium Antoninum. 6

Apiſci pro *adipiſci*. 243

Appellare aliquando idem quod convenire. 266

Appellationis uſus frequens & neceſſarius. 204. An a Regibus ad Populum apud Romanos fieri potuerit? 204. 205. ſub libera Republ. fiebat ad populum. 205.

Digitized by Google

205. 206. nonnunquam etiam ad Tribunos plebis, & a Prætore ad collegas. 207. Leges ratione appellationis adverſus Magiſtratus ad populum latæ & repetitæ. 205. 206. ſub Impp. quomodo appellatio fieret? 208. quibus & a quibus conceſſa appellatio? 208. quis ordo in appellatione obſervandus? 209. quid ſi in ordine appellandi erratum ſit? 209. 210. 211. quænam tempora in appellatione obſervanda? 364. quodnam ſit tempus appellationis interponendæ? 364. an dies appellationi præſtituti utiles ſint, an continui? 364. an appellationi præſcribatur, ſi adeundi Judicis facultas non ſit, & utrum interſit, an facultas adeundi ſit ejus Judicis a quo appellatum, an ejus ad quem appellatum eſt. 365

Appellationum cauſſæ an per alium reddi poſſunt? 223 *ſeqq.* 265. 266. ſolennia quænam ſint? 267

Arbiter ſimpliciter pro *Arbitro a Prætore dato.* 395

Argumentum a contrario ſemper non procedit. 146

Athenienſes privilegia improbabant 39.

—— mulcta apud illos conſtituta ratione teſtium, qui evocati in jus venire recuſabant, 96

—— eos tantum parentes ali voluerunt, qui liberos artibus erudiiſſent. 275. 276.

Auditorium locus ubi cauſſæ aguntur. 228

Auguſtus Imp. nomina illa odioſa Domini, Regis, Dictatoris callide ſemper aſpernatus eſt. 21. quo modo principatum ſibi comparaverit? 27. legibus fuit ſolutus. 28. 29. qua ratione factum, ut quibusdam LL. deinceps iterum nominatim ſolveretur. 29. 30

—— ipſius prudentia in introducendo codicillorum uſu. 155

Auguſti (duo) primi ita appellati ſunt Divi Fratres. 7. 8

Auguſtum privilegium ita dicta fuit primis temporibus Lex Regia. 32.

Aurelius Antoninus (Marcus) ipſius origo & parentes. 2. ubi & quando natus? 2. primum ejus nomen, & quomodo deinceps fuerit vocatus? 3. quo ætatis anno togam virilem ſumſerit? 3. an *Pius* cognominatus fuerit 3. 4. an & *Philoſophus*? 4. 5. 6. a quo adoptatus ſit? 6. quam habuerit uxorem? 6. 7. quomodo & a quibus ad dignitates provectus ſit? 7. quem primum habuerit Imperii ſocium? 7. 8. quemadmodum illo mortuo ſolus præfuerit Imperio? 9. quare ſolius Marci ut & Antonini nomine ſæpe veniat? 9. 10. 310. quomodo poſtea iterum filium ſuum Commodum Imperii fecerit conſortem? 10. ſolus tamen con-

Digitized by Google

condidit leges, licet utriusque nomine veniant quædam. 17. 305. 387. quando ſit mortuus. 11. ipſius laudes ſtudia & eruditio. 11. 12. 13. 14. quomodo Jus Romanum auxerit, emendaverit, multa nova conſtituerit, & ſic Remp. legibus firmaverit? 14. 15. 16. mira ipſius in Remp. cura 17

Avus qui ex filio emancipato nepotem retinuit in poteſtate, ſi filius emancipatus inteſtatus deceſſerit, relinquens filiam poſt emancipationem procreatam, bona ſua conferre debet, ut nepos cum ſorore ſua ad bonorum poſſeſſionem patris admitti poſſit, & quomodo ſimilis ſit ei, qui adoptavit? 141. *ſeqq.* quænam limitatio hic adhibenda? 145. ſcrupuli removentur 146. quomodo Jure Novo res ſe habeat? 146. 147

B.

Barbarius Philippus ſeu Barbius Philippicus ſervus præturam geſſit. 113

Binomines an etiam fuerint ſervi? 316. 317

Bojonius ita vocatur a quibusdam M. Aurelius Antoninus Imp. 3

Bonæ fidei quid ſit? 300. quid operetur? 300. 301

Bonæ fidei poſſeſſor quis ſit? 300. uſuras & fructus ante litem conteſtatam perceptos non reſtituit. 300

Bonorum poſſeſſio contra tabulas quibus competat? 142

—— unde liberi quibus competat? 142. 143

C.

Caduca quænam ſint? 350. quibus ceſſerint? 299. 350. 351

Cainus primus menſurarum & ponderum ſecundum quosdam apud Hebræos inventor. 75

Calendarium quid ſit? 233

Calliſtrati ætas. 323

Capitalis cauſſæ quænam ſint? 226. in iis non admittuntur Procuratores in cauſſa appellationis, & quare non? 226. caſus quidam excepti. 226. 227. 228. ſummam requirunt judicis prudentiam, & in iis judicium minime præcipitandum. 187

Carbo (Cn.) ipſius fatum. 169

Caſus fortuiti quinam ſint? 58. 59. dilationibus faciunt locum. 59

Catilius Severus primum M. Aurelii Antonini Imp. nomen. 3

Cavere quid ſit. 285. quomodo caveatur? 285

Cautio legatorum nomine an remitti poſſit? 306

—— uſufructuaria an a teſtatore remitti poſſit? 307. an diſtinguendum ſit inter cautionis clauſulam priorem & poſteriorem? 308

Cen-

Centeſimæ uſuræ quænam ſint? 286
Cicero (*Marcus Tullius*) nefarium contra eum a P. Clodio privilegium latum. 39. 40
Civitatum res quinam adminiſtraverint? 232
Claudius primus conſtituit, juſtum eſſe cum fratris filia matrimonium, & quare? 107
Clodius (*P.*) Legem in Ciceronem tulit, privilegium continentem odioſum. 39. 40
Clypei ex viminibus facti. 80
Cognitio Principis quid ſit? 350
Cognitionem ſuſtineri quid ſit? 66
Cognitiones extraordinariæ καὶ ἐξοχὴν dictæ *cognitiones*. 66
Cognoſcere quid ſit? 349. 350
Collationis jus quid ſit? 143
Comitia e campo ad Patres translata ſub Tiberio, qua ratione poſtmodum iterum ſint habita? 30
Commiſſa ſtipulatio quid ſit? 286
Commodus Antoninus filius M. Aurelii Antonini Imp. a patre in Imperii ſocietatem adlectus, 10. male confunditur cum L. Vero. 10. 11
Confeſſiones reorum non ſemper pro exploratis facinoribus habendæ. 183. 184. 185
Confeſſus ut pro judicato habeatur, quænam requirantur? 183. 184. 185. 186. 187. ſi innocentiam alleget, vel alius pro illo, audiendus eſt, & probata ea abſolvendus. 188. an in ſocios torqueri poſſit? 196. 197. 198
Congius menſuræ ſpecies. 78
—— publicus in Capitolio collocatus, ad quem exigebantur privatorum menſuræ. 76
Conſtantinus & *Conſtans* Impp. primi matrimonium cum fratris filia ſub pœna capitis interdixerunt. 108
Conſtitutio de ſervando ordine in creandis Magiſtratibus municipalibus quænam, a quo, & quo tempore ſancita ſit, non liquet. 242. non indiſtincte locum habet. 243
—— *Principis* quid ſit? 19
Conſtitutiones Principum aliæ generales, aliæ ſpeciales. 33. generales quænam? 33. varia illarum nomina. 38. ſpeciales quænam? 39. uno nomine quomodo vocentur? 39
Conſuetudo imitatur legem & pro lege cuſtoditur, 82. aliquando tamen ſignificat aſſuefactionem multorum. 83. 102
Conſules aliquando fuere quatuor Romæ, 34. 35. nonnunquam ex inquiſitione tutores dederunt. 125
Continui dies quinam ſint? 364
Contumax reus an in contumaciam ſemper condemnandus? 217. 218. 310. quis ſit contumax? 218. lata in contumacem ſententia non indiſtincte vim rei judicatæ obtinet, neque legatariis & fideicommiſſariis nocet, 219. Ju-

re

re Novo hic caſus non habet difficultatem, & quare? 220. 221
Cophinus menſura Bœotica. 80
Corbis menſuræ genus, 78. 79 80. corbes aliæ meſſoriæ, aliæ pabulatoriæ, 80. ad nummos ſervandos adhibitæ. 80
Cornelius Proculus quis fuerit? 171
Crates ex viminibus factæ. 80
Creditor quis ſit? 357
—— qui propria auctoritate invito debitore pecuniam debitam occupavit, an teneatur Edicto Prætoris quod metus cauſſà, an vero Lege Julia de vi? 323. *ſeqq.* quid ſi alias res debitoris propria auctoritate occupaverit, 335. 336. an interſit qualem vim intulerit? 336. 337. 340.
—— jus crediti an ipſo jure amittat, an per ſententiam judicis? 340. ſi per ſententiam judicis ut judicio opus ſit, quo remedio contra eum agendum. 341. quid juris ſit, ſi conſentiente debitore rem occupaverit. 342. quid ſi debitori fugienti rem abſtulerit. 342. an ob pœnitentiam jus crediti retineat? 343. quibus modis inſuper coërceri poſſit. 343. quid moribus hac in re obtineat. 344. 345
—— qui credidit in reſtitutionem ædificii, quale privilegium habeat. 357. *ſeqq.* an etiam jus taciti pignoris habeat? 359 360. an, qui pecuniam mandante Domino credidit, habeat privilegium? 359. an, qui credidit in novum ædificium exſtruendum vel emendum, vel navem refarciendam, habeat jus taciti pignoris? 360 361. quid hoc in caſu moribus conſtitutum ſit. 361. 362
Creditores quænam inter illos & legatarios, actionum inſtituendarum ratione, ſit differentia? 52. 53. & quomodo jure novo ſublata? 55
Criminales cauſſæ: an in iis admittantur Procuratores in cauſſà appellationis? 223. 265
Curator vel filius ejus non poteſt ducere adultam, & quænam hujus prohibitionis ſit ratio. 389. 390. non etiam poteſt ſponſalia cum ea contrahere. 390. quid juris ſit, ſi contra factum ſit? 390. 391. an & quænam hic admittantur limitationes? 391. *ſeqq.* de Jure Canonico quid hic dicendum? 394. quid moribus obtineat? 394. 395
Curatores Annonæ quodnam eorum fuerit officium? 233
—— *Calendarii* quinam fuerint? 233. 312.
—— *Civitatum* vel generales erant vel ſpeciales. 232. 312. quinam erant generales? 232. quinam ſpeciales? 233. ſi fœnus Reip. perditum ſit, an & in quantum teneantur? 313
—— *operum publicorum* quinam? 233. 234
Culeus menſuræ ſpecies. 77

D.

Digitized by Google

D.

D*ebitor*, ſi pecuniam debitam vel res ipſius propria auctoritate occupavit creditor, an actione quod metus cauſſa, an vero ex Lege Julia de vi agere debeat? 323. *ſeqq.* an interſit qualis ſit debitor? 336. an interſit qualis ipſi vis illata ſit? 336. 337. quo remedio agere debeat, ſi creditor vim illatam eſſe neget? 340. 341. an jure ſuo utens tutus ſit in conſcientia? 341

—— *Fiſci* an poſſit manumittere ſervos? 160. *ſeqq.*

Decretum quid ſit? 36. 37. 324. quænam ſint decreta Principum? 324. 325

Decuriones res civitatum adminiſtrabant. 232

—— frumentum vilius, quam annona exigit, civibus vendere ipſis non licebat. 179. non poterant pretium grani, quod invehitur, ſtatuere, & quare? 180

Defenſores civitatum curam menſurarum geſſere. 76

Delicta ut puniantur naturalis dictat ratio: 378. pœna tamen mitigari & remitti ex juſta cauſſa poteſt. 378. 379

Demens quis ſit, & an a furioſo differat? 369 370

Deponentia pro *Paſſivis* ſæpe ponuntur. 119

Deportatio quid ſit, & in quo a relegatione differat? 229. 260. 261

—— an contra abſentem decerni poſſit? 229

Διαδιδράσκειν quid ſit? 253

Dictator; ab eo non erat provocatio. 207

Dies alii utiles, alii continui, & quinam ſint illi? 364

—— *diffiſus* quinam? 64

—— *fatales* dicebantur appellationum tempora. 364

Differre pipulo quid? 96

Diffinſus & diffinſus (pro quo poſteriores *diffiſſus* & *diffiſus* dixere) promiſcue dicebant Veteres. 63

Dilationum uſus in judiciis frequens; 56. non tamen niſi ob juſtas cauſſas concedendæ: 57. quænam ſint iſtæ cauſæ? 58. 59 60. 62. 65

Δίκη λειπομαρτυρίας quænam apud Græcos fuerit actio, & quomodo differat a ψευδομαρτυρίας actione? 98

Δίκη ψευδομαρτυρίας quænam fuerit? 98

Disjuncta aliquando pro *conjunctis* accipienda. 135

Diſputationis partium & advocatorum coram Principe formula. 352

Divi Fratres quinam eo nomine in Jure noſtro veniant? 8

Divortia apud Romanos bona gratia frequenter fiebant. 116

Diu pro decennio. 167. 279

Digitized by Google

Diuturnum tempus. v. Tempus.
Doleare vinum. 77
Dolor juſtus an inter juſtas referri cauſſas debeat, ob quas pœna mitigari poſſit? 380. *ſeqq.*
Dominii natura liberam de rebus diſponendi poteſtatem inducit. 159
Dominus an poſſit pro ſervo, qui ad beſtias datus eſt, appellationem interponere & appellationis cauſſas reddere per Procuratorem? 228
Dominorum in ſervos ſævitia. 193
Dubitans poſſeſſor utrum b. an m. f. poſſeſſoribus adnumerandus? 301
Duumviri res civitatum adminiſtrabant. 232
—— ſervato ordine & tempore ex Decurionibus eligi debebant, ceteroquin excuſare ſe poterant. 241. quid juris ſit, ſi duo ſe excuſent, & alter paupertatem, alter temporis rationem alleget? 241. illorum dignitas & amplitudo. 246

E.

E & *I* indifferenter utebantur Veteres. 63. frequens harum literarum in Pandectis Florentinis commutatio. 63
Edictum quid ſit? 37. 38
Edicti verbis deficientibus ex ſola æquitate conceditur actio? 320
Edictum Carbonianum a quo nomen habeat? 169
Educatio liberorum Juris eſt Naturalis, Divini & Civilis Romanorum 269. 270
Ἐλαιωνίας καὶ Σιτωνίας munus quodnam erat. 233
Ellypticus loquendi modus frequens occurrit. 46. 47
Emancipatus nil juris in bona paterna habet. 142. quomodo ipſi ſubventum. 142. 143
Ἐμπορεύεσθαι non tantum mercari, ſed & merces navibus importare ſignificat. 251
Emtor hereditatis non poteſt conveniri actionibus utilibus. 54
Encauſto ſubſcriptio facta quænam ſit? 36
Epiſtola a marito ad uxorem miſſa, ſi quis in ea filius nominatus ſit, an & in quantum probet? 90. 91
Epiſtola formalis quo ſenſu dicatur? 228
Epiſtolæ Principis quænam reſcripti ſpecies? 36
Ἐπιτρέπειν non tantum ſimpliciter tolerare, ſed & committere ſignificat. 26
Errans in Jure utrum b. an m. fidei poſſeſſor ſit? 301
Evicta hereditate an poſſeſſor teneatur de uſuris & fructibus pecuniarum, ex venditione rerum hereditariarum redactarum? 298. *ſeqq.*
Excuſatio ob cauſſam relegationis an admittatur, ſi quis opus ſe

Digitized by Google

exſtructurum promiſit? 262. 263

Experiri; & *experiri actione* quid? 328

Exſecutio ſententiæ ob varias cauſſas differri poteſt. 195

Exſilium aliquando pro deportatione, aliquando pro relegatione accipitur. 262

F.

F*ama* præſumtioni aliquando facit locum. 88

Famoſi in cauſſa annonæ ad accuſandum admittuntur. 181

Fariari Veteres dixerunt pro fari. 97

Faſti conſulares quare nonnulli ex illis Conſulum ordinem ſumunt a Divis Fratribus? 8

Fatales dies vocabantur tempora appellationum. 364

Favorabilia privilegia quænam? 39

Febris an pro morbo ſontico habenda ſit? 69

Feminæ an teſtari poſſint? 133. 134

—— an indiſtinćte jus ignorare illis permiſſum ſit? 332

Fideicommiſſa ſi in diem vel ſub conditione relićta ſunt, cautio ab herede præſtanda eſt. 306. an hæc remitti poſſit? 306

Fidejuſſor quod pro reo principali ſolvit, repetere poteſt. 68. variæ ab hac regula exceptiones. 69. 70. 71. 72. 73

—— non plus debet quam reus principalis. 237. ipſius obligatio ob moram rei principalis, ſi ipſe in mora non ſit, non augetur. 237

Filiam fratris vel ſororis an liceat ducere uxorem? 106. *ſeqq.*

Filius quomodo patrem probare poſſit? 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 273

—— heres inſtitutus quomodo ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas vocari poſſit? 144. 145

Fiſcales cauſſæ, quinam de illis cognoſcebant. 352

Fiſcus vindicat bona, quæ in teſtamento tanquam indignis ademta ſunt. 351. non etiam ea, quæ in teſtamento deleta ſunt. 351

Futurum pro *Præſenti* tempore. 341

Flaccus (*L.*) Interrex; lex ab ipſo in favorem Syllæ lata a multis cenſetur eſſe Lex Regia, de qua Ulpianus loquitur. 21

Fœnoris variæ ſignificationes. 313

Fœnore Reip. perdito an & in quantum teneatur Curator Reipublicæ? 313. 314

Forma aliquando ipſam legem, qua jus introducitur, ſignificat, aliquando ipſum jus conſtitutum. 238. 239

Formalis Epiſtola quo ſenſu dicatur? 238

Fratris vel ſororis filiam an liceat ducere uxorem? 106. *ſeqq.*

Frumentum vilius, quam annona exigit, non eſt vendendum. 179
Funeris curandi ratione jura quædam ſingularia. 61. 62
Furor a dementia diſtinguitur. 370. illius indicia. 370. 371. aliquando ſimulatur. 371
Furioſus quis ſit? 369. 370. duo furioſorum genera. 370. an ob commiſſum delictum puniri poſſit? 371. 372. quid ſi poſtea factus fuerit ſanæ mentis? 373. quid ſi, quum ſanæ mentis deliquiſſet, furioſus factus ſit? 373. an poſſit vinculis coërceri? 374. quid ſi dilucida habeat intervalla? 374. 375. qui furioſo præpoſiti ſunt bene illum cuſtodire debent, ceteroquin coërceri poſſunt. 375. 376

G.

Gabini quinam fuerunt? 259
Genitivus pro *Ablativo*. 135
Græca, quæ in Pand. Flor. habentur loca, quis Latine verterit? 251
Græce cur aliquando reſcribebant Impp. 250

H.

Habitatio filii ſeparata recte refertur inter caſus, quibus patria poteſtas ipſo jure ſolvitur. 279. quod & moribus receptum. 280
Hemina menſuræ ſpecies. 78
Hereditas vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, non etiam pactis defertur. 48
—— & bona hereditaria differunt. 48
—— ſi evincatur, an poſſeſſor teneatur de uſuris & fructibus pecuniarum, ex venditione rerum hereditariarum redactarum? 298. *ſeqq.*
Herede ſcripto hereditatem non adeunte, ſi libertas ſervis quibusdam relicta ſit, ne libertates pereant, D. Marcus conceſſit, ut alicui ex iſtis ſervis, vel creditoribus univerſa bona addicerentur, modo caveret creditoribus, de ſolido debito ſolvendo. 315. *ſeqq.* an, ſi heres ille poſtmodum reſtituatur in integrum, libertates revocari poſſint? 319
Hiſpala Fecenia jam ſuo tempore ex Lege Attilia tutorem accepit. 125
Homicidii in ira admiſſi pœna an mitigari poſſit? 380
Horatius (*P.*) devictis Curiatiis, & occiſa mœſta, ob necem ſponſi, unius ex Curiatiis, ſorore, a Tullo Rege damnatus, a Populo abſolutus eſt. 204. 205
Honor pro honore Magiſtratus ſeu ipſo Magiſtratu. 235
Humanum & *humanitas* pro æquitate. 58. 294
Hypotheca & privilegium aliquando concurrunt. 360

I.

I.

I & E Veteres promiſcue utebantur. 63. frequens harum literarum in Pandectis Florentinis commutatio 63

Ignorantia juris mulieribus pœnæ remiſſionem non tantum in civilibus, ſed & in criminalibus adfert. 109

——— ——— utrum poſſeſſorem in bona, an in mala fide conſtituat? 301. 302

Illuſtres quinam ſint? 100. an a teſtimonio dicendo excuſentur? 100

Impediri dicitur aliquando id, quod eſt ipſo jure nullum. 165. 166

Imperatores Romani ſub titulis Conſulis, Proconſulis, Cenſoris & Tribuni plebis ſummam habuerunt poteſtatem. 28. qua ratione de multis ad Senatum retulerunt, legibus jam ſoluti? 29. 30. Reges dicti. 32. vi ſummi Imperii leges condidere. 33. ſcripto adibantur. 32

Imperiales ſententiæ quænam? 37. vim juris obtinent. 37

Imperium & *juriſdictio* aliquando ſibi opponuntur, aliquando pro eodem ponuntur. 124

Impuberes in tutela eſſe Naturali Juri conveniens eſt. 123

Impuberibus, ſi de bonis ſimul & ſtatu ipſis fiat controverſia, ſubvenitur Edicto Carboniano. 168. 169. non tamen ſimpliciter, ſed cauſſa ſummatim cognita. 169. quid juris ſit, ſi cauſſa ſit ambigua? 170. quid ſi de ſtatu tantum controverſia fiat? 170

In ſæpe ponitur cum accuſativo, licet ſignificet quietem in loco. 101. 262

Inceſtuoſi liberi aliquando legitimantur. 111

Incola licet non ſit civis tutor dari poteſt. 127. 128

Infantum expoſitio, apud Romanos primis temporibus licita, deinceps vero ſub gravi pœna prohibita eſt. 271

Injuriarum actio an uxori concedatur contra maritum, qui illam gravidam falſo pronunciaverat? 121. 122

Innocens damnatus minime puniendus, ſed cauſſa ad Principem referenda eſt. 200. 201

Innocentiæ allegatio, ſi a confeſſo fiat vel alio, admittenda eſt, eaque probata reus eſt abſolvendus. 188

Inopia excuſationibus & privilegiis locum facit. 73

Inſpicere ventrem quid? 120

Interpres vetus, qui loca Græca in Pand. Flor. Latine vertit, quis fuerit? 251

Interrogatio aliquando affirmandi aliquando negandi vim habet. 353

Ira an inter juſtas cauſſas, ob quas pœna mitigari poſſit, referri debeat? 379. furori ſimilis eſt. 379. 380

Digitized by Google

Judex aliquando ſignificat Judicem pedaneum, aliquando ipſum Magiſtratum. 263. 264. 273. 282
Julianus JCtus quis fuerit? 156. 157
Julius Cæſar ipſius acta LL. contraria cur ſervata fuerint? 113
Julius Cæſar Octavianus quomodo poſt pugnam Actia cum ſolus rerum potitus fuerit? 27
Juriſconſulti ſummis a Principibus adfecti fuere honoribus. 152. 153. nonnunquam reſcripſerunt. 33
Jurisdictio pro *Territorio*. 126. 127
—— & *Imperium* aliquando ſibi opponuntur, aliquando pro eodem ſumuntur. 124
Jus crediti non habere quid ſit? 339
Jus novum pro *Iniquo*. 17
Jus Regium Iſraëliticum. 20
Juris ignorantia. v. Ignorantia.
Jusjurandum maritus uxori deferre poteſt, utrum prægnans ſit nec ne. 118. 119
Juſſus Præſidis qua ratione ponatur pro admonitione? 130
Juſtiniani Imp. Conſtitutio ratione teſtium; an & in quantum cogi quis poteſt teſtimonium perhibere? 98

L.

Labrum calcare menſuræ genus. 82
Legare quo ſenſu Decemviri in XII. Tabb. uſi ſint? 134
Legata ſi in diem vel ſub conditione relicta ſunt, cavendum ab herede eſt. 306. an cautio illa remitti poſſit? 306
Legata in teſtamento relicta; in quo heredum nomina ſunt deleta, an valeant? 348. *ſeqq.*
Legatarius, ſi rem ſibi legatam & ab herede nondum poſſeſſam, propria auctoritate occupaverit, an rei legatæ dominium amittat? 339. 342
Legatarii quinam ratione Legis Falcidiæ ſatisdare debeant, & quinam excipiantur? 137. 138
—— & *Fideicommiſſarii* ſi ſententia contra heredem ſcriptum ut contumacem lata ſit, ſalvas retinent actiones ſuas. 220. quare Jure antiquo caſus hic habebat difficultatem? 220
—— quænam inter illos & creditores actionum inſtituendarum ratione ſit differentia? 52. 53. quomodo Jure novo ſublata? 55
Legati Proconſulum an & quomodo tutores dare poſſint? 130. ad quem ab illis ſit appellatio? 130
Legitimandi jus ſoli competit Principi. 105
Legitimatio per Reſcriptum Principis a quo introducta? 112. 113
Λειτουργία quid ſit? 253
Λειτουργοὶ Θεοῦ quo ſenſu Magiſtratus dicuntur Paulo Apoſtolo? 253
An-

Ἀντιμαρτυρίας δίκη. v. Δίκη.

Lex Ælia Sentia, qua ratione Princeps Romanus ſumma rerum potitus Legem hanc ad Populum ferri paſſus eſt? 30

— — quando & qua occaſione lata, & quid ea cautum ſit? 161. 162. an tantum ad manumiſſionem, quæ teſtamento, an & ad eam, quæ inter vivos fiebat, pertinet? 162. caſus in ipſa Lege exceptus, quo, qui ſolvendo non eſt, ſervum heredem inſtituit neceſſarium. 164. quid Juris ſit, ſi contra Legem Æliam Sentiam agatur, & dubia remota? 165. 166. limitatio. 167

Lex Atilia a quo & quando lata? 125

Lex Cornelia de Sicariis, quænam ejus primum fuerit pœna, & quænam deinceps ſit recepta? 382

Lex XII. *Tabb.* qua libera patrifam. de rebus ſuis diſponendi poteſtas conceditur, quomodo concepta ſit? 133. *ſeqq.* quomodo reſtricta ſit? 137. 213. 214

Lex Falcidia a quo & quando lata, & quid caveat? 137. quid juris ſit, ſi dubium ſit, an locum habeat? 137. 138. quid juris ſit, ſi ſoluto legato poſtmodum appareat Legi Falcidiæ locum eſſe? 139

Lex Furia quid caverit? 213

Lex Fuſia Caninia quid caverit? 214

Lex Imperii ita dicta primis temporibus Lex Regia. 32

Lex Julia & Papia de caducis quando lata? 351

— — quibuſdam perſonis legandi teſtatori ademit poteſtatem. 213

Lex Julia publicorum judiciorum quasnam perſonas a teſtimonio dicendo excuſet? 98. 99. an etiam ad cauſſas civiles extendenda ſit? 99

Lex Julia & Titia a quo & quando lata? 125

Lex Julia de Vi odioſum continebat privilegium. 39

— — an ejus prohibitiones ratione teſtimonii dicendi etiam ad cauſſas civiles ſint extendendæ? 99

Lex Junia Norbana qua ratione ad Populum fuerit lata, Principe jam ſummam rerum tenente? 30

Lex Regia de Regia Principis Romani Majeſtate lata, an unquam lata ſit dubium. 20. variæ variorum hac de re ſententiæ. 20. 21. 22. 23. latam tamen fuiſſe ſub Auguſto probatur. 24. 25. 26. 27. 28. rationes quædam dubitandi remotæ. 29. 30. ſequentium Impp. temporibus iterum repetita eſt. 30. 31. fragmentum ipſius adhuc ſuperſtes & ubi ſervetur? 31. non ſtatim

Re-

Regia dicta ſed Imperii Lex. 31. 32
Lex Regia charitatis. 20
Lex Voconia quid caverit? 213
—— quare hac Lege in ſpecie poſt translatam jam in Principem poteſtatem Auguſtus iterum ſolutus fuerit? 29
Lege prohibente quod factum eſt non ſemper eſt ipſo Jure nullum. 113
Leges Regiæ quam multæ fuerint? 20
Leges ſimiles an inveniantur in Digeſtis? 323. 324
Libellus; per eum ſolebat Princeps, licet præſens, adiri. 33. quinam libello ſubſcribebant? 34. 106. libelli a Celſo JCto ſubſcripti exemplum. 34
Liberalis cauſſa, quomodo in ea, ſi quæſtio incidat, procedendum? 84. 85. *ſeqq.*
Liberi parentes, ſi non habeant, unde ſe exhibere poſſint, alere debent. 275. 276
—— *inceſtuoſi* aliquando legitimantur. 111
Liberorum educatio Juris eſt Naturalis, Divini & Civilis Romanorum. 269. 270. in ipſos Jus vitæ & necis primis temporibus habuere Romani, ſed poſtea id mutatum, & quo tempore? 271. 272
—— numerus in cauſis delictorum favorabilem ſæpe facit cauſſam. 110
Libertas in teſtamento dabatur vel directo, vel per fideicommiſſum. 293. an, ſi libertas fideicommiſſaria ſervo, qui rationes adminiſtravit, pure data ſit, libertati mora fieri poſſit, uſque dum rationes reddat? 293. *ſeqq.*
Liberti appellatione ſervo herede inſtituto, an perinde ſit ac ſi liber & heres inſtitutus fuiſſet? 303. 304. quid juris ſit in legato? 304
Litium finis ad ſummam Reip. utilitatem pertinet. 326
Logiſtæ vocabantur Curatores civitatum generales. 232
Longum tempus. v. Tempus.
Luctus propinquorum locum facit dilationi in judicio: 59. a luctu abſtinendum cenſuere quidam, alii lugere honeſtum putarunt. 59. a Romanis certo modo & tempore circumſcriptus. 60. 61. Jura quædam ratione luctus ſingularia. 61
Ludi theatrales qua ratione introducti. 358
Lycurgi factum ratione fratris viduæ gravidæ. 121

M.

Macer (Æmilius) quo tempore floruerit? 368
Mæcianus JCtus quis fuerit? 152
Magiſter libellorum erat, qui libellis ſubſcribebat. 34. alius erat epiſto-

Digitized by Google

piſtolarum Græcarum, alius Latinarum. 35
Magiſtratus an inviti dicant teſtimonium? 101
—— an contra ſententiam aliquem reſtituere poſſint? 200. 201
—— an pretii conſtituendi annonæ poteſtatem habeant? 180
—— a civibus neceſſario ſuſcipi debet, ceteroquin ad ſuſcipiendum cogi poſſunt, niſi juſtam excuſandi ſe habeant cauſſam. 241
—— ſimpliciter ſæpe ponuntur pro Magiſtratibus municipalibus. 128. 242
Magiſtratus Municipales ex quibus & quomodo eligebantur? 242. illorum dignitas & amplitudo. 246
Mala fides quid ſit? 301
Malæ fidei poſſeſſor quis ſit? 301. omnes omnino fructus debet reſtituere. 301
Mandata, ita ſæpe dicuntur Principum Conſtitutiones. 38
Manumiſſus in fraudem Fiſci, ſi diu in libertate fuerit, in ſervitutem non revocatur. 167
Manumiſſionis, & alius alienationis, in fraudem creditorum factæ, cur diverſa ſit ratio? 167
Manumittere in fraudem creditorum quid ſit? 163. 164
Marcellus (Ulpius) quo tempore floruerit? 348
Marcianus JCtus, ipſius ætas & ſcripta. 105
Maritus quam poteſtatem habuerit in uxorem ex Lege Romuli? 380. 381
—— an pro uxore cauſſam appellationis agere poſſit? 266. an Jure Civili uxoris ſit curator? 267. 268. quid moribus hac in re obtineat? 268. 395
—— adulterum cum uxore deprehenſum, ſi vilis ſit homo, occidere poteſt; 380. non etiam uxorem in adulterio deprehenſam. 380. 381. quid ſi uxorem interfecerit, an teneatur de parricidio? 380. 381. an deinceps hac in parte quid mutatum ſit? 384. quid moribus obtineat? 384
Marito ob juſtam cauſſam permittitur, ut mulier inſpiciatur, & ventri apponatur cuſtos. 116. *ſeqq.*
Mariti quamdiu lugeri debebant? 60. 61
Mater, deficientibus in linea paterna adſcendentibus, liberos alere cogitur. 290. an alimenta, quæ vivo & ſufficiente patre liberis ſubminiſtravit, repetere poſſit? 290. an ea, quæ ex pietate & affectu materno ſubminiſtravit, repetere poſſit? 290. quænam ex affectu & pietate erogaſſe cenſeatur? 290. 291
Matrimonium cum avunculo initum, ſi liberi ex eo nati legitimentur per Reſcriptum Principis, an eo ipſo confirmetur? 111. 112

Matrimonium cum fratris vel ſororis filia an licitum ſit? 106. 107. ſæpius in eo erratum fuit. 108

—— inter tutorem ejusque filium & pupillam a quo prohibitum? 386 quænam hujus prohibitionis ſit ratio? 389. 390. quid juris, ſi contra factum ſit? 390. 391. varii tamen ſunt caſus, quibus matrimonium hoc conceditur, & quinam ſint illi? 391. 392. *ſeqq.* de Jure Canonico quid hic dicendum? 394. quid moribus obtineat? 394. 395

Menſuræ; uſus ipſarum antiquiſſimus. 75. quibusnam illarum adſcribatur inventio? 75. publica plerumque auctoritate conſtitutæ. 75. quinam earum curam gerebant. 76. variæ earum ſpecies. 77. 78

Μεσῖται quinam ſint? 101. an & in quantum inviti dicant teſtimonium? 101

Μετρονόμοι quinam? 75

Milites an excuſentur a teſtimonio dicendo? 99. 100

—— an ſub ſpecie juris ignorantiæ, propria auctoritate, quod ipſis debetur, occupare poſſint? 332. 333

Minervæ ſuffragium quid ſit? 27

Miniſteria pro miniſtris. 201

Moderari ſenſu paſſivo. 119

Morbus ſonticus quinam? 65

Moriri Veteres dixere pro *mori.* 97

Mors alicujus ex propinquis litigatoris locum facit dilationi. 59

Moſes primus menſurarum & ponderum, ſecundum quosdam, apud Hebræos inventor. 75

Mulieres quamdiu ſecundum Leges Numæ viduæ permanere deberent? 60. quid deinceps receptum ſit? 61

—— an & in quantum Jure Novo a teſtimonio dicendo excuſentur? 100

—— in cauſſa annonæ ad accuſandum admittuntur. 181

Mulieribus jus ignorare licet, tum in civilibus, tum in criminalibus. 109

Munatius cum *Cornelio Proculo* conſul fuiſſe videtur ſuffectus. 172

N.

Navicularii quinam fuerint? 249. quibus rebus inſervierint? 249. varia illis conceſſa privilegia. 250. 252. quænam requirebantur, ut iis gaudere poſſent? 250. auferenda illis privilegia, ſi imaginem tantum naviculariorum induant. 250. 251.

Navis reficiendæ cauſſa qui credidit pecuniam, an habeat jus taciti pignoris? 360. 361. quid moribus obtineat? 361. 362

Naves ex viminibus factas habuere antiqui. 80
Nepos an contra tabulas aviti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit, ſi pater ipſius libertum illum capitis accuſaverit? 149. *ſeqq.* rationes dubitandi propoſitæ & remotæ. 150. *ſeqq.*
Nerva Imp Conſtitutione prohibuit, ne quis ſororis filiam duceret uxorem. 107. 108
Notio varie accipitur. 317. quo ſenſu dicatur notio Prætoris? 318
Nova res pro *inuſitata.* 117
Novellius Torquatus Mediolanenſis quare *Tricongii* cognomen habuerit? 78
Numa Pompilius quem luctui modum præſcripſerit? 60
Numerus liberorum in cauſſis delictorum favorabilem ſæpe facit cauſſam. 110
Nundinæ pro *epulis nundinalibus.* 288
Nuptiæ inter Senatorem & Libertinam initæ contra Legem Juliam & Papiam poſſunt fieri juſtæ. 114
Nuptiæ. v. *Matrimonium.*

O.

Obligare ſæpe accipitur pro expreſſe pignori obligare. 361
Obſtetrices, quot requirantur ad ventrem inſpiciendum? 119. 120. quid ſi inter ſe diſſentiant? 120. 121
Obvagulatum ire quid? 96
Odioſa privilegia quænam? 39
Officium pro *officialibus.* 201
Orationes ita ſæpe audiunt Principum Conſtitutiones, & quare? 38
Orcinus libertus cur ita dictus? 293

P.

Pactum nudum Jure Naturæ validam producit obligationem. 256. differentia inter pactum nudum & pollicitationem. 256
Palamedes primus menſurarum & ponderum, ſecundum quoſdam, apud Græcos inventor. 75
Papiniani laus. 112
Papirius Juſtus quo tempore floruerit? 74. 179. collegit Conſtitutiones Divorum Fratrum. 74. 179
Parentes ſi non habeant, unde ſe exhibere poſſint, a liberis ſunt alendi. 275. 276
Partus lite pendente ubinam educari debeat? 275
Pater partus quomodo probari poſſit? 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93
—— agnoſcere & alere tenetur liberos, ſive conſtante matrimonio, ſive poſt divortium natos, 271.

Digitized by Google

271. 272. 273. 274. niſi liberi ſint locupletes, ingrati, vel inceſtuoſi. 274. 275
Pater an amittat poteſtatem ſuam, ſi res filii tanquam Patrisfamilias, per tutores, in teſtamento a matre nominatos, adminiſtrari paſſus ſit? 278
—— filiam in adulterio deprehenſam occidere poterat. 380
Patria poteſtas apud Romanos primis temporibus fuit jus vitæ ac necis. 271. quo tempore illa fuerit reſtricta? 271. 272. variis caſibus ipſo jure amittitur. 277. 279
Patronatus jus non tantum patrono, ſed & ejus liberis competit. 155
Pauperes an poſſint eſſe Magiſtratus? 244. 245. 246. a Magiſtratu municipali excuſantur, ſi honori non ſint pares. 246. 247
Paupertas excuſationibus & privilegiis locum facit. 73
Pecunia varie accipitur. 357
—— quo ſenſu accipienda in XII. Tabb? 135. an ſine pecunia tutor ſeparatim dari poſſit? 135
Pecuniaria cauſſa quænam ſit? 224. in ea admiſſum eſt, ut cauſſa appellationis per Procuratorem agi poſſit. 224. quid ſi talis ſit cauſſa, ex qua ſequitur infamia? 229. 230
Perluſorio Judicio agere quid? 216
Permittere pro *poteſtatem legitimam facere.* 26
Perſonalia Privilegia quænam. 40. 358. aliquando extenduntur ad heredes & ſucceſſores. 41
Perſuaſio aliquando continet in ſe neceſſitatem. 121.
Petitio quid ſit? 327. 328
Petitionem qui ſe habere putat, non debet ſibi ipſe jus dicere, ſed actione experiri. 325. *ſeqq.*
Phædon Elidenſis primus menſurarum & ponderum, ſecundum quosdam, apud Græcos inventor. 75
Phidon Argivus primus menſurarum & ponderum, ſecundum quosdam, apud Græcos inventor. 75
Philoſopha anicula per contemtum a quodam vocatus fuit M. Aur. Antoninus. 5
Philoſophus, an ita cognominatus fuerit M. Aurelius Antoninus? 4. 5. 6
Phormio Athenienſis, propter paupertatem, imperium claſſis ſibi oblatum recuſavit. 245
Pipulo differre quid? 96
Piſo (Cn.), crudeliſſimum ipſius factum ratione militis, quem commilitonem ſuum occidiſſe putabat. 199. 200
Pius cognomen fuit M. Aurelii Antonini Imp. 3. 4
Pœna aliquando exaſperari, aliquando ex juſta cauſſa mitigari & remitti poteſt. 378. 379. an ira

Digitized by Google

ira & juſtus dolor inter juſtas referri debeat cauſſas? 379. an diuturnitas temporis? 109

Pollicitatio, differentia inter nudum pactum & pollicitationem. 256. ex pollicitatione Jure Naturæ non naſcitur actio; 256. Jure Civili tamen vim obligandi accepit, ſi Deo fiat vel Reip. dummodo juſta adſint requiſita: 257. adeo ut, licet pollicitans relegatus ſit, opus, quod promiſit, per alium curare debeat; 260. 261. 262. &, ſi contumax ſit, contra eum locum habeat actio, quæ ex æquitate oritur. 263

Pompilius Rufus quis & qualis fuerit? 316. 317

Pondera, illorum uſus antiquiſſimus. 75. quibusnam illorum inventio adſcribatur? 75. publica plerumque auctoritate munita. 75. 76. 77

Porticationes pro *porticibus*. 288

Portus pro Domo. 96

Poplicola (*P. Valerius*) legem tulit de provocatione adverſus Magiſtratus ad populum. 205. 206

Poſſeſſor, inſtituta contra eum actione, manet in poſſeſſione, &, ſi actor non probaverit rem ſuam eſſe; ipſius potior eſt cauſſa. 328

Poteſt verbum aliquando ſupplendum eſt. 55

Præfectus Urbi non tantum civilem, ſed & criminalem habuit poteſtatem. 262

Præſertim idem quod maxime. 82

Præſes tam late aliquando ſumitur, ut *Proconſulem* ſignificet. 190 191

Pretores ante tempora D. Marci tutores dedere ex conſtitutionibus, poſt ejus tempora Prætores tutelares ab eo ſpecialiter conſtituti. 125. 126

Pragmaticæ Sanctiones quænam ſint? 36

Pretium quid ſit? 81. aliud legale, aliud commune, aliud voluntarium. 81

Primitivus non ſervorum tantum, ſed & liberorum hominum nomen fuit. 191

—— aliquis ſervus, qui, metu ad dominum revertendi, in ſe homicidium confinxerat, primum damnatus, ſed poſtea abſolutus. 193 *ſeqq.* an manſerit in dominio priſtini domini? 202

Princeps ſolus legitimandi habet poteſtatem. 105

Priva Veteribus eadem quæ ſingula. 39

Privata pactio alteri non aufert jus ſuum. 43. 46. quæ regula in publicis cauſſis ſæpe ceſſat. 45

Privilegia unde dicta? 39. 358. quid ſint? 39. 358. an licita ſint? 39. prima earum diviſio; 39. ſecunda diviſio; 40. aliæ diviſiones. 41

Privilegium Auguſtum, ita dicta fuit

Digitized by Google

fuit Lex Regia primis temporibus. 32
Privilegium dotis competit etiam liberis, licet ſit perſonale. 41
—— *fori*, competens Profeſſoribus, etiam tribuitur eorum uxoribus & liberis. 41
—— legatis, aliisque Reip. cauſſa abſentibus, competens etiam eorum comitibus tribuitur. 41
—— & hypotheca aliquando concurrunt. 360
—— ceſſante cauſſa ceſſat. 254
Probatio aliquem filium eſſe, ratione matris non eſt difficilis, ratione patris difficillima. 84. 85. 86. quænam probationum ſpecies in hac cauſſa admiſſæ ſunt? 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93
Probationes plures imperfectæ aliquando faciunt fidem. 110
Proculus (Sempronius) JCtus qui fuerit, & an a Licinio Proculo diverſus? 151. ſectatores Labeonis ab eo Proculejani dicti. 152
Profeſſiones parentum an, & in quantum, probent? 90. 91.
—— publicæ plenam merentur fidem. 91. 92
Proſcenium quid ſit? 259
Provinciae Senatoriæ non habebant Præſides, ſed Proconſules. 190
Ψευδομαρτυρίας δίκη. v. Δίκη.
Pupilla quænam eo nomine veniat? 387. 388. non poteſt matrimonium contrahere cum tutore vel tutoris filio. 387. quænam ratio ſit prohibitionis? 389. 390. non etiam ſponſalia cum iis poteſt contrahere. 390. quid juris ſit, ſi contra factum ſit? 390. 391. an, & quænam hic admittantur limitationes? 391. *ſeqq.* quid de Jure Canonico hic dicendum? 394 quid moribus obtineat? 394. 395
Pupillaris ætas quænam ſit? 172
Pythagoras primus menſurarum & ponderum, ſecundum quosdam, apud Græcos inventor. 75

Q.

Quæſtio per tormenta an ſit licita? 196. hàc ipſa nocentes ſæpe liberati, innocentes ſæpe ultimo affecti ſupplicio. 187
Quæſtores Civitatis quinam fuerint? 233. 312
Quadrantal publicum in Capitolio poſitum, ad quod exigebantur privatorum menſuræ. 75
Quartarius menſuræ ſpecies. 78
Quaſi pro *quod*. 202
Querela inofficioſi an ſpeciali aliqua lege introducta? 215. per querelam teſtamento reſciſſo, olim ex eo nihil valebat, exceptis quibusdam caſibus. 215. 216. quid juris ſit, ſi querela inoffició-

Digitized by Google

cioſi inſtituta, herede ſcripto non reſpondente, in contumaciam, ſecundum præſentem, ſententia data ſit? 216. *ſeqq.* Jure Novo hic caſus nullam continet difficultatem, & quare? 220. 221

Quincunces uſuræ quænam ſint? 286

Quintilii fratres quinam fuerint? 149

R.

R litera Veteres uſi fuere pro *S.* 134

Rationem reddere quid ſit? 295. non ſemper, qui rationem reddit, etiam ſolvit reliqua. 295

Rationi ac Deo obſequendum aureum D. Marci effatum. 14

Realia privilegia quænam? 40. 358

Redemtor quis ſit? 359. an, qui ei, domino mandante, pecuniam ſubminiſtravit, habeat privilegium? 359

Regium Jus Iſraëliticum. 20

Regni nomen Romanis exoſum. 28

Relegatio quid ſit, & in quo a Deportatione differat? 260. 261. aliquando pro deportatione ponitur. 262. an ob cauſſam relegationis admittatur excuſatio, ratione operis faciendi? 363. an contra abſentem decerni poſſit? 229. differentiæ inter relegationem & deportationem. 229

Reliqua quænam ſint? 235

Reliquari & *reliquare* quid ſit? 235

Reliquatores quinam? 235

Reliquatus ex adminiſtratione muneris an reliqua tantum, an vero & reliquorum uſuras præſtare teneatur? 334. *ſeqq.*

Repræſentare libertatem, debitum, fideicommiſſum, quid ſit? 294

Res quomodo accipienda in Lege XII. Tabb? 136

Res judicata ordinario habetur pro veritate, ita ut non inter litigantes tantum, ſed & alios aliquando jus faciat. 216. 217. dummodo tamen ſententia legitime pronunciata ſit. 217

Res pecuniaria pro *cauſſa pecuniaria.* 224. cetera vid. in *Pecuniaria cauſſa.*

Reipublicæ tres maxime conſiderandæ ſunt partes, & quænam ſint illæ? 325

Reſcindi proprie dicuntur illa, quæ ſubſiſtunt, aliquando etiam illa, quæ ſunt ipſo jure nulla. 45. 166

Reſcriptum quid ſit? 33. 34. variæ Reſcriptorum ſpecies? 35. 36. requiſita eorum. 36.

Reſcripti prima verba, & quæ alicujus momenti erant, plerumque a Principe repetebantur. 106

Reſcripta Principum quando impetrantur, intervenire debent, qui cete-

Digitized by Google

ceteroquin per Reſcripta lædentur. 282. 283.
Reſtituere quid ſit? 357
Reſtitutio contra ſententiam an Magiſtratui competat? 200. 201
Reus contumax. v. *Contumax*
—— an condemnari poſſit, antequam lis ſit conteſtata? 218. an abſens condemnari poſſit? 227. 228. 229
Ruſticis an jus ignorare in omnibus cauſſis permiſſum ſit? 332
Rutilii Lupi celebres in hiſtoria. 242

S.

Sacræ Formæ & *Juſſiones* ita ſæpe audiunt Principum Conſtitutiones. 38
Sanctiones Pragmaticæ quænam ſint? 36
Saxa (Voconius) quis fuerit? 189. 190. ipſius conſilium in caſu Primitivi ſervi homicidium in ſe contingentis. 194
Scævola (Q. Cerbidius) quo tempore floruerit? 43
—— defenſus. 51
Scena quid ſit? 259
Scipio Africanus (P.), dilatio in judicio propter adverſam valetudinem ipſi conceſſa. 62
Scapula Tertyllus quis fuerit? 369
SCtum Plancianum a quo nomen habeat, quo tempore conditum, & quid caveat? 271
SCtum temporibus D. Hadriani factum, quod refertur in *L.* 20. *D. de pet. hered.* an ad Fiſci tantum cauſſas pertineat, an vero etiam ad privatos hereditatis petitores? 299
Senes an a teſtimonio dicendo excuſentur? 99. 100
Semiſſes ſeu ſemiſſales uſuræ quænam ſint? 286
Sententia in contumacem lata non indiſtincte vim rei judicatæ obtinet. 219. ſecus, ſi contra teſtamentum lata ſit ut inofficioſum, & ratio diverſi juris. 219. 220. jure novo res hæc non habet difficultatem, & quare? 220. 221
Sententia, ut effectum habeat, pronuncianda eſt ſervato judiciorum ordine. 309. 310. 354
Sententiæ Judicum non obtinent vim juris, quemadmodum illa Principum, & ratio diverſi juris. 37
Sententiæ Imperiales quænam? 37. vim juris obtinent. 37
Sententiæ mutatio, ex juſta cauſſa facta, non eſt inconſtantiæ adſcribenda. 157. exempla JCtorum veterum. 158
Sepeliendi apud Romanos modus. 60
Severus & *Antoninus* non fuere fratres, ſed pater & filius naturales. 8
Servius Tullius; ipſius inſtitutum ratione liberorum recens natorum 91
Servitia pro *ſervis*. 201

Ser-

Digitized by Google

Servus pro libero habitus & Præ-tura functus, quæ geſſit rata ſunt. 113
—— ſine libertate heres inſtitutus liber nihilominus fit. 165
—— ſi libertas illi teſtamento ſit relicta, & ſcriptus heres abſtineat, ex Reſcripto D. Marci poteſt petere addictionem bonorum. 315. *ſeqq.* an Jure Noviſſimo eo adhuc opus habeat?
—— in teſtamento liber eſſe juſſus, at cujus nomen deinceps inductum eſt, ut liber nihilominus fiat favore libertatis receptum eſt. 355
Servo, qui rationes Domini adminiſtravit, ſi libertas fideicommiſſaria pure data ſit, an libertati mora fieri poſſit, usque dum rationes reddat? 292. *ſeqq.* quid de rationibus reddendis eo caſu conſtitutum. 295
—— ſine libertatis datione, ſub appellatione liberti, herede inſtituto, an perinde ſit, ac ſi liber & heres inſtitutus fuiſſet? 303. 304. quid ſit in legato? 304
Servi an fuerint binomines? 316. 317
Sextarius menſuræ ſpecies. 78
Sidon Argivus ſecundum quosdam primus menſurarum & ponderum apud Græcos inventor. 75
Similes Leges an in Digeſtis reperiantur? 323. 324
Similitudo patris & filii prægnantem pro filio facit præſumtionem. 88. 89
Σιτωνίας καὶ Ἐλαιωνίας munus quodnam erat? 233
Solennia accuſationis ab accuſante obſervanda. 267
Solennia Appellationum quænam ſint? 267
Solon, ipſius Lex ratione teſtimonii deſerti. 98
Sonticus morbus quinam? 65
Sororis filiam an liceat ducere uxorem? 106. 107. 108
Sponſalia non poſſunt contrahi inter tutorem & pupillam, vel curatorem & adultam. 390
Status controverſia quæ ſit? 173. quomodo in ea procedendum? 84 85. *ſeqq.* 173
Stipulatio committi quando dicitur? 286
Subſcriptio encauſto facta quænam ſit? 36
Subſcriptiones Reſcriptorum quomodo formari ſolebant? 268
Suffecti Conſules aliquando quatuor conjunguntur ſine ordinariis. 35
Suffragium Minervæ quid ſit? 27
Super cum genitivo. 135
Superilluſtres quinam? 101. an a teſtimonio dicendo excuſentur? 101
Suſtinere cognitionem quid ſit? 66

T.

T*ectius* a Patre exheredatus ab Auguſto in bona paterna miſſus. 87

Tempus diuturnum & longum promiſcue fere accipitur. 108. quodnam ſit? 188. 109. an remiſſionem & mitigationem pœnæ inferat? 109

Teſtari pro *in teſtem adhiberi.* 97

Teſtem qui ſe adhiberi paſſus eſt, & deinceps perhibere teſtimonium recuſat LL. XII. Tabb. eſt inteſtabilis. 97

Teſtes an inviti dicant teſtimonium? 95. 96. quid hac de re conſtitutum a Juſtiniano. 98. quinam a teſtimonio dicendo excuſentur? 98 99. 100. quid ſi abſentes ſint? 101. 102

Teſtes aliunde evocandi locum faciunt dilationi in judicio. 62

Teſtamentum quomodo reſcindatur? 46

—— in quo heredum nomina ſunt inducta, an ſubſiſtat? 348. 349

Teſtatum pro parte pro parte inteſtatum decedere neminem poſſe, quomodo accipiendum? 54

Teſtimonii deſerti cum apud Romanos tum apud Græcos pœna. 97. 98

Theatra qua ratione introducta? 258. in ea tum exſtruenda tum reficienda maxima etiam a privatis factæ impenſæ. 258

Theodoſius Imp. ipſius prudentia in promulgandis Legibus. 155

Θείαι κατάθεσεις vocantur Conſtitutiones Principum. 38

Θεῖος τύπος pro lege ſeu conſtitutione. 238

Tiberius Imp. quomodo coactus quaſi ſummum receperit Imperium? 30. 31

Tortura an ſit licita? 196. hac ipſa nocentes ſæpe liberati, innocentes ſæpe ultimo ſupplicio affecti. 187

Tranſactio inter heredem & matrem defuncti querelam moventem facta non facit, ut teſtamentum ſit reſciſſum, neque manumiſſis vel legatariis actiones ſuas adimit, ſed quidquid ex teſtamento petitur, de eo ſcriptus heres conveniri debet: 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48 nec obſtat, quod tranſactio habeat auctoritatem rei judicatæ; 49. non etiam contrariatur Reſponſum Scævolæ in L. 14. *D. de tranſ.* 49. 50 51. 52. 53. 54

Tranſactione inter ſcriptum & legitimum heredem facta, quemnam creditores convenire debeant? 50 51. 52

Tricongii cognomen quare datum Novellio Torquato Mediolanenſi? 78

Trophimus, multi apud antiquos, & in ſpecie ſervi hoc nomine dicti ſunt, & unde deſcendat? 293

Tu-

CATALOGUS LIBRORUM,

Qui apud JANSSONIOS VANDER AA, Bibliopolas Lugduni Batavorum, venales proſtant.

Bellorii Mauſolea Veterum, fol.
——— idem, charta majori, fol.
——— Lucernæ ſepulchrales. fol.
——— idem, charta majori, fol.
Bois Geographie moderne, naturelle, hiſtorique & politique, 4. 4 voll.
Cinnamus, Gr. & Lat. fol. Pariſiis, Typis Regiis.
Les Ceſars de l'Empereur Julien, par Mr. Spanheim. 4.
Chapelain la Pucelle d'Orleans, fol.
Colombiere Hommes Illuſtres, fol.
Caſſiodori Opera omnia, fol. 2 voll.
Corpus Inſtitutorum Societatis Jeſu, 4. 2 voll.
Le Curieux Antiquaire, 8. 3 *voll. av. fig.*
Deſchalis Opera Mathematica, fol. 4 voll.
Les Delices de la Grande Bretagne, & d'Irlande, 8. 8 *voll. nouvelle Edition.*
Audiffret Geographie, 4. *Paris*, 3 *voll.*
Nouvel Atlas de 103 *Cartes, par Meſſrs de l'Academie Royale des Sciences, fol.*
Baluzii Miſcellanea, 8. 7 voll.
Begeri Theſaurus Brandenburgicus, fol. 3 voll.
——— Bellum Trojanum, 4.
——— de Alceſtide, fol.
Dictionaire de Mathematique, par Ozanam, 4.
——— *univerſel, par A. Furetiere, fol.* 4 *voll.*
——— *univerſel Geographique & Hiſtorique, par Corneille, fol.* 3 *voll.*
Divers Ouvrages de belles Figures de Carats, Reni, Corregio, Callot & autres, fol.
Gratiani Hiſtoriæ Venetæ, 4. 2 voll.
Grotius de Jure Belli ac Pacis, per Zieglerum, 8.
——— per Boeclerum, 8.
——— per Jagerum, 8.
Hubner Geographie, 8. 2 *voll.*
Iſtorici delle Coſe Veneziane, i quali hanno Scritto per pubblico Decreto: cioe' M. A. Sabellico, P. Bembo, P. Paruta, A. Moroſini, B. Nani, M. Foſcarini, 4. 10 *voll.*
Hiſtoire des Juifs, par Basnage, depuis Jeſus Chriſt jusqu'a preſent, 12. 7 *voll.*
——— *de Louis XIII, par du Pin*, 12. 8 *voll.*
——— *de Louis XIV, par Larrey*, 12. 9 *voll.*
Imhof grand Theatre hiſtorique, fol. 2 *voll. grand papier.*
Lucrece en François, 12. 2 *voll.*
Marca de Concordia Sacerd. & Imperii, fol.
——— Hiſpanica, fol.
La Magnificence de France, fol. 2 *voll.*
Recueil des Vues & des Maiſons de France, avec le Supplement, fol. Paris.
Martyrologium Hiſpanicum, per J. T Salazar, fol. 6 voll.
Menckenii Scriptores Rerum Germanicarum, fol. 3 voll.
Marmi eruditi del Conte S. Orſato, 4.
Aretæus Cappadox, de Cauſis, Signis & Curatione acutorum & diuturnorum Morborum, Gr. & Lat. cum Commentariis, Notis, Obſervationibus & Emendatis P. Petiti, J. Wiggani, Mattairii & D.

W.

W. Trilleri, Editionem curavit H. Boerhaave, fol.
——— fol. charta majori.
Ovidii Opera omnia, cum notis Variorum & P. Burmanni, 4. 4 voll.
Havercamp de Alexandri Magni Numiſmate, ut & de Nummis contorniatis, 4.
Panegyrici veteres in Uſum Delphini, 4 2 voll.
Parutæ Siciliæ Numiſmata, fol. 3 voll.
Pirri Sicilia ſacra, fol. 2 voll.
Scheuchzeri Herbarium Diluvianum, fol.
——— Itinera Alpina novem, 4. Charta majori.
Plaute Comedies, par Gueudeville, 12. 10 *voll.*
Quintinye Inſtructions pour les Jardins fruitiers, 4.
Recueil des belles Tailles douces en maniere noire, par Barmens, Spagnolet, Vaillant & autres, fol.
Rumphii Theſaurus Conchyliorum, fol.
Recueil de divers Voyages curieux, faits en Tartarie, en Perſe & ailleurs, 4.
Scamozzi Oeuvres d'Architecture, fol.
Nouveau Theatre du Monde, par Gueudeville, fol.
Novum Teſtamentum Græcum, fol. Pariſiis, Typis Regiis.
Trommii Concordantiæ Græcæ, fol. 2 voll.
Tuſchi practicæ Concluſiones Juris, cum Additionibus, fol. 10 voll.
Vaillant Numiſmata Imperatorum, fol. 2 voll.
Vavaſſoris Opera omnia, fol.
Tillemont Memoires pour ſervir a l'Hiſtoire Eccleſiaſtique, 12. 27 *Parties.*
——— *Hiſtoire des Empereurs*, 12. 13 *Parties.*
Vignole Architecture, par Daviler, 4. 2 *voll.*
Voyages d'Olearius & Mandelslo, en Perſe & aux Indes Orientales, fol.
Eraſmus in Novum Teſtamentum, Gr. & Lat. fol.
J. O. Weſtenbergius ad Pandectas, 8.
——— de Juriſprudentia Q. Cerbidii Scævolæ, 4.
Wieling Juriſprudentia reſtituta, 8.
Mornacii Opera omnia, vel Obſervationes ad Digeſta & ad Codicem, nec non alia, fol. 4 voll. Ed. Nov.
Moriſonii Hiſtoria Plantarum, cum Umbelliferis, fol. 3 voll.
Miræi Opera Diplomatica & Hiſtorica, fol. 2 voll.
H. Boerhaave Index Plantarum Horti Academiæ Lugduno Batavæ, 4.
——— Idem, Charta majori.
Hugenii Opera varia, curâ G. J. s'Graveſande, 4. 2 voll.
Lucretius carus de Rerum Natura, cum Notis Variorum & Havercampi, 4. 2 voll.
Veſalii Opera omnia Anatomica & Chirurgica, fol. Charta majori, 2 voll.
Swammerdamii Hiſtoria Inſectorum generalis, 4.
Morhofii Polyhiſtor, Literarius, Philoſophicus & Practicus, 4 2 voll.
Henrici Mori Opera omnia, fol 2 voll.
Marianæ Hiſtoria de Rebus Hiſpaniæ, cum Continuatione & Iconibus Regum, fol. 4 voll.
Launoii Opera omnia, fol. 10 voll.
——— Opera varia ſelecta & rariora, 8. diverſis Voluminibus.
Du Cange Gloſſarium Latinitatis, fol. 6 voll.
J. de Gorter de Perſpiratione inſenſibili Sanctoriana Batava, 4. Editio nova, auctior. ſub Prælo.

J. de

Digitized by Google

J. de Gorter de Secretione Humorum e Sanguine, 4.

—— Medicinæ Compendium, 4.

—— —— Pars 2. ſub Prælo.

—— gezuiverde Heelkonſt / 8.

Pluimers Gedichten / 4. 2de deel.

Proeve van Dichtoeffening / 8. met heerlyke platen.

Effigies Profeſſorum Academiæ Lugduno-Batavæ, fol. 2 voll.

Fritſchii Corpus Juris Venatorio Foreſtalis, fol. 2 voll.

Polybe Hiſtoire, par V. Thuillier & de Folard, 4. Paris, 6 voll.

Dictionaire univerſel de la France ancienne & moderne, fol. 3 voll.

—— de la Langue Françoiſe ancienne & moderne, de Pierre Richelet, fol. 3 voll.

—— —— le meme in quarto, 2 voll.

—— Geographique & Critique, par M. Bruzen la Martiniere, fol. 5 voll.

—— Hiſtorique, Critique, Chronologique & Litteral de la Bible, par A. Calmet, 4. 4 voll.

Tragedies & autres Poeſies de Mad. Barbier, 12. avec fig.

Ciceronis Opera, cum Notis Variorum & Iſ. Verburgii, 8. XI voll.

Delices de Rome ancienne & moderne, 12 10 voll.

—— de l'Eſpagne & du Portugal, 12. 6 voll.

—— de la Ville de Leide, 8.

—— de la Hollande, 12. 2 voll.

D'Acherii Spicilegium, ſive Collectio veterum aliquot Scriptorum, fol. 4 voll.

Freheri Rerum Germanicarum Scriptores, fol. 3 voll.

Panzirolus de claris Legum Interpretibus, 4.

Piſtorii Scriptores Rerum Germanicarum, curâ B. G. Struvii, fol. 3 voll.

Pharmacopœa Argentoratenſis, fol.

Æliani variæ Hiſtoriæ, Gr. & Lat. cum Not. Variorum & Abr. Gronovii, 4. 2 voll.

—— Idem, Charta majori.

Riverii Opera Medica univerſa, fol.

Gottfried's Zee- en Landreizen / fol. 8 deelen.

—— dezelve in fol. 8 deelen / gr. papier.

Petavii Dogmata Theologica, fol. 6 voll.

—— Doctrina Temporum, fol. 3 voll.

Plumier Art de tourner, fol.

Poëtæ Latini minores, cum Notis Variorum & P. Burmanni, 4 2 voll.

Buchanani Opera omnia, cum Præfatione P. Burmanni, 4. 2 voll.

Vieuſſens novum Vaſorum Corporis humani Syſtema, 8.

Hiſtoire de France, par le Pere G. Daniel, 4. 10 voll.

—— Phyſique de la Mer, par le Comte de Marſilli, fol.

—— de Dauphiné, fol. 2 voll.

—— de Provence, fol. 2 voll.

—— Genealogique de la Maiſon d'Auvergne, par Baluze, fol. 2 voll.

—— du Monde, par Mr. Chevreau, 12. 8 voll.

—— Eccleſiaſtique & Civile de Lorraine, par Calmet, fol. 3 voll.

—— de l'Empire, par Mr. Heiſs, 12. 8 voll.

—— generale d'Eſpagne, du P. Jean de Mariana, 4. 5 voll.

Horatius, Bentleji, 4.

Gobart Tractatus Philoſophicus de Barometro, 12. cum fig.

Homere Iliade & Odyſſee, par M. Dacier, 12. 6 voll.

Wolfii Elementa Matheſeos univerſæ, 2 voll.

Willis Opera omnia, Blaſii, 4.

Digitized by Google

CATALOGUS LIBRORUM.

Voyages de J. B. Tavernier, en Turquie, en Perſe, & aux Indes, 8. *6 tomes.*

——— *nouveau au tour du Monde, par Barbinais*, 12. 3 *voll.*

——— *hiſtorique d'Abyſſinie, du R. P. J. Lobo*, 4.

——— *ou Deſcription du Senegal, par Labat*, 12. 5 *voll.*

——— *du P. Labat, en Eſpagne & en Italie*, 12. *Amſt.* 8 *voll.*

Voltaire Oeuvres, 8. 2 *voll.*

Claubergii Opera omnia Philoſophica, curâ Schalbruchii, 4.

Clerici Hiſtoria latorum Lumbricorum, 4

——— *Hiſtoire de la Medicine*, 4.

Cluverius Bataviſche Oudheden/ vermeerdert door J. Love / 8. 2 deelen.

Le Clerc Geſchiedeniſſen der Vereenigde Nederlanden/ fol. 3 deelen.

Courtonne Traité de la Perſpective pratique, fol.

Blondel Cours d'Architecture, fol. *grand papier*, 2 *voll.*

Belloſte Chirurgien d'Hôpital, 12.

Oeuvres de M. le Noble, 12. 19 *voll.*

Beſchryving van Japan/ door E. Kempfer/ fol.

Dlugoſſi ſeu Longini Hiſtoria Polonica, fol. 2 voll.

Dionyſius Halicarnaſſeus, Gr. & Lat. fol.

Dictys Cretenſis de Bello Trojano, 8.

Douſæ Poemata, 8.

Dukerus de Latinitate Juriſconſultorum veterum, 8.

P. Burmannus de Vectigalibus Populi Romani, 4.

Caelius Aurelianus de Morbis acutis & chronicis, 4.

Biblia Græca ſeptuaginta Interpretum, curâ L. Bos, 4.

——— *Hiſtoire de la Bible, par Mr. D. Martin*, 4.

Biſſchop Chorus Muſarum, ſive Poemata, 8.

Boecleri Diſſertationes Academicæ, Orationes &c. 4. 4 voll.

Ludewig Scriptores Rerum Germanicarum, fol. 2 voll.

——— Reliquiæ manuſcriptorum omnis Ævi Diplomatum, ac Monumentorum, 8. 9 voll.

Mac Laurin Geometria Organica, 4.

Magatus de rara Medicatione Vulnerum, 4. 2 voll.

Magnol Hortus Regius Monſpelienſis, 8.

Luykens Afbeelding der Menſchelyke Bezigheden in 100 Printverbeeldingen / 4.

Variolarum Methodus per Transplantationem, 8.

Varignon nouvelle Mechanique ou Statique, 4. 2 *voll.*

Tournefort Inſtitutiones Rei Herbariæ, 4 3 voll.

Valentini Hiſtoria Simplicium reformata, fol.

Sommersberg Sileſicarum Rerum Scriptores, fol. 3 voll.

Les Souverains du Monde, 8. 4 *voll.*

Suiceri Theſaurus Eccleſiaſticus, fol. 2 voll.

Rycquius de Capitolio Romano, 12.

Ramos, Tribonianus, ſive Errores Triboniani de Pœna Parricidii, 4.

Quintilianus, cum Notis Variorum & P. Burmanni, 4. 4 voll.

Rabuel Commentaires ſur la Geometrie de M. Descartes, 4.

Multique alii in quavis Facultate atque Lingua.

Digitized by Google

Τύποι θεῖοι pro lege ſeu conſtitutione. 238

Tutelarum Jus apud pleraſque fere gentes receptum. 124

Tutor; quinam eo nomine veniat? 387. neque ipſe, neque filius ipſius pupillam poteſt ducere uxorem: 387. neque patri vel fratri, qui in ejuſdem patris poteſtate eſt, eam poteſt collocare; 388. quænam prohibitionis ſit ratio? 389. 390. an poſſit ſponſalia cum pupilla contrahere? 390. quid juris ſit, & quænam pœnæ locum habeant, ſi contra factum ſit? 390 391. an & quænam hic admittantur limitationes? 391. *ſeqq.* quid de Jure Canonico hic dicendum? 394. quid moribus obtineat? 394. 395

—— ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt, quomodo accipiendum ſit? 135

Tutoris datio quo ſenſu neque Imperii, neque Jurisdictionis eſſe dicatur? 124. cuinam apud Romanos Magiſtratui competebat? 124. *ſeqq.* an mandari poſſit? 129

Tutelaris Prætor a D. Marco primum conſtitutus. 126. alio nomine etiam Judex tutelaris vocabatur. 126

V.

Vacca prægnans immolanda erat ſecundum Leges Numæ, ſi mulier intra decimum menſem iterum nubere vellet. 60

Vagulatio quid? 96

Vadimonium deſerere, & eremodicium contrahere male confunditur. 219

Valetudo adverſa locum facit dilationi in judicio. 62. 65

Valetudinarii an excuſentur a teſtimonio dicendo? 99. 100

Videri vim ſæpe habet affirmandi. 354

Venter uxoris, quæ divertit, ut inſpiciatur, ſi maritus deſideret, ei hoc concedendum eſt. 116. *ſeqq.*

Vinum quibus menſuris & pretio comparetur in contrahentium poteſtate eſt, non tantum ſi ſecundum, ſed & ſi contra conſuetudinem regionis fiat. 81. 82. 83

Vis varie accipitur. 329. vis violenta quomodo dividatur? 329. 330

Vim factam eſſe probandum eſt. 333. nec intereſt, an res ſit minima, quæ per vim ablata eſt, vel qualis vis illata ſit? 334. 336. 337

Univerſitas an delinquere poſſit 333. 336

Voconia Lex. v. *Lex.*

Voluſius Mæcianus (*L.*) JCtus egregius & præceptor M. Antonini Imp. 12

Urgulania prima, quæ obtinuit, ut feminæ cogerentur teſtimonium?

nium dicere in foro & judicio. 100
Urna menſuræ ſpecies 77. urnæ ſparteæ. 80
Uſque ad, aliquando includendi, aliquando excludendi vim habet. 228
Uſura quid ſit? 284 an ſit licita? 284 285. quis ſit legitimus uſuræ modus? 285. quænam ſint uſuræ centeſimæ, quænam ſemiſſes, quænam quincunces? 285. 286. uſuræ graviores ex ſtipulatione promiſſæ, ſi minores ſua die non ſolvantur, an, & ex quo tempore peti poſſint? 288
Utiles dies quinam ſint? 364
Uxor an per maritum appellationi adverſariæ reſpondere poſſit? 266. an maritus ipſius ſit curator, & quid moribus obtineat? 267. 268
—— in adulterio deprehenſa an a marito occidi poſſit? 380. 381 382. 383. quid moribus obtineat? 384

Z.

Zeno Imp. ejus conſtitutio ratione matrimonii cum fratris filia? 108

FINIS.

VAN550.659

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

167
C
8

6 Carlin d. Fr.
Digitized by Google